

UNIVERSITY
OF TAMPERE

IDEA PROJEKT

A GYERMEKEK JOGAIVAL KAPCSOLATOS ISMERETEK BŐVÍTÉSE ÉS KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSE A GYERMEKEK VÉDELME ÉRDEKÉBEN

Szerkesztette: Hegedűs Andrea

E-HANDBOOK

2018

Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union

**Készült a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
Civilisztikai Tudományok Intézetében és
Munkajogi és Szociális Jogi Tanszékén**

“This publication has been produced with the financial support of the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union.

The contents of this publication are the sole responsibility of their respective authors/contractors/implementing beneficiaries and can in no way be taken to reflect the views of the European Commission.”

Felelős kiadó: Görög Márta, Hajdú József

Szerkesztette: Hegedűs Andrea

Technikai munkatárs: Engi Erika

ISBN

Kiadja:

**Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kara
Civilisztikai Tudományok Intézete és
Munkajogi és Szociális Jogi Tanszéke**

Szeged, 2018

ELŐSZÓ

Nagy örömünkre szolgál, hogy az immár két éve tartó **IDEA PROJEKT** [„A gyermekek jogaival kapcsolatos ismeretek bővítése és készségek fejlesztése a gyermekek védelme érdekében” (2017-2019)], kérdőíves kutatásban, és az országszerte tartott tréningeken kikristályosodott ismeretanyagát E-Handbook formájában megjelentethetjük.

A JUSTICE program keretében megvalósult IDEA projekt célja, hogy öt partnerország (Írország, Finnország, Svédország, Észtország, és Magyarország) együttműködésével előmozdítsa a gyermekek részvételét az őket érintő döntések meghozatalában, fejlessze a gyermekek érdekeit képviselő szakemberek kompetenciáit, és hozzájáruljon a gyermekek jogainak hatékony érvényre juttatásához.

A projekt hazai megvalósítói, azaz a szegedi Jogi Kar **Munkajogi és Szociális jogi Tanszékének** szakemberei (Prof. Dr. Hajdú József, Dr. Lajkó Dóra, Dr. Visontai-Szabó Katalin, dr. Lukács Adrienn, Engi Erika) és **Civilisztikai Tudományok Intézetének** kutatói (Prof. Dr. Szabó Imre, Dr. Hegedűs Andrea, Dr. Gyengéné Dr. Nagy Márta) valamint **külső szakértők** (Dr. Gyurkó Szilvia, Dr. Gyulai Edina) a nemzetközi csapat részeként végezték a közös munkát. Ennek keretein belül elsőként összegyűjtötték a gyerekjogok területén eddig megjelent szakirodalmat, valamint a projekt külföldi résztvevőivel közösen összeállítottak egy kérdőívet, melynek segítségével feltérképezték a gyerekvédelemmel foglalkozó szakemberek szakmai igényeit. A projekt következő állomásaként a szakirodalom, a kérdőívek kiértékeléséből származó információk, valamint a projekt közös prioritásai szerint megtervezésre került a tréningesorozat.

A szegedi jogi kar oktatói többek között azt vállalták, hogy a felmért igényekre alapozva, Magyarországon **7 alkalommal, 5 városban (Szeged, Budapest, Miskolc, Pécs, Győr)** szerveznek **2-2 napos tréninget**, ahol interaktív módon igyekeznek választ adni a projekt témaköreit érintő számos, felmerülő kérdésre, összegyűjtik az ebből származó tapasztalatokat és tanulságokat, és újragondolják a jövőbeni lehetőségeket.

A tréningeken leginkább a következő **témakörökről** volt szó: a gyermekeket megillető jogok egyes nemzetközi dokumentumokban, különös tekintettel az ENSZ Egyezményre, és az Európa Tanács normáira, gyermekbarát igazságszolgáltatás, a gyermek részvétele az eljárásban, a családon belüli erőszak jogi és pszichológia kérdései, fejlődéslélektani kérdések, reziliencia fejlesztés.

Kezdetben a program kizárólag a gyermekjogok védelmével foglalkozó jogászokat célozta meg, de a tervezés során kiderült, hogy célszerű a célcsoportot kitágítani, minden a gyermekjogok, gyermeki érdekek védelmében érintett szakemberre. A tréningek szélesebb **szakmai közönségét** így módon, országszerte azok a gyakorlati szakemberek alkották, akik munkájuk során gyermekekkel és az őket megillető jogokkal foglalkoznak, vagy a gyerekvédelem területén tevékenykednek. Nagy számban fordultak elő a hallgatóság soraiban gyámhivatali szakemberek, család és gyermekjóléti központ illetve szolgálat munkatársai (családsegítők, esetenedzserok, szociális munkások stb.), mediátorok, családjoggal foglalkozó ügyvédek, bírák, fiatalkorúak ügyészei, egyetemi oktatók, pszichológusok, és pedagógusok.

Az anonim visszajelzések alapján, a tréningek résztvevői pozitívan nyilatkoztak a közös szakmai munkáról, a gyermekjogi szemlélet átadásáról, és a kapcsolódó közös gondolkodásról, rendkívül hasznos és hiánypótló kezdeményezésként értékelték a tréningeket.

A megtartott szakmai találkozókra túl célunk, hogy a projekt elméleti és gyakorlati hátterét is összegyűjtve igyekezzünk segítséget is nyújtani az érdeklődő szakmai közönségnek, egy-egy kérdéskört holisztikusan, a jog, a kommunikációs készségfejlesztés, a pszichológia, és a reziliencia oldaláról is körüljárva.

Bízunk ugyanakkor abban is, hogy a projektben megszerzett tapasztalatok és ismeretek **E-Handbook** formájában történő összegyűjtése és kiadása, az abban megtestesülő módszertan és tananyag, jól hasznosítható lesz ország jogi karain folyó **családjogi graduális képzésben**, és a posztgraduális **családjogi szakjogászképzésben** egyaránt.

A tréninganyag nyílt elérésű formában készült és az interneten ingyenesen elérhető.

Szeged, 2018. december 6.

Hajdú József
projektvezető

Hegedűs Andrea
szerkesztő

AZ E-HANDBOOK FELÉPÍTÉSE

JOGI ISMERETEK

Hegedűs Andrea	
A gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezmény és annak kiegészítő Jegyzőkönyvei	6
Lukács Adrienn	
A gyermekek védelme az Európa Tanácsban, különös tekintettel az Emberi Jogok Európai Egyezményére és az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatára	65
Hajdú, József	
Democracy, Human Rights and the Rule of Law Protection of the children's rights in the European Social Charter	108
Lajkó Dóra	
A gyermekek szociális jogi védelme	152
Hegedűs Andrea	
Gyermekbarát igazságszolgáltatás	198
Nagy Márta	
Gyermekspecifikus jogalkalmazás A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban	213

KOMMUNIKÁCIÓS KÉSZÉGFEJLESZTÉS

Nagy Márta	
Modellek a gyermek részvételére A gyermekekkel való kommunikáció és a gyermek képviselője	243

PSZICHOLÓGIAI ISMERETEK

Visontai-Szabó Katalin	
Fejlődéslélektani ismeretek	279
Visontai-Szabó Katalin	
A családon belüli erőszak pszichológiai jellemzői	320

REZILIENCIA FEJLESZTÉS

Gyulai Edina	
Reziliencia a mindennapokban: a reziliencia életstílus Avagy: a „puzzle-stratégia” szerepe a gyermekekkel, illetve gyermekvédelemben dolgozó szakemberek életében jellemzői	356

FÜGGELÉK

A Projekt brosúrájának végleges változata	405
Tréning időpontok és helyszínek	406
Életképek a tréningekről	407

JOGI ISMERETEK

UNIVERSITY
OF TAMPERE

IDEA PROJEKT

A GYERMEKEK JOGAIVAL KAPCSOLATOS ISMERETEK BŐVÍTÉSE
ÉS KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSE
A GYERMEKEK VÉDELME ÉRDEKÉBEN

Hegedűs Andrea

**A gyermekek jogairól szóló
New Yorki (ENSZ) Egyezmény
és annak kiegészítő Jegyzőkönyvei**

2018

Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	7
I. A Gyermek jogairól szóló New Yorki Egyezmény.....	10
I.1. Általános jellemzők, célok, elvek, jogok csoportosítása	10
1. Általános jellemzők.....	11
2. Az Egyezmény célja.....	11
3. A jogok csoportosításának egyik lehetséges módja: A 3 „P” Modellje	11
I.2. Az Egyezmény felépítése és bevezető rendelkezései	13
I.3. Az Egyezmény I. része - Gyermekjogi katalógus.....	14
A gyermek meghatározása (1. cikk).....	14
A megkülönböztetés tilalma (2. cikk)	15
A gyermek legfőbb érdeke (3. cikk).....	18
Az Egyezményben lévő jogok végrehajtása (4. cikk)	19
Szülői iránymutatás és a gyermek kibontakozó képességei (5. cikk)	21
A gyermek joga az élethez, és az életben maradás és fejlődés legnagyobb mértékű biztosítása (6. cikk)	21
Anyakönyvezés, név, állampolgárság és jog a szülők ismeretéhez és gondoskodásához (7. cikk)	22
Az identitás (személyazonosság) megőrzése (8. cikk).....	22
A gyermek véleményének tiszteletben tartása (12. cikk).....	23
Jog a véleménynyilvánítás szabadságára (13. cikk).....	23
A gyermek joga a gondolat-, lelkiismeret és vallásszabadságra (14. cikk).....	23
A gyermek szabad egyesülési és békés gyülekezési joga (15. cikk).....	24
A gyermek magánélethez való joga (16. cikk).....	24
A gyermek joga a megfelelő tájékoztatáshoz (17. cikk)	24
A szülőktől való elválasztás (9. cikk).....	25
Be- vagy kiutazás az országokba családegyesítés céljából (10. cikk).....	26
Gyermekek törvényellenes külföldre utaztatása és ott tartása (11. cikk).....	27
A szülők közös felelőssége az állam támogatásával (18. cikk).....	27
A gyermek joga az erőszak minden formájától való védelemhez (19. cikk)	28
A családjuktól megfosztott gyermekek (20. cikk)	29
Örökbefogadás (21. cikk).....	30
Menekültstátuszú gyermekek (22. cikk)	33
A fogyatékkal élő gyermekek jogai (23. cikk)	34
A gyermek joga az egészséghez és az egészségügyi szolgáltatásokhoz (24. cikk).....	35
A gyermek joga a kezelések időszakos felülvizsgálatához (25. cikk)	36
A gyermek joga a szociális biztonsághoz (26. cikk)	36

A gyermek joga a megfelelő életszínvonalhoz (27. cikk).....	37
A gyermek joga az oktatáshoz (28. cikk).....	38
Az oktatás céljai 29. cikk	39
A kisebbségi és őslakos gyermekek (30.cikk)	41
A gyermek joga a szabadidőhöz, a játékhoz és a kultúrához (31. cikk)	42
Gyermekmunka (32. cikk).....	43
A gyerekek és a kábítószerrel való visszaélés (33. cikk)	44
A gyermekek szexuális kizsákmányolása (34. cikk).....	44
Az elrablástól, eladástól és emberkeres-kedelemtől való védelem (35. cikk)	45
Védelem a kizsákmányolás más formáival szemben (36. cikk).....	45
Kínzás, megalázó bánásmód és szabadságtól való megfosztás (37. cikk).....	46
A fegyveres konfliktusban érintett gyermekek védelme (38. cikk)	47
A gyermekkorú áldozatok rehabilitációja (39. cikk).....	48
A fiatakorúakat illető igazságszolgáltatás alkalmazása (40. cikk).....	49
A hatályos emberi jogi rendelkezések tiszteletben tartása (41. cikk)	51
Az Egyezmény széles körű megismertetése (42. cikk)	52
I.4. Gyermeki jogok Bizottsága.....	52
Gyermekjogi Bizottság (43.cikk)	52
A részes államok jelentéstételi kötelezettségei (44. cikk).....	54
Együttműködés az ENSZ szakosított és egyéb szerveivel (45. cikk)	55
I.5. Az Egyezmény általános jellemzői	56
II. A Gyermekjogi Bizottság záróészrevételei.....	58
III. Az egyezmény fakultatív jegyzőkönyveinek áttekintése	60
III.1. A gyermekek fegyveres konfliktusokban való részvételéről	60
III. 2. A gyermekkereskedelemről, gyermekprostitúcióról és gyermekpornográfiáról.....	61
III.3. A gyermekek kommunikációs eljárásban /panaszmechanizmusban való részvételéről	61
I. RÉSZ - ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK.....	62
II. RÉSZ - A KÉRELEM	62
III. RÉSZ - VIZSGÁLATI SZAKASZ	62
IV. RÉSZ - ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK	62
FORRÁSOK	63
Függelék	64
1. A Gyermekjogi Bizottság Átfogó Kommentárjai	64

A gyermekek jogairól szóló New Yorki (ENSZ) Egyezmény és annak kiegészítő Jegyzőkönyvei¹

Dr. Hegedűs Andrea²

A tananyag célja bemutatni az ENSZ égisze alatt elfogadott, a Gyermekek jogairól szóló New Yorki Egyezmény rendelkezéseit; a Magyarországot is rendszeresen kötelező jelentések vonatkozásában, az utolsó jelentés kapcsán, 2014-ben megküldött a Gyermekek jogi Bizottság záróészrevételeit; az Egyezmény fakultatív jegyzőkönyveinek lényegi rendelkezéseit; és azok ratifikálása kapcsán a magyarországi helyzetet.

A tananyag három nagyobb témakörből épül fel:

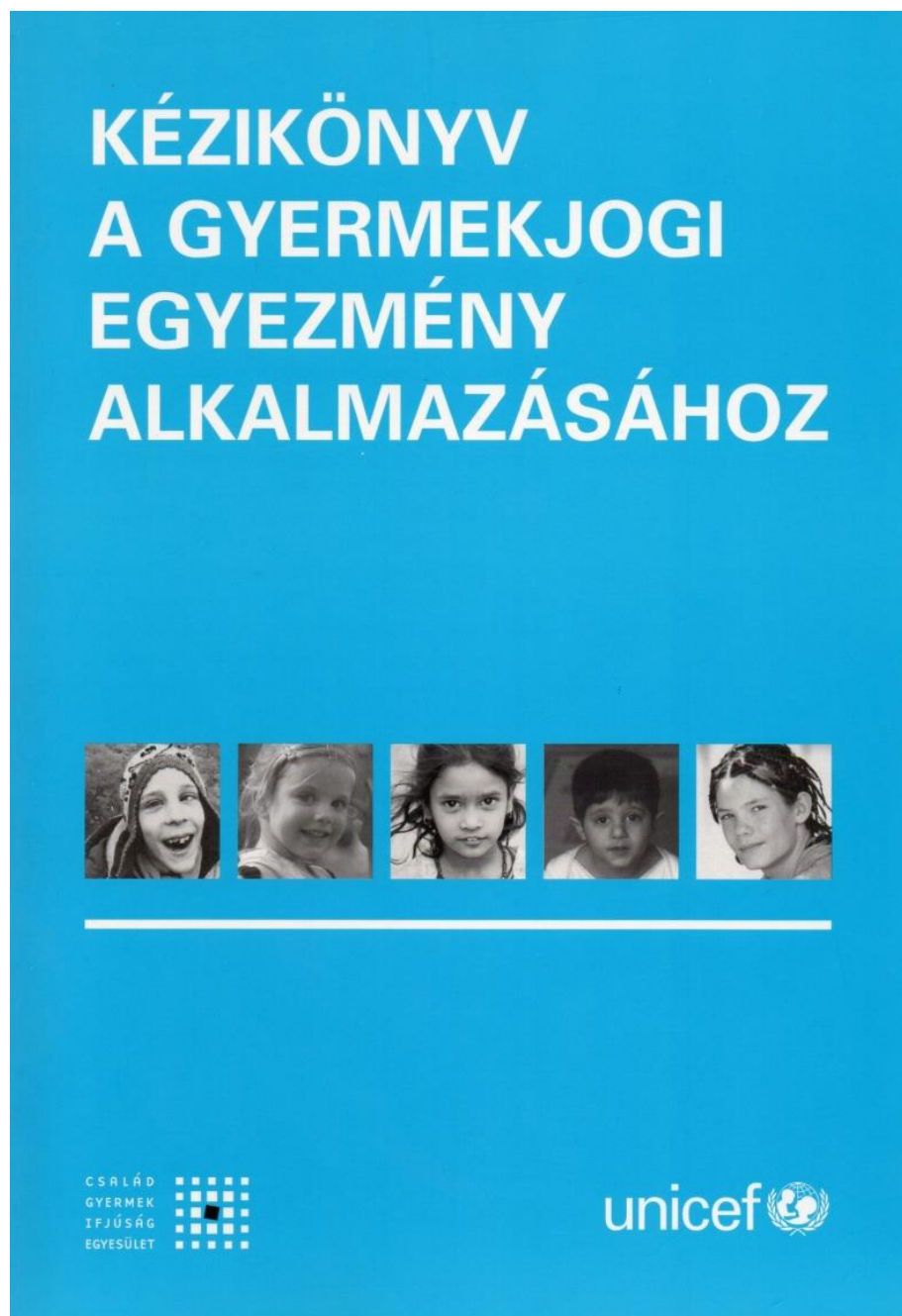
- I. A Gyermekek jogairól szóló New Yorki Egyezmény**
 - I.1. Általános jellemzők, célok, elvek, jogok csoportosítása
 - I.2. Az Egyezmény bevezető rendelkezései
 - I.3. Gyermekek jogi katalógus
 - I.4. Gyermeki jogok Bizottsága
 - I.5. Az Egyezmény általános jellemzői
- II. A Gyermekek jogi Bizottság záróészrevételei a magyarországi jelentés kapcsán**
- III. Az Egyezmény fakultatív jegyzőkönyvei**
 - III.1. Az 1.számú Fakultatív jegyzőkönyv áttekintése
 - III.2. A 2. számú Fakultatív jegyzőkönyv áttekintése
 - III.3. A 3. számú Fakultatív jegyzőkönyv áttekintése

¹ Co-funded by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union.

² PhD, LL.M, egyetemi docens (Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar), és ügyvéd.

I. A Gyermek jogairól szóló New Yorki Egyezmény³

I.1. Általános jellemzők, célok, elvek, jogok csoportosítása⁴

Forrás: https://rukkola.hu/konyvek/91881-kezikonyv_a_gyermejjogi_egyezmeny_alkalmazasahoz

³ United Nations Convention on the Rights of the Child, UNCRC.

⁴ Jelen fejezet a Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához c. kiadvány (szerk.: Herczog Mária) rendszerének alapulvételével íródott, mely Kézikönyv készült az Egyesült Nemzetek Gyermekalapja megbízásából 2007-ben. A magyar fordítást kiadta: Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület (2009.)

1. Általános jellemzők

- 1989. november 20-án, New Yorkban fogadta el az ENSZ Közgyűlése
- Azóta november 20. – A Gyermeki Jogok Világnapja.

Forrás: http://csalad.mandiner.hu/cikk/20161120_a_kormany_elkotelezett_a_gyermekjogok_vedelmeben

- Előzményei:
 - 1924 – Genfi Nyilatkozat (Nemzetközösség)
 - 1959 – Gyermek Jogairól szóló Nyilatkozat (ENSZ)
- A világ összes országa ratifikálta, kivéve az USA és Szomália
- 3 Fakultatív jegyzőkönyv is kapcsolódik hozzá,
 - *Úgy is lehet hozzájuk csatlakozni, hogy az Egyezményhez nem csatlakoznak az államok.*
 - *Magyarország az 1. sz. és 2. sz. Fakultatív jegyzőkönyvhöz csatlakozott.*
- Magyarország az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdette ki az Egyezményt.

2. Az Egyezmény célja

- Gyermekjogi szemléletmód világszintű elterjesztése
- Aktív szerepvállalásra ösztönözzön
- Koordináció
- Harmonizáció

3. A jogok csoportosításának egyik lehetséges módja: A 3 „P” Modellje

- Az Egyezmény összefoglalja azoknak a jogoknak a minimumát, amelyeket minden államnak biztosítani kell a gyermekek számára, így
 - *a gyermekek életben maradását, fejlődését,*
 - *védelmét (védelem) és*
 - *a társadalomban való részvételét biztosító jogokat.*
- Ezek alapján a gyermekek jogai a következőképpen csoportosíthatók, avagy a
- “3P modellje”:
 1. Provision (gondoskodás-ellátás)
 2. Protection (Védelem)
 3. Participation (Részvétel joga)

1. Gondoskodás – ellátás (Provision)

A gyermekek alapvető létszükségleteinek biztosítása, amely az egészséges testi, szellemi és lelki fejlődésükhöz nélkülözhetetlen, például megfelelő táplálék és egészségügyi ellátás biztosítása, vagy az alapvető oktatáshoz való jog, illetve családi környezet biztosítása. Megvalósul különösen az alábbi cikkek által:

- 9. cikk – család, elválasztás tilalma
- 10. cikk – családegyesítés
- 24. cikk – egészség
- 26. cikk – szociális biztonság
- 28. cikk – oktatás

2. Védelem (Protection)

A gyermekek biztonságának védelme, többek között a bántalmazás minden formája, az elhanyagolás és a kizsákmányolás elleni védelmet jelenti. Ide tartozik például a menekült gyermekek speciális védelme, a háborús konfliktusokban való részvétel, a szexuális kizsákmányolás, valamint a gyermekmunka tilalma. Megvalósul továbbá különösen az alábbi cikkek által:

- 19. cikk – zéró tolerancia az erőszakkal szemben
- 34. cikk – nemi kizsákmányolás minden formája
- 35. cikk – gyermekkereskedelem
- 36. cikk – bármilyen kizsákmányolás

3. Részvétel (Participation)

- 12. cikk – Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, amit figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.
- 13. cikk – véleménynyilvánítás szabadsága
- 14. cikk – gondolat-, lelkiismeret-, vallásszabadság.

I.2. Az Egyezmény felépítése és bevezető rendelkezései

Az Egyezmény felépítése

- BEVEZETÉS
- RÉSZ 1 – 41. cikk
- RÉSZ 42 – 45. cikk
- RÉSZ 46 – 54. cikk

BEVEZETÉS

- Természetjogias alapvetés
 - Az ember veleszületett méltóságának, egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése, a szabadság, az igazságosság és a világbéke alapja.
- Történeti előzmények
 - 1924 Genfi Nyilatkozat
 - 1959. Gyermek Jogairól szóló Nyilatkozat
 - EJENY, PPJNE, GSZKJNE
- Diszkrimináció-ellenesség
- A gyermekek jogi védelme születése előtt és után egyaránt.
- A gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz ad jogot.
- A különösen nehéz helyzetben lévő gyermekekre különös figyelmet kell fordítani
- Minden egyes nép hagyományai és kulturális értékei jelentősek a gyermek védelmében és harmonikus fejlődésében
- A nemzetközi együttműködés fontossága

I.3. Az Egyezmény I. része - Gyermekjogi katalógus

Az Egyezmény első része a jogi kötőerővel bíró gyermekjog katalógus.

A nemzetközi (és európai) jogvédelem alapvetően és kiemelten erre épül.

<https://www.ourgom.com/is-male-circumcision-a-violation-of-human-rights/>

Az Egyezmény általános elvei:

- 2. cikk – diszkrimináció tilalma
- 3. cikk – a gyermek legfőbb érdeke
- 6. cikk – az élethez, életbenmaradáshoz való jog
- 12. cikk – a gyermek véleményének tiszteletben tartása

Az egyezmény oszthatatlan és a cikkek kölcsönösen összefüggenek egymással, ezért az egyes cikkek nem vizsgálhatók önmagukban.

A gyermek meghatározása (1. cikk)

Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.

- Gyermek: minden 18. életévét be nem töltött személy, aki nem szerzett korábban nagykorúságot a rá vonatkozó jogszabályok alapján (ld. pl. Csjk. - házasságkötéssel).
- *A gyermekkor kezdete az Egyezmény alkalmazásában:*
A születéstől kezdődik => jogképesség, de születése előtt (feltételes jogképesség, méhmagzat gondnoka) és születése után is megilleti a jogvédelem a gyermeket.
Az abortusszal, születés előtti időszakokkal egyebekben nem foglalkozik az Egyezmény, mert akkor egyáltalán nem, vagy nagyon nehéz lett volna aláírni az egyes államokkal.
- Konkrét alsó korhatár meghatározása a jogszabályokban:
Tankötelezettség vége, munkaviszony létesítésének lehetősége, házasságkötés, nemi élettel kapcsolatos beleegyezés, büntetőjogi felelősségrevonás alsó korhatára.
- A gyermekkor vége => nagykorúság, 18. születésnap betöltése.

A megkülönböztetés tilalma (2. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és biztosítják a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára az Egyezményben lefektetett **jogokat minden megkülönböztetés**, nevezetesen a gyermeknek vagy szüleinek vagy törvényes képviselőjének faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni helyzete, cselekvőképтелensége, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel **nélkül**.

2. Az Egyezményben részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket arra, hogy a gyermeket hatékonyan megvédjék minden, bármely formában jelentkező megkülönböztetéstől és megtorlástól, amely szülei, törvényes képviselői vagy családtagjai jogi helyzete, tevékenysége, véleménynyilvánítása vagy meggyőződése miatt érhetné őt.

- Az Egyezményben lefektetett jogokat minden megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.
- A részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket arra, hogy a gyermeket hatékonyan megvédjék minden, bármely formában jelentkező megkülönböztetéstől és megtorlástól.
 - A „megkülönböztetés” meghatározása
 - A megkülönböztetés tilalmára vonatkozó elv
 - DE! a pozitív diszkrimináció nem tilos, különösen a hátrányos helyzetű és veszélyeztetett csoportok kapcsán!
 - Az egyenlő jogok megkülönböztetést tiltó elve nem jelent azonos bánásmódot.
 - A megkülönböztetés kiküszöbölését célzó egyéb aktív intézkedések
 - Költségvetési korlátoktól független végrehajtás
 - Ellenőrzés és értékelés
 - „... a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára...”
 - „... minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek
 - vagy szüleinek vagy törvényes képviselőjének faja, színe, neme (...)
 - vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül”
 - Védelem a megkülönböztetéstől és megtorlástól
 - A gyermekekkel szembeni megkülönböztetés alapjai

Forrás: <https://captivated35.files.wordpress.com/2011/01/childrens-hands.jpg>

Magyarországon a személy hátrányos megkülönböztetése, nevesített személyiségi jogsérelem (Ptk. 2:43. § c) pontja).

Jogkövetkezmények lehetnek:

A hátrányos megkülönböztetés maga után vonhatja többek között a jogsértés tényének bírósági megállapítását; a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől; elégtételadást, ami leginkább nyilvános bocsánatkérés formájában tud megvalósulni, sérelemdíj fizetését.

AJÁNLOTT JOGESETEK
BH2002.90 A tanuló származása miatti hátrányos megkülönböztetésről. (Részleteket ld. még Kézikönyv 14.o.)
EBH 227/2009 Alapítványi iskola nem vett fel SNI gyereket. (Részleteket ld. még Kézikönyv 20.o.)

AJÁNLOTT OLDALAK
http://egyenlobanasmod.hu/

FELADAT
A megkülönböztetés alapjai kapcsán (Forrás: Kézikönyv 21-22.o.) Ki melyik esettel találkozott már a hétköznapiak során a felsoroltak közül? A gyerekekkel szembeni megkülönböztetés alapjai "Az első jelentések vizsgálatakor a Bizottság a megkülönböztetés alábbi okait és a megkülönböztetéssel sújtott alábbi csoportokat azonosította (nem fontossági sorrendben szerepelnek a listán): ▪ nem ▪ fogyatékos ▪ faj, idegengyűlölet és rasszizmus ▪ etnikai származás ▪ szexuális irányultság ▪ bizonyos korszakok, törzsek ▪ „érzékenységi” ▪ nyelv ▪ születéskor nyilvántartásba nem vett gyerekek ▪ ikrek ▪ kedvezőtlen napon született gyerekek ▪ farfekvéses gyerekek ▪ rendellenes körülmények között született gyerekek ▪ egy gyereket vagy három gyereket engedélyező politika ▪ árvák ▪ lakhely ▪ a különböző tartományok/területek/államok stb. közti megkülönböztetés ▪ vidéki gyerekek (beleértve a vidékre vándorlottakat is) ▪ városi gyerekek

- nyomornegyedekben élő gyerekek
- távoli vidékeken és távoli szigeteken élő gyerekek
- belföldi hontalan gyerekek
- hontalan gyerekek
- elhagyott gyerekek
- családjukon kívül nevelkedő gyerekek
- etnikai kisebbséghez tartozó, családjukon kívül nevelkedő gyerekek
- intézményben élő gyerekek
- utcán élő és/vagy dolgozó gyerekek
- a fiatalkorúakat illető igazságszolgáltatásban érintett gyerekek
- különösen a szabadságukban korlátozott gyerekek
- fegyveres konfliktusban érintett gyerekek
- dolgozó gyerekek
- erőszaktól szenvedő gyerekek
- gyerekkorú koldusok
- HIV/AIDS-ben szenvedő gyerekek
- HIV/AIDS-ben szenvedő szülők gyerekei
- fiatal, egyedülálló anyák
- kisebbségek, köztük
- roma/cigány/utazó/nomád gyerekek
- őslakos közösségek gyerekei
- más állampolgárságúak, köztük
- bevándorló gyerekek
- illegális bevándorlók
- migráns munkások gyerekei
- idénymunkások gyerekei
- menekültek/menedékkérők
- beleértve a kísérő nélküli menekülteket is
- természeti katasztrófák által sújtott gyerekek
- szegénységben/szélsőséges szegénységben élő gyerekek
- a nemzeti vagyon egyenlőtlen eloszlása
- társadalmi státusz/társadalmi hátrány/társadalmi egyenlőtlenségek
- gazdasági problémákban/változásokban érintett gyerekek
- a szülők gazdasági helyzete, amely faji szegregációhoz vezet az iskolában
- a szülők vagyona
- a szülők vallása
- vallás alapú társadalmi helyzet
- házasságon kívül született gyerekek
- egyedülálló szülők gyerekei
- vérfertőző kapcsolatból született gyerekek
- különböző etnikai/vallási csoporthoz vagy nemzetiséghez tartozó szülők házasságából született gyerekek

A gyermek legfőbb érdeke (3. cikk)

1. *A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben **a gyermek mindenképp felett álló érdekét veszik figyelembe** elsősorban.*

- A gyermekjogi egyezmény egyik általános alapelve: "A kormányok, köz és magánszervezetek kötelesek megismerni intézkedéseik gyermekekre gyakorolt hatását annak érdekében, hogy a gyerek legfőbb érdeke elsődleges szempont maradjon, megfelelő prioritást adva a gyermekeknek és a gyermekbarát társadalmak kiépítésének." (Kézikönyv 25.o.)
- A mindenképp felett álló érdek helyett inkább a legfőbb vagy legjobb érdek kifejezés használatos.
- "A legfőbb érdek figyelembe vételekor tekintettel kell lenni a gyerekeket érintő rövid és hosszú távú szempontokra egyaránt. A legfőbb érdek bármilyen értelmezésének összhangban kell lennie a teljes Egyezmény szellemiségével – különösen annak a gyereket saját véleményével és érzésekkel rendelkező emberi lényként, valamint a gyereket a polgári és politikai jogok alanyaként és speciális védelemre jogosultként felismerő hozzáállásával." (Kézikönyv 27.o)
- "Az „elsődleges” szó használata jelzi, hogy a gyerek legfőbb érdeke nem mindig lesz az egyetlen, mindent felülíró, figyelembe veendő tényező; előfordulhat, hogy egymással versengő, vagy egymással ellentétben álló emberi jogi érdekek ütköznek, például egyes gyerekek között, különböző gyerekcsoportok között, vagy gyerekek és felnőttek között. Ugyanakkor a gyerek érdekeit valós megfontolás alá kell vetni: bizonyítani kell, hogy a gyerek érdekeit megvizsgálták, és elsődleges szempontként figyelembe vették." (Kézikönyv 28.o)
- Konkrétan is tartalmazza az Egyezmény ezen elvet az alábbi szorosan kapcsolódó cikkeken:
 - Szülőktől való elválasztás (9. cikk)
 - Szülői felelősség (18. cikk)
 - Családi környezettől való megfosztás (20. cikk)
 - Örökbefogadás (21. cikk)
 - Szabadság korlátozása (37. cikk)
 - Gyermekeket érintő büntetőügyek bírósági meghallgatásai (40. cikk)

2. *Az Egyezményben **részes államok kötelezik magukat** arra, hogy a gyermek számára, **figyelembe véve szülei, gyámjai és az érte törvényesen felelős más személyek jogait és kötelességeit, biztosítják a jólétéhez szükséges védelmet és gondozást**, e célból meghozzák a szükséges **törvényhozási és közigazgatási intézkedéseket**.*

- A részes államok felelőssége a gyermekek szükséges védelmének és gondozásának biztosítása terén (3. cikk 2. bekezdés)

- Jólét (well-being) a helyes szóhasználat a jólét helyett (pontatlan a fordítás).

A jólét a mentális egészséget, jobb életminőség különböző dimenzióit jelenti (egészség, jobb szociális élet, kevesebb stressz), míg a jólét inkább az anyagiakkal kapcsolatos elsősorban.

3. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy **a gyermekkel foglalkozó és védelmét biztosító intézmények, hivatalok és létesítmények működése megfeleljen** az illetékes hatóságok által megállapított **szabályoknak**, különösen a biztonság és az egészség területén, valamint ezek személyzeti létszámával és szakértelmével, továbbá a megfelelő ellenőrzés meglétével kapcsolatban.

- A gyermekekkel foglalkozó és védelmüket biztosító intézmények (3. cikk 3. bekezdés)

Az Egyezményben lévő jogok végrehajtása (4. cikk)

Az Egyezményben részes államok meghoznak minden olyan **törvényhozási, közigazgatási vagy egyéb intézkedést**, amelyek az Egyezményben elismert jogok érvényesüléséhez szükségesek.

Amennyiben **gazdasági, szociális és kulturális jogokról** van szó, ezeket az intézkedéseket a rendelkezésükre álló erőforrások határai között és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében hozzák meg.

- "Sem maga az Egyezmény, sem a Bizottság nem definiálja, hogy mely cikkek tartalmazzanak polgári és politikai jogokat, és melyek gazdasági, szociális vagy kulturális jogokat. Egyértelmű, hogy majdnem minden cikkben szerepelnek olyan elemek, amelyek polgári vagy politikai jogoknak tekinthetők." (Kézikönyv 33.o.)
 - Általános végrehajtási intézkedések (5. sz. Átfogó Kommentár (2003))
 - Fenntartások felülvizsgálata és visszavonása
 - Egyéb nemzetközi okmányok ratifikálása
 - "Amennyiben gazdasági, szociális és kulturális jogokról van szó (...)"
 - Fokozatos megvalósítás
 - A törvényhozás és az Egyezmény teljes körű kompatibilitásának biztosítása: az átfogó felülvizsgálat szükségessége
 - Jogi hatály biztosítása az Egyezményben szereplő minden jog számára
 - Jogorvoslat a jogszegésekre => **a gyerekek számára hatékony és gyermekbarát eljárásokat kell biztosítani, gyermekbarát igazságszolgáltatást,**
 - **+ (ld. 3. sz. fakt. jkv.)**
 - "minden olyan (...) közigazgatási vagy egyéb intézkedést"
 - "Átfogó, nemzeti stratégia" a gyerekekért
 - A végrehajtás összehangolása
 - A gyerekekre gyakorolt hatás elemzése
 - Költségvetés és költségvetési elemzés
 - A piacgazdaságba való átmenet és más, kikényszerített gazdasági kiigazítások hatása

- Gazdasági szankciók és a gazdasági, szociális és kulturális jogok tisztelete
- Ellenőrzés és adatgyűjtés
- A civil társadalom részvétele
- Képzés és a tudatosság növelése
- Független emberi jogi intézmények gyerekek számára (pl. gyermekjogi ombudsman)
- Nemzetközi együttműködés a végrehajtás érdekében
- Más kulcsfontosságú emberi jogi dokumentumok ratifikálása

ELLENŐRZŐ LISTA A 4. CIKK VÉGREHAJTÁSÁHOZ (KÉZIKÖNYV 50.O.)

Általános végrehajtási intézkedések

A 4. cikk a részes államok mindenén átívelő kötelezettségét határozza meg az Egyezményben

szereplő valamennyi jog megvalósítására.

Az ellenőrző lista többek között az alábbiakra irányulhat.

- Sor került-e átfogó felülvizsgálatra annak érdekében, hogy az Egyezmény végrehajtásához szükséges intézkedéseket meghatározzák?
- Sor került-e a teljes törvénykezés (ideértve a részes állam szokásjogát és regionális, valamint helyi törvényeit) átfogó felülvizsgálatára annak érdekében, hogy az egyezménnyel való kompatibilitást biztosítsák?
- Megjelennek-e a Bizottság által meghatározott általános alapelvek a törvénykezésben?

- 2. cikk: az Egyezményben megállapított jogok elismerése a joghatóság alá tartozó valamennyi gyermek számára?
- 3. cikk 1. bekezdése: a gyermek legfőbb érdekei a gyermekekkel kapcsolatos valamennyi intézkedésnél elsőbbséget élveznek-e?
- 6. cikk az élethez, az életben maradáshoz és a fejlődéshez való jog?
- 12. cikk a gyermek véleményének tiszteletben tartása a gyermeket érintő kérdésekben; a meghallgatás lehetőségének biztosítása a gyermeket érintő bírósági vagy közigazgatási eljárásokban?

- Lehetséges-e a bíróság előtt ezekre hivatkozni?
- Beépítették-e az Egyezményt a nemzeti joganyagba, vagy kihirdetése után részévé vált-e a nemzeti jognak? Van-e lehetősége hatékony jogorvoslatra a gyerekeknek és képviselőiknek, amennyiben az Egyezményben biztosított jogaikat megsértik?
- Ellentmondás esetén felülírja-e az Egyezmény a nemzeti jogot?
- Megjeleníti-e az Alkotmány az Egyezmény elveit, különös tekintettel a gyermekekre?
- Kidolgoztak-e egységes szerkezetbe foglalt törvényt a gyermekek jogairól? (Gyvt.)
- Született-e átfogó nemzeti stratégia az Egyezmény végrehajtására?
- Ha van nemzeti akcióterv vagy program a gyermekügyben, akkor abba beépítették-e az Egyezmény végrehajtásának minden aspektusát?

Szülői iránymutatás és a gyermek kibontakozó képességei (5. cikk)

Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek vagy, adott esetben a helyi szokás szerint, a nagycsaládnak vagy a közösségnek, a gyámoknak vagy más, a gyermekért törvényesen felelős személyeknek azt a felelősségét, jogát és kötelességét, hogy a gyermeknek az Egyezményben elismert jogai gyakorlásához, képességei fejlettségének megfelelően, iránymutatást és tanácsokat adjanak.

- Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják
 - a felelősségeket, jogokat és kötelességeket...”
 - „...melyet a szülők, vagy (...) más, a gyermekért törvényesen felelős személyek gyakorolnak...” => **szülői felelősség (és a szülőknek nyújtott állami segítség)**
 - hogy a gyermeknek az Egyezményben elismert **jogai gyakorlásához, képességei fejlettségének** megfelelően, iránymutatást és tanácsokat adjanak”
 - => **jogok gyakorlása és a kibontakozó képesség, a gyermek éretté válásának útjáról szól.**
- A cikk keretet biztosít a gyermek, a szülők, a család és az állam kapcsolata számára.
- A gyermeket a jog aktív alanyának tekinti.
- A család lehet nukleáris család, de lehet más, hagyományos vagy modern közösségi alapú egység is amennyiben az a gyermek legfőbb érdekének megfelel. (Kézikönyv 54.o.)

GYERMEKEKET MEGILLETŐ ALAPJOGOK ÉS SZABADSÁGJOGOK

(6-8. + 12-17. CIKKEK)

A gyermek joga az élethez, és az életben maradás és fejlődés legnagyobb mértékű biztosítása (6. cikk)

=> általános elv az egész egyezmény szempontjából, holisztikus fogalom.

1. *Az Egyezményben részes államok elismerik, hogy minden gyermeknek **veleszületett joga van az életre.***

2. *Az Egyezményben részes államok a lehetséges legnagyobb mértékben biztosítják a gyermek életben maradását és fejlődését.*

- ∞ A gyermek veleszületett joga az élethez
- ∞ Abortusz és eutanázia
- ∞ Újszülöttgyilkosság
- ∞ Korai házasság
- ∞ Halálbüntetés
- ∞ Fegyveres konfliktus
- ∞ A gyerekek életét veszélyeztető más erőszakos cselekmények
- ∞ Kivizsgálás és regisztráció halál esetén => gyermeköngyilkosságok
- ∞ ... a lehetséges legnagyobb mértékben biztosítják a gyermek életben maradását és fejlődését”

Anyakönyvezés, név, állampolgárság és jog a szülők ismeretéhez és gondoskodásához (7. cikk)

1. A gyermeket születésekor anyakönyvezik és ettől kezdve joga van ahhoz, hogy nevet kapjon, **állampolgárságot szerezzen** és lehetőség szerint **ismerje szüleit**, valamint ahhoz, hogy **ezek neveljék**.

2. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy ezeket a jogokat hazai törvényhozásuknak és a tárgyra vonatkozó nemzetközi okmányokban vállalt kötelezettségeiknek megfelelően érvényre juttassák, különösen akkor, ha ennek hiányában a gyermek hontalanná válna.

- ∞ A gyermek joga „a közvetlenül születése utáni anyakönyvezéshez”
=> a gyermek "törvényes" státuszának elismerése
=> intézetén kívüli születés esetén, ha orvos nem működik közre, a gyermek születésének rövid időn belüli anyakönyvezését, mind a szülők, mind az anyakönyvvizsgáló számára átlátható módon rendezni kell.
- ∞ Mikor és hogyan kell az anyakönyvezésnek megtörténnie?
- ∞ Milyen adatokat tartalmazzon a születési anyakönyv?
- ∞ A gyermek joga „egy névhez, születésétől kezdve”
- ∞ A gyermek joga, hogy „állampolgárságot szerezzen”
- ∞ „lehetőség szerint joguk van ismerni szüleiket”
- ∞ A „szülő” jelentése
=> M.o. - aki megszülte, de! béranya, örökbefogadó, pszichológiai, gondoskodó szülő
- ∞ A „lehetőség szerint” jelentése
=> talált gyermek, az anya nem hajlandó az apát azonosítani, örökbefogadás esetén a lehetőség nem mindig adott.
- ∞ „...jog, hogy lehetőség szerint ... a szülők neveljék fel”

Az identitás (személyazonosság) megőrzése (8. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy törvénysértő beavatkozás nélkül tiszteletben tartják a gyermeknek saját **személyazonossága** - ideértve állampolgársága, neve, családi kapcsolatai - megtartásához fűződő, a törvényben elismert jogát.

2. Ha a gyermeket törvénytelen módon **megfosztják** személyazonossága alkotó elemeitől vagy azoknak egy részétől, az Egyezményben részes államok megfelelő segítséget és védelmet nyújtanak ahhoz, hogy személyazonosságát a lehető legrövidebb időn belül **helyreállítsák**.

- ∞ A gyermek joga, hogy „törvénysértő beavatkozás nélkül megőrizze identitását (...)” => Állampolgárság, Név, Családi kapcsolatok
- ∞ „Megőrizni
- ∞ „... jogtalan beavatkozás nélkül”
- ∞ Az „identitása alkotó elemeitől vagy azok egy részétől megfosztott” gyermek joga
=> helyreállítás: szülők kiléte genetikai eljárással, magukra maradt menekült gyermekek rokonainak aktív felkutatása, eltűnt gyermek keresése a média segítségével, jogellenes gyermekelvitel (Hágai Egyezmény ratifikálása)

A gyermek véleményének tiszteletben tartása (12. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok az **ítélőképessége birtokában lévő gyermek** számára biztosítják azt a jogot, hogy **minden őt érdeklő (érintő) kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét**, a gyermek véleményét, **figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni**.

2. Ebből a célból nevezetesen **lehetőséget kell adni a gyermeknek** arra, hogy bármely olyan **bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt**, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően **meghallgassák**.

A témához ld. a gyermekbarát igazságszolgáltatás, gyermek meghallgatása c. tanulmányokat.

Jog a véleménynyilvánítás szabadságára (13. cikk)

1. A gyermeknek joga van a **véleménynyilvánítás szabadságára**. Ez a jog magában foglalja mindenfajta tájékoztatás és eszme határookra tekintet nélküli kérésének, megismerésének és terjesztésének szabadságát, nyilvánuljon meg az szóban, írásban, nyomtatásban, művészi vagy bármilyen más, a gyermek választásának megfelelő formában.

2. Ennek a jognak a gyakorlása csak a törvényben kifejezetten megállapított korlátozásoknak vethető alá, amelyek

a) mások jogainak és jó hírnevének tiszteletben tartása, illetőleg

b) az állam biztonsága, a közrend, a közegészségügy, vagy a közerkölcs védelme érdekében szükségesek.

A gyermek joga a gondolat-, lelkiismeret és vallásszabadságra (14. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a gyermek jogát a **gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra**.

2. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek vagy, adott esetben, a gyermek törvényes képviselőinek azt a jogát és kötelességét, hogy a gyermeket e jogának gyakorlásában képességei fejlettségének megfelelően irányítsák.

3. A vallás vagy meggyőződés kinyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a közrend, a közegészségügy, a közerkölcs, vagy mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek.

A gyermek szabad egyesülési és békés gyülekezési joga (15. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermek **egyesülési és békés gyülekezési jogát**.

2. E jogok gyakorlását csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban az állam biztonsága, a közbiztonság és a közrend, illetőleg a közegészségügy és a közérkölc, vagy mások jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek.

A gyermek magánélethez való joga (16. cikk)

1. A gyermeket nem szabad alávetni **magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becsülete vagy jó hírneve elleni jogtalan támadásnak**.

2. Ilyen beavatkozás vagy támadás ellen a gyermeket megilleti a törvény védelme.

∞ ld. Ptk. személyiségi jogok.

A gyermek joga a megfelelő tájékoztatáshoz (17. cikk)

Az Egyezményben részes államok elismerik a **tömegtájékoztatási eszközök feladatának fontosságát**, és gondoskodnak arról, hogy a gyermek hozzájusson a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó **tájékoztatáshoz és anyagokhoz**, nevezetesen azokhoz, amelyek **szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják**. Ebből a célból a részes államok:

a) előmozdítják azt, hogy a tömegtájékoztatási eszközök - a 29. cikk szellemének megfelelően - a gyermek számára **szociális és kulturális szempontból hasznos tájékoztatást és anyagokat** terjesszenek;

b) előmozdítják a nemzetközi **együttműködést** a különféle hazai és nemzetközi, kulturális forrásokból származó ilyenfajta tájékoztatás és anyagok előállítása, cseréje és terjesztése érdekében;

c) előmozdítják a **gyermekkönyvek** előállítását és terjesztését;

d) előmozdítják, hogy a tömegtájékoztatási eszközök különösen vegyék figyelembe az **őslakossághoz, illetőleg a kisebbségi csoportokhoz tartozó gyermek nyelvi szükségleteit**;

e) elősegítik a gyermek jólétére **ártalmas információk és anyagok elleni védelmét** megfelelően szolgáló irányelvek kidolgozását a 13. és a 18. cikk rendelkezéseinek figyelembevételével.

A szülőktől való elválasztás (9. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a **gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére, ne válasszák el**, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek mindenek felett álló érdekében szükséges. Ilyen értelmű döntés szükséges lehet bizonyos különleges esetekben, például akkor, ha a szülők durván kezelik vagy elhanyagolják gyermeküket, illetőleg ha különválva élnek és dönteni kell a gyermek elhelyezéséről.

2. A jelen cikk 1. bekezdésében említett minden esetben valamennyi **érdekelt félnek lehetőséget kell adni az eljárásban való részvételre és véleményük ismertetésére**.

3. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a mindkét szülőjétől vagy ezek egyikétől külön élő gyermeknek azt a jogát, hogy **személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével**, kivéve, ha ez a gyermek mindenek felett álló érdekeivel ellentétes.

4. Amennyiben az **elválasztás** az Egyezményben részes állam által fogantatosított **intézkedés folytán következett be** - mint a szülők vagy egyikük vagy a gyermek letartóztatása, szabadságvesztés-büntetése, száműzetése, kiutasítása vagy halála (ideértve azt is, ha a halál a letartóztatás folyamán következett be bármely okból) -, a részes állam, kérelemre, a szülőkkel, a gyermekkel vagy, szükség esetén valamely más családtaggal **közli a családtag vagy családtagok tartózkodási helyére vonatkozó lényeges adatokat**, kivéve, ha ezeknek az adatoknak a nyilvánosságra hozatala hátrányos a gyermek jólétére nézve. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak továbbá arról is, önmagában az említett **kérelem benyújtása ne járjon hátrányos következményekkel** az érdekelt személy vagy személyek számára.

- ∞ A gyermekek joga, hogy „szüleiktől, akaratuk ellenére ne szakítsák el őket (...)”
=> Kivéve bántalmazás, elhanyagolás
Gyermekevédelmi gondoskodás, szakellátás
Elhagyott, szökött, vagy az utcán dolgozó vagy élő, kísérő nélküli gyermek
Gyerekek kórházban
Szülők börtönben
Gyermekekkel elkövetők
Külföldön dolgozó szülők (ld. Mo.=>családbafogadás is lehet megoldás)
Bevándorlás és kitoloncolás
Fegyveres konfliktus
Hagyományok és szokások (törvénytelen gyermek)
vagy amikor a szülők külön élnek.
- ∞ A gyermek joga, hogy „mindkét szülőjével rendszeres személyes kapcsolatban maradjon (...)”
- ∞ Az állami beavatkozással elszakított szülő vagy gyerek joga az információhoz
- ∞ Jog, hogy ilyen értelmű információ kérelmezése „nem járhat hátrányos következményekkel (...)”.

Be- vagy kiutazás az országokba családegyesítés céljából (10. cikk)

1. Az Egyezményben részes államokra a 9. cikk első bekezdésében foglaltak értelmében háruló kötelezettségeknek megfelelően, a részes államoknak pozitív szellemben, emberiességgel és kellő gondossággal kell megvizsgálniuk bármely gyermeknek vagy szüleinek **családegyesítés** céljából valamely részes államba való beutazása vagy onnan való kiutazása iránti kérelmét. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak továbbá arról is, hogy az ilyen kérelem előterjesztése ne járjon hátrányos következményekkel a kérelem előterjesztői és családtagjaik számára.

2. Annak a gyermeknek, akinek **szülei különböző államokban bírnak állandó lakóhellyel**, joga van, kivételes körülményektől eltekintve, mindkét szülőjével rendszeresen személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést fenntartani. Ennek megvalósítására, valamint az Egyezményben részes államokra a 9. cikk 1. bekezdése értelmében háruló kötelezettségeknek megfelelően, a részes államok tiszteletben tartják a gyermeknek és szüleinek azt a jogát, hogy bármely országot, beleértve a sajátjukat is, elhagyják és visszatérjenek saját országukba. Bármely ország elhagyásának joga csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak vethető alá, amelyek az állam biztonságának, a közrendnek, a közegészségügynek, a közérkölcnek, valamint mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek, és amelyek összhangban vannak az Egyezményben elismert egyéb jogokkal.

- ∞ A gyermek és szülő joga, hogy „valamely részes államba családegyesítés céljából történő beutazásra vagy onnan való kiutazásra irányuló” kérelmüket
 - „Pozitív szellemben”
 - „Emberséggel”
 - => **nem csak a döntés, hanem a meghozatala is ilyen legyen**
 - „Kellő gyorsasággal” bírálják el.
- ∞ Joguk van arra, hogy ilyen kérelmek ne okozzanak kárt a kérelmezőnek
- ∞ => A családegyesítés biztosítása nem jelenthet veszélyt a menekült gyermekekre nézve. A származási országban történő családegyesítés nem hajtható végre, ha a gyermek alapvető emberi jogainak megsértéséhez vezetne, különösen a gyermek életben maradáshoz való joga mindenek felett áll, és egyben az összes többi joga élvezetének is előfeltétele.
- ∞ A gyermek joga, hogy rendszeres személyes kapcsolatot, érintkezést tartson fenn mindkét szülőjével, ha azok másik államban élnek.
- ∞ A gyermek és a szülő joga, hogy bármely országot (beleértve a sajátjukat is) elhagyjanak.
- ∞ A gyermek és a szülő joga, hogy „saját hazájukba belépjenek.”

Kapcsolódó magyarországi jogi szabályozás: Ptk. amennyiben egy férfi jogszabály megkerülésével tesz apai elismerő nyilatkozatot valamely gyermekre, aki tudottan nem tőle származik, azért, hogy később családegyesítésre hivatkozva kijátssza az idegenrendészeti szabályokat, az apaság véelme az ügyész vagy a gyámhatóság által indított perben is megtámadható. (Ptk. 4:107.§ (2) bekezdés c) pontja, és 4:109.§ (5) bekezdés.)

Gyermekek törvényellenes külföldre utaztatása és ott tartása (11. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok intézkedéseket tesznek, hogy **megakadályozzák a gyermekek törvényellenes külföldre utaztatását és ott-tartását.**

2. Ebből a célból az Egyezményben részes államok előmozdítják a **kétoldalú és többoldalú megállapodások** megkötését, illetőleg a meglévő megállapodásokhoz való csatlakozást.

- ∞ Eszközök a gyermekek törvényellenes külföldre vitele és ott tartása elleni harcban
=> A Hágai Egyezmény globális eszköz.
pl. Mehmet Karcsika ügye akit apukája elraboltatott Törökországba,
végül az anya úgy döntött nem akadályozza meg, hogy fia Törökországban éljen. (Kézikönyv 102.o)

A szülők közös felelőssége az állam támogatásával (18. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy biztosítsák annak az elvnek az elismertetését, amely szerint a **szülőknek közös a felelősségük a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért.** A felelősség a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért elsősorban a szülőkre, illetőleg, adott esetben a gyermek törvényes képviselőire hárul. Ezeket cselekedeteikben mindenekelőtt a gyermek mindenek felett álló érdekének kell vezetnie.

2. Az Egyezményben említett jogok biztosítása és előmozdítása érdekében a részes államok megfelelő **segítséget nyújtanak** a szülőknek és a gyermek törvényes képviselőinek a **gyermek nevelésével kapcsolatban** rájuk háruló felelősség gyakorlásához, és gondoskodnak gyermekjóléti intézmények, létesítmények és szolgálatok létrehozásáról.

3. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden megfelelő intézkedést annak érdekében, hogy a dolgozó szülők gyermekei számára biztosítsák olyan **szolgáltatások és gyermekőrző intézmények** igénybevételének jogát, amelyekre jogosultak.

- ∞ A szülők (törvényes képviselők) elsődleges felelőssége
- ∞ „Cselekedeteiket mindenekelőtt a gyermek legfőbb érdekének kell vezetnie”
- ∞ A szülők képzése (**szülők iskolája iránti igény**)
- ∞ A szülők közös felelőssége (**mindkét szülő fontos**)
- ∞ Egyszülős családok
- ∞ Ha a szülők külön élnek (**Mo.: gyermek sorsát érintő lényeges kérdések**)
- ∞ Ha a gyerek az állam gondoskodásába kerül
- ∞ „ (...) a részes államok megfelelő segítséget nyújtanak a szülőknek(...)” .
- ∞ „(...) a részes államok ... gondoskodnak gyermekjóléti intézmények, ellátások és szolgáltatások létrehozásáról”
- ∞ A részes államok biztosítják a dolgozó szülők számára a megfelelő szolgáltatásokat (**Mo.: pl. családi bölcsőde, munkahelyi bölcsőde**)
- ∞ Gyermekjogi Bizottság 7. számú átfogó kommentár

A gyermek joga az erőszak minden formájától való védelemhez (19. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy **megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás - ideértve a nemi erőszakot is - bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll.**

2. Ezek a védelmi intézkedések szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a gyermek és gondviselői számára szükségesek szociális programok létrehozását teszik lehetővé, továbbá a fentebb leírt rossz bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és az esetek figyelemmel kíséréséhez; szükség szerint magukban foglalják a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárást is.

<https://www.eletrevalogyerek.hu/blog/gyermekebantalmazas-okozta-megbetegedések/>

- ∞ Világméretű, globális mozgalom a gyerekekkel szembeni erőszak megszüntetéséért
- ∞ Jelentés a gyerekekkel szembeni erőszakról szóló kutatásról – elvek és javaslatok
- ∞ A gyerekeknek „a fizikai és lelki erőszak minden formájától....” való védelmére szolgáló intézkedések (=>cyberbullying)
- ∞ Gyermekjogi Bizottság, 8. számú átfogó kommentár összefoglalása
- ∞ Erőszak az iskolákban és az igazságszolgáltatás rendszerében
- ∞ A védelmet és megelőzést szolgáló intézkedések (19. cikk 2. bekezdés)
- ∞ „...eljárások ..., amelyek a gyerek és gondviselői számára szükséges szociális programok” illetve más megelőzési formák „létrehozását teszik lehetővé...”

Az erőszakkal szemben különösen védtelen gyermekek:

- Kora gyermekkor
- Fogytékossággal élő gyermek
- Serdülőkor
- HIV/AIDS
- Kísérő nélküli vagy szüleiktől elszakított gyermekek

A gyermek joga a testi fenytéstől való védelemhez!!

A családjuktól megfosztott gyermekek (20. cikk)

1. Minden olyan gyermeknek, aki ideiglenesen vagy véglegesen **meg van fosztva családi környezetétől**, vagy aki saját érdekében nem hagyható meg e környezetben, jogosult az állam **különleges védelmére és segítségére**.

2. Az Egyezményben részes államok hazai jogszabályainak megfelelően intézkednek **helyettesítő védelem** iránt az ilyen gyermek számára.

3. Ez a helyettesítő védelem történhet **családnál való elhelyezés**, az iszlám jog kafalah-ja szerinti **gondnokság, örökbefogadás**, illetőleg szükség esetén megfelelő **gyermekintézményekben** való elhelyezés formájában. A megoldás kiválasztásánál kellően figyelembe kell venni a gyermek nevelésében megkívánt folyamatosság szükségességét, valamint nemzetiségi, vallási, kulturális és nyelvi származását.

- ∞ A családjuktól átmenetileg vagy tartósan megfosztott gyermekek
- ∞ Az ilyen gyermekek „speciális védelemre és segítségre jogosultak”
- ∞ Helyettesítő védelem (gyám, nevelőszülő)
- ∞ Intézményi gondozás (gyermekotthon stb.)
- ∞ A szabadságtól való megfosztás
- ∞ Fogytékossággal élő gyerekek
- ∞ Az utcán élő és/vagy dolgozó gyerekek
- ∞ Kísérő nélküli menekült és migráns gyermekek
- ∞ Állandóság biztosítása az alternatív gondozásban

Örökbefogadás (21. cikk)

Azoknak a részes államoknak, amelyek elfogadják és/vagy engedélyezik az **örökbefogadást**, biztosítaniuk kell azt, hogy a gyermek mindenek felett álló érdekei érvényesüljenek, és ezért

a) gondoskodnak arról, hogy a gyermek örökbefogadását **csakis az illetékes hatóságok engedélyezzék**, amelyek az ügyre alkalmazandó törvény és eljárások értelmében, valamint valamennyi megbízható adat alapján meggyőződtek arról, hogy figyelemmel a gyermeknek szüleivel, rokonaival és törvényes képviselőivel kapcsolatos helyzetére, az örökbefogadás megtörténhet, és hogy adott esetben az érdekelt személyek az ügy ismeretében és az esetleg szükséges felvilágosítás után beleegyezésüket adták az örökbefogadáshoz;

b) elismerik, hogy a **külföldre történő örökbefogadás** a gyermek számára szükséges gondozás biztosítása másik eszközének tekinthető, ha a gyermek **származási országában nem helyezhető el** gondozó vagy örökbefogadó családban, vagy nem nevelhető megfelelően.

c) gondoskodnak arról, hogy külföldre történő örökbefogadás esetén a gyermek a **hazai örökbefogadással egyenértékű biztosítékok és szabályok** előnyeit élvezhesse;

d) megteszik a megfelelő intézkedéseket annak biztosítására, hogy külföldre történő örökbefogadás esetén a gyermek elhelyezése **ne járjon jogtalan haszonszerzéssel** az ebben résztvevő személyek számára;

e) az e cikkben említett célkitűzéseket esetenként **két- és többoldali megegyezések és megállapodások** megkötésével érik el, és ennek keretében minden lehető erőfeszítéssel gondoskodnak arról, hogy a gyermek külföldi elhelyezését erre illetékes hatóságok vagy szervek fogantassák.

<https://orokbe.files.wordpress.com/2014/10/twitterbanner.jpg>

- Azok a részes államok, amelyek „**elfogadják és/vagy engedélyezik**” az örökbefogadást:
 - ∞ A gyermek legfőbb érdeke legyen a mindenek felett álló megfontolás
 - ∞ Az örökbefogadást „csakis az illetékes hatóságok engedélyezzék... az ügyre alkalmazandó törvény és eljárások értelmében”
 - ∞ Külföldre történő örökbefogadás bizonyos feltételekkel
 - Csak akkor „ha a gyermek származási országában nem helyezhető el (...)”
 - „(...) a gyermek a hazai örökbefogadással egyenértékű biztosítékok és szabályok előnyeit élvezhesse”
 - Nem járhat „jogtalan haszonszerzéssel”
 - ∞ Többoldalú megegyezések és megállapodások annak érdekében, hogy a gyermek külföldi elhelyezését erre illetékes hatóságok vagy szervek fogantassák.”

ELLENŐRZŐ LISTA A VÉGREHAJTÁSÁHOZ (KÉZIKÖNYV 219-220.O.)

Általános végrehajtási intézkedések

Sor került-e a 21. cikkel kapcsolatban az általános végrehajtási intézkedésekre?

(A kormányon belül a 21. cikk az igazságügyi, a szociális jóléti és a külügyi tárcát érinti; a képzésbe be kell vonni a szociális munkásokat, a bírói testületeket, a kikötőket és határokat ellenőrző hatóságokat, az örökbefogadási hivatal munkatársait, és az örökbefogadó szülők számára oktatási lehetőségeket kell kialakítani).

A 21. cikk végrehajtásával kapcsolatos konkrét kérdések

- Elismeri és/vagy engedélyezi-e az állam a gyerekek örökbefogadásának rendszerét?
- **Ha igen:**
- Biztosítják-e a törvények és a közigazgatás azt, hogy minden (akár hazai, „szokásos” és országok közötti) örökbefogadási eljárásnál
 - mindenek felett álló szempont legyen a gyermek legfőbb érdeke?
 - örökbefogadást csak az illetékes hatóságok engedélyezzenek?
 - ezek a hatóságok minden ide vonatkozó és megbízható információ figyelembe vételével hozzák meg döntéseiket?
- Ez az információ tartalmazza-e a gyerek ellenőrizhetően meghallgatott véleményét?
- Megfelelő súllyal szerepel-e a gyerek véleménye, tekintettel korára és érettségére?
- Figyelembe veszik-e az illetékes hatóságok a tervezett örökbefogadásban érintett más gyerekek (például a leendő örökbefogadók gyermekeinek, testvéreinek) a legfőbb érdekeit?
- Ebben a folyamatban megfelelően tekintetbe veszik-e a gyermek jogát ahhoz, hogy ismerje a szüleit és a gondozásukban álljon?
- Ebben a folyamatban megfelelően tekintetbe veszik-e a gyermek identitásának megőrzését és a folytonosság biztosítását a gyermek származása tekintetében, illetve a gyermek etnikai, vallási, kulturális és nyelvi hovatartozását?
- Az örökbefogadáshoz való hozzájárulás előtt a hatóságoknak meg kell-e bizonyosodniuk arról, hogy

- az örökbefogadás megengedhető a gyerekek a szüleivel, rokonaival és törvényes gyámjaival kapcsolatos helyzetét figyelembe véve?
- minden törvényben előírt hozzájárulást megadtak-e az érintett személyek?

- Ahol a törvény előírja a hozzájárulás szükségességét, kapnak-e az érintett személyek felvilágosítást?
- Jogukban áll-e a gyermekeknek hozzájárulni az örökbefogadáshoz bármely életkorban?

- egy meghatározott életkorban?
- életkoruknak és érettségüknek megfelelően?

- Jogában áll-e minden gyermeknek megvétózni az örökbefogadását?
- Központilag monitorozzák és rendszeresen felülvizsgálják-e a hatóságok minden engedélyezett örökbefogadást? (ld. utánkövetés)
- Az országok közötti örökbefogadást csak akkor engedélyezik-e, ha a gyerek nem helyezhető el nevelőszülőknél vagy örökbefogadó családnál, vagy nem gondozható más megfelelő módon a joghatóság alá tartozó területen?
- Minden országok közötti örökbefogadásban érintett gyermek (akár elhagyja az államot, akár belép az államba), a hazai örökbefogadást szabályozó garanciákkal és elvárásokkal egyenértékű garanciákat és szabályokat élvez-e?
- A határőrség figyeli-e az olyan felnőttekkel utazó kisbabák és gyerekek be- és kilépését, akik nem a szüleik?
- Tiltják-e a törvények a nemzetközi örökbefogadásból származó jogtalan haszonszerzést?
- Ratifikálták vagy csatlakoztak-e az 1993-as Hágai egyezményhez a gyerekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről?
- Ha igen, megvalósult-e minden rendelkezése a törvényekkel és a közigazgatási eljárásokkal kapcsolatban?
- Ratifikálták-e a gyermekkereskedelemről, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló fakultatív jegyzőkönyvet?
- Ha igen, megvalósult-e minden rendelkezése?
- Kötöttek-e bármilyen más kétoldalú vagy többoldalú szerződést az örökbefogadással kapcsolatban?

Menekültstátuszú gyermekek (22. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket, hogy az a gyermek, aki akár egymagában, akár apjával és anyjával vagy bármely más személlyel együtt az erre vonatkozó nemzetközi vagy hazai szabályok és eljárások értelmében **menekült** helyzetének elismerését kéri vagy menekültnek tekintendő, megkapja az Egyezményben és más emberi jogokkal kapcsolatos vagy humanitárius jellegű egyéb nemzetközi okmányokban, amelyekben az említett államok részesek, elismert jogok élvezetéhez szükséges **védelmet és humanitárius támogatást**.

2. Ebből a célból az Egyezményben részes államok, amennyiben szükségesnek tartják, **együttműködnek az Egyesült Nemzetek Szervezetének és az Egyesült Nemzetek Szervezetével együttműködő egyéb kormányközi és nem kormányközi szervezeteknek** azokban az erőfeszítéseiben, amelyek arra irányulnak, hogy az ilyen helyzetben lévő gyermekeket **védjék és segítsék**, továbbá arra, hogy **bármely menekült gyermek szüleit vagy más családtagjait felkutassák a családegyesítéshez szükséges adatok megszerzése céljából**. Ha sem az apát, sem az anyát vagy bármely más családtagot sem sikerül megtalálni, akkor az Egyezményben lefektetett elvek szerint a gyermeket ugyanabban a védelemben kell részesíteni, mint bármely más, a családi környezetétől bármely okból véglegesen vagy ideiglenesen megfosztott gyermeket.

- ∞ Háttér
- ∞ menekült jogállást kérő, illetve menekültnek nyilvánított gyerek „az erre vonatkozó nemzetközi, vagy hazai szabályok és eljárások értelmében”
- ∞ ...menekült státuszt kérő gyerek... „akár egymagában, akár apjával és anyjával vagy bármely más személlyel együtt”
- ∞ A 22. cikk által nem tárgyalt belföldi kitelepítés és vándorlás
- ∞ A származási ország és a tranzitországok kötelezettségei és a kétoldalú együttműködés
- ∞ A menekült gyermekek joga a szükséges védelemhez
- ∞ Megfelelő oktatási, egészségügyi és szociális/jóléti szolgáltatások
- ∞ Gyermekek őrizetbe vétele
- ∞ A részes államok együttműködése kormányközi és nem-kormányzati szervekkel
- ∞ Családtagok felkutatása
- ∞ Azoknak a gyerekeknek a védelme, akiknek a családtagjait nem találták meg
- ∞ Állampolgárság
- ∞ Bizottság, 6. számú átfogó kommentár összefoglalása
- ∞ Kapcsolódó nemzetközi szerződések és irányelvek
- ∞ A serdülő menekültek speciális szükségletei.

A fogyatékossgal élő gyermekek jogai (23. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok elismerik, hogy a **szellemileg vagy testileg fogyatékos gyermeknek** emberi méltóságát biztosító, önfenntartását előmozdító, a közösségi életben való tevékeny részvételét lehetővé tevő, **teljes és tisztességes életet kell élnie**.

2. Az Egyezményben részes államok elismerik a fogyatékos gyermeknek a **különleges gondozáshoz való jogát**, és a rendelkezésükre álló forrásoktól függő mértékben, az előírt feltételeknek megfelelő fogyatékos gyermeknek és eltartóinak, kérelemre, a gyermek állapotához és szülei vagy gondviselői helyzetéhez alkalmazkodó segítséget biztosítanak.

3. Tekintettel a fogyatékos gyermek sajátos szükségleteire, a 2. bekezdés értelmében nyújtott segítség a gyermek szüleinek vagy gondviselőinek anyagi erőforrásait figyelembe véve, **lehetőség szerint ingyenes**, és úgy kell alakítani, hogy a fogyatékos gyermek valóban részesülhessen oktatásban, képzésben, egészségügyi ellátásban, gyógyító-nevelésben, munkára való felkészítésben és szabadidő-tevékenységben oly módon, hogy ezek biztosítsák személyisége **lehető legteljesebb kibontakoztatását kulturális és szellemi területen egyaránt**.

4. Az Egyezményben részes államok a nemzetközi együttműködés szellemében előmozdítják a fogyatékos gyermekek megelőző egészségügyi ellátásával, orvosi, pszichológiai és funkcionális kezelésével, a gyógyító-nevelés módszereivel és a szakképzési intézményekkel kapcsolatos információk cseréjét és terjesztését, valamint az adatok hozzáférhetőségének biztosításával lehetővé teszik a részes államok számára, hogy ezeken a területeken javíthassák lehetőségeiket és szakismereteiket, bővíthessék tapasztalataikat. Ebben a tekintetben különösen figyelembe veszik a fejlődő országok szükségleteit.

- ∞ A fogyatékossgal élők emberi jogainak elismerése
- ∞ Háttér
- ∞ A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény
- ∞ „A fogyatékossgal élő gyermekek jogai” című átfogó kommentár összefoglalása
- ∞ A Gyermekjogi Bizottság, 9. számú átfogó kommentár összefoglalása
- ∞ Az Egyezményben lefektetett más jogok
- ∞ A „fogyatékossgal” fogalmai
- ∞ Fogyatékossgal alapuló megkülönböztetés
- ∞ A fogyatékossgal okai
- ∞ Részvételhez kapcsolódó jogok
- ∞ Befogadó oktatás
- ∞ Jog a lehető legteljesebb társadalmi beilleszkedésre és személyes fejlődésre előmozdító speciális gondozáshoz és segítséghez
- ∞ Intézményi elhelyezésének elkerülése
- ∞ Szabadság korlátozása
- ∞ Nemzetközi együttműködés (23. cikk 4. bekezdés).

A gyermek joga az egészséghez és az egészségügyi szolgáltatásokhoz (24. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek **a lehető legjobb egészségi állapothoz való jogát**, valamint, hogy **orvosi ellátásban és gyógyító-nevelésben részesülhessen**. Erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy egyetlen gyermek se legyen megfosztva az ezeknek a szolgáltatásoknak az igénybevételére irányuló jogától.

2. Az Egyezményben részes államok erőfeszítéseket tesznek a fenti jog teljes körű megvalósításának biztosítására, és alkalmas intézkedéseket tesznek különösen arra, hogy

a) csökkentsék a csecsemő- és a gyermekhalandóságot;

b) biztosítsák minden gyermek számára a szükséges orvosi ellátást és egészségügyi gondozást, legfontosabbnak tekintve az egészségügyi alapellátás fejlesztését;

c) **küzdjenek a betegség és a rossz tápláltság ellen**, az egészségügyi alapellátás keretében is, különösen a könnyen rendelkezésre bocsátható technikák felhasználásával, valamint tápláló élelmiszerek és ivóvíz szolgáltatásával, figyelembe véve a természeti környezet szennyezésével járó veszélyeket és kockázatokat;

d) biztosítsák az anyák terhesség alatti és szülés utáni gondozását;

e) tájékoztassák a társadalom valamennyi csoportját és különösen a szülőket és a gyermekeket a gyermek egészségére és táplálására, a szoptatás előnyeire, a környezet higiénijára és tisztántartására, a balesetek megelőzésére vonatkozó alapvető ismeretekről, továbbá megfelelő segítséget nyújtsanak ezen ismeretek hasznosításához;

f) **fejlesszék a megelőző egészséggondozást, a szülői tanácsadást, valamint a családtervezési nevelést és szolgáltatásokat.**

3. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas, hatékony intézkedést annak érdekében, hogy **megszüntessék** a gyermekek egészségére **káros hagyományos szokásokat**.

4. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy elősegítik és előmozdítják az e cikkben elismert jog teljes megvalósításának fokozatos biztosítására irányuló nemzetközi együttműködést. Ebben a tekintetben különösen figyelembe veszik a fejlődő országok szükségleteit.

∞ Az egészséggel kapcsolatos jogok és a részvétel

∞ A részes államok erőfeszítéseket tesznek

„(a) csökkentsék a csecsemő- és a gyermekhalandóságot”

„(b) biztosítsák minden gyermek számára a szükséges orvosi ellátást és egészségügyi gondozást (...)”

„(c) küzdjenek a betegség és az alultápláltság ellen (...)”

„(d) biztosítsák az anyák várandósság alatti és szülés utáni gondozását”

„(e) tájékoztassák a társadalom valamennyi csoportját (...)”

∞ A HIV/AIDS kihívása

∞ Gyermekjogi Bizottság, 3. számú átfogó kommentár összefoglalása

„(f) fejlesszék a megelőző egészséggondozást, a szülői tanácsadást, valamint a családtervezési nevelést és szolgáltatásokat.”

∞ Gyermekjogi Bizottság, 4. számú átfogó kommentár összefoglalása

- ∞ A gyermek egészségére káros hagyományos szokások megszüntetése
 - ⇒ női nemi szerv megcsönkítése, férfiak körülmetélése, beavatási ceremóniák, tetoválás, piercing
- ∞ Nemzetközi együttműködés (24. cikk 4. bekezdés)

A gyermek joga a kezelések időszakos felülvizsgálatához (25. cikk)

*Az Egyezményben részes államok elismerik az illetékes hatóságok által **gondozásra, védelemre, illetőleg fizikai vagy elmeápolásra** elhelyezett gyermeknek azt a jogát, hogy **időszakosan felül kell vizsgálni** az említett kezelést és az elhelyezésével kapcsolatos minden egyéb körülményt.*

A gyermek joga a szociális biztonsághoz (26. cikk)

*1. Az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermeknek a **szociális biztonsághoz, így a társadalombiztosítás juttatásaihoz való jogát**, és megteszik a szükséges intézkedéseket arra, hogy hazai jogszabályaiknak megfelelően biztosítsák e jog teljes megvalósulását.*

2. A juttatásokat, amennyiben szükségesek, a gyermek és az eltartásáért felelős személyek anyagi erőforrásainak és helyzetének, valamint a gyermek által vagy nevében a juttatás elnyerésére előterjesztett kérelemre vonatkozó bármely más meggondolás alapján kell engedélyezni.

<https://hiros.hu/hirek/2019-ben-erosodik-a-szocialis-biztonsag>

- ∞ A gyermek joga, „a szociális biztonsághoz, így a társadalombiztosítás juttatásaihoz”
- ∞ Kötelezettségük, hogy „hazai jogszabályaiknak megfelelően biztosítsák e jog teljes megvalósulását”
- ∞ „... a gyermek és az eltartásáért felelős személyek anyagi erőforrásainak és helyzetének... alapján”
- ∞ Kérelmek a juttatás elnyerésére „a gyermek által vagy nevében” előterjesztve

További részleteket ld. az erről szóló tananyagrészen.

A gyermek joga a megfelelő életszínvonalhoz (27. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermeknek jogát olyan **életszínvonalhoz**, amely lehetővé teszi kellő **testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését**.

2. Elsősorban a szülők, vagy a gyermekért felelős más személyek alapvető feladata, hogy lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között biztosítsák a gyermek fejlődéséhez szükséges életkörülményeket.

3. Az Egyezményben részes államok, az adott ország körülményeit és a rendelkezésre álló eszközöket figyelembe véve, megfelelő intézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy **a szülőt**, illetőleg a gyermek más gondviselőit **segítsék e jog érvényesítésében**, és szükség esetén anyagi segítséget nyújtanak, valamint segítő programokat hoznak létre különösen az élelmezéssel, a ruházkodással és a lakásüggyel kapcsolatban.

4. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést arra, hogy a **gyermektartásdíjat behajtsák** a szülőktől vagy a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó bármely más személytől, saját területükön és külföldön egyaránt. Különösen azokra az esetekre figyelemmel, amelyekben a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó személy nem ugyanabban az államban él, mint a gyermek, a részes államok előmozdítják a nemzetközi megállapodásokhoz való csatlakozást vagy ilyenek megkötését, valamint bármely más, alkalmas megegyezés elfogadását.

- ∞ A jog teljes körű érvényesítésének célja, minden gyerek joga „(...) olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi kellő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését”
- ∞ Elsődlegesen a szülők felelőssége, hogy biztosítsák a gyermek fejlődéséhez szükséges életkörülményeket
- ∞ Az állam kötelessége az ország lehetőségeit figyelembe véve
- ∞ Az állam kötelessége a rászoruló szülők támogatása
- ∞ Élelmezés, Lakhatás, A gyermek joga a gyermektartásdíjra

<http://www.szociologia.eu/dramai-gyermekszegenysegy-magyarorszagon>

A gyermek joga az oktatáshoz (28. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek az **oktatáshoz való jogát**, és különösen e jog gyakorlásának fokozatos, az esélyegyenlőség alapján való gyakorlása céljából:

- a) az **alapfokú oktatást** mindenki számára **kötelezővé és ingyenessé** teszik;
- b) előmozdítják a **középfokú oktatás**, különböző, mind általános, mind szakirányú formáinak megszervezését, és ezeket minden gyermek számára megnyitják és hozzáférhetővé teszik, továbbá intézkedéseket tesznek az oktatás ingyenességének bevezetésére és szükség esetére pénzügyi segítségnyújtásra;
- c) minden arra alkalmas eszközzel biztosítják, hogy **bárki képességeitől függően bejuthasson a felsőoktatásba**;
- d) minden gyermek számára nyílttá és hozzáférhetővé teszik az iskolai és pályaválasztási tájékoztatást és tanácsadást;
- e) intézkedéseket tesznek az iskolába járás rendszerességének előmozdítására és a lemorzsolódás csökkentésére.

2. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést annak érdekében, hogy az iskolai fegyelmet a gyermeknek mint emberi lénynak a méltóságával összeegyeztethetően és az Egyezménynek megfelelően alkalmazzák.

3. Az Egyezményben részes államok elősegítik és előmozdítják a nemzetközi együttműködést az oktatásügy területén, különösen annak érdekében, hogy megszüntessék a tudatlanságot és az írástudatlanságot az egész világon, és megkönnyítsék a tudományos és technikai ismeretek megszerzését, valamint a korszerű oktatási módszerek megismerését. Ebben a tekintetben különösen figyelembe veszik a fejlődő országok szükségleteit.

Forrás: <http://csalad.hu/2016/10/30/mas-mint-a-tobbi-gyerek-tanulas-iskola-mas-szemszogbol>

- ∞ Háttér
- ∞ A „gyermek oktatáshoz való jogának” „fokozatos” gyakorlása
- ∞ Az oktatáshoz való jog „esélyegyenlőség alapján való gyakorlása”
 - Lányok
 - Vidéken élő gyerekek
 - Kisebbségi csoportok
 - A fogyatékossgal élő gyerekek és az HIV/AIDS által fertőzött vagy érintett gyermekek
 - Az őrizetben lévő gyermek
- ∞ Kötelező és ingyenes alapfokú oktatás
- ∞ A közép fokú oktatás különböző formáinak mindenki számára elérhetővé tételének előmozdítása
- ∞ Bárki - képességétől függően- bejuthasson a felsőoktatásba
- ∞ Mindenki számára elérhető pályaválasztási tanácsadás
- ∞ Intézkedések tétele a lemorzsolódás csökkentésére
- ∞ Iskolai fegyelem összeegyeztethető legyen az emberi méltósággal
- ∞ Gyerekek közötti zaklatás, cyberbullying
- ∞ A nemzetközi együttműködés előmozdítása

Az oktatás céljai 29. cikk

*1. Az Egyezményben részes államok megegyeznek abban, hogy a gyermek **oktatásának a következő célokra** kell irányulnia:*

*a) elő kell segíteni a gyermek **személyiségének kibontakozását**, valamint szellemi és fizikai tehetségének és képességeinek a lehetőségek legtágabb határáig való kifejlesztését;*

*b) a gyermek **tudatába kell vésni az emberi jogok és az alapvető szabadságok**, valamint az Egyesült Nemzetek Alapokmányában elfogadott elvek tiszteletben tartását;*

*c) a gyermek tudatába kell vésni a **szülei, személyazonossága, nyelve és kulturális értékei iránti tiszteletet**, valamint annak az országnak, amelyben él, továbbá esetleges származási országának a **nemzeti értékei iránti és a sajátjától különböző kultúrák iránti tiszteletet**;*

*d) fel kell készíteni a gyermeket arra, hogy a **megértés, a béke, a türelem, a nemek közti egyenlőség, valamennyi nép, nemzetiségi, nemzeti és vallási csoport és az őslakosok közötti barátság szellemében** tudja vállalni a szabad társadalomban az élettel járó mindenfajta felelősséget;*

*e) a gyermek tudatába kell vésni a **természeti környezet iránti tiszteletet**.*

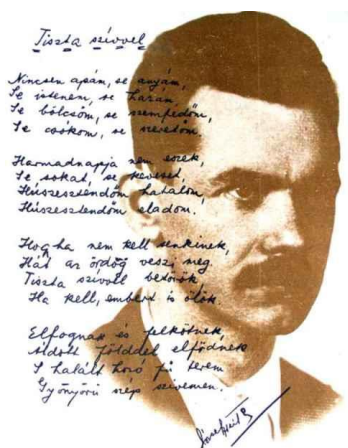
2. A jelen cikk vagy a 28. cikk rendelkezései semmiképpen sem értelmezhetők úgy, hogy sérthessék a természetes vagy jogi személyeknek oktatási intézmény-alapítási és vezetési szabadságát, feltéve, hogy jelen cikk 1. bekezdésében felsorolt elveket tiszteletben tartják, és az adott intézményekben az oktatás megfelel az állam által előírt minimális szabályoknak.

Forrás: <https://cultura.hu/kultura/hanyan-lehetunk/>

Forrás: <https://cultura.hu/aktualis/mit-uzen-a-magyar-zaszlo-es-a-cimer/>

Forrás: <http://lumnicernoverek.blogspot.com/2018/04/kolteszet-napja-2018.html>

Forrás: http://kutyabarat.hu/hirek/2604/a_vilag_leglelegzetelallitobb_kutya_%E2%80%93_gyermek_fotoi

- ∞ Az oktatás céljairól szóló nemzetközi megállapodás
- ∞ A gyermek személyiségének lehető legteljesebb kibontakozásának elősegítése
 - „Hangsúlyozandó, hogy az a típusú tanítás, amely elsődlegesen az ismeret növelésére, a versenyzést ösztönzi, és a gyerekek túlzott terheléséhez vezet, súlyosan gátolhatja a gyermek harmonikus, szellemi és fizikai tehetségének és képességeinek a lehetőségek legtágabb határáig való kibontakozását.” (Gyermekjogi Bizottság, 1. számú átfogó kommentár)
- ∞ Az emberi- és szabadságjogok iránti tisztelet elsajátítása
- ∞ A gyerek szülei iránti tiszteletének elsajátítása
- ∞ A tisztelet elsajátítása valamennyi kulturális és nemzeti értékei iránt
- ∞ A gyerek felkészítése arra, hogy tudja vállalni a szabad társadalomban az étellel járó mindenfajta felelősséget
- ∞ Megértés és baráti viszony kialakítása az emberek között
- ∞ Nemek közötti egyenlőség
- ∞ Béke
- ∞ A természeti környezet iránti tisztelet
- ∞ Gyermekjogi Bizottság 1. számú átfogó kommentár összefoglalása
- ∞ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya

A kisebbségi és őslakos gyermekek (30.cikk)

*Azokban az államokban, amelyekben **nemzetiségi, vallási és nyelvi kisebbségek, illetőleg őslakosságból** származó személyek léteznek, az őslakossághoz vagy az említett kisebbséghez tartozó gyermek nem fosztható meg attól a jogától, hogy **saját kulturális életét élje, vallását vallja és gyakorolja**, illetőleg csoportjának többi tagjával együtt saját nyelvét használja.*

Forrás: http://www.elmeszelence.eoldal.hu/fenykepek/amerikai-oslakos-kultura--native-american-culture-/emberek---people_nation-photos/indian-no.html

- ∞ Háttér
- ∞ A kisebbségi kultúrák és az emberi jogok
- ∞ A gyermek joga a saját kultúrája szerinti élethez
 - őslakossághoz tartozó gyerekek
 - Roma gyerekek
 - Fegyveres konfliktusban érintett gyerekek
- ∞ Nemzeti kezdeményezések
- ∞ A gyerek joga vallása gyakorlásához
- ∞ A gyerek joga saját nyelvének használatához .

A gyermek joga a szabadidőhöz, a játékhoz és a kultúrához (31. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek **a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a korának megfelelő játékhoz és szórakoztató tevékenységekhez** való jogát, azt, hogy szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben.

2. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és elősegítik a gyermek teljes mértékű részvételi jogát a kulturális és művészeti életben, és előmozdítják, az egyenlőség feltételeinek biztosítása mellett, a gyermek számára alkalmas szabadidő-intézmények, szórakoztató, művészeti és kulturális tevékenységek megszervezését.

Forrás: http://rayher.blogspot.com/2011/01/kezmuveskedes-gyerekekkel-teli-esteken_13.html

- ∞ Háttér
- ∞ A gyerekek joga a „pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez”
 - iskolai túlterheltség,
 - gyermekmunka
- ∞ A gyerek korának megfelelő játékhoz és szórakozáshoz való joga
- ∞ A gyerek joga arra, hogy „szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben”
- ∞ A részes államok kötelezettsége, hogy a gyerekek számára rendelkezésre álló lehetőségeket népszerűsítse
- ∞ Egyenlő esélyek

Gyermekmunka (32. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a gyermeknek azt a jogát, hogy védelemben részesüljön a **gazdasági kizsákmányolás ellen**, és ne legyen kényszeríthető semmiféle kockázattal járó, iskoláztatását veszélyeztető, egészségére, fizikai, szellemi, lelki, erkölcsi vagy társadalmi fejlődésére ártalmas munkára.

2. Az Egyezményben részes államok törvényhozási, közigazgatási, szociális és oktatásügyi intézkedéseket tesznek a jelen cikk végrehajtásának biztosítására. Ebből a célból és figyelembe véve más, nemzetközi okmányok idevágó rendelkezéseit, a részes államok különösen:

- a) meghatározzák az alkalmaztatáshoz szükséges **legalacsonyabb életkort** vagy életkorokat;
- b) megfelelően szabályozzák a **munkaidőt és az alkalmaztatási feltételeket**;
- c) megfelelő büntetésekkel vagy más szankciókkal biztosítják a jelen cikk hatékony végrehajtását

Forrás: <https://www.maszol.ro/index.php/kulfold/35749-europai-projekt-indul-egyiptomban-a-gyermekmunka-ellen>

- ∞ A gyermekmunkát érintő nemzetközi eszközök és normák
- ∞ A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO)
 - Nemzetközi munkaügyi egyezmények
 - Az ILO gyermekmunka eltörlésére irányuló nemzetközi programja
- ∞ A gyermek jogairól szóló egyezményhez kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyvek
- ∞ Az Emberi Jogok Nemzetközi Törvénye
- ∞ Egy gyerekeknek való világ – A „Csúcstalálkozó a gyermekekért” folytatása
- ∞ A globális megállapodás
- ∞ A lányok és a gazdasági kizsákmányolás
- ∞ A szabadságuktól megfosztott gyerekek
- ∞ A gyerek joga a gazdasági kizsákmányolással szembeni védelemhez
- ∞ Vitanap a gazdasági kizsákmányolásról
- ∞ Az országjelentések Bizottság általi vizsgálata
- ∞ „Az alkalmaztatáshoz szükséges legalacsonyabb életkor vagy életkorok” meghatározása
- ∞ Munkaidő és alkalmazási feltételek
- ∞ A gyerekekkel szembeni munkahelyi erőszak
- ∞ Büntetések, szankciók
- ∞ A gyermekmunka legrosszabb formáinak meghatározása
- ∞ A különösen a gyerekekre vonatkozó ILO egyezmények

A gyerekek és a kábítószerrel való visszaélés (33. cikk)

Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést, ideértve a törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelésügyi intézkedéseket, arra, hogy megvédjék a gyermekeket az erre vonatkozó nemzetközi egyezményekben meghatározott kábító- és pszichotrop szerek tiltott fogyasztásától, és hogy megakadályozzák a gyermekeknek e szerek tiltott előállításában és kereskedelmében való felhasználását.

- ∞ Háttér
- ∞ A gyerekeket fenyegető veszély
- ∞ A kábítószerrel való visszaélés megértése
- ∞ A kábítószer elleni „törvényhozási és közigazgatási” intézkedések
- ∞ „Szociális és nevelésügyi” intézkedések

A gyermekek szexuális kizsákmányolása (34. cikk)

Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy megvédik a gyermeket a nemi kizsákmányolás és a nemi erőszak minden formájától. Ebből a célból az államok hazai, kétoldalú és többoldalú síkon különösen az alábbiak megakadályozására tesznek intézkedéseket:

- a) a gyermek ösztönzése vagy kényszerítése törvénytelen nemi tevékenységre;
- b) a gyermekek kizsákmányolása prostitúció vagy más törvénytelen nemi tevékenység céljára;
- c) a gyermekek kizsákmányolása pornográf jellegű műsorok vagy anyagok elkészítése céljára.

<http://www.nograd24.hu/gyerekporno18aldozatmentettekmegahatosagok>

- ∞ A témához tartozó nemzetközi eszközök és normák
- ∞ Egyéb nemzetközi kezdeményezések
- ∞ Az országjelentések Bizottság általi vizsgálata
- ∞ Törvényhozási és egyéb intézkedések
- ∞ Szexturizmus – a „területenkívüliség” elve
- ∞ Panasztételi és bírósági eljárások
- ∞ Egyéb intézkedések
- ∞ Felépülés és reintegráció
- ∞ Kétoldalú és többoldalú intézkedések

Az elrablástól, eladástól és emberkeres-kedelemtől való védelem (35. cikk)

Az Egyezményben részes államok hazai, kétoldalú és többoldalú síkon meghoznak minden alkalmas intézkedést arra, hogy megakadályozzák a gyermekek bármilyen formában történő elrablását, eladását vagy a velük való kereskedelmet.

http://lexi.hu/tarsadalom/20130227_a_gyerek_nem_elado.aspx

- ∞ Háttér
- ∞ A gyermekkereskedelem és a gyerekmunka
- ∞ A gyermekkereskedelem és az örökbefogadás
- ∞ A gyermekkereskedelem és a szexuális kizsákmányolás
- ∞ A gyermekkereskedelem és a fegyveres konfliktusok
- ∞ A gyermekkereskedelem és a szervátültetések
- ∞ Áldozatok és nem bűnözők

Védelem a kizsákmányolás más formáival szemben (36. cikk)

Az Egyezményben részes államok megvédik a gyermeket a jólétére bármilyen szempontból káros kizsákmányolás bármely más formája ellen is.

- ∞ Tehetséges gyerekek
- ∞ A média
- ∞ Kutatás és kísérletek

Kínzás, megalázó bánásmód és szabadságtól való megfosztás (37. cikk)

Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy

a) gyermeket **ne lehessen sem kínzásnak, sem kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni. Tizennyolc éven aluli személyek által elkövetett bűncselekményekért sem halálbüntetést, sem szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytiglan tartó szabadságvesztést ne legyen szabad alkalmazni;**

b) gyermeket törvénytelenül vagy önkényesen ne fosszanak meg szabadságától. A gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben **szabadságvesztés-büntetés** kiszabása a törvény értelmében csak **végső eszközként** legyen alkalmazható a lehető legrövidebb időtartammal;

c) a szabadságától megfosztott gyermekkel **emberségesen és az emberi méltóságnak kijáró tisztelettel, életkorának megfelelő szükségleteinek figyelembevételével** bánjanak. Különösképpen **el kell különíteni a szabadságától megfosztott gyermeket a felnőttektől**, kivéve, ha a gyermek mindenek felett álló érdekében ennek ellenkezője tűnik ajánlatosabbnak; a gyermeknek, rendkívüli körülményektől eltekintve, joga van levelezés és látogatások útján kapcsolatban maradni családjával;

d) a szabadságától megfosztott gyermeknek joga legyen igen rövid idő alatt **jogsegély** vagy bármely más alkalmas segítséget igénybe venni, valamint joga legyen arra is, hogy szabadságelvonásának törvényességével kapcsolatban bírósághoz vagy más illetékes, független és pártatlan hatósághoz forduljon, és hogy az ügyben sürgősen döntsenek.

<https://24.hu/kulfold/2017/10/20/foldi-pokolban-elnek-a-rohingja-gyerekek/>

- ∞ A fiatakorúak igazságszolgáltatására vonatkozó ENSZ szabályok és – irányelvek
- ∞ Kínzás
- ∞ Az embertelen vagy megalázó bánásmód formái
- ∞ Magánzárka vagy a gyerekek elkülönítése
- ∞ Halálbüntetés, életfogytig tartó szabadságvesztés
- ∞ Törvényen kívüli kivégzések
- ∞ A gyermek őrizetben tartása
- ∞ Letartóztatás, előzetes fogva tartás
- ∞ A fiatakorúak igazságszolgáltatásának rendszerén kívüli fogva tartása
- ∞ A gyerekek menedékkéréshez vagy bevándorláshoz kapcsolódó őrizete
- ∞ A szabadságától megfosztott gyerekekkel való bánásmód
- ∞ A felnőttektől való elkülönítés
- ∞ A családjával való kapcsolat
- ∞ Panasztételi eljárások
- ∞ Képzés

A fegyveres konfliktusban érintett gyermekek védelme (38. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat, hogy tiszteletben tartják és tartatják **a nemzetközi humanitárius jognak fegyveres konfliktus esetén rájuk vonatkozó** azokat a **szabályait**, amelyek által nyújtott védelem a gyermekekre is kiterjed.

2. Az Egyezményben részes államok minden lehető gyakorlati intézkedés megtételével gondoskodnak arról, hogy a **tizenötödik életévüket be nem töltött** személyek **ne vegyenek részt közvetlenül az ellenségeskedésekben**.

3. Az Egyezményben részes államok tartózkodnak attól, hogy tizenötödik életévüket be nem töltött személyeket **besorozzanak fegyveres erőikbe**. Amennyiben tizenötödik életévüket betöltött, de tizennyolc éven aluli személyeket besoroznak, az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy a legidősebbek besorozásának adjanak elsőbbséget.

4. Az Egyezményben részes államok a fegyveres konfliktus esetén a **polgári lakosság védelmét** illetően a nemzetközi humanitárius jog értelmében rájuk háruló kötelezettségüknek megfelelően megtesznek minden lehető gyakorlati intézkedést a fegyveres konfliktus által érintett gyermekek védelemben és gondozásban részesítésére.

<http://offline.hu/kikapcs/2015/03/szivbemarkolo-fotosorozat-a-haboru-gyermekeirol-16/>

- ∞ Nemzetközi humanitárius jog
- ∞ A Genfi egyezmények és a kiegészítő jegyzőkönyvek
- ∞ Nők és gyerekek szükségállapot, és fegyveres konfliktus idején való védelméről szóló nyilatkozat
- ∞ A Gyermekjogi Bizottság megjegyzései
- ∞ Vizsgálat a fegyveres konfliktusok hatásáról a gyerekekre
- ∞ A fegyveres konfliktus következményei
- ∞ 18 éven aluliak toborzása
- ∞ A besorozással kapcsolatos elvek
- ∞ Fakultatív jegyzőkönyv a fegyveres konfliktusban érintett gyermekekről
- ∞ Háborús bűnökkel kapcsolatos büntetőeljárások
- ∞ A Nemzetközi Büntetőbíróság
- ∞ Büntetőeljárás a részes államokban
- ∞ Az ILO (182. számú) egyezménye a gyermekmunka legrosszabb formáiról
- ∞ A Biztonsági Tanács gyerekekkel és fegyveres konfliktusokkal kapcsolatos határozatai
- ∞ Taposóaknák

A gyermekkorú áldozatok rehabilitációja (39. cikk)

*Az egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést arra, hogy az elhanyagolás, a kizsákmányolás és a durva bánásmód, a kínzás vagy a kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód bármely más formájának, illetőleg a fegyveres konfliktusnak áldozatává vált bármely gyermek **testi és szellemi rehabilitációját és a társadalomba való beilleszkedését megkönnyítsék.** Ennek a rehabilitációnak és a társadalomba való beilleszkedésnek a gyermek egészségét, önbecsülését és emberi méltóságát fejlesztő körülmények között kell történnie.*

Forrás: [https://www.magyarkurir.hu/hirek/lehetoseg-az-ujrakezdesre-bantalmazott-noket-tamogat-libanonban#lightbox\['g91762'\]/0/](https://www.magyarkurir.hu/hirek/lehetoseg-az-ujrakezdesre-bantalmazott-noket-tamogat-libanonban#lightbox['g91762']/0/)

- ∞ A gyermekkorú áldozatok rehabilitációja
- ∞ Az „elhanyagolás, a kizsákmányolás és a visszaélés” gyermekkorú áldozatai
- ∞ A gazdasági kizsákmányolás gyerekkorú áldozatai
- ∞ A fiatakorúak igazságszolgáltatási rendszerében érintett gyerekek
- ∞ A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés gyermekkorú áldozatai
- ∞ A fegyveres konfliktus gyermekkorú áldozatai

A fiatakorúakat illető igazságszolgáltatás alkalmazása (40. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok elismerik a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermeknek olyan bánásmódhoz való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadságai iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét.

2. Ebből a célból, valamint figyelemmel a nemzetközi okmányok erre vonatkozó rendelkezéseire, az Egyezményben részes államok különösen gondoskodnak arról, hogy

a) a gyermeket **ne lehessen bűncselekmény elkövetésével gyanúsítani**, vádolni vagy abban bűnösnek nyilvánítani, olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az **elkövetés idején** sem a hazai, sem a nemzetközi jog értelmében **nem volt bűncselekmény**;

b) a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított gyermeknek legalább az alábbi biztosítékokra legyen joga:

(i) mindaddig **ártatlannak** tekintsék, ameddig bűnösségét a törvény szerint be nem bizonyították;

(ii) a **legrövidebb határidőn belül** közvetlenül vagy szülei, illetőleg adott esetben törvényes képviselői útján tájékoztassák az ellene emelt vádakról, és védelme előkészítéséhez és benyújtásához jogsegélyben vagy bármely más alkalmas segítségben részesüljön;

(iii) **ügyét késedelem nélkül illetékes, független és pártatlan hatóság vagy bíróság a törvény értelmében igazságos eljárás során**, ügyvédjének vagy egyéb tanácsadójának, valamint - hacsak különösen koránál vagy helyzeténél fogva ez nem mutatkozik ellentétesnek a gyermek mindenek felett álló érdekével - **szüleinek vagy törvényes képviselőinek jelenlétében bírálja el**;

(iv) **ne lehessen kényszeríteni arra, hogy maga ellen tanúskodjék** vagy beismerje bűnösségét; kérdéseket intézhessen vagy intéztethessen az ellene valló tanúkhöz, és a mellette valló tanúk ugyanolyan feltételek mellett jelenhessenek meg és legyenek meghallgathatók, mint az ellene valló tanúk;

(v) ha bűncselekmény elkövetésében bűnösnek nyilvánítják, e határozat és az ehhez fűződő bármely intézkedés ellen a törvénynek megfelelően, **jogorvoslattal** élhessen illetékes, független és pártatlan felsőbb hatóságoknál vagy bíróságnál;

(vi) díjmentesen vehessen igénybe **tolmácsot**, amennyiben nem ért vagy nem beszél a tárgyaláson használt nyelven;

(vii) **magánéletét teljes mértékben tartsák tiszteltben** az eljárás minden szakaszában.

3. Az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy előmozdítsák különleges törvények és eljárások elfogadását, hatóságok és intézmények létrehozását a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermekek számára és különösen

a) olyan **legalacsonyabb életkort** állapítsanak meg, amelyen alul a gyermekkel szemben **bűncselekmény elkövetésének vélelme kizárt**;

b) minden lehetséges és kívánatos esetben tegyenek intézkedéseket e gyermekek ügyének bírói eljárás mellőzésével való kezelésére, annak fenntartásával, hogy az emberi jogokat és a törvényes biztosítékokat teljes mértékben be kell tartani.

4. Rendelkezések egész sorát, így különösen a gondozással, az irányítással és a felügyelettel, a tanácsadással, a próbára bocsátással, a családi elhelyezéssel, általános és szakmai oktatási programokkal és nem intézményes megoldásokkal kapcsolatban rendelkezéseket kell hozni annak érdekében, hogy a gyermekek számára jólétüknek megfelelő, valamint helyzetükhöz és az elkövetett bűncselekményhez mért elbánást lehessen biztosítani.

Forrás: <https://arsboni.hu/gyermekek-tanuk-buntetoeljarasban-kihallgatas-regi-es-az-uj-buntetoeljarasi-torveny-szerint/>

- ∞ Az ENSZ fiataalkorúakat illető igazságszolgáltatásról szóló szabályai és iránymutatásai
- ∞ A vádolt vagy elítélt gyermek emberi méltóságához és bánásmódhoz való joga
- ∞ Az egyezményben részes államok különösen gondoskodnak arról, hogy:
 - a) a **gyermeket** ne lehessen bűncselekmény elkövetésével **gyanúsítani** ami az elkövetés idején nem minősült annak

b) **legalább az alábbi biztosítékokra** legyen joga a gyanúsított gyermeknek:

(i) *Mindaddig ártatlan amíg bűnösnek nem bizonyul*

(ii) *Legrövidebb határidőn belül értesüljön a vádokról és jogsegélyben részesüljön*

(iii) *Ügyét késedelem nélkül illetékes, független, pártatlan hatóság, bíróság a törvény értelmében igazságos eljárás során ügyvédjének, szüleinek vagy törvényes képviselőinek jelenlétében bírálja el*

(iv) *Ne lehessen kényszeríteni arra, hogy maga ellen tanúskodjék, beismerje bűnösségét (kérdések a tanúhoz, ellene valló tanúk feltételei = mellette valló tanúkéval)*

(vi) *Díjmentesen igénybe vehet tolmácsot*

(vii) *Magánélet tiszteletben tartása az eljárás során*

- ∞ A fiataikorúakat illető, gyermekközpontú igazságszolgáltatási rendszer létrehozása
- ∞ Gyermekjogi Bizottság 10. számú átfogó kommentár összefoglalása
 - A hátrányos megkülönböztetés tilalma
 - Legfőbb érdek
 - Részvétel
 - A közvélemény hatása
 - Képzés
 - A bűncselekmények megelőzése
- ∞ A fiataikorúakat illető igazságszolgáltatás pozitív céljai (40. cikk 1. bekezdés)
- ∞ Jogi biztosítékok
- ∞ A fiataikorúakat illető igazságszolgáltatás rendszerének szükséges különbségei
 - Büntethetőség korhatára
 - A bírói eljárás mellőzése minden lehetséges esetben
- ∞ „Rendelkezések egész sorát, így különösen a gondozással, az iránymutatással etc.”
 - Megfelelő körülmények biztosítása a jólét megléte és a bűnösség arányának megtartása mellett

A hatályos emberi jogi rendelkezések tiszteletben tartása (41. cikk)

Az Egyezmény egyetlen rendelkezése **sem érinti**

a) *az Egyezményben részes valamely állam **hazai jogszabályainak**; vagy*

b) *az ebben az államban **hatályban lévő nemzetközi jognak** a gyermek jogai megvalósulása szempontjából **kedvezőbb rendelkezéseit**.*

A hatályos rendelkezések védelme:

∞ **Az Egyezmény egyetlen rendelkezése sem érinti**

- az Egyezményben részes valamely állam **hazai jogszabályainak**; vagy
- az ebben az államban **hatályban lévő nemzetközi jognak** a gyermek jogai megvalósulása szempontjából **kedvezőbb rendelkezéseit**.

Az Egyezmény széles körű megismertetése (42. cikk)

A részes államok kötelezik magukat, hogy az Egyezmény elveit és rendelkezéseit hatékony és arra alkalmas eszközökkel a felnőttek és a gyermekek széles körében ismertetik.

- ∞ Átfogó terjesztési stratégia
- ∞ Az egyezménnyel kapcsolatos képzés
- ∞ Az államok jelentéseinek vizsgálata

I.4. Gyermeki jogok Bizottsága

Gyermekjogi Bizottság (43.cikk)

*1. A részes államok által az Egyezményben vállalt kötelezettségek teljesítése területén elért előrehaladás vizsgálatára megalakul a **Gyermek Jogainak Bizottsága**, amely az alábbiakban meghatározott feladatokat látja el.*

2. A Bizottság tíz olyan magas erkölcsiségű szakértőből áll, akik elismerten tájékozottak az Egyezményben említett területen. A Bizottság tagjait az Egyezményben részes államok saját állampolgáraik közül választják, és azok személyes minőségükben vesznek részt a Bizottságban, figyelembe véve a méltányos földrajzi elosztás biztosítását és a főbb jogrendszereket.

Forrás: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/crc/pages/membership.aspx>

3. A Bizottság tagjait a részes államok által **jelölt személyek jegyzéke alapján titkos szavazással választják. Minden részes állam egy jelöltet nevezhet meg állampolgárai közül.**

4. Az első választást az Egyezmény hatálybalépését követő hat hónapon belül tartják meg. A további választásokat kétévenként tartják meg. A választás időpontja előtt legalább négy hónappal az Egyesült Nemzetek Főtitkára írásban felhívja az Egyezményben részes államokat, hogy két hónapon belül közöljék jelöltjeik nevét. A Főtitkár ezután az ily módon jelölt személyekről betűrendes névjegyzéket készít, feltüntetve az e személyeket jelölő részes államokat, és a névjegyzéket megküldi az Egyezményben részes államoknak.

5. A választásra az Egyezményben részes államoknak az Egyesült Nemzetek Főtitkára által az Egyesült Nemzetek székhelyére összehívott értekezletén kerül sor. Az értekezleten, amelynek határozatképességéhez a részes államok kétharmadának részvétele szükséges, a Bizottságba beválasztottnak azokat a jelölteket kell tekinteni, akik a legtöbb szavazatot, valamint a részes államok jelenlevő és szavazó képviselői szavazatainak abszolút többségét elnyerték.

6. A **Bizottság tagjait négy évre választják.** A tagok újrjelölés esetén újra választhatók. Az első választás alkalmával megválasztott **tagok közül ötnek a megbízatása két év elteltével megszűnik.** Ennek az öt tagnak a nevét nyomban az első választás után az értekezlet elnöke sorshúzás útján állapítja meg.

7. A Bizottság valamely tagjának elhunyna vagy lemondása esetén, vagy ha bármely más okból valamely tag kijelenti, hogy nem tudja tovább ellátni feladatait a Bizottságban, az ezt a tagot korábban jelölő részes állam saját állampolgárai közül jelöl ki másik szakértőt a megüresedett hely betöltésére az eredeti megbízatás lejártáig, a Bizottság hozzájárulásával.

8. A Bizottság megállapítja ügyrendi szabályzatát.

9. A Bizottság tisztségviselőit kétévi időtartamra választja.

10. A Bizottság üléseit általában az Egyesült Nemzetek székhelyén vagy a Bizottság által meghatározott bármely más alkalmas helyen tartja. A **Bizottság általában évenként ülésezik.** Az ülészakok időtartamát szükség esetén a Közgyűlés jóváhagyásával az Egyezményben részes államok értekezlete állapítja meg és módosítja.

11. Az Egyesült Nemzetek Főtitkára a Bizottság rendelkezésére bocsátja azt a személyzetet és azokat a berendezéseket, amelyek az Egyezmény által a Bizottságra ruházott feladatok hatékony ellátásához szükségesek.

- ∞ A Bizottság
- ∞ A bizottsági tagok megválasztása
- ∞ Bizottság tagjai járandóságot kapnak
- ∞ Ügyrendi szabályzat és tisztségviselők
- ∞ Megállapítja ügyrendjét
- ∞ Tisztségviselőit 2 évre választja
- ∞ A Bizottság ülései (évenként ülésezik)

- ∞ Vitanapok
- ∞ Gyermekjogi Bizottság felállítása
- ∞ 10 magas erkölcsiségű szakértő, a részes államok saját állampolgárai közül jelöltet állítanak, és figyelembe véve a méltányos földrajzi elosztás biztosítását, valamint a főbb jogrendszereket, titkos szavazás útján – az ENSZ székhelyén – értekezleten – választják őket.
- ∞ A részes államok 2/3-a – legtöbb szavazat – abszolút többség – 4 évre – újraválaszthatóság – 5 tag megbízatása 2 év után megszűnik – sorshúzással döntenek ezt el.

A részes államok jelentéstételi kötelezettségei (44. cikk)

1. Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat, hogy az Egyesült Nemzetek Főtitkárnak közvetítésével az Egyezményben elismert jogok érvényesítése érdekében elfogadott intézkedésekről és e jogok gyakorlásában elért előrehaladásról jelentést terjesztenek a Bizottság elé, és pedig:

a) az Egyezménynek az adott államra vonatkozó hatálybalépésétől számított két éven belül;

b) ezt követően ötévenként.

2. A jelen cikk végrehajtása során készített jelentéseknek rá kell mutatniuk az Egyezményben említett kötelezettségek maradéktalan teljesítését gátló tényekre és nehézségekre. A jelentéseknek elegendő adatot kell tartalmazniuk ahhoz, hogy a Bizottság pontos képet alkosson magának az Egyezménynek az adott országban való végrehajtásáról.

3. Az Egyezményben részes azon államok, amelyeknek első jelentése teljes körű volt, a jelen cikk 1. bekezdésének b) pontja értelmében előterjesztendő további jelentéseikben nem kötelesek megismételni a korábban közölt alapadatokat.

4. A Bizottság az Egyezményben részes államoktól kiegészítő felvilágosításokat kérhet az Egyezmény végrehajtásával kapcsolatban.

5. A Bizottság tevékenységéről a Gazdasági és Szociális Tanács útján kétévenként jelentést terjeszt a Közgyűlés elé.

6. Az Egyezményben részes államok jelentéseiket széles körben terjesztik saját országukban.

∞ Első jelentések és időszakos jelentések

- Az Egyezményben részes államnak ötévenként Jelentésben kell beszámolnia arról, milyen intézkedéseket tett az Egyezmény rendelkezéseinek végrehajtása érdekében.

- Jelentés, gátló és nehezítő tények, felvilágosítás, pontos kép

∞ A magyar Kormány eddig háromszor számolt be a Gyermek Jogainak Bizottsága előtt az előre megadott kérdések, illetve szempontok szerint,

- 1996-ban (1. jelentés) (értékelés 1998.),
- 2003-ban (2-3. időszakos jelentés) (értékelés 2006.),
- 2012-ben (3-4-5. időszakos jelentés) (értékelés 2014-ben).

∞ Iránymutatás a jelentésekhez

- ∞ Nyilvánosság: Az Országjelentéseket valamint az ezekkel kapcsolatban elfogadott Bizottsági javaslatokat (záró észrevételek) minél szélesebb körben bárki számára, különösen a civil szervezetek, ifjúsági csoportok és maguk a gyermekek számára hozzáférhetővé kell tenni, hogy felhívják a figyelmet, és diskurzust váltsanak ki az Egyezményrel, alkalmazásával és ellenőrzésével kapcsolatban.
- ∞ A jelentéstétel folyamatának „áttekintése” a Bizottságban
- ∞ Az üléseket előkészítő munkacsoport ülései
- ∞ A részes államok jelentéseinek vizsgálata
- ∞ Nyomon követő találkozók
- ∞ Fakultatív jegyzőkönyvek
- ∞ A Bizottság jelentései (záró észrevételek)
- ∞ Az Egyezmény szerinti jelentések széles körű terjesztése (44. cikk 6. bekezdés)
- ∞ Segítség a Bizottság iránymutatásaihoz
- ∞ A gyermek jogairól szóló egyezményrel foglalkozó nem-kormányzati csoport
- ∞ Bizottsági jelentés a Közgyűlésnek
- ∞ Szakosított szervek munkája
- ∞ ENSZ Gyermekalapja
- ∞ Végrehajtása felett több szerv „örködik”:
- ∞ az UNICEF (ENSZ szakosított szerve, 1946) és Nemzeti Bizottságai
- ∞ az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága (Genf, 18 tag), tagállami jelentéstételi kötelezettség

Együttműködés az ENSZ szakosított és egyéb szerveivel (45. cikk)

Az Egyezmény hatékony végrehajtásának előmozdítása és az Egyezményben említett területen a nemzetközi együttműködés elősegítése céljából:

a) az Egyesült Nemzetek szakosított intézményei, az ENSZ Gyermekalapja és más szervei jogosultak képviseltetni magukat az Egyezmény olyan rendelkezéseinek végrehajtásával kapcsolatos vizsgálatok során, amelyek feladatkörükbe tartoznak. A Bizottság felhívhatja a szakosított intézményeket, az ENSZ Gyermekalapját, vagy bármely más, általa alkalmasnak tartott szervet, hogy szakmai véleményt adjanak az Egyezmény végrehajtásáról a feladatkörükbe tartozó területeken. Felhívhatja a szakosított intézményeket, hogy jelentést terjesszenek elé az Egyezmény végrehajtásáról a tevékenységi körükbe tartozó területeken;

b) a Bizottság amennyiben szükségesnek tartja, megküldheti a szakosított intézményeknek az ENSZ Gyermekalapjának és az egyéb illetékes szerveknek az Egyezményben részes államok bármely olyan jelentését, amelyben azok tanácsot vagy technikai segítséget kérnek, illetőleg jelzik, hogy ilyenre szükségük van; adott esetben mellékelheti az említett kéressel vagy jelzéssel kapcsolatos észrevételeit és javaslatait;

c) a Bizottság ajánlhatja a Közgyűlésnek, kérje fel a Főtitkárt a Bizottság számára a gyermek jogait érintő egyes sajátos kérdések tanulmányozására;

d) a Bizottság az Egyezmény 44. és 45. cikkének végrehajtása során beszerzett adatokon alapuló általános jellegű javaslatokat és ajánlásokat is tehet. Ezeket az általános jellegű javaslatokat megküldi minden érdekelt részes államnak és felhívja rájuk a Közgyűlés figyelmét, adott esetben mellékelve hozzájuk az Egyezményben részes államok észrevételeit.

- ∞ Az UNICEF (ENSZ szakosított szerve, 1946) és Nemzeti Bizottságai

I.5. Az Egyezmény általános jellemzői

46. cikk

Az Egyezmény minden állam számára aláírásra nyitva áll.

47. cikk

*Az Egyezményt meg kell erősíteni. A megerősítő okiratokat az **Egyesült Nemzetek Főtitkáránál kell letétbe helyezni.***

48. cikk

*Az Egyezményhez **bármely állam csatlakozhat.** A csatlakozási okiratokat az Egyesült Nemzetek Főtitkáránál kell letétbe helyezni.*

49. cikk

1. Az Egyezmény a huszadik megerősítő vagy csatlakozási okiratnak az Egyesült Nemzetek Főtitkáránál való letétbe helyezését követő harmincadik napon lép hatályba.

2. Annak az államnak a tekintetében, amely az Egyezményt a huszadik megerősítő vagy csatlakozási okirat letétbe helyezése után erősíti meg vagy csatlakozik ahhoz, az Egyezmény a megerősítő vagy csatlakozási okirata letétbe helyezésétől számított harmincadik napon lép hatályba.

50. cikk

*1. Az Egyezményben részes **bármely állam módosítást javasolhat** és annak szövegét megküldheti az Egyesült Nemzetek Főtitkárának. Az Egyesült Nemzetek Főtitkára ezután a módosító javaslatot eljuttatja az Egyezményben részes államokhoz azzal a kéréssel, hogy közöljék vele, kívánják-e a részes államok értekezletének összehívását a javaslat megtárgyalása és szavazásra bocsátása céljából. Amennyiben a Főtitkár e közlésének napjától számított négy hónapon belül a részes államok legalább egyharmada az értekezlet összehívása mellett nyilatkozik, az Egyesült Nemzetek Főtitkára az Egyesült Nemzetek égisze alatt összehívja az értekezletet. Az értekezleten jelenlevő és szavazó részes államok többsége által elfogadott módosítást jóváhagyásra az Egyesült Nemzetek Közgyűlése elé kell terjeszteni.*

2. A jelen cikk 1. bekezdésének rendelkezései szerint elfogadott bármely módosítás akkor lép hatályba, ha azt a Közgyűlés jóváhagyta, és a részes államok kétharmados többsége elfogadta.

*3. A **hatályba lépett módosítás az azt elfogadó részes államokat kötelezi**, a többi részes államot továbbra is az Egyezmény rendelkezései, valamint az általuk korábban elfogadott módosítások kötelezik.*

51. Cikk

*1. Az Egyesült Nemzetek Főtitkára veszi át és küldi meg valamennyi államnak azoknak a **fenntartásoknak a szövegét**, amelyekkel valamely állam a megerősítéskor vagy csatlakozáskor él.*

*2. Az **Egyezmény tárgyával és céljával összeegyeztethetetlen fenntartás nem fogadható el.***

3. A fenntartás bármikor visszavonható az Egyesült Nemzetek Főtitkárához intézett közléssel; a Főtitkár ezt az Egyezményben részes valamennyi állam tudomására hozza. A közlés a Főtitkár által való átvételének napján válik hatályossá.

52. Cikk

*Az Egyezményt **bármely részes állam felmondhatja** az Egyesült Nemzetek Főtitkárához intézett írásbeli közléssel. A felmondás a róla szóló közlésnek a Főtitkár által való átvételét követő egy év elteltével lép hatályba.*

53. Cikk

Az Egyezmény letéteményese az Egyesült Nemzetek Főtitkára.

54. Cikk

Az Egyezmény eredeti példányát, amelynek arab, kínai, angol, francia, orosz és spanyol szövege egyaránt hiteles, az Egyesült Nemzetek Főtitkáránál helyezik letétbe.

Ennek hitelül a kormányaik által kellő felhatalmazással ellátott alulírott meghatalmazottak az Egyezményt aláírták.

3. § Ez a törvény kihirdetése napján lép hatályba, rendelkezéseit azonban 1991. november 6-tól kell alkalmazni.

Végrehajtásáról a Kormány gondoskodik.

- ∞ 46-49. Aláírás, ratifikálás, csatlakozás, hatálybalépés
- ∞ 50. Az Egyezmény módosítása
- ∞ 51. Fenntartások
- ∞ 52. Az Egyezmény felmondása
- ∞ 53. Az Egyezmény letéteményese: Az ENSZ főtitkára
- ∞ 54. Hivatalos nyelvek: Arab, kínai, angol, francia, orosz, spanyol

II. A Gyermekjogi Bizottság záróészrevételei

Elfogadva a hatvanhetedik ülészakán (2014. szeptember 1–19.)

Magyarország 3.,4., és 5., összevont időszakos jelentésére vonatkozóan

A magyarországi jelentések hiányosságainak feltárása Megoldási javaslatok és stratégiák

- 1) Bevezetés
 - 2) A részes állam által tett intézkedések és elért eredmények
 - 3) Aggodalomra okot adó fő területek és kapcsolódó ajánlások
- **Általános végrehajtási intézkedések**
 - (az Egyezmény 4. és 42. cikke, valamint 44. cikkének 6. bekezdése)
 - A Bizottság korábbi javaslatai
 - Átfogó szakpolitika és stratégia
 - Koordináció
 - Független ellenőrzés
 - Az Egyezmény terjesztése és a tudatosítás
 - Együttműködés a civil társadalommal
 - **Általános alapelvek**
 - (az Egyezmény 2., 3., 6. és 12. cikke)
 - A diszkrimináció tilalma
 - A gyermek mindenképp felett álló érdeke
 - A gyermek álláspontjának figyelembe vétele
 - **Polgári jogok és szabadságok**
 - (7., 8. és 13–17. cikk)
 - Az egyesülés és békés gyülekezés szabadsága
 - Megfelelő információkhoz való hozzáférés
 - **Gyermekek elleni erőszak**
 - (az Egyezmény 19. cikke, 24. cikkének 3. bekezdése, 28. cikkének 2. bekezdése, 34. cikke, 37. cikkének (a) pontja, valamint 39. cikke)
 - A gyermekek bántalmazása és elhanyagolása
 - Testi fenyegetés
 - A gyermek joga az erőszak minden formájától való védelemhez

- **Családi környezet és alternatív gondozás**
 - (az Egyezmény 5. cikke, 9–11. cikke, 18. cikkének 1–2. bekezdése, 20–21. cikke, 25. cikke, 27. cikkének 4. bekezdése)
 - A szülőktől való elválasztás
 - A családi környezettől megfosztott gyermekek
 - Örökbefogadás
 - Bebörtönzött anyák gyermekei
- **Fogyatékoság, alapvető egészség és jólét**
 - (az Egyezmény 6. cikke, 18. cikkének 3. bekezdése, 23., 24., 26. cikke, 27. cikkének 1–3. bekezdése, valamint 33. cikke)
 - Fogyatékosággal élő gyermekek
 - Egészség és egészségügyi szolgáltatások
 - A fiatalkorúak egészsége
 - Szoptatás
- **Oktatási, szabadidős és kulturális tevékenységek**
 - (az Egyezmény 28., 29. és 31. cikke)
 - Oktatás, ezen belül szakképzés és tanácsadás
- **Egyéb különleges védelmi intézkedések**
 - (az Egyezmény 22., 30., 32–33., 35–36. cikke, 37. cikkének b–d) pontja, valamint 38., 39. és 40. cikke)
 - Menedékkérő, kísérő nélküli és menekült gyermekek
 - Fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás
 - Bűncselekmények gyermekkorú áldozatai és szemtanúi
- **A nemzetközi emberi jogi okmányok ratifikációja**
- **Regionális szervezetekkel való együttműködés**
- **Nyomonkövetés és terjesztés**
- **A következő jelentés**

III. Az egyezmény fakultatív jegyzőkönyveinek áttekintése

A fakultatív jegyzőkönyvek kiegészítik a már meglévő szerződéseket.

- „Fakultatívak”, hiszen az ezekben vállalt kötelezettségek nagyobb igényeket támaszthatnak, mint az eredeti egyezményben foglaltak, így az államoknak egymástól függetlenül kell dönteniük arról, hogy vállalják-e ezen kötelezettségeket.
- A fakultatív jegyzőkönyvek saját jogon is szerződésnek minősülnek, és a fő szerződés részes államai aláírhatják, csatlakozhatnak hozzájuk vagy ratifikálhatják őket.
- Jegyzőkönyvet az eredeti szerződés bármely releváns témája kapcsán csatolhatnak, és felhasználhatják akár az eredeti szerződés valamely részének későbbi tárgyalására, egy új probléma kezelésére, vagy a szerződés működéséért és végrehajtásáért létrehozott eljárás hozzáadására.
- Hogy megfékezzék a gyermekek világszerte előforduló bántalmazását és kizsákmányolását, az ENSZ Közgyűlése 2000-ben elfogadta a Gyermekjogi egyezmény két fakultatív jegyzőkönyvét annak érdekében, hogy hatékonyabban léphessenek fel a gyermekek fegyveres konfliktusokba történő bevonása és szexuális kizsákmányolása ellen.
- 2014. április 14-én egy harmadik fakultatív jegyzőkönyv is elfogadásra került, mely lehetővé teszi a gyermekek számára, hogy a Gyermekjogi Bizottsághoz közvetlenül is benyújthassák panaszukat. A Bizottság ezután kivizsgálja a bejelentéseket és intézkedések meghozatalára utasíthatja a kormányokat.

III.1. A gyermekek fegyveres konfliktusokban való részvételéről

- A gyermekek fegyveres konfliktusokban való részvételéről szóló fakultatív jegyzőkönyv kísérlet az egyezmény megvalósításának erősítésére, és a gyermekek védelmének növelésére fegyveres konfliktusok idején. A jegyzőkönyv értelmében az államoktól elvárják, hogy tegyenek meg minden lehetséges intézkedést annak érdekében, hogy fegyveres erőik 18 évnél fiatalabb tagjai közvetlenül ne vegyenek részt háborús cselekményekben. Az államoknak továbbá fel kell emelniük az önkéntes katonai szolgálatvállalás alsó korhatárát 15 évről, ugyanakkor a 18 éves alsó korhatár nem követelmény.
- Mindemellett a jegyzőkönyv emlékezteti az államokat, hogy a 18 év alatti gyermekek speciális védelemre jogosultak, és így bármilyen, 18 évnél fiatalabbakat érintő önkéntes toborzás során elégséges biztosítékot kell számukra garantálni. Az egyezményhez csatolt első fakultatív jegyzőkönyv megtiltja a 18 év alatti kötelező katonai szolgálatot. A részes államoknak jogi lépéseket kell tenniük, hogy megakadályozzák a független fegyveres csoportok által végzett toborzást, és 18 évnél fiatalabbak bevetését konfliktusok esetén.

III. 2. A gyermekkereskedelemlről, gyermekprostitúcióról és gyermekpornográfiáról

- A fakultatív jegyzőkönyv kiemelten felhívja a figyelmet a gyermekek jogai ellen elkövetett olyan súlyos erőszak, mint a gyermekkereskedelem, gyermekprostitúció és gyermekpornográfia kriminalizálására, valamint hangsúlyozza a fokozott társadalmi tudatosság és a nemzetközi együttműködés fontosságát ezen cselekedet elleni harcban.
- A jegyzőkönyv az államok számára a gyermekek szexuális kizsákmányolását és bántalmazását eltörlő részletes követelményekkel egészíti ki az egyezményt, valamint védi a gyermekeket a nem szexuális célú kereskedelemről – mint például a kényszermunka, illegális örökbefogadás vagy szervadományozás egyéb formáitól.
- A jegyzőkönyv meghatározza a „gyermekeladás”, „gyermekprostitúció” és „gyermekpornográfia” fogalmát. Emellett kötelezettségeket fogalmaz meg a kormányok számára az ezekhez kapcsolódó tevékenységek kriminalizálására és büntetésére vonatkozóan.
- A jegyzőkönyv ezen kívül védi a gyermekáldozatok jogait és érdekeit. A kormányoknak jogi és egyéb támogatást kell nyújtaniuk a gyermekáldozatoknak.
- A gyermekek rehabilitációját és reintegrációját segíteni kell a szükséges orvosi, pszichológiai, logisztikai és pénzügyi támogatással.

III.3. A gyermekek kommunikációs eljárásban /panaszmechanizmusban való részvételéről

A Közgyűlés 2011. december 19-én kelt A/RES/66/138. számú határozatával elfogadta, aláírásra, ratifikációra és csatlakozásra megnyitotta, hatályba lépett 2014. április 14-én

- Ez a jegyzőkönyv lehetővé teszi, hogy a Gyermekjogi Bizottsághoz kerüljenek a gyermekjogok megsértéséről szóló panaszok. A jegyzőkönyvet ratifikáló országokból származó gyermekek igazságszolgáltatásra használhatják fel a szerződést, amennyiben a nemzeti jogrendszer nem tudott jogorvoslattel élni az erőszakos cselekményekkel szemben.
- A Bizottsághoz fordulhatnak gyermekek, gyermekek csoportjai vagy azok képviselői bármely ország ellen, mely elfogadta a jegyzőkönyvet. A Bizottság nyomozást indíthat a gyermekjogokat érintő súlyos vagy rendszeres sérelmek esetén, az államok pedig panaszt nyújthatnak be egymás ellen, amennyiben elfogadták ezt az eljárást.
- A jegyzőkönyv 2014 áprilisában lépett hatályba, és két új lehetőséget biztosít a gyermekeknek, hogy a jogaik állam általi megsértése ellen fellépjenek:
 - Egy kommunikációs eljárást, melynek segítségével a jegyzőkönyvet elfogadó országokból származó gyermekek a jogaik megsértéséről szóló panasszal élhetnek a Gyermekjogi Bizottság felé, amennyiben ezek az ügyek nem kerültek teljes megoldásra a nemzeti bíróságokon;
 - Egy vizsgálati eljárást a gyermekjogok súlyos és rendszeres sérelmére.

A 3. fakultatív jegyzőkönyv felépítése a következő:

I. RÉSZ - ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

- 1. Cikk *A Gyermejjogi Bizottság hatásköre*
- 2. Cikk *A Bizottság feladataira vonatkozó általános elvek*
- 3. Cikk *Az eljárás szabályai*
- 4. Cikk *Védelmi intézkedések*

II. RÉSZ - A KÉRELEM

- 5. Cikk *Egyéni kérelem*
- 6. Cikk *Ideiglenes intézkedések*
- 7. Cikk *Elfogadhatóság*
- 8. Cikk *A kérelem továbbítása*
- 9. Cikk *Békés vitarendezés*
- 10. Cikk *A kérelem elbírálása*
- 11. Cikk *A kérelem elbírálását követő eljárás*
- 12. Cikk *Államok közötti kérelem*

III. RÉSZ - VIZSGÁLATI SZAKASZ

- 13. Cikk *Vizsgálat súlyos vagy ismétlődő jogsértés esetén*
- 14. Cikk *A vizsgálatot követő szakasz*

IV. RÉSZ - ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

- 15. Cikk *Nemzetközi támogatás és együttműködés*
- 16. Cikk *Jelentés a Közgyűlésnek*
- 17. Cikk *A Kiegészítő Jegyzőkönyv tartalmának ismertetése*
- 18. Cikk *Aláírás, ratifikáció és csatlakozás*
- 19. Cikk *Hatálybalépés*
- 20. Cikk *A hatálybalépést követő jogsértések*
- 21. Cikk *Módosítások*
- 22. Cikk *Felmondás*
- 23. Cikk *A Főtitkárság, mint letéteményes és a Főtitkárság értesítései*
- 24. Cikk *Nyelvhasználat*

Hol tart Magyarország a Jegyzőkönyvek aláírása és ratifikálása terén?

- Magyarország az 1. és 2. fakultatív jegyzőkönyvet ratifikálta,
- a 3. fakultatív jegyzőkönyvet egyelőre se nem írta alá, se nem ratifikálta.

FORRÁSOK

Valamennyi, a szövegben előforduló internetes forrás utolsó letöltésének ideje: 2018.12.02.

A gyermek jogainak Bizottsága – Záró észrevételek (2014)

<https://drive.google.com/file/d/0B4aT0h-Qwpy0YW96dmhtMl9GVkE/view>

A gyermek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről (1991. évi LXIV. törvény)

Általános gyermekjogi ismeretek szülőknek és szakembereknek

http://www.ijsz.hu/UserFiles/altalanos_gyerekjog_v03.pdf

CIVIL (ALTERNATÍV) JELENTÉS AZ ENSZ GYERMEKJOGI EGYEZMÉNY MAGYARORSZÁGI VÉGREHAJTÁSÁRÓL 2006-2012

Kiadó: Család, Gyermekek, Ifjúság Egyesület

http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/civiljelentes/civil_magyar.pdf

Figyeljetez ránk! A gyermekjogok helyzete Magyarországon 2006-2012

(Szerk.: Herczog Mária, Család, Gyermekek, Ifjúság Egyesület)

http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/Figyeljetez_rank.pdf

Gyermekekjogi jelentés 2016 (Hintalovon Alapítvány)

http://www.hintalovon.hu/Hintalovon_jelentes-2016.pdf

Herczog Mária: A gyermekjogi egyezmény érvényesülése

http://www.okri.hu/images/stories/OKRISzemle2009/OKRISzemle_2011/011_herczog.pdf

Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához

(szerk.: Herczog Mária) Készült az Egyesült Nemzetek Gyermekalapja megbízásából) 2007. A magyar fordítást kiadja: Család, Gyermekek, Ifjúság Egyesület (2009.)

<http://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/K%C3%A9zik%C3%B6nyv-a-gyermekekjogi-egyezm%C3%A9ny-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1hoz.pdf>

Kézikönyv a gyermekjogokra vonatkozó európai jogokról

Luxemburg, Az Európai Unió Kiadóhivatala 2016.

http://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_HUN.pdf

Magyarország 3-4-5. időszakos jelentése a Gyermek Jogairól Szóló Egyezményben elismert jogok érvényesítése érdekében elfogadott intézkedésekről

http://www.csagyi.hu/images/stories/kutatas/enszjelentesek/Gyermekek_jogai_JELENT%C3%89S_2012.pdf

3. Fakultatív jegyzőkönyv

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPICCRRC.aspx>

Függelék

1. A Gyermekjogi Bizottság Átfogó Kommentárjai⁵

- (1. sz.) Az oktatás céljai, 2001
- (2. sz.) A független nemzeti emberi jogi intézmények szerepe 2002
- (3. sz.) A HIV/AIDS és a gyermek jogai, 2003
- (4. sz.) A gyermekek (tinédzserek) egészségéről és fejlődéséről, 2003
- (5. sz.) Az Egyezmény végrehajtása, 2003
- (6. sz.) A hazájuktól távol élő, kísérő nélküli és szüleiktől elszakított gyermekekkel való bánásmód, 2005
- (7.sz.) A gyermekek jogainak érvényesülése a koragyermekkorban, 2005
- (8.sz.) A gyermek joga a védelemhez a testi fenyegetéssel, kínzással és más kegyetlen, megalázó bánásmóddal szemben, 2006
- (9. sz.) A fogyatékossgal élő gyermekek jogai, 2006
- (10. sz.) A gyermekek jogai a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában, 2007
- (11.sz.) Öslakos gyermekek és jogaik az Egyezmény értelmében, 2009
- (12. sz.) A gyermek meghallgatáshoz (vélemény-nyilvánításhoz) való jogáról, 2009
- (13. sz.) A gyermek joga az erőszak minden formájától való védelemhez, 2011
- (14. sz.) A gyermek legfőbb érdekének figyelembevétele, 2013
- (15. sz.) A gyermek egészséghez való joga, 2013
- (16. sz.) Az államok felelőssége a gyermekjogok érvényesítéséről az üzleti szektorban, 2013
- (17. sz.) A gyermek pihenéshez, játékhoz való joga, 2013
- (18. sz.) A gyermekek jogairól az ártalmas gyakorlatokkal összefüggésben, 2014. (CEDAW Bizottsággal közös)
- (19. sz.) A gyermekek jogainak alkalmazása serdülők esetén, 2016.
- (20. sz.) A közpénzek felhasználásának módja a gyermeki jogok érvényesítése érdekében 2016.
- (21. sz.) Gyerekek utcai helyzetekben, 2017.

⁵ Forrás:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

UNIVERSITY
OF TAMPERE

IDEA PROJEKT

A GYERMEKEK JOGAIVAL KAPCSOLATOS ISMERETEK BŐVÍTÉSE
ÉS KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSE
A GYERMEKEK VÉDELME ÉRDEKÉBEN

Lukács Adrienn

**A gyermekek védelme
az Európa Tanácsban, különös tekintettel
az Emberi Jogok Európai Egyezményére és
az Emberi Jogok Európai Bíróságának
joggyakorlatára**

2018

Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	66
I. Gyermekjogok az Európa Tanácsban	68
I. 1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Emberi Jogok Európai Bírósága	68
(1) Az Emberi Jogok Európai Egyezménye	68
(2) Az Emberi Jogok Európai Bírósága	70
(3) Magyarország és az Egyezmény	71
I. 2. Az Európa Tanács és a gyermekjogok	72
(1) Az Európai Szociális Karta és a Módosított Európai Szociális Karta	72
(2) A gyermekjogokkal foglalkozó bizottságok	72
(3) Gyermekjogi stratégia	73
(4) Gyermekjogi dokumentumok	74
(A) Egyezmények	74
(B) Ajánlások	76
II. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és a gyermekjogok	80
II. 1. Az EJEB és az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye	80
II. 2. Kérelem megindítására jogosultak	81
II. 3. Gyermekjogok az Egyezményben	82
(1) Kifejezetten a kiskorúak védelmét célzó rendelkezések	82
(2) „Általános”, de a kiskorúak szempontjából kiemelt jelentőségű rendelkezések	84
III. Az EJEB és a 8. cikk: családi élethez való jog és a gyermekek védelme	87
III. 1. A gyermek családi élet tiszteletben tartásához fűződő joga	87
(1) A származás megismerésének joga	87
(2) A gyermekelhelyezés	89
(3) A mindkét szülővel való kapcsolattartáshoz való jog	92
III. 2. A gyermekek védelme	94
(1) Törvényi jogalap megléte	94
(2) A gyermek mindenekfelett álló érdeke a hatóságok döntéshozatala során	95
(3) Az állam cselekvési kötelezettsége: a családi kapcsolatok helyreállítása	99
(4) Eljárásjogi garanciák – A gyermek meghallgatása az eljárás során	100
(5) A gyermekvédelmi szakellátásba helyezett gyermekek és az információhoz való hozzáférés joga	102
Felhasznált források, irodalom	105
Irodalom és egyéb források	105
Felhasznált jogforrások	107
Hivatkozott esetek az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatából	107

A gyermekek védelme az Európa Tanácsban, különös tekintettel az Emberi Jogok Európai Egyezményére és az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatára¹

dr. Lukács Adrienn²

A tananyag célja bemutatni, hogy az Európa Tanács égisze alatt a gyermekjogok milyen védelemben részesülnek, különös tekintettel az Európa Tanács Emberi Jogok Európai Egyezményére és az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatára, azon belül is a 8. Cikkben meghatározott magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogra fókuszálva. A tananyag három nagyobb témakörből épül fel:

(I.) az Emberi Jogok Európai Egyezményének és az Emberi Jogok Európai Bíróságának bemutatása, valamint az Európa Tanács által kifejezetten a gyermekek védelmét célzó dokumentumok, szervek áttekintése,

(II.) az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez kapcsolódó „általános” gyermekjogi kérdések ismertetése, úgy mint, benyújthat-e kérelmet a gyermek, milyen rendelkezések foglalkoznak kifejezetten a gyermekek jogaival, illetve mely általános rendelkezések bírnak kiemelt jelentőséggel a gyermekjogok védelme kapcsán,

(III.) az Emberi Jogok Európai Bíróságának a 8. cikkekre vonatkozó, a gyermekek jogaival kapcsolatos gyakorlatának, kiemelt jogeseteknek az ismertetése.

¹ Co-funded by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union.

² PhD hallgató, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar és Université Paris 1 Panthéon Sorbonne

I. Gyermekjogok az Európa Tanácsban

Az Európa Tanács legjelentősebb emberi jogi dokumentuma az Emberi Jogok Európai Egyezménye, amelynek betartását az Emberi Jogok Európai Bírósága hivatott biztosítani. **(I. 1.)** Ezen túlmenően az Európa Tanács több olyan dokumentumot is elfogadott, melyek kifejezetten a gyermekek védelmét célozzák. **(I. 2.)**

I. 1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Emberi Jogok Európai Bírósága

Az **(1)** *Emberi Jogok Európai Egyezménye* az Európa Tanács egyik legjelentősebb emberi jogi dokumentuma, melynek betartásán **(2)** az *Emberi Jogok Európai Bírósága* örködik. Az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglaltak és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei **(3)** *Magyarországra* nézve kötelező erővel rendelkeznek

(1) Az Emberi Jogok Európai Egyezménye

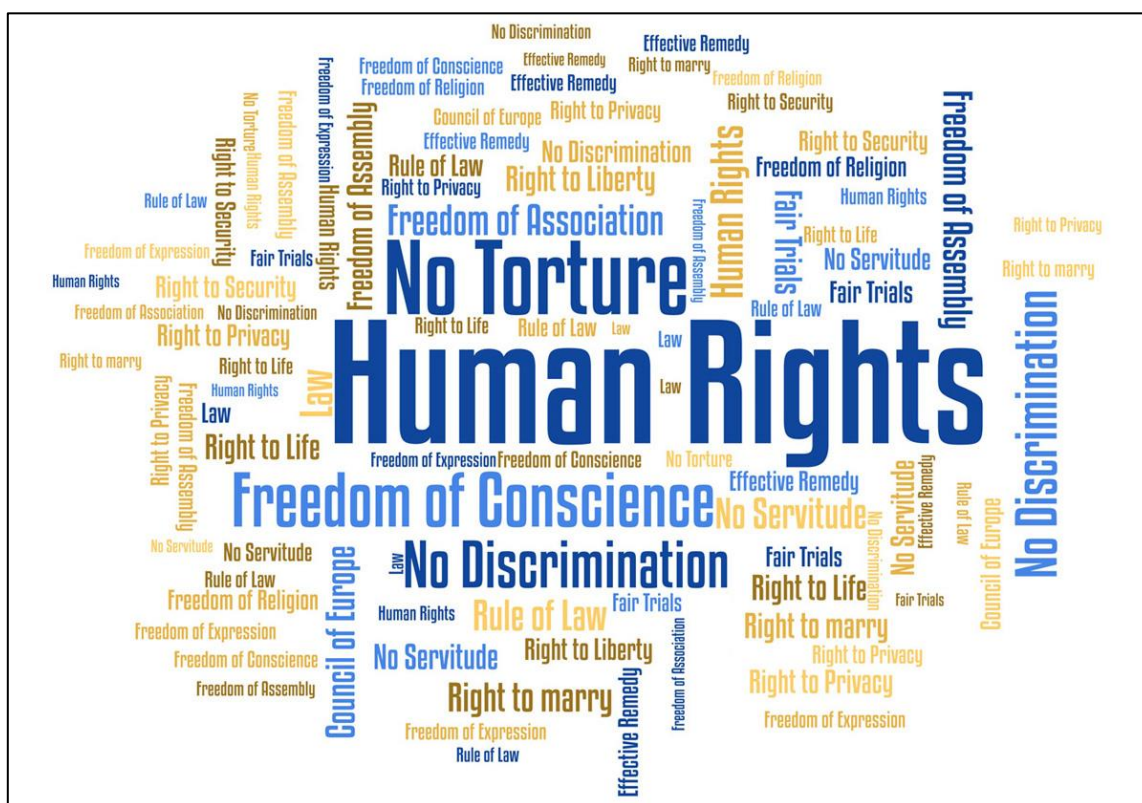
Az Európa Tanács 1950. november 4-én fogadta el Rómában az *Egyezmény az Emberi Jogok Védelméről* című dokumentumot, közismert nevén az Emberi Jogok Európai Egyezményét (a továbbiakban: Egyezmény). Az Egyezmény az Európa Tanács legfontosabb emberi jogi egyezményének tekinthető.³ Habár maga az Egyezmény nem kifejezetten a gyermekek jogaival foglalkozik, az 1. cikkben leszögezi, hogy „[a] Magas Szerződő Felek biztosítják a joghatóságuk alatt álló *minden személy* számára a jelen Egyezmény I. fejezetében meghatározott jogokat és szabadságokat.” Tehát ezek a rendelkezések valamennyi személyre alkalmazandóak: felnőttekre és gyermekekre egyaránt. Fontos hangsúlyozni, hogy nem állampolgársághoz kötődik az Egyezményben foglalt jogosultságok érvényesítése, elegendő, ha a kérelmező a részes állam joghatósága alatt áll (pl.: tipikusan az állam területén követték el sérelmére a jogsértést).

Kép forrása: https://edoc.coe.int/4261-thickbox_default/emberi-jogok-eurpai-egyezmnye.jpg
(Letöltés ideje: 2018.11.08.)

³ Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége/Európa Tanács: *Kézikönyv a gyermekjogokra vonatkozó európai jogról*. Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg, 2016, (továbbiakban: *Kézikönyv* 2016.) 23. p.

Az Egyezményhez kapcsolódó **kiegészítő jegyzőkönyvek** további jogosultságokat biztosítanak (pl.: Hatodik kiegészítő jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményhez a halálbüntetés eltörléséről).⁴

Forrás: <https://www.europewatchdog.info/en/council-of-europe/core-values/> (Letöltés ideje: 2018.11.08.)

⁴ A kiegészítő jegyzőkönyvekről ld. bővebben: Council of Europe: *Treaty office*. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/results/subject/3> (Letöltés ideje: 2018.11.25.)

(2) Az Emberi Jogok Európai Bírósága

Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: EJEB) egy strasbourg-i székhelyű nemzetközi bíróság, melynek feladata az Egyezmény alkalmazása és annak biztosítása, hogy az államok tiszteletben tartsák az Egyezményben foglalt jogokat és biztosítékokat. Ezt a feladatát a hozzá benyújtott kérelmek megvizsgálása által látja el. Amennyiben megállapítja, hogy valamelyik részes állam megsértette az Egyezményt, ítéletet hoz, mely kötelező a részes államra nézve: az érintett állam köteles azt végrehajtani.⁵ Az EJEB annyi bírából áll, ahány részes állam van, és különféle formációkban ülésezik (egyesbíró, tanácsok, Kamarák és Nagykamara). (26-31. cikk)

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának logója. Forrás: Elérhető: <https://www.europewatchdog.info/wp-content/uploads/2014/01/COE-logo-ECHR.png> (Letöltés ideje: 2018.11.08.)

Ki és mikor fordulhat az EJEB-hez? Az Egyezményhez hatékony ellenőrzési mechanizmus társul: nem csak államok fordulhatnak a fórumhoz egymás közötti ügyekben (33. cikk), hanem bárki egyéni kérelemmel is fordulhat az EJEB-hez.

Egyéni kérelmet:

- bármely természetes személy, nem-kormányzati szervezet vagy személyek csoportjai benyújthat(nak),
- amennyiben azt állítják, hogy az Egyezményben vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben biztosított jogukat a részes állam megsértette. (34. cikk)

A kérelem kizárólag olyan államok ellen nyújtható be, amelyekre nézve az Egyezmény kötelező, amennyiben a sérelmezett intézkedést az érintett állam valamely hatósága (pl. bíróság vagy közigazgatási szerv) tette: egyének vagy magánintézmények elleni panaszt nem vizsgál a Bíróság.

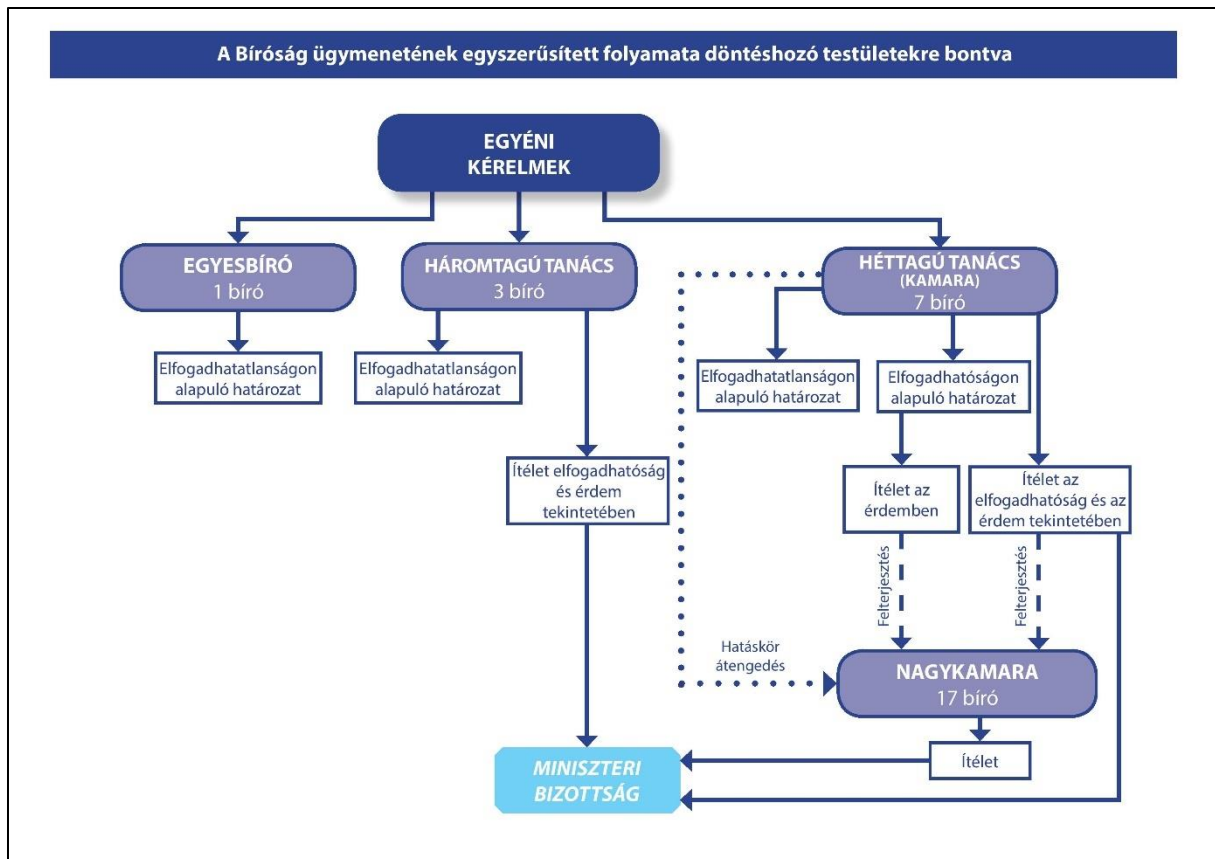
A benyújtott egyéni kérelem *elfogadásának feltétele*, hogy a kérelmező az összes hazai jogorvoslati lehetőséget már kimerítette. A kérelmet attól az időponttól számított hat hónapon belül kell benyújtani, amikor a hazai végleges határozatot meghozták. (35. cikk 1.)

⁵ Emberi Jogok Európai Bírósága. *Kérdések és válaszok.*

Elérhető: http://www.europatanacs.hu/pdf/Questions_and_answers_Hungarian_version.pdf
(Letöltés ideje: 2018. 01.17.) 1. p.

Az EJEB eljárása és az eljárás eredménye. Fontos leszögezni, hogy az EJEB *nem fellebbezési fóruma* a nemzeti bíróságoknak, nem tárgyalja újra az alapügyeket. Kizárólag azt vizsgálja, hogy az állam megsértette-e az Egyezményt, a nemzeti jogszabályok sérelmét nem vizsgálja.

Amennyiben az EJEB megállapítja az Egyezmény vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek megsértését, „igazságos elégtételt” ítélhet meg a sértett félnek. (41. cikk) Az EJEB-nek *nincsen hatásköre* arra, hogy a nemzeti hatóságok határozatait megváltoztassa, vagy hogy a nemzeti jogszabályokat hatályon kívül helyezze.⁶

Forrás: EJEB: A Bíróság ügymenetének egyszerűsített folyamata döntéshozó testületekre bontva.

Elérhető: https://www.echr.coe.int/Documents/Case_processing_Court_HUN.pdf (Letöltés ideje: 2018.11.08.)

(3) Magyarország és az Egyezmény

Magyarország az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény megerősítéséről szóló 57/1992. (X. 15.) OGY határozattal erősítette meg az Egyezményt, melyet az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény hirdetett ki. Így az Egyezményben és annak kiegészítő jegyzőkönyveiben foglaltakat Magyarország is köteles betartani.

⁶ Emberi Jogok Európai Bírósága. Kérdések és válaszok.

Elérhető: http://www.europatanacs.hu/pdf/Questions_and_answers_Hungarian_version.pdf (Letöltés ideje: 2018.01.17.) 6. p.

I. 2. Az Európa Tanács és a gyermekjogok

Az Európa Tanács égisze alatt került elfogadásra az **(1)** Európai Szociális Karta, mely számos ponton tartalmaz kifejezetten a gyermekeket célzó rendelkezéseket. Továbbá számos olyan **(2) bizottság** alakult meg, valamint **(3) gyermekjogi stratégia** és **(4) dokumentum** került elfogadásra, melyek *kifejezetten* a gyermekek védelmét célozzák.

(1) Az Európai Szociális Karta és a Módosított Európai Szociális Karta

Az Európai Szociális Karta (1961), valamint a Módosított Európai Szociális Karta (1996) egyrészt olyan jogokat biztosít, melyeknek *kiemelt jelentősége van* a gyermekek jogainak védelme terén (pl.: dolgozó nők, különösen az állapotos nők védelme a munkajog területén, diszkrimináció tilalma), másrészt olyan jogokat is rögzít, melyek *kifejezetten a gyermekek jogainak védelmét célozzák* (pl.: a 7. cikk rendelkezik a gyermekek és fiatalok védelemhez való jogáról, köztük többek között a munkavállalás legalsó korhatárának a gyermek 15. életévében történő rögzítéséről, a tisztességes bér és egyéb juttatások nyújtásáról, éjszakai munka tilalmáról vagy a rendszeres orvosi felülvizsgálatról bizonyos munkakörökben; a 17. cikk kimondja a gyermekek és fiatalok szociális, jogi és gazdasági védelemhez való jogát, melynek keretében az államoknak gondoskodniuk kell többek között arról, hogy a gyermekek és fiatalok, figyelembe véve szüleik jogait és kötelességeit, megkapják a gondozást, segítséget, iskoláztatást és képzést, amelyre szükségük van, védelmezzék a gyermekeket és a fiatalokat az elhanyagolással, erőszakkal vagy kizsákmányolással szemben, valamint biztosítsák a gyermekek számára az ingyenes elemi és középfokú iskoláztatását).⁷

A Kartában foglaltak betartását a *Szociális Jogok Európai Bizottsága* (European Committee of Social Rights) felügyeli két mechanizmus keretében: kollektív panaszok, valamint nemzeti jelentések útján.^{8, 9}

(2) A gyermekjogokkal foglalkozó bizottságok

A bizottságok közül kiemelendő a **Családjogi Szakértői Bizottság** (Committee of Experts on Family Law, CJ-FA), mely 2011-ig működött az Európai Jogi Együttműködési Bizottság irányítása alatt és családjogi területért felelt. A Családjogi Szakértői Bizottság számos nemzetközi megállapodást és ajánlást fogadott el, valamint nemzetközi szemináriumot és konferenciát szervezett a családjog területén.¹⁰

⁷ KAZUSKA Melinda: Gyermekek jogai az Európa Tanács dokumentumaiban. Elérhető: https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/%C3%A1ll_%C3%A9s_jog_alap_%C3%A9rt%C3%A9kei_2010/1.%20k%C3%B6t/kazuska.pdf p. 77. (Letöltés ideje: 2018.11.14.)

⁸ Council of Europe: *European Committee of Social Rights*. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter/european-committee-of-social-rights> (Letöltés ideje: 2018.11.14.)

⁹ A témával az IDEA projekt keretében Hajdú József foglalkozott részletesen - aki egyébként a Bizottság tagja is egyben -, ezért jelen tanulagnak nem célja részletesen vizsgálni ezen dokumentumot.

¹⁰ Council of Europe: *Family law and children's rights*. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/cdcj/completed-work/standard-setting/family-law-childrens-rights> (Letöltés ideje: 2018.01.20.)

Többek között megemlítené a 7. Európai Konferencia a Családjogról (7th European Conference on Family Law, Strasbourg, 2009), melynek a nemzetközi családi mediáció volt a témája; vagy az Európa Tanács és az

Továbbá két egyezmény bizottság („convention committee”) említendő. Az első **A gyermekek felügyeletéről szóló egyezmény bizottsága** (Convention Committee on the Custody Convention, T-CC), melynek feladata a gyermekek feletti felügyeleti jogot érintő határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a felügyeleti viszonyok helyreállításáról szóló európai Egyezmény tanulmányozása és végrehajtásának megkönnyítése.¹¹

A másik bizottság **A gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló egyezmény Állandó Bizottsága** (Standing Committee on the European Convention on the Exercise of Children's Rights, T-ED), melynek feladata az egyezmény értelmezése és végrehajtásának megkönnyítése.¹²

(3) Gyermekjogi stratégia

Az Európa Tanács több gyermekjogi stratégiát is elfogadott, ide tartozik többek között:

A **Stockholmi stratégia** (2009-2011),¹³ mely három kulcsfontosságú területet határozott meg:

1. a gyermekek igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseinek elősegítését,
2. a gyermekek elleni erőszak valamennyi formájának megszüntetését,
3. valamint a gyermekek részvételének elősegítését és társadalmi szerepük erősítését.¹⁴

A **Monacói stratégia** (2012-2015),¹⁵ amelynek négy főbb célkitűzése az alábbi volt:

1. gyermekbarát szolgáltatások és rendszerek kialakítása az igazságszolgáltatás egészségügy és szociális szolgáltatások területén,
2. a gyermekek elleni erőszak valamennyi formájának megszüntetése (beleértve a szexuális erőszakot, emberkereskedelmet, testi fenyegetést, valamint az iskolákban megvalósuló erőszakot),
3. a kiszolgáltatott helyzetben lévő gyermekek jogainak garantálása (többek között a fogyatékkal rendelkező, az őrizzetben lévő, az alternatív gondozásban lévő, migráns és kisebbséghez tartozó – beleértve a roma – gyermekeket),
4. a gyermekek részvételének elősegítése.¹⁶

Európai Unió Bizottságának közös konferenciája a “Az örökbefogadás kihívásai Európában: a gyermek mindenekfelett álló érdekének biztosítása” (Challenges in Adoption Procedures in Europe: ensuring the best interests of the child, Strasbourg, 30 November-1 December 2009).

¹¹ Council of Europe: *Family law and children's rights*. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/cdcj/completed-work/standard-setting/family-law-childrens-rights> (Letöltés ideje: 2018.01.20.)

¹² Council of Europe: *Family law and children's rights*. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/cdcj/completed-work/standard-setting/family-law-childrens-rights> (Letöltés ideje: 2018.01.20.)

¹³ A Stockholmi stratégiáról ld. bővebben: Council of Europe: *Building a Europe for and with children. 2009-2011 strategy*. Elérhető:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168045d226> (Letöltés ideje: 2018.11.14.)

¹⁴ Council of Europe: *Children's Strategy*. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/children/children-s-strategy> (Letöltés ideje: 2018.11.14.)

¹⁵ A Monacói stratégiáról ld. bővebben: Council of Europe: *Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2012-2015)*. Elérhető: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168045d224> (Letöltés ideje: 2018.11.14.)

¹⁶ Council of Europe: *Children's Strategy*. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/children/children-s-strategy> (Letöltés ideje: 2018.11.14.)

Továbbá meg kell említeni az **Európa Tanács gyermekjogi stratégiáját (2016-2021)** (Council of Europe Strategy for the Rights of the Child), mely az Európa Tanács immár a harmadik gyermekjogi stratégiája.¹⁷ A stratégia meghatározza, hogy mik a gyermekjogok területén az Európa Tanács által már elért vívmányok, melyekre építeni lehet; melyek a gyermekjogok legnagyobb kihívásai; melyek a gyermekjogok terén kulcsfontosságú területek és intézkedések, valamint meghatározza a munkamódszereket, melyek szükségesek a stratégia végrehajtásához.

A stratégia *öt kulcsfontosságú területet* határoz meg a tagállamok számára, annak érdekében, hogy hatékonyan biztosítsák a gyermekeket megillető jogokat:

1. minden gyermek számára egyenlő esélyek biztosítása,
2. a gyermek részvétele az eljárásban,
3. erőszakmentes élet minden gyermek számára,
4. gyermekbarát igazságszolgáltatás,
5. a gyermekek jogainak biztosítása a digitális környezetben.¹⁸

(4) Gyermekjogi dokumentumok

Az Európa Tanács égisze alatt számos olyan dokumentum került elfogadásra, melyek kifejezetten a gyermekek védelmének egy-egy területét célozták.^{19, 20}

(A) Egyezmények

- **Európa Tanács: Európai egyezmény a házasságon kívül született gyermekek jogi helyzetéről, CETS 85., 1975. október 15.**
 - o Az egyezmény elsődleges célja az volt, hogy elfogadtassa, hogy a házasságon kívül született gyermeknek ugyanolyan jogállása van, mint a házasságban születetteknek. Magyarország nem ratifikálta ugyan az egyezményt, de a világon az elsők között, már három évtizeddel korábban elfogadta a házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló 1946. évi XXIX. törvényt, amely eltörölte Magyarországon a jogi különbségeket a törvényes és törvénytelen származás között.²¹

¹⁷ Council of Europe Strategy for the Rights of the Child 2016-2021 . *Building a Europe for and with children*, July 2016. Elérhető: <https://rm.coe.int/1680693342> (Letöltés ideje: 2018.01.20.) 1.p.

¹⁸ Ministers' Deputies, CM Documents, CM(2015)175 final: *Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016-2021) – Children's human rights*, 3 March 2016, Chapter III.

¹⁹ Európa Tanács: *A gyermekek és jogaik a polgári és a családi jogban*.

Elérhető: <http://www.europatanacs.hu/index.php?workSpace=pages&id=27&langId=1> (Letöltés ideje: 2018.01.20.)

²⁰ Az egyezmények és ajánlások leírásához forrás és ld. bővebben: KAZUSKA Melinda: *Gyermekek jogai az Európa Tanács dokumentumaiban*. Elérhető:

https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/%C3%A1ll%C3%A9s_jog_alap_%C3%A9rt%C3%A9kei_2010/1.%20k%C3%B6t/kazuska.pdf pp. 78-82. (Letöltés ideje: 2018.11.14.)

²¹ HEGEDŰS Andrea: *Polgári jog. Családjog*. R.I.M.Á.K. Kiadó, Szeged, 2018. 31.p.

- **Európa Tanács: *Európai egyezmény a gyermekek feletti felügyeleti joggal kapcsolatos határozatok elismeréséről és a felügyelet visszaállításáról*, CETS 105., 1980. május 20.**
 - o Magyarország az egyezményt a 2004. évi LXVIII. törvénnyel²² ratifikálta.
- **Európa Tanács: *Európai egyezmény a gyermekek jogainak gyakorlásáról*, CETS 160., 1996. január 25.**
 - o Az egyezmény a Gyermekek jogairól szóló ENSZ egyezményt egészíti ki, azáltal, hogy míg az ENSZ dokumentuma a gyermekek alapvető jogait rögzíti, addig az egyezmény az eljárásjogi szabályokat határozza meg.
- **Európa Tanács: *Egyezmény a gyermekekkel való kapcsolattartásról*, CETS 192., 2003. május 15.**
 - o Az egyezmény elfogadásának háttérében a megnövekedett mobilizáció található. Az egyezmény rögzíti, hogy a gyermekeknek és a szülőnek joga van a kapcsolattartásra mind az államhatáron belül, mind az államhatáron túl.
- **Európa Tanács: *Egyezmény a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről*, CETS 201., 2007. október 25.**
 - o A többi nemzetközi szervezethez hasonlóan az Európa Tanács is kiemelt figyelmet fordít az emberkereskedelem, a prostitúció, valamint a pornográfia megakadályozására, melynek keretében az egyezmény speciálisan a gyermekek védelmét célozza a szexuális kizsákmányolás és zaklatás ellen.
- **Európa Tanács: (Felülvizsgált) *Európai egyezmény a gyermekek örökbefogadásáról*, CETS 202., 2008. november 27.**
 - o Az örökbefogadásról szóló egyezmény (1967) elsődleges célja az volt, hogy összehangolja az aláíró államok belső jogát. Az egyezmény rendelkezik az örökbefogadás feltételeiről és típusairól, valamint a gyermek állampolgárságáról és nevééről az örökbefogadás esetén. Az egyezmény elfogadását követő évtizedekben bekövetkezett változások (pl.: az azonos nemű párok jogi helyzetében bekövetkezett változások) azonban szükségessé tették az egyezmény felülvizsgálatát, melyre 2008-ban került sor.

²² 2004. évi LXVIII. törvény a gyermekek feletti felügyeleti jogot érintő határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a felügyeleti viszonyok helyreállításáról szóló, 1980. május 20. napján Luxemburgban kelt európai Egyezmény kihirdetéséről.

(B) Ajánlások

Az egyezményeken túlmenően az Európa Tanács különféle ajánlásokat is elfogadott, melyek kifejezetten a gyermekek jogainak a védelmét célozzák.

- **Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1666 (2004) számú ajánlása a gyermekek testi fenyegetésének európai szintű tilalmáról**
 - o A többi nemzetközi egyezményből (pl.: Emberi Jogok Európai Egyezménye, Európai Szociális Karta) eredően a testi fenyegetés sérti a gyermek emberi méltóságához és testi épségéhez fűződő jogát. Ezen sérelem megakadályozása céljából az ajánlás hangsúlyozza a nemzeti szinten elfogadott jogszabályok fontosságát, melyek megtiltják a gyermekek testi fenyegetését.
- **Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1698. (2005) számú ajánlása az intézetben élő gyermekek jogairól**
 - o Az ajánlás a szülői gondoskodást mellőző gyermekek védelmének biztosítását célozza. A dokumentum többek között feladatként meghatározza az intézetben nyújtott oktatás és ellátás minőségének javítását, a nem megfelelő intézetek bezárását, valamint, hogy gyermek családnál történő elhelyezésének úgy kell megtörténnie, hogy az jobb alternatívát jelentsen számára, mint az intézeti nevelés.
- **Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1864. (2009) számú ajánlása a gyermekek őket érintő kérdésekben való részvételének a támogatásáról**
 - o Az ajánlás előírja, hogy amennyiben a gyermeket érintő határozat meghozatalára kerül sor, akkor megfelelően figyelembe kell venni az adott gyermek véleményét, kívánságait és érzéseit, továbbá kellő tekintettel kell lenni a gyermek korára és érettségi fokára.

További ajánlások:

- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (79) 17 és R (85) 4 sz., *a gyermekek elhanyagolással szembeni védelméről szóló ajánlásai*
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (87) 20 sz., *a fiatalkori bűnözésre adott társadalmi válaszokra vonatkozó ajánlása*
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlása *a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről* (2003. szeptember 23.)
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (98) 8 sz., *a gyermekek családi és szociális életben való részvételéről szóló ajánlása*
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec (2001) 16 sz. *a gyermekek szexuális kizsákmányolással szembeni védelméről szóló ajánlása.*

GYERMEKJOGOK AZ EURÓPA TANÁCSBAN	
ÁLTALÁNOS	
Emberi Jogok <i>Európai Egyezménye (1950)</i> (+ <i>Emberi Jogok Európai Bírósága</i>)	
<i>Európa Szociális Karta (1961)</i> és <i>Módosított Európai Szociális Karta (1996)</i> (+ <i>Szociális Jogok Európai Bizottsága</i>)	
KIFEJEZETTEN A GYERMEKEK JOGAIT CÉLZÓ DOKUMENTUMOK	
Egyezmények - Európa Tanács: <i>Európai egyezmény a házasságon kívül született gyermekek jogi helyzetéről</i>, CETS 85., 1975. október 15. - Európa Tanács: <i>Európai egyezmény a gyermekek feletti felügyeleti joggal kapcsolatos határozatok elismeréséről és a felügyelet visszaállításáról</i>, CETS 105., 1980. május 20. - Európa Tanács: <i>Európai egyezmény a gyermekek jogainak gyakorlásáról</i>, CETS 160., 1996. január 25. - Európa Tanács: <i>Egyezmény a gyermekekkel való kapcsolattartásról</i>, CETS 192., 2003. május 15. - Európa Tanács: <i>Egyezmény a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről</i>, CETS 201., 2007. október 25. - Európa Tanács: (Felülvizsgált) <i>Európai egyezmény a gyermekek örökbefogadásáról</i>, CETS 202., 2008. november 27.	
Ajánlások - Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1666 (2004) számú ajánlása <i>a gyermekek testi fenyegetésének európai szintű tilalmáról</i> - Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1698. (2005) számú ajánlása <i>az intézetben élő gyermekek jogairól</i> - Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1864. (2009) számú ajánlása <i>a gyermekek őket érintő kérdésekben való részvételének a támogatásáról</i> - Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (79) 17 és R (85) 4 sz., <i>a gyermekek elhanyagolással szembeni védelméről szóló ajánlásai</i> - Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (87) 20 sz., <i>a fiatalkori bűnözésre adott társadalmi válaszokra vonatkozó ajánlása</i> - Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlása <i>a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről</i> (2003. szeptember 23.) - Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (98) 8 sz., <i>a gyermekek családi és szociális életben való részvételéről szóló ajánlása</i> - Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec (2001) 16 sz. <i>a gyermekek szexuális kizsákmányolással szembeni védelméről szóló ajánlása.</i>	
GYERMEKJOGOKKAL FOGLALKOZÓ BIZOTTSÁGOK, STRATÉGIÁK	
Bizottságok <i>Családjogi Szakértői Bizottság</i> <i>A gyermekek felügyeletéről szóló egyezmény bizottsága</i> <i>A gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló egyezmény Állandó Bizottsága</i> Stratégiák <i>Stockholmi stratégia (2009-2011)</i> <i>Monacói stratégia (2012-2015)</i>	

<i>Európa Tanács gyermekjogi stratégiája (2016-2021)</i>
AJÁNLOTT FORRÁSOK
GRÁD András – WELLER Mónika: <i>A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve</i>. Negyedik, bővített kiadás. HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó, Budapest, 2011 KAZUSKA Melinda: Gyermek jogai az Európa Tanács dokumentumaiban. Elérhető: https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/%C3%A1ll%C3%A9s_jog_alap%C3%A9rt%C3%A9kei_2010/1.%20k%C3%B6t/kazuska.pdf (Letöltés ideje: 2018.11.14.) https://www.coe.int/en/web/children/
AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁRÓL ÉS AZ ELJÁRÁSRÓL
<i>Emberi Jogok Európai Bírósága. Kérdések és válaszok.</i> Elérhető: https://www.echr.coe.int/Documents/Questions_Answers_HUN.pdf (Letöltés ideje: 2018.11.08.) EJEB: <i>Az Ön EJEB-hez benyújtott kérelme: A kérelem benyújtásának és elbírálásának folyamata.</i> Elérhető: https://www.echr.coe.int/Documents/Your_Application_HUN.pdf (Letöltés ideje: 2018.11.08.) Az EJE cikkeiről ld. bővebben: https://rightsinfo.org/the-rights-in-the-european-convention/
AJÁNLOTT VIDEÓK
ECHR - Rövidfilm az Európai Emberi Jogi Bíróságról (Hungarian version). Elérhető: https://www.youtube.com/watch?v=IfwE-WPqhg4 (Letöltés ideje: 2018.01.21.) (HUN) ECHR - Európai Emberi Jogi Egyezmény (Hungarian Version). Elérhető: https://www.youtube.com/watch?v=yFLwOJ4aPw4 (Letöltés ideje : 2018.11.08.) (HUN) ECHR - Hogyan forduljunk helyesen a Bírósághoz (Hungarian Version). Elérhető: https://www.youtube.com/watch?v=NNni-a0EUvI (Letöltés ideje: 2018.11.08.) (HUN) ECHR - Videó az elfogadhatósági feltételekről (Hungarian Version). Elérhető: https://www.youtube.com/watch?v=vTT_uapSaQ8&list=PLT-6qb4oU5fhzKQdkQk6O7UPNhSuAWsB9&index=12 (Letöltés ideje: 2018.11.08.) Children's Rights: 7 Good Reasons for "Building a Europe for and with children" Elérhető: https://www.youtube.com/watch?v=8jifk16IHAY (Letöltés ideje: 2018.11.15.)
KÉRDÉSEK
1. Milyen jogokat biztosít az Emberi Jogok Európai Egyezménye? 2. Ki fordulhat kérelemmel az Emberi Jogok Európai Bíróságához?

3. Mik az Emberi Jogok Európai Bíróságához való egyéni kérelem benyújtásának feltételei?
4. Milyen gyermekjogi stratégiával rendelkezik az Európa Tanács?
5. Milyen területeken fogadott el az Európa Tanács kifejezetten a gyermekek védelmét célzó dokumentumot?

II. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és a gyermekjogok

Annak ellenére, hogy az Egyezmény egy általános emberi jogi dokumentum, a gyermekek jogainak védelme kapcsán is nagy jelentőséggel bír. A továbbiakban szó lesz az **(II. 1.) ENSZ Gyermekjogi Egyezményének az EJEB joggyakorlatában betöltött szerepéről**, **(II. 2.) az EJEB előtt kérelem indítására jogosult személyekről**, valamint **(II. 3.) azokról az Egyezményben is biztosított jogokról, melyek kiemelt jelentőséggel rendelkeznek a gyermekek vonatkozásában.**

II. 1. Az EJEB és az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye²³ fontos szerepet tölt be a gyermekjogok európai biztosítása során is, ugyanis valamennyi Európa Tanács (és EU) tagállam részes fele az ENSZ Gyermekjogi Egyezménynek, ami így az európai gyermekjogok szempontjából is kiemelkedő fontosságú. Habár magát az Európa Tanácsot nem köti a Gyermekjogi Egyezmény (az Európa Tanács tagjait már igen), az EJEB az Egyezmény rendelkezéseit a nemzetközi jog általános elveivel összhangban kell, hogy értelmezze.

„Az Egyezmény nem értelmezhető vákuumban, hanem a nemzetközi jog általános elveivel összhangban értelmezendő. [...] figyelemmel kell lennie »a nemzetközi jognak a részes felek viszonyában alkalmazható bármely idevonatkozó« szabályára, különösen azokra a szabályokra, amelyek az emberi jogok nemzetközi védelmét biztosítják. Erre tekintettel, a pozitív kötelezettségeket, amiket a 8. cikk ró a Szerződő Államokra, az 1989. november 20-i gyermek jogairól szóló egyezmény fényében kell értelmezni.”²⁴

Ezáltal az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény rendelkezéseire az EJEB is tekintettel van.²⁵ Az EJEB gyermekjogi ítélezése során több alkalommal is hivatkozott a Gyermekjogi Egyezményre. Ugyanakkor ezen ENSZ dokumentum súlya változó: egyes döntésekben az EJEB nagy jelentőséget tulajdonított neki, más esetekben viszont eltért a Gyermekjogi Egyezményben fellelhető megközelítéstől.²⁶ Egyes szerzők szerint azáltal, hogy az EJEB beemelte ítélezési gyakorlatába az ENSZ vonatkozó dokumentumait, valódi erőt biztosított ezen dokumentumoknak, mivel az EJEB ítéletei kötelezőek a szerződő államokra.²⁷

²³ A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény. Magyarországon kihirdette a 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.

²⁴ (saját fordítás), EJEB, Harroudj kontra Franciaország (43631/09), 2012. október 4., 42. pont.

²⁵ Kézikönyv 2016, 27-28. pp.

²⁶ Kézikönyv 2016, 31-32. pp.

²⁷ FLORESCU, Simona – LIEFAARD, Ton – BRUNING, Mariëlle: Children's Rights and the European Convention on Human Rights, *NTM/NJCM-bull.* Vol. 40. No. 4. (2015), 452. p.

II. 2. Kérelem megindítására jogosultak

Az Egyezmény 34. cikke értelmében az EJEB-hez *bármely* természetes személy (továbbá nem-kormányzati szervezet vagy személyek csoportjai) egyéni kérelemmel fordulhat, amennyiben úgy véli, hogy az Egyezményben vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben biztosított jogait megsértette valamelyik, az Egyezményt aláíró állam.

Életkortól függetlenül lehet kérelmet benyújtani az EJEB-hez, így a gyermek vagy saját maga, mint kérelmező nyújthat be kérelmet, vagy jogait szülei vagy jogi képviselő útján érvényesítheti.²⁸

- **A gyermekek jogainak érvényesítése a szülő jogain keresztül.** Fontos arra is rámutatni, hogy a gyermekek jogainak védelme több esetben is a szülők jogain keresztül jelent meg. Példaként felhozható az Egyezmény 8. cikke (Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog), amelynek vizsgálata során az EJEB az esetet sokszor nem a gyermek, hanem a szülők jogainak a szempontjából közelítette meg. Erre a lehetséges kettős megközelítésre példaként említhető, hogy nem csak a gyermek jogosult arra, hogy a szüleivel éljen, hanem a szülő is jogosult arra, hogy gyermekével éljen. („A családi élet lényeges elemét képezi, hogy a szülő gyermekével, a gyermek pedig szülőjével élhessen.”)²⁹
- **A gyermek, mint kérelmező.** Bár a gyermek életkori korlátozás nélkül jogosult saját maga is kérelmet beadni, ez nem jelenti azt, hogy jogait ugyanúgy képes gyakorolni, mintha felnőtt lenne, hiszen számos jogi, gazdasági, szociális és kulturális nehézséggel áll szemben, amennyiben bírósághoz fordulna.³⁰ A magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot leszámítva az Egyezményben találhatóak olyan jogosultságok is, melyek sérelme esetén kizárólag a gyermek érintett (pl.: 3. cikk: Kínzás tilalma, vagy a 6. cikk: Tisztességes tárgyaláshoz való jog), így ezekben az esetekben az EJEB közvetlenül a gyermekek jogaira hivatkozhatott.³¹

²⁸ FLORESCU, Simona – LIEFAARD, Ton – BRUNING, Mariëlle: Children’s Rights and the European Convention on Human Rights, *NTM/NJCM-bull.* Vol. 40. No. 4. (2015), 451. p.

²⁹ EJEB, *Olsson kontra Svédország* (1.) (10465/83), 1988. március 24. par. 59.

³⁰ TULKENS, Françoise: La Convention européenne des droits de l’Homme et les droits des enfants, *Journal du droit des jeunes*, 2008/2 (N° 272), 29-30. pp.

³¹ *Kézikönyv* 2016, 31. p.

II. 3. Gyermekjogok az Egyezményben

Annak ellenére, hogy az Egyezmény egy általános emberi jogi dokumentumnak tekintendő, egyes rendelkezések **(1) kifejezetten a kiskorúakat célozzák**, illetve **(2) bizonyos általános rendelkezések fokozottabb jelentőséggel rendelkeznek a gyermekeket illetően**.

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI EGYEZMÉNYE ÉS A GYERMEKEK JOGAI	
Kifejezetten a kiskorúak védelmét célzó rendelkezések	„Általános”, de a kiskorúak szempontjából kiemelt jelentőségű rendelkezések
5. cikk: Szabadsághoz és biztonsághoz való jog 6. cikk: Tisztességes tárgyaláshoz való jog	8. cikk: Magán- és családi élet tiszteletben való tartásához való jog
Az Egyezményhez fűzött Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyv 5. cikk: A házastársak egyenjogúsága	Az Egyezményhez fűzött Első kiegészítő jegyzőkönyv, 2. cikk: Oktatáshoz való jog

(1) Kifejezetten a kiskorúak védelmét célzó rendelkezések

Az *Egyezmény* két rendelkezést is tartalmaz, mely kifejezetten a kiskorúakra vonatkozik.

- **5. cikk: Szabadsághoz és biztonsághoz való jog.** Az 5. cikk első bekezdésének d. pontja rendelkezik a kiskorú őrizetbe vételéről, illetve őrizetben tartásáról nevelési felügyelet, vagy az illetékes hatóság elé állítás céljából. A rendelkezés kimondja, hogy mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz. Kiskorút szabadságától csak törvényben meghatározott eljárás útján, és csak abban az esetben lehet megfosztani, ha az őrizetbe vétel törvényes rendelkezés alapján nevelési felügyelet célját szolgálja, őrizetben tartása pedig az illetékes hatóság elé állítás célját szolgálja.

Kép forrása: https://rightsinfo.org/app/uploads/2015/04/human_rights_convention-article_5.png

- **6. cikk: Tisztességes tárgyaláshoz való jog.** A 6. cikk első bekezdése korlátozza a tárgyalások nyilvánosságát a kiskorúak érdekeinek védelmére tekintettel. Mindenkinek joga van a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság általi, tisztességes, nyilvános és ésszerű időn belül lefolytatott eljáráshoz. Ugyanakkor a tárgyalóterembe történő belépés megtiltható bizonyos esetekben: köztük akkor, ha azt a kiskorúak érdekei szükségessé teszik.

Kép forrása: https://rightsinfo.org/app/uploads/2015/04/human_rights_convention-article_6.png

Az *Egyezményhez fűzött Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyv* is tartalmaz kifejezetten a gyermekeket célzó rendelkezést:

- **5. cikk: A házastársak egyenjogúsága.** Habár a szülők jogai felől közelíti meg a kérdést, az 5. cikk kimondja, hogy a házastársaknak polgári jogi vonatkozásban egyenlő jogaik és felelősségeik vannak a gyermekeikkel való kapcsolataikban, a házasság alatt és annak felbontása esetén is. Továbbá kimondja, hogy az államok a gyermek érdekében szükséges intézkedéseket tehetnek.

(2) „Általános”, de a kiskorúak szempontjából kiemelt jelentőségű rendelkezések

Az EJEB az Egyezmény „általános” rendelkezéseit számos alkalommal alkalmazta a gyermekek vonatkozásában. A gyermekjogok szempontjából két kiemelt jelentőségű cikkről kell szót ejteni: az első kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkéről (Oktatáshoz való jog),³² valamint az Egyezmény 8. cikkéről (Magán- és családi élet tiszteletben való tartásához való jog).³³

- **Első kiegészítő jegyzőkönyv, 2. cikk: Oktatáshoz való jog.** Ez a dispozíció kimondja, hogy az *oktatáshoz való jog mindenkit megillet*. Bár ennek a jognak bárki jogosultja lehet, a gyermekek tipikusan érintettek az oktatás által. Az oktatáshoz való jog magában foglalja a „bármely adott időpontban létező oktatási intézményekhez való hozzáférés jogát”,³⁴ továbbá a jogot arra, hogy a diákok hasznosítani is tudják az oktatás során tanultakat, az elvégzett tanulmányokról hivatalos elismerést kapjanak. Az oktatáshoz való jog nem korlátlan jog: lehetőség van fegyelmi intézkedések kiszabására, felfüggesztésre vagy kizárásra, azzal a feltétellel, hogy azok törvényes és legitim célt szolgálnak.³⁵

A 2. cikk azt is kimondja, hogy a *szülők jogosultak arra, hogy az oktatás és tanítás során az állam tiszteletben tartsa vallási és világnézeti meggyőződésüket*. Ez a jogosultság természetesen nem korlátlan, nem jelenti azt, hogy az állam – akinek a kompetenciájába tartozik a tananyag meghatározása – ne építhetne be a tananyagba vallási és világnézeti jellegű információt. Ennek azonban az a feltétele, hogy azt „tárgyilagos, kritikus és pluralista módon” közvetítsék.³⁶

- **8. cikk: Magán- és családi élet tiszteletben való tartásához való jog.** Az Egyezmény 8. cikke a *leggyakrabban hivatkozott cikk a gyermekek kapcsán*. A cikk első bekezdése kimondja, hogy:

„1. Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.”

Kép forrása: https://rightsinfo.org/app/uploads/2015/04/human_rights_convention-article_8.png

³² TULKENS, Françoise: La Convention européenne des droits de l'Homme et les droits des enfants, *Journal du droit des jeunes*, 2008/2 (N° 272), 29. p.

³³ A gyermekjogok szempontjából továbbá kiemelt jelentőségű az Egyezmény 3. cikke (Kínzás tilalma), illetve a 6. cikk (Tisztességes tárgyaláshoz való jog). Forrás: Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége/Európa Tanács: *Kézikönyv a gyermekjogokra vonatkozó európai jogról*. Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg, 2016, 24. p, 31. p

³⁴ *Kézikönyv* 2016, 24. p, 150. p

³⁵ *Kézikönyv* 2016, 24. p, 150. p

³⁶ *Kézikönyv* 2016, 24. p, 151. p

A 8. cikkre vonatkozó ítélkezésében az EJEB a gyermekek védelmének több területével is foglalkozott, többek között a gyermekek személyazonossághoz való jogával, örökbefogadással, nevelőszülői ellátással kapcsolatos jogaikkal, személyes integritáshoz való jogukkal vagy éppen a gyermek mindenekfelett álló érdekével.³⁷ A 8. cikk kapcsán állapította meg az EJEB, hogy a gyermeknek joga van ismernie a származását, továbbá rendelkezett a gyermekek kiutasításának kérdéséről, vagy a válás esetén történő kapcsolattartás kérdéséről.³⁸

Fontos azonban, hogy a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog nem egy abszolút jogosultság, hanem bizonyos garanciális feltételek betartása mellett korlátozható. A korlátozás feltételeiről a második bekezdés rendelkezik:

„2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.”

Jól látható, hogy a korlátozásnak *három együttes feltétele* van. Csak abban az esetben korlátozható a gyermek (illetve a szülő) magán- és családi élet tiszteletben tartásához való joga, ha:

1. a korlátozás törvényen alapul,
2. az alábbi célok valamelyikére irányul:
 - nemzetbiztonság,
 - közbiztonság,
 - ország gazdasági jóléte,
 - zavargás vagy bűncselekmény megelőzése,
 - közegészség védelme,
 - erkölcsök védelme,
 - mások jogainak és szabadságainak védelme,
3. és szükséges egy demokratikus társadalomban.

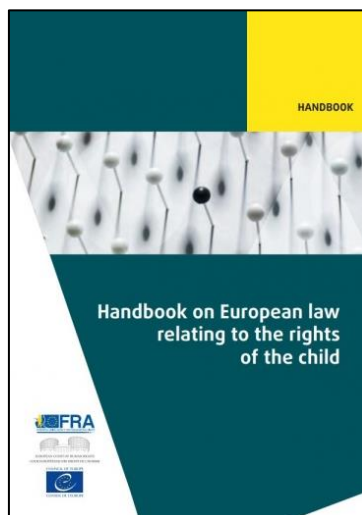
A továbbiakban az kerül áttekintésre, hogy az EJEB gyakorlatában milyen döntéseket hozott a gyermek 8. cikkben foglalt jogosultságai tekintetében.

³⁷ FLORESCU, Simona – LIEFAARD, Ton – BRUNING, Mariëlle: Children's Rights and the European Convention on Human Rights, *NTM/NJCM-bull.* Vol. 40. No. 4. (2015), 451. p.

³⁸ Ld. bővebben: TULKENS, Françoise: La Convention européenne des droits de l'Homme et les droits des enfants, *Journal du droit des jeunes*, 2008/2 (N° 272), 33-34. pp.

Ajánlott forrás

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége/Európa Tanács: *Kézikönyv a gyermekjogokra vonatkozó európai jogról*. Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg, 2016

Kérdések

1. Mely, az Egyezményben meghatározott jogok jutnak kiemelt jelentőséghez a gyermekek vonatkozásában?
2. Milyen, kifejezetten a gyermekek jogait célzó rendelkezést tartalmaz az Egyezmény?
3. Hogyan érvényesítheti a gyermek a jogait az EJEB előtt?
4. Melyik az Egyezmény leggyakrabban hivatkozott cikke a gyermekek kapcsán?

III. Az EJEB és a 8. cikk: családi élethez való jog és a gyermekek védelme

Az Egyezmény 8. cikkével összefüggésben a gyermeknek egyrészt joga van ahhoz, hogy **(III. 1.) családi élethez való jogát** tiszteletben tartsák és családjában nevelkedjen. Másfelől joga van ahhoz is, hogy egészséges környezetben nevelkedjen. **(III. 2.)** Így amennyiben valamilyen oknál fogva veszélyeztetett a gyermeknek ezen érdeke, az állam köteles beavatkozni a *gyermek védelme érdekében*.

III. 1. A gyermek családi élet tiszteletben tartásához fűződő joga

A gyermek családi élet tiszteletben tartásához fűződő joga többféle jogosultságot is magában foglal, például a **(1) személyazonosságához való jog** részeként a *származás megismerésének jogát*, **(2) a gyermekelhelyezéssel** kapcsolatos jogosultságokat, valamint a **(3) mindkét szülővel való kapcsolattartás jogát**.

Ezek ugyanakkor nem abszolút jogosultságok, az Egyezmény 8. cikkének második bekezdése szerint korlátozhatóak. Azt is fontos leszögezni, hogy habár az államot alapvetően negatív kötelezettség terheli (azaz tartózkodnia kell a családi életbe történő beavatkozástól), pozitív kötelezettségei is vannak. Ezen pozitív kötelezettségek közé tartozik, hogy nyújtson különféle támogatást a családoknak, továbbá (amint azt a III. 2. fejezetben bemutatásra kerül) amennyiben a gyermek érdekei veszélyeztetettek, cselekednie kell és megfelelő intézkedéseket kell hoznia a gyermek védelme érdekében.

(1) A származás megismerésének joga

Az EJEB szerint a 8. cikk magába foglalja a személyazonosságához való jogot és a személyes fejlődéshez való jogot. Az *Odièvre kontra Franciaország ügyben* a kérelmező a vér szerinti családtagjainak kilétét szerette volna feltárni, aminek érdekében bírósághoz is fordult. A kérelmező anyja ugyanis, kilétét nem kívánta felfedni, a gyerekről csecsemő korában lemondott, majd a gyermeket örökbe fogadta egy család. Az EJEB kimondta, hogy a személyes fejlődéshez szükséges az is, hogy az érintett személy tisztában legyen a személyazonosságára vonatkozó ismeretekkel, és létfontosságú érdeke az, hogy személyazonosságára vonatkozó olyan ismereteket, mint például szüleinek a kiléte, megismerjen. Az EJEB azt is kimondta, hogy a születés és annak körülményei a gyermek (és a későbbi felnőtt) magánéletének részét képezik, így az ügyben alkalmazandó a 8. cikk.³⁹ Ugyanakkor a gyermek ezen jogát az anya egészségének védelmével kell összevetni. Az anyáknak ugyanis érdekük, hogy biztosítsák számukra, hogy megfelelő orvosi körülmények között, de anonim módon adhassanak életet gyermekeiknek. Az ügyben a Bíróság végül nem állapította meg a 8. cikk sérelmét.

³⁹ EJEB: *Odièvre kontra Franciaország* (42326/98), 2003. február 13. par. 29.

<i>A származás megismeréséhez való jog ODIÈVRE KONTRA FRANCIAORSZÁG</i>	
Tényállás	
A kérelmező a vér szerinti családtagjainak kilétét szeretne volna feltárni, aminek érdekében bírósághoz is fordult. A kérelmezőt ugyanis örökbe adták, miután anyja - kilétét nem kívánva felfedni -, a gyermekről csecsemő korában lemondott. Az anya anonimitását védő jogszabályok miatt csupán személyazonosítást lehetővé nem tevő információhoz jutott hozzá a vér szerinti családjáról. A kérelmező megtudta ugyan, hogy testvérei is vannak, ám az anya anonimitását védő jogszabályok miatt kilétüket nem lehetett felfedni.	
Mit mondott ki az EJEB?	
• A személyes fejlődéshez az is szükséges, hogy az érintett személy tisztában legyen és megismerhesse a személyazonosságára vonatkozó ismereteket, mint például szüleinek a kilétét. A születés és annak körülményei a gyermek (és a későbbi felnőtt) magánéletének részét képezik, így az ügyben alkalmazandó a 8. cikk. • Két érdek áll egymással kollízióban: (1) a származás megismeréséhez és a személyes fejlődéshez való jog és (2) a nőnek az egészsége védelméhez fűződő érdeke, azáltal, hogy kilétét ne fedje fel mégis megfelelő egészségügyi körülmények között adjon életet gyermekének (közegészséghez fűződő érdek is!). Továbbá jelen esetben harmadik személyek (örökbefogadó szülők és a vér szerinti családtagok) magánéletéhez való jogára is figyelemmel kellett lenni. • A francia jogalkotó megfelelő egyensúlyt talált a két oldal között, mivel személyazonosításra alkalmatlan információt megtudhatott a kérelmező, ugyanakkor a harmadik személyek érdekeinek védelme is megvalósult.	
<i>Nem valósult meg a 8. cikk sérelme</i>	

A *Mikulić kontra Horvátország ügyben* az EJEB szintén a gyermek származás megállapításához való jogával foglalkozott. Az ügyben a gyermek – aki házasságon kívül született – és édesanyja apaság megállapítása iránti pert indítottak a gyermek feltételezett apja ellen. Az alperes azonban több felszólítás ellenére sem jelent meg és nem volt hajlandó alávetni magát a bíróság által elrendelt DNS vizsgálatnak, emiatt az eljárás éveken keresztül elhúzódott. A gyermek és a gyermek anyja az EJEB-hez fordultak kérelemmel, arra hivatkozva, hogy a horvát bíróságok nem voltak képesek döntést hozni az ügyben és ezáltal bizonytalanságban tartották őt a személyazonosságával kapcsolatban, megvalósítva a 8. cikk sérelmét. Az EJEB kimondta, hogy a kérelmező számára létfontosságú, az Egyezmény által is védett érdek, hogy hozzájusson ahhoz az információhoz, amely által személyes identitásának egy ilyen fontos elemét felderítheti. Az EJEB végül arra alapozva állapította meg a 8. cikk sérelmét, hogy a horvát jog nem tette lehetővé az alperes arra kötelezését, hogy a DNS vizsgálaton részt vegyen és más alternatív lehetőséget sem biztosított arra, hogy az alperes

apaságát megállapítsák. A bíróságok így a kérelmezőt személyazonosságával kapcsolatban hosszú időn át bizonytalanságban tartották, megsértve a 8. cikkben foglalt jogosultságát.⁴⁰

(2) A gyermekelhelyezés

A gyermekelhelyezésekkel kapcsolatban a gyermek mindenekfelett álló érdekének érvényesülését hangsúlyozta az EJE a **Bronda kontra Olaszország ügyben**. A kérelmezők – a gyermek nagyszülei – a 8. cikk megsértésére hivatkoztak, mivel lányuk szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette és a gyermeket nevelőszülőknél helyezte el, és megtagadták a családegyesítést az anya alkalmatlanságára, a szülők közti kapcsolat teljes hiányára, a rendezetlen családi viszonyokra és arra tényre hivatkozással, hogy a gyermek nevelőcsaládjába teljesen beilleszkedett. Az EJE megállapította, hogy bár a szülők és gyermekek jogosultak arra, hogy egymással legyenek, a gyermek mindenekfelett álló érdekét kell figyelembe venni. Ebben az esetben a gyermek – aki kifejezetten kinyilvánította, hogy nem kívánja nevelőcsaládját elhagyni –, azon érdekét kellett összevetni a vérszerinti családja érdekével, hogy nevelő szüleinél maradhasson: mely érdek felülírta a nagyszülők érdekét. Erre tekintettel az EJE nem állapította meg a 8. cikk sérelmét.⁴¹

⁴⁰ European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar: *Judgment in the Case of Mikulić v. Croatia*. Press release. 074, 7.2.2002. Elérhető: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-489754-491011> (Letöltés ideje: 2018.01.20.)

⁴¹ EJE: *Bronda kontra Olaszország* (22430/93), 1998.06.09.

A gyermekelhelyezés során figyelembe kell venni a gyermek érdekét, azonban az elhelyezés nem alapulhat önkényesen kiragadott, a szülők közti különbséget tevő szempontokon.⁴² A *Salgueiro da Silva Mouta kontra Portugália ügyben* az EJEB elmarasztaló ítéletet hozott a 14. cikknek (Megkülönböztetés tilalma) a 8. cikkel összefüggésben megállapított megsértéséért, mivel a portugál bíróságok a gyermeket az apa homoszexualitása miatt az anyánál helyezték el, egyéb szempontok mérlegelése nélkül. A Lisszaboni Fellebbviteli Bíróság ugyanis megfordította az alsóbb fokú bíróság, a gyermeket az apánál elhelyező ítéletét, melyet a gyermek érdekét szem előtt tartva, a kérelmező homoszexuális voltára és arra a tényre alapozott, hogy a kérelmező egy másik férfival élt. A kérelmező homoszexualitása döntő tényező volt a gyermek elhelyezésekor, amely így hátrányos megkülönböztetést valósított meg, mivel nem volt objektíve, észszerűen indokolható, sem arányos az elérni kívánt céllal. Az EJEB megállapította az Egyezmény sérelmét.⁴³

Gyermekelehelhelyezés	
SALGUEIRO DA SILVA MOUTA KONTRA PORTUGÁLIA	
Tényállás	
A kérelmező – az apa – gyermekét a portugál bíróságok az apa homoszexualitása miatt az anyánál helyezték el, egyéb szempontok mérlegelése nélkül. A Lisszaboni Fellebbviteli Bíróság ugyanis megfordította az alsóbb fokú bíróságnak a gyermeket az apánál elhelyező ítéletét, melyet a gyermek érdekét szem előtt tartva, a kérelmező homoszexuális voltára és arra a tényre alapozott, hogy a kérelmező egy másik férfival élt.	
Mit mondott ki az EJEB	
• A gyermeket az apánál elhelyező ítélet megfordítása megvalósította a magán- és családi életbe történő beavatkozást. • <i>Jogszerű volt-e a beavatkozás (8. cikk 2. bek.)?</i> A fellebbviteli bíróság a gyermek érdekét tartotta szem előtt, mikor az apa homoszexualitásával indokolva meghozta ítéletét. Ez a 14. cikkbe (Megkülönböztetés tilalma) ütközött. • A gyermekelehelhelyezés során figyelembe kell venni a gyermek érdekét, azonban az elhelyezés nem alapulhat önkényesen kiragadott, a szülők közti különbséget tevő szempontokon.	
Megvalósult a 14. cikknek (Megkülönböztetés tilalma) a 8. cikkel összefüggésben megállapított sérelme.	

⁴² Grád András – Weller Mónika: *A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve*. Negyedik, bővített kiadás. HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó, Budapest, 2011, 461. p.

⁴³ European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar: *Judgment in the Case of Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*. Press release. 741, 21.12.1999 Elérhető: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-68195-68663> (Letöltés ideje: 2018.01.21.)

(3) A mindkét szülővel való kapcsolattartáshoz való jog

A gyermek mindkét szülővel való kapcsolattartáshoz való joga két esetben jut jelentőséghez: amennyiben a szülők döntenek az elválás ellen, vagy amikor az állam rendeli el a szülő és a gyermek elválasztását valamilyen oknál fogva. Az EJEB szerint habár a szülőt is és a gyermeket is megilleti az a jog, hogy kapcsolatban legyenek, ez a jog is korlátozható, a gyermek mindenekfeletti érdekére tekintettel.⁴⁴ Ugyanakkor a kapcsolattartási jog meghatározása nem sértheti az egyenlő bánásmód követelményét. Az EJEB a **Vojnity kontra Magyarország ügyben** elmarasztalta hazánkat a 14. cikknek (Megkülönböztetés tilalma) a 8. cikkel összefüggésben megállapított megsértéséért. Az ügyben a kérelmező, aki a Hit Gyülekezetének tagja, láthatási jogát teljes mértékben megszüntették arra hivatkozással, hogy vallási meggyőződése ártalmas a gyermekére nézve, aki így kérelmezte az EJEB-től a 8. cikk és a 14. cikk megsértésének megállapítását. Az EJEB nem találta bizonyítottnak, hogy a kérelmező vallási hovatartozása valóban ártalmas lett volna a gyermekre, továbbá a bíróság eljárása nem volt arányos, mivel a láthatási jogot teljes mértékben megszüntette, alternatív megoldások mérlegelése nélkül. Így az elérni kívánt célhoz képest nem volt arányos az intézkedés, és megvalósult az Egyezmény sérelme.⁴⁵

Kapcsolattartáshoz való jog VOJNITY KONTRA MAGYARORSZÁG
Tényállás
Az ügyben a kérelmező, aki a Hit Gyülekezetének tagja, láthatási jogát teljes mértékben megszüntette a bíróság arra hivatkozással, hogy vallási meggyőződése ártalmas a gyermekére nézve.
Mit mondott ki az EJEB
Az EJEB nem találta bizonyítottnak, hogy a kérelmező vallási hovatartozása valóban ártalmas lett volna a gyermekre, nem bizonyítható, hogy az intézkedés valóban a gyermek érdekét szolgálta. Nem merült fel olyan különleges körülmény, amely indokolt volna egy ilyen radikális intézkedést, a láthatási jog <i>teljes mértékű</i> megszüntetését. Továbbá a bíróság eljárása nem volt arányos, mivel a láthatási jogot teljes mértékben megszüntették, alternatív megoldások mérlegelése nélkül. A láthatási jog megszüntetése az apa vallási hovatartozásán alapult, amely megkülönböztetés az EJEB esetjoga szerint nem rendelkezik objektív és ésszerű indokkal. Az elérni kívánt célhoz képest (a gyermek mindenekfeletti álló érdekének védelme) nem volt arányos az intézkedés.
Megvalósult a 14. cikknek (Megkülönböztetés tilalma) a 8. cikkel összefüggésben

⁴⁴ Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége/Európa Tanács: *Kézikönyv a gyermekjogokra vonatkozó európai jogról*. Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg, 2016, 87. p.

⁴⁵ EJEB: *Vojnity kontra Magyarország* (29617/07), 2013. február 12. és European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar of the Court: *Total removal of a father's access rights because of his religion was discriminatory*. ECHR 044 (2013) 12.02.2013.

megállapított sérelme.

A *Mustafa és Armağan Akin kontra Törökország ügyben* a kérelmezők, az apa és a fia, a 8. cikk sérelmére hivatkoztak, mivel a szülők válása után az apa kapta meg a fia feletti szülői felügyeleti jogát, az anya pedig a lányuk feletti szülői felügyeleti jogot. A kérelmezők a 8. cikk megsértésének megállapítását kérték, mivel a gyermekfelügyeleti megállapodás értelmében az apa nem tudott egyszerre a két gyermekével találkozni és a testvérek sem találkozhattak egymással. Az EJEB megállapította, hogy a nemzeti bíróság magától, a szülők kérelme nélkül választotta el egymástól a két testvért, amely döntést nem indokolt meg. Az, hogy a gyermekek egymással ne tudjanak semmilyen kapcsolatot létesíteni túl súlyos ahhoz, hogy pusztán a szülőkre legyen bízva a döntés, különösen arra tekintettel, hogy az anya megakadályozta a gyermekek közötti kapcsolattartást. Ezen túlmenően az apa sem találkozhatott egyszerre a két gyermekével. Az EJEB megállapította, hogy a bíróság megsértette a kérelmezők családi élet tiszteletben tartásához való jogát.⁴⁶

⁴⁶ European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar: *Chamber judgment: Mustafa and Armağan Akin v. Turkey (application no. 4694/03)* Press release. 285, 06.04.2010. Elérhető: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-3089053-3419251> (Letöltés ideje: 2018.01.21.)

III. 2. A gyermekek védelme

Az EJEB családi élettel kapcsolatos joggyakorlatában kiemelt szerepe van a szülő és gyermek azon jogának, hogy együtt legyenek. Annak érdekében, hogy ez a jog a gyakorlatban is érvényre jusson, az államnak nem csupán tartózkodnia kell a családok magánéletébe történő beavatkozástól, hanem *pozitív kötelezettségek* is terhelik, cselekednie kell annak érdekében, hogy a gyermeknek megfelelő védelmet biztosítson, a gyermek mindenekfelett álló érdekének érvényt szerezzen.⁴⁷ Ugyanis, amennyiben a gyermek olyan helyzeteknek van kitéve, melyek a 3. cikk (Kínzás tilalma) alá tartoznak (különösen: családon belüli erőszak, gyermekbántalmazás, szexuális abúzus), az állam köteles cselekedni.⁴⁸ Ezekben az esetekben a gyermeket ki kell emelni családjából s alternatív gondozásba kell venni, annak érdekében, hogy a gyermek mindenekfelett álló érdeke érvényre jusson.

Ilyenkor érdek mérlegelés valósul meg a gyermek két érdeke között. A gyermeknek ugyanis egyrészt joga van ahhoz, hogy egészséges környezetben nőjön fel, és a 8. cikk nem foglalja magában a szülőnek azt a jogát, hogy a gyermek egészségét vagy fejlődését veszélyeztesse. Másrészt a gyermek természetesen abban érdekelt, hogy családjából ne emeljék ki, hogy családjával kapcsolata legyen.⁴⁹ Ennél fogva kiemelkedő jelentőségű, hogy a gyermek csak abban az esetben választható el a szüleitől, ha az intézkedés megfelel a 8. cikk második bekezdésében meghatározott korlátozásnak.⁵⁰

A továbbiakban a legfontosabb esetek tömör ismertetésén keresztül kerülnek bemutatásra az EJEB gyermekek védelméhez kötődő fontosabb ítéletei, melyek a **(1) törvényi jogalap meglétének** vizsgálatával, **(2) a gyermek mindenekfelett álló érdekével**, **(3) az állam cselekvési kötelezettségével**, **(4) a gyermek meghallgatásával** és **(5) a gyermek információhoz való hozzáféréseinek jogával** foglalkoztak.

(1) Törvényi jogalap megléte

Azt a feltételt, hogy a korlátozásnak megfelelő törvényi jogalappal kell rendelkeznie csupán felületesen vizsgálja az EJEB, nagyfokú mozgásteret hagyva az államoknak. Az EJEB ugyanis elismerte, hogy ezen a területen az általánosabb rendelkezések használata és a nagyobb bírói mérlegelési jogkör megfelelő jogi garanciát jelentenek a gyermekvédelem terén.⁵¹

⁴⁷ LARRALDE, Jean-Manuel: Famille et Convention européenne des droits de l'homme, CRDF No. 11. (2013) 26. p.

⁴⁸ PRASONG, Orapim: *La protection des droits de l'enfant par la Cour européenne des droits de l'homme*. Thèse en droit pour obtenir le Grade de Docteur de l'Université de Bordeaux, 2016, 329. p.

⁴⁹ EJEB, *Gnahoré kontra Franciaország* (40031/98), 2000. szeptember 19. par. 59.

⁵⁰ PRASONG 2016, 325-326. pp.

⁵¹ PRASONG 2016, 325. p.

A *Bronda kontra Olaszország ügyben* is megfogalmazta ezt az EJEB, kimondva, hogy az esetben a nemzeti bíróság által alkalmazott jogszabályok „[...] igen általánosak, ami lehetővé teszi a nemzeti hatóságok széles körű mérlegelési lehetőségét annak során, hogy megállapítsák, mely intézkedések szükségesek a gyermek védelme érdekében. Azonban ezen a területen lehetetlen a jogi szabályokat teljes precizitással meghatározni, [...] az önkényes beavatkozás ellen biztosítékot jelent az, hogy a normák alkalmazása során lehetőség nyílik azok bírósági felülvizsgálatára.”⁵²

(2) A gyermek mindenekfelett álló érdeke a hatóságok döntéshozatala során

Az EJEB hangsúlyozta, hogy amennyiben sor kerül a gyermeknek a családból történő kiemelésére, a döntés során az adott helyzet körülményeire tekintettel kell lenni, a szükségesség és arányosság követelményeit be kell tartani. Például a *Schmidt kontra Franciaország ügyben* az EJEB megállapította, hogy nem valósult meg a 8. cikk sérelme, mivel az eset körülményeire tekintettel szükséges volt az az intézkedés, miszerint egy hároméves gyermeket ki kellett emelni családjából. Habár a szülőket megilleti a vallásszabadság joga, ez nem terjed ki arra a tényállásra miszerint ebbe a szektába tartozóknál bevett szokás a kiskorúakat bezárni, elkülöníteni a külvilágtól, gondatlanul bánni velük vagy éppen bántalmazni őket. Ezeket a cselekményeket az apa is megvalósította.⁵³ Az EJEB megállapította, hogy a kérelmezők gyermekének – csakúgy, mint ebbe a vallási „felekezetbe” tartozók gyermekeinek – nevelése során a lelki egyensúlya és fejlődése súlyosan veszélyeztetett.⁵⁴ Ezekre a körülményekre tekintettel a gyermek családjából történő kiemelése szükséges és arányos intézkedésnek tekintendő, így nem állapította meg az EJEB a 8. cikk sérelmét.

⁵² EJEB: *Bronda kontra Olaszország* (22430/93), 1998. június 9. par. 54.

⁵³ PRASONG 2016, 327. p.

⁵⁴ European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar: *Chamber Judgement, Schmidt v. France*. Press release - 535(2007), 26. 07. 2007.

Elérhető:[https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{"fulltext":\["Schmidt"\],"itemid":\["003-2077108-2199558"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{)
(Letöltés ideje: 2017.12.11.)

A *Kutzner kontra Németország* esetben ugyanakkor az EJEB megállapította a 8. cikknek a sérelmét. Ebben az esetben a kérelmezők (a szülők) ugyanis enyhe fokban értelmi fogyatékosak voltak, a német bíróság pedig gyakorlatilag erre a körülményre alapozva szüntette meg a szülők felügyeleti jogát gyermekeik felett, azzal érvelve, hogy a gyermekek tanulási nehézségekkel küzdenek. Az EJEB megállapította, hogy a német bíróság eljárása, habár jogszerű céllal rendelkezett, aránytalan beavatkozásnak minősült. Ugyanis az eljáró bíróságok nem voltak tekintettel arra a körülményre, hogy az eljárásban a szakértők megosztó véleményt bocsátottak ki a szülők állapotáról, és volt olyan szakértő, aki szerint az enyhe értelmi fogyatékoság ellenére a szülők képesek voltak gyermekeik megfelelő nevelésére. A szülők alkalmatlansága nem nyert minden kétséget kizáró bizonyítást, ezért a gyermekek családból történő kiemelése – mely a legsúlyosabb beavatkozás a családi életbe – aránytalan intézkedésnek tekintendő az elérni kívánt célra tekintettel. Ráadásul a két gyermeket külön intézményben helyezték el, elválasztva őket még egymástól is, és a szüleikkel történő kapcsolattartás is akadályozva volt.⁵⁵

<i>A gyermek mindenképp álló érdeke</i> KUTZNER KONTRA NÉMETORSZÁG
Tényállás
A kérelmezők (a szülők) felügyeleti jogát a német bíróság arra hivatkozással szüntette meg, hogy a szülők enyhe fokban értelmi fogyatékosak voltak, a gyermekek pedig megkésett mentális és fizikai fejlettséggel rendelkeztek. A gyermekeket nevelőszülőknél helyezték el, a szülők és gyermekeik közti kapcsolattartást pedig erőteljesen korlátozták.
Mit mondott ki az EJEB?
A német bíróság eljárása, habár jogszerű céllal rendelkezett, aránytalan beavatkozásnak minősült; a döntés meghozatala és különösen a végrehajtása nem voltak megfelelőek. (1) Ugyanis az eljáró bíróságok nem voltak tekintettel arra a körülményre, hogy az eljárásban a szakértők megosztó véleményt bocsátottak ki a szülők állapotáról, és volt olyan szakértő, aki szerint az enyhe értelmi fogyatékoság ellenére a szülők képesek voltak gyermekeik megfelelő nevelésére. A szülők alkalmatlansága nem nyert minden kétséget kizáró bizonyítást, ezért a gyermekek családból történő kiemelése – mely a legsúlyosabb beavatkozás a családi életbe – aránytalan intézkedésnek tekintendő az elérni kívánt célra tekintettel. (2) Ráadásul a két gyermeket külön intézményben helyezték el, elválasztva őket még egymástól is, és a szüleikkel történő kapcsolattartás is akadályozva volt.

⁵⁵ GRÁD András – WELLER Mónika: *A strasbourgi emberi jogi bírósághoz kért jogorvoslatok kézikönyve*. Negyedik, bővített kiadás. HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó, Budapest, 2011, 473. p.; European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar: Chamber Judgment in the Case of Kutzner v. Germany. 099 26.2., 2002. Elérhető: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{"fulltext":\["Kutzner"\],"itemid":\["003-506683-508039"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{) (Letöltés ideje: 2017.12.11.)

Megvalósult a 8. cikk sérelme.

Az EJEB a *Wallová és Walla kontra Cseh Köztársaság* ügyben elmarasztaló ítéletet hozott és megállapította a 8. cikk megsértését, kimondva, hogy a szülők anyagi helyzete önmagában nem alapozza meg automatikusan a gyermek gyermekotthonban történő elhelyezését. A kérelmezők öt gyermekét két gyermekotthonban helyezték el, a szülők által biztosított rossz lakáskörülményekre hivatkozással. Az EJEB ítéletében kimondta, hogy a cseh hatóságok által tett intézkedések nem voltak arányosak, ugyanis nem kerestek alternatívát arra, hogy a gyermekek miként maradhatnak szüleikkel. Önmagában ugyanis a nem megfelelő lakáskörülmények nem alapozhatják meg a gyermekek automatikus gyermekotthonba küldését, a hatóságoknak vizsgálniuk kellett volna, hogy miként biztosítható a gyermek mindenekfelett álló érdeke, anélkül, hogy ennyire drasztikus lépéshez folyamodnának. Az eljárás során ugyanis sem a szülők gyermeknevelési képességei, sem gyermekeik iránt érzett szeretetük nem kérdőjeleződött meg és a bíróságok azt is elismerték, hogy a szülők erőfeszítéseket tettek annak érdekében is, hogy az anyagi nehézségeiken felülkerekedjenek. Önmagában azonban a nem megfelelő lakáskörülmények nem alapozhatják meg a gyermekeknek a családból történő kiemelését.⁵⁶

A gyermek mindenekfelett álló érdeke a hatóságok döntéshozatala során

WALLOVÁ ÉS WALLA KONTRA CSEH KÖZTÁRSASÁG

Tényállás

A kérelmezők öt gyermekét a cseh hatóságok két különböző gyermekotthonban helyezték el, rossz lakáskörülményekre hivatkozással. A gyermekek feletti felügyeleti jogot 2002-ben a szülők bizonytalan gazdasági helyzete miatt a gyermekotthonokra ruházták, majd később, gazdasági helyzetük és lakáskörülményeik javulását követően a határozatot egyes gyermekeik vonatkozásában megszüntették.

Mit mondott ki az EJEB?

- A gyermekek gondozásba vételére irányuló határozat alapjául szolgáló indok a megfelelő lakhatás hiánya volt. A szülőknek a gyermekeik felnevelésének képessége, valamint a gyermekeik iránt érzett szeretet semmiképp nem kérdőjeleződött meg, továbbá a bíróságok elismerték az általuk tett erőfeszítéseket. Az indokot tehát a nem megfelelő anyagi körülmények képezték, és ily módon kevésbé drasztikus intézkedést is lehetett volna alkalmazni a helyzet kezelésére, hiszen a gyermekek családból történő kiemelése a legsúlyosabb intézkedés. A hatóságok nem tettek elegendő erőfeszítést annak érdekében, hogy alternatív intézkedések révén segítsék a kérelmezőket nehézségeik leküzdésében.

⁵⁶ Kézikönyv 2016, 107. p.

Megvalósult a 8. cikk sérelme.

(3) Az állam cselekvési kötelezettsége: a családi kapcsolatok helyreállítása

Az EJEB szerint a 8. cikkben meghatározott magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog tartalma nem csupán annyiból áll, hogy a szerződő államok kötelesek tartózkodni a magán- és családi életbe való törvénytelen és szükségtelen beavatkozástól, hanem pozitív kötelezettség is terheli őket. Ez pedig a szülő és a gyermek újra egyesítése. A családi kapcsolatok végleges megszakítása csak a legvégső lépés lehet, az elsődleges cél, hogy – amennyiben az a gyermek érdekeit nem veszélyezteti – a gyermek visszakerüljön családjához.⁵⁷ A *Scozzari és Giunta kontra Olaszország ügyben* az EJEB megállapította, hogy a maga döntés, miszerint a gyermeket ki kell emelnie a családjából nem sértette az Egyezmény 8. cikkét, viszont a végrehajtása már igen. Ugyanis a gyermek gyermekotthonba helyezése határozatlan időre lett elrendelve, amely nem összeegyeztethető a 8. cikkel.⁵⁸

Az *Olsson kontra Svédország* ügyben az EJEB szintén elmarasztaló ítéletet hozott, melyben elmarasztalta Svédországot a 8. cikk megsértésére hivatkozva. Az EJEB ebben az ügyben sem magát az érdemi döntést vitatta, mely a gyermekek családból történő kiemelését rendelte el, hanem annak végrehajtását. A kérelmezők gyermekeit alternatív gondoskodásba vették, és különböző, egymástól (és szüleiktől) nagy távolságra található nevelőotthonokban helyezték el, amely kedvezőtlenül hatott a szülők gyermekeikkel történő kapcsolattartására. Továbbá a hatóságok a szülők láthatási jogát is korlátozták. Az EJEB megállapította, hogy az intézkedések nem feleltek meg a család újraegyesítés céljának, ezért megvalósult a 8 cikk sérelme.⁵⁹

Az állam cselekvési kötelezettsége: a családi kapcsolatok helyreállítása	
OLSSON KONTRA SVÉDORSZÁG	
Tényállás	
A kérelmezők három gyermekét alternatív gondoskodásba vették, és különböző, egymástól (és szüleiktől) nagy távolságra található nevelőotthonokban helyezték el, amely kedvezőtlenül hatott a szülők gyermekeikkel történő kapcsolattartására. Továbbá a hatóságok a szülők láthatási jogát is korlátozták.	
Mit mondott ki az EJEB?	
Az EJEB ebben az ügyben nem magát az érdemi döntést vitatta, mely a gyermekek családból történő kiemelését rendelte el, hanem annak végrehajtását. Az EJEB megállapította, hogy a meghozott intézkedések nem álltak összhangban a vér szerinti család újraegyesítésének végső céljával.	

⁵⁷ PRASONG 2016, 335. p.

⁵⁸ Note d'information sur la jurisprudence de la Cour No 20 Juillet 2000 Scozzari et Giunta c. Italie [GC] - 39221/98 et 41963/98. Arrêt 13.7.2000 [GC] Elérhető: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=002-5993&filename=002-5993.pdf&TID=ihgdqbxnfi> (Letöltés ideje: 2017.12.11.)

⁵⁹ *Kézikönyv* 2016, 106. p.; Mental Disability Advocacy Center (MDAC): *Summaries of the European Court Mental Disability Cases Decided by of Human Rights*, 2007. Elérhető: http://mdac.info/sites/mdac.info/files/English_Summaries%20of%20Mental%20Disability%20Cases%20Decided%20by%20the%20European%20Court%20of%20Human%20Rights.pdf (Letöltés ideje: 2017.12.11.)

Megvalósult a 8. cikk sérelme.

(4) Eljárásjogi garanciák – A gyermek meghallgatása az eljárás során

Fontos követelmény, hogy maga a döntéshozatal is feleljen meg bizonyos eljárásjogi garanciának: maga az eljárás legyen tisztességes és tartsa tiszteletben a 8. cikkben biztosított jogosultságokat, megfelelőképp vonja be abba a szülőt és adott esetben a gyermeket is. A **B.B. és F.B. kontra Németország ügyben** a kérelmező gyermeke az állította, hogy az apja fizikailag bántalmazta őt és az öccsét. Ennek következtében a szülők szülői felügyeleti jogát átruházták a fiatakorúak bíróságára, majd az ifjúságvédelmi hivatalra, a gyermekeket pedig gyermekotthonban helyezték el. Egy évvel később a gyermek bevallotta, hogy hazudott, és a szülei nem bántalmazták őket. A hatóságok a döntést a gyermek nyilatkozatára alapozták, melyet a szülők vitattak és azt állították, hogy a hatóságok nem vizsgálták meg megfelelően a vonatkozó tényeket. Az EJEB ezzel kapcsolatban rámutatott, hogy „a szakértők téves döntései vagy értékelései nem teszik önmagukban összeegyeztethetlenné a gyermekvédelmi intézkedéseket az Egyezmény 8. cikkével.”⁶⁰ Ugyanakkor az EJEB megállapította, hogy lényeges elem, hogy a kerületi bíróság csak a gyermekek állításaira hivatkozott, míg a kérelmezők orvosi igazolásokat nyújtottak be arról, hogy nincsen jele bántalmazásnak. Továbbá a fellebbviteli bíróság sem vizsgálta meg újból a gyermekeket. Ráadásul nem volt szükség sietségre, mivel a gyermekek biztonságos helyen tartózkodtak a meghallgatás idején. A bíróságok így hivatalból kivizsgálhatták volna a tényállást, amit azonban elmulasztottak és nem nyújtottak elégséges indokot a szülői felügyeleti jog megvonására. A fentiekre tekintettel az EJEB megállapította a 8. cikk sérelmét.

A gyermek meghallgatása B.B. ÉS F.B. KONTRA NÉMETORSZÁG
Tényállás
A kérelmezők gyermeke az állította, hogy az apja fizikailag bántalmazta őt és az öccsét. Ennek következtében a szülők szülői felügyeleti jogát átruházták a fiatakorúak bíróságára, majd az ifjúságvédelmi hivatalra, a gyermekeket pedig gyermekotthonban helyezték el. Egy évvel később a gyermek bevallotta, hogy hazudott, és a szülei nem bántalmazták őket. A hatóságok a döntést a gyermek nyilatkozatára alapozták, melyet a szülők vitattak és azt állították, hogy a hatóságok nem vizsgálták meg megfelelően a vonatkozó tényeket.
Mit mondott ki az EJEB?
Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a kerületi bíróság pusztán a gyermekek állításaira hivatkozott, míg a kérelmezők orvosi igazolásokat nyújtottak be arról, hogy nincsen jele bántalmazásnak. Továbbá a fellebbviteli bíróság sem vizsgálta meg újból a gyermekeket. Ráadásul nem volt szükség sietségre, mivel a gyermekek biztonságos helyen tartózkodtak a meghallgatás idején. A bíróságok így hivatalból kivizsgálhatták

⁶⁰ EJEB, *B.B. és F.B. kontra Németország* (8734/09 és 9424/11), 2013. március 14. par. 48.

volna a tényállást, amit azonban elmulasztottak és nem nyújtottak elégséges indokot a szülői felügyeleti jog megvonására.

Megvalósult a 8. cikk sérelme.

A ***Covezzi és Morselli kontra Olaszország*** ügyben az EJEB szintén az eljárási szabályok megsértésére hivatkozva állapította meg a 8. cikk sérelmét. A kérelmezők unokahúga ugyanis azt állította, hogy ő, testvére és a kérelmezők négy idősebb gyermeke egy családtagjuk általi szexuális visszaélés áldozataivá váltak. A fiatakorúak bírósága ezt követően a szülők meghallgatása nélkül megállapította, hogy a szülők nem tettek eleget szülői kötelezettségeiknek azáltal, hogy nem vették észre, hogy gyermekeik szexuális visszaélés áldozataivá váltak és a gyermekeket különböző gyermekotthonokban helyezte el. A kérelmezők - sikertelenül - fellebbezést nyújtottak be, amelyet elutasítottak, arra hivatkozással a sürgősségi eljárásban hozott döntés ellen nem nyújtható be fellebbezés. Időközben az egyik gyermek bevallotta, hogy a kérelmezők követték el ezeket a visszaéléseket, akik ellen így büntető eljárás is indult. Az EJEB nem vitatta a gyermekek gyermekotthonban történő elhelyezésének szükségességét, sem annak aránytalanságát, hogy a gyermekeket külön otthonokban helyezték el,⁶¹ viszont megállapította a 8. cikk sérelmét, arra hivatkozással, hogy a szülőket nem hallgatták meg megfelelően az eljárás során. Ugyanis a kérelmezők hónapokon keresztül semmilyen szerepet sem játszottak az eljárásban, és nem volt arra lehetőségük, hogy véleményüket kifejtsek, és a bíróság meghallgassa őket is. Sokáig semmiféle vallomást nem hallgatott meg tőlük a fiatakorúak bírósága. Ráadásul a fiatakorúak bíróságának eljárása túlságosan hosszú ideig – 20 hónapig – tartott, amely időszak alatt a kérelmezők nem tudtak fellebbezni az ideiglenes határozat ellen. Az EJEB megállapította, hogy a hatóságok a szülőket nem vonták be megfelelően az eljárásba, megvalósítva ezáltal a 8. cikk sérelmét.⁶²

⁶¹ A gyermekeket külön gyermekotthonokban helyezték el, ugyanakkor megállapítható, hogy az Olsson kontra Svédország ügygel ellentétben a körülményekre tekintettel ez az intézkedés nem sértette a 8. cikket. Az EJEB ezt a gyermekek egymáshoz való kapcsolatával, valamint pszichés állapotukkal indokolta. Ugyanis a különféle vizsgálatok rámutattak arra, hogy a gyermekek közötti kapcsolat erősen károsodott, az átélt cselekményeknek és a gyermekek azokba történő közvetlen bevonásának következményeként. Amint a családjukból kiemelték őket, a gyermekek kifejezték azt az akaratukat, miszerint nem szeretnék újra együtt élni és nem szeretnék a jelenlegi intézetet elhagyni. Továbbá a családtagjaikkal megrendezett találkozókön jól láthatóan szorongtak és nehézségekkel küzdve éltek meg őket. PRASONG 2016. 334. p.

⁶² European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar: *Chamber Judgment in the Case of Covezzi and Morselli v. Italy*, 248, 9.5.2003. Elérhető: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{"fulltext":\["covezzi"\],"itemid":\["003-751933-765186"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{) (Letöltés ideje: 2017.12.11.)

(5) A gyermekvédelmi szakellátásba helyezett gyermekek és az információhoz való hozzáférés joga

Az Egyezmény 10. cikke rendelkezik a véleménynyilvánításához való jogról, mely magában foglalja az információ megismerésének szabadságát. A *Gaskin kontra Egyesült Királyság ügyben* az EJEK arról, határozott, hogy az információ megismerésének szabadsága magába foglalja-e a gyermekvédelmi szakellátásba helyezett gyermekek információhoz való hozzáféréseinek jogát. A kérelmező gyermekkorának legnagyobb részében gyermekvédelmi szakellátásban élt, bizalmas aktákat vezetett róla a helyi önkormányzat, aminek részét képezték különféle orvosi jelentések, valamint tanárok, rendőrök és pártfogó felügyelők, szociális munkások, védőnők, nevelőszülők és a bentlakásos intézményben dolgozó alkalmazottak jelentései. Amikor a kérelmező hozzáférést kért ezekhez az aktákhoz, a kérelmét elutasította a helyi önkormányzat, arra hivatkozással, hogy az akták titkosságát a gyermekvédelmi szolgálat megfelelő működéséhez fűződő közérdek garantálja, és ezt a közérdeket veszélyeztetné, ha az aktákhoz információkat közlő személyek a jövőben nem lennének hajlandók őszintén írni a jelentéseikben. Az EJEK viszont kimondta, hogy „[...] a kérelmezőhöz hasonló helyzetben lévő egyéneknek alapvető, az Egyezmény által is védett érdekük fűződik ahhoz, hogy megkapják a gyermekkoruk és a korai fejlődésük megismeréséhez és megértéséhez szükséges információt.”⁶³ Emellett biztosítani kell az állami akták titkosságát, biztosítva egy eljárást, melyben egy független hatóság mérlegelné, hogy a kérelmező megkapja ezen aktákhoz való hozzáférést. Mivel nem állta a kérelmező rendelkezésére ilyen eljárás, az EJEK megállapította a 8. cikk sérelmét. Ugyanakkor a 10. cikk sérelmét nem állapította meg, arra hivatkozással, hogy az információkhoz való hozzáférés abban az esetben korlátlan, ha az információt mások közölni kívánnak, vagy hajlandók lehetnek közölni. Jelen esetben pedig ez a feltétel nem valósult meg.⁶⁴

A gyermekvédelmi szakellátásba helyezett gyermekek és az információhoz való hozzáférés joga
GASKIN KONTRA EGYESÜLT KIRÁLYSÁG
Tényállás
A kérelmező gyermekkorának legnagyobb részében gyermekvédelmi szakellátásban élt, bizalmas aktákat vezetett róla a helyi önkormányzat. Amikor a kérelmező hozzáférést kért ezekhez az aktákhoz, a kérelmét elutasította a helyi önkormányzat, arra hivatkozással, hogy az akták titkosságát a gyermekvédelmi szolgálat megfelelő működéséhez fűződő közérdek garantálja, és ezt a közérdeket veszélyeztetné, ha az aktákhoz információkat közlő személyek a jövőben nem lennének hajlandók őszintén írni a jelentéseikben.
Mit mondott ki az EJEK?
„[...] a kérelmezőhöz hasonló helyzetben lévő egyéneknek alapvető, az Egyezmény által is védett érdekük fűződik ahhoz, hogy megkapják a gyermekkoruk és a korai fejlődésük megismeréséhez és megértéséhez szükséges információt.” Emellett

⁶³ EJEK, *Gaskin kontra Egyesült Királyság* (10454/83), 1989. július 7. par. 49.

⁶⁴ *Kézikönyv* 2016, 42-43. pp.

biztosítani kell az állami akták titkosságát, biztosítva egy eljárást, melyben egy független hatóság mérlegelné, hogy a kérelmező megkapja ezen aktákhoz való hozzáférést.
Megvalósult a 8. cikk sérelme.
Ajánlott források
European Court of Human Rights: <i>Factsheet - Children's rights</i>. 2017 February. Elérhető: http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Childrens_ENG.pdf (Letöltés ideje: 2017.12.8.) Az Egyezmény 8. cikkéről: https://rightsinfo.org/your-rights-infographic/family-and-privacy/
A fejezetben hivatkozott esetek és a vonatkozó sajtóközlemények⁶⁵ az EJEB gyakorlatából
EJEB, <i>B.B. és F.B. kontra Németország</i> (8734/09 és 9424/11), 2013. március 14. EJEB: <i>Bronda kontra Olaszország</i> (22430/93), 1998. június 9 EJEB, <i>Covezzi és Morselli kontra Olaszország</i> (52763/99), 2003. május 5. Sajtóközlemény: http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-751933-765186 EJEB, <i>Gaskin kontra Egyesült Királyság</i> (10454/83), 1989. július 7. EJEB, <i>Kutzner kontra Németország</i> (52763/99), 2003. május 9. Sajtóközlemény: http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-506683-508039 EJEB: <i>Mikulić kontra Horvátország</i> (53176/99), 2002. február 7. Sajtóközlemény: http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-489754-491011 EJEB: <i>Mustafa és Armağan Akin kontra Törökország</i> (4694/03), 2010. április 6. Sajtóközlemény: http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-3089053-3419251 EJEB: <i>Odièvre kontra Franciaország</i> (42326/98), 2003. február 13. Sajtóközlemény: http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-698999-707368 EJEB, <i>Olsson kontra Svédország (I.)</i> (10465/83), 1988. március 24. EJEB: <i>Salgueiro da Silva Mouta kontra Portugália</i> (33290/96), 1999. december 21. Sajtóközlemény: http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-68195-68663 EJEB, <i>Schmidt kontra Franciaország</i> (35109/02), 2007. július 26. Sajtóközlemény: http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-2077108-2199558 EJEB: <i>Scozzari és Giunta kontra Olaszország</i> (39221/98 és 41963/98), 2000. július 13. Sajtóközlemény: http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-68485-68953 EJEB: <i>Vojnity kontra Magyarország</i> (29617/07), 2013. február 12. EJEB, <i>Wallová és Walla kontra Cseh Köztársaság</i> (23848/04), 2006. október 26. Sajtóközlemény: http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-1820815-1910281
Kérdések

⁶⁵ A hivatkozott sajtóközlemények angol nyelvűek.

1. Milyen pozitív kötelezettségek terhelik az államokat?
2. Milyen esetekben minősült aránytalannak a nemzeti bíróság intézkedése?
3. Milyen esetekben minősült arányosnak és/vagy szükségesnek a nemzeti bíróság intézkedése?

Felhasznált források, irodalom

Irodalom és egyéb források

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége/Európa Tanács: *Kézikönyv a gyermekjogokra vonatkozó európai jogról*. Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg, 2016.

Council of Europe Strategy for the Rights of the Child 2016-2021. *Building a Europe for and with children*, July 2016. Elérhető: <https://rm.coe.int/1680693342> (Letöltés ideje: 2018.01.20.)

Council of Europe: *Children's Strategy*. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/children/children-s-strategy> (Letöltés ideje: 2018.11.14.)

Council of Europe: *European Committee of Social Rights*. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter/european-committee-of-social-rights> (Letöltés ideje: 2018.11.14.)

Council of Europe: *Family law and children's rights*. Elérhető: <https://www.coe.int/en/web/cdcj/completed-work/standard-setting/family-law-childrens-rights> (Letöltés ideje: 2018.01.20.)

Emberi Jogok Európai Bírósága. Kérdések és válaszok. Elérhető: http://www.europatanacs.hu/pdf/Questions_and_answers_Hungarian_version.pdf (Letöltés ideje: 2018.01.17.)

Európa Tanács: *A gyermekek és jogaik a polgári és a családi jogban*. Elérhető: <http://www.europatanacs.hu/index.php?workspace=pages&id=27&langId=1> (Letöltés ideje: 2018.01.20.)

European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar of the Court: *Total removal of a father's access rights because of his religion was discriminatory*. ECHR 044 (2013) 12.02.2013.

European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar: *Judgment in the Case of Mikulić v. Croatia*. Press release. 074, 7.2.2002. Elérhető: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-489754-491011> (Letöltés ideje: 2018.01.20.)

European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar: *Judgment in the Case of Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*. Press release. 741, 21.12.1999 Elérhető: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-68195-68663> (Letöltés ideje: 2018.01.21.)

European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar: *Chamber judgment: Mustafa and Armagan Akin v. Turkey (application no. 4694/03)* Press release. 285, 06.04.2010. Elérhető: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-3089053-3419251> (Letöltés ideje: 2018.01.21.)

European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar: *Chamber Judgement, Schmidt v. France*. Press release - 535(2007), 26. 07. 2007. Elérhető: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{\"fulltext\":\"Schmidt\",\"itemid\":\"003-2077108-2199558\"}}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{\) (Letöltés ideje: 2017.12.11.)

European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar: *Chamber Judgment in the Case of Covezzi and Morselli v. Italy*, 248, 9.5.2003. Elérhető: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{\"fulltext\":\"covezzi\",\"itemid\":\"003-751933-765186\"}}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{\) (Letöltés ideje: 2017.12.11.)

European Court of Human Rights, Press release issued by the Registrar: *Chamber Judgment in the Case of Kutzner v. Germany*. 099 26.2., 2002. Elérhető: [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{"fulltext":\["Kutzner"\],"itemid":\["003-506683-508039"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{) (Letöltés ideje: 2017.12.11.)

FLORESCU, Simona – LIEFAARD, Ton – BRUNING, Mariëlle: Children's Rights and the European Convention on Human Rights, *NTM/NJCM-bull.* Vol. 40. No. 4. (2015), pp. 451-453.

GRÁD András – WELLER Mónika: *A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve*. Negyedik, bővített kiadás. HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó, Budapest, 2011.

HEGEDŰS Andrea: *Polgári jog. Családjog*. R.I.M.Á.K. Kiadó, Szeged, 2018.

KAZUSKA Melinda: Gyermekek jogai az Európa Tanács dokumentumaiban. Elérhető: https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/%C3%A1ll_%C3%A9s_jog_alap_%C3%A9rt%C3%A9kei_2010/1.%20k%C3%B6t/kazuska.pdf (Letöltés ideje: 2018.11.14.)

LARRALDE, Jean-Manuel: Famille et Convention européenne des droits de l'homme, *CRDF* No. 11. (2013), pp. 21-29.

Mental Disability Advocacy Center (MDAC): *Summaries of the European Court Mental Disability Cases Decided by of Human Rights*, 2007. Elérhető: http://mdac.info/sites/mdac.info/files/English_Summaries%20of%20Mental%20Disability%20Cases%20Decided%20by%20the%20European%20Court%20of%20Human%20Rights.pdf (Letöltés ideje: 2017.12.11.)

Ministers' Deputies, CM Documents, CM(2015)175 final: *Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016-2021) – Children's human rights*, 3 March 2016, Chapter III.

Note d'information sur la jurisprudence de la Cour No 20 Juillet 2000 Scozzari et Giunta c. Italie [GC] - 39221/98 et 41963/98. Arrêt 13.7.2000 [GC] Elérhető: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=002-5993&filename=002-5993.pdf&TID=ihgdqbxnfi> (Letöltés ideje: 2017.12.11.)

PRASONG, Orapim: *La protection des droits de l'enfant par la Cour européenne des droits de l'homme*. Thèse en droit pour obtenir le Grade de Docteur de l'Université de Bordeaux, 2016.

TULKENS, Françoise: La Convention européenne des droits de l'Homme et les droits des enfants, *Journal du droit des jeunes*, 2008/2 (N° 272), pp. 29-34.

Felhasznált jogforrások

Európa Tanács: Egyezmény az Emberi Jogok Védelméről (Emberi Jogok Európai Egyezménye). Róma, 1950

Hivatkozott esetek az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatából

EJEB, *B.B. és F.B. kontra Németország* (8734/09 és 9424/11), 2013. március 14.

EJEB: *Bronda kontra Olaszország* (22430/93), 1998. június 9

EJEB, *Covezzi és Morselli kontra Olaszország* (52763/99), 2003. május 5.

EJEB, *Gaskin kontra Egyesült Királyság* (10454/83), 1989. július 7.

EJEB, *Kutzner kontra Németország* (52763/99), 2003. május 9.

EJEB: *Mikulić kontra Horvátország* (53176/99), 2002. február 7.

EJEB: *Mustafa és Armağan Akin kontra Törökország* (4694/03), 2010. április 6.

EJEB: *Odièvre kontra Franciaország* (42326/98), 2003. február 13.

EJEB, *Olsson kontra Svédország (I.)* (10465/83), 1988. március 24.

EJEB: *Salgueiro da Silva Mouta kontra Portugália* (33290/96), 1999. december 21.

EJEB, *Schmidt kontra Franciaország* (35109/02), 2007. július 26.

EJEB: *Scozzari és Giunta kontra Olaszország* (39221/98 és 41963/98), 2000. július 13.

EJEB: *Vojnity kontra Magyarország* (29617/07), 2013. február 12.

EJEB, *Wallová és Walla kontra Cseh Köztársaság* (23848/04), 2006. október 26.

UNIVERSITY
OF TAMPERE

IDEA PROJEKT

A GYERMEKEK JOGAIVAL KAPCSOLATOS ISMERETEK BŐVÍTÉSE
ÉS KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSE
A GYERMEKEK VÉDELME ÉRDEKÉBEN

József HAJDÚ

Democracy, Human Rights and the Rule of Law

**Protection of the Children's Rights in the
European Social Charter**

2018

Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union

Table of content

Table of content	109
Part I: The Content and Monitoring System of the Implementation of the European Social Charter.....	110
1. A brief outline of the European Social Charter.....	110
2. The European Committee of Social Rights.....	114
2. 1. The reporting procedure	114
2. 2. The collective complaints procedure.....	115
2. 2. 1. Main aims of the CC procedure	115
2. 2. 2. The complainant parties	117
2. 2. 3. Subject matters of the CC.....	119
2. 2. 4. Implementation of the ECSR's CC decisions	119
2. 2. 5. Importance of the CCP	120
2. 2. 6. Innovation of the CCP	122
Summary	123
Part II: Protection of children's social rights in the European Social Charter.....	129
1. Protection before birth-maternal health protection	130
2. Rights of the Family.....	131
3. Legal status of the Child.....	132
4. Criminal liability and criminal law in respect of children.....	132
5. Right to Protection of Health.....	133
6. Special protection of children.....	133
7. Right to education	135
8. Prohibition of child labour	137
9. Specific working conditions between 15 and 18.....	138
10. Rights of migrant children.....	139
Appendix	144

Democracy, Human Rights and the Rule of Law

Protection of the Children's Rights in the European Social Charter¹

Dr. József HAJDÚ²

Part I: The Content and Monitoring System of the Implementation of the European Social Charter

1. A brief outline of the European Social Charter

The European Social Charter (hereinafter referred to as: Charter) is the result of a protracted negotiation process, which started as early as in 1949, when the Council of Europe's ambition was to draft a comprehensive human rights treaty that would embody all the rights of the 1948 Universal Declaration. However, the Member States decided to adopt a different treaty, which would concern only civil and political rights. That treaty is the European Convention on Human Rights.

During the negotiations on the Charter in the 1950s, there seemed to be a wavering between two possibilities: 1. to draft an ambitious human rights treaty at the same level as the Convention, 2. to draft a sort of European framework for social policies, which would allow the Member States to coordinate or harmonise their social policies.

Finally, the Charter - adopted in 1961 - was in many ways a compromise between the two above mentioned options.³

At present, after several treaty developments, notably the adoption of the collective complaints protocol in 1995 and the Revised Charter in 1996, and after more than 50 years of practice, the Charter is beyond doubt a human rights instrument. Anyone who reads the output of the Charter's regulatory body, the European Committee of Social Rights, its conclusions and decisions, its statements of interpretation, will see that it consistently interprets the Charter in human rights terms referring to key underlying values such as respect for human dignity, solidarity and non-discrimination.⁴

Hence, the European Social Charter is one of the Council of Europe's main human rights treaties. In fact, it is very much regarded as a complement to the European Convention on Human Rights (1950). However, within the Council of Europe, the differential treatment of

¹ Co-funded by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union.

² Professor of Law, University of Szeged, Hungary and member of the European Committee of Social Rights, Strasbourg, France.

³ Ed. Niklas Bruun - Klaus Lörcher - Isabelle Schömann – Stefan Clauwert: The European Social Charter and Employment Relation, Bloomsbury Publishing, 2017 p. 5.

⁴ David Harris, Collective Complaints under the European Social Charter: Encouraging Progress? in International Law and Power: Perspectives on Legal Order and Justice ...edited by Kaiyan Homi Kaikobad, Michael Bohlander, Brill 2009 pp. 6-7.

the European Convention on Human Rights and of the Charter is obvious. The ratification of the former is compulsory for every Member State, while this is still not the case for the latter. 43 of the 47 Member States are bound by the Charter, but 10 States are still only bound by the 1961 Charter.

As Europe's human rights watchdog, the European Committee of Social Rights has consistently defended the idea that social rights are human rights on an equal footing with the civil and political rights contained in the Human Rights Convention.⁵ The Charter⁶ is sometimes referred to as a "social constitution" for Europe and since its initial adoption in 1961 it has become an important frame of reference for successive EU treaties and for the EU Charter of Fundamental Rights.⁷

In terms of the rights it protects, the Charter is an extremely wide-ranging treaty based on the Universal Declaration of Human Rights and also inspired by several conventions of the International Labour Organisation. The revised Charter in 31 Articles sets out rights in areas such as employment, social security, health, housing, education, movement of persons and non-discrimination. Although the right to work and everything related to the world of work is a very important component of the Charter, it is much more than that: the legal status of children, equality of men and women within the marriage, integration of persons with disabilities, protection of the elderly, conscientious objection to military service, healthy environment, emergency shelter for failed asylum seekers, corporal punishment of children...these are just a few examples of the many issues it touches upon.

As for the status and effectiveness of social rights, the indivisibility and interdependence of human rights is an oft-repeated refrain in the Council of Europe, but the reality is that social rights remain marginalised when compared to civil and political rights and that States hesitate or are not inclined at all to fully engage with the Charter and the Committee's case law.⁸

The fulfilment of the States' obligations under the Charter is monitored⁹ through two procedures: 1. the reporting procedure, which is mandatory for all States Parties and 2. the collective complaints procedure,¹⁰ which is optional.¹¹ However, the collective complaints

⁵ As stated in the United Nations' Vienna Declaration of 1993, "All human rights are universal, indivisible and interdependent and interrelated". The unity and indivisibility of fundamental rights, including civil and political rights on the one hand and social and economic rights on the other hand, has been recognised since the adoption in 1948 of the United Nations' Universal Declaration of Human Rights.

⁶ The Charter has been ratified by 43 out of the 47 Member States. Liechtenstein, Monaco, San Marino and Switzerland have yet to ratify, all other Member States are bound by the Charter.

⁷ Jean-Francois Akandji-Kombe: The European Social Charter and the European Convention on Human Rights: prospects for the next ten years <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/> (15.02.2017.)

⁸ Social rights are not inherently less justiciable than civil and political rights, as amply demonstrated by national procedures where adjudication in social rights cases takes place on a daily basis.

⁹ Cases concerning social rights have also proved justiciable before UN and regional monitoring bodies (for example, CERD, CEDAW, ILO-CFA, the African Commission on Human Rights and the Inter-American Court of Human Rights).

¹⁰ The collective complaints procedure enables an international body to pronounce on a question on a more general level, without having to wait for a suitable individual complaint to be lodged. The procedure may also help to alleviate the case-load of the European Court of Human Rights (Strasbourg) in cases where the issue falls within the scope of the two treaties and concerns a wider circle of applicants than just one. It may thus assist in resolving certain issues of a general or systemic nature before they give rise to repetitive individual cases before the European Court of Human Rights.

¹¹ At the moment only 15 of the 43 States Parties are bound by this procedure.

procedure complements the protection provided under the European Convention on Human Rights. As the Convention's rights, the Charter's rights derive from the Universal Declaration of Human Rights.

Questions
1. What was the aim to create the European Social Charter? 2. What is the relationship between the European Convention on Human Rights and European Social Charter? 3. What is the difference between the original European Social Charter (1961) and the revised European Social Charter (1996)? 4. Which international (regional) organisation is behind the Charter?
Definitions
Council of Europe
Formed in 1949, the Council of Europe is completely separate from the European Union and much larger, with 47 members compared to the EU's 28. The UK became a Council member 24 years before it joined the EU. The UK's membership of the Council would be unaffected if it left the EU. The Council of Europe was founded after the Second World War to protect human rights and the rule of law, and to promote democracy. The Member States' first task was to draw up a treaty (European Convention on Human Rights, 1950 (ECHR) to secure basic rights for anyone within their borders, including their own citizens and people of other nationalities. Originally proposed by Winston Churchill and drafted mainly by British lawyers, the Convention was based on the United Nations' Universal Declaration of Human Rights. It was signed in Rome in 1950 and came into force in 1953.
European Convention on Human Rights
The European Convention on Human Rights, 1950 (ECHR) protects the human rights of people in countries that belong to the Council of Europe. All 47 Member States of the Council of Europe, including the UK, have signed the Convention. Its full title is the 'Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms'.
The European Court of Human Rights (ECtHR)
The European Court of Human Rights applies and protects the rights and guarantees set out in the European Convention on Human Rights.

European Social Charter
The European Social Charter is a Council of Europe treaty that guarantees fundamental social and economic rights as a counterpart to the European Convention on Human Rights, which refers to civil and political rights. It guarantees a broad range of everyday human rights related to employment, housing, health, education, social protection and welfare. The Charter lays specific emphasis on the protection of vulnerable persons such as elderly people, children, people with disabilities and migrants. It requires that enjoyment of the abovementioned rights be guaranteed without discrimination. No other legal instrument at pan-European level can provide such an extensive and complete protection of social rights as that provided by the Charter, which also serves as a point of reference in European Union law; most of the social rights in the EU Charter of Fundamental Rights are based on the relevant articles of the Charter. The Charter is therefore seen as the Social Constitution of Europe and represents an essential component of the continent's human rights architecture.
European Social Charter (revised)
The European Social Charter (revised) of 1996 embodies in one instrument all rights guaranteed by the Charter of 1961, its additional Protocol of 1988 (ETS No. 128) and adds new rights and amendments adopted by the Parties. It is gradually replacing the initial 1961 treaty. The European Social Charter (revised) guaranteed fundamental social and economic rights of all individuals in their daily lives. It takes account of the evolution which has occurred in Europe since the Charter was adopted in 1961, and includes the following: New rights: right to protection against poverty and social exclusion; right to housing; right to protection in cases of termination of employment; right to protection against sexual harassment in the workplace and other forms of harassment; rights of workers with family responsibilities to equal opportunities and equal treatment; rights of workers' representatives in undertakings. Amendments: reinforcement of principle of non-discrimination; improvement of gender equality in all fields covered by the treaty; better protection of maternity and social protection of mothers; better social, legal and economic protection of employed children; better protection of handicapped people. Enforcement of the new Charter is submitted to the same system of control as the Charter of 1961, developed by the Amending Protocol of 1991 (ETS No. 142) and by the Additional Protocol of 1995 providing a system of collective complaints (ETS No. 158).
Websites
https://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter https://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter/multimedia https://www.youtube.com/watch?v=TsLwkfGNClc https://www.youtube.com/watch?v=OBFq_lbfYGs https://www.youtube.com/watch?v=ZL30W63sHm0 https://www.youtube.com/watch?v=QWSzXy6Ft5w https://www.youtube.com/watch?v=w1jmOIMERGQ https://www.facebook.com/councilofeurope/videos/european-social-charter/10156612360602715/

2. The European Committee of Social Rights

The key monitoring body in both the above mentioned monitoring procedures is the European Committee of Social Rights (hereinafter: ECSR), an independent body composed of 15 members elected by the Committee of Ministers. The primary task of this body is to make a legal assessment of whether law and practice in the States Parties are in conformity with the Charter. In carrying out this task the Committee has over the years developed important case law¹² interpreting the different articles and giving them meaning and scope. Interpretations adopted by the ECSR in decisions in collective complaints are subsequently applied to all the States Parties in the context of the reporting procedure.

The ECSR adopts a dynamic and teleological approach when interpreting the Charter. It considers the Charter to be a “living instrument” the meaning and scope of which evolves with changing standards and values. The Charter is dedicated to certain values which inspired it: dignity, autonomy, equality and solidarity and the text of the treaty must be interpreted in its contemporary context and in the light of its object and purpose (cf. Article 31§1 of the Vienna Convention on the Law of Treaties).¹³

In adopting the above approach the Committee acts in a way which is similar to that of other international human rights bodies, including the European Court of Human Rights.¹⁴

According to the Turin Protocol and the Protocol providing for a system of collective complaints itself it is for the ECSR to make a legal ruling on conformity with the Charter in law and practice whereas the Committee of Ministers is to ensure the implementation of the rulings through its resolutions and recommendations. This separation of powers is essential; the Committees rulings are final and cannot be overruled or set aside by the Committee of Ministers.

2. 1. The reporting procedure

Under the reporting procedure, States are required to submit written reports with regular intervals on the application of the Charter in law and in practice. For the purpose of reporting, the articles have been divided into four thematic groups with one group being examined per year. This means that States have to report on each accepted article every four years. Comments are possible by social partners and in some cases also by NGOs.

Having examined the national reports, the ECSR adopts a *conclusion* as to whether the situation is in conformity with the European Social Charter or not for each article and for each State concerned and it makes these conclusions public.¹⁵ *Follow-up* to the findings of

¹² The European Court of Human Rights increasingly makes reference to the decisions of the ECSR in its judgments.

¹³ David Harris, *Collective Complaints under the European Social Charter: Encouraging Progress?* in *International Law and Power: Perspectives on Legal Order and Justice* ...edited by Kaiyan Homi Kaikobad, Michael Bohlander, Brill 2009 p. 8.

¹⁴ Holly Cullen, *The Collective Complaints System of the European Social Charter: Interpretative Methods of the European Committee of Social Rights*, *Human Rights Law Review* (2009) 9 (1): 63.

¹⁵ For example, the conclusions point to several generalised problems in the application of the Charter which affect many States Parties while varying in scope and severity. One such problem concerns the continued existence of certain forms of child labour in Europe, whether due to lax or imprecise rules on the types of (light) work that children can be engaged in or, more frequently, due to inadequate monitoring of child labour in

violations by the ECSR is ensured by the Committee of Ministers with the help of the Governmental Committee. On the proposal of the latter, the Committee of Ministers may address recommendations to States that do not take the necessary measures to implement the conclusions and decisions.

2. 2. The collective complaints procedure

2. 2. 1. Main aims of the CC procedure

The collective complaints procedure (CCP) was introduced by an additional protocol to the European Social Charter for the purpose of improving the enforcement of the rights guaranteed by the Charter. The Additional Protocol providing for a system of collective complaints¹⁶ – ETS No. 158 – was opened for signature by the Council of Europe Member States on 9 November 1995 and entered into force on 1 July 1998.¹⁷

The aim of the collective complaints procedure was to increase the effectiveness, speed and impact of the implementation of the Charter.¹⁸ The Preamble to the Protocol providing for a system of collective complaints speaks of the resolve of its signatories “to take new measures to improve the effective enforcement of the social rights guaranteed by the Charter, [...] in particular by the establishment of a collective complaints procedure which, *inter alia*, would strengthen the participation of management and labour and of non-governmental organisations.”

The collective complaints procedure is intimately linked to core democratic values and to the rule of law. Fully-fledged participation of the social partners and of civil society,¹⁹ including

practice. Another recurrent problem concerns remuneration of young workers and apprentices and the inclusion of time spent on training in working time and remunerating it as such. While the integration of young people in the labour market is of crucial importance at a time when youth unemployment rates are alarmingly high in many European countries, the Committee’s conclusions are a warning not to abandon principles of fairness and to avoid exploitation of young workers and apprentices. Access to and the quality and quantity of social services and benefits targeted at children and families such as child care, family benefits, assistance for vulnerable children, education and housing allowances are far from satisfactory in many countries. The rights of foreign populations in the States Parties remain a very problematic issue, which has been accentuated further by restrictive measures taken in many countries in the face of the migratory movements of recent years, often in flagrant violation of the Charter’s requirements. Discrimination of foreigners in the allocation of family benefits is a widespread problem, migrant workers face discrimination in the labour market (employment conditions, trade union rights, procedural lacunae, etc.), sometimes in law and often in practice. The right to family reunion poses particularly thorny issues with many countries imposing excessive conditions for the exercise of this right, such as length of residence requirements, onerous language and integration tests, excessive means requirements and so on.

¹⁶ In brief, the Protocol entitles social partners and non-governmental organisations to lodge collective complaints of violations of the Charter in States which have ratified it. The complaint is examined by the European Committee of Social Rights, which declares it admissible if the formal requirements have been met. The Committee then takes a decision on the merits of the complaint, which it forwards to the parties concerned and to the Committee of Ministers in a report, which is made public within four months of its being forwarded.

¹⁷ <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/158> (04.02.2017.)

¹⁸ David Harris, *Collective Complaints under the European Social Charter: Encouraging Progress?* in *International Law and Power: Perspectives on Legal Order and Justice* ...edited by Kaiyan Homi Kaikobad, Michael Bohlander, Brill 2009 p. 4.

¹⁹ The procedure strengthens the role of the social partners and non-governmental organisations by enabling them to apply directly to the European Committee of Social Rights (ECSR) for rulings on the implementation of the Charter.

the possibility for them to seek legal remedies for real or perceived injustices, is a defining characteristic of any functioning democracy.²⁰

The complaints procedure and the reporting procedure are complementary and when operating together, they increase the prospects of fully implementing the rights laid down by the Charter.

The fact that the substance of a collective complaint has been examined as part of the reporting procedure does not impede its admissibility. On the contrary, the complaints procedure allows for a more in-depth examination of national situations on the basis of the detailed information and arguments generated in the course of an adversarial process.

The complaints procedure may be regarded as a pre-condition for achieving true indivisibility of human rights, which is a stated objective for the Member States of the Council of Europe.

The collective complaints procedure brings the Charter closer to civil society and to European citizens at large²¹ and may thus contribute to regaining the trust of citizens in the European construction. Moreover, the complaints procedure may be used to safeguard the rights of vulnerable groups, such as children, migrants, the elderly, Roma or people with disabilities.

The collective nature²² of the procedure ensures that only serious matters will be brought before the Committee, which exercises an important gate-keeping function.²³ The number of possible complainants is subject to limitations and here the Governmental Committee has its own gate-keeping function when it admits international non-governmental organisations to the list of the organisations²⁴ entitled to lodge collective complaints.²⁵

Experience shows that States will not be flooded by complaints. Since the entry into force of the complaints mechanism in 1998, that is over a period of 19 years, a total of 142 complaints have been lodged (as per 1 March 2017).

This procedure which allows trade unions, employers organisations and NGOs to lodge complaints has done more for the visibility and impact of the Charter than any other development over the last 50 years: it represents a step towards indivisibility in the

²⁰ Holly Cullen, *The Collective Complaints System of the European Social Charter: Interpretative Methods of the European Committee of Social Rights*, *Human Rights Law Review* (2009) 9 (1): 61.

²¹ While most of the books speak about “European” as a synonym to the “European Union”, but the Council of Europe (CoE) norms – for example, European Social Charter – cover a number of countries outside of the EU that significantly differ from the EU social model, such as Russia, Serbia, Turkey, Ukraine and others. Hence, it is difficult to speak about a single “Wider European Social Model” compared to the narrower “European Social Model” of the EU as long as the CoE countries are much less homogenous in their legal and social traditions than the EU Member States. This issue causes difficulties mainly in reporting procedures several times.

²² Unlike the European Court of Human Rights, the European Committee of Social Rights cannot consider individual applications.

²³ Once a complaint is declared admissible, the ECSR proceeds to examine the merits (Article 7, Protocol). It will invite written submissions from the complainant organisation and the defendant state. Where the complainant is a national trade union or employer organisation, it shall also invite the international trade union and employer organisations recognised in Article 27 ESC to give their comments. The European Trade Union Confederation has often availed itself of this option, but the International Organisation of Employers only once. (See Complaint No. 12/2002, *Confederation of Swedish Enterprise v Sweden*, Merits, 15 May 2003.)

²⁴ At present there are less than 70 international non-governmental organisations on the list drawn up by the Governmental Committee.

²⁵ Holly Cullen: *The Collective Complaints System of the European Social Charter: Interpretative Methods of the European Committee of Social Rights*, *Human Rights Law Review* (2009) 9 (1): 65

enforcement of fundamental rights, it involves civil society directly in ensuring respect for the rights and it firmly establishes the European Committee of Social Rights as a quasi-judicial body handing down decisions. Decisions that may be declaratory, but nevertheless set out the law of the Charter and require States to take measures to give them effect in domestic law.

The complaints procedure is simple and transparent, the criteria for the admissibility of complaints are few and not difficult to fulfil.²⁶ Complaints may only raise questions of a collective nature and for this reason there is, for example, no requirement that domestic remedies be exhausted before lodging a complaint. The procedure is also quite rapid; the average duration of proceedings is around 16 months from the date of registration to the decision on the merits by the Committee.

Once the Committee has rendered its decision on the merits – a finding of violation or non-violation – it transmits the decision to the Committee of Ministers, which is responsible for follow-up. Typically, the Committee of Ministers adopts a resolution taking note of the measures announced by the respondent State to address any violations found and inviting the State to inform it of progress made in bringing the situation into conformity.

The procedure furthermore provides practice that is of relevance to national and European courts, which are invited to give weight to the fundamental rights guaranteed by the Charter.

2. 2. 2. *The complainant parties*

As it was mentioned above, the collective complaints procedure allows certain organisations to lodge complaints before the Committee, which decides on the admissibility and on the merits of complaints in a court-like procedure. One of the aims of the procedure was to strengthen the involvement of the social partners and civil society in the implementation of the European Social Charter.²⁷ This objective is reflected in the provisions of the Protocol, in the ECSR's Rules and in the Committee's case law pertaining to the *locus standi* of trade unions and employers' organisations.

The Protocol Article 1 confers entitlement to lodge complaints on two categories of trade unions and employers' organisations: on the international organisations referred to in Article 27 of the Charter, that is *de facto* ETUC on the workers' side and the International Organisation of Employers (IOE) on the employers' side as well as on representative national unions and employers' organisations.²⁸ The first category is entitled to lodge complaints

²⁶ When lodged by the competent organisations, complaints must be drafted in one of the Council of Europe's official languages, that is, in English or French. Complaints lodged by national organisations may however be drafted in the official language, or one of the official languages, of the State concerned. There is no requirement that the complainant have victim status or that domestic remedies be exhausted. It is also no obstacle that the same complaint is simultaneously pending before other international mechanisms.

²⁷ In discussing how the collective complaints procedure can and does protect labour rights, one should begin by looking at the role of trade unions and employers' organisations in the procedure and also their use of it. Even though the role and power of the labour market interests' representation are weakening, the trade unions and employers' organisations are still key forces in determining labour rights outcomes in the European industrial societies, they are the main generators of labour rights complaints and they do in some respects have a special standing in the complaints procedure.

²⁸ Rule 24 of the Committee's Rules provides that complaints by national trade unions and employers' organisations may be submitted in an official language of the State concerned whereas international organisations must use one of the official languages of the Council of Europe.

against any State Party to the procedure while the second may only lodge complaints against the State Party to whose jurisdiction they belong.

Four types of organisations may lodge complaints: 1) the international organisations of trade unions and employers, 2) INGOs that have participatory status with the Council of Europe and have been admitted on a list drawn up by the Governmental Committee, 3) representative national organisations of trade unions and employers and 4) there is also a possibility that national NGOs may lodge complaints, but only if the State concerned²⁹ has made a special declaration that they will accept such complaints.

One of the admissibility criteria for national trade unions and employers' organisations is that they must be "representative".³⁰ The Committee has also made it clear that trade unions once deemed to be representative, thereby have – unlike NGOs – the right to lodge a complaint on any matter falling within the scope of the Charter. This right of complaint is independent of which categories of employees the union is authorised to represent or unionise in the framework of domestic law.

While all this indicates that the complaints procedure to a significant degree enables and facilitates the participation of trade unions and employers' organisations, the question is what actual use these organisations have made of the procedure so far.

The procedure is very open and flexible, the admissibility criteria are very basic and the overwhelming majority of the 142 complaints registered so far have been declared admissible.

Rule 32 on *third party intervention* provides a special role for the international trade unions and employers' organisations by inviting them to submit observations on the merits of any complaints lodged, not only by national trade unions and employers' organisations, but also by NGOs. This possibility has been used very frequently by the ETUC and somewhat less so by IOE.

The procedure does have weaknesses, for example, the mere fact that individual complaints are excluded presents some cause for concern, as this limits the range of complaints and complainants.³¹ Any complaints that essentially concern individual situations will be rejected. The ECSR has mitigated the impact of this rule by allowing NGO complainants to bring evidence of individual situations to support a complaint,³² while reiterating that it has no competence to make findings on individual cases.³³

²⁹ NB only Finland has done this to date.

³⁰ The Committee holds that the notion of "representative" is an autonomous concept not determined by any national definitions and it has proceeded to accept even very small organisations, both in terms of their membership and their ability to conclude collective agreements. However, most commentators agree that the Committee has been very flexible, even generous, in accepting national unions and employers' as representative for the purposes of the complaints procedure.

³¹ Holly Cullen, *The Collective Complaints System of the European Social Charter: Interpretative Methods of the European Committee of Social Rights*, *Human Rights Law Review* (2009) 9 (1): 62.

³² Complaint No. 33/2006, *supra* n. 22 at paras 52-3.

³³ Holly Cullen: *The Collective Complaints System of the European Social Charter: Interpretative Methods of the European Committee of Social Rights*, *Human Rights Law Review* (2009) 9 (1): 66

2. 2. 3. *Subject matters of the CC*

As for the subject matters of the collective complaints, not surprisingly trade unions and employers' organisations overwhelmingly complained about labour rights³⁴ issues,³⁵ only a handful of complaints from these organisations concerned other issues, in particular social security and vocational training, which are obviously closely linked to labour rights.

Moreover, the complaints have concerned a wide variety of issues touching upon most if not all of the Charter's substantive provisions: child labour, the right to organise, the right to strike, working time, remuneration, housing, Roma rights,³⁶ access of migrants to social and medical assistance,³⁷ abortion,³⁸ education for autistic children, corporal punishment of children, sex education in schools and lately also the impact of austerity measures.

There were some "outstanding" cases in the last years' practice of the ECSR. For example, the Committee's decisions in complaints against several countries concerning corporal punishment of children lodged by the INGO "APPROACH" have led to intense public debate and some of the States in question have already announced that new legislation to prohibit such punishment is being considered. Another complaint was against the Netherlands on the right of irregular migrants to emergency assistance and shelter – or bed, bath and bread. Dutch courts have used the decision to order assistance and shelter to failed asylum-seekers. As it was mentioned, in the Italian abortion case: Conscientious objection by many doctors in practice makes it difficult to have access to abortion (need to travel, even abroad). This also results in unreasonable working conditions for those doctors who are not objectors.

2. 2. 4. *Implementation of the ECSR's CC decisions*

Following from the collective nature of the complaint is the criticism that the ECSR has no power to order remedies.³⁹ Essentially, it makes declaratory decisions. The ECSR has stayed strictly within the limits of its powers under the Protocol, and has rejected claims for compensation, notably in Complaint No. 9/2000, *Confédération française de l'Encadrement (CGC) v France*, but has made requests to the Committee of Ministers to make a contribution to the costs of a successful complainant in Complaint No. 15/2003, *European Roma Rights Centre (ERRC) v Greece*, and Complaint No. 16/2003, *Confédération française de*

³⁴ The issues at stake in these complaints are numerous and include discrimination in access to work, forced labour, working time, health and safety at work, minimum wage levels, overtime payment, equal pay for women and men, freedom of association, including the negative aspect, collective bargaining, the right to strike, dismissal protection.

³⁵ Out of the 138 registered complaints a total of 76, or about 55%, concern labour rights.

³⁶ Let us mention, for example, a series of cases concerning the situation of Roma in France, Italy, Belgium and Bulgaria lodged by different NGOs. The decisions in these cases have certainly not solved all the problems of discrimination and degrading treatment faced by Roma, but they have put the spotlight on the problems, raised political awareness and contributed to concrete initiatives being taken in the countries concerned.

³⁷ Complaints can also be mentioned against the Netherlands on the right of irregular migrants to emergency assistance and shelter – or bed, bath and bread. Dutch courts have used the decision to order assistance and shelter to failed asylum-seekers.

³⁸ Italian abortion case: Conscientious objection by many doctors in practice makes it difficult to have access to abortion (need to travel, even abroad). This also results in unreasonable working conditions for those doctors who are not objectors.

³⁹ Tonia A. Novitz: Are Social Rights Necessarily Collective Rights? A Critical Analysis of the Collective Complaints Protocol to the European Social Charter, (2002) *European Human Rights Law Review* 50. p. 54-6

l'Encadrement CFE-CGC v France. The Committee of Ministers did not accede to these requests.³¹

However, the decisions of the European Committee of Social Rights refer to binding legal provisions and must be respected by the State concerned. On this basis, national authorities are required to take measures to give effect to the decisions under domestic law. In some countries, domestic courts can declare invalid or set aside domestic legislation if the European Committee of Social Rights has ruled that it is not in compliance with the Charter.

In addition, there is one more step by the Committee of Ministers' follow-up procedure to encourage the implementation of the particular collective complaints decisions by the European Committee of Social Rights. The rather cursory attention given by the Committee of Ministers to these decisions, and the paucity of the steps taken to ensure that violations are remedied, differs significantly from the importance given to the execution of judgments of the European Court of Human Rights. In terms of visibility and follow-up, the collective complaints procedure has proved to have more impact than the reporting procedure.

However, at national level, the implementation of the Committee's decisions and conclusions is also uneven and far from satisfactory, revealing the commitment of States to social rights to be mostly formal and rhetorical. The picture is not all negative, however, there are of course success stories with States immediately taking steps to implement the decisions of the ECSR.⁴⁰ In addition, there is also a promising tendency for domestic courts in several countries to be increasingly ready to rely on the Committee's case law, especially when it derives from decisions in collective complaints. However, there are also cases where the CC decision and even the follow-up have been inadequate as subsequently determined by the ECSR under the reporting procedure.⁴¹ Perhaps in the majority of cases the situation is somewhere “in-between”: the Government has taken some measures, but the situation is still not entirely in conformity with the Charter, i.e. the decision is not fully implemented.

2. 2. 5. Importance of the CCP

Since the procedure entered into force in 1998, INGOs and trade unions have lodged a number of high-profile complaints which have contributed greatly to the visibility of the European Social Charter, to developing the Committee's case law and, more importantly, have had a significant impact on the situation in the States concerned. And this is despite the fact that the acceptance of this procedure is optional, and unfortunately only 15 States⁴² are bound⁴³ by it at present.⁴⁴

⁴⁰ As for positive examples, the following should be mentioned in particular: Complaint No. 45 (Croatia withdrew the discriminatory textbook material used in sex education in schools), Complaint No. 47 (following the Committee's decision the Dutch Supreme Court held that children in an irregular situation should enjoy the right to shelter and assistance, children should not be held responsible for the “bad” behavior of their parents, the Committee now considers that the situation has been brought into conformity), Complaint No. 93 (following the Committee's decision Ireland has adopted legislation prohibiting corporal punishment of children), Complaint No. 95 (Slovenia has now also adopted legislation prohibiting corporal punishment of children).

⁴¹ There are perhaps even more negative examples, prominent ones are the austerity cases against Greece, but also Complaint No. 85 (Sweden has not yet changed its legislation concerning posted workers).

⁴² Naturally, the question would emerge why only 15 States accepted to be bound by the CCP. Doubtlessly, there are several reasons and some of them have been addressed in this note.

Many of the Committee's decisions in these complaints have been important in developing the case law under the provisions concerned and they have arguably been met with a better follow-up or implementation by States than the ECSR is used to under the reporting procedure.

In the large majority of complaints (75%) the Committee has found violation, which is not due to any “radicalism” on the part of the Committee, but rather a function of skilful litigation strategies by the complainant organisations. However, the number of complaints in which no violations have been found is still significant: in about 25% of complaints no violations were found (calculated on the basis of the complaints where a decision was issued on the merits).

It should be noted that complaints are relatively few, concern serious matters and are generally well-prepared by organisations that have competence and resources (and which only lodge complaints when they have reasonable prospects of succeeding). Moreover, in some cases complaints are lodged in matters where the ECSR has already found a breach of the Charter under the reporting procedure, but where adequate follow-up⁴⁵ has yet to be given. These factors will tend to increase the rate of violations found.

Based mainly on the above discussed arguments and issues, here we collected some pros and cons of the collective complaint procedure (CCP):

-
1. Some States adopt a “wait-and-see” approach. After 16 years of operation, the experience gathered should be sufficient to allow States to reach a decision and accept the procedure.
 2. Some States may have concerns about an increased administrative work-load if they accept the procedure. This does not appear justified given the low number of complaints lodged and the low-bureaucratic nature of the procedure itself. In any event, if States are committed to social rights protection, modest additional resource allocation should not be an obstacle to the acceptance of the procedure.
 3. Some States have expressed concern that the Governmental Committee is not involved in the follow-up to the ECSR's decisions in collective complaints. However, under Article 9§2 of the Protocol providing for a system of collective complaints, the Governmental Committee may be consulted by the Committee of Ministers whenever a decision gives rise to “new issues”. In addition, it must be assumed that the Committee of Ministers can adequately channel and represent the positions of Governments on the follow-up, even without the participation of the Governmental Committee (which is made up of the same Governments' officials).
 4. Some States may also have hesitations about the ECSR's dynamic interpretations of the Charter. As noted above, the ECSR interprets the Charter in the light of contemporary conditions as does any other international human rights body. It applies this approach not only in the complaints procedure but also under the reporting procedure (which is mandatory for all States Parties).

⁴³ David Harris, *Collective Complaints under the European Social Charter: Encouraging Progress?* in *International Law and Power: Perspectives on Legal Order and Justice* ...edited by Kaiyan Homi Kaikobad, Michael Bohlander, Brill 2009 p. 24.

⁴⁴ In terms of the States Parties, the complaints have so far been very unevenly targeted: almost a third of the complaints concern France, about 14% concern Greece, Italy and Portugal each account for about 10%, whereas some other States have had only 2 or 3 complaints over a period of more than 18 years.

⁴⁵ In the framework of reporting on follow-up to collective complaints, the Committee examined the follow-up to a total of 125 violations arising from the 40 decisions on the merits under consideration (in respect of 8 countries). In only 13 of these (10.4%) the Committee found that the violation had been remedied by appropriate follow-up.

Table 1. Pros and cons of the CCP

Pros of CCP	Cons of CCP
One of the few international remedies for violations of economic & social rights (<i>protect the values of the ESC</i>)	Lack of remedial powers (declaratory decision)
ECSR quasi „social court” & CCP is a quasi-judicial process (result: developed economic & social rights jurisprudence)	- Significant role played by the Committee of Ministers (<i>a) selecting eligible NGOs; b) involvement in the final stage of CCP</i>) - ECSR: legal determination - Committee of Ministers: political decision
ECSR’s interpretative jurisprudence on ESC & RESC (better protection of economic & social human rights).	Procedure provides for collective, not individual complaints (restrictions only to collective nature = lack of enthusiasm)
The ECSR’s practice provides that economic and social rights may be satisfactorily adjudicated before an international treaty monitoring body.	Few countries (206:14) ratified the Protocol
Complaint may relate to a continuing situation covered in previous report or a new situation	It has employed techniques of reasoning drawn in part from the ECtHR.
CCP is an adversarial process (sometimes public hearing)⁴⁶	
Reporting assessment does not create a res judicata in relation to a particular issue → same issue can be raised again in CCP	

Source: Author’s own source.

2. 2. 6. Innovation of the CCP

While the main features of the complaints procedure have remained unchanged since 1998, the Committee has used its Rules to introduce a number of innovations which have contributed to making the procedure more dynamic and effective:

For example, Rule 29§2: enables the Committee to request the respondent Government to make submissions on the admissibility and merits at the same time. This allows the

⁴⁶ Most complaints are dealt with through an entirely written procedure, which means that they will be far less costly for all concerned than cases under the ECHR. At the end of this process of gathering evidence and argument, the ECSR will issue its decision. Article 8(1) of the Protocol describes this as a ‘report’ rather than a decision, but the ECSR refers to ‘decisions on the merits’, emphasising the quasi-judicial nature of their conclusions.

Committee to adopt a simultaneous decision on admissibility and merits which favours quicker proceedings (LO/TCO v. Sweden).

Rule 32/A§: enables the Committee to invite any organisation, institution or person to make observations on a complaint. This possibility has resulted in a number of observations from various NGOs and also, for example, from UNHCR. In a pending complaint concerning austerity measures in Greece, the Committee has for the first time invited the European Commission to make observations pursuant to this rule.

Rule 36: enables the Committee to indicate immediate measures to the parties in cases where a risk of “serious irreparable injury” has been demonstrated. So far the Committee has only indicated immediate measures in two complaints against the Netherlands, and it is too early to evaluate the impact of this procedural innovation.

Nevertheless, giving a positive assessment of the complaints procedure should not hide that there are still significant problems to overcome before the procedure can reach its full potential. First of all, the fact that the procedure is optional and only 15 States have accepted it, but also the sometimes less than principled follow-up given by the Committee of Ministers and by Governments to the Committee's decisions are indeed serious shortcomings.

Summary

The original aim pursued with the introduction of the CC procedure was to increase the effectiveness, speed and impact of the implementation of the Charter. In this view, the collective complaints procedure has strengthened the role of the social partners and non-governmental organisations by enabling them to directly apply to the European Committee of Social Rights for rulings on possible non-implementation of the Charter in the countries concerned, namely those States which have accepted its provisions and the complaints procedure.

In the last almost two decades the ECSR has established its ability to act as an effective quasi-judicial body.⁴⁷ Its role and practice under the Collective Complaints Protocol to the ESC is now similar to that of other international human rights tribunals. The Protocol limits somewhat the capacity for development of the ECSR's quasi-judicial role. Being a system of collective complaints, the Protocol does not give the ECSR competence to order remedies, only to declare situations to be incompatible with the ESC. Nonetheless, the ECSR has established itself as the sole body with competence to provide authoritative legal interpretations of the ESC both in the reporting process and in complaints.

All critics of the Protocol focus on the role of Council of Europe political bodies in the collective complaints system.⁴⁸ More problematic still is the continuing level of political

⁴⁷ Holly Cullen, The Collective Complaints System of the European Social Charter: Interpretative Methods of the European Committee of Social Rights, *Human Rights Law Review* (2009) 9 (1): 61-93.

⁴⁸ Churchill and Khaliq: The Collective Complaints System of the European Social Charter: An Effective Mechanism for Ensuring Compliance with Economic and Social Rights?, (2004) 15 *European Journal of International Law* p. 218 and Novitz: Are Social Rights Necessarily Collective Rights? A Critical Analysis of the Collective Complaints Protocol to the European Social Charter, (2002) *European Human Rights Law Review* 50.

supervision by the Committee of Ministers, particularly the fact that the ECSR's decisions on the merits are not made public until political supervision is complete.⁴⁹

In one hand, the Governmental Committee decides which of the NGOs having consultative status with the Council of Europe will be permitted to complain under the Protocol. On the other hand, despite the use of the word 'shall' in Article 9(1) of the Protocol, the Committee of Ministers has not regarded itself as bound, where the ECSR finds against a state, to make recommendations to the defendant state.⁵⁰ Instead, the practice demonstrates a separation of roles, with the ECSR making legal determinations and the Committee of Ministers making a political decision as to the follow-up.

Questions

1. What is the role of the European Committee of Social Rights (ECSR)?
2. What kind of monitoring mechanism exists for ECSR?
3. What is the reporting procedure?
4. What is the collective complaints (CC) procedure?
5. What is the main aims of the CC procedure?
6. Who are the complainant parties of CC procedure?
7. What are the subject matters of the CC procedure?
8. How does the complaint process work?
9. What is the implementation procedures of the ECSR's CC decisions?
10. What is the importance of the CCP procedure?
11. What is the follow up of the CC procedure?
12. What are the possible innovations of the CCP procedure?

⁴⁹ Holly Cullen, The Collective Complaints System of the European Social Charter: Interpretative Methods of the European Committee of Social Rights, *Human Rights Law Review* (2009) 9 (1): 61-93.

⁵⁰ The strict interpretation of Article 9 has been advocated by Harris and Darcy. (Harris and Darcy: *The European Social Charter*, 2nd edn (New York: Transnational Publishers, 2001) at 306–54.)

Definitions
European Committee of Social Rights
Its 15 independent, impartial members are elected by the Council of Europe's Committee of Ministers for a period of six years, renewable once. The European Committee of Social Rights monitors compliance with the Charter under two complementary mechanisms: through collective complaints lodged by the social partners and other non-governmental organisations (Collective Complaints Procedure), and through national reports drawn up by Contracting Parties (Reporting System). Insofar as they refer to binding legal provisions and are adopted by a monitoring body established by the Charter and the relevant protocols, Decisions and Conclusions of the European Committee of Social Rights must be respected by the States concerned; even if they are not directly enforceable in the domestic legal systems, they set out the law and can provide the basis for positive developments in social rights through legislation and case-law at national level.
Reporting system
The reporting system is set out in Part IV of the 1961 Charter as amended by the 1991 Turin Protocol (ETS No. 142), which is applied on the basis of a decision taken by the Committee of Ministers. In the framework of the reporting system, States Parties regularly submit a report on the implementation of the Charter in law and in practice. National reports are examined by the European Committee of Social Rights, which decides whether the national situations they describe comply with the Charter (See further information about Drafting reports). In the framework of the Reporting system, the European Committee of Social Rights adopts conclusions which are published every year. They can be consulted on the European Social Charter HUDOC Database. Insofar as they refer to binding legal provisions and are adopted by a monitoring body established by the Charter, the Conclusions of the European Committee of Social Rights must be respected by the States concerned; however, they are not enforceable in the domestic legal systems. In practice, this means that when the Committee rules that the situation in a country is not in compliance with the Charter, one cannot require the Committee's conclusions to be enforced in domestic law as would be the case with a ruling by a court in the State concerned. As the decisions adopted by the European Committee of Social Rights in the framework of the Collective Complaints procedure, the Conclusions adopted within the reporting system are declaratory; in other words, they set out the law. On this basis, national authorities are required to take measures to give them effect under domestic law. In this connection, domestic courts can declare invalid or set aside domestic legislation if the Committee has ruled that it is not in compliance with the Charter.

Collective Complaints procedure
The Collective Complaints procedure was introduced by the Additional Protocol providing for a system of collective complaints adopted in 1995. The aim pursued with the introduction of the procedure was to increase the effectiveness, speed and impact of the implementation of the Charter. The collective complaints procedure has strengthened the role of the social partners and non-governmental organisations by enabling them to directly apply to the European Committee of Social Rights for rulings on possible non-implementation of the Charter in the countries concerned, namely those States which have accepted its provisions and the complaints procedure. The Collective Complaints procedure established under the Charter is a parallel protection system which complements the judicial protection provided under the European Convention on Human Rights. Unlike the situation with applications lodged before the European Court of Human Rights, the European Committee of Social Rights cannot consider individual applications. Only certain non-governmental organisations are entitled to lodge collective complaints concerning the Charter; individuals are not entitled to do so. Because of their collective nature, complaints may only raise questions concerning non-compliance of a State's law or practice with one of the provisions of the Charter. Individual situations may not be submitted. In the light of this, complaints may be lodged without domestic remedies having been exhausted and without the claimant organisation necessarily being a victim of the relevant violation.
Organisations entitled to lodge collective complaints
The organisations entitled to lodge collective complaints are as follows: a) the European social partners; b) European Trade Union Confederation (ETUC), for employees; c) Business Europe and International Organisation of Employers (OIE), for employers; d) certain international non-governmental organisations (INGOs) holding participatory status with the Council of Europe; social partners at national level; e) Employers' organisations and trade unions in the country concerned. Furthermore, any State may grant representative national non-governmental organisations (NGOs) within its jurisdiction the right to lodge complaints against it. So far only Finland has done so.
Submitting an Application to ECSR
Complaints submitted to the Committee must be in writing and addressed to the Secretary General, who then submits the complaint to the Committee. The complaint must contain the following information: a) the name and contact information of the submitting organization, b) proof that the person submitting and signing the complaint is empowered to represent the organization, c) the State against which the complaint is filed, d) alleged victim(s) of the violation(s),

- e) a statement indicating that the organization or trade union has standing to submit collective complaints under Article 1 of the Additional Protocol Providing for a Collective Complaints System (standing),
- f) a statement indicating that the alleged violation(s) occurred after the date on which Additional Protocol Providing for a Collective Complaints System entered into force for the State (*ratione temporis*)
- g) identification of the Charter provision(s) alleged to have been violated (Additional Protocol Providing for a Collective Complaints System, Article 4) (*ratione materiae*) and
- h) facts and arguments surrounding the alleged violation (Additional Protocol Providing for a Collective Complaints System, Article 4).

Examination of complaints by the European Committee of Social Rights

The European Committee of Social Rights deals with the complaints before it in the order in which they become ready for examination. It may, however, decide to give precedence to a particular complaint.

For each complaint, a member of the Committee is appointed by the President to act as Rapporteur. The Rapporteur has the task of drafting, for adoption by the Committee: a draft decision on admissibility of the complaint, followed, as the case may be, by a draft decision on the merits.

Complaints lodged before the European Committee of Social Rights are immediately published on the Council of Europe website.

Admissibility of the CC

After receiving a complaint, the Committee may request information and observations on admissibility from the complainants and the State, according to Article 6 of the Additional Protocol Providing for a Collective Complaints System. If the Committee determines that the formal requirements of a complaint have been met, then it declares the complaint admissible.

Merits of the CC

Once the Committee determines that a complaint is admissible, there is an exchange of “relevant written explanations or information” between the complainants and the State. The Committee may also hold a public hearing.

Following this process, the Committee prepares a report outlining its conclusions about whether or not the State has satisfactorily implemented the Charter. It forwards its decision to the complainants, the State, and the Committee of Ministers. The report is made public within four months of being forwarded.

Implementation of the CC decision
Implementation of the Committee’s decisions does not end with the Committee itself. Rather, following a decision on the merits, the Committee of Ministers considers the report and adopts a resolution by a majority of voting States. If the Committee of Social Rights finds that the Charter has not been applied “in a satisfactory way,” the Committee of Ministers may issue, by a two-thirds vote among States parties to the Charter, a recommendation to the offending State. After the Committee of Social Rights has issued its decision on the merits of the complaint, the State concerned must annually provide information about the steps it has taken to implement the Committee’s recommendations to the Secretary General of the Council of Europe.
Follow-up by the Committee of Ministers
In the event of violation of the Charter, the State is asked to notify the Committee of Ministers of the Council of Europe of the measures taken or planned to bring the situation into conformity. The Committee of Ministers may adopt a resolution, by a majority of those voting. The resolution takes account of the respondent State’s declared intention to take appropriate measures to bring the situation into conformity. The Committee of Ministers’ decision is based on social and economic policy considerations. If the State in question does not indicate its intention to bring the situation into conformity, the Committee of Ministers may also adopt a recommendation to the State. In view of the importance of this decision, a two-thirds majority of those voting is required here. In the case of both resolutions and recommendations, only States party to the Charter may take part in the vote.
HUDOC database
The European Court of Human Rights (ECHR) Portal is a powerful, modern, user-friendly information system. The HUDOC database provides access to the case-law of the European Court of Human Rights (Grand Chamber, Chamber and Committee judgments, decisions, communicated cases, advisory opinions and legal summaries from the Case-Law Information Note), the European Commission of Human Rights (decisions and reports) and the Committee of Ministers (resolutions).

Part II: Protection of children's social rights in the European Social Charter

(based mainly on the Information Document prepared by the Secretariat of the ECSR, Strasbourg)

Children undeniably represent one of the economically vulnerable groups. In as much as they do not have an independent economic status, they are more susceptible to bearing the burden of the economic crisis, austerity measures and economic insecurity. They require therefore heightened protection and deserve from Council of Europe's States Parties the highest level of attention in the implementation of the relevant provisions of the Charter.

The European Committee of Social Rights (hereinafter: ECSR or simply Committee) recalls in this respect that the Charter is the major European social rights treaty which secures, among others, children's rights. It guarantees the rights of a child in many circumstances from birth to adulthood. These rights are conferred in two ways. Firstly, the Charter contains specific rights relating exclusively to children: Article 7 (right of children and young persons to protection) and Article 17 (right of children and young persons to social, legal and economic protection, including the right to education and prohibition of all forms of corporal punishment). Secondly, many of the rights guaranteed by the Charter have a relevance to children. [For example Article 16 (right of the family to social, legal and economic protection) which protects the rights of children as family members, or Article 8 (right of employed women to protection of maternity), or Article 19 (right of migrant workers and their families to protection and assistance) and Article 11 (right to protection of health)].

In addition, the Committee recalls that all States Parties to the Charter are also parties to the United Nations Convention on the Rights of the Child. It is therefore justified for the Committee to have regard to this convention, adopting the interpretation given to it by the United Nations Committee on the Rights of the Child, when it assesses conformity of national situations to any right conferred on children by the Charter.⁵¹ In this connection, following the guidance of the Committee on the Rights of the Child, the ECSR considers that proper application of the provisions of the Charter conferring rights to children must be determined according to the principle of the child's best interests. In this respect it notes that, according to General Comment No. 5⁵² of the Committee on the Rights of the Child "Every legislative, administrative and judicial body or institution is required to apply the best interests principle by systematically considering how children's rights and interests are or will be affected by their decisions and actions – by, for example, a proposed or existing law or policy or administrative action or court decision, including those which are not directly concerned with children, but indirectly affect children".⁵³

The European Social Charter complements the European Convention on Human Rights in the field of economic and social rights. It sets out rights and fundamental freedoms and

⁵¹ See *World Organization against Torture v. Ireland*, Complaint No. 18/2003, decision on the merits of 7 December 2004, § 61

⁵² Document CRC/GC/2003/5, §§ 45-47.

⁵³ European Committee of Social Rights: Revised Contribution on Economic Insecurity and Children's Rights Doc. 640 Rev. 28 January 2016

establishes a supervisory mechanism based on collective complaints and state reports, guaranteeing their respect by states parties.

The European Social Charter is the major European treaty which secures children's rights. It guarantees the rights of a child in many circumstances.

The Charter guarantees rights to children from birth (and before) up to the age of 18 in respect of the following issues:

1. Protection before birth-maternal health protection
2. Rights of the Family
3. Legal status of the Child
4. Criminal liability of and criminal law in respect of children
5. Health protection of children
6. Special protection of children-protection from violence, abuse and exploitation, special protection for vulnerable groups
7. Right to education
8. Prohibition of child labour
9. Specific working conditions between 15 and 18
10. Rights of migrant children

1. Protection before birth-maternal health protection

The following rights concern more directly the mother but they also affect the child before his/her birth.

a) right to maternity leave

Article 8 (right of employed women to protection of maternity) of the Charter guarantees women a period of paid maternity leave; maternity leave of fourteen weeks should be guaranteed, six of which must be taken post-natally.

b) right to maternity pay

Maternity pay must be assured, either by social security benefits, or from public funds. The obligation to guarantee maternity pay may only be fulfilled by the continued payment of a salary or through payment of a benefit equal to the salary or close to its value.

The ECSR refers in particular to the right to family benefits and other forms of financial assistance to the family (including financial assistance to families who are without sufficient resources to access appropriate housing), under Article 16 of the Charter. Such benefits must continue to constitute an adequate income supplement for a significant number of families (although they may be subject to a means test). Other forms of economic protection, such as birth grants, additional payments to large families or tax relief in respect of children must also be maintained and are crucial to properly securing children's rights as enshrined in the Charter.⁵⁴

⁵⁴ European Committee of Social Rights: Revised Contribution on Economic Insecurity and Children's Rights Doc. 640 Rev. 28 January 2016

c) Prohibition of dismissal during pregnancy

The Charter prohibits dismissal from the time the working mother notifies her employer that she is pregnant until the end of her maternity leave.

d) Right to health of the mother and the child-maternal and infant protection of health

Under Article 11 (right to protection of health), states are required to bring infant and maternal mortality under control. All measures should be taken to approach a result as close as possible to zero risk. In this respect the Committee monitors the rates of maternal and infant mortality.⁵⁵

Under Article 8 of the Charter working mothers must be granted time off to nurse their babies, such time off must be treated as normal working time and remunerated as such.⁵⁶

2. Rights of the Family

Article 16 of the Charter specifically protects the family; no distinction is made between the various models of family except for ensuring that greater protection exists for certain more vulnerable types such as single parent families. Closely linked to Article 16 is Article 27 of the Revised Charter (the right of workers with family responsibilities to equal opportunities and treatment).

a) Family benefits or other forms of financial assistance to the family

Article 16 requires states to implement a genuine family policy by various means. It must for example guarantee an adequate standard of living for families, and to this end states must operate a family or child benefit scheme.⁵⁷ Such benefits must constitute an adequate income supplement for a significant number of families (although they may be subject to a means test).⁵⁸

Other forms of economic protection, such as birth grants, additional payments to large families or tax relief in respect of children are relevant to the implementation of this provision.

b) Housing

Article 16 also covers the availability and construction of suitable family housing (including social housing)⁵⁹ as well as financial assistance to families who are without sufficient resources to access appropriate housing (e.g. grants or subsidies for the purchase or construction of a family home, tax relief on mortgage repayments, subsidised loans for acquiring the first home, subsidised rent for families, housing allowances, etc. Article 31 of

⁵⁵ See conclusion in respect of Turkey, Bulgaria, Moldova and Romania where the Committee found the situation to be in breach of the Charter as the rate of maternal and/or infant mortality were too high (Conclusions XV-2 and Conclusions 2005).

⁵⁶ The Charter does not specify the length of time off nor the period during which it must be granted; therefore the ECSR appraises each situation on its merits, in certain cases flexible working time (part time arrangements) may be sufficient if they are compensated.

⁵⁷ The obligation it imposes in this respect is more extensive than those imposed under Article 12 (right to social security).

⁵⁸ See Slovakia Conclusions XVI-2, Romania Conclusions 2002, Bulgaria Conclusions 2004

⁵⁹ See European Roma Rights Center (ERRC) v. Greece, Collective complaint No. 15/2003, where the applicants alleged inter alia, discrimination in access to housing and lack of appropriate housing.

the Revised Charter (right to housing) provides more detailed guarantees in respect of the right to housing.

c) Child care

By virtue of Article 16 child-care services, particularly for infants, must exist in sufficient numbers to meet families' needs, in addition they must be affordable and accessible to all. They must offer a high standard of service (ratio of staff to children, staff training, suitable premises etc).

Article 27 of the Revised Charter provides *inter alia*, that there should be a possibility for either parent to take parental leave. It also obliges states to promote child day care services and other child-care arrangements.

d) Breaking up of families

When families break up, Article 16 applies in particular to children. States must therefore take account of children's interests when settling questions of custody and access and allow them to express their views in proceedings concerning them. In this respect legislation is required.

e) Prohibition of discrimination on the ground of family responsibilities

Article 1 §2 prohibits all forms of discrimination in employment. The discriminatory acts and provisions prohibited by this provision are ones that may occur in connection with recruitment or with employment conditions in general (in particular, remuneration, training, promotion, transfer, and dismissal or other detrimental action). Legal measures should make the prohibition of discrimination effective. Paragraph 3 of Article 27 of the Revised Charter provides that family responsibilities may not as such constitute a valid ground for termination of employment.

3. Legal status of the Child

a) Right to equal status independent of the conditions of birth

Article 17 requires that there is no discrimination between children born within marriage and outside marriage, for example in matters relating to inheritance rights and maintenance obligations.⁶⁰

b) Right to an identity

Under the Charter there must be procedures for establishing parentage, adoption must be adequately regulated and further, in principle, there must be a right for an adopted child to know his or her origins⁶¹ (Article 17).

4. Criminal liability and criminal law in respect of children

As regards children and the criminal law, Article 17 of the Charter requires that the age of criminal responsibility must not be too low.⁶² Further the criminal procedure relating to children and young persons must be adapted to their age. Minors should only exceptionally be

⁶⁰ See for example Conclusions XIII-2 (France, Malta), Conclusions XVII-2 (Malta)

⁶¹ See the ECSR's Conclusions in respect of France (Conclusions 2003).

⁶² ECSR has found the situation in Malta, Turkey and the United Kingdom to be in violation of Article 17 as the age of criminal responsibility is manifestly too low, Conclusions XVII-2.

remanded in custody and only for serious offences and should in such cases be separated from adults.

Prison sentences should only exceptionally be imposed on young offenders. They should only be for a short duration⁶³ and the length of sentence must be laid down by a court. Likewise, pretrial detention should not be of an excessive duration.⁶⁴ Young offenders should not serve their sentence together with adult prisoners.

5. Right to Protection of Health

Under Article 11 health education at school must be a priority of public health policy. It should be provided throughout schooling and should form part of the curricula. There should be a particular focus on smoking, drugs, alcohol abuse, health nutrition and sex education. Medical services should exist at school and periodical medical examinations should be carried out throughout schooling.⁶⁵

Vaccination programmes must be widely accessible and there must be high vaccination coverage rates.⁶⁶

Health care must be available to all children without discrimination, including children of illegal or undocumented migrants.⁶⁷

6. Special protection of children

a) Ill treatment and abuse

The criminal law must penalise the different forms of ill-treatment of children. There must be agencies and services designed to protect and prevent the ill- treatment of children.

To comply with Article 17, states' domestic law must prohibit and penalise all forms of violence against children, that is acts or behaviour likely to affect the physical integrity, dignity, development or psychological well being of children. The relevant provisions must be sufficiently clear, binding and precise, so as to preclude the courts from refusing to apply them to violence against children. Moreover, states must act with due diligence to ensure that such violence is eliminated in practice.⁶⁸

Even if violence against the person is punished under the criminal law and provides for increased penalties where the victim is a child, this will not constitute a sufficient prohibition in law to comply with Article 17§1 of the Charter unless a state can demonstrate that such legislation is interpreted as prohibiting corporal punishment and effectively applied as such.

⁶³ See Turkey Addendum to Conclusions XV-2, Conclusions XVII-2.

⁶⁴ See France, Conclusions 2005, Hungary, Turkey, Conclusions XVII-2.

⁶⁵ See for example Belgium and France, Conclusions XV-2.

⁶⁶ See Belgium and Turkey which were found to be in breach with Article 11 §3 because the immunization coverage rates for some diseases were not sufficient (Conclusions XV-2).

⁶⁷ See International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) v. France, Collective complaint No. 14/2002.

⁶⁸ To date Belgium, Czech Republic, Estonia, France, Greece, Hungary, Lithuania, Malta, Moldova, the Netherlands, Poland, Portugal Romania and United Kingdom, Slovakia, Slovenia, Spain and Turkey have been held not to comply with the Charter as the corporal punishment of children is not effectively prohibited (Conclusions 2005, Conclusions XVII-2). In *World Organisation Against Torture (OMCT) v. Greece* No. 17/2003, *OMCT v. Ireland* No. 18/2003, *OMCT v. Belgium* 21/2003, *OMCT v. Portugal* 34/2006 the ECSR found a violation in all cases on the grounds that the corporal punishment of children was not effectively prohibited in all circumstances.

b) Sexual and other forms of exploitation

Article 7§10 guarantees the right of children to be protected against all forms of exploitation.

c) Protection against sexual exploitation

All forms of commercial sexual exploitation of children are covered: child prostitution, child pornography and trafficking of children in the following meaning:

Child prostitution includes the offer, procurement, use or provision of a child for sexual activities for remuneration or any other kind of consideration.

Child pornography is given an extensive definition and takes account of the fact that new technology has changed the nature of child pornography. It includes the procurement, production, distribution, making available and possession of material that visually depicts a child engaged in sexually explicit conduct or realistic images representing a child engaged in sexually explicit conduct.

Trafficking of children is the recruiting, transporting, transferring, harbouring, delivering, selling or receiving children for the purposes of sexual exploitation.

In order to comply with Article 7§10, states must take specific measures to prohibit and combat all forms of sexual exploitation of children.

To this effect, states must:

a) Criminalize all acts of sexual exploitation⁶⁹

All aspects of child prostitution, child pornography and trafficking of children as defined above must be criminalized.

It is not necessary for a state to adopt a specific mode of criminalization of the activities involved, but it must rather ensure that criminal proceedings can be instituted in respect of these acts.

States must criminalize the defined activities with all children under 18 years of age irrespective of lower national ages of sexual consent.

Child victims of sexual exploitation should not be prosecuted for any act connected with this exploitation.

b) Adopt a national action plan combating the sexual exploitation of children⁷⁰

c) Protect children against the misuse of information technologies

⁶⁹ Poland and the Czech Republic were found not to be in conformity with this provision as young persons between the ages of 15 and 18 were not adequately protected against sexual exploitation (Conclusions XVII-2). Likewise, Slovenia has been found to be in breach due to the lack of legislation notably prohibiting the possession of child pornography and criminalizing the trafficking of children for the purposes of sexual exploitation. (Conclusions 2004; see also Portugal, Conclusions XVII-2).

⁷⁰ Poland is not in conformity with Article 7§10 of the Charter as there is an insufficient number of activities to combat the sexual exploitation of children (*inter alia* there is no national plan on action to combat the sexual exploitation of children) (Conclusions XVI-2, Conclusions XVII-2).

In light of the spread of sexual exploitation of children through the means of information technologies, states must adopt measures in law and in practice to protect children from their misuse.

d) Protection against other forms of exploitation

States Parties must prohibit the use of children in other forms of exploitation following from trafficking or being on the street, such as, among others, domestic exploitation, begging, pickpocketing, servitude or the removal of organs, and shall take measures to prevent and assist street children.

e) Protection against exposure to harmful material -information technologies

The Charter obliges states to take legislative and other measures to prevent the exposure of children to harmful material on the Internet as well as audiovisual and print material.

f) Children in public care

Any restrictions or limitations of parents custodial rights should be based on criteria laid down in legislation, and should not go beyond what is necessary for the protection and best interest of the child and the rehabilitation of the family.

The long term care of children outside their home should take place primarily in foster families suitable for their upbringing and only if necessary in institutions. Institutional care should be organised in small units and should be as close to a family setting as possible.

Fundamental rights and freedoms such as the right to integrity, privacy, property and to meet with persons close to the child must be adequately guaranteed for children living in institutions.

National legislation must provide a possibility to lodge an appeal against a decision to restrict parental rights, to take a child into public care or to restrict the right of access of the child's closest family. Further a procedure must exist for complaining about the care and treatment in institutions.

There must be adequate supervision of the child welfare system, and in particular of the institutions involved.

7. Right to education

a) Free primary and secondary education

Article 17 of the Revised Charter includes a general right to education (in addition to Article 10, 15 etc). It requires states to establish and maintain an education system that is free of charge.⁷¹

⁷¹ The ECSR also refers to the right to free primary and secondary education, requiring States to establish and maintain an education system that is free of charge (Article 17), as well as to the right to protection of health (Article 11 of the Charter), under which health education at school must be a priority of public health policy, medical services should exist at school, periodical medical examinations should be carried out throughout schooling, and vaccination programmes must be widely accessible, in order to guarantee high vaccination coverage rates.

The Appendix provides that Article 17§2 does not imply that there is an obligation to provide compulsory education up to the age of 18. Nevertheless the ECSR considers that education should be compulsory for a reasonable period in general until the minimum age for admission to employment.

b) Accessible and effective education

The education system must also be both accessible and effective. In assessing whether the system is effective the ECSR examines whether there is a functioning system of primary and secondary education, the number of children enrolled in school, the number of schools, class sizes, the teacher pupil ratio, and the system for training teachers. School drop out rates and the number of children who successfully complete compulsory education and secondary education must be monitored. Where there is a significant number of children dropping out of school or failing to successfully complete compulsory education, measures must be taken to improve the situation.⁷²

An effective system of education further requires the existence of a mechanism to monitor the quality of education delivered and to ensure a high quality of teaching.

Accessibility requires firstly that there is a fair geographical and regional distribution of schools (in particular as regards urban/rural areas). Secondly that the basic education system is free of charge; any hidden costs such as books, uniforms etc must be reasonable and assistance must be available to limit their impact on the most vulnerable groups. Thirdly equal access to education must be guaranteed for all children.

c) Professional guidance

Article 9 guarantees, *inter alia*, vocational guidance within the school system. iv) *Professional training*

Article 10 (right to vocational training) covers access to vocational training in the traditional sense, as well as access to higher education and apprenticeships. It obliges States to promote technical and vocational training for all following compulsory schooling.

d) Apprentices

A system of apprenticeships and other systematic arrangements for training young people in their various employments must exist. Any fees or charges must be reduced or abolished and financial aid in appropriate cases should be granted. The effectiveness of apprenticeship and other training schemes for young people must be monitored.

e) Access to Universities

Access to higher technical and university education should be conditional upon individual aptitude only.

f) Equal access to education for children from vulnerable groups

Particular attention must be paid to ensure that vulnerable groups benefit from the right to education and have equal access; for example children from minorities, children seeking

⁷² Moldova and Romania have been found to be in violation of this provision due to the level of non- attendance at compulsory schooling (Conclusions 2003, Conclusions 2005).

asylum, refugee children, children in hospital, children in care, pregnant teenagers, teenage mothers, and children in young offender institutions/serving custodial sentences. Where necessary, special measures should be undertaken to ensure equal access to education for these children. However special measures for Roma children must not involve the establishment of separate/segregated schooling facilities.⁷³

The ECSR examines the right of children with disabilities to education under Article 15§1 where a Contracting Party has accepted this provision otherwise it examines their situation under Article 17.⁷⁴

Article 15 (right of persons with disabilities to independence, social integration and participation in the life of the community) applies in respect of all disabilities; physical, mental and intellectual. The first paragraph relates to education and training. All persons with disabilities including children have a right to education and training. Education encompasses general education; basic compulsory education and further education as well as vocational training in the traditional sense.

Children with disabilities should be integrated into mainstream facilities; education and training should be made available within the framework of ordinary schemes and only where this is not possible through special facilities. Education in special schools or adapted education in mainstream schools should be of a sufficient quality.

Under this provision of the Revised Charter non-discrimination legislation in relation to disability in the field of education is required.

In the case of *Autism Europe v. France*, Collective Complaint No. 13/2002, the applicant alleged there was insufficient education *inter alia* for children with autism in the mainstream and special schools. The ECSR, after reviewing all the evidence available to it, found a violation of Articles 15§1 and 17§1 (whether alone or in conjunction with Article E) on the grounds that France had failed to achieve sufficient progress in advancing the provision of education for children with autism.

8. Prohibition of child labour

Article 7§1 of the Charter sets 15 years as the minimum age for admission to employment. This provision, in conjunction with Article 7§3, aims primarily to protect the education rights of children of compulsory school age.

The prohibition on the employment of children under the age of 15 applies to all economic sectors, including agriculture, and all places of work, including work within family enterprises and in private households. It also extends to all forms of economic activity, irrespective of the status of the worker (employee, self-employed, unpaid family helper or other). In addition this age limit must be respected in practice.

In the case of *International Commission of Jurists (ICJ) v. Portugal*, Collective Complaint No. 1/1998, the complainant alleged that, while Portuguese legislation was in conformity with

⁷³ See conclusion in respect of Slovenia (Conclusions 2005).

⁷⁴ Bulgaria has been held to be in breach of this provision as children with disabilities are often denied an effective right to education (Conclusions 2005).

Article 7§1 of the Charter, it was not adequately enforced and illegal child labour was in fact widespread. The ECSR recalling that the aim and purpose of the Charter being a human rights instrument, is to protect rights not merely theoretically but also in fact, stated that legislation must not only exist, it must be effectively applied and rigorously supervised. It then observed from all the evidence submitted that a large number of children were employed illegally in Portugal and found a violation of Article 7§1 of the Charter.

The Charter allows an exception concerning light work, i.e. work which does not endanger the child's health, morals or education. National law may either set down a list of specific tasks which children are permitted to perform, or define the types of work which may be considered light in this context. No work may be considered light if working time is too long.

During school term, the time for which children may work must be limited so as not to interfere with their attendance, receptiveness and homework.⁷⁵

9. Specific working conditions between 15 and 18

Article 7 paragraphs 2, 4 - 9 provide special rights for *young workers*. Domestic law must limit the hours worked by young people under the age of eighteen who are no longer in compulsory schooling.

Domestic law must further provide for the right of young workers and apprentices to a fair wage or other appropriate allowances. The ECSR assesses this by comparing young workers' remuneration with the starting wage or minimum wage paid to adults (age eighteen or over). In accordance with the methodology adopted under Article 4§1 the ECSR takes into consideration wages after deduction of tax and social security contributions.^{76,77}

Time spent on vocational training by young people during normal working hours must be treated as part of the working day. Such training must, in principle, be done with the employer's consent and be related to the young person's work.

Workers under eighteen years of age must be given at least four weeks' annual holiday with pay.

18⁷⁸ is the minimum age of admission to prescribed occupations regarded as dangerous or unhealthy. There must be an adequate statutory framework to identify potentially hazardous work, which either lists such forms of work or defines the types of risk (physical, chemical, biological) which may arise in the course of work. States should clearly indicate the minimum age required for the performance of any such work.

⁷⁵ Allowing children to work for up to 3 hours per day has been considered excessive. On the other hand, up to 2 hours of work per day and 17 hours per week during school term has not been found to exceed this provision of the Charter. During the summer holidays, longer working hours may be allowed to children.

⁷⁶ The ECSR has set no definite limit on hours worked under this provision, but regards any law which allows persons under sixteen years of age to work as many as eight hours a day or forty hours a week as contrary to this provision. For young workers over the age of sixteen years an upper limit of eight hours daily and 40 hours weekly has been considered to be in conformity with this provision.

⁷⁷ The young worker's wage may be less than the adult starting wage, but the difference must be reasonable and the gap must close quickly.

⁷⁸ Under the 1961 Charter it was "a higher minimum age" (higher than 15).

However, if such work proves essential for their vocational training, they may be permitted to perform it before the age of 18, but only under strict, expert supervision and only for the time necessary.

Persons under eighteen year of age are not to be employed on night work, with the exception of certain occupations specified in national laws or regulations. This law or regulation must not concern only industrial work.

10. Rights of migrant children

In emphasising the need for a strengthened protection of the social rights of all children in times of economic crisis and austerity measures, the Committee is specifically mindful of children from vulnerable families, children belonging to minority groups, children with disabilities and irregularly present children. For these children, the Committee particularly underlines the obligation of the States Parties to uphold the right to assistance and the right to education during and in the aftermath of the crisis situations.⁷⁹

Article 19 (right of migrant workers and their families to protection and assistance) of the Charter has a specific relevance for *migrant children*. It provides that the right to family reunion for children (under 21 in the 1961 Charter and minor, i.e. under 18 in the Revised Charter). Moreover, family members of a migrant worker (including children) may not be deported as an automatic consequence of the deportation of the migrant worker (Article 19§8). Further paragraphs 11 and 12 of Article 19 of the Revised Charter provide that migrant children should have the possibility of learning both their language of origin and the language of their host country.

In so far as irregularly present children are concerned, the Committee wishes in particular to recall that the Charter guarantees their right to care and assistance, including appropriate accommodation and medical assistance (International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) v. France, Complaint No. 14/2003, decision on the merits of September 2004). Assistance should be always provided by the State, especially where the minor is unaccompanied, or where the parents are unable to provide such assistance. Legislation or practice that denies entitlement to accommodation or medical assistance to foreign children if they are irregularly present, is contrary to the Charter. In fact, the right to care and assistance is of fundamental importance to any child, as it is directly connected to the right to life, to psychological and physical integrity and to respect for human dignity (Defence for Children International (DCI) v. Belgium, Complaint No. 69/2011, decision on the merits of 23 October 2012).

The Committee recalls that the Charter guarantees the right to free primary and secondary education for all children, including irregularly present children. The Committee considers that a child who has been denied access to education sustains consequences thereof in his/her life. The denial of access to education clearly exacerbates the vulnerability of an irregularly present child. Therefore, the States Parties are required to ensure that children irregularly

⁷⁹ European Committee of Social Rights: Revised Contribution on Economic Insecurity and Children's Rights Doc. 640 Rev. 28 January 2016

present in their territory have effective access to education in keeping with any other child (Statement of Interpretation of Article 17§2, Conclusions 2011).⁸⁰

Questions
1. What kind of protection exists in the ESC relating to the protection before birth-maternal health protection? 2. What is the meaning of the rights of the family life? 3. What is the legal status of the child? 4. What kind of criminal liability of and criminal law exists in respect of children? 5. What is the meaning of the health protection of children? 6. What kind of special protection of children-protection exists: violence, abuse and exploitation, special protection for vulnerable groups? 7. What is the meaning and content of the right to education? 8. What is the meaning of the prohibition of child labour? 9. What are the specific working conditions between 15 and 18? 10. What is the rights of migrant children?
Definitions
Birth-maternal health protection
Maternal health refers to the health of women during pregnancy, childbirth and the postpartum period. While motherhood is often a positive and fulfilling experience, for too many women it is associated with suffering, ill-health and even death. The major direct causes of maternal morbidity and mortality include haemorrhage, infection, high blood pressure, unsafe abortion, and obstructed labour.
Right to family life
The right to family life is the right of all individuals to have their established family life respected, and to have and maintain family relationships. This right is recognised in a variety of international human rights instruments, including Article 16 of the Universal Declaration of Human Rights, Article 23 of the International Covenant on Civil and Political Rights, and Article 8 of the European Convention on Human Rights. The European Social Charter (the Charter) is the counterpart to the European Convention on Human Rights, providing for fundamental social and economic rights under a Council of Europe treaty. The Charter also provides for the right to family under Article 16, reaffirming European parties commitment to the right: With a view to ensuring the necessary conditions for the full development of the family, which is a fundamental unit of society, the Contracting Parties undertake to promote the economic, legal and social protection of family life by such means as social and family benefits, fiscal arrangements, provision of family housing, benefits for the newly married, and other appropriate means.

⁸⁰ European Committee of Social Rights: Revised Contribution on Economic Insecurity and Children's Rights Doc. 640 Rev. 28 January 2016

Legal status of children

On the Universal Children's Day in 1989 the UN General Assembly adopted the Convention on the Rights of the Child (CRC) and thereby agreed upon the recognition of children as holders of human rights. This marked a significant change in how children are to be perceived under international human rights law.

The CRC attributes civil, political, economic, social and cultural rights to children (i.e. human beings under the age of 18; art. 1 CRC).

The CRC is based on two assumptions regarding children. First, children are equally entitled to human rights; they should have rights and freedoms like adults; and second, children are a special group of human beings, with entitlements related to their special characteristics, including the right to education (art. 28 and 29 CRC) and the right not to be separated from his or her parents (art. 9 CRC). There are two general provisions of the CRC that particularly recognize the child's special status. The first one is article 3 that provides that the best interests of the child must be a primary consideration in all actions concerning children and the second one is the right to life, survival and development (art. 6 CRC).

Right to health protection for children

Health is vitally important for every human being in the world. What ever our differences may be, health is our most important commodity. A person in bad health cannot really live life to the fullest. For children, the right to health is vital because they are vulnerable beings, more at risk to illness and health complications. When children are spared from disease, they can grow into healthy adults, and in this way, contribute to the development of dynamic and productive societies.

Health is the state of physical, mental and social well-being and does not only mean an absence of illness or disease. The right to health is closely linked to other fundamental human rights, most notably access to potable water and adequate hygiene. All children have the right to timely access to appropriate health services. This requires the establishment of a system to protect health, including access to essential medicine.

The realization of the right to health implies that each country will put in place health services that are available in any circumstance, accessible to everyone, of good quality and satisfactory (meaning they conform to medical ethics and are respectful of our biological and cultural differences).

However, this does not mean that the country must guarantee good health to everyone. (see also: Distinction between the right to health and the right to good health.

Prevention plays an essential role in maintaining public health, particularly children's health. Health education and vaccinations prevent the spread of infectious disease.

Children require extra attention in order to enjoy the best possible health. This allows them to develop properly during their childhood and teenage years.

At every step of their physical and mental development, children have specific needs and different health risks. Additionally, a newborn is more vulnerable and more exposed to certain diseases than a young child or teenager (i.e. infectious disease, malnutrition).

On the other hand, a teenager, due to his or her habits and behavior, are exposed to other kinds of risks (sexual health, mental health, alcohol and drug use etc.).

Generally, a child who benefits from appropriate health care will enjoy a better state of health during the stages of childhood and can become a healthy adult.

The right to children's health also includes pre and postnatal care for mothers.

A newborn will have a much lower chance of survival if the mother dies due to complications from pregnancy or childbirth.

Right to education

The right to education has been recognized as a human right in a number of international conventions, including the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights which recognizes a right to free, compulsory primary education for all, an obligation to develop secondary education accessible to all, in particular by the progressive introduction of free secondary education, as well as an obligation to develop equitable access to higher education, ideally by the progressive introduction of free higher education.

The right to education also includes a responsibility to provide basic education for individuals who have not completed primary education. In addition to these access to education provisions, the right to education encompasses the obligation to avoid discrimination at all levels of the educational system, to set minimum standards and to improve the quality of education.

Child labour

Child labour refers to the employment of children in any work that deprives children of their childhood, interferes with their ability to attend regular school, and that is mentally, physically, socially or morally dangerous and harmful. This practice is considered exploitative by many international organisations. Legislation across the world prohibit child labour. These laws do not consider all work by children as child labour; exceptions include work by child artists, family duties, supervised training.

Not all work done by children should be classified as child labour that is to be targeted for elimination. Children's or adolescents' participation in work that does not affect their health and personal development or interfere with their schooling, is generally regarded as being something positive. This includes activities such as helping their parents around the home, assisting in a family business or earning pocket money outside school hours and during school holidays. These kinds of activities contribute to children's development and to the welfare of their families; they provide them with skills and experience, and help to prepare them to be productive members of society during their adult life.

The term "child labour" is often defined as work that deprives children of their childhood, their potential and their dignity, and that is harmful to physical and mental development.

It refers to work that:

- a) is mentally, physically, socially or morally dangerous and harmful to children; and
- b) interferes with their schooling by:
 - c) depriving them of the opportunity to attend school;
 - d) obliging them to leave school prematurely; or
 - e) requiring them to attempt to combine school attendance with excessively long and heavy work.

In its most extreme forms, child labour involves children being enslaved, separated from their families, exposed to serious hazards and illnesses and/or left to fend for themselves on the streets of large cities – often at a very early age.

Young workers

According to the International Labour Organization's (ILO) definition of young workers as those within the age group of 15 to 24 years. This group also includes children who are legally defined as anyone under the age of 18 years of age and adolescents between the ages of 15 to 18 years of age who are defined as no longer in education. Within the 15 to 24 year old age group are full and part-time workers; temporary workers; young workers still in full-time education who are working part-time to supplement their income either throughout the year or vacation time only; apprentices contracted to an employer, usually on a full time basis and trainees between the ages of 15 to 24 years in non-contractual work. What they all have in common is their lack of workplace experience and relative immaturity, which means they may not always be fully aware of how their work affects not only their own occupational safety and health (OSH) but the OSH of those around them. Young workers may also be unsure or afraid to ask for help or information because they are not used to questioning an adult. As a result, compared with the rest of the workforce, young workers are 50% more likely to be involved in an accident at work.

Appendix

Provisions from the European Social Charter and Revised European Social Charter – Extracts

Article 7

Children and young persons have the right to a special protection against the physical and moral hazards to which they are exposed.

1. With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to protection, the Parties undertake to provide that the minimum age of admission to employment shall be 15 years, subject to exceptions for children employed in prescribed light work without harm to their health, morals or education.

2. With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to protection, the Parties undertake to provide that the minimum age of admission to employment shall be 18 years with respect to prescribed occupations regarded as dangerous or unhealthy

Appendix: This provision does not prevent Parties from providing in their legislation that young persons not having reached the minimum age laid down may perform work in so far as it is absolutely necessary for their vocational training where such work is carried out in accordance with conditions prescribed by the competent authority and measures are taken to protect the health and safety of these young persons.

3. With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to protection, the Parties undertake to provide that persons who are still subject to compulsory education shall not be employed in such work as would deprive them of the full benefit of their education;

4. With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to protection, the Parties undertake to provide that the working hours of persons under 18 years of age shall be limited in accordance with the needs of their development, and particularly with their need for vocational training;

5. With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to protection, the Parties undertake to recognise the right of young workers and apprentices to a fair wage or other appropriate allowances;

6. With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to protection, the Parties undertake to provide that the time spent by young persons in vocational training during the normal working hours with the consent of the employer shall be treated as forming part of the working day;

7. With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to protection, the Parties undertake to provide that employed persons of under 18 years of age shall be entitled to a minimum of four weeks' annual holiday with pay;

8. With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to protection, the Parties undertake to provide that persons under 18 years of age shall not be employed in night work with the exception of certain occupations provided for by national laws or regulations;

Appendix: It is understood that a Party may give the undertaking required in this paragraph if it fulfils the spirit of the undertaking by providing by law the great majority of persons under eighteen years of age shall not be employed in night work.

9. With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to protection, the Parties undertake to provide that persons under 18 years of age employed in occupations prescribed by national laws or regulations shall be subject to regular medical control;

10. With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to protection, the Parties undertake to ensure special protection against physical and moral dangers to which children and young persons are exposed, and particularly against those resulting directly or indirectly from their work.

Article 8

Employed women, in case of maternity, have the right to a special protection in their work

1. With a view to ensuring the effective exercise of the right of employed women to the protection of maternity, the Parties undertake to provide either by paid leave, by adequate social security benefits or by benefits from public funds for women to take leave before and after childbirth up to a total of at least 12 weeks;

2. With a view to ensuring the effective exercise of the right of employed women to the protection of maternity, the Parties undertake to consider it as unlawful for an employer to give a woman notice of dismissal during the period from the time she notifies her employer that she is pregnant until the end of her maternity leave, or to give her notice of dismissal at such a time that the notice would expire during such a period;

Appendix: This provision shall not be interpreted as laying down an absolute prohibition. Exceptions could be made, for instance, in the following cases :

a) if an employed woman has been guilty of misconduct which justifies breaking off the employment relationship;

b) if the undertaking concerned ceases to operate;

c) if the period prescribed in the employment contract has expired.

3. With a view to ensuring the effective exercise of the right of employed women to the protection of maternity, the Parties undertake to provide that mothers who are nursing their infants shall be entitled to sufficient time off for this purpose;

4. With a view to ensuring the effective exercise of the right of employed women to the protection of maternity, the Parties undertake to regulate the employment in night work of pregnant women, women who have recently given birth and women nursing their infants;

5. With a view to ensuring the effective exercise of the right of employed women to the protection of maternity, the Parties undertake to prohibit the employment of pregnant women, women who have recently given birth or who are nursing their infants in underground mining, and all other work which is unsuitable by reason of its dangerous, unhealthy, or arduous nature and to take appropriate measures to protect the employment rights of these women.

Article 9

Everyone has the right to appropriate facilities for vocational guidance with a view to helping him choose an occupation suited to his personal aptitude and interests.

With a view to ensuring the effective exercise of the right to vocational guidance, the Parties undertake to provide or promote, as necessary, a service which will assist all persons, including the handicapped, to solve problems related to occupational choice and progress, with due regard to the individual's characteristics and their relation to occupational opportunity: this assistance should be available free of charge, both to young persons, including schoolchildren, and to adults.

Article 10

Everyone has the right to appropriate facilities for vocational training

1. With a view to ensuring the effective exercise of the right to vocational training, the Parties undertake to provide or promote, as necessary, the technical and vocational training of all persons, including the handicapped, in consultation with employers' and workers' organisations, and to grant facilities for access to higher technical and university education, based solely on individual aptitude;

2. With a view to ensuring the effective exercise of the right to vocational training, the Parties undertake to provide or promote a system of apprenticeship and other systematic arrangements for training young boys and girls in their various employments;

3. With a view to ensuring the effective exercise of the right to vocational training, the Parties undertake to provide or promote, as necessary:

a) adequate and readily available training facilities for adult workers;

b) special facilities for the re-training of adult workers needed as a result of technological development or new trends in employment;

4. With a view to ensuring the effective exercise of the right to vocational training, the Parties undertake to provide or promote, as necessary, special measures for the retraining and reintegration of the long-term unemployed;

5. With a view to ensuring the effective exercise of the right to vocational training, the Parties undertake to encourage the full utilisation of the facilities provided by appropriate measures such as:

a) reducing or abolishing any fees or charges;

b) granting financial assistance in appropriate cases;

c) including in the normal working hours time spent on supplementary training taken by the worker, at the request of his employer, during employment;

d) ensuring, through adequate supervision, in consultation with the employers' and workers' organisations, the efficiency of apprenticeship and other training arrangements for young workers, and the adequate protection of young workers generally.

Article 11

Everyone has the right to benefit from any measures enabling him to enjoy the highest possible standard of health attainable.

1. With a view to ensuring the effective exercise of the right to protection of health, the Parties undertake, either directly or in co-operation with public or private organisations, to take appropriate measures designed *inter alia* to remove as far as possible the causes of ill-health;

2. With a view to ensuring the effective exercise of the right to protection of health, the Parties undertake, either directly or in co-operation with public or private organisations, to take appropriate measures designed *inter alia* to provide advisory and educational facilities for the promotion of health and the encouragement of individual responsibility in matters of health;

3. With a view to ensuring the effective exercise of the right to protection of health, the Parties undertake, either directly or in co-operation with public or private organisations, to take appropriate measures designed *inter alia* to prevent as far as possible epidemic, endemic and other diseases, as well as accidents.

Article 15

Disabled persons have the right to independence, social integration and participation in the life of the community.

1. With a view to ensuring to persons with disabilities, irrespective of age and the nature and origin of their disabilities, the effective exercise of the right to independence, social integration and participation in the life of the

community, the Parties undertake, in particular to take the necessary measures to provide persons with disabilities with guidance, education and vocational training in the framework of general schemes wherever possible or, where this is not possible, through specialised bodies, public or private;

2. With a view to ensuring to persons with disabilities, irrespective of age and the nature and origin of their disabilities, the effective exercise of the right to independence, social integration and participation in the life of the

community, the Parties undertake, in particular to promote their access to employment through all measures tending to encourage employers to hire and keep in employment persons with disabilities in the ordinary working environment and to adjust the working conditions to the needs of the disabled or, where this is not possible by reason of the disability, by arranging

for or creating sheltered employment according to the level of disability. In certain cases, such measures may require recourse to specialised placement and support services;

3. With a view to ensuring to persons with disabilities, irrespective of age and the nature and origin of their disabilities, the effective exercise of the right to independence, social integration and participation in the life of the community, the Parties undertake, in particular to promote their full social integration and participation in the life of the community in particular through measures, including technical aids, aiming to overcome barriers to communication and mobility and enabling access to transport, housing, cultural activities and leisure.

Article 16

The family as a fundamental unit of society has the right to appropriate social, legal and economic protection to ensure its full development.

With a view to ensuring the necessary conditions for the full development of the family, which is a fundamental unit of society, the Parties undertake to promote the economic, legal and social protection of family life by such means as social and family benefits, fiscal arrangements, provision of family housing, benefits for the newly married and other appropriate means.

Appendix: It is understood that the protection afforded in this provision covers single-parent families.

Article 17

Children and young persons have the right to appropriate social, legal and economic protection.

1. With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to grow up in an environment which encourages the full development of their personality and of their physical and mental capacities, the Parties undertake, either directly or in co-operation with public and private organisations, to take all appropriate and necessary measures designed:

a) to ensure that children and young persons, taking account of the rights and duties of their parents, have the care, the assistance, the education and the training they need, in particular by providing for the establishment or maintenance of institutions and services sufficient and adequate for this purpose;

b) to protect children and young persons against negligence, violence or exploitation;

c) to provide protection and special aid from the state for children and young persons temporarily or definitively deprived of their family's support;

2. With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to grow up in an environment which encourages the full development of their personality and of their physical and mental capacities, the Parties undertake, either directly or in co-operation with public and private organisations, to take all appropriate and necessary measures designed

to provide to children and young persons a free primary and secondary education as well as to encourage regular attendance at schools.

Appendix: It is understood that this provision covers all persons below the age of 18 years, unless under the law applicable to the child majority is attained earlier, without prejudice to the other specific provisions provided by the Charter, particularly Article 7.

Article 19

Migrant workers who are nationals of a Party and their families have the right to protection and assistance in the territory of any other Party.

1. With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake to maintain or to satisfy themselves that there are maintained adequate and free services to assist such workers, particularly in obtaining accurate information, and to take all appropriate steps, so far as national laws and regulations permit, against misleading propaganda relating to emigration and immigration;

2. With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake to adopt appropriate measures within their own jurisdiction to facilitate the departure, journey and reception of such workers and their families, and to provide, within their own jurisdiction, appropriate services for health, medical attention and good hygienic conditions during the journey;

3. With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake to promote co-operation, as appropriate, between social services, public and private, in emigration and immigration countries;

4. With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake to secure for such workers lawfully within their territories, insofar as such matters are regulated by law or regulations or are subject to the control of administrative authorities, treatment not less favourable than that of their own nationals in respect of the following matters:

a) remuneration and other employment and working conditions;

b) membership of trade unions and enjoyment of the benefits of collective bargaining;

c) accommodation;

5. With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake to secure for such workers lawfully within their territories treatment not less favourable than that of their own nationals with regard to employment taxes, dues or contributions payable in respect of employed persons;

6. With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake to facilitate as far as possible the reunion of the family of a foreign worker permitted to establish himself in the territory;

Appendix : For the purpose of applying this provision, the term "family of a foreign worker" is understood to mean at least the worker's spouse and unmarried children, as long as the latter are considered to be minors by the receiving State and are dependent on the migrant worker.

7. With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake to secure for such workers lawfully within their territories treatment not less favourable than that of their own nationals in respect of legal proceedings relating to matters referred to in this article;

8. With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake to secure that such workers lawfully residing within their territories are not expelled unless they endanger national security or offend against public interest or morality;

9. With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake to permit, within legal limits, the transfer of such parts of the earnings and savings of such workers as they may desire;

10. With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake to extend the protection and assistance provided for in this article to self-employed migrants insofar as such measures apply;

11. With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake to promote and facilitate the teaching of the national language of the receiving state or, if there are several, one of these languages, to migrant workers and members of their families;

12. With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake to promote and facilitate, as far as practicable, the teaching of the migrant worker's mother tongue to the children of the migrant worker.

Article 27

All persons with family responsibilities and who are engaged or wish to engage in employment have a right to do so without being subject to discrimination and as far as possible without conflict between their employment and family responsibilities.

1. With a view to ensuring the exercise of the right to equality of opportunity and treatment for men and women workers with family responsibilities and between such workers and other workers, the Parties undertake to take appropriate measures:

a) to enable workers with family responsibilities to enter and remain in employment, as well as to re-enter employment after an absence due to the responsibilities, including measures in the field of vocational guidance and training;

b) to take account of their needs in terms of conditions of employment and social security;

c) to develop or promote services, public or private, in particular child day care services and other child care arrangements;

2. With a view to ensuring the exercise of the right to equality of opportunity and treatment for men and women workers with family responsibilities and between such workers and other workers, the Parties undertake to provide a possibility for either parent to obtain, during a period after maternity leave, parental leave to take care of a child, the duration and conditions of which should be determined by national legislation, collective agreements or practice;

3. With a view to ensuring the exercise of the right to equality of opportunity and treatment for men and women workers with family responsibilities and between such workers and other workers, the Parties undertake to ensure that family responsibilities shall not, as such, constitute a valid reason for termination of employment.

UNIVERSITY
OF TAMPERE

IDEA PROJEKT

A GYERMEKEK JOGAIVAL KAPCSOLATOS ISMERETEK BŐVÍTÉSE
ÉS KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSE
A GYERMEKEK VÉDELME ÉRDEKÉBEN

Lajkó Dóra

A gyermekek szociális jogi védelme

2018

Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union

Tartalom

I. Mit jelent a szociális jog?.....	156
II. Mit jelent a szociális védelem?	160
1. A szociális védelem alkotmányos alapjai.....	160
2. Az állami szociális védelem elméleti modelljei	166
2.1. Biztosítási típusú állami szociális ellátási rendszer.....	167
2.2. Segélyezési típusú állami szociális ellátási rendszer.....	168
2.3. Normatív, vagy univerzális típusú, vagy más néven állampolgári jogon alapuló állami szociális ellátási rendszer	169
3. Hogyan kapcsolható össze a szociális jogi védelem a tréning anyagával?	170
4. Elmélet és a gyakorlat találkozása.....	171
III. Mit jelent a gyermekek szociális védelme?.....	173
1. Biztosítási típusú rendszerbeli ellátások.....	174
2. Normatív típusú rendszerbeli ellátások	175
3. Segélyezési típusú rendszerbeli ellátások.....	175
IV. Jogesetek	177
Jogeset I.....	178
Jogeset II.	192
Jogeset III.	194
Jogeset IV.....	194
Felhasznált irodalom	196
Tanulmányok, könyvek	196
Jogi normák	197

A gyermekek szociális jogi védelme¹

Dr. Lajkó Dóra²

Forrás: <http://www.awaionline.com/2017/07/find-the-starting-point-on-you>

Kulcsszavak:

- szociális (jogi) védelem
- megélhetési biztonság
- alapvető fiziológiás szükségletek
- szociális jog

BEMELEGÍTÉS – Gondolkodjunk együtt!

Milyen összefüggés van a gyermekvédelem és a gyermekek szociális védelme között?

Mi az összefüggés az alapvető fiziológiás szükséglet és a jogszabályok betartása között?

E tréning anyag célja, hogy áttekintő képet ismertessen a szociális jog rendszeréről, azon belül is a gyermekek szociális jogi védelmének témaköréről.

Az anyag illeszkedik a tréning során, azonos címmel megtartott előadás-rész rendszeréhez, ugyanakkor ez az írott összefoglaló annak bővebb, olvasmányos kifejtését célozza.

A tréning kapcsán – habár a szociális védelem kérdésköre a tréning célját tekintve egyértelműen másodlagos – szeretném felhívni a figyelmet, hogy a jogok és a kötelezettségek rendszere csak akkor működhet harmonikusan, ha az alapvető megélhetési biztonság bármilyen fedezettel is, de értelmezhető az egyének (családok, és így a gyermekek) élete kapcsán. Ha nincsenek meg az alapvető fiziológiás szükségletek kielégítésének biztos lehetőségei, szinte hiábavalóság bármely egyéb jogkérdés elemzése, hiszen a megélhetési bizonytalansággal érintett egyének életében az egyéb (jogi) kérdések eltörpülnek. Ebből adódóan kiemelem, hogy a szociális jogi védelem kérdésköre – így a gyermekek szociális jogi védelme is – a jelenlegi tréning témakör fókusza okán tehát tudatosan került egy kissé perifériára, ugyanakkor annak a mindennapokban meglévő szükségessége elvitathatatlan.

Az anyag alapvetően három nagyobb témaegységet jár körül, úgymint

- a) a szociális jog fogalma (I. *Mit jelent a szociális jog?* című fejezet),
- b) a szociális védelem rendszere (II. *Mit jelent a szociális védelem?* című fejezet),
valamint

¹ Co-funded by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union.

² Adjunktus, PhD, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Munkajogi és Szociális Jogi Tanszék.

- c) hogyan szűkíthető le a szociális védelem a gyermekek védett alanyi körére (*III. Mit jelent a gyermekek szociális védelme?* című fejezet).

AJÁNLOTT KÖNYVEK/CIKKEK
http://www.magyardiplo.hu/szegenyseg-konferencia-cikkek-hu/267-rosszabbodo-szocialis-helyzet-es-a-kirekesztettseg-magyarorszagon-a-valsag-idszakaban- http://ujegyenloseg.hu/dramai-a-gyerekek-helyzete-magyarorszagon-beszelgetes-herczog-mariaval/
AJÁNLOTT FILMEK/VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=efnHiz0USQE https://www.youtube.com/watch?v=U5qig9HIJ7k

I. Mit jelent a szociális jog?

Forrás: <http://www.awaionline.com/2017/07/find-the-starting-point-on-your-wi>

Kulcsszavak:

- szociálpolitika
- szociális gondoskodás
- jogi norma
- létbiztonság
- kockázatmegosztás
- társadalmi egyenlőtlenség

BEMELEGÍTÉS – Gondolkodjunk együtt!

Hogyan lehetne meghatározni, hogy mit jelent a szociálpolitika?

Mit jelent a javak újraelosztása?

Hogyan kapcsolható össze a jog a szociálpolitikával?

A szociális jog tágran értelmezve a szociálpolitika megvalósítását szolgáló, sajátos szabályozási módszereket alkalmazó jogi normák összessége, és mint ilyen a szociális jog tulajdonképpen nem más, mint a szociális gondoskodás jogi vetülete.

A fejlett polgári államok fejlődése olyan értelemben töretlennek mondható, hogy az egyén életében felmerülő minden olyan nehéz élethelyzetre igyekeztek fokozatosan valamilyen megoldást találni, amely a megélhetés biztosítását, az alapvető megélhetés biztonságát jelenthette. Ez a fejlődés az 1950-60-as években jutott el olyan összetett szintre, amelyet ún. „szociális védőhálónak” nevezhetünk. E kifejezés arra utal, hogy a megélhetésének biztonságában veszélyeztetett egyén, illetve az azt elveszített állampolgár feltétlenül „fennakad” a kifeszített szociális védőháló valamely elemén, és megfelelő segítségben részesülhet. Nem egyetlen intézményrendszer feladata azonban, hogy e védőhálót létrehozza és működtesse, hanem a szervezetrendszerek működésének együttthatása eredményez(het)i azt, hogy az életet, a testi épséget veszélyeztető szociális élethelyzetek lehetőség szerint nem alakulnak ki, illetve amennyiben erre mégis sor kerülne, nem állandósulnak.

A szociális gondoskodás feladata tehát nem kevesebb, mint az, hogy e társadalmilag tipikus, de egyénileg jelentkező élethelyzeteket feltárja, s azokra reagáljon, és ahol, amilyen mértékben feltétlenül szükséges az állam, ezáltal pedig a jog, végezze el a szociális gondoskodást – még pedig úgy, hogy az egyének szabadságát és személyiségi jogait a lehető legnagyobb mértékben tiszteletben tartsák, de a közösség többi tagjának védelme is megvalósuljon. Sokszor nehéz, és a számos részelemre odafigyelés szükségessége okán rendkívül bonyolult feladat ez.

Így elmondható, hogy a szociálpolitika célja, hogy az egyéni (családi) kockázatokat megossza az egész társadalommal, ezáltal növelje a létbiztonságot, illetve csökkentse a társadalmi egyenlőtlenségeket. Ez a kockázatmegosztás a javak (jövedelmek) újraelosztásával megy végbe.³

Kissé szűkebben értelmezve a szociális jog egy jogág, amelynek központi témája a természetes személyek (emberek) reprodukciós zavarhelyzeteinek⁴ elhárítása és megoldása, annak érdekében, hogy szociális védelmük biztosítva lehessen.

Forrás: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=hu&catId=750>

Jogágiság. A jogág fogalmát úgy lehet leegyszerűsítve meghatározni, hogy az egy adott központi téma köré rendeződő jogszabályok és jogtudományi munkák összessége. Ebből adódik, hogy a szociális jog is jogszabályokból és dogmatikai értelemben jogtudományi munkákból épül fel, és a rendezőelv itt is egy központi témakör.

A szociális jog a jogrendszer egyik viszonylag fiatal, önálló jogága. Önálló jogági elkülönítettsége előtt – egészen a 60-as évek végéig – a munkajog egyik részének tekintették. Ez a logika érthető is volt, hiszen a társadalombiztosítás jogi részletszabályai az 1951. évi Munka Törvénykönyvének egyik fejezetét képezték. A jogági meghatározását az is nehezítette, hogy a kettéosztott jogrendünkbe a szociális jog mind a magánjogi, mind a közjogi jogterületről is hordoz magában számos elemet, ezért a szociális jogot ún. vegyes jogágnak nevezzük.⁵

A központi témakör. A szociális jog központi témaköre az ún. reprodukciós zavarhelyzet (megélhetési probléma). A reprodukciós zavarhelyzetnek számos oka lehet. Ezeket megélhetési gondoknak, vagy más néven szociális kockázatoknak nevezzük – például:

³ Számos szerző határozta már meg a szociálpolitika fogalmát, és mutatta be annak fejlődését, feladatát és célját. Így például Lakner Zoltán: Szociálpolitika. Szent István Társulat az Apostoli Szentsek Kiadója, Budapest, 2012. <https://btk.ppke.hu/uploads/articles/288257/file/Szocpol.pdf> (Letöltés dátuma: 2017 december 12.), vagy Juhász Gábor és Tausz Katalin: Szociális jog. ELTE TáTK, Budapest, 2012. http://tatk.elte.hu/file/SZOCIALIS_JOG.pdf (Letöltés dátuma: 2017. december 14.), vagy Ferge Zsuzsa: Szociálpolitika és társadalom. In.: Várnai Györgyi (szerk.): Válogatás Ferge Zsuzsa tanulmányaiból. ELTE Szociológiai Intézet Szociálpolitikai Tanszéke és a T-TWINS Kiadó és Tipográfiai Kft. kiadványa, Budapest, 1991. http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/ferge_zsuzsa_szocialpolitika_es_tarsadalom.pdf (Letöltés dátuma: 2018. január 9.), továbbá például Krémer Balázs: Bevezetés a szociálpolitikába. Napvilág Kiadó, Budapest, 2009., illetve Zombori Gyula: A szociálpolitika alapfogalmai. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest, 1997.

⁴ Czúcz Ottó: Szociális jog I. Unió Kiadó, Budapest, 2003., 11. o.

⁵ Czúcz Ottó: Szociális jog I. Unió Kiadó, Budapest, 2003., 7. o., 14. o.

időskor, fogyatékkal élés, munkanélküliség, gyermekvállalás/-nevelés, stb. A jogalanyok közül a szociális jog kizárólag a természetes személyek (emberek) megélhetési gondjaira koncentrál – azon belül az egyes védett személyi körök többfélék lehetnek, hiszen a szociális jog igyekszik a társadalom egészét lefedni, így például beszélhetünk az időskorúak, a fogyatékkal élők, az álláskereső, a gyermeket nevelő személyek, stb. védelméről.

Szociális védelem. A szociális védelem minden olyan mechanizmus, amelynek célja, vagy hatása, hogy a természetes személyek életútján a reprodukciós zavarhelyzetek ne alakuljanak ki, vagy amennyiben kialakultak, minél hatékonyabb orvosolhatóak legyenek.

A védelem jellegét tekintve pedig két típusát különíthetjük el a szociális védelemnek, úgymint a) szociális biztonság, és b) szociális segélyezés.

A megélhetési zavarok elhárítása három nagy szinten megy végbe, úgymint a) egyéni-kisközösségi szint, b) egyházi szint, és c) állami szint.⁶

Egyéni-kisközösségi szint tovább tagolható kisebb alegységekre, úgymint: aa) egyéni, ab) családi, ac) lakóközösségi, ad) munkahelyi közösség, ae) magánbiztosítás (profit, illetve non-profit magánbiztosítók), af) voluntarista tevékenységet folytatók színterére.

Az egyházakról történelmi szerepük, szervezeti elkülönültségük miatt érdemes külön beszélni szociálpolitikai jelentőségük vonatkozásában.

Az állami gondoskodási szintér tekintetében elmondható, hogy a kontinentális jogrendszerekben az állami szintet részesítik az állampolgárok előnyben, ezek alapján az államnak ténylegesen nem szabad kivonulnia a szociális jogi ellátások biztosításából. Ezt a gondolkodást erősíthetjük meg dogmatikai fókuszról is, mivel a szociális jog jogági jellegéből adódóan esőlegesen az állami gondoskodási szintérre koncentrál, jogszabályi meghatározottsága okán.

A XIX. század utolsó harmadára már – a munkások egyre erősödő fellépésének hatására – nyilvánvalóvá vált, hogy állami beavatkozások kellenek a tőke-munka ellentétéből és a tömeges szegénységből fakadó problémák feloldása érdekében. Az állami beavatkozás először csupán szórányosan, egyes szakmákra korlátozódva jelent meg, például a bányászat területén, majd az állami beavatkozás sajátos területeként megszületett az állami szociálpolitika, az állami szociális ellátási rendszer.

Az állami szociális gondoskodásnak három elméleti típusa létezik.

Kép forrása:

http://drtothattila.shp.hu/hpc/web.php?a=drtothattila&o=opportunity_cost___harom_ut_fh6

Úgymint 1. biztosítási típusú rendszer, 2. normatív típusú rendszer, és 3. segélyezési típusú rendszer.⁷ Ezekről későbbiekben még szólni fogok.⁸

⁶ Hajdú József – Homicskó Árpád Olivér: Bevezetés a társadalombiztosítási jogba. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016., 11-12. o.

AJÁNLOTT KÖNYVEK/CIKKEK

Móricz Zsigmond: Árvácska

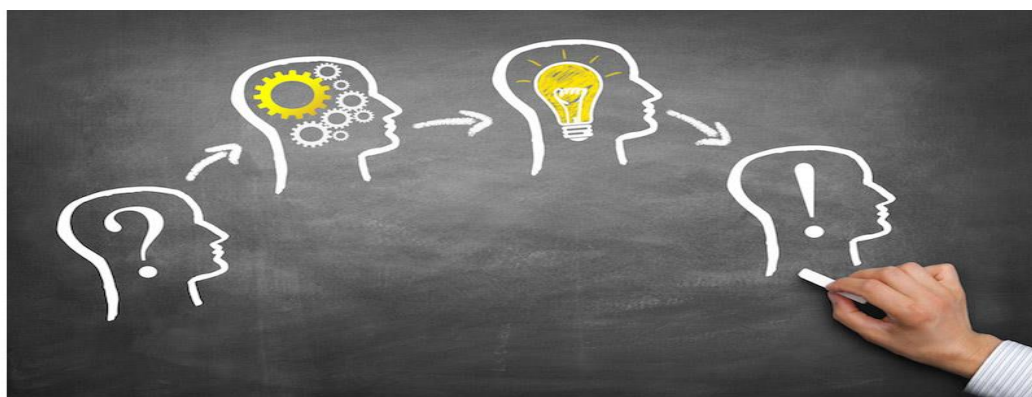
http://www.kepzesevolucioja.hu/dmdocuments/4ap/2_1853_017_100930.pdf

<http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/228.html>

AJÁNLOTT FILMEK/VIDEÓK

Árvácska. magyar filmdráma, 1976

https://www.youtube.com/watch?v=jQAtkBBt_4c

Forrás: <https://onlinelearningtips.com/2018/09/questioning-techniques-forums/>

TUDÁSMÉLYÍTÉS – Keresd meg a kérdésekre a választ a fejezetből!

Mit nevezhetünk „szociális védőhálónak”?

Mit jelent a szociális jog?

Hogyan kapcsolható össze a szociális jog a szociális gondoskodással?

Mi a szociálpolitika célja?

Mi a jogág?

Mi a szociális védelem?

Milyen elméleti típusokat különböztetünk meg az állami szociális gondoskodásnak?

⁷ Hajdú József – Homicskó Árpád Olivér: Bevezetés a társadalombiztosítási jogba. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016., 13-17. o.

⁸ A II. fejezet 2. címében.

II. Mit jelent a szociális védelem?

Forrás: <http://www.awaionline.com/2017/07/find-the-starting-point-on-your-wi>

Kulcsszavak:

- szociális biztonság
- szociális segélyezés
- társadalombiztosítás
- rászoruló
- emberi méltóság

BEMELEGÍTÉS – Gondolkodjunk együtt!

Mérhető-e anyagilag az emberi méltóság?

Mit ér az emberi méltóság ma Magyarországon?

Mikor élvezhetőbb az egyének számára egy társadalom, ha a szociális biztonságra, vagy csupán a rászorulóknak védelmére helyezi a hangsúlyt?

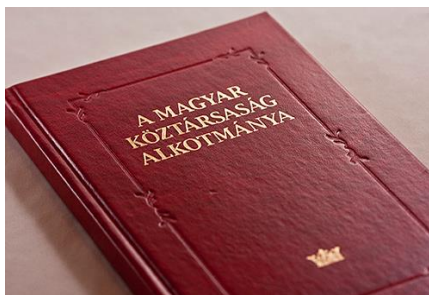
Magyarország milyen domináns állami szociális gondoskodási modellt működtet?

Hogyan kapcsolható össze a Maslow-féle szükséglet-piramis a szociális joggal?

Ebben a fejezetben az a célom, hogy a szociális védelem rendszerét ismertessem, egyrészt a korábbi Alkotmány és a jelenlegi Alaptörvény mentén felvázolva a szociális védelem fő kérdéseit,⁹ másfelől bemutassam az állami szociális védelem elméleti modelljeinek fő jellemzőjét.

1. A szociális védelem alkotmányos alapjai

Nézzük meg, hogyan értelmezhetőek a szociális védelem – azon belül a szociális biztonság, és a szociális segélyezés – alkotmányos rendelkezései.

Forrás: <http://politikapedia.hu/a-magyar-koztarsasag-alkotmánya>

Forrás: <https://kapcsolat.hu/cimkek/alkotmany>

⁹ Ez a fejezet Lajkó Dóra: Az Alaptörvény szociális védelmi rendelkezései. A rászorultság védelme. In: Balogh Elemér (szerk.): Számadás az Alaptörvényről. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016., 105-119. p. tanulmányán alapul.

A korábbi Alkotmány szabályozási logikája. A korábbi Alkotmány¹⁰ a szociális védelemre vonatkozó rendelkezéseit két külön jogszabályi helyen – a 17. § és a 70/E. § –, látszólag egymástól elkülönülve rögzítette. Az Alkotmány 70/E. §-ban – a szociális kockázatok példálózó felsorolásával – definiálta a szociális biztonságot.¹¹ Ezzel összhangban az egyének megélhetési gondjainak megoldására a 17. §-ban rögzítette, hogy [a] Magyar Köztársaság a rászorulókról kiterjedt szociális intézkedésekkel gondoskodik.”

Azonban az Alkotmánybíróság a 3/D/1998. AB határozatában rögzítette, hogy az Alkotmány 17. §-ának rendelkezése önmagában nem értelmezhető, csupán a szociális biztonsághoz való joggal együttesen.¹² Az Alkotmány Kommentár is megerősítette, hogy az Alkotmánybíróság „szinte egyáltalán nem tesz különbséget a két kategóriába tartozó ellátási forma között: a testület az Alkotmány 17. §-áról szinte meg sem emlékezik olyan ellátási formák alkotmányosságának vizsgálatakor sem, amelyek a társadalombiztosítással nincsenek kapcsolatban.” Véleményem szerint azonban ezen rendelkezések összemosása téves szociális jogi dogmatikai következtetések levonását eredményezhetik. Meglátásom alapján az Alkotmány 17. §-ának és 70/E. §-ának egységben kezelt értelmezése a múlt öröksége. Hiszen 1980. június 7-éig a két szakasz hasonló szabályozási logikájú volt, „az általános és a speciális viszonyában” álltak egymással. Az akkori Alkotmány 17. §-a kimondta, hogy „a Magyar Népköztársaság védi az állampolgárok életét, testi épségét, egészségét és betegség, munkaképtelenség, öregség esetén támogatja őket.”¹³ A korabeli Alkotmány 58. §-a pedig kimondta, hogy „[a] Magyar Népköztársaság állampolgárainak öregség, betegség és munkaképtelenség esetén anyagi ellátáshoz van joguk. A Magyar Népköztársaság az anyagi ellátáshoz való jogot a társadalombiztosítás keretében és a szociális intézmények rendszerével biztosítja.” A korábbi Alkotmány is hasonló logikát követett, így az értelmezések folytonossága a történelmi múltban gyökerező logika.

Mindenesetre összegzésként a fogalmi, értelmezésbeli dilemmák mellett is azt rögzítenem kell,¹⁴ hogy az Alkotmány 70/E. §-ban kimondta a szociális biztonsághoz való jogot.¹⁵ Ugyanakkor a rászorulók védelmeként megfogalmazott passzus csupán az államcélok közül volt az egyik. Az államcélból alkotmányos alapjog pedig semmiképp nem

¹⁰ A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény.

¹¹ Az Alaptörvény 70/E. § az alábbiak szerint határozta meg a szociális biztonság alkotmányos gondolatát.

„(1) A Magyar Köztársaság állampolgárainak joguk van a szociális biztonsághoz; öregség, betegség, rokkantság, özvegyiség, árvaság és önhibájukon kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén a megélhetésükhöz szükséges ellátásra jogosultak.

(2) A Magyar Köztársaság az ellátáshoz való jogot a társadalombiztosítás útján és a szociális intézmények rendszerével valósítja meg.

(3) Az ellátáshoz való jog a nyugellátás tekintetében az általános öregségi nyugdíjkorhatárt betöltött, a nyugellátás törvényi feltételeinek megfelelő személyre terjed ki. Törvény az e korhatárt be nem töltött személynek is nyugellátást állapíthat meg. Az általános öregségi nyugdíjkorhatár betöltését megelőzően folyósított nyugellátás törvényben meghatározottak szerint csökkenthető és szociális ellátássá alakítható, munkavégzésre való képesség esetén megszüntethető.

¹² „A 17. §-ban foglalt szociális intézkedések a 70/E. § előírásaival egyetemben vizsgálандók.”

¹³ Ez a rendelkezés 1980. június 8-ától már nem hatályos.

¹⁴ Többek között cf.: JUHÁSZ 1995, 9–12. p.

¹⁵ Az Alkotmánybírósági határozatokat áttekintve jól látható az a tendencia, hogy számos esetben az Alkotmánybíróság a szociális biztonsághoz való jog valódi tartalmát vitatja, és inkább az állami kötelezettség feladatmegvalósítási oldalához köti azt, mint az állampolgárok számonkérhető jogosultságaként.

származtatható. Azonban a rászorulóknak védelmének fontosságát mutatta, hogy az államcélak között legalább megfogalmazásra került.¹⁶

Az Alaptörvény rendelkezései. A korábbi Alkotmányunk szociális védelmi passzusaihoz képest az Alaptörvény számos kérdésben eltérő logika mentén, eltérő módon szabályoz. Az Alaptörvény XIX. cikkét¹⁷ tanulmányozva rögtön szembeötlő, hogy már kétség sem lehet afelől, hogy a szociális biztonság nem valódi alapjog, hanem csupán egy működési alaptétel – a rögzített alapjogból államcél lett. Számos szerző ebben a változásban nem lát drasztikus rendszertani, dogmatikai változást, szerintük csupán az Alaptörvényi ígéreteknél a gyakorlati megvalósíthatósági szintet követő rögzítése történt meg.¹⁸ Az valóban elmondható, hogy az Alaptörvény ezen szabályozási logikája híven tükrözi az Alkotmánybíróság által kialakított értelmezési gyakorlatot, így lényegében összhangba kerülhetett a legfőbb törvénybeli rendelkezés az Alkotmánybíróság addigi gyakorlatával. Ugyanakkor véleményem szerint ez a fajta, a gyakorlati értelmezéshez „alacsonyított” Alaptörvénybeli szabályozás abból a dogmatikai viszonyból nézve elszomorító, hogy valójában a szociális védelem két erős szociális jogi dogmatikai bástyája már nemcsak az Alkotmánybíróság értelmezésében, hanem az alaptörvényi szabályozás szintjén is egybeolvadt, ezáltal a gyakorlati életben is csökkent a szociális biztonság és a szociális segélyezés közötti éles határvonal. Úgyis fogalmazhatnánk, ha már Alaptörvényi koncepcióban nem köteleződünk el egyértelműen a szociális biztonság fenntartása mellett, akkor ez a jogalkotói hátrálás csupán a rászorulóknak alapszintű védelmének biztosítása melletti elköteleződés kimondását jelentheti. A jogalkotó szükségképpen lazított a szociális biztonság és a szociális segélyezés dogmatikai fogalmi feszességén. Ez a megrettenő jogi hátr lépés nem csupán a szociális védelem alaptörvényi mércéjének csökkenését jelenti, hanem azt is, hogy egy olyan rendszer mellett foglal állást a jogalkotó, amely dogmatikailag bizonyítottan leépíti az egyének önmagukért vállalt felelősségének motivációját, és nem csupán az esetleges jövedelem-elvitkolás útján, hanem az ellátások jogtalan felhasználása okán is károsíthatja a rendszert. Ez a lépés jogilag kevésbé, viszont a gazdasági nehézségek és a demográfiai elöregedés által generált feszített szociális gondok megoldására való törekvés okán annál inkább érthető. Ugyanakkor véleményem szerint ebből a nehéz helyzetből nem hátra kellett volna lépni, hanem a szociális jogi dogmatikát jobban érvényre juttató, az egyének felelősségére valóban építő alaptörvényi kerettel megerősített előrelépés kellett volna.

¹⁶ Hasonló megfogalmazást tett Takács Albert, cf.: TAKÁCS 2003., 810–811. p.

¹⁷ Az Alaptörvény XIX. cikke kimondja:

„(1) Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson. Anyaság, betegség, rokkantság, fogyatékoság, özvegyesség, árvaság és önhibáján kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén minden magyar állampolgár törvényben meghatározott támogatásra jogosult.

(2) Magyarország a szociális biztonságot az (1) bekezdés szerinti és más rászorulóknak esetében a szociális intézmények és intézkedések rendszerével valósítja meg.

(3) Törvény a szociális intézkedések jellegét és mértékét a szociális intézkedést igénybe vevő személynek a közösség számára hasznos tevékenységéhez igazodóan is megállapíthatja.

(4) Magyarország az időskori megélhetés biztosítását a társadalmi szolidaritáson alapuló egységes állami nyugdíjrendszer fenntartásával és önkéntesen létrehozott társadalmi intézmények működésének lehetővé tételével segíti elő. Törvény az állami nyugdíjra való jogosultság feltételeit a nők fokozott védelmének követelményére tekintettel is megállapíthatja.”

¹⁸ Cf.: Téglási Andás (TÉGLÁSI 2011. 5 p.), vagy például Juhász Gábor (FLECK ET AL. 2011, 68. p.)

Napjaink szociális jogi problémáit általánosságban az adja, hogy annak szabályozási mechanizmusai belemerevedtek „egy olyan társadalmi rendbe, amely ma már nem érvényes.”¹⁹ „A modern jóléti állam építészei, például a brit Lord Beveridge vagy a svéd Gustav Moeller, rendíthetetlenek voltak abban a kérdésben, hogy a társadalmi jólét elvi alapjait a családnak és a munkának kell képeznie, nem az államnak.”²⁰ Ugyanakkor a XX. század végére láthatóvá vált, hogy „a család és a munkaerőpiac egyszerre »vallanak kudarcot«, olyan kötelezettségekkel terhelve a kormányt, amelyekkel az nem képes megbirkózni.”²¹ Fábián Gergely erről úgy ír, hogy „a fejlett országok demográfiai átalakulása nem önmagába véve okoz fejtörést a jóléti állam reformereinek. A munka világában bekövetkezett, nehezen visszafordíthatónak tűnő változások és a demográfiai robbanás egyszerre következtek be [...]. A jóléti rendszerek alapjaiban szorulnak átalakításra, amely fokozatosan össztársadalmi ellenállásba ütközik, annak ellenére, hogy azzal mindenki tisztában van, valamit csinálni kell.”²²

Meglátásom szerint az állam feladta a szociális biztonság eredeti céljait, ugyanakkor annak tartalmi fellazítását a korábbi Alkotmánybírósági értelmezések kezdték el. Hiába maradt meg a kimondott jogalkotói jó szándék e passzus mögött, a jogi számonkérhetőségi mérték egyértelműen csökkent, elegendő csupán arra a látszólag semmitmondó szemantikai változtatásra gondolnunk, miszerint a szociális biztonsági ellátásoknak nem kell már a „megélhetéshez szükséges mértékűnek” lenniük, mivel az Alaptörvény előírásai szerint az állami kötelezettségek a „törvényben meghatározott” szintű ellátások biztosításával is teljesíthetők. Véleményem szerint, az Alkotmány és az Alaptörvény dogmatikailag is pontos értelmezése az, hogy a szociális jogok összességének biztosítása tekintetében fennálló állami objektív védelmi kötelezettség mint szociális védelem, a szociális jogi ellátási rendszerek összessége által kialakuló, az emberi élethez és méltósághoz való jog megvalósulását garantáló megélhetési „minimum” biztosítását jelenti.

Az Alkotmány mindenkit megillető alapjogként definiálta a szociális biztonsághoz való jogot, és ebből adódott, valamint a fentiekből levezetve az következik, hogy az akkori szabálylogika szerint a rászorulóknak védelme végső eszközként jelenhetett csupán meg olyan esetekben, ha a társadalom bizonyos személyi köre, azok bizonyos élethelyzete kimaradt volna a szociális biztonság megteremtéséből. Ma már a két fogalom közti egybeesés okán ez megkérdőjelezhető.

A fenti okfejtésből eredően nem értek egyet azzal a szabályozással sem, miszerint a szociális biztonság megteremtésének eszközei között az Alaptörvény nem nevesíti, *expressis verbis*, a társadalombiztosítást. Ezen szabályozás szociális jogi értelemben azért lehet veszélyes, mert olyan értelmezésre is alapot szolgáltat, ami megengedi, hogy az állam a szociális biztonság megteremtése érdekében eltekinthessen a társadalombiztosítási eszközök használatától. Ez a logika abból a szempontból dogmatikailag teljesen hibásnak tekintendő, minekután az Alaptörvény a munka-alapú társadalom megteremtését tűzi céljául.²³

¹⁹ ESPING-ANDERSEN 1999., 91. p.

²⁰ ESPING-ANDERSEN 1999., 90. p.

²¹ ESPING-ANDERSEN 1999., 90. p.

²² FÁBIÁN 2006., 92. p.

²³ Cf: Az Alaptörvény M) cikk (1) bekezdése: „Magyarország gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik.” Valamint a XII. cikk (1)-(2) bekezdései: „Mindenkinek joga van a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához, valamint a vállalkozáshoz. Képességeinek és lehetőségeinek megfelelő

Itt szükséges tisztáznunk a szociális biztonság fogalmát. Az Alkotmánybíróság a 32/1998. (VI. 25.) számú határozatában általános alkotmányos követelményként megállapította, hogy a szociális biztonsághoz való jog a szociális ellátások összessége által nyújtandó olyan megélhetési minimum állami biztosítást tartalmazza, amely elengedhetetlen az emberi méltósághoz való jog megvalósulásához.²⁴ Az Alkotmánybíróság amellett, hogy meghatározta a korábbi Alkotmány rendelkezései alapján a szociális biztonsághoz való jog érvényesülésének alsó határát – az emberi méltósághoz való jog megvalósulását szolgáló megélhetési minimum formájában –, mellette kimondta, hogy a szociális biztonság fogalmán az állam által szervezett és működtetett valamennyi szociális ellátási rendszer keretében nyújtott ellátások összességét kell érteni. Azonban meglátásom szerint e fogalmi definiálás nem egyeztethető össze az európai megközelítésben érvényesülő szociális biztonság (*social security*) fogalmával. Az európai szinten érvényesülő szociális biztonság fogalmába elsősorban a társadalombiztosítási ellátások, az ún. univerzális/demogrant/normatív típusú ellátások, és a különleges, nem járulékalapú ellátások tartoznak. A társadalombiztosítás kötelező részvételre épülő, járulékkal fedezett szociális védelmi rendszer. Az univerzális/demogrant/normatív típusú ellátások előzetes biztosítási idő meglététől függetlenül járnak a jogszabályi feltételeket teljesítő személyek számára. Az ún. különleges, nem járulékalapú ellátások az első két csoportba tartozó ellátásokat egészítik ki vagy helyettesítik, Magyarország viszonylatában ilyen ellátás az időskorúak járadéka vagy a rokkantsági járadék. Tehát a szociális biztonság fogalmába a rászorultsághoz és szükséghelyzethez kötődő azon ellátások, amelyek függenek az egyén sajátos helyzetének mérlegelésétől, nem tartoznak bele.²⁵

Ugyanakkor felhívom a figyelmet arra, hogy a magyar jogrendszerünkben mennyire nem kellően tisztázott a szociális biztonság fogalma. Ezt mutatja az a tény is, hogy a rászorultság szabályozásának egyik legfőbb jogforrása a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (továbbiakban. Szt.) 1. § (1) bekezdése kimondja, e törvény célja, hogy a szociális biztonság (sic!) megteremtése és megőrzése érdekében meghatározza az állam által biztosított egyes szociális ellátások formáit. Ezek alapján érthető, hogy a szociális biztonság fogalmának akár nemzetközi, akár hazai használatakor mennyire körültekintően kell eljárni.

munkavégzéssel mindenki köteles hozzájárulni a közösség gyarapodásához. Magyarország törekszik megteremteni annak feltételeit, hogy minden munkaképes ember, aki dolgozni akar, dolgozhasson.”

²⁴ „Az állami kötelezettség mértékének elvi megállapításán túl azonban konkrét ügyben az AB sohasem állapított meg alkotmányos mércét az elérhető ellátások összességének elégtelensége miatt, ami megkérdőjelezi az alkotmányos mércé alkalmazhatóságát (vagy az alkalmazására irányuló akaratot).” JUHÁSZ 2012, 45. p.

²⁵ Ezt a fogalmi meghatározást alkalmazza az Európai Unió Bírósága is például a Fossi esetben. C-79/76. Judgment of the Court of 31 March 1977. Carlo Fossi v Bundesknappschaft. Ez a döntés jelölte ki az Európai Parlament és a Tanács a szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról szóló jelenleg hatályos 883/2004 EK rendeletének egyik negatív tárgyi hatályát.

Ugyanakkor sem az Alkotmány, sem az Alaptörvény nem határozza meg a rászoruló személy²⁶ fogalmát, és természetesen egyik sem nyilatkozik – vélelmezhetően a fent bemutatott sajátos helyzet miatt – a szociális segélyezésről. A rászorult személy általános fogalmi meghatározását az Szt. sem tartalmazza annak ellenére, hogy az Szt. ellátásai – főszabályszerűen – rászorultsági alapon járnak. Az Szt. minden ellátásnál külön nevesíti azt a jogosulti kört, akiket az adott ellátás viszonylatában rászorultnak ítél meg a jogalkotó, ezért nem kerül meghatározásra a rászorultság általános fogalma.

Az Alkotmánybíróság a 867/B/1997. számú határozatában azonban kimondta, hogy a szociális ellátási rendszeren keresztül nyújt az állam segítséget mindazoknak, akik nehéz helyzetbe jutottak, és más intézményrendszer (például a társadalombiztosítás) révén nem képesek a létfenntartásukat biztosító jövedelemre szert tenni. Mindaddig, amíg valaki – akár saját maga, vagy az adott személy eltartására köteles személy – megfelelő jövedelemmel, vagyonnal rendelkezik, vagy más ellátási rendszerben ellátásra jogosult, szociális ellátást nem kaphat, így nem minősül rászoruló személynek. A közösség által biztosított támogatás ott lép be/kellene belépnie a rászoruló eltartásába, ahol az öngondoskodás lehetősége már nem áll fenn.

Az ENSZ Közgyűlése által elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya szerint a rászorulók védelmét azzal az alapvető szociális joggal lehet beazonosítani, miszerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy ne éhezzen.²⁷ Ez az értelmezés olvasható ki Kilényi Géza a 26/1993. (IV. 29.) AB határozathoz fűzött különvéleményében, amikor a szociális biztonság szerepét körvonalazza, amelyből kiolvasható a szociális segélyezés szerepe. Szerinte a szociális biztonsághoz való jogot nem lehet akként értelmezni, miszerint az automatikusan teljesezésbe megy, ha valamely ország – mintegy kötelező minimumként – eleget tesz annak az alapvető kötelezettségének, hogy biztosítja azt a jogot, hogy senki se éhezzen. Ezért Kilényi úgy fogalmaz, hogy „a szociális biztonsághoz való jog valójában a jogállamiság fogalmi elemét alkotó jogbiztonság egyik sajátos megjelenési formája, amely – helyes alkotmányértelmezés mellett – messze több a létminimum szintjén történő szociális ellátáshoz való jognál.” Lényegében ezt a gondolatot erősíti meg – bár eltérő megközelítési logika mentén – Vörös Imre alkotmánybíró ugyanezen 26/1993. (IV. 29.) AB határozathoz fűzött különvéleményében, miszerint „a szociális biztonság tartalma az Alkotmány szerint a megélhetéshez szükséges ellátáshoz való jog. A megélhetéshez szükséges ellátás azonban a különböző, a szociális biztonsághoz való alkotmányos jog tartalmaként szóba jöhető (...) tényállásoktól függően esetről esetre különböző. Nyilvánvalóan nem lehet azonos a megélhetéshez szükséges ellátás egy munkanélküli vagy árva, vagy pedig egy nyugdíjas esetén. (...) E különbségek figyelembevétele tehát – jóllehet a jogalkotó a szociálpolitika alakításában jelentős szabadsággal bír, amely nem lehet független

²⁶ Érdekességként emelem ki, hogy a középkorban a „szegény” fogalmaként széles társadalmi csoport-meghatározást alkalmaztak, beleértették a koldusokat, a vándorlókat, a betegeket, a családból kutasítottakat, a család nélkül élő árvákat, az „elvénuíteket”, és azokat, akik „ellátásukra és fenntartásukra »idegen« segítség nélkül képtelenek voltak, s a társadalom egy-egy [...] csoportjának gondoskodására szorultak”. CSIZMADIA 1977., 12. p.

²⁷ Az Egyezségokmány 11. cikk 2. pontja kimondja „mindenki alapvető jogát arra, hogy ne éhezzenek.” Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülésszakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről szóló 1976. évi 9. törvényerejű rendelet, valamint a <http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/202> (Letöltés dátuma: 2016. január 20.)

a gazdaságpolitikától sem – az államnak alkotmányos kötelessége. Ha ugyanis e különbségeket nem veszi figyelembe, a szociális biztonsághoz való jog kimerül az Alkotmány 17. §-a által megfogalmazott rászorultságból adódó szociális intézkedésekben.”

Az Alaptörvény elég szűkszavúan, visszafogott szerénységgel nyilatkozik a rászorulóknak a védelméről, annak ellenére, hogy a Nemzeti Hitvallásban kifejezetten rögzítésre került az elesettek és a szegények védelme.²⁸

Czucz Ottó a 42/2000. (XI. 8.) AB határozathoz csatolt párhuzamos indokolásában rögzíti, miszerint „[...] az olyan populációk, amelyek nem alakítanak ki megfelelő mechanizmusokat a létveszélybe került tagjaik védelmére, kihalással fenyegető versenyhátrányba kerülhetnek más közösségekkel szemben. [...] Mindebből világossá válik, hogy az állam kötelezettségei más dimenzióba kerülnek akkor, ha a szokványos szociális gondok között olyan eset bukkan fel, amelynél a megélhetési feltételek valamelyik elemének hiánya miatt az érintett élete is közvetlen veszélybe kerül. Ilyenkor az állam életvédelmi funkciója miatt az ellátási kötelezettségei is a szokásosnál intenzívebbé, »sűrűbbé« válnak.”

Összességként megállapítható, hogy a szociális védelem típusai és az állami gondoskodás megoldásai a szociális biztonság, vagy a szociális segélyezés területéhez tartoznak. A szociális biztonság fogalmához sorolható a biztosítási és a normatív típusú rendszerek, valamint a szociális segélyezéshez sorolható be a segélyezési típusú rendszer.

A szociális védelem két részelemének fogalmi tisztázását követően a megélhetési zavarok elhárításának állami megoldási sémáját részletezem, a szociális jogi védelem biztosításának fő mechanizmusaként.

2. Az állami szociális védelem elméleti modelljei

Nézzük meg az állami szociális védelem elméleti modelljeit, másként kifejezve úgy tehetők fel a kérdések, milyen eszközök állnak az állam rendelkezésére, hogy kialakítsa sajátos szociális védelmi rendszerét.

²⁸ Alaptörvény Nemzeti Hitvallás: „Valljuk az elesettek és a szegények megsegítésének kötelességét.”

2.1. Biztosítási típusú állami szociális ellátási rendszer

A következőkben röviden összegzem a biztosítási típusú rendszer általános jellemzőit, előnyeit és hátrányait.²⁹

Forrás: <http://www.emex.co.za/pension-funds-funny-image/>

A biztosítási típusú rendszer lényege, hogy az érintett személy a jogszabály által előre meghatározott befizetés teljesítése révén, a jogszabály által előre meghatározott kockázati esemény bekövetkezésekor, a jogszabály által előre meghatározott mértékű (rendszerint korábbi jövedelmével arányos) ellátást kap, függetlenül az adott személy rászorultságától.

A biztosítási típusú rendszer kedvezményezett köre (azaz a védett személyek köre) mindig pontosan meghatározott. Védelemben azon személyek részesülhetnek, akik az ezzel járó terheket viselik, vagy akik helyett ezek a terhek átvállalásra kerülnek.

A biztosítási típusú rendszerben részvételi kötöttség van, hiszen az állam pontosan meghatározza azt a személyi kört, akik számára a rendszer kötelező.

Ebben a rendszerben a kockázati események előre meghatározottak – rendszerint a bérből és fizetésből élők életútján tipikusan előforduló megélhetési zavarhelyzetek.

A biztosítási rendszerben az ellátás mértéke a kieső jövedelem nagyságához igazodik. A rendszer finanszírozása a befizetésekből létrehozott pénzügyi alapokból történik. A befizetések nagysága főszabály szerint az adott személy jövedelmének nagyságához igazodik.

A biztosítási típusú rendszer előnyei többek között, hogy 1. magasabb életszínvonalat biztosítanak a megélhetési zavar időszakában, mint más szociális ellátási rendszerek, és 2. szolgáltatás-ellenszolgáltatás típusú jogviszonyt jelent, melynek sokkal kedvezőbb a hatása, mint a segélyezési rendszereknek.

A biztosítási típusú rendszer hátrányai főként, hogy 1. a társadalom nem minden tagja számára nyújt védelmet, és 2. össztársadalmi költsége magas lehet, mivel az ellátásoknak a korábbi jövedelemhez kell igazodniuk, valamint 3. piaci igazságtalanságok hordozója lehet azáltal, hogy az ellátások a korábbi jövedelemhez igazodnak, azonban a jövedelmek a munkaerőpiacon alakulnak ki attól függően, hogy a munkaerőpiac szereplői milyen alkupozícióban vannak, továbbá 4. jelentősen korlátozza az egyének döntési szabadságát azáltal, hogy a biztosítási rendszer kötelező.

²⁹ Hajdú József – Homicskó Árpád Olivér: Bevezetés a társadalombiztosítási jogba. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016., 13-14. o.

2.2. Segélyezési típusú állami szociális ellátási rendszer

A következőkben röviden összegzem a segélyezési típusú rendszer jellemzőit, előnyeit és hátrányait.³⁰

Forrás: <http://www.fanpop.com/clubs/th%25CE%25B5-%25CF%2581%25C3%25B8%25E1%25B9%25BF%25CE%25B5r%25CF%2584y/images/30220556/title/end-poverty-photo>

A segélyezési típusú rendszer lényege, hogy a társadalom egy adott tagjának, aki saját forrásaiból nem tudja a megélhetéséhez szükséges javakat megszerezni, az állam az államháztartásból olyan mértékű ellátást nyújt, amellyel létét képes fenntartani.

E rendszer kedvezményezettjei köre nincs előre meghatározva. Ebben a rendszerben nincs részvételi kötöttség.

Az ellátás mértéke az egyén adott körülményeihez igazodik, mivel az egyén forrásait feltárva, azokat egészítik ki a megélhetéshez szükséges minimum szintig. A finanszírozása adóeszközökből történik, nincs előzetes, közvetlen befizetési kötelezettség.

A segélyezési típusú rendszer előnyei elsősorban, hogy 1. bármely állampolgár igénybe veheti, 2. viszonylag egyszerűen bevezethető rendszerről van szó, valamint 3. nincs jelentősége annak, hogy a megélhetési zavart milyen ok váltotta ki, továbbá 4. sokkal rugalmasabb rendszer, mint a biztosítási típusú rendszer.

A rendszer hátrányai közé tartozik, hogy 1. stigmatizáló jellegű (nehezen veszi rá magát a rászorulókat egy része, hogy igényelje az ellátásokat, mert a kérelmezést személyes kudarcként élheti meg), 2. igénybevételi szabályok gyakran túlságosan bonyolultak, és 3. magas a fenntartási költsége a rendszernek (adminisztrációs háttér fenntartása), 4. leépíti a társadalmi ösztönző hatásokat, valamint 5. „szegénységcsapda” jöhet létre (ha a saját forrásaik csak egy minimális mértékkel, de meghaladják azt a szintet, amelyet a jogszabályok megélhetési minimumként megjelölnek, akkor már nem kaphatnak ellátást), továbbá 6. segélyezési ellátás nem igazodik a korábbi jövedelemhez, így esetlegesen jelentős életszínvonal csökkenés figyelhető meg.

³⁰ Hajdú József – Homicskó Árpád Olivér: Bevezetés a társadalombiztosítási jogba. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016., 14-16. o.

2.3. Normatív, vagy univerzális típusú, vagy más néven állampolgári jogon alapuló állami szociális ellátási rendszer

A következőkben röviden összegzem a normatív típusú rendszer jellemzőit, előnyeit és hátrányait.³¹

Kép forrása:
<http://www.lexisnexis.com/legalnewsroom/bankruptcy/b/bankruptcy-law-blog/archive/2015/01/15/bankruptcy-court-denies-request-to-transfer-case-to-delaware.aspx>

A normatív típusú rendszer lényege, hogy a társadalom meghatározott csoportjai számára egységes mértékű ellátást folyósítanak rendszerint az állami költségvetésből, úgy, hogy nincs előzetes, közvetlen befizetési kötelezettség.

A rendszer kedvezményezettjei köre a társadalom meghatározott csoportjai (pl. fogyatékkal élő személyek, gyermeket nevelő családok, stb.). E rendszerben nincs részvételi kötöttség.

Az ellátás egységes mértékű ellátás, ami nem függ a kieső jövedelem nagyságától, vagy az érintett rászorultságától.

A normatív típusú rendszer előnyei többek között, hogy 1. a védett személyi kör széles, olyan személyeket is védelem alá von, akik nem biztosítottak, valamint 2. az ellátási rendszer nem stigmatizál.

A normatív rendszer hátránya főként, hogy 1. olyan személyek is megkapják, akik egyáltalán nem szorulnak rá, és 2. motivációs problémákat vethet fel, ha nagyon széles esetben használják e szociális ellátási rendszert.

³¹ Hajdú József – Homicskó Árpád Olivér: Bevezetés a társadalombiztosítási jogba. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016., 16-17. o.

3. Hogyan kapcsolható össze a szociális jogi védelem a tréning anyagával?

A tréning témaköre és a szociális jog úgy találkozik egymással, hogy „[a] szociális jogok lényege, hogy mindenki számára biztosítani kell azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik számára egyéb jogainak gyakorlását.”³²

Gondoljunk csak a Maslow-féle szükséglet-pramisra, amelynek alsó fokain található szükségletek kielégítése nélkül nem vagyunk képesek tovább lépni a szükségleteink kielégítésének magasabb fokaira.

Forrás: http://old.ektf.hu/hefoppalyazat/pszielmal/maslow_motivcis_piramisa.html

A szociális védelem pedig a fiziológiai szükségletek kielégítésében, és a biztonság megteremtésében nyújt segítséget, hozzájárulva a személyek kibontakozásának alapjainak megteremtéséhez.

³² – Duverger –

4. Elmélet és a gyakorlat találkozása

Felmerülhet kérdésként, hogy az állami szociális ellátási rendszerek elméleti típusai hogyan jelennek meg a magyar hatályos szociális joganyagban?

A válasz az alábbi táblázatból olvasható le.

Állami elméleti rendszerek	Magyar megjelenési forma	Jogszabályok
Biztosítási típusú rendszer	Társadalombiztosítás	- Tbj., 1997. évi LXXX. tv.³³ - Tny., 1997. évi LXXXI. tv.³⁴ - Ebtv., 1997. évi LXXXIII. tv.³⁵ - Mmtv., 2011. évi CXCI. tv.³⁶
Segélyezési típusú rendszer	- Szociális ellátások - Gyermekvédelmi ellátások	- Szt., 1993. évi III. tv. - Gyvt., 1997. évi XXXI. tv.³⁷
Normatív típusú rendszer	Családtámogatás	Cst., 1998. évi LXXXIV. tv. ³⁸

Forrás: a szerző saját készítése

AJÁNLOTT KÖNYVEK/CIKKEK
Tomka Béla: A jóléti állam Európában és Magyarországon. Corvina, 2008. [http://venus.arts.u-szeged.hu/pub/torteneti/legujabbkori_egyetemes/tomka/Tomka_k09_Joleti_allam.pdf] Zombori Gyula: A szociálpolitika alapfogalmai. Szociális Szakképzés Könyvtára, 1997. http://www.tarsadalomkutatas.hu/kkk.php?TPUBL-A-819/publikaciok/tpubl_a_819.pdf https://magyararancs.hu/belpol/ferge-zsuzsa-mikor-fogja-a-kormany-csokkenteni-a-szegenyseget-mikor-akarja-novelni-a-boldogsagot-106726/
AJÁNLOTT FILMEK/VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=vvlozhvQPJw https://www.youtube.com/watch?v=7ozWsyh3WnU

³³ A társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény (a továbbiakban: Tbj.)

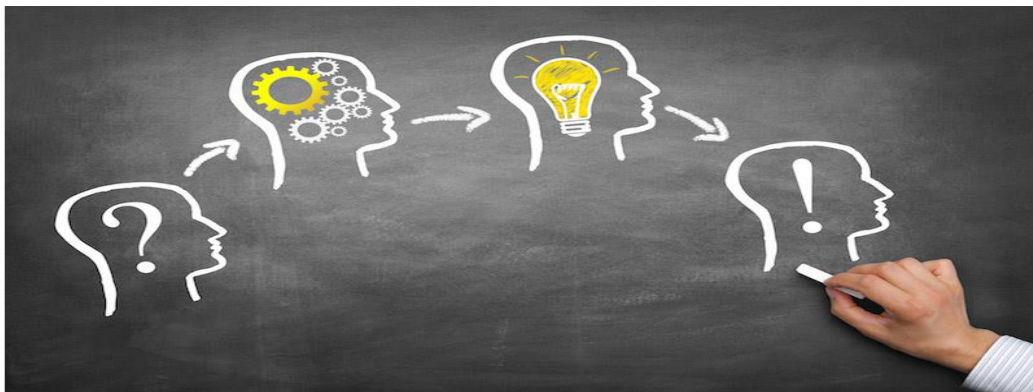
³⁴ A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény (a továbbiakban: Tny.)

³⁵ A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény (a továbbiakban: Ebtv.)

³⁶ A megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCI. törvény (a továbbiakban: Mmtv.)

³⁷ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.)

³⁸ A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény (a továbbiakban: Cst.)

Forrás: <https://onlinelearningtips.com/2018/09/questioning-techniques-forums/>

TUDÁSMÉLYÍTÉS – Keresd meg a kérdésekre a választ a fejezetből!

A szociális biztonság alkotmányos alapjog?

Milyen összefüggés van az emberi méltóság és a szociális jogi ellátások között?

Az Alkotmány vagy az Alaptörvény nyújt(ott) magasabb szintű szociális jogi védelmet?

Melyik állami rendszer finanszírozódik járulékból?

Melyik állami rendszert veheti igénybe bárki?

Mit jelent a „szegénységcsapda”?

Melyik az az állami rendszer, amely minden jogosult számára egységes, fix összegű ellátásokat?

Milyen jellegzetességek alapján működik a magyar családtámogatás rendszere?

III. Mit jelent a gyermekek szociális védelme?

Forrás: <http://www.awaionline.com/2017/07/find-the-starting-point-on-your-wi>

Kulcsszavak:

- szociális kockázat
- védett személyi kör
- biztosítási típusú ellátások
- normatív típusú ellátások
- segélyezési típusú ellátások

BEMELEGÍTÉS – Gondolkodjunk együtt!

Idézzük vissza, hogyan működik:

- a biztosítási típusú rendszer?
 - a normatív típusú rendszer?
 - a segélyezési típusú rendszer?
-

A szociális jog fogalmából adódóan, amikor gyermekek szociális védelmét elemezzük kétféle megközelítés lehetséges, megközelíthetjük azt a) a védett személyi körök, vagy b) a szociális kockázatok felől. Amíg a klasszikus gyermekvédelem inkább a védett személyi kör, azaz a gyermekek felől közelít, addig a szociális jog egyéb jogszabályai inkább a szociális kockázatok – azaz a megélhetés megnövekedett terheinek – fókuszából szabályoznak.

Ezek egymással szükségképpen átfedést mutatnak, ugyanakkor ez csupán az elméleti dogmatika szempontjából érdekes. Viszont a gyakorlat szempontjából az a fontos, hogy a gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezmény 26. cikke rögzíti minden gyermek jogát a szociális biztonsághoz. Az államnak olyan intézkedéseket kell hoznia, melyekkel segítséget nyújt minden gyermeket nevelő család számára, de különösen a nehéz körülmények között nevelkedő gyermekek és családjaik számára. Egyetlen gyermek sem nélkülözhet amiatt, mert az őt nevelő felnőttek nem tudnak megfelelően gondoskodni róla. Lényegében ezt a szellemiséget veszi át a magyar szociális jog, amikor a gyermekek gondozása/-nevelése okán különböző ellátásokat biztosít.

Szociális jogi értelemben a gyermekek védelmén minden olyan, az állam által nyújtott valamely – biztosítás, segélyezés, normatív típusú – rendszerének egyes ellátásait érthetjük, amelynek célja vagy hatása a gyermek szociális védelmének megteremtése.

A szociális védelem rendszeréből az egyes állami rendszerek tekintetében az alábbi ellátások tartoznak ide leginkább.

Forrás: <https://szodliget.asp.lgov.hu/csalad-es-gyermekjoleti-szolgalat-0>

1. Biztosítási típusú rendszerbeli ellátások

Az alábbi táblázatban összegeztem a biztosítási típusú állami szociális gondoskodás gyermekek védelméhez – szűkebben-tágabban – tartozó szociális jogi ellátásokat.

Tny.-ből	Ebtv.-ből
- árvaellátás	- csecsemőgondozási díj
- baleseti árvaellátás	- gyermekgondozási díj
	- gyermekápolási táppénz
	- egészségügyi szolgáltatások: pl. házi (gyermek)orvos, fogászat, stb.

Forrás: a szerző saját készítése

2. Normatív típusú rendszerbeli ellátások

Az alábbi táblázatban összegeztem a normatív típusú állami szociális gondoskodás gyermekek védelméhez – szűkebben-tágabban – tartozó szociális jogi ellátásokat.

Cst.
anyasági támogatás
családi pótlék: - nevelési ellátás - iskoláztatási támogatás
gyermekgondozást segítő ellátás
gyermeknevelési támogatás

Forrás: a szerző saját készítése

3. Segélyezési típusú rendszerbeli ellátások

Az alábbi táblázatban összegeztem a segélyezési típusú állami szociális gondoskodás gyermekek védelméhez – szűkebben-tágabban – tartozó szociális jogi ellátásokat.

Szt.
aktív korúak ellátása – egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás
ápolási díj
települési támogatás
családsegítés
étkeztetés

Forrás: a szerző saját készítése

Gyvt.

Pénzbeli és természetbeni ellátások: a) rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény, b) gyermekétkeztetés, c) gyermektartásdíj megelőlegezése, d) otthonteremtési támogatás

A személyes gondoskodás keretébe tartozó gyermekjóléti alapellátások: a) gyermekjóléti szolgáltatás, b) gyermekek napközbeni ellátása, c) gyermekek átmeneti gondozása, d) Biztos Kezdet Gyerekház

A személyes gondoskodás keretébe tartozó gyermekvédelmi szakellátások: a) otthoni nyújtó ellátás, b) utógondozói ellátás, c) területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás

A gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések: a) hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása, b) védelembe vétel, c) családbafogadás, d) ideiglenes hatályú elhelyezés, e) nevelésbe vétel, f) nevelési felügyelet elrendelése, g) utógondozás elrendelése, h) utógondozói ellátás elrendelése, i) megelőző pártfogás elrendelése

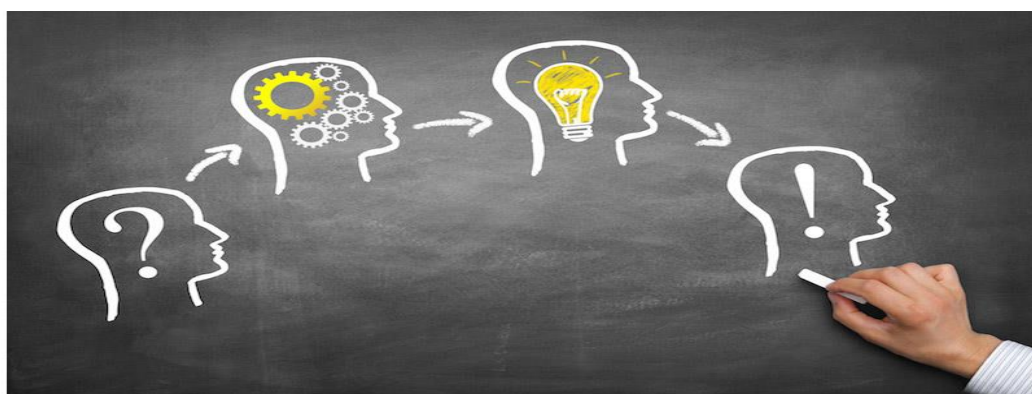
Forrás: a szerző saját készítése

AJÁNLOTT KÖNYVEK/CIKKEK

http://old.tarki.hu/hu/news/2017/kitekint/20170420_unicef.html

AJÁNLOTT FILMEK/VIDEÓK

<https://www.youtube.com/watch?v=J85LeXnPQQI>

Forrás: <https://onlinelearningtips.com/2018/09/questioning-techniques-forums/>

TUDÁSMÉLYÍTÉS – Keresd meg a kérdésekre a választ a fejezetből!

Mire koncentrál a klasszikus gyermekvédelem, és mire koncentrál a klasszikus szociális jog?

Milyen biztosítási típusú ellátások fokozhatják a gyermekek szociális védelmét?

Milyen normatív típusú ellátások fokozhatják a gyermekek szociális védelmét?

Milyen segélyezési típusú ellátások fokozhatják a gyermekek szociális védelmét?

IV. Jogesetek

Kulcsszavak:

- jogszabályok alkalmazása
- társadalombiztosítás
- családtámogatás
- segély

Forrás: <http://www.awaionline.com/2017/07/find-the-starting-point-on-your-wi>

BEMELEGÍTÉS – Gondolkodjunk együtt!

Az állam által működtett szociális gondoskodás milyen jellemzőit viseli magán a társadalombiztosítás?

Milyen főbb ellátásokat tartoznak a társadalombiztosításhoz Magyarországon?

Az állam által működtett szociális gondoskodás milyen jellemzőit viseli magán a családtámogatás?

Milyen főbb ellátásokat tartoznak a családtámogatáshoz Magyarországon?

Az állam által működtett szociális gondoskodás milyen jellemzőit viseli magán a segélyezés?

Milyen főbb ellátásokat tartoznak a segélyezéshez Magyarországon?

Jogeset I.

Milyen ellátásra jogosult az a közalkalmazotti jogviszonyban lévő női munkavállaló, aki jelenlegi munkahelyén 4 éve megszakítás nélkül dolgozik, és első gyermekével várandós?

A közalkalmazott biztosítási jogviszonyban áll a Tbj. 5 § (1) bekezdés a) pontja értelmében.

Várandóssága alatt: 1. egészségügyi szolgáltatások, 2. táppénz, 3. csed.

1. Egészségügyi szolgáltatás

Az egészségügyi szolgáltatásokat az Ebtv. szabályozza még pedig a törvény II. fejezetében.

A jogeset kapcsán az ún. térítésmentesen igénybe vehető egészségügyi szolgáltatások³⁹ bírnak relevanciával leginkább, azon belül is

1. betegségek megelőzését és korai felismerését szolgáló egészségügyi szolgáltatások (pl. az újszülött egészséges fejlettségét ellenőrző, az esetleges károsodások korai felismerését szolgáló szűrővizsgálatokra,⁴⁰ vagy a 18 éven felüli korosztály számára évente egy alkalommal fogászati szűrővizsgálat,⁴¹ stb.),
2. gyógykezelés céljából végzett ellátások (pl. háziorvos,⁴² fogászat (pl. a várandósság megállapításától a szülést követő 90 napig teljes körű alap- és szakellátásra jogosult a szülő nő),⁴³ vagy a járóbeteg-szakellátás,⁴⁴ fekvőbeteg-gyógyintézeti ellátás⁴⁵),
3. egyéb egészségügyi szolgáltatások (pl. szülészeti ellátás⁴⁶)

2. Táppénz

A táppénz szabályait is az Ebtv. szabályozza, a jogszabályban az irányadó rendelkezések a 43-49. §-aiban találhatók.

Ha a keresőtevékenységet végző személy a saját vagy gyermeke betegségének időtartama alatt nem tudja ellátni a munkáját, az emiatt kieső jövedelemét pénzbeli ellátással, táppénzzel pótolja az egészségbiztosítás.

Táppénz annak a biztosítottnak jár, aki pénzbeli egészségbiztosítási járulék fizetésére kötelezett, valamint keresőképtelenné válik, és ezt igazolja az orvos.

Keresőképtelen az a személy többek között, aki várandóssága, illetőleg szülése miatt nem tudja munkáját ellátni, és csecsemőgondozási díjra nem jogosult.⁴⁷

³⁹ Az Ebtv. az egészségügyi szolgáltatásokat 5 fő csoportba sorolja be, úgymint I. térítésmentesen igénybe vehető egészségügyi szolgáltatások, II. árhoz nyújtott támogatással igénybe vehető szolgáltatások, III. részleges térítés mellett igénybe vehető szolgáltatások, IV. méltányosságból igénybe vehető szolgáltatások, valamint V. a külföldön történő gyógykezelés lehetősége.

⁴⁰ Ebtv. 10 § (1) bek. a) pontja

⁴¹ Ebt. 10 § (1) bek. d) pont dc) alpontja

⁴² Ebtv. 11. §

⁴³ Ebtv. 12. §

⁴⁴ Ebtv. 13. §

⁴⁵ Ebtv. 14. §

⁴⁶ Ebtv. 15. §

⁴⁷ Ebtv. 44. § b) pontja

A keresőképtelenség első 15 munkanapjára betegszabadságot vehetnek igénybe az arra jogosultak. A betegszabadság kizárólag a munkavállaló saját betegsége esetén jár. Viszont a veszélyeztetett várandósság miatti keresőképtelenség esetén nem jár betegszabadság, ebben az esetben a keresőképtelenség első napjától táppénz illeti meg a biztosítottat.

A táppénz vonatkozó egyéb szabályokat a gyermek születést követően igénybe vehető ellátások vonatkozásában rögzítettük, hiszen ott is jelentőséggel bír a táppénz.

3. Csed.

A csecsemőgondozási díj⁴⁸ részlet-szabályait is az Ebtv. tartalmazza, a 40-42 §-okban.

A csecsemőgondozási díj a gyermek születéséhez kapcsolódóan kieső jövedelem pótlását szolgálja. Biztosítási jogviszonyhoz kötött pénzbeli ellátás, amely a szülési szabadságnak megfelelő időtartamára jár.

Csecsemőgondozási díjra elsősorban a szülő nő jogosult, amennyiben a gyermeke születését megelőző két éven belül 365 napon át biztosított volt, és akinek a gyermeke

- a biztosítás tartama alatt vagy
- a biztosítás megszűnését követő negyvenkét napon belül születik, vagy
- a biztosítás megszűnését követően negyvenkét napon túl baleseti táppénz folyósításának az ideje alatt vagy a folyósítás megszűnését követő huszonnyolc napon belül születik.

A szülő nő helyett szerezhethet jogosultságot a csed-re

- az a nő, aki a csecsemőt örökbefogadási szándékkal nevelésbe vette (a gyermek gondozásba vételének napjától),
- a gyám, aki a csecsemőt jogerős döntés alapján gondozza (a gyám kirendelésének napjától),
- a csecsemőt gondozó vér szerinti apa, ha a gyermeket szülő nő az egészségügyi szolgáltató által igazoltan, az egészségi állapota miatt kikerül abból a háztartásból, ahol a gyermeket gondozzák (az igazoláson feltüntetett naptól a gyermeket szülő nő – igazolás szerinti – egészségi állapotának fennállásáig),
- a csecsemőt gondozó vér szerinti apa, ha a gyermeket szülő nő meghal (az elhalálozás napjától),
- az a férfi, aki a csecsemőt örökbefogadási szándékkal nevelésbe vette, ha a gyermeket vele együtt örökbe fogadni szándékozó nő az egészségügyi szolgáltató által igazoltan, az egészségi állapota miatt kikerül abból a háztartásból, ahol a gyermeket gondozzák (az igazoláson feltüntetett naptól a gyermeket szülő nő – igazolás szerinti – egészségi állapotának fennállásáig),
- az a férfi, aki a csecsemőt örökbefogadási szándékkal nevelésbe vette, ha a gyermeket örökbe fogadni szándékozó nő meghal (az elhalálozás napjától),
- az a férfi, aki a csecsemőt egyedül vette örökbefogadási szándékkal nevelésbe (a gyermek gondozásba vételének napjától),

⁴⁸ A terhességi-gyermekágyi segély elnevezése 2015. január 1-jétől csecsemőgondozási díjra módosult.

amennyiben a fentebb meghatározott feltételek bármelyikének bekövetkezése napján a szülő nőre vonatkozó jogosultsági feltételekkel rendelkeznek.

A csecsemőgondozási díjra való jogosultsághoz szükséges előzetes 365 napi biztosítási időnek nem kell folyamatosnak lennie.

Nem jár csecsemőgondozási díj a biztosítottak, ha bármilyen jogviszonyban – ide nem értve a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyban végzett tevékenységet – keresőtevékenységet folytat

A csecsemőgondozási díj a szülési szabadságnak megfelelő időtartamra jár. Az anyát 24 hét szülési szabadság illeti meg azzal, hogy ebből két hetet köteles igénybe venni. A szülési szabadságot – eltérő megállapodás hiányában – úgy kell kiadni, hogy abból legfeljebb négy hét a szülés várható időpontja elé essen. A szülési szabadság tartama a szülést követően 6 hétnél rövidebb nem lehet.

A szülő nő csecsemőgondozási díjra való jogosultsága legkésőbb a gyermek születésének napjával, koraszülött gyermekekre tekintettel a szülési szabadság első napjával nyílik meg. Azaz a csecsemőgondozási díjra való jogosultság kezdő napja a szülés várható időpontját megelőző négy hét bármelyik napja lehet, de legkésőbb a szülés napja.

A csecsemőgondozási díj legfeljebb a gyermek születését követő 168. napig jár, kivéve a koraszülött gyermekek esetében. A szülési szabadság igénybe nem vett részét, ha a gyermeket a koraszülöttek ápolására fenntartott intézetben gondozzák, a szülést követő egy év elteltéig a gyermeknek az intézetből történt elbocsátása után is igénybe lehet venni.

A csecsemőgondozási díj összegének megállapításánál jövedelemként kizárólag az ellátásra való jogosultság kezdő napján fennálló biztosítási jogviszonyban elért, a személyi jövedelemadó-előleg megállapításához, az állami adóhatósághoz bevallott, pénzbeli egészségbiztosítási járulékalapot képező jövedelmet lehet figyelembe venni. A táppénz alapjára vonatkozó rendelkezések figyelembe vételével.

A csecsemőgondozási díj a naptári napi alap, illetve a naptári napi jövedelem 70 %-a. Az így megállapított összeg személyi jövedelemadó köteles bruttó összeg, az adókedvezmények figyelembevételével a személyi jövedelemadó-előleget az ellátást megállapító szerv levonja.

A csecsemőgondozási díj után egészségbiztosítási és nyugdíjjárulékot nem kell fizetni.

Csecsemőgondozási díj iránti kérelmet a biztosított foglalkoztatójánál kell előterjeszteni, a biztosítás fennállása alatt és annak megszűnését követően is. Ha a munkáltató jogutód nélkül megszűnt, a kérelmet a volt foglalkoztató székhelye szerint illetékes kormányhivatalnak az egészségbiztosítási pénztári feladatkörében eljáró, megyeszékhelyen működő járási hivatalánál, illetve a fővárosban Budapest Főváros Kormányhivatala XIII. Kerületi Hivatalánál kell benyújtani.

Egyéni vállalkozó, őstermelő, ún. önfoglalkoztató a székhelye szerint illetékes kormányhivatalnak az egészségbiztosítási pénztári feladatkörében eljáró, megyeszékhelyen működő járási hivatalánál, illetve a fővárosban Budapest Főváros Kormányhivatala XIII. Kerületi Hivatalánál nyújthatja be kérelmét.

A kifizetőhellyel nem rendelkező munkáltató a csecsemőgondozási díj iránti kérelmet kizárólag az egészségbiztosító honlapján közzétett számítógépes program segítségével töltheti ki és állíthatja elő, és öt napon belül a székhelye szerint illetékes járási hivatalnak megküldi.

Az igénybejelentés napja a kérelem benyújtásának igazolt napja. Ha a foglalkoztatónál kifizetőhely működik, a foglalkoztató a csecsemőgondozási díjra vonatkozó kérelem elbírálásához a biztosított által benyújtott igazolásokat öt napon belül a kifizetőhely részére megküldi.

Aki egyidejűleg több biztosítással járó jogviszonnyal rendelkezik, a csecsemőgondozási díj iránti kérelmét jogviszonyonként kell a fentiek szerint elbírálni és megállapítani.

Az igénybejelentés napjától visszamenőleg legfeljebb 6 hónapra lehet érvényesíteni a csecsemőgondozási díj iránti igényt. Az ellátást legkorábban az igénybejelentés napját megelőző 6. hónap első napjától lehet megállapítani.

Az ügyintézési határidő a kérelemnek az eljárásra hatáskörrel és illetékességgel rendelkező járási hivatalhoz, vagy az igénylő munkáltatója által működtetett kifizetőhelyhez történő megérkezését követő naptól számított 8 nap, feltéve, hogy a kérelem benyújtásakor rendelkezésre álló adatok alapján az igény teljes mértékben teljesíthető. Egyéb esetben az ügyintézési határidő 21 nap.

A csecsemőgondozási díj folyósítását a társadalombiztosítási kifizetőhellyel rendelkező munkáltató esetében a kifizetőhely, egyéb esetben a foglalkoztató székhelye szerint illetékes járási hivatal végzi.

A gyermek megszületését követően: 1. csed, 2. gyed, 3. gyáp, 4. anyasági támogatás, 5. családi pótlék

1. Csed.

A gyermek megszületését követően járó csed. szabályai az előzőekben leírt szabályok szerint alakul. Itt csupán a jogesethez igazodó teoretikus, a gyermek megszületéséhez kötődő időponti bontásról van csupán szó. Ezért az ellátás szabályainak ismételt kifejtésétől eltekintek.

2. Gyed.

A gyermekgondozási díj szabályait is az Ebtv. szabályozza, még pedig a 42/A-42/F. §-aiban.

A gyermekgondozási díj az egészségbiztosítás pénzbeli ellátásai keretében, a gyermekvállalás támogatására nyújtott pénzbeli ellátás. A gyermekgondozási biztosítási jogviszony, illetve felsőoktatási intézmény nappali tagozatán folytatott hallgatói jogviszony alapján megállapítható pénzbeli ellátás, amely nem azonos az alanyi jogon igénybe vehető gyermekgondozást segítő ellátással [korábban gyermekgondozási segély] elnevezésű ellátással.

a) Biztosítási jogviszony alapján gyed-re való jogosultság

Gyermekgondozási díjra jogosultak azon személyi körök, akik a gyermeket saját háztartásukban nevelik és az alábbi feltételeknek megfelelnek:

- a biztosított szülő esetén, ha a gyermek születését megelőzően két éven belül 365 napon át biztosított volt,
- a csecsemőgondozási díjra jogosult szülő esetén, akinek a biztosítási jogviszonya a csecsemőgondozási díjra való jogosultság időtartama alatt szűnt meg feltéve, hogy a csecsemőgondozási díjra való jogosultsága a biztosítási jogviszony fennállása alatt keletkezett, és a gyermek születését megelőző két éven belül 365 napon át biztosított volt.

Ha az igénylő egyidejűleg fennálló több biztosítási jogviszonnyal rendelkezik, a gyermekgondozási díjra való jogosultságát mindegyik jogviszonyban külön-külön kell elbírálni, és megvizsgálni, hogy az egyes jogviszonyaiban az igénylő rendelkezik-e a gyermek születését megelőző két éven belül 365 nap biztosításban töltött idővel. Az egyidejűleg fennálló biztosítási jogviszonyból származó biztosítási időket nem lehet összeszámítani. Rendkívül fontos az a kedvező szabály, miszerint a gyermekgondozási díjra való jogosultsághoz szükséges előzetes 365 napi biztosítási időnek nem kell folyamatosnak lennie.

A gyermekgondozási díjra való jogosultság tekintetében szülőnek minősül a vér szerinti és az örökbefogadó szülő, a szülővel együtt élő házastárs, és a gyám, továbbá az a személy, aki a saját háztartásában élő gyermeket örökbe kívánja fogadni és az erre irányuló eljárás már folyamatban van.

A gyermekgondozási díjra való jogosultság vizsgálata során a nevelt gyermekre tekintettel nem tekinthető szülőnek a nevelőszülő és a helyettes szülő, azonban saját, vér szerinti vagy örökbefogadott gyermeke után jogosult lehet az ellátásra.

A gyermekgondozási díj legkorábban a csecsemőgondozási díj, illetőleg az annak megfelelő időtartam (168 nap) lejártát követő naptól a gyermek 2. életévének betöltéséig jár. Ikergyermek esetén a gyed folyósításának időtartama a fentiek szerint megállapított időtartam lejártát követően további egy évvel meghosszabbodik.

A gyermekgondozási díj összegének megállapítása során a gyermekgondozási díjra való jogosultság kezdő napján fennálló (illetve a csecsemőgondozási díj folyósításának időtartama alatt megszűnt) biztosítási jogviszonyban a személyi jövedelemadó-előleg megállapításához bevallott jövedelmet kell figyelembe venni. Az alapot a táppénz alapjára vonatkozó szabályok szerint számolják ki.

A gyed. a figyelembe vehető jövedelem naptári napi átlagának 70 százaléka azzal a megkötéssel, hogy a gyed. maximálisan megállapítható összege havonta legfeljebb a mindenkori minimálbér (2018. évben 138.000,-Ft) kétszeresének 70 százaléka lehet.

Ennek megfelelően a gyermekgondozási díj 2018. évi felső határa havi bruttó 193.200,- Ft.

Ha a biztosított egyidejűleg fennálló több jogviszony alapján jogosult gyed-re, a jogviszonyonként megállapított díjak összegét egybe kell számítani, az ellátás összege

egybeszámítás esetén sem haladhatja meg a mindenkori minimálbér kétszeresének 70 százalékát.

Amennyiben a szülő egyidejűleg több (különböző korú) gyermek után jogosult gyermekgondozási díjra, akkor a gyermekgondozási díj maximális összege gyermekenként a mindenkori minimálbér kétszeresének 70 százaléka.

A gyermekgondozási díj iránti kérelem benyújtása, elbírálása és folyósítására vonatkozó szabályok azonosak a csed-nél ismertetett szabályokkal.

A szülő 2016. január 1-jétől a gyermekgondozási díj folyósítása mellett korlátlan időtartamban végezhet munkát.

b) Hallgatói jogviszony alapján gyed-re való jogosultság („diplomás gyed”)

A felsőoktatási intézmény nappali tagozatos hallgatói a 2013. december 31-ét követően született gyermekük után az úgynevezett „diplomás gyed”-re lehetnek jogosultak.

„Diplomás gyed”-re az a 2013. december 31-ét követően született gyermek édesanyja (szülő nő) jogosult, aki megfelel az alábbi feltételek mindegyikének:

- a fent – biztosítási jogviszony alapján gyed-re való jogosultság – leírt általános szabályok szerint gyermekgondozási díjra nem jogosult, (például, mert nem biztosított, vagy biztosított, de a biztosítási jogviszonya alapján nem jogosult a gyermekgondozási díjra, mert a gyermek születését megelőző 2 éven belül nem rendelkezik legalább 365 napi előzetes biztosítási idővel), és
- a gyermeke születését megelőző két éven belül államilag elismert felsőoktatási intézményben magyar nyelvű nappali képzésben legalább két félév aktív hallgatói jogviszonnyal rendelkezik, azzal, hogy egy félévre csak egy aktív hallgatói jogviszony vehető figyelembe. Két aktív félév megállapításához a gyermek születését megelőző két éven belüli aktív félévekben összesen 260 naptári napi hallgatói jogviszonnyal kell rendelkezni – aktív félév, az a félév, amely alatt a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény hatálya alá tartozó felsőoktatási intézménnyel létesített hallgatói jogviszonya nem szünetel, és
- a gyermek a hallgatói jogviszony fennállása alatt vagy a hallgatói jogviszony szünetelését, illetve megszűnését követő 1 éven belül születik, és
- a gyermeket saját háztartásában neveli, valamint
- magyar állampolgár vagy másik EGT tagállam állampolgára, továbbá
- a gyermek születésének időpontjában rendelkezik magyarországi bejelentett lakóhellyel.

A „diplomás gyed”-re a fentiekben leírt mindegyik feltételnek megfelelő vér szerinti apa akkor jogosult, ha a szülő nő meghal, vagy a szülő nő a feltételek valamelyikének nem felel meg és az anya az általános szabályok szerint sem jogosult gyermekgondozási díjra.

A jogosultsági feltételek fennállása esetén sem jár a diplomás gyed, ha az ellátásra jogosult a gyermek születését követő 169. napot megelőzően bármilyen jogviszonyban - ide nem értve a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyban végzett tevékenységet - keresőtevékenységet folytat.

Az úgynevezett „diplomás gyed” a gyermek születésének napjától a gyermek 1 éves koráig jár.

https://index.hu/belfold/2013/11/24/tobb_ezer_hallgot_erinthe_diplomas_gyed/

A diplomás gyed havi összege az alábbiakban meghatározott részlet-szabályok szerint alakul:

- a felsőfokú alapképzésben, felsőfokú szakképzésben vagy felsőoktatási szakképzésben, valamint a szakirányú továbbképzésben részt vevő hallgató esetén a jogosultság kezdő napján érvényes minimálbér (2018. évben: 138.000,-Ft) 70 %-a,
- a mesterképzésben, egységes, osztatlan képzésben vagy doktori képzésben részt vevő hallgató esetén a jogosultság kezdő napján érvényes garantált bérminimum (2018-ben: 180.500,-Ft) 70 %-a.

A folyósító szerv köteles a gyermekgondozási díj összegéből – az ellátásra jogosult adó- és járulékkedvezményről szóló nyilatkozatában foglaltak figyelembevételével – a személyi jövedelemadó-előleget, a biztosítottat terhelő nyugdíjjárulékot levonni.

Az igénylő a kérelmét a lakóhelye szerint illetékes járási hivatalhoz nyújthatja be. Ha viszont a szülő nő a gyermek születésének napján biztosított, akkor a hallgatói jogviszony alapján igényelt gyermekgondozási díj megállapítása iránti kérelmét a foglalkoztatójához kell benyújtani.

2016. január 1-jétől az úgynevezett „diplomás gyed” folyósítása mellett, az ellátás folyósításának 169. napjától lehet korlátlan időtartamban keresőtevékenységet folytatni. Ha a szülő szeretne visszamenni dolgozni, vagy akár más foglalkoztatónál dolgozni a gyermekgondozási díj folyósítása mellett, akkor a munkába állását nem kell bejelenteni a gyermekgondozási díjat folyósító szervnek, csak a munkáltatót kell tájékoztatni, hogy a munkavégzés mellett gyermekgondozási díjban részesül. A gyed folyósításban a munkába állás nem okoz változást.

3. Gyáp.

A gyermekápolási táppénz a táppénz egyik speciális eseteként fogható fel, így nyilvánvaló, hogy a gyáp. szabályait is az Ebtv. szabályozza, még pedig 43-49 §-aiban.

A táppénz lényegi ismervét rögzítettem már a korábbiakban aszerint, ha a keresőtevékenységet végző személy a saját vagy gyermeke betegségének időtartama alatt nem tudja ellátni a munkáját, az emiatt kieső jövedelemét pénzbeli ellátással, táppénzzel pótolja az egészségbiztosítás.

Táppénz, így a gyáp. is, annak a biztosítottnak jár, aki pénzbeli egészségbiztosítási járulék fizetésére kötelezett, valamint keresőképtelenné válik, és ezt igazolja az orvos.

Gyermekápolási táppénzre jogosító keresőképtelenségi esetek közé tartoznak az alábbi esetkörök:⁴⁹

- az anya, ha kórházi ápolás alatt álló egyévesnél fiatalabb gyermekét szoptatja;
- a szülő a tizenkét évesnél fiatalabb gyermeke kórházi kezelése időtartamára abban az esetben, ha a gyermeke mellett tartózkodik a fekvőbeteg-ellátást nyújtó intézményben;
- a szülő, aki tizenkét évesnél fiatalabb beteg gyermekét otthon ápolja és a gyermeket a saját háztartásában neveli;
- a méltányosságból adható táppénz tekintetében a szülő,
- aki 12 éves, vagy annál idősebb, de 18 évesnél fiatalabb beteg gyermekét otthon ápolja, vagy
- a 12 éves, vagy annál idősebb, de 18 évesnél fiatalabb gyermeke kórházi kezelése időtartamára abban az esetben, ha a szülő a gyermeke mellett tartózkodik a fekvőbeteg ellátást nyújtó intézményben.

A betegség miatti keresőképtelenség első 15 munkanapjára az általánosan használt kifejezéssel ellentétben nem táppénzt, hanem ún. betegszabadságot vehet igénybe az arra jogosult munkavállaló. De a betegszabadság kizárólag a munkavállaló saját betegségére vonatkozik.

Betegszabadságra azok az alkalmazottak jogosultak, akik munkaviszonya a Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény hatálya alá tartozik (pl. bt., kft, rt. alkalmazottai, stb.), továbbá jogosultak a betegszabadságra a kormánytisztviselők, állami szolgálati, közszolgálati és közalkalmazotti jogviszonyban álló személyek is.

Nem jogosult betegszabadságra az egyéni vállalkozó, a társas vállalkozás tagja (kivéve, ha munkaviszony keretében munkát végez), vagy a megbízás alapján munkát végző személy. Nem jár betegszabadság az üzemi baleset és a foglalkozási betegség miatti keresőképtelenség, valamint a veszélyeztetett várandósság miatti keresőképtelenség tartamára sem. Ezekben az esetekben a keresőképtelenség első napjától táppénz illeti meg a biztosítottat.

⁴⁹ Ebtv. 44. § c-e) pontjai, valamint h) pontja

A betegszabadság alatt folyósított juttatás nem az egészségbiztosítás ellátása, hanem azt a munkáltató fizeti teljes egészében. A betegszabadság idejére a távolléti díj 70 %-a jár, oly módon, hogy ez az összeg adó-és járulékköteles is.

Betegszabadság igénybevételéhez a keresőképtelenséget – a keresőképtelenség orvosi elbírálása általános szabályainak megfelelően – a kezelőorvos igazolja, kórházi ápolás esetén pedig kórházi igazolás szükséges. A keresőképtelenség orvosi elbírálása azonos módon történik, függetlenül attól, hogy a keresőképtelenség idejére táppénz, vagy betegszabadság illeti-e meg a beteget.

A betegszabadságra jogosult személy részére a táppénz a betegszabadság lejártát követő naptól járhat,

- az igazolt keresőképtelenség időtartamára, de
- legfeljebb azonban a biztosítási jogviszony fennállásának időtartama alatt egy éven át, ha a keresőképtelenség ideje alatt a táppénzre jogosult személy munkaviszonya fennáll, és rendelkezik legalább egy éves folyamatos biztosításban töltött idővel, és nincs táppénzelőzménye sem, azaz egy évre visszamenőlegesen nem kapott táppénzt, mert a táppénzre jogosultság időtartamát csökkenteni kell az aktuális keresőképtelenséget megelőző 1 évben igénybe vett táppénz idejével, így maximum egy évig lehet jogosult táppénzre.

A táppénz minden naptári napra jár, ideértve a szabadnapot, a heti pihenőnapot és a munkaszüneti napot is. A táppénzre való jogosultság időtartama függ attól, hogy

- a biztosított saját, vagy gyermeke betegsége (gyermekápolási táppénz) miatt keresőképtelen-e,
- mennyi a folyamatos biztosítási ideje

A folyamatos biztosítási idő befolyásolja a) a táppénzre jogosultság időtartamát, b) a táppénz összegének megállapításánál figyelembe vehető jövedelmet, és c) a táppénz százalékos mértékét.

A biztosításban töltött idő akkor folyamatos, ha abban 30 napnál hosszabb megszakítás nincs. A 30 napi megszakításba nem számít be a táppénz, a baleseti táppénz, a csecsemőgondozási díj, gyermekgondozási díj, gyermekgondozást segítő ellátás (gyese) folyósításának ideje. A biztosításban töltött időt naptári napokban kell megállapítani.

- a keresőképtelenséget megelőzően részesült-e már táppénzben, vagyis van-e „táppénzelőzménye”

Nem tekinthető előzménynek a gyermekápolási táppénz ideje, a baleseti táppénz folyósítás időtartama, valamint a közegészségügyi okból a foglalkozástól eltiltás, hatósági elkülönítés, vagy járványügyi zárlat miatti táppénz folyósítás időtartama.

A táppénz összegét több tényező befolyásolja, így elsődlegesen az a jövedelem határozza meg, amely után a biztosított pénzbeli egészségbiztosítási járulék megfizetésére kötelezett, hiszen a számítás során a táppénz alapját e jövedelem naptári napi átlaga képezi.

2015. január 1-jétől a táppénz összegének meghatározásához meg kell állapítani, hogy az igénylő rendelkezik-e a jelenlegi munkahelyén a jogosultság kezdő napját közvetlenül megelőző harmadik hónap utolsó napjától visszafelé számítva 180 naptári napi jövedelemmel.

A táppénz összegének megállapításánál jövedelemként kizárólag a jogosultság kezdő napján fennálló munkaviszonyában (egyéb biztosítási jogviszonyában) elért, a személyi jövedelemadóelőleg megállapításához, az állami adóhatósághoz bevallott, pénzbeli egészségbiztosítási járulék alapot képező jövedelmet lehet figyelembe venni.

A táppénz egy napra járó összege nem haladhatja meg a minimálbér kétszeresének harmincad részét, ezért 2018-ban, a 138.000,- Ft-os minimálbér alapulvételével a táppénz napi összege nem haladhatja meg a 9.200 Ft-ot.

A táppénz összege legalább 730 nap, folyamatos biztosításban töltött idő esetén az előzőek szerint figyelembe vehető táppénz alapjának a 60%-a, azzal, hogy a táppénz napi összegének maximumát nem haladhatja meg.

730 napnál kevesebb biztosításban töltött idő esetén a táppénz összege az előzőek szerint figyelembe vehető táppénz alapjának az 50%-a, azzal, hogy a táppénz napi összegének maximumát nem haladhatja meg.

A kórházi vagy egyéb fekvőbeteg gyógyintézeti ellátás, ápolás esetén a táppénz összege a táppénz alap 50%-a lesz, a biztosításban töltött időtől függetlenül, azzal, hogy a táppénz napi összegének maximumát nem haladhatja meg.

Aki egyidejűleg fennálló több biztosítási jogviszonya alapján (pl. 2 munkahelye van, munkaviszonya mellett egyéni vállalkozó is, stb.) jogosult táppénzre, annak a táppénzfolyósítás időtartamát és a táppénz összegét, mértékét jogviszonyonként kell megállapítani.

4. Anyasági támogatás

Az anyasági támogatás részletes szabályait a Cst tartalmazza, még pedig a 29-33. §-aiban.

Anyasági támogatásra jogosultak a szülést követően az alábbi feltételelemeknek megfelelő személyi körök:

- az a nő, aki várandóssága alatt legalább négy alkalommal – koraszülés esetén legalább egyszer – várandósgondozáson vett részt (az anyasági támogatás a jogosultat akkor is megilleti, ha a gyermek halva született), vagy
- az örökbefogadó szülő, ha a szülést követő hat hónapon belül az örökbefogadást jogerősen engedélyezték, vagy
- a gyám, ha a gyermek a születését követően hat hónapon belül – jogerős határozat alapján – a gondozásába kerül.

Nem jár anyasági támogatás, ha

- a szülők a gyermek születését megelőzően nyilatkozatban hozzájárultak a gyermek örökbefogadásához,
- a megszületett gyermek a gyámhatóság jogerős határozata alapján családból kikerülést eredményező gyermekvédelmi gondoskodásban részesül.

Az anyasági támogatás – gyermekenkénti – összege azonos a gyermek születésének időpontjában érvényes öregségi nyugdíj legkisebb összegének 225%-ával (2018-ban 64.125,- Ft), ikergyermek esetén 300%-ával (2018. évben 85.500,-Ft).

Az anyasági támogatás iránti igény a kérelmező lakóhelye szerint illetékes megyeszékhely szerinti járási hivatalhoz, illetve, ha az igénylő munkahelyén működik ilyen, akkor a családtámogatási kifizetőhelyhez nyújtható be, a szülést követő hat hónapon belül.

5. Családi pótlék

Forrás: <http://nyultam.com/faraszto-2/napi-faraszto-a-csaladi-potlek/>

A családi pótlék szabályait a Cst. tartalmazza, még pedig azok a Cst. II. fejezetében kerülnek szabályozásra.

Az állam havi rendszerességgel hozzájárul a gyermek nevelésével, iskoláztatásával járó költségekhez nevelési ellátás vagy iskoláztatási támogatás (együtt: családi pótlék) formájában.

A nevelési ellátás⁵⁰ a gyermek születésétől a tankötelezetté válása évének október 31-ig jár az ügyfél részére. Továbbá nevelési ellátásra saját jogán is jogosultságot szerezhet a kérelmező a törvényi feltételek fennállása esetén.

A nemzeti köznevelésről szóló törvény rendelkezései szerint a gyermek abban az évben, amelynek augusztus 31. napjáig a hatodik életévét betölti, legkésőbb az azt követő évben tankötelelessé válik. Az a gyermek, akinek esetében azt a szakértői bizottság javasolja, további egy nevelési évig az óvodában részesül ellátásban, és ezt követően válik tankötelelessé.

⁵⁰ Cst. 7. §

A még nem tanköteles gyermekekre tekintettel nevelési ellátásra jogosultak az alábbi személyi körök:

- a saját háztartásban nevelt gyermek vér szerinti, vagy örökbe fogadó szülője,
- a saját háztartásban nevelt gyermek szülőjével együtt élő házastárs,
- az a személy, aki a saját háztartásában nevelt gyermeket örökbe kívánja fogadni, és az erre irányuló eljárás már folyamatban van (a fentiek elnevezése együttesen: szülő)
- a szülővel együtt élő élettárs, ha az ellátással érintett gyermekkel életvitelszerűen együtt él és a szülővel élettársként legalább egy éve szerepel az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásában, vagy a szülővel fennálló élettársi kapcsolatát az ellátás megállapítására irányuló kérelmet legalább egy évvel megelőzően kiállított közokirattal igazolja,
- a nevelőszülő, a gyám,
- akinél a gyermeket a Gyvt. alapján ideiglenes hatállyal elhelyezték,
- a gyermekotthon vezetője a gyermekotthonban nevelt gyermek vonatkozásában,
- a szociális intézmény vezetője az intézményben elhelyezett gyermek tekintetében.

Saját jogán az az ügyfél kérelmezheti a nevelési ellátást, aki a 18. életévét betöltötte, tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos és iskoláztatási támogatásra való jogosultsága megszűnt. A tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermekekre tekintettel vagy személy részére járó magasabb összegű családi pótlék annak a hónapnak a végéig jár, ameddig a betegség, súlyos fogyatékoság fennállását igazolták.

Az iskoláztatási támogatás a tankötelessé válás évének november 1-jétől a tankötelezettség teljes időtartamára, valamint a tankötelezettség megszűnését követően köznevelési intézményben tanulmányokat folytató gyermekekre tekintettel annak a tanévnek az utolsó napjáig jár, amelyben a gyermek a 20. életévét, sajátos nevelési igényű gyermek esetén a 23. életévét betölti.

Köznevelési intézménynek minősül az óvoda, általános iskola, gimnázium, szakgimnázium, szakközépiskola, szakiskola, készségfejlesztő iskola, alapfokú művészeti iskola, kiegészítő nemzetiségi nyelvoktató iskola, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézmény, kollégium, pedagógiai szakszolgálati intézmény, pedagógiai-szakmai szolgáltatást nyújtó intézmény.

A tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a tanuló a tizenhatodik életévét betölti. A sajátos nevelési igényű tanuló tankötelezettsége meghosszabbítható annak a tanítási évnél a végéig, amelyben a huszonharmadik életévét betölti.

A köznevelési törvény szerint sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral küzd.

Az iskoláztatási támogatás⁵¹ iránti kérelmet a következő személyi körök nyújthatják be:

- a saját háztartásban nevelt gyermek vér szerinti, vagy örökbe fogadó szülője,
- a saját háztartásban nevelt gyermek szülőjével együtt élő házastárs
- az a személy, aki a saját háztartásában nevelt gyermeket örökbe kívánja fogadni, és az erre irányuló eljárás már folyamatban van (a fentiek elnevezése együttesen: szülő)
- a szülővel együtt élő élettárs, ha az ellátással érintett gyermekkel életvitelszerűen együtt él és a szülővel élettársként legalább egy éve szerepel az Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartásában, vagy a szülővel fennálló élettársi kapcsolatát az ellátás megállapítására irányuló kérelmet legalább egy évvel megelőzően kiállított közokirattal igazolja,
- a nevelőszülő, a gyám
- akinél a gyermeket a Gyvt. alapján ideiglenes hatállyal elhelyezték,
- a gyermekotthon vezetője a gyermekotthonban nevelt gyermek kapcsán,
- a javítóintézet igazgatója vagy a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoka a javítóintézetben nevelt, vagy büntetés-végrehajtási intézetben lévő, és gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermekre tekintettel,
- a szociális intézmény vezetője az intézményben elhelyezett gyermek vonatkozásában,
- a gyámhivatal által a szülői ház elhagyását engedélyező határozatban megjelölt személy.

Saját jogán az az ügyfél kérelmezheti az iskoláztatási támogatást, aki köznevelési intézményben tanulmányokat folytat, és a tankötelezettsége megszűnt, valamint az alábbi feltételek valamelyikének megfelel:

- akinek mindkét szülője elhunyt,
- akinek a vele egy háztartásban élő hajadon, nőtlen, elvált, vagy házastársától különélő szülője elhunyt,
- aki kikerült a nevelésbe vétel alól,
- akinek a gyámsága nagykorúvá válása miatt szűnt meg,
- aki a vér szerinti, örökbe fogadó szülőjével, nevelőszülővel, gyámmal nem él egy háztartásban,
- a gyámhivatal szülői ház elhagyását engedélyező határozata szerint az iskoláztatási támogatást a nagykorúvá válása előtt is részére folyósították.

A 18. életévét betöltött, köznevelési intézményben tanulmányokat folytató beteg gyermek után, ha az ügyfél a gyermek tizennyolcadik életévének betöltéséig magasabb összegű iskoláztatási támogatásban részesült, akkor továbbra is jogosult a magasabb összegű iskoláztatási támogatásra mindaddig, amíg a gyermek köznevelési intézményben tanul, de legfeljebb annak a tanévnek a végéig, amelyben a 20. életévét – sajátos nevelési igényű tanuló esetén – a 23. életévét betölti.

Az iskoláztatási támogatásra való jogosultság megszűnésének időpontjától (a 16. és 18. életév közötti gyermek esetén) az is jogosult nevelési ellátásra, aki súlyos betegsége vagy fogyatékossága következtében önálló életvitelre képtelen és az önkiszolgálási képessége

⁵¹ Cst. 8. §

hiányzik. Az erre vonatkozó orvosi igazolást a gyermeket kezelő szakorvos adja ki, az előírt formanyomtatványon. A kezelőorvos az igazolást akkor állítja ki, ha a gyermek állapotában annak nagykorúságáig kedvező változás nem várható.

Fogyatékosági támogatásban⁵² részesülő személy nem részesülhet magasabb összegű családi pótlékban, illetve a fogyatékosági támogatás nem állapítható meg, ha a 18 éven felüli személy vagy rá tekintettel más személy magasabb összegű családi pótlékban részesül.

Az ellátás az igény benyújtásának időpontjától jár, feltéve, hogy a benyújtás időpontjában a jogosultsági feltételek fennállnak. Az ellátást visszamenőleg legfeljebb két hónapra, az igénybejelentés napját megelőző második hónap első napjától kell megállapítani, ha a jogosultsági feltételek ettől az időponttól kezdve fennállnak.

A Cst. 6. § rendelkezik a családi pótlék természetben történő folyósításáról. Emellett a Gyvt. is tartalmazza a természetben nyújtható családi pótlékre vonatkozó részletes szabályokat.

A természetbeni folyósítás azt jelenti, hogy a Kincstár a családi pótlék természetben folyósított összegét a kormányhivatal által erre a célra a Magyar Államkincstárnál megnyitott családtámogatási számlára utalja át, tehát az összeget nem közvetlenül az ügyfél kapja meg. Az átutalt családi pótlék összegből a gyámhivatal által erre a feladatra kijelölt eseti gondnok a jogszabályban foglalt feltételek szerint – a gyámhivatal által elfogadott pénzfelhasználási terv szerint – természetben nyújtja a gyermek után járó családi pótlékot az ügyfél részére.

A családi pótlék természetbeni folyósításának „speciális esete” az iskoláztatási támogatás folyósításának szüneteltetése⁵³ Ha a tanköteles, továbbá a tankötelezettsége megszűnését követően nevelési-oktatási intézményben tanulmányokat folytató gyermek a kötelező tanórai foglalkozásai tekintetében igazolatlanul mulaszt, akkor – ennek szankciójaként – az adott tanévben igazolatlanul mulasztott 50. kötelező tanóra után az illetékes gyámhivatal kötelezettsége a gyermek védelembe vételét elrendelni, és az iskoláztatási támogatás szüneteltetését kezdeményezni. Az ellátás folyósítását ezen túlmenően szüneteltetni kell még, amennyiben a 18. életévet betöltött személynek rendszeres jövedelme van. Rendszeres jövedelemnek kell tekinteni a legalább három egymást követő hónapban keletkezett jövedelmet. A folyósítást a negyedik hónaptól kezdődően kell szüneteltetni.

⁵² Ezt az ellátást a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény tartalmazza.

⁵³ Cst. 15. §

Jogeset II.

Milyen ellátásra jogosult az a várandós nő, aki eddigi életében keresőtevékenységet nem folytatott még?

Várandósság alatt: egészségügyi szolgáltatások

Vö.: Jogeset I.

Gyermek megszületése után: 1. anyasági támogatás, 2. családi pótlék, 3. gyese., 4. aktív korúak ellátása

1. Anyasági támogatás

Vö.: Jogeset I.

2. Családi pótlék

Vö.: Jogeset I.

3. Gyese.

A gyermekgondozást segítő ellátás (gyese.) szabályait a Cst. tartalmazza, még pedig a III. fejezetében.

A gyermekgondozást segítő ellátást a gyermekkel közös háztartásban élő szülők bármelyike igénybe veheti. Megállapodás hiányában a támogatást igénylő szülő személyéről – kérelemre – a gyámhatóság dönt.

Gyermekgondozást segítő ellátásra jogosult a szülő – ideértve a kiskorú szülőt is –, nagyszülő valamint a gyám - ide nem érte a gyermekvédelmi gyámot és a kizárólag egyes gyámi feladatok ellátására kirendelt nevelőszülőt – a saját háztartásában nevelt

- gyermek 3. életévének betöltéséig,
- ikergyermekek esetén a tankötelessé válás évének végéig, amennyiben ikergyermekek esetén a tankötelessé válás éve nem egyezik meg, úgy a legkésőbb tankötelessé váló gyermeket kell figyelembe venni.
- tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermek 10. életévének betöltéséig

A nagyszülő gyermekgondozást segítő ellátásra való jogosultsága az alábbi feltételek megléte esetén lehet releváns:

- a gyermek az első életévét betöltötte, és
- a gyermek gondozása, nevelése a szülő háztartásában történik, és
- a gyermek szülei írásban nyilatkoznak arról, hogy a gyermekgondozást segítő ellátásról lemondanak és egyetértenek a gyermekgondozást segítő ellátásnak nagyszülő részéről történő igénylésével – a gyermekkel nem közös háztartásban élő szülő nyilatkozatát a gyámhatóság pótolhatja, valamint
- a szülő háztartásában nincs másik olyan gyermek, akire tekintettel gyermekgondozást segítő ellátást folyósítanak.

Az ellátásra való jogosultság a fenti feltételek fennállása esetén kizárólag akkor állapítható meg, ha

- ő maga megfelel az ellátásra való jogosultság feltételeinek, és
- a szülő esetében is fennállnak a jogosultsági feltételek.

A gyermekgondozást segítő ellátásban részesülő személy kereső tevékenységet a gyermek fél éves koráig nem folytathat. A kiskorú szülő gyermekének gyámja a gyermekgondozást segítő ellátás mellett időkorlátozás nélkül folytathat keresőtevékenységet. A gyermekgondozást segítő ellátásban részesülő nagyszülő kereső tevékenységet a gyermek három éves kora után heti 30 órát meg nem haladó időtartamban folytathat, vagy időkorlátozás nélkül, ha a munkavégzés az otthonában történik. A nagyszülő és az örökbefogadó szülő gyermekgondozást segítő ellátásra való jogosultsága tekintetében nem minősül kereső tevékenységnek a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony.

A gyese. havi összege – függetlenül a gyermekek számától – azonos az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegével, töredékhónap esetén egy naptári napra a havi összeg harmincad része jár.

A gyermekgondozást segítő ellátás havi összege azonos az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegével, ikergyermekek esetén azonos az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 2 gyermek esetén 200 %-ával, 3 gyermek esetén 300 %-ával, 4 gyermek esetén 400 %-ával, 5 gyermek esetén 500 %-ával, 6 gyermek esetén 600 %-ával. Töredék hónap esetén egy naptári napra a havi összeg harmincad része jár. Az ellátás összegéből nyugdíjjárulék kerül levonásra.

4. Aktív korúak ellátása – egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás

Az aktív korúak ellátásának részlet-szabályait az Szt. tartalmazza, még pedig a 33-37/B. §-okban.

Egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatásra jogosult az az aktív korúak ellátására jogosult személy, aki

- egészségkárosodottnak minősül, vagy
- 14 éven aluli kiskorú gyermeket nevel – feltéve, hogy a családban élő gyermekek valamelyikére tekintettel más személy nem részesül a Cst. szerinti gyermekgondozási támogatásban, vagy gyermekgondozási díjban, vagy csecsemőgondozási díjban – és a gyermek ellátását napközbeni ellátást biztosító intézményben, illetve nyári napközis otthonban, óvodában vagy iskolai napköziben nem tudják biztosítani, feltéve, hogy saját maga és családjának megélhetése más módon nem biztosított, és keresőtevékenységet nem folytat.

Az aktív korúak ellátása tekintetében nem minősül keresőtevékenységnek a közfoglalkoztatás, az egyszerűsített foglalkoztatás, valamint a háztartási munka.

Az aktív korúak ellátására való jogosultság tekintetében akkor nem biztosított a megélhetés, ha a családnak az egy fogyasztási egységre jutó havi jövedelme nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 90%-át és vagyona nincs.

Az aktív korúak ellátása tekintetében fogyasztási egység a családtagoknak a családon belüli fogyasztási szerkezetet kifejező arányszáma, ahol

- az első nagykorú családtag arányszáma 1,0, azzal, hogy a gyermeket egyedülállóként nevelő szülő arányszáma 0,2-vel növekszik,
- a házas- vagy élettárs arányszáma 0,9,
- az első és második gyermek arányszáma gyermekenként 0,8,
- minden további gyermek arányszáma gyermekenként 0,7, stb.

Az egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás havi összege a család jövedelmétől függően változó, de nem haladhatja meg a nettó közfoglalkoztatási bér 90%-át.

Jogeset III.

Ügyfele azzal fordul Önhöz, hogy veszélyeztetett terhesként gyermeket vár, és szeretné megtudni milyen ellátásokra, milyen feltételek mentén jogosult.

Megoldás

Vö.: Táppénz-jogosultság feltételei, valamint a csed. jogosultsági feltételei, valamint a gyed. feltételei

Jogeset IV.

Számolja ki a gyermekgondozási díj összegét az alábbiak szerint: az ügyfél figyelembe vehető havi jövedelme: 362.000 Ft.

Megoldás

Vö.: A gyed. összegére vonatkozó szabályok. Vigyázat! maximalizált a gyed. összege!

AJÁNLOTT KÖNYVEK/CIKKEK

<https://doksi.hu/get.php?lid=12541>

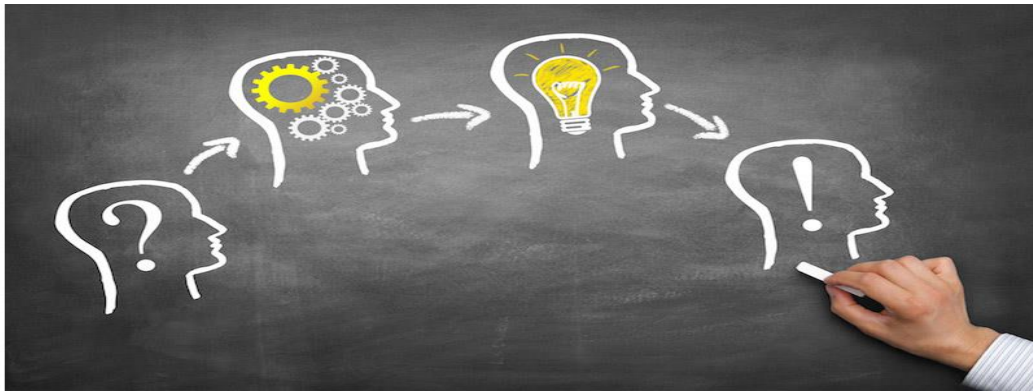
AJÁNLOTT FILMEK/VIDEÓK

https://www.youtube.com/watch?v=oz_jpJVCfMs

<https://www.youtube.com/watch?v=fNIQ42DR5Y0>

<https://www.youtube.com/watch?v=sOoy-slhr8c>

<https://kepmesek.blog.hu/tags/eg%C3%A9szs%C3%A9g%C3%BCgy>

Forrás: <https://onlinelearningtips.com/2018/09/questioning-techniques-forums/>

TUDÁSMÉLYÍTÉS – Keresd meg a kérdésekre a választ a fejezetből!

Ki és milyen feltételekkel veheti igénybe ma a csecsemőgondozási díjat?

Ki és milyen feltételekkel veheti igénybe a gyermekgondozási díjat?

Kaphat-e családi pótlékot a rászoruló (szegény) anya?

Kaphat-e gyermekápolási táppénzt egy rászoruló (szegény) anya?

Kaphat-e gyermekgondozási díjat az államilag elismert felsőoktatási intézményben tanuló hallgató?

Ki és milyen feltételekkel kaphat anyasági támogatást?

Felhasznált irodalom

Tanulmányok, könyvek

Botka – Horváth – Takács 2012 = Botka Zsanett – Horváth Bettina – Takács Viktória: *A szociális biztonsághoz való jog az új Alaptörvényben*. In: Balogh Elemér – Cserny Ákos – Patyi András – Téglási András: *Változások a magyar Alkotmányjogban. Tanulmányok az Alaptörvényről*. Budapest, 2012., 107-115. pp.

Czúcz Ottó: *Szociális jog I*. Unió Kiadó, Budapest, 2003.

Csizmadia 1977 = Csizmadia Andor: *A szociális gondoskodás változásai Magyarországon*. Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetének Kiadványa, Budapest, 1977.

Esping-Andersen 1999 = Esping-Andersen, Gota: *Jóléti államok az évszázad végén: a munkaerő-piaci, a családszerkezeti és a demográfiai változások hatása*. In.: Csaba Iván – Tóth István György (szerk.): *A jóléti állam politikai gazdaságtana*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999., 89-111. pp.

Fábián, 2006 = Fábián Gergely: *Őszülő társadalmak. Az idősödés társadalompolitikai kihívásai*. In.: Imre Sándor – Fábián Gergely: *Őszülő társadalmak*. Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, Nyíregyháza, 2006. 75-94. pp.

Ferge Zsuzsa: *Szociálpolitika és társadalom*. In.: Várnai Györgyi (szerk.): *Válogatás Ferger Zsuzsa tanulmányaiból*. ELTE Szociológiai Intézet Szociálpolitikai Tanszéke és a T-TWINS Kiadó és Tipográfiai Kft. kiadványa, Budapest, 1991.
http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/ferge_zsuzsa_szocialpolitika_es_tarsadalom.pdf
(Letöltés dátuma: 2018. január 9.)

Fleck et al. 2011 = Fleck Zoltán – Gadó Gábor – Hakmai Gábor – Hegyi Szabolcs – Juhász Gábor – Kis János – Körtvélyesi Zsolt – Majtényi Balázs – Tóth Gábor Attila: *Vélemény Magyarország Alaptörvényéről*. Fundamentum 2011/1. sz., 61-77. pp.

Hajdú József – Homicskó Árpád Olivér: *Bevezetés a társadalombiztosítási jogba*. Patrocinium kiadó, Budapest, 2016.

Juhász 2012 = Juhász Gábor: *A gazdasági és szociális jogok védelme az alkotmányban és az alaptörvényben*. Fundamentum. 2012/1. sz., 35-49. pp

<http://www.fundamentum.hu/sites/default/files/12-1-02.pdf> (Letöltés dátuma: 2015. január 22.)

Juhász 1995 = Juhász Gábor: *A szociális biztonsághoz való jog alkotmányos újraszabályozása elé*. Esély 1995/3. sz., 3-25. pp.

Juhász Gábor és Tausz Katalin: *Szociális jog*. ELTE TáTK, Budapest, 2012.
http://tatk.elte.hu/file/SZOCIALIS_JOG.pdf (Letöltés dátuma: 2017. december 14.)

Kardos 2003 = Kardos Gábor: *Üres kagylóhéj? A szociális jogok nemzetközi jogi védelmének egyes kérdései*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2003.

Krémer Balázs: *Bevezetés a szociálpolitikába*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2009.

Lajkó Dóra: Az Alaptörvény szociális védelmi rendelkezései. A rászorultság védelme. In: Balogh Elemér (szerk.): Számadás az Alaptörvényről. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016.

Lakner Zoltán: *Szociálpolitika*. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Kiadója, Budapest, 2012. <https://btk.ppke.hu/uploads/articles/288257/file/Szocpol.pdf> (Letöltés dátuma: 2017 december 12.)

Takács 2003 = Takács Albert: *A szociális jogok*. In.: Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok. Osiris kiadó, Budapest, 2003., 791-842. pp.

Téglási 2011 = Téglási András: *A szociális állam „erodálása” vagy megmentése? – avagy a szociális biztonság az új Alaptörvényben*. Jogelméleti Szemle 2011/4. sz., <http://jesz.ajk.elte.hu/teglasi48.html> (Letöltés dátuma: 2015. január 22.)

Zombori Gyula: A szociálpolitika alapfogalmai. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest, 1997.

Jogi normák

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény

Alaptörvény

A Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény

A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény hatálya

A megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCI. törvény

A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény

A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény

A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény

A társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény

A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény

1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről

Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről szóló 1976. évi 9. törvényerejű rendelet

C-79/76. Judgment of the Court of 31 March 1977. Carlo Fossi v Bundesknappschaft
<http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/202> (Letöltés dátuma: 2016. január 20.)

UNIVERSITY
OF TAMPERE

IDEA PROJEKT

A GYERMEKEK JOGAIVAL KAPCSOLATOS ISMERETEK BŐVÍTÉSE
ÉS KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSE
A GYERMEKEK VÉDELME ÉRDEKÉBEN

Hegedűs Andrea

A gyermekbarát igazságszolgáltatás

2018

Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	199
I. AZ EURÓPA TANÁCS MINISZTERI BIZOTTSÁGÁNAK IRÁNYMUTATÁSA A GYERMEKBARÁT IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSRÓL	200
ELŐSZÓ.....	201
PREAMBULUM.....	202
I. AZ ALKALMAZÁSI KÖR ÉS CÉL.....	202
II. FOGALOMMEGHATÁROZÁSOK.....	202
III. ALAPVETŐ ELVEK.....	203
IV. GYERMEKBARÁT IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁS ELŐTT, ALATT ÉS UTÁN	204
A. Gyermekbarát igazságszolgáltatás általános elemei.....	204
1. Tájékoztatás és tanácsadás	204
2. Magánélet és családi élet védelme	204
3. Biztonság (különleges megelőző intézkedések)	204
4. Szakemberek képzése	205
5. Multidisziplináris megközelítés	205
6. Szabadságelv vonás	205
B. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás előtt	206
1. A gyermekek és a rendőrség	206
C. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás alatt	207
1. A bírósági út és a bírósági eljárás igénybevétele	207
2. Jogi tanácsadás és képviselő	207
3. Meghallgatáshoz és véleménynyilvánításhoz való jog	207
4. Indokolatlan késedelem elkerülése	208
5. Eljárás szervezése, gyermekbarát környezet és gyermekbarát nyelvezet.....	208
6. Gyermek vallomása, nyilatkozatai	209
D. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás után	209
V. EGYÉB GYERMEKBARÁT INTÉZKEDÉSEK TÁMOGATÁSA.....	210
VI. ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS	210
FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM.....	212

A gyermekbarát igazságszolgáltatás¹

Dr. Hegedűs Andrea²

A tananyag célja bemutatni az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, Gyermekbarát Igazságszolgáltatásról szóló Iránymutatásának főbb rendelkezéseit (2010. november 17.).

A téma részletesebb kifejtése itt a jogi blokkban Nagy Márta Gyermekspecifikus jogalkalmazás, A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban c. tanulmányában, valamint a kommunikációs készségfejlesztés blokkban Modellek a gyermek részvételére, A gyermekekkel való kommunikáció és a gyermek képviselője c. tanulmányában valósul meg. Jelen fejezet ezen tanulmányok keretét adja.

I. AZ EURÓPA TANÁCS MINISZTERI BIZOTTSÁGÁNAK IRÁNYMUTATÁSA A GYERMEKBARÁT IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSRÓL³

Forrás:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a4541>

„A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás elfogadásával az Európa Tanács kimondottan azt kívánja elérni, hogy az igazságszolgáltatás mindig gyermekközpontú legyen...”

Az Európai Tanács a gyermek korából és igényérvényesítési hátrányos helyzetére figyelemmel különös figyelmet szentelt annak, hogy hangsúlyozza a gyermekekkel szembeni tiszteletet és szakszerű eljárást.

¹ Co-funded by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union.

² PhD, LL.M, egyetemi docens (Szegei Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar), és ügyvéd.

³ Ezen tananyag rész az Irányelv rendszerének alapulvételével készült. Forrás: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a4541> (Továbbiakban: Iránymutatás)

A gyermekbarát rendszer gondolati lényege, hogy a gyermeket meg kell kímélni a nehézségektől, lehetőséget kell biztosítani számukra, hogy véleményt formáljanak, azt közöljék, és e nyilatkozataikat megfelelően kell értékelni és értelmezni.

Ennek megvalósulása egyedileg és korosztályilag eltérő lehet, ami még speciálisabb eljárást tesz szükségessé. E kérdés összetettségét az is jól mutatja, hogy az iránymutatás megalkotása során bírák, ügyészek, ügyvédek, pszichológusok, rendőrségi tisztviselők, szociális munkások, akadémikusok, tagállami kormányok képviselői működtek közre, emellett nemzetközi kormányközi és nem kormányközi szervezetek képviselői is hozzájárultak a magas színvonalú iránymutatás létrehozásában.

ELŐSZÓ⁴

„Ne menj előttem, lehet, hogy nem tudlak követni.

Ne gyere mögöttem, lehet, hogy nem tudlak vezetni.

Gyere mellettem és légy a barátom.”

Albert Camus-nek tulajdonított idézet

"Válás, örökbefogadás, migráció, erőszak. Manapság előbb-utóbb szinte minden gyermek kapcsolatba kerül valamilyen úton-módon az igazságszolgáltatás rendszerével. Ez sokuk számára keserű tapasztalatot jelent, miközben lehetne másképp és másképp kellene, hogy legyen, miközben számos akadályt és a felesleges aggodalom forrásait meg lehetne szüntetni."

"A gyermekbarát igazságszolgáltatási rendszer nem „járhat” a gyermek előtt, és nem hagyhatja őt maga mögött."

"Jóindulattal és barátságosan segíteni a gyermekek védelmét."

"Ha a gyermekbarát igazságszolgáltatási rendszer nem „jár” a gyermek előtt, mögötte sem „kullog”."

"A gyermekbarát igazságszolgáltatási rendszer a gyermek oldalán áll és hozzáértő szakemberek révén nyújt segítséget."

"Az Európa Tanács 47 tagállama elfogadta a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatást, amely minden gyermek számára igazságot és barátságot ígér. Most itt az idő, hogy ezt az ígéretet minden erőnkkel betartsuk."

Maud de Boer Buquicchio

főtitkárhelyettes

Európa Tanács

⁴ Iránymutatás 7-10.o

PREAMBULUM⁵

Az iránymutatás gyakorlati útmutatóként szolgál a tagállamok igazságügyi és nem igazságügyi rendszereinek a gyermekek igényeinek és szükségleteinek érvényesüléséhez.

A preambulum rögzíti, hogy az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága annak érdekében fogadja el a következő iránymutatást, hogy az **"gyakorlati eszközként szolgáljon** a tagállamok számára az igazságügyi és a nem igazságügyi rendszereiknek a gyermekek különleges jogaihoz, érdekeihez és szükségleteihez történő hozzáigazítása terén, továbbá felhívja a tagállamokat, hogy biztosítsák az iránymutatás széles körű terjesztését a gyermekek igazságszolgáltatás terén fennálló jogaiért felelős vagy ezzel kapcsolatban másképpen érintett minden hatóság körében."

I. AZ ALKALMAZÁSI KÖR ÉS CÉL⁶

Alkalmazási kör:

"Az iránymutatás a bírósági eljárásokban, valamint ezek alternatíváiban részt vevő gyermek helyének és szerepének, véleményének, jogainak és szükségleteinek a kérdéseivel foglalkozik.

Az iránymutatás érvényes minden helyzetre, amelybe gyermekek bármely okból és bármilyen minőségben kerülhetnek, amikor kapcsolatba kerülnek bármely, a büntető-, polgári vagy közigazgatási jog végrehajtásában érintett illetékes szervvel és szolgálattal."

Célja, hogy az eljárás során "a gyermek minden jogát – tájékoztatás, képviselet, részvétel, védelem – teljes mértékben tiszteletben tartsák, a gyermek érettségi és értelmi szintjének, az ügy körülményeinek megfelelően vegyék figyelembe, azzal, hogy a gyermek jogainak tiszteletben tartása nem veszélyeztetheti a többi érintett fél jogait."

II. FOGALOMMEGHATÁROZÁSOK⁷

"„Gyermek”: minden 18 évesnél fiatalabb személy.

E meghatározás összhangban van a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény 1. cikkével és a gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló európai egyezmény (ETS 160. sz.) 1.1. cikkével.

"„Szülő”: a nemzeti jog szerint szülői felelősséggel bíró személy(ek). Amennyiben a szülő(k) nincs(enek) jelen vagy nem visel(nek) tovább szülői felelősséget, a szülő szerepét betöltheti gyám vagy kijelölt jogi képviselő.

"„Gyermekebarát igazságszolgáltatás”: olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, figyelembe véve az alábbiakban felsorolt elveket, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit. Olyan igazságszolgáltatás, amely hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrált, tiszteletben tartja a gyermekek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogot."

⁵ Iránymutatás 13-16.o

⁶ Iránymutatás 16.o

⁷ Iránymutatás 17.o

III. ALAPVETŐ ELVEK⁸

"Az iránymutatás a preambulumban hivatkozott dokumentumokban rögzített meglévő elveket, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatát veszi alapul.

Ezeket az elveket a következő szakaszok továbbfejlesztik, és az iránymutatás minden fejezetére vonatkoznak."

- a) **Résztvétel:** tájékoztatáshoz való jog, igazságszolgáltatáshoz való megfelelő hozzáférés joga, gyermek véleményének meghallgatása.

"A gyermekeket jogaik teljes körű jogosultjainak kell tekinteni, és akként kell kezelni, valamint oly módon kell feljogosítani őket valamennyi joguk gyakorlására, amely számításba veszi saját véleményük kialakítására vonatkozó képességüket és az ügy körülményeit."

b) **A gyermek legfőbb érdeke**

1) A gyermekek részvételével folyó vagy őket érintő ügyekben elsődleges szempontnak kell lennie a gyermek mindenek felett álló érdekeinek.

2) A részt vevő vagy érintett gyermekek véleményét megfelelő mértékben figyelembe kell venni, tiszteletben kell tartani minden egyéb jogukat is (méltósághoz, szabadsághoz és egyenlő bánásmóddhoz való jogot). A hatóságoknak komplex módon kell figyelembe venniük a gyermek érdekeit, ideértve a gyermek pszichológiai és fizikai jólétét, jogi, szociális és gazdasági érdekeit is.

3) Fel kell mérni és egyensúlyba kell hozni az azonos vagy más eljárásban vagy ügyben felmerülő, a gyermekek esetleg egymásnak ellentmondó érdekeit.

4) A tagállamoknak összehangolt erőfeszítéseket kell tenniük, hogy multidiszciplináris megközelítések kialakítása érdekében a gyermekek érdekeinek felmérése megtörténhessen.

- c) **Méltóság elve:** gondosan, érzékenyen, tisztességesen és tisztelettel kell bánni a gyermekekkel (személyes helyzetükre és különleges szükségleteikre is ügyelve, tiszteletben tartva fizikai és pszichológiai integritásukat) minden eljárásban és ügyben függetlenül jogállásuktól és minőségüktől. "A gyermekek nem vethetők alá kínzásnak, embertelen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek."

- d) **Védelem a diszkriminációval szemben:** „A gyermekek jogait nemen, fajon, bőrszínen vagy etnikai háttéren, életkoron, nyelven, valláson, politikai vagy egyéb véleményen, nemzeti vagy társadalmi származáson, társadalmi-gazdasági háttéren, a szülő(k) helyzetén, nemzeti kisebbséghez fűződő kapcsolaton, vagyonon, születésen, szexuális irányultságon, nemi identitáson vagy egyéb helyzeten alapuló megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.

A különösen sérülékeny gyermekek, úgymint a migráns, menekült vagy menedékkérő, kísérő nélküli, fogyatékossgal élő, hajléktalan és utcán élő, roma, továbbá intézetben élő gyermekek esetében szükség lehet különleges védelemre és segítségre."

- e) **Jogállamiság:** a jogszerű eljárás elemeit garantálni kell mind a felnőttek, mind a gyermekek számára minden bírósági, bíróságon kívüli, közigazgatási eljárásban
= törvényesség, arányosság elve, ártatlanság vétele, tisztességes tárgyaláshoz való jog, jogi tanácsadáshoz való jog, bírósághoz való fordulás joga, fellebbezés joga.

"A gyermekeknek biztosítani kell a megfelelő, független és hatékony panaszkezelési mechanizmusokhoz való hozzáférés jogát."

⁸ Iránymutatás 17-19.o

IV. GYERMEKBARÁT IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁS ELŐTT, ALATT ÉS UTÁN

A. Gyermekbarát igazságszolgáltatás általános elemei⁹

1. Tájékoztatás és tanácsadás
2. Magánélet és családi élet védelme
3. Biztonság (különleges megelőző intézkedések)
4. Szakemberek képzése
5. Multidiszciplináris megközelítés
6. Szabadságelvönás

1. Tájékoztatás és tanácsadás

- az igazságszolgáltatás vagy más hatósággal való első érintkezéskor és az eljárás során annak végéig,
- azon jogairól, amelyeket érintettek vagy érinthetnek, jogorvoslati eszközökről, az eljárás várható időtartamáról,
- az igazságszolgáltatás rendszeréről, az adott eljárásokról tekintettel a gyermek eljárásbeli helyére, szerepére, eljárási lépésekről,
- a gyermeket támogató mechanizmusokról,
- az adott eljárás lehetséges következményeiről,
- lényeges eseményekről: meghallgatás időpontjáról, helyéről,
- védő intézkedésekről,
- a gyermeket érintő döntések felülvizsgálati mechanizmusáról,
- az elkövetőtől vagy államtól jóvátétel követelésére nyitva álló lehetőségekről,
- a különböző szolgáltatások (pszichológiai, egészségügyi, tolmácsolási stb.) vagy támogatást nyújtó szervezetekről, ezekhez való hozzájutás,
- a tájékoztatásnak, tanácsadásnak a gyermek életkorához, érettségéhez kell igazodnia,
- a gyereket és a szülőt/jogi képviselőt közvetlenül kell tájékoztatni,
- jogi információkat tartalmazó gyermekbarát anyagokat hozzáférhetővé kell tenni,
- a gyermekkel szembeni vádról a vádemelést követően haladéktalanul, közvetlenül kell tájékoztatást adni (úgy, hogy a lehetséges következményét is megértsék).

2. Magánélet és családi élet védelme

- a gyermek magánéletét és személyes adatait védeni kell különösen a médiában,
- ha egy gyermeket meghallgatnak, szükség esetén zárt ülésen kerülhessen erre sor,
- az eljáró szakembereknek be kell tartaniuk a szigorú titoktartási szabályokat.

3. Biztonság (különleges megelőző intézkedések)

- minden eljárás során védeni a gyermek attól, hogy sérüljön (pl a megfélemlítéssel, megtorlással, másodlagos viktimizációval szemben),
- a bírói függetlenség sérelme nélkül a gyermekekkel foglalkozó szakembereket rendszeresen ellenőrizni kell,
- különleges óvintézkedéseket kell alkalmazni azokkal a gyerekekkel kapcsolatban, akiknél feltételezhető, hogy az elkövető a szülő, családtag vagy az elsődleges gondviselő.

⁹ Iránymutatás 20-24.o.

4. Szakemberek képzése

- a különböző korcsoportokba tartozó gyermekek jogaira és szükségleteire, a gyermekekhez igazított eljárásokra vonatkozóan, minden, gyermekekkel foglalkozó szakember számára biztosítani kell a szükséges interdiszciplináris képzést,
- a gyermekkel foglalkozó szakembereket koruknak és fejlettségi szintjüknek megfelelő kommunikációra ki kell képezni.

5. Multidiszciplináris megközelítés

- szoros együttműködésre kell ösztönözni a különböző szakembereket annak érdekében, hogy átfogó képet alkossanak a gyermekről, jogi, pszichológiai, szociális, érzelmi, fizikai és kognitív képességeire vonatkozó helyzetét felmérhessék,
- a különböző szakemberek számára közös értékelési keretrendszert kell létrehozni, amely a döntéshozók számára biztosítja a szükséges támogatást,
- tiszteletben kell tartani a szakmai titoktartási szabályokat is.

6. Szabadságelvönás

- végső eszközként és a legrövidebb szükséges ideig lehet szabadságelvönást alkalmazni,
- el kell különíteni a felnőttektől, csak kivételesen lehetnek együtt, ha ez a gyermek legfőbb érdekét szolgálja,
- az illetékes hatóságoknak biztosítaniuk kell a gyermekek jogainak tiszteletben tartását,
- a szülőkkel, barátokkal való rendszeres és tartalmas kapcsolat fenntartása (levelezés, látogatás) – kivéve, ha ez nem szolgálja a gyermek érdekét, és ez nem alkalmazható büntetésként,
- hozzáférhessen oktatáshoz, pályaválasztási tanácsadásban, szakképzésben, egészségügyi ellátásban, érvényesüljön gondolat, lelkiismereti és vallási szabadsága, szabadidős tevékenységhez való hozzáférés,
- programok, amelyek felkészítik a közösségbe való visszatérésre (érzelmi és fizikai szükségletek, családi kapcsolatok, lakhatási, oktatási, foglalkoztatási lehetőség),
- a kísérő nélküli kiskorú (pl menedékkérő) és a családjától elszakított gyermek esetén a szabadságelvönást nem indokolhatja kizárólag a tartózkodási jog hiánya, és soha nem alapulhat kizárólag azon.

B. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás előtt¹⁰

- A büntetőjogi felelősség alsó korhatára nem lehet túl alacsony, azt törvényben kell rögzíteni.
- Ha a gyermek érdekét az szolgálja leginkább, a bírósági eljárás alternatíváit kell ösztönözni (mediáció, bírósági útról való elterelés (diverzió), alternatív vitarendezési módok).
- Bírósági eljárás és bíróságon kívüli alternatívák igénybevételének lehetőségéről részletesen tájékoztatni kell a gyermeket (magyarázni is) – választási lehetőséget biztosítani, döntésben segítségnyújtás.
- A bírósági és bírósági eljáráson kívül is biztosítani kell a gyermekek jogait.

1. A gyermekek és a rendőrség

- Tiszteletben kell tartani a gyermekek személyiségi jogait és méltóságát, figyelembe kell vennie védtelenségüket, azaz tekintettel kell lennie korukra és érettségükre, illetve azon gyermekek különleges szükségleteire, akik testi vagy szellemi fogyatékossgal élnek vagy kommunikációs nehézségekkel küzdenek.
- Ha a rendőrség letartóztat egy gyermeket, őt a korának és értelmi szintjének megfelelő módon és nyelvezettel kell tájékoztatni az őrizetbe vétel okairól.
- Biztosítani kell számára, hogy ügyvédhez jusson, illetve hogy lehetősége legyen a szüleivel vagy a gyermek bizalmát élvező személlyel való kapcsolatfelvételre.
- Amennyiben nem állnak fenn kivételes körülmények, a szülő(ke)t tájékoztatni kell a gyermek rendőrsőn tartózkodásáról, őrizetbe vételének részletes okairól, és fel kell kérni a szülő(ke)t, hogy jöjjön/jöjjenek a rendőrségre.
- Az őrizetbe vett gyermeknek nem szabad a bűnözői magatartásra vonatkozó kérdéseket feltenni, illetve nem szabad tőle ilyen irányú érintettségre vonatkozó bármilyen nyilatkozatot kérni vagy ilyen nyilatkozatot vele aláíratni, kivéve ügyvéd vagy az egyik szülő vagy, amennyiben a szülők nem elérhetők, a gyermek bizalmát élvező személy jelenlétében. A szülőt, illetve a gyermek bizalmát élvező személyt ki lehet zárni, ha a bűnözői magatartásban való részvétellel gyanúsítható, vagy ha viselkedése akadályozza az igazságszolgáltatást.
- A rendőrségnek a lehetőségekhez mérten biztosítani kell, hogy a fogva tartás során a gyermekek legyenek elkülönítve a felnőtt korúaktól.
- A hatóságoknak biztosítaniuk kell, hogy a gyermekeket biztonságos és szükségleteiknek megfelelő körülmények között tartsák rendőrségi őrizetben.
- A tagállamokban az ügyészeknek – amennyiben erre megbízásuk kiterjed – biztosítaniuk kell a gyermekbarát megközelítés érvényesülését az egész nyomozati szakaszban.

¹⁰ Iránymutatás 25-26.o.

C. Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás alatt¹¹

1. A bírósági út és a bírósági eljárás igénybevétele
2. Jogi tanácsadás és képviselet
3. Meghallgatáshoz és véleménynyilvánításhoz való jog
4. Indokolatlan késedelem elkerülése
5. Eljárás szervezése, gyermekbarát környezet és gyermekbírát nyelvezet
6. Gyermek vallomása, nyilatkozatai

1. A bírósági út és a bírósági eljárás igénybevétele

- A gyermekek jogalanyként igénybe vehesse a jogi eszközöket.
- A bírósági út igénybevételének akadályát meg kell szüntetni (eljárási költségek, jogi tanácsadás hiánya).
- Gyermekek sérelmére elkövetett különleges bűncselekmények esetén adott esetben, a gyermek nagykorúvá válását követően biztosítani kell a bírósághoz való fordulás jogát.

2. Jogi tanácsadás és képviselet

- Saját nevében saját jogi tanácsadásra és képviseletre legyenek jogosultak, amikor a gyermek és a szülő között érdekellentét áll/állhat fenn.
- A felnőttekével megegyező vagy annál kedvezőbb feltételekkel kell ingyenes jogi segítségnyújtási lehetőséget biztosítani.
- A gyermeket képviselő ügyvédnek képzettnek, gyermeki jogok terén járatosnak kell lennie, folyamatos és mélyreható képzést kell kapnia, gyermekkel való kommunikációra képesnek kell lennie.
- A gyermeket saját jogokkal rendelkező, önálló ügyfélként kezelni, az ügyvédnek a gyermek véleményét kell közvetítenie.
- Információ, magyarázat, következmények felvázolása.
- Szülő és gyermek közötti érdekellentét esetén ügygondnokot vagy egyéb független képviselőt kell kijelölni a gyermeknek.

3. Meghallgatáshoz és véleménynyilvánításhoz való jog

- A bírácnak tiszteletben kell tartaniuk a gyermek meghallgatásához való jogát minden őt érintő ügyben vagy legalább azokban az esetekben, amikor úgy ítélik, hogy az adott ügyet megfelelően megérti.
- A gyermekkel meg kell beszélni, hogy a meghallgatásnak milyen módját szeretné választani.

¹¹ Iránymutatás 26-31.o.

- A gyermek véleményét kellő súllyal, korának és érettségének megfelelően kell értékelni.
- A gyermeknek joga és nem kötelezettsége a meghallgatáshoz való joga.
- A gyermek meghallgatásától nem lehet eltekinteni kizárólag életkora miatt: ha a gyerek kéri, a bíró nem utasíthatja el a gyerek meghallgatását kivéve ha a gyermek legfőbb érdeke ezt szolgálja.
- A gyereket a szükséges információkkal el kell látni, hogy miként élhet hatékonyan meghallgatáshoz való jogával (közölni, hogy nem feltétlenül befolyásolja a végső döntést e joga).
- A gyermeket érintő ítéleteket és bírósági döntéseket kellően meg kell indokolni, a gyermek számára érthető nyelvezettel kell elmagyarázni (különösen ha nem vették figyelembe a gyerek véleményét).

4. Indokolatlan késedelem elkerülése

- A sürgősség elvét kell alkalmazni, ez védi a gyermek legfőbb érdekét.
- A családi kapcsolatokra vonatkozó hátrányos következmények elkerülése érdekében családi ügyekben a bíróságnak kivételes igyekezetet kell tanúsítania.
- Ha szükséges, az igazságügyi szervek megfontolják ideiglenes határozat vagy előzetes ítélet meghozatalát, amelyet meghatározott időtartamig figyelemmel kell kísérni, annak érdekében, hogy azt később felülvizsgálják.
- A hatóságoknak lehetőséget kell biztosítani, hogy azonnal végrehajtható határozatot hozhassanak, ha ez szolgálja a gyermek legfőbb érdekét.

5. Eljárás szervezése, gyermekbarát környezet és gyermekbarát nyelvezet

- A gyerekkel életkora, speciális szükségletei, érettsége, értelmi szintje alapján kell bánni.
- A gyermekkel az eljárás kezdete előtt meg kell ismertetni az épület berendezését, elrendezését, a részt vevők személyét és szerepét.
- Megfelelő nyelvezet (kor, értelem).
- Tisztelettel és érzékenységgel kell kommunikálni.
- Lehetőséget kell biztosítani, hogy a gyermeket egy általa választott személy elkísérhesse (kivéve ha e személlyel kapcsolatban ezzel ellentétes, indokolt határozatot hoztak).
- A videó- és hangfelvétel, vagy tárgyalás előtti zárt meghallgatás elfogadható vallomásként kell felhasználni, illetve annak kell tekinteni.
- A gyermeket amennyire lehet, óvni kell olyan képekkel és információkkal szemben, amelyek ártalmasak lehetnek (ki kell kérni más szakember véleményét, mielőtt azokat a gyermek elé tárná).

- A gyermek tempójához és koncentrációs képességéhez kell igazítani a tárgyalást: szünetek, nem tarthat túl sokáig, minimális zavaró körülmény, figyelemelterelő tényezők.
- A váróhelyiség és a meghallgatás helye gyermekbarát környezet legyen.
- Gyermekekre szakosított egységeket kell létrehozni pl. a bíróságon, rendőrségen, ügyészségen belül.

6. *Gyermek vallomása, nyilatkozatai*

- A gyermekek meghallgatását és nyilatkozataik összegyűjtését képzett szakembereknek kell végezniük (legkedvezőbb környezetben és legmegfelelőbb körülmények között tehessen vallomást).
- Bátorítani kell a gyermekkorú áldozat vagy tanú audiovizuális nyilatkozatait (tisztelőben tartva a többi fél azon jogát, hogy annak tartalmát vitathassa).
- Meghallgatások száma lehető legkevesebb legyen.
- Lehetőleg el kell kerülni a gyermekkorú áldozat vagy tanú közvetlen szembesítését, kapcsolatát a feltételezett elkövetővel (kivéve ha a gyerek ezt kifejezetten kéri).
- Büntetőügyben biztosítani kell, hogy a gyermek vallomástételekor a feltételezett elkövető ne legyen jelen.
- Nem csökkenthetik a gyermek vallomásának értékét, hogy a gyermekkel szemben nincs eskü vagy más hasonló nyilatkozattételi kötelezettség.
- Lehetővé kell tenni, hogy gyermek ne legyen vallomástételre kötelezhető.
- Kizárólag a gyermek életkora miatt nem lehet a nyilatkozatát, vallomását érvénytelennek, megbízhatatlannak tekinteni.
- Lehetőleg a gyermekkorú áldozat és tanú gyermekbarát létesítményben, környezetben tehessen nyilatkozatot.

D. *Gyermekbarát igazságszolgáltatás a bírósági eljárás után*¹²

- A gyermek ügyvédjének, képviselőjének megfelelő nyelvezettel kell elmagyaráznia a gyermeknek a határozatot, ítéletet.
- A gyermekre vonatkozó vagy őt érintő bírósági határozatot késedelem nélkül kell végrehajtani.
- Családjogi esetekben meghozott, gyermeket is érintő ítélet végrehajtása kikényszerítésének a legvégső megoldásnak kell lennie.
- A szakszolgálatoknak a konfliktusos eljárásban született ítélet után lehetőleg ingyen iránymutatást és támogatást kell nyújtania a gyermeknek.

¹² Iránymutatás 31-32.o.

V. EGYÉB GYERMEKBARÁT INTÉZKEDÉSEK TÁMOGATÁSA¹³

1. A tagállamoknak támogatniuk kell a gyermekbarát igazságszolgáltatásra vonatkozó kutatásokat. (pl. **IDEA PROJECT**)
2. Tapasztalatcsere és az együttműködés nemzetközi előmozdítása.
3. A releváns dokumentumok gyermekbarát változatai közzététele, elérhetővé tétele.
4. Gyermek jogával foglalkozó nem kormányzati szervezetekhez kapcsolódó tájékoztató irodák felállítása, fenntartása, megerősítése.
5. Gyermekkel kapcsolatos ügyekre szakosodott bírák és ügyvédek rendszere létrehozásának megfontolása.
6. Emberi jogok, gyermeki jogok iskolai tananyagba való beépítése, a gyermekkel dolgozó szakemberek képzésébe kötelező elemként beépíteni.
7. Szülők gyermekjogokkal kapcsolatos ismereteinek növelését célzó rendszerek fejlesztése.
8. Gyermekbarát, több ügynökség részvételével működő és interdiszciplináris központok felállítása a gyermekkorú áldozatok és tanúk számára, ahol a gyermekek igazságügyi célból meghallgathatóak, orvosi vizsgálatoknak alávetethetők.
9. Hozzáférhető és tájékoztató szolgáltatások kiépítése (pl. Online tanácsadás, segélyvonalak).
10. Annak biztosítása, hogy minden, az igazságszolgáltatási rendszerben munkája során gyermekkel kapcsolatba kerülő szakember megfelelő támogatásban és képzésben részesüljön a gyermekjogok megfelelő biztosításának és végrehajtásának érdekében.

VI. ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELES¹⁴

1. A tagállamoknak intézkedéseket kell tenniük az iránymutatás végrehajtása érdekében. Biztosítaniuk kell széles körű terjesztését a gyermekek jogainak védelméért felelős vagy abban más módon érintett hatóságok körében. Megoldás lehet az iránymutatás gyermekbarát változatának terjesztése is.
2. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az iránymutatással való összhang érdekében felülvizsgálják nemzeti jogszabályaikat, szakpolitikáikat és gyakorlataikat, valamint hogy időről időre felülvizsgálják az e téren alkalmazott munkamódszereiket. Az iránymutatás arra is felhívja a tagállamokat, hogy írjanak elő konkrét intézkedéseket annak érdekében, hogy az iránymutatás szövegének és szellemének megfeleljenek.
3. E tekintetben valamifajta, egy vagy több független mechanizmust (például ombudsmant vagy gyermekügyi ombudsmanokat) tartalmazó keret fenntartása vagy létrehozása kiemelkedő fontosságú az iránymutatás végrehajtásának támogatása és figyelemmel kísérése szempontjából.
4. A gyermekek jogait támogató és védő civil társadalmi szervezeteknek, intézményeknek és szervezeteknek aktív szerepet kell biztosítani a figyelemmel kísézési folyamatban.

¹³ Iránymutatás 32-34.o.

¹⁴ Iránymutatás 34.o.

MAGYARORSZÁGI VONATKOZÁS
AJÁNLOTT KIEGÉSZÍTŐ ANYAGOK
1. AJB PROJEKT FÜZETEK¹⁵ – Az Alapvető Jogok Biztosának Gyermekjogi Projektje, az Európa Tanács támogatásával. – Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás. Gyermekjogi projekt (2012) – Projektvezető: dr. Lux Ágnes – Szerzők: Lux Ágnes, Gyurkó Szilvia, Herczog Mária – A projekt többek között vizsgálta a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulását.
KAPCSOLÓDÓ HAZAI JOGSZABÁLYOK
2. 2012. évi LXII. törvény a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról – A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosítása – A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet módosítása – A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosítása – A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosítása => „A kiskorú gyermek mint érdekelt” Azóta valamennyi jogszabályt hatályon kívül helyezték, és újak váltották fel azokat, de a vonatkozó részletszabályok beépültek az új jogszabályba.
A BÍRÓSÁG HONLAPJA ¹⁶
GYERMEKKÖZPONTÚ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS FIATALOKNAK, GYEREKEKNEK ➤ A gyermekmeghallgató szobákról https://birosag.hu/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatasi/fiataloknak-gyerekeknek/gyermekmeghallgato-szobakrol ➤ Könyvajánló – (Györfi Éva – Herczog Mária – Kőműves Ágnes: Gyermekjogokról gyerekeknek, Kiadó: CSAGYI, 2009) https://birosag.hu/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatasi/konyvajanlo ➤ Válaszolunk a kérdéseidre – ŐRSZEM - AVAGY "KERESSÜK A BAJT", DE CSAK AZÉRT, HOGY SEGÍTHESSÜNK! https://birosag.hu/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatasi/fiataloknak-gyerekeknek/valaszolunk-kerdeseidre

¹⁵ Forrás: A gyermekközpontú igazságszolgáltatás (Gyermekjogi Projekt, AJB projektfüzetek 2013/1, szerk.: Lux Ágnes, 2013.)

http://www.gyermekbantalmazas.hu/documents/gyermekkozpontu_igazsagszolgalatasi.pdf

¹⁶ A vázlat ezen pontja a birosag.hu oldal felhasználásával készült.

Forrás: <https://birosag.hu/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatasi>

FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM

- **Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról**
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a4541>
- **A gyermekközpontú igazságszolgáltatás**
(Gyermejjogi Projekt, AJB projektfüzetek 2013/1, szerk.: Lux Ágnes, 2013.)
http://www.gyermekbantalmazas.hu/documents/gyermekkozpontu_igazsagszolgalatasi.pdf
- **Bencze-Bózsár Stella: A gyermekbarát igazságszolgáltatás gyakorlati érvényesülése**
http://www.mabie.hu/attachments/article/158/Gyb%20igszolg%20%C3%A9s%20gyak%20megval_2017_05_publ.pdf
- **Gyurkó Szilvia: A gyermekközpontú igazságszolgáltatás követelménye Magyarországon és Európában** (tanulmány) 238-242.o.
http://www.gyermekbantalmazas.hu/documents/gyermekkozpontu_igazsagszolgalatasi.pdf
- **Gyurkó Szilvia: Gyermekbarát igazságszolgáltatás**
http://www.okri.hu/images/stories/KT/KT_49_2012/007_gyurko.pdf
- **Gyermekek központú igazságszolgáltatás** (Bíróság honlapja)
<https://birosag.hu/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatasi>
- **Gyermejjogi stratégia (EU)**
http://epa.oszk.hu/00800/00877/01980/pdf/C_2009_041E_0024_0046.pdf
- **Az EU gyermejjogi ütemterve (2011)**
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A52011DC0060>

AJÁNLOTT OLDALAK

- **Child-friendly Justice – Council of Europe**
<https://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice#%7B%2212440309%22%3A%5B%5D%22%3A%5B%5D%7D>
- **European Commission – Child-friendly justice**
https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/child-friendly-justice_en
- **European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) – Children and Justice**
<http://fra.europa.eu/en/project/2012/children-and-justice>
- **Gyermekbarát igazságszolgáltatás**
<http://gyermekbarat.kormany.hu/mit-kell-tudni-a-gyermekebarat-igazsagszolgalatrol>

UNIVERSITY
OF TAMPERE

IDEA PROJEKT

A GYERMEKEK JOGAIVAL KAPCSOLATOS ISMERETEK BŐVÍTÉSE
ÉS KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSE
A GYERMEKEK VÉDELME ÉRDEKÉBEN

Nagy Márta

Gyermekspecifikus jogalkalmazás
A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban

2018

Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union

Tartalom

Bevezetés.....	215
A gyermek meghallgatása az Európai Unió gyermekjogi tematikája alapján.....	216
1. Előzmények	216
2. A gyermek szabad véleménynyilvánításához való joga és a gyermek meghallgatása ...	217
a) A két alapelv megjelenése a nemzetközi és uniós jogforrásokban	217
b) A gyermek és a gyermekkor definíciója	219
c) Az ítélőképesség vizsgálata	220
d) A gyermek véleményének értékelése	224
3. A gyermekbarát igazságszolgáltatás bírósági koncepciója	226
a) Az Európai Bizottság cselekvési terve.....	227
b) Az Európai Bizottság ütemterve	227
c) A gyermeki jogok megjelenése a gyermekbarát igazságszolgáltatásban	229
4. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának és az Európai Unió Bíróságának gyakorlata a gyermek részvételével kapcsolatban az őt érintő eljárásokban	231
a) A bíróságok gyakorlatról általában.....	231
b) A Bíróság gyakorlata: az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. és 14.cikk sérelme	232
c) Az Unió Bíróságának gyakorlata: a gyorsaság és a hatékonyság követelménye	236
Összegzés	239
Felhasznált irodalom	240

Gyermekspecifikus jogalkalmazás

A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban¹

Dr. Nagy Márta²

Bevezetés

A gyermek vagy kiskorú, illetve fiatalkorú jogi státusza hatalmas átalakuláson ment át az elmúlt században, s érdekeinek védelme alapvető jogként aposztrofálódik a XXI. században is. A gyermek érdekei azonban az emberi jogokon belül is vitathatatlan elsőbbséget élvező érdekek, vagy olyan legfőbb érdekek, amelyek a szülők vagy más érdekelték érdekeihez képest elsőbbséget élveznek? A gyermek érdekének elsődlegessége a *New York-i Gyermekjogi Egyezmény* 1989-ben történő elfogadása óta alapvető érték és követelmény. Az Egyezmény a lehető legszélesebb körben fogalmazza és követeli meg azt, hogy a gyermek jogai kellő védelemben részesüljenek.³ A gyermek jogainak megfelelő érvényesülése a gyermekvédelmi, igazságszolgáltatási eljárások során a kiélezett konfliktushelyzetekben mérhető leginkább: a gyermek véleményének meghallgatása, a véleményének tiszteletben tartása, a megfelelő tájékoztatása az őt érintő eljárásokban, ezekben a helyzetekben töltődnek meg valós tartalommal. A gyermek legfőbb vagy legjobb érdeke érvényesülésének egyik garanciája, ha a jogalkalmazás felkészülten várja a gyermeket, akinek a részvételét biztosítani szükséges az őt érintő eljárásokban. Jelen tanulmány körbejárja azt a kérdést, vajon mitől lesz gyermekközpontú az igazságszolgáltatás, továbbá a gyermek részvételének egyik megnyilvánulási formájára, a gyermek meghallgatására fókuszál. Ideális esetben, ha a gyermek megfelelően képzett, felkészült, a gyermekre odafigyelő felnőttek irányításával, társaságában, szabadon, befolyásmentesen tudja és képes kommunikálni véleményét, különböző okokból sebzett állapotából (válási krízis, abúzusok különböző formája) az őt érintő eljárásban való részvételével sikeresen megbirkózhat a nehézségekkel, sikeresen adaptálódhat az életében bekövetkező változásokhoz, és visszanyerheti jólétét (welfare, bien-être) testi-leki szenvedései, nehéz élethelyzeteinek átélése után.

AJÁNLOTT VIDEÓK

<https://kolyok.blog.hu/2017/11/20/gyerekjog-unicef-filmek>

<https://www.youtube.com/watch?v=wp8tYVDOFZ8&list=PLhy6C6hkiM5ZvEo9-xOz5Nxp7ZNXEoid4&t=0s&index=7>

AJÁNLOTT FILM

Harry Potter és a bölcsek köve, 2011.

¹ Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union.

² PhD, habil c. egyetemi docens, bíró

³ Szeibert Orsolya: Család, gyermek és vagyon a XXI. század elején. In: (szerk.: Szeibert Orsolya) Család-Gyermek- Vagyon. A joggyakorlat kihívásai. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2012, 26.o.

A gyermek meghallgatása az Európai Unió gyermekjogi tematikája alapján

Összefoglalás

A gyermek jogai - úgy, ahogyan például az emberi méltóság, a szólásszabadság -, az alapvető emberi jogok részét képezik, melyek közül a gyermeknek az őt érintő eljárásokban való részvételéhez szorosan kapcsolódik két jogosultság: az egyik a gyermek szabad véleménynyilvánításhoz való joga, a másik a gyermek meghallgatása. E jogosultságok alapvető szinten jelennek meg a nemzetközi és az uniós (így hazai) jogforrásokban. A gyermeki jogok minél hatékonyabb érvényesítéséhez az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága számos javaslatot fogalmazott meg, és számos programot indított az Európai Unió tagállamai számára. A legátfogóbb monográfia a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás.

1. Előzmények

Az Európa Tanács „*Építsük Európát a gyermekekért, a gyermekekkel!*” elnevezésű programja azzal a céllal jött létre, hogy biztosítsa és támogassa a gyermekek emberi jogait, és védelemben részesítse őket az erőszak minden formájával szemben.⁴ Az Európai Bizottság 2011 februárjában terjesztette elő az *EU gyermekjogi ütemtervét*, amelyben a gyermekek érdekét megfelelően védő intézkedéseket, terveket fogalmaz meg. A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló *iránymutatás* (továbbiakban: iránymutatás) elfogadásával az Európa Tanács kimondottan azt kívánja elérni, hogy az igazságszolgáltatás mindig gyermekközpontú legyen, függetlenül attól, hogy kik ezek a gyerekek vagy mit tettek.⁵ Az iránymutatás elfogadása a tagállamok részéről jelentős előrelépést jelent a gyermeki jogok mind szélesebb körben való érvényesülése terén, a gyermek egyenrangú partnerként kezelésében az igazságszolgáltatásban való részvétele során. Hogyan jelennek meg a fent körülírt célok megvalósítását szolgáló intézkedések nemzeti szinteken a politikai döntésekben, hogyan változnak, változhatnak a nemzeti joggyakorlatok a családjogi jogalkalmazás terén az iránymutatásban foglaltak maradéktalan érvényesítése során. Ezeket a kérdéseket járjuk körbe a lehetséges válaszokat kutatva az Európai Unió gyermekjogi tematikájából a *gyermek szabad véleménynyilvánításhoz való joga és a gyermek meghallgatása alapelveinek* érvényesülése kapcsán a gyermekközpontú igazságszolgáltatás rendszerében. A gyermek önálló alanyként, önálló jogok hordozójaként kizárólag az utóbbi harminc esztendőben lépett a jog színpadára, és a fent megnevezett jogosítványai biztosítják számára, hogy véleményét az őt érintő kérdésekben kellő súllyal figyelembe vegyék.

⁴ www.coe.int/children

⁵ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/stat-tart-file/gyerekbarat_igazsagszolgalatas_iranymutatas.pdf, <https://rm.coe.int/16806a4541>

Forrás: <https://rm.coe.int/16806a4541>

2. A gyermek szabad véleménynyilvánításához való joga és a gyermek meghallgatása

a) A két alapelv megjelenése a nemzetközi és uniós jogforrásokban

- **New York-i Gyermekjogi Egyezmény**

A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény (Magyarországon kihirdetve az 1991. évi LXIV. törvénnyel), (*New York-i Gyermekjogi Egyezmény*) 9. cikk 2. pontja alapelveként rögzíti a szülői felügyeleti joggal és a kapcsolattartási ügyekkel kapcsolatban, hogy: „*valamennyi érdekelt félnek lehetőséget kell adni az eljárásban való részvételre.*” A 12. cikk a gyermekek részvételére fókuszálva rendelkezik arról, hogy: „*Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában levő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét. A gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.*”

- **Gyermek Jogainak Gyakorlásáról szóló Egyezmény**

Az *Európa Tanács 1996-os Egyezménye*⁶ a gyermek eljárásjogi jogosultságai közé sorolja azt, hogy megkapja a releváns tájékoztatást, kifejtse álláspontját, s tájékoztatást kapjon arról, hogy az általa elmondott vélemény, továbbá az eljárás során hozható döntések milyen következményekkel járnak. Ezen alapvető jogokon túlmutatva az 1996-os Egyezmény további eljárási jellegű jogokat kíván garantálni. Ez utóbbiak szerint a gyermek kérheti, hogy meghatározott személy segítsen neki véleményének megfogalmazásában, továbbá ügyvéd kijelölését is.⁷

⁶CETS n° 160. Convention on the Exercise of Children's Rights 1996.
<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/160>

⁷Szeibert, 177.o.

- **Alapjogi Charta**

Az Európai Unió *Alapjogi Chartája* 24. cikke (1) bekezdésében rögzíti, hogy a gyermekek véleményüket szabadon kifejezhetik, s az őket érintő ügyekben véleményüket életkoruknak és érettségüknek megfelelően kell figyelembe venni.

- **Hágai Gyermekelviteli Egyezmény**

A Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló 1980. évi Hágai Egyezmény (*Hágai Gyermekelviteli Egyezmény*) 13. cikkének (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a bíróság „megtagadhatja a gyermek visszavitelének elrendelését, ha úgy találja, hogy a gyermek ellenzi a visszavitelt és elérte az érettségnek azt a fokát, amikor nézetei már számításba veendők. Ha e rendelkezést együtt értelmezzük a 4. cikkel, látjuk, hogy a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény alkalmazását a 16 éven aluli gyermekekre korlátozza, és elismeri, hogy a „tizenhatodik életévét betöltő személy rendszerint képes saját véleményét alkotni, amelyet egyik szülő, illetve az igazságügyi vagy államigazgatási hatóság sem hagyhat figyelmen kívül”. A 13. cikk (2) bekezdésének célja, hogy mérlegelési jogkört biztosítson a bíróság számára arra az esetre, ha egy 16 év alatti idősebb gyermek ellenzi a visszavitelét. Ezt a rendelkezést ma már egyre inkább a gyermek meghallgatáshoz való átfogó jogával összefüggésben értelmezik, amelyet a 2005. évi CXL. törvénnyel kihirdetett 1996. október 19-én kelt *Hágai Gyermekvédelmi Egyezmény* is elismer.

- **Brüsszel IIa Rendelet**

Az *Európai Unió Tanácsának* a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságokról, valamint a határozatok elismeréséről, és végrehajtásáról szóló 2201/2003/EK rendelete (*Brüsszel IIa Rendelet*) 11.cikkének (2) bekezdése visszaül a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 12. és 13. cikkére, amikor kimondja, hogy „az 1980-as Hágai Egyezmény 12. és 13. cikkének alkalmazásakor biztosítani kell, hogy a gyermek lehetőséget kapjon az eljárások során történő meghallgatására, kivéve, ha ez a gyermek életkora vagy érettségi szintje miatt nem tűnik célszerűnek”. Ezt a fejleményt a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény Szerződő Államai által az Ország profilokban megadott információk is tükrözik, és a tendenciát a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény és a Hágai Gyermekvédelmi Egyezmény gyakorlati alkalmazásával foglalkozó Különleges Bizottság hatodik ülése is tárgyalta.⁸

AJÁNLOTT VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=G1czKPXeChI
KÉRDÉSEK
1. A gyermek öt érintő eljárásokban való részvételéhez mely két alapvető gyermeki jog fűződik? 2. Milyen nemzetközi és uniós jogforrásokban jelennek meg a fenti jogok? 3. Milyen javaslatokat fogalmazott meg az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága a tagállamok számára?

⁸Bevált gyakorlatról szóló útmutató a gyermek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. október 25-i Hágai Egyezmény alapján - Közzététel, Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia Állandó Hivatala, 2012, 68.o.

b) A gyermek és a gyermekkor definíciója

A gyermek konkrét definícióját nem találjuk meg a nemzetközi és uniós jogforrásokban, de az Egyezmény 1. cikkének meghatározása szerint az Egyezmény alkalmazásában „gyermek” az a személy, aki 18 éven aluli. A megfogalmazás nyitva hagyja a gyermekkor kezdetét, a kora gyermekkor azonban a születéstől 8 éves korig értendő. A gyermekkor végével kapcsolatban pedig a Gyermekjogi Bizottság a 18 év alatt biztosított nagykorúság felülvizsgálatára és különösen a védelmet biztosító életkor felemelésére biztatja az államokat.⁹ A Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 4. cikke a 16. életévét jelöli meg az alkalmazhatóság kritériumaként, a Hágai Gyermekvédelmi Egyezmény 2. cikke 18 életév alatti gyermekekről rendelkezik annak kimondásával, hogy az egyezményt „a gyermekekre születésük pillanatától a 18. életévük betöltéséig kell alkalmazni,” a Brüsszel IIa Rendelet 11. cikke is a 16 éven aluliakra vonatkozik. A gyermek fogalmi meghatározásának és az életkor összefüggésének gyakorlati jelentősége van a jogalkalmazásban, hiszen a fenti rendelkezések figyelmen kívül hagyása konkrét jogkövetkezményekkel jár a határozatok egyezményben részes, illetve tagállamok közötti kölcsönös elismerés kapcsán. A *Hágai Gyermekvédelmi Egyezmény 23. cikk (2) bekezdésének b.) pontja* az elismerés megtagadásának okaként szabályozza, „ha az intézkedést, sürgős eset kivételével, bírósági vagy közigazgatási eljárás során anélkül hozták, hogy biztosították volna a gyermek meghallgatásának a lehetőségét, megsértve a megkeresett Állam alapvető eljárási elveit.” Ezzel összhangban a Brüsszel IIa Rendelet 23. cikk b) pontja is deklarálja, hogy a szülői felelősségre vonatkozó határozat nem ismerhető el, amennyiben – sürgős eseteket kivéve – a határozatot úgy hozták meg, hogy nem adtak lehetőséget a gyermek meghallgatására, megsértve ezzel annak a tagállamnak az eljárási alapelveit, ahol az elismerést kérik. A nemzetközi egyezmények és az európai uniós jogforrások szabályainak alkalmazása látszólag sem tűnik egyszerűnek. A gyermeknek az eljárásban való részvételét ugyanis nem közvetlennek tüntetik fel a szabályok, számos kritériumot megfogalmaznak a gyermek szabad véleménynyilvánítási jogának gyakorlásához. E jogok gyakorlását a gyermek ítélőképességéhez, korához, érettségi fokához, közvetlen vagy képviselő útján való részvételéhez kötik. Ezeknek meghatározása a jogalkotók és a jogalkalmazók számára is komplex feladat, hiszen a fenti kritériumok vizsgálatának nemcsak jogi, hanem pszichológiai, pedagógiai aspektusai is vannak. E joggal óvatosan kell élni, mert a gyermek véleményének kikényszerítése nem kívánatos, akkor célszerű meghallgatni, ha ez valóban az érdekében áll, a döntéshez feltétlenül szükséges, továbbá ha a gyermek maga igényli az eljárásban való részvételét.¹⁰ E tendenciát erősíti az *iránymutatásnak* a meghallgatáshoz és a véleménynyilvánításhoz való jog kapcsán kifejtett álláspontja, miszerint valóban *a gyermek jogaira és a mérlegelési jogkörre* helyezi a hangsúlyt. Úgy fogalmaz, hogy a meghallgatáshoz való jog a gyermeknek joga és nem kötelessége. A gyermek meghallgatásától nem lehet eltekinteni kizárólag az életkora miatt. Ha a gyermek kezdeményezi, hogy az őt érintő ügyben meghallgassák, a bíró nem utasíthatja el a meghallgatását, kivéve, ha a gyermek legfőbb érdeke úgy kívánja, és meg kell hallgatnia a gyermek meglátásait és véleményét az ügy őt érintő kérdéseiről. A bíróknak tiszteletben kell tartaniuk a gyermek meghallgatáshoz való jogát minden őt érintő ügyben, vagy legalább azokban az esetek-

⁹ Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához (A magyar kiadást szerkesztette: Herczog Mária) Egyesült Nemzetek Gyermekalapja, 2007, 1-3.o.

¹⁰ Dr. Filó Erika-Dr. Katonáné dr. Pehr Erika: Gyermeki jogok, gyermekvédelem, HVG-Orac Lap-és könyvkiadó Kft. Budapest, 2009. 38.o.

ben, amikor úgy ítélik, hogy a szóban forgó ügyet megfelelően megérti. Az e célból alkalmazott eszközöket a gyermek értelmi szintjéhez és kommunikációs képességéhez kell igazítani, és figyelembe kell venni az ügy körülményeit. A gyermekkel meg kell beszélni, hogy a meghallgatásnak milyen módját szeretné választani. *A gyermek meglátásait és véleményét kellő súllyal, korának és érettségének megfelelően értékelni kell.* A mérlegelési jogkör gyakorlása tehát a véleményének értékelésére vonatkozik. Nem hagy azonban mozgásteret a részes államok számára a vélemény beszerzése, tehát a gyermek meghallgatása tekintetében az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága. A Bizottság a 12. sz. általános magyarázatában¹¹ úgy értelmezi a gyermek meghallgatáshoz való jogát, mint az Egyezmény négy vezérelvének egyikét, és az értelmezésben a „shall assure” („biztosítja”) kifejezést használja. A magyarázat azt a tényt fejezi ki, hogy *az életkor önmagában nem határozhatja meg egy gyermek véleményének jelentőségét.* Az iránymutatás ezzel kapcsolatban a Bizottság 5. sz. általános magyarázatát idézi: „úgy tenni, mintha meghallgatnánk a gyermeket, nem különösebben nehéz; kellő súlyt adni a véleményének – ez már valódi változást igényel.”

c) Az ítélőképesség vizsgálata

Forrás: <https://www.stayathomemum.com.au/my-kids/10-books-about-divorce-for-children/>

Azt, hogy a gyermek ítélőképessége birtokában van-e, függ a gyermek személyisége integráltsági fokától, szellemi teljesítőképességétől. Befolyásolhatja az egyik szülőhöz való érzelmi kötődése. A hatóságok döntenek el, mikor tekintik a gyermeket ítélőképessége birtokában levőnek és mérlegelési jogkörébe tartozik a meghallgatott gyermek véleményének figyelembe vétele.¹² Az iránymutatás az ítélőképesség vizsgálata kapcsán olyan fogalmakat használ, mint „életkor és érettség”, valamint „megfelelő megértés”, amely a felfogóképesség egy bizonyos szintjére utal, de nem megy el addig, hogy az adott ügy valamennyi vonatkozásának teljes körű, átfogó ismeretét követelje meg a gyermektől. Kimondja, hogy a gyermekeknek joguk van ahhoz, hogy véleményüket mindenféle nyomás és manipuláció nélkül, szabadon ismertessék. Az *Emberi Jogok Európai Bírósága* (továbbiakban: Bíróság), egy több országot érintő örökbefogadási ügyben,¹³ amelyben román gyerekek és olasz örökbefogadók szerepeltek, a Bíróság nagyon egyértelműen foglalt állást a gyermekek meghallgatáshoz való jogáról és arról, hogy a gyermekek véleményét komolyan kell venni. „Ki kell emelni, hogy ebben az ügyben a gyermekek, amint betöltötték azt az életkort, amikor ésszerűen feltételezhető volt, hogy személyiségük kellő mértékben kialakult és elérték a szükséges érettséget ahhoz, hogy véleményt nyilvánítsanak arról, milyen környezetben szeretnének nevelkedni, elutasították azt az elképzelést, hogy csatlakozzanak örökbe fogadó szüleikhez Olaszországban”. „A gyerme-

¹¹Convention on the Rights of the Child, UN.

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>, CRC/C/GC/12, 2009. július 1.

¹²Dr. Filó Erika-Dr. Katonáné dr. Pehr Erika, 38.o.

¹³Pini and Others v. Romania, no. 78028/01 and 78030/01, ECHR 2004-V, p.237, p. 297

kek érdeke azt diktálta, hogy a tárgyra vonatkozó véleményüket figyelembe kell venni, amint elérték a szükséges érettséget annak kifejezéséhez. Az, hogy *10 éves koruk betöltését követően a gyermekek folyamatosan elutasították*, hogy Olaszországba utazzanak és csatlakozzanak örökbe fogadó szüleikhez, *meghatározó súllyal bír e tekintetben.*” A Hokkanen kontra Finnország ügyben¹⁴ egy apa az évek óta a nagyszüleivel élő lánya felügyelete iránt támasztott igényt. A gyermek nem akart az apjával élni, és a Bíróság egyetértett azzal, hogy *„a gyermek kellően éretté vált ahhoz, hogy véleményét figyelembe vegyék”*. Hogyan definiálható az ítélőképesség és köthető-e életkorhoz a tagállami joggyakorlatokban? Az egyes tagországok eltérően próbálják az ítélőképességet életkorhoz kötni. Németországban és Norvégiában az életkor igen alacsony, Németországban nem ritka a 2-3 éves gyermek közvetlen meghallgatása, utóbbiban hétéves kortól kötelező. Franciaországi kutatások a váltott elhelyezés kapcsán erősítik meg, hogy a tizenöt-tizennyolc éves korosztály esetében az önmeghatározás igénye lehet fontos tényező a bíróságok számára, mely sok esetben ütközhet a szülők elvárásaival. A fiatal felnőtt kinyilvánított akarátának a figyelembe vétele nem mellőzhető a bíróságok számára a döntés meghozatalánál.¹⁵ Az európai országok nagyobb részében a tizenkettő-tizennégy éves kor, mint konkrét időpont jellemző. Általánosan jellemző, hogy az iskolakezdés, hetnyolcéves korban a logikai képességek birtoklása, a valóság megfelelő érzékelése, erkölcsi ítéletek kialakításának képessége, tíz-tizenkét éves korban a logikus gondolkodás képességének elsajátítása már olyan tényezők, amelyekkel a szülőknek és az őt érintő ügyekben eljáró bíróságoknak és hatóságoknak is számolniuk kell.¹⁶ Az igazságszolgáltatási szerveknek szóló iránymutatás a gyermek jogairól szóló Egyezmény szemléletén alapul. A Bizottság felhívja a figyelmet arra, hogy a 12. cikk két bekezdésében foglalt jogok nem az önrendelkezést, hanem a döntéshozatalban való érdemi részvétel jogát biztosítják. Az 5. és 14. cikk a gyermek „kibontakozó képességeire” tett utalásai pedig hangsúlyozzák annak szükségességét, hogy tiszteltben tartsák a gyerek döntéshozatali képességének fejlődését.¹⁷

- **A magyar jogi szabályozás főbb elemei az ítélőképesség vizsgálatával összefüggésben**

Az *Alaptörvény* a gyermeket, mint külön intézkedéssel védendő csoportot említi.¹⁸ Az egyes korosztályi fogalom meghatározásokra a *Büntető Törvénykönyvben* (Btk.),¹⁹ a *Gyermekevédelmi törvényben* (Gyvt.) találunk példákat. Ez utóbbi egységesen a 18 éven aluliakat tekinti gyermeknek. Eltérő a gyermek fogalma a kiskorú gyermek tartása iránti perben.²⁰ A cselekvőképességgel összefüggésben a 18 év alatti személyeket a jogszabály kiskorúnak említi.²¹ A magyar családjogi szabályozásban a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és

¹⁴Hokkanen v. Finland, 23 September 1994, Series A no. 299-A

¹⁵ Dr. Gyengéné dr. Nagy Márta: Arany középút? - a váltott elhelyezés tapasztalatai Franciaországban, in: Családi Jog IV. évfolyam 2. szám, 2006. június, 35.o.

¹⁶ Bucsi Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban, Dunaújvárosi kutatás alapján, in: Család, gyermek, vagyon, a joggyakorlat kihívásai. Szerkesztette: Szeibert Orsolya, HVG-Orac lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012, (továbbiakban: Bucsi 2012.) 298.o.

¹⁷ Kézikönyv, 107.o.

¹⁸ Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése

¹⁹ Btk. 16. §

²⁰ (új) Pp. 489. § (2) bekezdés: E fejezet alkalmazásában kiskorú gyermek - legfeljebb a huszadik életévének betöltéséig - azt a tartásra jogosult nagykorú gyermeket is érteni kell, aki középiskolai tanulmányokat folytat.

²¹ (új) Ptk. 2:10. § (1) bekezdés: Kiskorú az, aki tizenhatalcadik életévét nem töltötte be.

gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet (Gyer.) 2. §-a definiálja az ítélőképességet a szerint, hogy ítélőképessége birtokában levő gyermeknek azt a kiskorút tekinti, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni. A magyar családjogi szabályozás nem határozza meg, hány éves kortól ítélőképés a gyermek. A magyar bírói gyakorlat megengedhetőnek tartja a gyermekek meghallgatását hat-nyolcéves kortól, a tizenkettő-tizennégy éves kort olyan korhatárnak tekinti, amelynél már értelmes vélemény várható a gyermektől. Egyedi esetek igazolhatják, hogy a kiskorú akár tizenkét év alatt is rendkívül érett és fejlett, ítélőképés, de előfordulhat az is, hogy – bizonyos tényezők miatt – egy tizenhat éves nem tud érdemben nyilatkozni. Nincs tehát egységes standard az ítélőképességre, minden esetben egyedi vizsgálatot igényel, hogy a gyermeki nyilatkozatot mennyire kell komolyan venni és az hogyan értékelendő.²² Ezt támasztják alá az új Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvének (CSJK) 4:171. §. (4) bekezdésében foglaltak a gyermek meghallgatására vonatkozóan. A CSJK nem állapít meg olyan életkort, amelynek betöltését követően a gyermeket mindenképpen meg kell hallgatni. A bíróság felelőssége, hogy eldöntse: mikor indokolt a gyermek személyes részvétele, meghallgatása, illetve mikor szükséges pszichológus szakértő útján tájékozódni a gyermek véleményéről, kötődéséről. Ezt mindig az ügy jellegétől, a gyermek fejlettségétől teszi függővé.²³ A jövőben egyre kevésbé tartható tendencia az a korábbi évtizedekben kialakult bírói gyakorlat, melyet az Alkotmánybíróság 1143/B/1998. AB határozatával nem tekintett alkotmány sértőnek, amikor kimondta, hogy nem jelenti a gyermekvédelemhez és gondoskodáshoz való alapjogának aránytalan korlátozását, ha az elhelyezésére (szülői felügyeleti jogok gyakorlására) vonatkozó jogvitában nem hallgatja meg minden esetben a kiskorút. A Brüsszel IIa Rendelet 23. cikke értelmében mára egyértelművé vált, hogy a szülői felelősséget érintő határozat elismerésének akadály, ha a határozatot úgy hozták meg, hogy nem adtak lehetőséget a gyermek meghallgatására. A hatályos magyar családjogi szabályozásnál ez kifejezetten a 14. életévét még be nem töltött gyermeknél jelenthet problémát, hiszen ítélőképessége birtokában levő gyermeknek azt a kiskorút tekinti, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni. Bár a bíróság a gyermek álláspontjáról a szülők erre vonatkozó egyező nyilatkozata útján is tájékozódhat, a gyerekek nagy többsége értékeli, ha megkérdezi a bíróság az álláspontját az őt érintő kérdésekről, akár már a 8-10 éves gyermekek esetében is.²⁴ A meghallgatás módszere, tudniillik, hogy a bíróság közvetlenül vagy közvetve, szakértő útján hallgassa-e meg a gyermeket, azért izgalmas kérdés, mert a pszichológia szerint minél kisebb egy gyermek, annál inkább azt mondja, amit gondol, amiben hisz, kevésbé hazudik, gyakran elfecsegi azokat a dolgokat, amikre azt mondták neki, hogy arról nem szabad beszélni. Talán a nagyobb gyermekek jobban tudnak hazudni. A hazugságoknak sokszor önvédelmi funkciója van, mivel csökkent a feszültséget: kevésbé stresszes hallgatni arról, amitől fél.²⁵ Látszólag tehát a bírónak könnyebb dolga lenne a kisgyermekkel, de a bíró számára nem könnyű feladat, hogy ne tegyen fel direkt kérdéseket, vagy a gyermek ne lássa át az indirekt kérdések célját sem. Nem

²² Ádámkó Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása – különös tekintettel a gyermekelhelyezésre, in.: Családi Jog XIII. évfolyam 3. szám, 2015. szeptember, 10-17.o.

²³ Kommentár 269.o.

²⁴ Ádámkó, uo.

²⁵ Uo.

véletlen, hogy a gyermek közvetlen meghallgatására a mai napig sokkal kevesebb példát látnunk, mint a szakértő általi meghallgatásokra, tizennégy éves kor alatti gyermeknél szinte mindig, tizennégy év felettiéknél esetenként.²⁶ Lehetséges, hogy ezen a felfogáson gyökeresen változtatnak majd a jövőben az új polgári perrendtartás szabályai. A szülői felügyelettel kapcsolatos perek közös szabályai között szerepelnek ugyanis a kiskorú gyermek meghallgatásának szabályai, amellyel az eljárásjogi szabályok harmonizálnak az anyagi jogszabályokkal, amelyek – mint fentebb említettük – a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perekben kimondják a gyermek – közvetlen vagy közvetett (szakértő útján történő) meghallgatásának kötelezettségét.²⁷ Az új jogszabályi rendelkezések kielégítik a gyermekbarát igazságszolgáltatás követelményét a gyermek, mint egyéb érdekelt meghallgatásának szabályozása tárgyában a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti, mind a szülői felügyeleti jog megszüntetése és visszaállítása iránti perekben, ahol megteremtik azt a kielégítő vagylagos illetékségi szabályt, amelyet a kiskorú gyermek kímélete, és érdekeinek messzemenő figyelembevétele indokol.²⁸

²⁶Bucsi 2012, 312-313.o.

²⁷2016. évi CXXX. tv.(új Pp.) 473. § [A kiskorú gyermek meghallgatása]

(1) Ha a bíróság a perben a kiskorú gyermek, mint érdekelt meghallgatásáról dönt, indokolt esetben egyidejűleg a kiskorú részére hivatalból ügygondnokot rendel. A bíróság a kiskorút a felek és a felek képviselői távollétében is meghallgatja.

(2) A bíróság a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorút a törvényes képviselője útján idézi meg azzal a felhívással, hogy a megjelenéséről gondoskodjék. A tizennegyedik életévét betöltött kiskorú idézéséről akkor is külön értesíti a bíróság a törvényes képviselőt, ha őt is idézte a tárgyalásra.

(3) A kiskorú meghallgatásának megfelelő légkörben, a gyermek korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell megtörténnie. A meghallgatás kezdetén a kiskorútól meg kell kérdezni a nevét, születési helyét, idejét, anyja nevét, lakóhelyét, majd tájékoztatni kell arról, hogy a meghallgatás során a valóságnak megfelelő előadásokat kell tenni és arról, hogy a nyilatkozattételt, illetve az egyes kérdésekre a válaszadást megtagadhatja. Ha a bíróság a kiskorú részére ügygondnokot rendelt, a tájékoztatásnak az ügygondnok eljárásban betöltött szerepére, jogaira és kötelezettségeire is ki kell terjednie.

(4) A kiskorút az elnök hallgatja meg. A felek a meghallgatást megelőzően indítványozhatnak kérdéseket akkor is, ha a kiskorú meghallgatására a felek távollétében kerül sor. Az ügygondnok a kiskorú meghallgatása során kérdéseket indítványozhat. Az elnök engedélyezheti, hogy az ügygondnok a kiskorúhoz közvetlenül is intézhessen kérdést. Az indítványozott vagy a kiskorúhoz közvetlenül intézett kérdések megengedhetősége felől az elnök határoz.

(5) A meghallgatás végén, még a kiskorú jelenlétében a jegyzőkönyvbe vett vallomást fel kell olvasni, vagy ha a jegyzőkönyv a jegyzőkönyvi tartalmat összefoglaló hangfelvétel útján készül, azt a kiskorú jelenlétében kell rögzíteni. Ennek megtörténtét vagy mellőzését a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni. A felolvasáskor, illetve a rögzítéskor a kiskorú az általa elmondottakat kiigazíthatja vagy kiegészítheti. A jegyzőkönyv – az elnök engedélyével – az ügygondnok, vagy ha a meghallgatás a felek jelenlétében történik, a felek észrevételei alapján is kiegészíthető és módosítható. Az ügygondnok, illetve a felek erre vonatkozó kérelmét – annak elutasítása esetén – a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni.

(6) Ha a kiskorú meghallgatására a felek távollétében kerül sor, az elnök a felekkel ismerteti a meghallgatásról készült jegyzőkönyvet.

²⁸ 501. § [Illetékség]

(1) A szülői felügyelet megszüntetése iránt indított pert a kiskorú gyermek lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt is meg lehet indítani.

(2) A szülői felügyelet visszaállítása iránt indított perre kizárólag az a bíróság illetékes, amely a szülői Felügyeleti jogot megszüntető határozatot hozta.

- A kiskorú státusza az új polgári perrendtartásban

Forrás: <https://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/gyerekeknek-fiataloknak>

A kiskorú gyermeknek alapvetően tehát kétféle státusza lehet az új polgári perrendtartásban: vagy egyéb érdekeltként, vagy tanúként kerülhet sor a meghallgatására. A kiskorú gyermek érdekeinek védelmét több garanciális elem is erősíti a bírósági eljárásokban való részvétele során. Ha egyéb érdekeltként vesz részt az eljárásban, és tizennegyedik életévét is betöltötte, már önállóan idézhető. Indokolt esetben a bíróság részére ügygondnokot rendel. Erről nyilvánvalóan az ítézőképességének függvényében dönt a bíróság. Mérlegeléssel dönt a bíróság arról is a gyermek védelmében, hogy a szülei és azok jogi képviselőinek távollétében hallgassa-e meg. Ennek a körülménynek nyilván akkor van jelentősége, ha alaposan feltehető, hogy a gyermek szülei jelenlétében, azok erős befolyása alatt, nem képes önállóan artikulálni elképzeléseit, vágyait. A bírónak nagyon alapos, körültekintő tájékoztatást köteles adni a kiskorú részére az idézésének, a meghallgatásának, az általa elmondottak rögzítésének szabályairól, továbbá arról, hogy az általa elmondottakat hogyan ismerhetik meg szülei és a jogi képviselők. A kiskorúnak joga van vallomása felolvasásakor, vagy annak rögzítésekor vallomását kiegészíteni, kiigazítani. A tanúként meghallgatott kiskorú esetében az eljárás során törvényes képviselőjének, vagy ha érdekellentét van a kiskorú tanú és törvényes képviselője között, a gyámhatóság által kirendelt eseti gyámnak. Ennek részletszabályairól később teszünk említést.

d) A gyermek véleményének értékelése

A következő probléma, amellyel a bírónak találkozni kell, hogyan értékelje a meghallgatott gyermek vallomását, véleményét. Az értékelés alapja mindenképpen az, hogy tiszteletben tartjuk a gyermek véleményét. Az iránymutatás hangsúlyozza, hogy a gyermekek meghallgatását és nyilatkozataik összegyűjtését, amennyiben erre mód van, képzett szakembereknek kell elvégezniük. Ugyanebben az összefüggésben ajánlja, hogy amennyiben egynél több meghallgatásra van szükség, azokat lehetőleg ugyanaz a személy végezze a koherencia és a kölcsönös bizalom érdekében, de a meghallgatások számát a lehető legkevesebbre kell csökkenteni. A gyermek perbeli jogállásának szabályozása orientálja a bírót a gyermek önálló perjogi státuszának, és így véleményének fontossága tekintetében. A *kiskorú gyermeket, mint érdekeltet*²⁹ hallgatja meg a bíróság a családjogi perben, az iránymutatással összhangban ez azt jelenti, hogy a gyermekeket érintő ítéleteket és bírósági végzéseket kellően meg kell indokolni és a gyermek számára érthető nyelvezettel el kell magyarázni, különösen azokat a határozatokat, ahol nem vették figyelembe a gyermek meglátásait és véleményét. Ezért elengedhetetlen, hogy a gyermek véleményét, kívánságát személyesen előadhassa. A gyermek kifejezett akaratának az elbírálása nem egyszerű feladat. Nehézséget jelent ugyanis annak eldöntése, hogy a kiskorú explicit akarata vajon saját érdekét tükrözi-e. Egyrészt el tudja-e dönteni önmaga, mi a leg-

²⁹Pp. 65/A. §

jobb a számára, vagy verbális megnyilvánulása valamelyik szülő másik szülő elleni befolyásolásának veszélyét rejti magában. A fentiek egyértelműen megkövetelik, hogy a bíróságok teljes körűen feltárják a tágabb értelemben vett családi (nagyszülők tanúkénti meghallgatása), nevelői (iskolai vélemény) környezetet. Álláspontunk szerint a tizenégy év alatti gyermek véleményének értékeléséhez támpontot nyújt a bíró számára, ha a perben felmerült egyéb adatokkal, a tanúk, szakemberek (családsegítő, pedagógus) vallomásaival, véleményével együttesen értékeli a gyermek személyes nyilatkozatait. Célravezető lehet, ha a tizenegyedik életévét be nem töltött gyermek meghallgatását igazságügyi szakértő jelenlétében fogatosítja, aki nemcsak segítheti a bírót a kérdések feltevésében, hanem a gyermek személyes előadásából, viselkedéséből is segíthet a megfelelő következtetéseket levonni. A tizenégy év feletiek esetében sem kizárható ez a módszer, ha a gyermek például túlságosan szorongó, nehezen megnyíló személyiség. A gyermek véleményének értékelése szorosan összefügg a szülők egyező nyilatkozatának értékelésével, különösen a különélő szülők közös szülői felügyeletről való megállapodása körében.³⁰ Az új szabályok értelmében ugyanis a különélő szülők azonos intenzitással vehetnek részt a gyermekük gondozásában, nevelésében, akár a gyermek váltott „elhelyezését” eredményezően is. Ez esetben akár mindkét szülő lakcímének, mint a gyermek lakóhelyének feltüntetésére is sor kerülhet. A kiskorú gyermek meghallgatására többnyire sor kell, hogy kerüljön, és a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy a szülők egybehangzó nyilatkozata a váltott „elhelyezésre” biztosítja-e a gyermek kiegyensúlyozott jövőbeni életvitelét.³¹ Pszichológusok, családi mediátorok hívják fel a figyelmet arra, hogy a válási szituációban a gyermek legfőbb érdeke nem feltétlenül egyezik meg a szülők érdekével, akiknél a váltott elhelyezés rossz értelemben vett alku tárgya lehet. Ezért ezekben az esetekben is komplex vizsgálat tárgyat képezi a gyermek valós vágya, és a szülők valódi akarata.³²

Forrás: <https://hu.stockfresh.com>

³⁰ Ptk.4:165. §

³¹ Ptk.4:164. § (2) bekezdés

³² Vö. Dr. Gyengéné dr. Nagy Márta: Arany középút, Id. kiad.

AJÁNLOTT KÖNYV
<i>Gyurkó Szilvia: Rám is gondoljatok – A gyermekközpontú válás lépései, Bookline Könyvek, 2015.</i>
AJÁNLOTT IRODALOM
<i>Dr. Ódor Éva: A gyermekkorú tanú kihallgatásának különös szabályai a polgári perekben és a büntetőeljárás során</i>
AJÁNLOTT VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=0ymYQbrniAQ
KÉRDÉSEK
1. Hogyan definiálható az ítélőképesség és köthető-e az életkorhoz a tagállamok joggyakorlatában? 2. Hogyan választaná meg a meghallgatás módszerét egy 6 és egy 14 éves gyermek esetében? 3. Mit jelent az, hogy a gyermeket tanúként vagy egyéb érdekeltként hallgatja meg a szakember? 4. Miért kulcsfontosságú a gyermek véleményének az értékelése?

3. A gyermekbarát igazságszolgáltatás bírósági koncepciója

Összefoglalás

A gyermeknek az őt érintő eljárásokban való részvétele olyan komplex feltételrendszeren alapul, amelyet a tagállamok jogalkotásának és joggyakorlatának is tükröznie szükséges ahhoz, hogy a gyermek jogai ne csupán megjelenjenek egy ország jogi normáiban, hanem az adott ország intézményrendszere alkalmas és felkészült legyen arra, hogy a gyermek a jogait megfelelőképpen gyakorolhassa is. Ehhez az Európai Unió számos tervet fogalmazott meg és programot dolgozott ki. A gyakorló szakemberek munkáját gyakorlati útmutatók segítik, hogy minél szakszerűbb és a gyermek sajátosságaihoz igazodó legyen a velük való kommunikáció. A felkészültség egyik záloga a szakemberek képzése. A gyermeknek meghallgatása előtt joga van ahhoz, hogy megfelelően tájékozódhasson az őt megillető jogairól, a meghallgatásának körülményeiről, és megfelelő jogi segítséget, támogatást kapjon a részvételhez.

a) Az Európai Bizottság cselekvési terve

Az európai unióban a gyermekközpontú igazságszolgáltatás koncepciója kidolgozásának hátterében a Lisszaboni Szerződés előírásai állnak. A szerződés előírja az Unió számára a gyermekjogok védelmének előmozdítását. A gyermekjogok azon alapvető jogoknak is részét képezik, amelyek tiszteletben tartására az Unió az Európai Unió *Alapjogi Chartájának* 24. cikke alapján vállalt kötelezettséget. Emellett mind a 27 uniós ország ratifikálta az ENSZ gyermekjogi egyezményét. Az *Európa 2020 stratégia* (IP/10/225) és a *stockholmi program* végrehajtására vonatkozó *bizottsági cselekvési terv* (IP/10/447) olyan jövőképet vázol fel a XXI. századi Európáról, amely szerint a mostani gyermekek jobb oktatásban fognak részesülni, és minden olyan szolgáltatás és erőforrás a rendelkezésükre áll, amely a nevelkedésükhöz szükséges, továbbá a jogaik védelme is maradéktalanul érvényesül majd. A Bizottság gyermekjogokra vonatkozó fellépése az Alapjogi Charta végrehajtásának részét képezi. A Charta jogilag kötelező az uniós intézmények számára, amikor jogszabályokra tesznek javaslatot, valamint a tagállamok számára, az uniós jog végrehajtása során. 2010 októberében a *Bizottság* a Charta rendelkezéseinek hatékony érvényesítésére vonatkozó *stratégiát* fogadott el (IP/10/1348).

b) Az Európai Bizottság ütemterve

Az Európai Bizottság 2011. február 15-én a gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó *uniós ütemtervet*³³ határozott meg, mely – többek között – arra a problémára reflektál, hogyan segítheti elő az Unió, hogy a gyermekek jogai érvényesüljenek a tárgyalóteremben. Az ütemterv célja, hogy az EU Alapjogi Chartájába foglalt elvek gyakorlati megvalósítása révén megerősítse a gyermekek jogait. Az ütemterv 11 konkrét intézkedést tartalmaz, amelyek révén az Unió hozzáadott értéket biztosíthat a gyermekek jólétét és biztonságát szolgáló szakpolitikák számára. Ezek közé tartozik a gyermekbarát igazságszolgáltatás elősegítése, a gyermekek jogaikról való jobb tájékoztatása. Meghatározza, hogy a gyermekeket közvetve vagy közvetlenül érintő uniós politikákat a jövőben úgy kell kialakítani, végrehajtani és nyomon követni, hogy figyelembe vegyék a gyermek legfőbb érdekének elvét. Az ütemtervben foglaltak alapjául szolgáltak az iránymutatásban szereplő, a tagállamok számára irányadó konkrét intézkedések, amelyeket a tagállamoknak meg kell hozniuk a gyermekek jogainak érvényesítése ér-

³³ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-156_hu.htm

dekében az igazságszolgáltatásban, ugyanis a gyermekek komoly akadályokba ütközhetnek, amikor kapcsolatba lépnek az igazságszolgáltatással. Ha nem gyermekbarát igazságszolgáltatással találkozunk, az is előfordulhat, hogy a jogaik sérülnek. Az iránymutatás a gyermek definícióját az igazságszolgáltatásban őt megillető védelem viszonylatában úgy határozza meg, hogy minden tizennyolc évesnél fiatalabb személy gyermeknek minősül. Egy igazságszolgáltatási rendszert pedig akkor tekint „gyermekbarátnak”, ha az az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, figyelembe véve az irányelvben felsorolt elveket, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit. Olyan igazságszolgáltatás, amely hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrál, tiszteletben tartja a gyermekek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogot. A gyermekek egészséges fejlődése olyan prioritást jelent, ami a fokozott odafigyelést, és akár az eljárás többi résztvevői eljárási jogainak korlátozását is indokolhatja. A gyermekközpontú [child-focus] igazságszolgáltatás lényege e prioritások fel- és elismerése. Az unió intézkedései kapcsán felvetődhet a kérdés: miért nem gyermekbarát az igazságszolgáltatás? Egyes szerzők szerint erre a kérdésre nagyon egyszerűen lehet válaszolni. Mert ez a szemlélet még nem alakult ki.³⁴ A szerző szerint érdemes végiggondolnunk, hogy a gyermek szempontjából az igazságszolgáltatási rendszer általában életének egy nagyon nehéz szakaszában lép be, amikor nagy és érzelmileg megterhelő események történnek (szüleik válása, bűncselekmény áldozatai lesznek, stb.). „A gyermekek jellemzően össze vannak zavarodva, nem tudják, mi fog velük történni, nem tudják/akarják eldönteni, mi legyen a következő lépés. Érdemes tehát megállni egy pillanatra, és végiggondolni milyen (teljesen természetes) elvárások létezhetnek egy rendszer és egy gyermek kapcsolatában: a gyermek érthető és számára kielégítő módon szeretne tájékoztatást kapni arról, hogy mi a jog/ az ő konkrét ügyében milyen szabályok alkalmazhatók, és az ügynek milyen jogi rendezése lehetséges. Szeretné tudni, hogy az igazságszolgáltatásban dolgozók mit tudnak tenni érte, elvárja a vele kapcsolatba kerülő szakemberektől, hogy megfelelő módon kommunikáljanak vele szóban és írásban.”³⁵ A gyermekbarát igazságszolgáltatás érvényesülése szempontjából érdemes tehát néhány kérdéskört alaposabban körüljárnunk: a gyermek tájékoztatáshoz való jogának érvényesülését, a gyermek meghallgatásának körülményeit, a gyermek jogi képviselőjének biztosítását, és nem utolsósorban a gyermekekkel foglalkozó igazságszolgáltatásban dolgozó felnőttek (elsősorban bírók) képzésének problémáját.

AJÁNLOTT IRODALOM

AJB Projektfüzetek, Gyermekközpontú igazságszolgáltatás, Gyermekjogi Projekt 2013/1.
http://www.gyermekebantalmazas.hu/documents/gyermekkozpontu_igazsagszolgalatas.pdf

AJÁNLOTT VIDEÓK

<https://www.youtube.com/watch?v=3wrr-MTjD8M>

³⁴ Gyurkó Szilvia: Gyermekbarát igazságszolgáltatás – a paradigmaváltás szükségességéről, in: Család-Gyermek-Vagyon a joggyakorlat kihívásai (szerkesztette: Szeibert Orsolya), HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2012, (továbbiakban: Gyurkó 2012.) 399.o.

³⁵ Gyurkó 2012, 400-401.o.

c) A gyermeki jogok megjelenése a gyermekbarát igazságszolgáltatásban

- A gyermek tájékoztatáshoz való joga

A gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló európai egyezmény³⁶ 3. cikke összekapcsolja a gyermek meghallgatáshoz való jogát a tájékoztatáshoz való joggal, amikor kimondja, hogy a bírósági eljárás során a gyermeknek minden releváns információt meg kell kapnia, konzultálni kell vele, véleményét ki kell fejeznie, és tájékoztatni kell őt arról, hogy mik a lehetséges következményei a véleményének való megfelelésnek és bármely döntésnek. Ez magában foglalja azokat az információkat is, hogy miként élhet hatékonyan a meghallgatáshoz való jogával. Azt is el kell azonban magyarázni számára, hogy a meghallgatásra és véleménye figyelembevételére vonatkozó joga nem feltétlenül befolyásolja a végső döntést.

AJÁNLOTT IRODALOM
https://rm.coe.int/16804734f6
AJÁNLOTT VIDEÓK
https://youtu.be/3FFJZFM5Cn8 https://www.youtube.com/watch?v=IirZ10dh61w

- A gyermek meghallgatásának körülményei

Minden erőfeszítést meg kell tenni annak érdekében, hogy a gyermek a legkedvezőbb környezetben és a legmegfelelőbb körülmények között tudjon vallomást tenni, tekintettel életkorára, érettségére, értelmi szintjére és lehetséges kommunikációs nehézségeire. Az iránymutatás utal olyan ügyekre a tagállamok gyakorlatából, amikor a nemzeti bíróságok környezete félelmet keltő lehet egy gyermek számára (paróka, talár, stb.), ezért *Practice Direction for Trials of Children and Young Persons in the Crown Court*³⁷ címen kidolgoztak egy *gyakorlati útmutatót* a gyermekek és fiatalok tárgyalásaira vonatkozóan. Ennek célja a gyermek megfélemlítésének, megalázásának vagy szorongásának elkerülése a tárgyaláson.

Gyakorlati útmutató

A gyakorlati útmutató elemei többek között a következők: a gyermek a tárgyalás előtt megtekintheti a tárgyalótermet, hogy hozzászokjon; az eljárást elmagyarázzák számára érthető nyelvezettel. A tagállamok számára javasolták, hogy támogassák és valósítsák meg a gyermekbarát meghallgató szobák ötletét, ahol a gyermekeket barátságos körülmények között hozzáértő személyzet hallgatja meg. Az eljárás biztosítja, hogy a gyermeket bíró hallgassa

³⁶ ETS 160.sz. <http://www.europatanacs.hu/index.php?workSpace=pages&id=27&langId=1>

³⁷ <https://books.google.hu/books?id=bpm9aeDsnFwC&pg=PA91&dq=Practice+Direction+for+Trials+of+Children+and+Young+Persons+in+the+Crown+Court&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwj58OC047XJAhUBCiwKHZ3BCgEQ6AEIGzAA#v=onepage&q=Practice%20Direction%20for%20Trials%20of%20Children%20and%20Young%20Persons%20in%20the%20Crown%20Court&f=false>

meg, pszichológus jelenlétében. Az egyéb érintett személyek (ügyész, ügyvéd, a vádlott, a magánvádló) egy másik szobában vannak jelen, és a szobák közötti kommunikációs rendszereknek, egyirányú tükröknek és/vagy élő közvetítésnek köszönhetően lehetőségük van részt venni a meghallgatásban. Többek között a következő fontos részletekkel lehet elősegíteni, hogy a gyermek jobban érezze magát: a bizalmasság garantálása (hangszigetelő ajtó a meghallgató szoba és más szobák/helyiségek között), a gyermek szükségleteinek megfelelően felszerelt szoba, a gyermek testi és szellemi biztonságának biztosítása a meghallgatás során. Semleges színek és bútorok használata a szobában, hogy a gyermek kényelmesen tölthesse ott az időt (két különböző méretű asztal és székek, dívány vagy karosszék, puha szőnyeg), olyan anyagok és felszerelések elhelyezése a szobában, amelyek hasznosak lehetnek abban, hogy a gyermektől az információkat összegyűjtsék (színes ceruzák, papír, babák stb.).

AJÁNLOTT VIDEÓK
https://youtu.be/3FFJZFM5Cn8 http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/folap http://barnahus.hu

4. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának és az Európai Unió Bíróságának gyakorlata a gyermek részvételével kapcsolatban az őt érintő eljárásokban

Összefoglalás

Az emberi jogok tiszteletben tartása az egyik legfontosabb jogelv, amely része a közösségi jognak, és a tagállamok joggyakorlatában is meg kell jelennie. A gyermekek joga egy emberi alapjog, amelyet ugyanolyan védelem illet meg, mint bármely más emberi jogot. Az emberi jogok védelmének érvényesülése a gyermeki jogok fokozott védelmét is jelenti, amely megjelenik mind az Emberi Jogok Európai Bírósága mind az Európai Unió Bírósága gyakorlatában. A gyakorlat főként a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog, a diszkrimináció tilalma, a gyorsaság és a hatékonyság követelménye érvényesülésére fókuszál. Az Emberi Jogok Európai Bíróságához csak olyan emberi jogot sértő ügyekkel kapcsolatban lehet fordulni, amelyekért a tagállam valamely közhatalmi szerve (törvényhozás, közigazgatás, igazságszolgáltatás stb.) a felelős. A gyakorlatban az emberi jogok megsértésének megállapítása esetén az állam elmarasztalása történik. Az Európai Unió Bíróságához a tagállamok bíróságai fordulhatnak előzetes döntéshozatali eljárás keretében a közösségi jogi normák értelmezésével kapcsolatban, amelynek alapján hozott döntések kötelező iránymutatással szolgálnak a tagállami bíróságok számára a jogalkalmazás során.

a) A bíróságok gyakorlatról általában

A strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága (Bíróság) és a Luxembourg-i székhellyel működő Európai Unió Bírósága (Unió Bírósága) joggyakorlata közötti kapcsolódási pont az emberi jogvédelem érvényesülése a gyermeki jogok védelme mentén. Az Unió Bírósága komoly erőfeszítéseket tett az elmúlt évtizedekben az emberi jogi jogvédelem kimunkálása terén. Előbb csak kifejtette, hogy az emberi jogok tiszteletben tartása olyan alapvető jogelv, amely valamennyi tagállam jogrendszerében megtalálható, ekként közvetve része a közösségi jognak is. A gyakorlatban különös jelentőségre tett szert az Emberi Jogok Európai Egyezménye (továbbiakban: Egyezmény) és a hozzá kapcsolódó strasbourgi joggyakorlat, amelyet az Unió Bírósága is igyekezett követni. Minthogy az európai unió tiszteletben tartja az Egyezményben rögzített alapjogi normákat, melyeket minden tagállam megerősített az Egyezmény aláírásával, az Unió Bírósága e normákra hivatkozva hozza meg döntéseit, mellyel az uniós jog tagállamokra kifejtett hatását növeli. Ezzel azt mondhatjuk, hogy az alapjogok az unió „ütőkártyái” az uniós jog elsőbbségének érvényre juttatásában.³⁸ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. és 14. cikk megsértésével állnak összefüggésben. Az unió jogában kiemelkedő jelentősége van az Alapjogi Chartának, melynek 7. cikke a magán- és családi élet tiszteletben tartásáról, 9. cikke a házasságkötéshez és a családalapításhoz való jogról, 21. cikke a megkülönböztetés tilalmáról szól. A gyermekek jogainak védelme jellemzően a 8. cikk alkalmazásával összefüggésben jelenik meg a Bíróság gyakorlatában. Az 1950-ben elfogadott Egyezmény nem foglalkozik kifejezetten a gyermekek jogaival, de az okmány által nyújtott védelem jogalanyiségüknek fogva őket is megilleti. Az Egyezmény 8. cikke ugyanis megfogalmazza mindenki jogát arra, hogy magán- és családi életét tiszteletben tartsák. A 8.

³⁸Wopera Zsuzsa: Alapjogi hatások az európai Unió családjogi jogalkotására és a tagállami szabályozásokra, in.: Magyar Jog 2014. 7-8. szám, 387.o.

cikk (Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog) 1. pontja kimondja, hogy mindenkinek joga van arra, hogy magán-és családi életét,...tiszteletben tartsák. A 2. pont szerint e jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságának védelme érdekében szükséges. A 8. cikk értelmezéséből következik, hogy az elvben mind az anya, mind az apa számára garantálja a gyermekeikkel való kapcsolattartást. E fő szabály még azokban az esetekben is irányadó, amelyekben a gyermek születése a szülők életközösségének megszakadása utáni időszakra esik. A Bíróság gyakorlatából tehát egyértelműen következik, hogy a családi élet fogalomkörébe a kapcsolattartási jog is beletartozik. Fontos kiemelni, hogy a Bírósághoz csak olyan emberi jogot sértő ügyekkel kapcsolatban lehet fordulni, amelyekért a tagállam valamely közhatalmi szerve (törvényhozás, közigazgatás, igazságszolgáltatás stb.) a felelős. Az Egyezmény csak a legalapvetőbb jogelveket deklarálja, amelyek mintegy keretül szolgálnak a Bíróság esetjogához. Ez a joganyag azonban nem állandó, az évek során változik, esetleg éppen a korábbi gyakorlattal ellentétes irányban. A családi élet tiszteletben tartásához való jogról rendelkező 8. cikk értelmezéséből a Bíróság ítélkezési tevékenysége során körvonalazódnak azok az ügycsoportok, amelyeket a strasbourgi szervek döntési hatáskörükbe vonhatnak. Ezek között található az elvált szülők viszonya a gyermekekhez, különösen a gyermekétől bírósági úton elválasztott szülő gyermekkel történő kapcsolattartási kérdései.³⁹ Családjogi ügyekben is jelentőséghez juthat a megkülönböztetés tilalmát rögzítő 14. cikk, amely szerint az Egyezményben meghatározott jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani. E cikk sérelme is gyakran felvetődik a jogesetekben az egyezmény kiegészítő jegyzőkönyvei közül a Hetedik Kiegészítő jegyzőkönyvnek (1984) a házastársak egyenjogúságáról szóló soraival összefüggésben, miszerint jogaik és felelősségük is egyenlő a gyermekkel való kapcsolatukban.⁴⁰

b) A Bíróság gyakorlata: az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. és 14.cikk sérelme

A Bíróság a *Strumia v. Olaszország* ügyben (53377/13) 2016. június 23-án hozott döntést. A Bíróság abban a kérdésben foglalt állást, hogy megvalósítja-e az Egyezmény 8. cikkének sérelmét, ha az adott tagállam bíróságai akár ideiglenes intézkedések, akár egyéb perbeli cselekmények ellenére nem tudják hatékonyan kezelni a jogvitát, és ezzel a látogató szülő jogait, valamint a gyermek legfőbb érdekét sértik. Az ítélet érdekes adalékkal szolgál a nemzeti bíróságok mellett a gyermekvédelmi szolgálatok és a szakértői vélemények szerepének értékelésével összefüggésben is. A vizsgált határozat tanulságul szolgál a tekintetben, hogy a nemzeti bíróságok mulasztásai milyen kritériumok alapján állapíthatók meg, a jogorvoslati jog kimerítése, mint a bírósághoz fordulás előfeltétele szempontjából

³⁹Somfai Balázs: Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga

<http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/somfai-balazs/somfai-balazs-vedes-tezisek.pdf>

⁴⁰Szeibert Orsolya: A családjogi harmonizáció kérdései és lehetőségei Európában, Hvg-Orac lap-és könyvkiadó Kft., Budapest, 2014. 19.o.

folyamatban levő eljárásnak minősülhet-e a nemzeti eljárás akkor, ha a kapcsolattartás kérdésében a körülmények változása folytán több bíróság hoz változó tartalmú határozatot. E kérdések vizsgálatának az uniós, illetve a magyar joggyakorlat számára gyakorolt hatása jelentős lehet különös tekintettel az időszerűség, mint garanciális eljárásjogi alapelv értelmezésére a családjogi jogviták körében. Az irányadó tényállás szerint Alessandro Strumia (kérelmező) apa és N.R. (anya) házasságából 2004. szeptember 11-én S. utónevű gyermekük született. A felek életközössége 2007. május 1-én szakadt meg, amikor az anya az akkor hároméves közös gyermekkel Piombóba, az anya családjához költözött. Az anya az elköltözésétől kezdve rendszeresen akadályozta a kérelmező és a gyermek közötti kapcsolattartást. Két ízben indított büntetőeljárást a kérelmező ellen, szexuális abúzzsal vádolva őt. A vádak alaptalannak bizonyultak, a kérelmezőt felmentették. A firenzei gyermekbíróság (gyermekbíróság) még 2007-ben soron kívüli intézkedéssel szabályozta a felügyelt kapcsolattartást a kérelmező és a gyermek között. A felügyelt kapcsolattartást bonyolító szociális szolgálatnak (szolgálat) feladatul adta, hogy a szülők közötti kapcsolat fejlesztésében is működjön közre. A szolgálat 2008. februári jelentésében még azt rögzíti, hogy a gyermek és a kérelmező közötti kapcsolat nagyon jól működik, egy hónappal később már a kapcsolat gyors romlásáról számol be. Az elkövetkezendő években a kapcsolattartások rendre megghiúsultak az anya és a gyermek ellenállása miatt. 2010 februárjában a pisai polgári bíróság kimondta a különélést a kérelmező és az anya között, és a szülőket a felügyeleti jog közös gyakorlására jogosította fel. A gyermek lakóhelyét az anyánál jelölte ki azzal az indokkal, hogy az anya a meghatározó személy a gyermek életében. A kérelmező 2010 októberében a gyermekbíróságtól az anya szülői felügyeleti jogának megszüntetését kérte arra hivatkozással, hogy lehetetlenné vált a láthatási jog gyakorlása, és a gyermek kritikus helyzetben van. A gyermekbíróság a gyermek lakóhelyét továbbra is az anyánál jelölte ki a gyermek anyához való szoros kötődése miatt. 2011 szeptemberében a szolgálat jelentésében megállapította, hogy a gyermek veszélyeztetett. A bíróság által kirendelt pszichológus szakértők több ízben megállapították, hogy az anya magatartása káros a gyermekekre nézve. Az anya pszichésen manipulálja a gyermeket, és ez az apától való teljes elidegenedéshez vezet. Jelezték, hogy a gyermeket az anyai környezetből ki kell emelni ahhoz, hogy normalizálódjon a viszonya a szülőkkel, és az apai kapcsolattartások is megvalósuljanak. A szakértők megállapították, hogy a gyermek érzelmi abúzus áldozata, szimbiotikus kötődése az anyához megakadályozza a megfelelő fejlődését, a kérelmezővel való kapcsolat javítását. A szakértők egyértelműen a gyermek harmadik személynél, az apai nagyszülőknél való elhelyezését javasolják, hogy a gyermek újra közelebb kerüljön apjához és kiegyensúlyozottabb legyen a kapcsolata az anyával is. Az ügyészség által indított újabb perben a bíróság mégis az anyánál jelöli ki a gyermek tartózkodási helyét, és nem szabályozza az apával való kapcsolattartást. 2015 júliusában a gyermek már minden kapcsolatot elutasított az apai nagyszülőkkel és az apával is. A pszichológus a gyermek intézeti elhelyezésére tett javaslatot az anya romboló befolyásolásának megszüntetése, és az apához való közeledés anyai támogatásának fejlesztése érdekében. A kérelmező Bírósághoz benyújtott kereseti kérelme idején, 2013-ban, még folyamatban voltak a felülvizsgálati eljárások, és egy büntetőeljárás az anya ellen kapcsolattartás akadályozása, rossz bánásmód, bírósági határozatokban foglaltak be nem tartása miatt. A kérelmező azt követően nyújtotta be kérelmét a Bírósághoz, miután több ízben gyermekbírósághoz fordult, és a rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőségeket

kimerítette. Indokolásában rámutatott, hogy a Bíróságnak a 8. cikkbe ütközés kapcsán azt kell vizsgálnia, hogy az állammal szemben támasztott tevőleges kötelezettség követelményeinek megfeleltek-e a hatósági eljárások. A bíróságokra háruló kötelezettségek nem azt jelentik, hogy a gyermeket kötelezik a szülőkkal való kapcsolattartásra, hanem azon intézkedések meghozatalának a kötelezettségét jelentik, amelyekkel ez az eredmény elérhető. A hatóságok részéről tett hasztalan erőfeszítések nem eredményezik automatikusan az állam mulasztásában megnyilvánuló kötelezettségszegését. Az sem jelenti önmagában a 8. és a 14. cikk sérelmét, ha a nemzeti hatóságok minden érintett fél érdekeinek, jogainak és szabadságának, és különös tekintettel a gyermek legfőbb érdekének az összehangolása során korlátoznak bizonyos jogosultságokat az együttműködés megkönnyítése érdekében. Indokolásában kifejtette, hogy a nemzeti bíróságok nem hivatkozhatnak alappal arra, hogy a szülők közötti feszültség, valamint az anya és a gyermek elutasító magatartása volt az akadálya a kapcsolattartások lebonyolításának. Az együttműködés hiánya a különélő szülők között ugyanis nem akadályozhatja az illetékes hatóságokat abban, hogy minden eszközzel lehetővé tegyék a családi kötelék fenntartását. Jelen esetben azonban a gyermek hároméves korában tanúsított magatartása ellenségesé vált a közel nyolc év alatt. A Bíróság álláspontja szerint a bírósági eljárások alatt automatikus és sztereotip intézkedések születtek. Indokolásában utalt arra, hogy a nemzeti bíróságok döntésük meghozatalánál nem hagyhatják figyelmen kívül a tényeket. Márpedig tény, hogy a kérelmező 2007 óta próbálja a kapcsolatát helyreállítani a gyermekével és a bíróságok nem találták a megoldást annak ellenére, hogy számos szakértői megállapítás és jelentés sugallta a fellépés szükségességét a volt házastárs romboló befolyása megszüntetése és a kérelmező lányával való kapcsolatának megőrzése érdekében. A Bíróság megjegyezte, hogy a hatóságok hagyták, hogy a bírósági döntések be nem tartása miatt fennmaradjon a káros helyzet. Bár a bíróságok minden lépésüket a gyermek legfőbb érdekével indokolták, a szülők különválását követő csaknem nyolc évben a gyermeknek mégsem volt kapcsolata az apjával, és az egyetlen megoldást a gyermek intézeti elhelyezése jelentette volna. A Bíróság megállapította, hogy a nemzeti hatóságok nem a megfelelő és kielégítő erőfeszítéseket tették azért, hogy a kérelmező kapcsolattartási jogát és a családi élethez való jogát tiszteletben tartsák. Ezért megvalósult az Egyezmény 8. cikkének sérelme. A Bíróság tehát megállapította a 8. cikk sérelmét, az olasz kormányt kártérítés fizetésére kötelezte. Az olasz bírósági eljárások alapján a 14. cikkbe ütközést nem találta megállapíthatónak. Jelen esetre alkalmazhatónak találta a 8. cikket, tekintve, hogy a gyermek és szülője közötti kapcsolattartás a családi élet fogalmába tartozik. Állást foglalt abban, hogy a 8. cikk sérelmének megvalósulása szempontjából nincs relevanciája annak, hogy a Semmítőszék előtt folyik még eljárás, hiszen az az eljárás szorosan a pisai bíróságok előtt folyó eljárásokhoz kapcsolódik, a kérelmező viszont azokat a határozatokat sérelmezi, amelyek a kapcsolattartás szabályozásával összefüggésben születtek, és kifogásolja azt is, hogy a hatóságok nem léptek fel az anya magatartásával szemben. A Bíróság fenti határozata a magyar joggyakorlat számára is hasznos következtetésekkel szolgálhat. Mindenek előtt az eljárás elhúzódásának és az időszerűség kérdésének családjogi vonatkozású értelmezése kapcsán. A strasbourgi esetjogban már számos példát találunk arra, hogy a Bíróság következetesen érvényesíti azon jogelvet, miszerint a nemzeti hatóságoknak biztosítaniuk kell a különélő apa számára a kapcsolattartási jogot gyermekével, különösen, ha a peradatok bizonyítják a gyermek ezzel

kapcsolatban átélt stresszhelyzetét.⁴¹ Jelen ítélet azonban hangsúlyt fektet az apa és a gyermek közötti kapcsolat organikus fejlődésének vizsgálatára, és a hatóságok terhére legfőképpen azt rója, hogy a nyolc éven keresztül tartó pereskedés alatt minden valós kapcsolat megszűnt a kérelmező és lánya között, és a szakértők által javasolt intézeti elhelyezés valójában a nemzeti eljárások kudarcának manifesztálódása. Az idő múlása tehát végeredményben helyreállíthatatlan károsodáshoz vezethet a gyermek és a látogató szülő kapcsolatában. Az eset tanulsága továbbá, hogy a releváns jogorvoslati lehetőségek kimerítésének a kötelezettségét a Bíróság szorosan értelmezi, kizárólag a kérelem tárgyával összefüggésben folyó peres eljárások viszonylatában vizsgálja e kötelezettség teljesítését. A magyar hatóságoknak érdemes figyelnie az eljárásaik során arra is, hogy a Bíróság álláspontja szerint a gyermek és a hozzátartozó kapcsolattartását a hatóságoknak nem elegendő a határozataikkal biztosítaniuk, adott esetben gondoskodniuk kell annak végrehajtásáról is. Ha ez csorbát szenved, a 8. cikkbe ütközés megállapítható. A döntés egyértelműen sugallja, hogy mit tekint a Bíróság kellő körültekintéssel hozott, megfelelő határozatnak. Jelen esetben sztereotipnak minősített bírósági határozatok nélkülözték a szociális szolgálat jelentéseiben és a szakértői véleményekben foglaltak megfelelő, logikus értékelését, mellőzték a gyermek meghallgatását, és a mediációs eljárás igénybevételét, amely eljárási eszközök igénybevételére az olasz jog szerint lehetőség van. A Bíróság indokolásában emlékeztetett arra, hogy több ügyben rámutatott: a gyermek valódi érdekeinek feltárása leginkább szakértő bevonásával történhet. Ezért a pszichológus szakértő bírósági eljárásba való bevonásának elmaradása a 8. illetve a 14. cikk sérelmét vonja maga után. A fentiekben elemzett ügyben is azt az álláspontját erősíti meg a Bíróság, hogy a nemzeti bíróságok minden esetben túllépik a mérlegelési jogukat, ha szakértő bevonásának hiányában nem bizonyosodnak meg a szülő és gyermeke valódi viszonyáról. Egy hasonló ügyben a német hatóságok bár az eljárásba bevontak szakértőt, a tényállást mégis a gyermek és az édesanya vallomására alapították, ennél fogva megállapíthatónak találták az Egyezmény 14. cikkébe való ütközést.⁴² A Bíróság közelmúltban hozott döntései alapján megállapítható, hogy a Bíróság komplex vizsgálat alapján ítéli meg, hogy a nemzeti bíróságok döntéseiben tükröződik –e a gyermek legfőbb érdeke érvényesülése. Amennyiben a Bíróság azt tapasztalja, hogy akár az eljárás elhúzódása, akár a peradatok helytelen mérlegelése visszafordíthatatlan változásokat eredményez a szülő-gyermek kapcsolatában, ez a gyermek és ezen keresztül a látogató szülő jogainak sérülését eredményezi, mert a gyermek legfőbb érdeke a kapcsolattartás fenntartása a látogató szülővel.

Forrás: <http://www.huelvahoy.com/radiografia-del-divorcio-en-huelva-pensiones-a-pagar-para-el-custodia-para-ella/>

⁴¹ Dr. Grád András: A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve, Strasbourg Bt., Budapest, 2005, (továbbiakban: Grád 2005.) 387.o.

⁴² Grád 2005, 372-389.o.

c) Az Unió Bíróságának gyakorlata: a gyorsaság és a hatékonyság követelménye

Az Unió Bírósága 2015. január 9-i ítélete a *David Bradbrooke kontra Anna Aleksandrowicz* (C-498/14. PPU. C:2015:3)⁴³ ügyben a fent elemzett ítélethez képest a gyermek jogellenes elvitelének kérdését kifejezetten a Rendelet 11. cikkének (7)-(8) bekezdésével összefüggésben vizsgálja. A luxemburgi bíróság álláspontja szerint a Rendelet 11. cikkének (7) és (8) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy azzal fő szabály szerint nem ellentétes az, ha valamely tagállam a gyermek visszavitelét vagy felügyeletét érintő kérdéseknek az e rendelkezésekben előírt eljárás keretében történő vizsgálatára vonatkozó hatáskört egy szakosított bíróságnak biztosítja még abban az esetben is, ha egyébként valamely bíróság előtt már érdemi eljárás indult a gyermekre vonatkozó szülői felelősséget érintően. A tényállás szerint az Antoni nevű gyermek 2011. december 21-én, Lengyelországban született A. Aleksandrowicz nevű lengyel állampolgár, valamint a D. Bradbrooke nevű, Belgiumban lakóhellyel rendelkező brit állampolgár viszonyából. Az anya és a gyermek Brüsszelben (Belgium) telepedett le 2012 júliusa és augusztusa folyamán, amikor a gyermek 7 hónapos volt. A letelepedésüktől kezdődően a gyermek az anyjával lakott, de rendszeresen találkozott az apjával. Az apa és az anya 2013 augusztusában és szeptemberében helyi közvetítői eljárásban vettek részt annak érdekében, hogy megállapodjanak a gyermek elhelyezésének megosztásáról, de megállapodás nem jött létre. 2013. október 16-án az anya bejelentette az apának, hogy Lengyelországba megy a gyermekkel nyaralni. Az apa 2013. október 18-án benyújtott kérelmével a tribunal de la jeunesse de Bruxelleshez (fiatalkorúak ügyeiben eljáró brüsszeli bíróság) fordult, és többek között kérelmezte a szülői felügyelet kizárólagos gyakorlását, a gyermeknek elsődlegesen az ő lakóhelyén történő elhelyezését, valamint annak megtiltását, hogy az anya Belgium területét elhagyhassa a gyermekkel. Ideiglenes intézkedés iránti kérelmet terjesztett elő a fenti körben. Az anya a maga részéről vitatta a belga bíróságok joghatóságát, és kérelmezte a Rendelet 15. cikkének alkalmazását arra hivatkozással, hogy a gyermeket szoros kötelék fűzi Lengyelországhoz, mivel ott tartózkodik, és időközben ott íratják be az óvodába. A bíróság megállapította joghatóságát, és ideiglenes intézkedéssel helyt adott az apa kérelmeinek. A 2014. március 26-i ítéletében – annak megerősítését követően, hogy joghatósággal rendelkezik – úgy határozott, hogy a szülői felügyeletet a szülők közösen gyakorolják, a gyermeket elsődlegesen az anyánál helyezte el, az apát minden második hétvégén feljogosította arra, hogy kapcsolattartás céljából Lengyelországba utazzon. Az apa fellebbezésben arra hivatkozott, hogy az anya a gyermeket jogellenesen vitte el Belgiumból, és kérte, hogy a cour d'appel de Bruxelles (brüsszeli fellebbviteli bíróság) változtassa meg az elsőfokú ítéletet, és őt jogosítsa fel a szülői felügyeleti jog kizárólagos gyakorlására. A belga bíróságok előtt folyamatban lévő, érdemi eljárással egyidejűleg az apa 2013. november 20-án a belga központi hatóságnál kérelmet nyújtott be a gyermeknek az 1980. évi Hágai Gyermekelviteli Egyezményben előírt visszaviteli eljárás keretében Belgiumba történő haladéktalan visszavitele iránt. A pólóni (Lengyelország) kerületi bíróság 2014. február 13-án megállapította, hogy a gyermeket az anyja jogellenesen vitte el, és a gyermek szokásos tartózkodási helye az elvitelét megelőzően Belgiumban volt. A gyermek visszavitele iránti kérelmet viszont a 1980. évi Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 13. cikkének b) pontja alapján elutasította. Az apa ezt követően egy, a belga belső jog alapján fennálló kizárólagos

⁴³<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:62014CJ0498&rid=4>

hatásköri szabály alapján a Rendelet 11. cikkének (6) és (7) bekezdése alapján történő vizsgálata iránti kérelmet nyújtott be a tribunal de la famille de Bruxelles (Brüsszeli családjogi bírósághoz). A cour d'appel de Bruxelles az anya távollétében, 2014. július 30-án hozott közbenső ítéletében helybenhagyta a tribunal de la jeunesse de Bruxelles ítéletét abban a tekintetben, hogy megállapította a belga bíróság joghatóságát a szülői felelősség kérdésében való érdemi határozathozatalra vonatkozóan. Az apa különleges eljárásban benyújtott kérelmére tekintettel a pert felfüggesztette, de ideiglenes intézkedéssel elrendelte, hogy az anya közölje az apával az új tartózkodási helyének a címét, ahol a gyermekkel tartózkodik, és megállapította az apát a gyermek vonatkozásában megillető láthatási jog gyakorlásának módjait. Mivel az anya nem közölte azt a címet, ahol a gyermekkel tartózkodik, az apa nem tudta gyakorolni a számára a bíróság által megítélt láthatási jogot. Ezzel párhuzamosan az anya Lengyelországban különböző bírósági eljárásokat indított a szülői felelősségre vonatkozóan. A lengyel bíróságok, annak megállapítását követően, hogy elsőként a belga bíróság előtt indult eljárás, és e bíróság megállapította a saját joghatóságát, az ügyre vonatkozóan a saját joghatóságuk hiányát állapították meg. A brüsszeli családjogi bíróság áttette az ügyet a brüsszeli fellebbviteli bírósághoz arra hivatkozással, hogy érdemi jogvita van függőben az utóbbinál. A fellebbviteli bíróság álláspontja szerint erre viszont nincs lehetőség. Ezért előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett arra vonatkozóan, hogy azokra a gyorsaságra és hatékonyságra vonatkozó követelményekre tekintettel, amelyeknek a Rendelet 11. cikkének (6)–(8) bekezdésében meghatározott eljárásnak meg kell felelnie, e cikk (7) bekezdésével ellentétes-e az, ha valamely tagállam joga egy szakosított bíróságnak biztosítja az ezen eljárás lefolytatására vonatkozó kizárólagos hatáskört, és egyidejűleg előírja azt, hogy a szülői felelősségre vonatkozóan megindított valamennyi bírósági eljárás felfüggesztésre kerül attól az időponttól kezdve, hogy e bírósághoz fordultak. A kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy a Rendelet 11. cikkének (7) és (8) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy azzal ellentétes, ha valamely tagállam a gyermek visszavitelét vagy felügyeletét érintő kérdéseknek az e rendelkezésekben előírt eljárás keretében történő vizsgálatára vonatkozó hatáskört egy szakosított bíróságnak biztosítja még abban az esetben is, ha egyébként valamely bíróság előtt már érdemi eljárás indult a gyermekre vonatkozó szülői felelősséget érintően. Az Unió Bírósága emlékeztetett, hogy a nemzeti szabályok alkalmazása nem járhat a Rendelet hatékony érvényesülésének sérelmével.⁴⁴ Ezzel összefüggésben hangsúlyozta, hogy a Rendelet (33) preambulum bekezdése elismeri az alapvető jogokat, betartja a Charta elveit, és különösen arra törekszik, hogy biztosítsa a gyermek alapvető jogainak és ezek között különösen a két szülővel való személyes és közvetlen kapcsolat rendszeres ápolására vonatkozó jognak a tiszteletben tartását, ahogyan azt a Charta 24. cikke előírja.⁴⁵ A főtanácsnok az állásfoglalásának 60. pontjában megállapította, a Rendelet 11. cikkének (7) bekezdése nem a joghatósággal rendelkező bíróság meghatározására irányuló normát, hanem olyan technikai jellegű normát képez, amelynek a fő célja az, hogy meghatározza a visszavitelt megtagadó határozatra vonatkozó információkról szóló tájékoztatás módjait. Az unió bíróságának ítélkezési gyakorlata szerint a Rendelet 11. cikkének (7) bekezdéséből nem vonható le az a következtetés, hogy a gyermek feletti felügyeleti jogra vonatkozó határozat adott esetben a

⁴⁴Rinau ítélet, C 195/08 PPU, C:2008:406, 82. pont

⁴⁵McB ítélet, C 400/10 PPU, C:2010:582, 60. pont

gyermek visszavitelét elrendelő határozat elfogadásának előzetes feltételét képezi. Ez utóbbi közbenső határozat ugyanis szintén a közigazgatási és bírósági eljárások végső céljának elérését szolgálja, azaz a gyermek helyzetének szabályszerűvé tételét.⁴⁶ A fentiekből következően a gyermek visszavitele és felügyelete kérdésének a Rendelet 11. cikkének (6)–(8) bekezdésében előírt eljárás keretében történő vizsgálatára hatáskörrel rendelkező nemzeti bíróság meghatározása a tagállamok választásának tárgyát képezi, még abban az esetben is, ha a gyermek visszavitelét megtagadó határozat közlésének időpontjában az e gyermekekre vonatkozó szülői felelősség kérdésében már folyamatban van egy érdemi eljárás valamelyik bíróság előtt. E választás azonban nem sértheti a rendelet hatékony érvényesülését. Márpedig az, ha valamely tagállam a gyermek visszavitele és felügyelete kérdéseinek a Rendelet 11. cikkének (7) és (8) bekezdésében előírt eljárás keretében történő vizsgálatára vonatkozó hatáskört egy szakosított bíróságnak biztosítja még abban az esetben is, ha a gyermekekre vonatkozó szülői felelősség kérdésében már folyamatban van egy érdemi eljárás valamelyik bíróság előtt, önmagában nem sérti a rendelet hatékony érvényesülését. Gondoskodni kell azonban arról, hogy az olyan esetben, mint amely az alapügy tárgyát képezi, a hatáskör ilyen módon történő biztosítása összhangban álljon a gyermeknek a Charta 24. cikkében előírt alapvető jogaival és különösen az ezen eljárások gyorsaságára vonatkozó céllal. A fentiekre tekintettel tehát az Unió Bírósága az előterjesztett kérdésre azt a választ adta, hogy a Rendelet 11. cikkének (7) és (8) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy azzal fő szabály szerint nem ellentétes az, ha valamely tagállam a gyermek visszavitelét vagy felügyeletét érintő kérdéseknek az e rendelkezésekben előírt eljárás keretében történő vizsgálatára vonatkozó hatáskört egy szakosított bíróságnak biztosítja még abban az esetben is, ha egyébként valamely bíróság előtt már érdemi eljárás indult a gyermekekre vonatkozó szülői felelősséget érintően. Maguknak az eljárásoknak persze összhangban kell lenni az uniós jog által előírt gyorsasági és hatékonysági követelményekkel.

AJÁNLOTT VIDEÓK

<https://www.youtube.com/watch?v=dC6RYaAoVvE&list=PLhy6C6hkiM5ZvEo9-xOz5Nxp7ZNXEoid4&t=0s&index=10>

KÉRDÉSEK

1. Hogyan jelenik meg a gyermek jogainak védelme a Bíróság gyakorlatában?
2. Milyen követelményeket támaszt az Unió Bírósága a tagállami jogalkalmazókkal szemben?

⁴⁶Povse ítélet, C 211/10 PPU, C:2010:400, 53.o.

Összegzés

A fentiekben igyekeztünk áttekintést adni a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogának érvényesüléséről az uniós és a hazai joggyakorlatban. A nemzetközi törekvések alapján megállapítható, hogy a tagállamok üdvözlik és elismerik a gyermekek meghallgatáshoz való jogát, ennek módjában, eszközeiben persze vannak eltérések. A gyakorlatban fellelhető különbségek nem a meggyőződésbeli, hanem elsősorban a jogi kultúrák eltéréséből fakadnak. Míg a kontinentális hagyományokban erőteljesen érvényesül a hivatalbóliság elve a bizonyítási eljárás lefolytatásában, a gyermek meghallgatásában, a szakértők bevonásában, a common law rendszerében a felek szolgáltatják a bizonyítékokat, a felelősség kérdése a folyamat irányításáért sokkal inkább a felek kezében van. Az eltérések ellenére annyi azonban bizonyos, hogy a modern jogfejlődés a gyermeki jogok minél teljesebb érvényesülésének irányába halad, éppen ezért a szakemberek képzése, továbbképzése, a szemléletváltás elősegítése jogi és egyéb eszközökkel a jövő még gyermek-barátabb igazságszolgáltatásának a kulcskérdése. A strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága és a luxemburgi Európai Unió Bírósága gyakorlatában az ügyek elbírálásánál ugyanazok a prioritások jelennek meg. A legfőbb prioritás a gyermek legfőbb érdekének érvényesülése. Ehhez képest vizsgálják a bíróságok a szülők – úgy a nevelő, mint a látogató szülő – egyébként a gyermek jogaival egyenrangú jogait. Ami azt jelenti, hogy e jogok rivalizálásában, az egyenrangú érdekek összeütközésekor feltétlen előnyt élveznek a gyermek jogai.

Felhasznált irodalom

1. A gyermek szerepe a válási mediáció során, Szakmai ajánlás -Tervezet, Partners Hungary Alapítvány, 2017. március, kézirat.
2. Ádámkó Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása – különös tekintettel a gyermekelhelyezésre, in.: Családi Jog XIII. évfolyam 3. szám, 2015. szeptember
3. Bevált gyakorlatról szóló útmutató a gyermek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. október 25-i Hágai Egyezmény alapján - Közvetítés, Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia Állandó Hivatala, 2012.
4. Blohorn-Brenneur, Béatrice: Du désamour au divorce. Jugement, conciliation, médiation, L'Harmattan, Paris, 2013.
5. Bucsí Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban, Dunaújvárosi kutatás alapján, in: Család, gyermek, vagyon, a joggyakorlat kihívásai. Szerkesztette: Szeibert Orsolya, HVG-Orac lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.
6. CETS n° 160. Convention on the Exercise of Children's Rights 1996. <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/160>
7. Convention on the Rights of the Child, UN. <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>, CRC/C/GC/12, 2009. július 1.
8. Európai Bizottság 2011. február 15-én a gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó uniós ütemterve http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-156_hu.htm
9. Európa Tanács „Építsük Európát a gyermekekért, a gyermekekkel!” elnevezésű programja www.coe.int/children
10. Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/stat-tartfile/gyerekbarat_igazsagszolgalatas_iranymutatas.pdf, <https://rm.coe.int/16806a4541>, <http://coraminternational-nvmw.temp-dns.com/unlocking-childrens-rights-hu/>
11. Filó Erika-Dr. Katonáné dr. Pehr Erika: Gyermeki jogok, gyermekvédelem, HVG-Orac Lap-és könyvkiadó Kft. Budapest, 2009.
12. Grád András: A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve, Strasbourg Bt., Bp.,2005.
13. Gyengéné dr. Nagy Márta: Arany középút? - a váltott elhelyezés tapasztalatai Franciaországban, in: Családi Jog IV. évfolyam 2. szám, 2006. június.
14. Gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló európai egyezmény ETS 160.sz. <http://www.europatanacs.hu/index.php?workspace=pages&id=27&langId=1>
15. Gyurkó Szilvia: Gyermekbarát igazságszolgáltatás – a paradigmaváltás szükségességéről, in: Család- Gyermek- Vagyon a joggyakorlat kihívásai (szerkesztette: Szeibert Orsolya), HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2012.

16. Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához (A magyar kiadást szerkesztette: Herczog Mária) Egyesült Nemzetek Gyermekalapja, 2007.
17. Lundy, Laura: „Voice” is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child (BERJ- British Educational Research Journal, Volume 33, Issue 6, December 2007.
18. Lux Ágnes: Az ombudsman gyermekjogi projekt munkája (2008-2012) III. in: Családi Jog, 2013. március.
19. Résoudre les conflits familiaux. Un Guide pour la médiation familiale internationale, <http://www.iss-ssi.org/images/MFI/fr/BrochureFRplanche.pdf>
20. Somfai Balázs: Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/somfai-balazs/somfai-balazs-vedes-tezisek.pdf>
21. Szeibert Orsolya: Család, gyermek és vagyon a XXI. század elején A tanulmányok elé, in: Család- Gyermek- Vagyon a joggyakorlat kihívásai (szerkesztette: Szeibert Orsolya), HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2012.
22. Szeibert Orsolya: A családjogi harmonizáció kérdései és lehetőségei Európában, Hvg-Orac lap-és könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
23. Dr. Szeibert Orsolya: Mediáció jogellenes gyermekelviteli ügyekben, (Szeibert: Mediáció) in: Családi Jog XIII. évfolyam 3. szám, 2015. szeptember.
24. Tanner, Lea: Le droit des enfants d’être entendus: la mise en œuvre par les autorités de protection dans le canton de Zurich, Mémoire - Orientation professionnalisante, 13-17.o. http://doc.rero.ch/record/260942/files/Tanner_Lea_Memoire_Orientation_Professionnalisante_VF_CIDE2015_MIDE_13-15_02.pdf
25. The Honourable Mr. Justice Peter Jackson levele a gyermekhez <http://www.bailii.org/ew/cases/EWFC/HCIJ/2017/48.html>
26. Practice Direction for Trials of Children and Young Persons in the Crown Court <https://books.google.hu/books?id=bpm9aeDsnFwC&pg=PA91&dq=Practice+Direction+for+Trials+of+Children+and+Young+Persons+in+the+Crown+Court&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwj58OC047XJAhUBCiWKHZ3BCgEQ6AEIGzAA#v=onepage&q=Practice%20Direction%20for%20Trials%20of%20Children%20and%20Young%20Persons%20in%20the%20Crown%20Court&f=false>
27. Wopera Zsuzsa: Alapjogi hatások az európai Unió családjogi jogalkotására és a tagállami szabályozásokra, in.: Magyar Jog 2014. 7-8. szám.

KOMMUNIKÁCIÓS KÉSZSÉGFEJLESZTÉS

UNIVERSITY
OF TAMPERE

IDEA PROJEKT

A GYERMEKEK JOGAIVAL KAPCSOLATOS ISMERETEK BŐVÍTÉSE
ÉS KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSE
A GYERMEKEK VÉDELME ÉRDEKÉBEN

Nagy Márta

**Modellek a gyermek részvételére
A gyermekkel való kommunikáció
és a gyermek képviselése**

2018

Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union

Tartalom

Bevezetés.....	245
1. A gyermekbarát igazságszolgáltatás a gyakorlatban	245
a) A Lundy modell	246
• Előzmények.....	246
• A gyermeki jogok érvényesülésének elemei.....	246
– a szabad véleménynyilvánítás	247
– a gyermek véleményének figyelembe vétele	247
• A modell elemei	249
– hely és hang	249
– meghallgatás és hatás	249
• Lundy szempontjai a modell alkalmazásához.....	251
– A hely és a hang	252
– A meghallgatás és a hatás.....	253
b) Egy bíró levele a meghallgatott gyermekhez.....	255
• A tények	255
• A gyermek képviselője.....	256
• A gyermek közvetlen meghallgatása	256
• A döntés írásba foglalásának műfaja, a levél.....	256
– A levél tartalmi kellékei	256
– A levél formai kellékei	258
– A levél jelentősége a döntéshozók számára	258
2. A kiskorú, mint érdekelt részvétele a mediációs eljárásban	260
a) A részvétel céljai.....	260
b) A részvétel sajátosságai	261
• A gyermek meghallgatásának formái	261
• A gyermek véleményének figyelembe vétele	261
• A gyakorlat egységesítésére irányuló törekvések	262
• A gyermek bevonása a válási mediációba	263
c) A gyermek bevonásának lehetőségei a hazai jogi szabályozás alapján.....	264
• A gyermekvédelmi közvetítés.....	264
• Az új Polgári Perrendtartás	264
– A részvétel módja az életkor függvényében	264
3. Jogi tanácsadás és a gyermek képviselője az eljárásban.....	265
a) A szakemberek képzése	266
– A gyermekkel való kommunikáció	267
b) Javaslatok a szakemberek részére a mediáció alkalmazására.....	269
Összegzés	270
Függelék	273
Felhasznált irodalom	276

Modellek a gyermek részvételére

A gyermekkel való kommunikáció és a gyermek képviselése¹

Dr. Nagy Márta²

Bevezetés

A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás (továbbiakban: iránymutatás) elfogadásával az Európa Tanács kimondottan azt kívánja elérni, hogy az igazságszolgáltatás mindig gyermekközpontú legyen, függetlenül attól, hogy kik ezek a gyerekek vagy mit tettek.³ Az iránymutatás legnagyobb érdeme, hogy gyermekekkel foglalkozó szakemberek tapasztalatain, gyermekekkel készült interjúkon és esetek bemutatásán keresztül fogalmazza meg a tagállami jogalkotók és jogalkalmazók számára azokat a javaslatokat, amelyeket a gyakorlatban érdemes érvényesíteni az igazságszolgáltatás gyermekbarát vagy gyermekközpontú jellegének erősítése céljából. Jelen tanulmányban bemutatjuk azokat a legjobb gyakorlatokat, melyek a hazai jogalkalmazás számára hasznos iránymutatással szolgálhatnak a gyakorlat kialakítása és fejlesztése szempontjából, mely elemzés során nem mellőzhetjük a mediációs eljárások, mint a felek egymás iránt tanúsított kölcsönös elfogadásának, megbecsülésének fejlesztését célzó vitarendezésnek az elhelyezését a gyermekbarát igazságszolgáltatás rendszerében, melynek vitán felül álló a szerepe és a jelentősége a családi jogviták rendezésében.

1. A gyermekbarát igazságszolgáltatás a gyakorlatban

Összefoglalás

Szakirodalmi álláspontok szerint a gyermek részvételének jogi és gyermekvédelmi megközelítéséről beszélhetünk. A két megközelítés közös abban, hogy a gyermek részvételének legfontosabb pillérei a gyermek tájékoztatása és a gyermeknek a döntéshozatal folyamatába való bevonása az őt érintő eljárásokba. A bevonásának két legfontosabb feltétele, hogy a gyermek szabadon kinyilváníthassa, és visszajelzést kapjon arról, hogy figyelembe vették-e és hogyan a véleményét.

¹ Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union.

² PhD, habil c. egyetemi docens, bíró

³ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról
http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/stat-tart-file/gyerekbarat_igazsagszolgáltatatas_iranymutatas.pdf,
<https://rm.coe.int/16806a4541>

a) A Lundy⁴ modell

• Előzmények

A Lundy modell kidolgozásának közvetlen előzményei között szerepelnek a New York-i Egyezmény alkalmazását Nagy-Britanniában és Észak-Írországból vizsgáló, az ENSZ független, nemzetközi szakértőkből álló tanácsának megállapításai és következtetései.⁵ A tanács a gyermekek jogainak érvényesülését a gyermekek életében nagy szerepet játszó nevelési, oktatási intézmények, családi és szociális kapcsolatok, szabadidős tevékenységek, egészségügyi, szociális és jóléti intézkedések, valamint a bünyügyi szervek munkájának kontextusában vizsgálta abból az alapvetésből kiindulva, hogy a gyermekek jogai az alapvető emberi jogok részét képezik, és annak érvényesülése általában az emberi jogok érvényesülésével kapcsolható össze, annak elégtelen működése az emberi jogok kevésbé hatékony érvényesülését jelenti. A vizsgálat több éves időtartama alatt megállapítható volt, hogy az egyezményben foglalt szabályok mind az állami akarat, az egyezmény belső jogba való átültetése, mind a gyakorlat szintjén figyelmen kívül maradtak, és csekély szerepet játszottak. Javaslatként fogalmazta meg a szakemberképzést, amelynek során az ismeretek megszerzésével, az egyezményben foglaltak jobb megértésével ösztönözhető a szakemberek arra, hogy az egyezményben foglaltakat betartsák és betartassák.

AJÁNLOTT VIDEÓK

<https://www.youtube.com/watch?v=xX7nmpZOGE>

• A gyermeki jogok érvényesülésének elemei

Forrás: <https://de.dreamstime.com/stock-abbildung-kinder-um-die-erde-image62870839>

⁴Laura Lundy a Gyermekjogi Központ társigazgatója és a Belfasti Királyi Egyetem Társadalomtudományi, Oktatási és Szociális Munkásképzőjének professzora, a Lundy modell kidolgozója

⁵Lásd bővebben Laura Lundy: „Voice” is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child (BERJ- British Educational Research Journal, Volume 33, Issue 6, December 2007, Pages 927–942. 928.o.

- *a szabad véleménynyilvánítás*
- *a gyermek véleményének figyelembe vétele*

Az egyezmény 12. cikkének a fordulatai: „a gyermek hangja”, a „meghallgatáshoz való jog”, a „részvétel joga”, a tanácsadáshoz, az információk ismeretéhez való jog” segítségével juthatunk el a 12. cikk megfelelő értelmezéséhez, amely a gyermeki jogok érvényre juttatásának két kulcs elemét tartalmazza. A gyermek jogát arra, hogy véleményt nyilvánítson, és arra, hogy ezt kellő súllyal vegyék figyelembe, értékeljük. A 12. cikk jobb megértéséhez szolgáló új, Laura Lundy által kidolgozott modell tulajdonképpen szintézis, amennyiben a New York-i Gyermekjogi Egyezmény, az iránymutatás, és az Európai Bizottság 12. számú általános magyarázatában foglaltak együttes értelmezéséről van szó. A modell megfelelő értelmezéséhez a New York-i Gyermekjogi egyezmény 3., 5., 9., 12. cikkében foglalt szabályok logikai összefüggésének elemzése szükséges. A New York-i Gyermekjogi Egyezmény 12. cikke⁶ az Európai Bizottság 12. általános magyarázatának értelmezése szerint nem egyszerűen a szabad véleménynyilvánításról szól, sokkal inkább arról, hogy ezt a véleményt kellően tekintetbe kell venni. Vagyis reciprocitást feltételez a gyermek-felnőtt viszonyában. A gyermek kifejezi véleményét, a felnőtt azt figyelembe veszi. E szakaszban implicite az is megfogalmazódik, hogy a döntésért való felelősség kizárólag a felnőttet terheli. A 12. cikk első fordulata feltételezi, hogy a gyermeket kellően tájékoztatják az őt megillető jogokról, a bírósághoz fordulás, a tanácsadás és a meghallgatás lehetőségéről az adott eljárásban, ahol – a második fordulat értelmében – a korából és érettségéből adódó kommunikációs nehézségek figyelembevételével megfelelő módon értékelik a véleményét. A megfelelő mód azt is jelenti, hogy jogainak gyakorlása kapcsán az ítélőképességét és a meghallgatása körülményeit is értékelik. Az ítélőképesség követelménye tehát nem valamiféle korlátot jelent, hanem épp ellenkezőleg, egy követelményt a gyermek képességeinek minden lehetséges módon történő fejlesztésére. Ebből az értelmezésből egyértelműen levezethető, hogy nincs „feszültség”, ellentmondás a 3. cikk⁷ és a 12. cikk szabályai között, mert valójában a két alapvető elv egymást kiegészítő szerepéről van szó: a gyermek legfőbb érdeke, mint megfogalmazott cél elérésének egyik módja a gyermek meghallgatása. Tehát nem beszélhetünk a 3. cikk megfelelő alkalmazásáról abban az esetben, ha nem tartjuk be a 12. cikkben megfogalmazott követelményeket. A 3. cikk a 12. cikkben foglaltak működését segíti elő, megkönnyítve a gyermek szerepének az értékelését minden, a sorsát érintő eljárásban.

⁶12. cikk

1. *Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.*
2. *Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.*

⁷3. cikk

1. *A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenképp felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.*

Ehhez az értelmezéshez szorosan kapcsolódnak az 5. cikkben⁸ és a 9. cikkben⁹ a szülőkkel, családi és szélesebb közösségekkel, valamennyi érdekelt féllel, gyámmal, gyermekért törvényesen felelős személyekkel szemben megfogalmazott elvárások. Ismét arról van szó, hogy a 12. cikkben foglaltak érvényesüléséhez elengedhetetlenül szükséges, hogy a felnőttek bátorítsák a gyermeket véleményének közlésére, és felelősségük, hogy a gyermek véleményét megfelelő módon ismertessék. Ahhoz ugyanis, hogy a gyermek véleményét kellő súllyal figyelembe lehessen venni, az szükséges, hogy a gyermek képes is legyen artikulálni saját véleményét, nézőpontját, a felnőttek pedig, akiknek azt figyelembe kell venniük, felelősen tudjanak majd dönteni az őt érintő ügyben. Így mindkét pólusnak, a gyermeknek és a felnőttnek is egyaránt lehetőséget kell adni az eljárásban való részvételre. Az 5. cikkben megfogalmazott elvárások azért sem függetlenek a 12. cikkben foglaltak érvényre juttatásától, mert a gyermekeket körülvevő, a neveléséért, oktatásáért felelős felnőtteken múlik, hogy a gyermek mennyire lesz érett, képes saját jogaiért harcolni, mennyire lesz autonóm, gondolkodó személyiség, aki képes álláspontját megfogalmazni. Ez egyáltalában nem közömbös szempont a felnőttek-gyermekek relációjában. A gyermeknek a döntéshozatalban való részvételéről szóló, Lundy által kidolgozott modell a 12. cikk értelmezésének a koncepcionális újragondolása a döntéshozatalra jogosult szakemberek számára, a gyermek meghallgatáshoz való joga négy kulcseleme különbségeinek, egymáshoz való viszonyának, kapcsolódásának az elemzésével.

AJÁNLOTT VIDEÓK
https://rm.coe.int/16804734f6 https://www.youtube.com/watch?v=fnu4iZvBx3I
KÉRDÉSEK
1. Hogyan jelenik meg a gyermek legfőbb érdeke a Lundy modellben? 2. Hogyan foglalná össze a szakember szerepét a gyermek meghallgatásában?

⁸5. cikk

Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a szülőknek vagy, adott esetben a helyi szokás szerint, a nagycsaládnak vagy a közösségnek, a gyámnak vagy más, a gyermekért törvényesen felelős személyeknek azt a felelősségét, jogát és kötelességét, hogy a gyermeknek az Egyezményben elismert jogai gyakorlásához, képességei fejlettségének megfelelően, iránymutatást és tanácsokat adjanak.

⁹9. cikk

1. *Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére, ne válasszák el, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek mindenképp felett álló érdekében szükséges. Ilyen értelmű döntés szükséges lehet bizonyos különleges esetekben, például akkor, ha a szülők durván kezelik vagy elhanyagolják gyermeküket, illetőleg ha különválva élnek és dönteni kell a gyermek elhelyezéséről.*
2. *A jelen cikk 1. bekezdésében említett minden esetben valamennyi érdekelt félnek lehetőséget kell adni az eljárásban való részvételre és véleményük ismertetésére.*

- **A modell elemei**

- hely és hang
- meghallgatás és hatás

A négy kulcselem az események kronológiai sorrendjében az alábbi: hely, hang, meghallgatás, hatás.¹⁰ A négy elembe rejlő fokozatossági sorrendet a hely és hang, a meghallgatás és a hatás relációja képezi.

Végül, a modell bemutatja és igazolja, hogy a 12. cikk a gyermek jogainak, mint emberi jogoknak az érvényesülését célzó jogszabály, amely a 2. cikkben (megkülönböztetés tilalma)¹¹, a 3. cikkben (legfőbb érdekek), az 5. cikkben (a gyermek joga a neveléséhez, felügyeletéhez, irányításához), a 13. cikkben¹² (a szabad véleménynyilvánításhoz, az információ szerzéshez, tanácsadás kéréshez való jog), valamint a 9. cikkben¹³ (erőszak, rossz bánásmód elleni védelem) megfogalmazott gyermeki jogokkal szoros összefüggésben értelmezendő. Ezt fejezi ki röviden a „három P” (Provision-Participation-Protection) (Megelőzés-Részvétel-Védelem), mint a gyermeki jogok alappillérei.

¹⁰ Laura Lundy: „Voice” is not enough, 932. o. A modellt alkalmazzák a Gyermek és Fiatalokúak döntéshozatali eljárásban való részvételének Nemzeti Stratégiai programjában is (2015–2020).

¹¹2. cikk

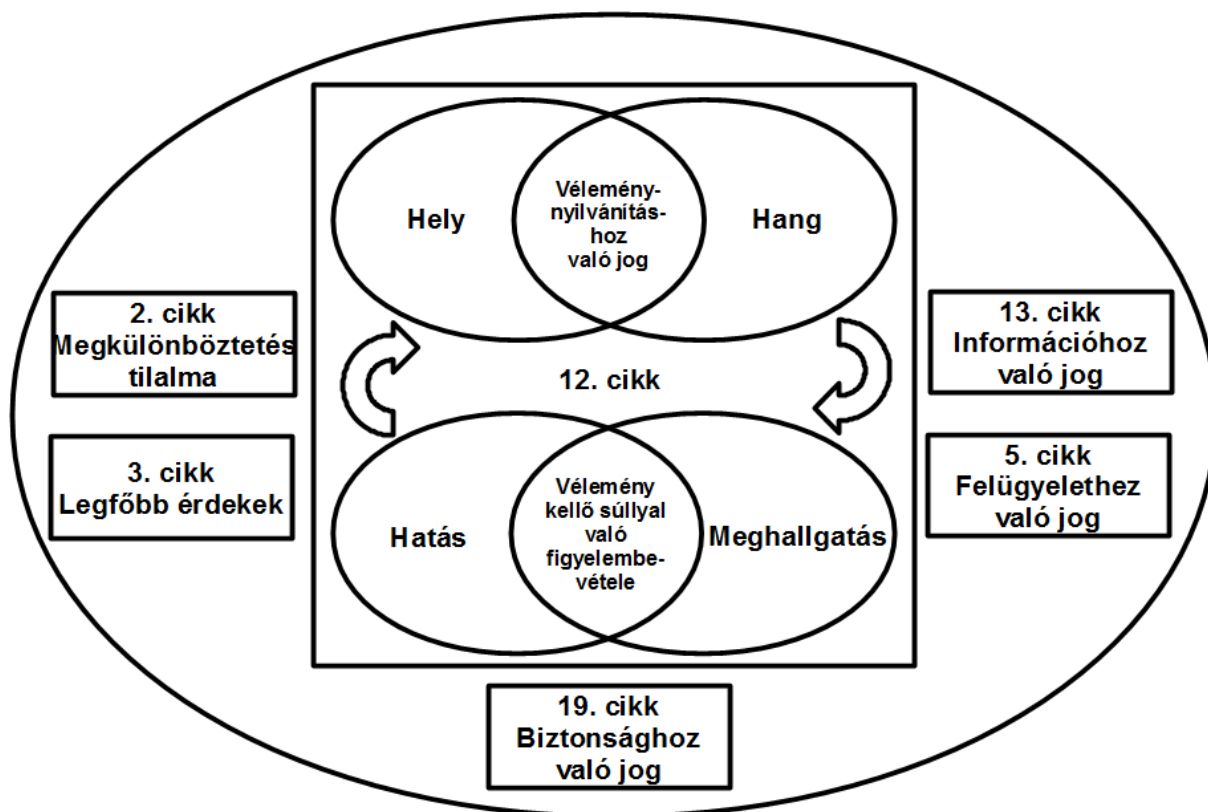
1. Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és biztosítják a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára az Egyezményben lefektetett jogokat minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek vagy szüleinek, vagy törvényes képviselőjének faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni helyzete, cselekvőképtelensége, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül. 2. Az Egyezményben részes államok megteszik a megfelelő intézkedéseket arra, hogy a gyermeket hatékonyan megvédjék minden, bármely formában jelentkező megkülönböztetéstől és megtorlástól, amely szülei, törvényes képviselői vagy családtagjai jogi helyzete, tevékenysége, véleménynyilvánítása vagy meggyőződése miatt érhetné őt.

¹²13. cikk

1. A gyermeknek joga van a véleménynyilvánítás szabadságára. Ez a jog magában foglalja mindenfajta tájékoztatás és eszme határokon túlmenő külső kérésének, megismerésének és terjesztésének szabadságát, nyilvánuljon meg az szóban, írásban, nyomtatásban, művészi vagy bármilyen más, a gyermek választásának megfelelő formában. 2. Ennek a jognak a gyakorlása csak a törvényben kifejezetten megállapított korlátozásoknak vethető alá, amelyek a) mások jogainak és jó hírűségének tiszteletben tartása, illetőleg b) az állam biztonsága, a közrend, a közegészségügy, vagy a közérköls védelme érdekében szükségesek.

¹³19. cikk

1. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás - ideértve a nemi erőszakot is - bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll.
2. Ezek a védelmi intézkedések szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a gyermek és gondviselői számára szükségesek szociális programok létrehozását teszik lehetővé, továbbá a fentebb leírt rossz bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és az esetek figyelemmel kíséréséhez; szükség szerint magukban foglalják a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárást is.

1. ábra: A gyermek meghallgatáshoz való jogának elemei a 12.cikk alapján: a gyermek joga arra, hogy szabadon kinyilváníthassa véleményét, amelyet figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.

Hely: A gyermeknek lehetősége van véleményének kifejezésére biztonságot nyújtó környezetben.

Hang: A gyermek számára megkönnyítik, hogy hangot adhasson véleményének.

Meghallgatás: A gyermek véleményét meghallgatják.

Hatás: A véleményét kellő súllyal figyelembe veszik.

- **Lundy szempontjai a modell alkalmazásához**

Az alábbi checklist segítséget nyújt olyan szervezeteknek, akik gyermekekkel és fiatalokkal foglalkoznak, a 12. cikk megfelelő alkalmazásához, és biztosítják a teret ahhoz, hogy a gyermek szabadon kinyilváníthassa véleményét, képessé tegyék arra, hogy véleményének hangot adjon, meghallgassák a véleményét, és azt kellően figyelembe vegyék.

2. ábra: Checklist gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozó szakemberek számára

Ezekkel a kérdésekkel ellenőrizhetjük, hogy fennállnak-e a feltételei annak, hogy a 12. cikkben foglaltak maradéktalanul érvényesüljenek, vagyis a gyermek valóban szabadon nyilváníthat véleményt, és véleményét az annak figyelembevételére köteles személy vagy testület azt a gyermek korára és fejlettségére tekintettel kellően figyelembe veszi. A négyszög négy csúcsán levő kulcsfogalmak egyes szakirodalmi álláspontok szerint párosíthatók egymással tartalmi elemeikben fellelhető kapcsolatuk alapján az iránymutatásban foglaltakra is figyelemmel.¹⁴

– *A hely és a hang*

Hely és hang: a hely és a hang dimenzióiban fellelhető azonos szabályozás abból fakad, hogy a jogszabály a gyermek meghallgatásához kötelező elemként rendeli az alkalmat, ahol kifejezheti véleményét, és meg is könnyítjük számára, hogy képes legyen artikulálni azt. A 12. cikk első fordulatóban szereplő szabad véleménynyilvánítást konkretizálja a második fordulat azzal, hogy szabályozza, melyek azok a helyek (közigazgatási, bírói eljárások), ahol elmondhatja véleményét. A hang dimenziójában a szabad véleménynyilvánítás a befolyásmentes véleménynyilvánítást is jelenti, továbbá – a második fordulat alapján – a meghallgatás módját is, miszerint a gyermek meghallgatása történhet közvetlenül, vagy képviselője útján. Ez azt jelenti tehát, hogy akár közvetlenül, akár közvetetten történik a gyermek meghallgatása, mindenképpen eljut a véleménye a hatóságokhoz. Lundy elemzése szerint minden gyermeket közvetlenül kellene meghallgatni, az ítélőképessége kevésbé fontos kritériuma a meghallgatásnak, ugyanis nem feltételezhetjük a gyerekekről, hogy nem meghallgatható. A részvétel alapelvei az iránymutatásban is ezt a kettős dimenziót jelenítik meg a 12. cikk szellemiségének megfelelően. Nem a gyermeknek kell hivatkoznia arra, hogy ő ítélőképessége birtokában van, hanem a hatóságoknak kell megítélniük azt, és ennek ellenkezőjére rámutatni. Sőt, a Miniszterek Tanácsa szerint a célból, hogy eldöntsék, egy gyermeket meg kell-e hallgatni vagy sem, semmi más nem vesznek figyelembe a döntéshozók, csak az életkorát. Családjogi ügyekben a hangsúlyt arra helyezik, hogy a gyermeket bevonják a jólétüket érintő minden határozatot megelőző megbeszélésekbe, vitarendezésbe. Az iránymutatás is érinti e két dimenziót. Az iránymutatás 44. pontja szerint „A bírának tiszteletben kell tartaniuk a gyermek meghallgatáshoz való jogát minden őt érintő ügyben vagy legalább azokban az esetekben, amikor úgy ítélik, hogy a szóban forgó ügyet megfelelően megérti. Az e célból alkalmazott eszközöket a gyermek értelmi szintjéhez és kommunikációs képességéhez kell igazítani, és figyelembe kell venni az ügy körülményeit. A gyermekkel meg kell beszélni, hogy a meghallgatásnak milyen módját szeretné választani”.¹⁵ A 15. pont szerint pedig „A gyermekekkel közvetlen kapcsolatban álló szakembereket a gyermekek korának és fejlettségi szintjének megfelelő kommunikációra, valamint a különösen sérülékeny gyermekekkel való kommunikációra is ki kell képezni.” E rendelkezés célja egyértelműen az, hogy a meghallgatást kell a gyermekhez igazítani, hogy a különösen nehéz helyzetekben is megnyilvánuljon. A hely szempontjából a 9. pont érdekes

¹⁴Lea Tanner: *Le droit des enfants d'être entendus: la mise en œuvre par les autorités de protection dans le canton de Zurich, Mémoire - Orientation professionnalisante*, 13-17.o.

http://doc.rero.ch/record/260942/files/Tanner_Lea_M_moire_Orientation_Professionnalisante_VF_CIDE2015_MIDE_13-15_02.pdf

¹⁵*Iránymutatás*, 28-29.o. <https://rm.coe.int/16806a4541>

számunkra: „Ha a bírósági vagy bíróságon kívüli eljárásban vagy egyéb beavatkozás során egy gyermeket meghallgatnak vagy vallomást tesz, szükség esetén erre lehetőleg zárt ülésen kell sort keríteni. Szabály szerint csak a közvetlenül érintettek lehetnek jelen, feltéve, hogy nem akadályozzák a gyermeket vallomása megtételében.” Ezen túlmenően a 64. pont kimondja, hogy „A gyermekek meghallgatását és nyilatkozataik összegyűjtését, amennyiben erre mód van, képzett szakembereknek kell elvégezniük. Minden erőfeszítést meg kell tenni annak érdekében, hogy a gyermek a legkedvezőbb környezetben és a legmegfelelőbb körülmények között tudjon vallomást tenni, tekintettel életkorára, érettségére, értelmi szintjére és lehetséges kommunikációs nehézségeire.”¹⁶A képzett szakemberek követelményén túl további követelmény, hogy a folytatólagos tárgyalásokat ugyanaz a személy tartsa. Lundy szerint ezért, figyelemmel a 19. cikkben megfogalmazott követelményekre is, a részvételnek egy igen fontos eleme a biztonságos hely és környezet, ahol – főként, ha nem egyszer történik a gyermek meghallgatása – nem csak a személynek kell azonosnak lennie, hanem a helynek is, ahol biztosítható a gyermek számára, hogy erőszak-, befolyásmentesen, a rossz bánásmód lehetőségét kizárva legyen meghallgatható a gyermek.¹⁷ Ez utóbbi elemeknek nyilván a büntetőjogi konzekvenciákkal járó esetekben van kiemelt jelentősége (pl. szexuális abúzus), amelyet a védett házak létrehozása is alátámaszt, de – álláspontunk szerint – nagyon fontos körülmény lehet egy kielezett szülői felügyeleti vitában is. A 13. cikk megvilágítja számunkra, hogyan kell értelmeznünk azt, hogy a gyermek hallathatja hangját a döntéshozatali eljárásban. Ennek formái nyilvánvalóan eltérőek lehetnek a gyermek életkorától, lelkiállapotától függően. Tehát jelentheti a szóbeli megnyilvánulást, de az írásbelit is, a művészi kifejezőeszközök (rajz, festmény, stb.) általi véleménynyilvánítást, valamint a médián keresztül eljuttatott közvetlen információkat, és a non-verbális kommunikáció tárházát, amely egy jól képzett szakember számára rengeteg releváns információval szolgálhat, míg egy laikus számára esetleg nem figyelemre méltó körülmény. Ezek az összefüggések már átvezetnek bennünket a meghallgatás és a közlés döntéshozó általi értékelése szabályainak értelmezéséhez.

– *A meghallgatás és a hatás*

A meghallgatás és annak hatása: e két kulcselem szintén összefonódik egymással, mivel rendszerint ugyanazon személy, aki meghallgatja a gyermeket, és aki a gyermek véleményét figyelembe veszi. Ha felidézzük a 12. cikk első fordulatát, amely a gyermek véleményével kapcsolatban leszögezi, hogy azt figyelembe kell venni (ami a hatás szempontjából fontos körülmény) és egy olyan meghallgatást feltételez, amely a gyermek véleményére odafigyel. Az iránymutatás a részvétel alapvető jogának érvényesüléséhez köti a gyermek véleményének figyelembe vételét a célból, hogy a részvételének hangsúlyt adjon. A 45. pont gyakorlatilag megismétli a 12. cikk első fordulatát: „A gyermek meglátásait és véleményét kellő súllyal, korának és érettségének megfelelően értékelni kell.”¹⁸ A hatás tekintetében a 48. és 49. pont ad egyértelmű eligazítást, mely szerint: „A gyermeknek minden szükséges információt meg kell adni arról, hogy miként élhet hatékonyan a meghallgatáshoz való jogával. Azt is el kell azonban magyarázni számára, hogy a meghallgatásra és véleménye figyelembevételére

¹⁶*Iránymutatás*, 22-23, 30-31.o.

¹⁷Lundy, 934.o.

¹⁸*Iránymutatás*, 28-29.o.

vonatkozó joga nem feltétlenül befolyásolja a végső döntést.” „A gyermekeket érintő ítéleteket és bírósági végzéseket kellően meg kell indokolni és a gyermek számára érthető nyelvezettel el kell magyarázni, különösen azokat a határozatokat, ahol nem vették figyelembe a gyermek meglátásait és véleményét.”¹⁹ A gyermek meghallgatása egy, a gyermek közléseit értően, figyelmesen követő felnőtt magatartást feltételez, ahogyan azt fentebb írtuk, a kisgyermekkorúak nonverbális kommunikációját is megfelelően értő felnőttét. Vagyis ezen a ponton érkezünk el ahhoz a kérdéshez, hogy mit jelentenek a „kellő” és a „kellő súllyal” kifejezések? Egyrészt ez valóban magában foglalja a gyermek „életkorát”, érettségét”, de az őt hallgató felnőtt percepcióját is a gyermek képességeivel kapcsolatban. Ez az a pont, ahol a legnagyobb szemléletbeli változást igényli tőlünk a 12. cikk megfelelő értelmezése, és itt térünk vissza a 3. cikk és a 12. cikk között látszólag feszülő ellentmondásra. Miközben ugyanis a 3. cikk a gyermek „legfőbb érdekéről” beszél, a 12. cikk látszólag már szűkíti a legfőbb érdek érvényesülését a „kellő figyelembevételre”, amelyben megjelenik a döntéshozói szubjektív elem egyrészt a gyermek képességeinek, másrészt a „legfőbb érdek” értelmezésével kapcsolatban. Számos teoretikus ugyanis a gyermek autonómiájának legitim szűkítését látja e fordulatban, különös tekintettel arra a körülményre, hogy bizonyosak lehetünk-e abban, hogy a gyermek által elképzelt jövőkép a gyermek érdekeinek a legjobban megfelel-e vagy sem? Az interferencia lényege, hogy organikus dologról van szó: a jövőkép, a jövő lehetőségei, a gyermek érdekei, szükségletei időről időre, növekedése, fejlődése függvényében változhatnak, és míg egy döntés állhat a gyermek érdekei, szükségletei fejlődésének szolgálatában, ugyanúgy helyrehozhatatlan módon visszavetheti a gyermek életében a választási lehetőségeket.²⁰ Az igazi kihívást tehát nem az jelenti, hogy a felnőtt meghallgatja a gyermeket, hanem, hogy komolyan is veszi őt. Lundy szerint az új modellt ez különbözteti meg azoktól a modellektől, amelyek formálisak, szimbolikusak voltak, dekorációk, valódi tartalom nélkül. Gyakran megkérdezik ugyanis a gyermekeket a véleményükről, de azt már nem mondják meg nekik, hogy ez milyen hatással van a döntéshozóra, vagyis nem kap visszajelzést meghallgatásáról (feedback). A 12. cikk pusztán implementálása nem elég garancia az abban foglaltak érvényesüléséhez, szükséges azokat az eljárásjogi garanciákat is megteremteni, amelyekkel a meghallgatás feltételei nyitottá és átláthatóvá válnak, mellyel kényelmetlenné válik a felnőtt számára, ha meghallgatja ugyan a gyermeket vagy a fiatalembert, de aztán ignorálja véleményét. Ezekre a garanciákra hívja fel a figyelmet, és nyújt segítséget a gyermekbarát igazságszolgáltatás európai uniós koncepciója.

¹⁹Iránymutatás, uo.

²⁰Lundy, 937.o.

AJÁNLOTT VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=q2-S7LO6BMY&list=PLhy6C6hkiM5ZvEo9-xOz5Nxp7ZNXE0ID4&t=0s&index=15
KÉRDÉSEK
1. Melyek a gyermeki jogok alappillérei a gyermekvédelmi megközelítésben? 2. Hogyan biztosítható a gyermek védelme az eljárásban való részvétele során? 3. Hogyan segíthetjük elő, hogy a gyermek elmondhassa véleményét, és azt döntéshozóként megfelelőképpen figyelembe vehessük? a) Hogyan biztosítsuk a gyermek számára a megfelelő környezetet a véleménynyilvánításhoz? b) Hogyan tájékoztassuk a gyermeket és hogyan könnyítsük meg számára a vélemény-nyilvánítást? c) Hogyan biztosítsuk, hogy a gyermek a meghallgatásáért felelős személynek mondja el a véleményét? d) Hogyan tudjuk biztosítani a gyermeket arról, hogy a véleményét komolyan vesszük, és lehetőség szerint a döntés meghozatalánál figyelembe vesszük?

b) Egy bíró levele a meghallgatott gyermekhez

Összefoglalás

A Lundy modell gyakorlati alkalmazását követhetjük nyomon egy angol bírónak egy olyan, szülői felügyeleti jog megváltoztatása iránti ügyében, ahol az érintett gyermek közvetlen meghallgatására került sor az eljárás során. Figyeljük meg a bíró kommunikációját a gyermekkel!

• A tények

A gyermekbarát igazságszolgáltatás jegyében a vonatkozó normatív aktusok, a Lundy modell alkalmazásával 2017. július 13-án született meg az az ítélet, amely – nyugodtan mondhatjuk – mintaként szolgálhat a tagállamok bíróságai számára.²¹ A bíró egy szülői felügyeleti jog megváltoztatása és kapcsolattartás újraszabályozása iránti ügyben hallgatta meg az érintett 14 éves fiút, Sam-et. A szülők között – szétválásuk óta – újra és újra fellángoltak a viták a szülői felügyeleti jog gyakorlása és a kapcsolattartás szabályozása körében, sorozatos pereket generálva. A jelen utódpert az édesapa indította egy közelebből meg nem nevezett Skandináv országba költözési szándéka miatt, ahová fiát is magával kívánta vinni, aki apjával akart menni. Az anya, a nevelőapa ellenezte az apa és a fiú szándékát, és nem tartotta a gyermek érdekében állónak a gyermekvédelmi szakember sem.

²¹<http://www.bailii.org/ew/cases/EWFC/HCI/2017/48.html>

- **A gyermek képviselte**

Az eljárásban az apa, az anya, a nevelőapa személyesen vett részt, a gyermeket ügyvéd képviselte (sollicitor), részt vett az eljárásban a gyermekvédelmi munkatárs is. Az ítélet műfajilag egy gyermeknek szóló levél. A gyermek az anyával és a nevelőapával él közös háztartásban, és bírói határozatban meghatározott módon rendszeres kapcsolatot tartott apjával. Mivel a gyermek az apával szeretett volna költözni, maga írt a bíróságnak. A gyermek képviselőjét ellátó ügyvéd bevonását követően végül az apa nyújtott be keresetet.

- **A gyermek közvetlen meghallgatása**

A gyermek közvetlen meghallgatása útján tett vallomást. A meghallgatás időpontját úgy időzítette a bíró, hogy a gyermek a meghallgatás után nyomban el tudjon indulni az iskolai kirándulásra, a szülők közötti per ne akadályozza a gyermeket a szabadidős programjában. Mivel a szülők nem értettek egyet és az ifjúsági hivatal munkatársa sem támogatta a gyermek ötletét, a bíró úgy döntött, hogy a bár a szülők jelen lehetnek a gyermek meghallgatásánál, közvetlenül nem intézhetnek kérdéseket hozzá. A szülők a gyermekhez intézendő kérdéseiket a bíróhoz nyújthatták be, és a bíró tette fel azokat a gyermeknek, annak rövid vallomástétele után. A bíró a kérdések számát is meghatározta, mindkét szülő 5-5 kérdéssel készülhetett. A meghallgatás időtartama 30 perc volt, úgy ítélte meg, ez az időtartam felel meg a gyermek érettségének. Sam elégedett volt azzal, hogy mások füle hallatára elmondhatta véleményét, kifejthette álláspontját. A bíró a meghallgatása után a gyermeket elengedte, és ezt követően hallgatta meg a három szülőt és az ifjúsági hivatal munkatársát.

- **A döntés írásba foglalásának műfaja, a levél**

A meghallgatást követően a levél formájában elkészített döntést felolvasta a jelenlevőknek, és átadta a gyermeket képviselő ügyvédnek, hogy adja át a gyermeknek, miután visszajön a kirándulásról. A bíró anonimizált formában közzétette az ítéletet a bíróság elektronikus felületén, amely ellen az apa vehemensen tiltakozott, bár ennek indokát nem adta.

– *A levél tartalmi kellékei*

A levél bevezető, érdemi és záró részből áll. A bevezető részben a bíró néhány személyes, kedves mondattal üdvözlöi a gyermeket. Tájékoztatja őt a bíró szerepéről, arról, hogy ismeri a gyermeket érintő megelőző eljárásokat, az édesanyja, a nevelőapja, édesapja, és a gyermek álláspontját, és közli a gyermekkel a jelen eljárás célját biztosítva a gyermeket arról, hogy a döntése során a gyermek jóléte vezérli, és a gyermek bíró előtt tett vallomása nagyon fontos a bíró számára. Elmagyarázza a gyermek számára is érthető módon, mit jelent az, hogy ő pártatlanul fog dönteni, és esetlegesen az is előfordulhat, hogy más döntést fog hozni, mint amit a gyermek szeretne. Kéri, hogy legyen bizalommal iránta, bízson abban, hogy ő a legjobbat akarja a gyermek számára, bármilyen döntés is születik. A résztvevők magatartására a körben utal, hogy mennyiben vannak bizalommal a felnőttek a bíró iránt, miért nem tekinthető részrehajlónak a gyermekvédelmi munkatárs vagy az ügyvéd. A bíró számára irányadó jogszabályokat csak annyiban érinti, amennyiben a döntés meghozatala folyamatának megértéséhez szükséges. A levél érdemi részében megjelöli azokat a fő témaköröket kérdés formájában, amelyeket bíróként végig kellett gondolnia, és válaszokat

kellett rájuk adnia ahhoz, hogy álláspontját kialakíthassa a döntése meghozatalánál: a korábbi döntést megváltoztassa-e, és ha igen, hogyan? Ezek a következők: 1) Mennél-e, élnél-e Skandináviában? 2) Lennél-e állampolgár ott? 3) Ha minden szülőd Angliában él, töltenél-e több időt az apáddal? 4) Ha édesapád elmegy Skandináviába, és te itt maradsz, milyen gyakran látnád őt? A figyelembe veendő tényezők felsorolása után egy-egy bekezdésben ismerteti a gyermek nézőpontját a fenti kérdésekkel kapcsolatban. Elmagyarázza a gyermeknek, hogy elsődlegesen a szülők dönthetnek az ő sorsáról, és kizárólag megegyezésük hiányában dönthet a bíró. Még egyszer biztosítja a gyermeket arról, hogy nagyon fontos számára a gyermek véleménye, és együttérzéséről is biztosítja a tekintetben, hogy milyen megterhelő a gyermek számára ez a konfliktushelyzet, amely már évek óta tart. Értékeli a gyermek meghallgatásának tapasztalatait, elismeréssel szól a gyermek magatartásáról, szimpátiáját fejezi ki a gyermek megnyilvánulásaival kapcsolatban, elismeri a gyermek érett gondolkodását, helyzetfelismerő képességét, amely a bírót arra sarkallja, hogy nagy súllyal essen latba a gyermek véleménye, mert érti, hogy mi vezetett a mai helyzethez. Ezt követően a gyermek számára is érthetően elemzi a szülők személyiségét, a bíróság előtt tanúsított magatartását, és annak bíró általi értékelését. Részletesen elemzi a gyermeknek az édesanyjához, édesapjához, nevelőszülőjéhez, nekik a gyermekhez és egymáshoz való viszonyát, és kifejti ezzel kapcsolatos álláspontját, értékelve bírói szemszögből is ezeket a megnyilvánulásokat, illetve magát a teljes viszonyrendszert. Az értékelésben már megjelennek azok az elemek, amelyek nagy súllyal esnek latba a végső döntés meghozatalánál (az apa állapota, erős befolyásoló hatása, amellyel a gyermekre vetíti saját elégedetlenségét, mellyel a gyermek azonosul, a per többi résztvevőjének semleges viselkedése, a kommunikáció hiányának az oka a szereplők között). Ezzel készíti elő annak a súlyos felismerésnek a gyermekkel való kíméletes közlését, miszerint az apa látenszen, és nagyon sok esetben kifejezett módon is befolyásolja a gyermeket, és az anya, nevelőapa ellen neveli őt. A költözéssel, kitelepüléssel összefüggésben idézi az édesapa egymásnak ellentmondó, homályos nyilatkozatait a költözés és ott lakás körülményeivel, a gyermek eltartásával, iskoláztatásával kapcsolatban, amelyből a gyermek érdekei szempontjából jelentős következtetésként vonja le, hogy nem látja biztosítottak a gyermek jövőjét az apával való költözés esetén. Felvázolja, hogy milyen „ára” lenne a költözésnek, milyen következményei lennének ennek a váltásnak a gyermek hazai, családi, baráti kapcsolataira, iskolai tanulmányai végzésére. A lehetőségek és a kockázatok egybevetésével levonja a konklúziót, és kifejezi azt az óhaját, hogy szeretné meggyőzni a gyermeket arról, hogy számára a legoptimálisabb az lenne, ha hazai környezetében, jelenlegi helyzetéből „hozná ki a legtöbbet”, ez felel meg egy ilyen korú gyermek érdekeinek. A bíró jövőképet is felvázol a gyermek számára, melyben szerepel az a perspektíva is, hogy 18 éves korának betöltését követően már szabadon dönthet, mit szeretne tenni. Ezt követően tér át a konkrét döntése közlésére és annak magyarázatára, hogy miért nem lát lehetőséget 16 éves koráig sem a heti váltással történő váltott elhelyezésére, sem a kapcsolattartás gyermek és apa által kért módon történő újraszabályozásra. Közvetlen, érthető módon indokolja a kapcsolattartás újraszabályozásának bíró által szabályozott, fokozatos módját, ecseteli annak előnyeit, hogy 16 éves kora után felülvizsgálja a bíróság, illetve a gyermekvédelmi szerv is annak módját. A bíró biztatja is a gyermeket arra, hogy ő maga alakítsa ki a kapcsolattartás neki megfelelő rendszerét, szabályait. A levél záró részében tájékoztatja a gyermeket, hogy válaszolhat a

levélre, forduljon bizalommal a kirendelt ügyvédjéhez, aki eljuttatja válaszát hozzá. Ismét biztosítja arról, hogy nagyon kíváncsi a válaszára. Majd egy személyes élménnyel zárja a levelét, és felidézi az egyik meghallgatás azon pillanatát, amikor az apa és a bíró egy közös filmélményüket osztották meg, melynek üzenetét teljesen különbözőképpen élték meg: az apa szerint az igazságtalanság, a bíró szerint az igazság győzött.

– *A levél formai kellékei*

A levél stilisztikai és dinamikai szempontból is figyelemre méltó. A levél nyelvezete végig a köznyelv fordulatait használja a jogi terminológia magyarázására is, sőt, a 14 éves gyermek életkorához és az ilyen korú gyermekek nyelvhasználatához, életpasztyalataihoz igazodik (például a pártatlanságra a nem kivételezik, nem fogja pártját kifejezést használja). Különös figyelmet fordít a gyermek számára is érthető argumentációra, részletesen elmagyarázza, hogy milyen tényről hogyan győződött meg. Néhány fontos érzelemről, mint a bizalom, szeretet, lojalitás a szülők iránt, komoly elemzést ír. Többször visszatér a gyermek véleményének fontosságához, figyelembevételéhez, amelynek őszinteségét azzal támasztja alá, hogy empatis a gyermek iránt (megérti, milyen nehéz számára ez a helyzet). A bíró által a levélben pontokba szedett feltételrendszert a gyermek saját akarata szempontjából vizsgálja a gyermek jövőjére koncentráltan. Az apa életkörülményeit vizsgálja abból a szempontból, ami a gyermek kiegyensúlyozott életviteléhez kell. Többször használ elismerő, dicsérő szavakat, amelyekkel támogatja a gyermeket érzelmileg is a szituáció és a döntés megértésében, feldolgozásában. A levél egyre súlyosabb információkat közöl a gyermekkel, ehhez igazodik a közlés dinamikája: a könnyebben emészthető tartalomtól jut el fokozatosan az egyre erősebb tartalom felé. A levél egész nyelvhasználatára jellemző a kíméletes nyelvezet, a sértő, minősítő kifejezések mellőzése. A döntés motivációnak levezetésében szóhasználatával dekódolja a szándékot (úgy gondolom, az a meggyőződése), így fokozatosan szoktatja hozzá a gyermeket ahhoz, valójában miért nem tudta figyelembe venni akaratát a döntés meghozatalánál.

– *A levél jelentősége a döntéshozók számára*

A levél mindenképpen példaértékű, unikális, és nemcsak azért, mert elsőként született ilyen, a gyermekbarát igazságszolgáltatás követelményeinek tartalmi és formai szempontból is megfelelő levél, hanem azért is, mert mintaként szolgál a gyermekjogokat érintő nemzetközi és uniós normák, egyéb szabályozók, a gyermekbarát igazságszolgáltatás kapcsán megfogalmazott elvek értelmezéséhez is. A válási, szülői felügyeleti, kapcsolattartási ügyek ugyanis olyan kiemelt ügycsoportok, ahol a gyermek meghallgatásához való jogának érvényesülése elengedhetetlen. Mivel ezekben az ügyekben a szülőközpontúság érvényesül, hiszen a szülők közötti jogviták eldöntéséről van szó, ezért a bírósági határozatokban általában nem jelenik meg kellő súllyal a gyermek véleménye. A gyermek jólétének a figyelembevétele a szülői felügyeleti és a járulékos perekben a tárgyaláson vagy a bírósági eljáráshoz közvetlenül kapcsolódó mediációban lehetséges. A jogfejlődés tendenciái alapján nyugodtan állíthatjuk, hogy a XXI. században alapkövetelmény a bírósági eljárásokkal szemben, hogy gyermekközpontúak legyenek, a bírósági határozatokban konkrét, nyomon követhető formában megjelenjen a „gyermek legfőbb érdeke”, amelyet – tudjuk –, hogy alapvető szinten a nemzetközi és uniós, valamint a hazai normák is egyaránt tartalmaznak.

Nem vitás, hogy a gyermek legfőbb érdeke közvetlenül a meghallgatásának biztosításában jelenik meg, amelyet ha professzionális szinten tud fogantatosítani a bíróság, valóban a gyermek befolyásmentes, szabad véleménynyilvánításának a fóruma lehet. További fontos szempont és cél, hogy a döntéshozó (decision makers) hallgassa meg a gyermeket, tehát közvetlen legyen a meghallgatása, amelyre a gyermek mediációs eljárásban való részvétele is egy lehetőség, ha – mint alább olvashatjuk –, megoszlanak is a vélemények a gyermek bevonásának szükségességéről, hasznosságáról a mediációs eljárás folyamatába. A 12. cikk értelmezésével kapcsolatban érdemes rámutatnunk arra is, hogy egyes országokban a törvényhozásban megjelenő állami akarat különös hangsúlyt fektet a gyermek életkorára, és ennek függvényében értelmezi a gyermeknek a saját véleményének kifejezésére való alkalmasságát. Az életkornak az ítélőképességgel való lineáris összekapcsolása nem felel meg az egyezmény szellemiségének, – nyugodtan mondhatjuk – esetről-esetre dönthető el, hogy az adott gyermeket ítélőképességének birtokában levőnek tekinthetjük-e vagy sem, mert ez nagyban függ az ügy specialitásaitól, a szülők és gyermekek életkörülményeitől, az ügy előzményeitől, a gyermek mentális, illetve pszichés állapotától. Vagyis az életkor és az érettség teljesen egyedi, individuális vizsgálódást igényel, ami a gyermeket meghallgató személy vagy testület felelőssége.

AJÁNLOTT IRODALOM

<http://www.bailii.org/ew/cases/EWFC/H CJ/2017/48.html>

Visontai-Szabó Katalin: Hogyan mondjam el, hogy Te is megérted. In Családi jog 2018./ 1. sz.

KÉRDÉSEK

1. Milyen garanciális szabályokat állított fel, illetve követett a bíró a gyermek meghallgatásakor?
2. Milyen kommunikációs technikákat alkalmazott a bíró a gyermekkel való kommunikációja során?
3. Alkalmas –e, és ha igen, miért, a levél műfaja a döntésnek a gyermekkel való közlésére? Milyen lehetőségeket lát még arra, hogy a gyermekkel „gyermekbarát nyelven” közöljük a döntésünket?

2. A kiskorú, mint érdekelt részvétele a mediációs eljárásban

Összefoglalás

A mediáció vagy közvetítés a vitázó partnerek közötti konfliktus megoldásának egy olyan alternatív módja, amelyben egy pártatlan, semleges harmadik személy, a mediátor vagy közvetítő, bizalmi légkörben zajló tárgyalásokon segítséget nyújt a vitázó partnereknek ahhoz, hogy konfliktusukra megtalálják a számukra legmegfelelőbb megoldást. Az alternatív vitarendezési módok közül a békéltetés mellett a mediáció alkalmas arra, hogy a peres eljárás helyett, az alatt, és azt követően a viták békésen rendeződjenek. A mediációs eljárás során született megállapodást a mediátor írásba foglalja, amelyet, ha a felek közösen kérnek, a bírósági eljárásban a bíró egyezség formájában jóváhagy, így az abban foglaltak az önkéntes végrehajtás hiányában kikényszeríthetőek lesznek. A békés vitarendezés nem vitásan a szüleinek konfliktusát látó és elszenvedő gyermek legfőbb érdekét is szolgálja. A gyermekközpontú igazságszolgáltatásban így kitüntetett szerepe van a mediációs eljárás alkalmazásának.

a) A részvétel céljai

A gyermekközpontú igazságszolgáltatásnak egy fontos területe lehet a jövőben a gyermek bevonása a mediációs eljárás folyamatába, amely módot ad a gyermek mediátor általi közvetlen meghallgatására. A gyermekeket érintő nemzetközi és belső jogvitákban különböző célokat szolgálhat a gyermek vitarendezésbe való bevonása. Elsőként a gyermek véleményének meghallgatása rávilágít a gyermek érzéseire és kívánságaira, amelyek fontos információk lehetnek annak meghatározásakor, hogy egy adott megoldás a gyermek legfőbb érdekét szolgálja-e. Másodszor tudatosíthatja a szülőkben a gyermek kívánságait, és segíthet abban, hogy egy elfogadható közös megoldás érdekében elrugaszkodjanak saját álláspontjukról. Harmadsorban, a gyermek bevonása tiszteletben tartja a gyermek meghallgatásához való jogát, miközben lehetőséget ad a számára, hogy tájékozódjon a körülötte zajló eseményekről.²² A nemzetközi családjogi ügyekben elsősorban a gyermek jogellenes külföldre vitelével kapcsolatos ügyekben végzett közvetítés esetén – a gyermek bevonásának szükségességét a megállapodás jogilag kötelező érvényűvé és végrehajthatóvá nyilvánításakor kell mérlegelni a különböző jogrendszerekben előírt követelményekre tekintettel. A gyermek vélemény nyilvánítására a közvetítésben ugyanazon szempontokat vesszük figyelembe, mint az igazságszolgáltatásban való részvételekor. A közvetítés során a gyermek nézeteit életkorától és érettségi szintjétől függően figyelembe kell venni. Az adott ügy körülményeinek függvényében körütekintően mérlegelni kell, hogy a gyermek véleménye hogyan használható fel a közvetítésben, valamint, hogy a gyermeket közvetlenül vagy közvetve hallgassák meg.

²²Közvetítés, 66.o.

b) A részvétel sajátosságai

• A gyermek meghallgatásának formái

A gyermek meghallgatását, véleményének figyelembe vételét illetően két fő különbség fedezhető fel a bírósági eljárásokhoz képest. A gyermek meghallgatásához alkalmazható módszerek jelentősen eltérnek a bíró kezében levő eszközöktől, másodszor különbségek vannak azt illetően is, hogyan vehetők figyelembe a gyermek kívánságai, nézetei. A gyermek bevonása a közvetítésbe attól függ, hogy a szülők elfogadnak-e egy adott eljárást. A közvetítő csupán felhívhatja a szülők figyelmét a gyermek véleményének meghallgatása jelentőségére, és jelezheti, hogy a határozatot elismerhetőség és végrehajthatóság szempontjából vizsgáló hatóság vizsgálhatja, hogy figyelembe vették-e a gyermek véleményét. A közvetítő – a bírósághoz hasonlóan – a gyermek érettségének, életkorának függvényében javasolhatja egyik lehetséges megoldásként a gyermek közvetlen részvételét egy vagy több közvetítői ülésen. Másik lehetőségként a gyermekkel való külön beszélgetést ajánlhatja, amelyről beszámolnak a szülőknek. A gyermeket azonban csak speciális képzésben részesült személy hallgathatja meg azt biztosítandó, hogy a gyermekkel folytatott konzultáció „támogató és fejlettségi szintjének megfelelő módon „történjen, valamint annak érdekében, „hogy a beszélgetés hangneme semmiképpen ne hozza döntéskényszerbe a gyermeket, illetve megszüntesse az ilyen kényszer esetleges érzését.”²³ A mediátorok korántsem kezelik egységesen a gyermek közvetítői eljárásba való bevonásának kérdését. Vannak mediátorok, akik ezt kifejezetten ajánlják a szülőknek, mások inkább csak a gyermek megjelenítését javasolják (fotó vagy üres szék segítségével).²⁴

• A gyermek véleményének figyelembe vétele

A gyermek véleményének figyelembe vételi módja sem azonos a bírósági eljárásokban foglaltakkal. A bíró maga vonhatja le következtetéseit, mérlegelési jogkörében dönti el, hogy milyen jelentőséget tulajdonít a gyermek kívánságának, míg a közvetítő mindössze csak felhívhatja a felek figyelmét a gyermek nézőpontjára vagy a gyermek érdekeit és jólétét esetlegesen befolyásoló szempontokra, a megállapodás tartalmáról azonban a szülők teljes körűen saját belátásuk szerint döntenek. A nemzetközi gyermekelviteli ügyekben fellépő mediátorok hasonlóan a gyermekvédelmi, kapcsolatügyi mediátorokhoz, az Európa Tanács családjogi közvetítésről szóló R (98) 1. számú ajánlásában foglaltakra is figyelemmel, különleges figyelmet fordítanak a gyermek jólétére, és legfőbb érdekére, a szülők ösztönzésére a gyermekeik szükségleteinek előtérbe helyezésére és jólétük biztosítására.²⁵

²³Közvetítés, 71.o.

²⁴Dr. Szeibert Orsolya: *Mediáció jogellenes gyermekelviteli ügyekben*, (Szeibert: *Mediáció*) in: Családi Jog XIII. évfolyam 3. szám, 2015. szeptember, 42.o.

²⁵Közvetítés 71.o.

Forrás: gatheringfamilies.com

- **A gyakorlat egységesítésére irányuló törekvések**

Az International Social Service (ISS) 2015. október 21-23-a között Genfben rendezett „Határokon átnyúló gyermekvédelem” című konferenciáján ajánlásokat fogalmazott meg a jogellenes gyermekelviteli eljárásokban, a nemzetközi családjogi vitákban alkalmazandó mediációs eljárás mind szélesebb körben való elismertetése érdekében. Sürgős nemzetközi összefogást hirdetett a nemzetközi családi mediációs szolgálatok működésének fejlesztésére. A szakembereket egy nemzetközi Charta (*Charte relative aux processus de médiation familiale internationale*) tervezet szerkesztésére ösztönözte, mely tartalmazza a határokon átvívelő nemzetközi családi mediáció alapvető standardjait, egy olyan kollaboratív eljárást, amelyeket az 1980-as, 1996-os, és 2007-es hágai egyezmények alkalmazása során figyelembe kell venni azokban az esetekben, amikor a nemzetközi jogi eszközökkel a másik államba való költözéssel járó szülői felelősség megosztása, és egyéb következmények nem szabályozhatók kielégítően. A szakemberek figyelmébe ajánlotta az általuk készített útmutatót, mellyel a határokon átnyúló családi konfliktusokkal érintett felek ösztönözhetők a nemzetközi családi mediátorhoz fordulásra.²⁶ Nyilvánvalóan ezekre a nemzetközi szintű törekvésekre a gyermek érdekében van szükség, hiszen akár a jogellenes gyermekelviteli eljárásokban, akár a nemzetközi családjogi ügyekben született döntések nyomán a szülői felügyelettel és kapcsolattartással összefüggő szituációk nagyon megterhelők a gyermeknek, így minden körülmények között *támogatni kell a közvetítést*, amely megállapodást eredményezhet. Még ha nem is tudnak megegyezni, a tapasztalatok szerint a közvetítésben való pusztán részvétel is pozitív eredményekkel jár a szülők egymás közötti kommunikációjában.²⁷ Nem szabad elfeledkeznünk a mediáció azon aspektusáról sem, hogy a nemzetközi családi mediáció helyszíne a gyermek tényleges tartózkodási helye is lehet, így a hátrahagyott szülő is találkozhat a gyermekkel. A nemzetközi kutatási eredmények²⁸ szerint a mediáció segítségével eredményt elérő személyek elégedettebbek, mint azok, akik bírósági eljárásban vettek részt, emellett a megállapodások tartósabbak, s a konfliktusok mélysége valóban csökken. A mediációs eljárásban résztvevő szülők hajlamosabbak voltak életviszonyaikat a gyermek növekedésének és szükségleteinek megfelelően igazítani, nagyobb együttműködési készséget, rugalmasságot tanúsítani és nyugodtabban gondolkodni a pereskedő szülőkhöz képest. Tapasztalt és képzett mediátorok segítségével nagyon komoly előrelépést lehet tenni a

²⁶ « Résoudre les conflits familiaux. Un Guide pour la médiation familiale internationale. », <http://www.iss-ssi.org/images/MFI/fr/BrochureFRplanche.pdf>

²⁷ Szeibert: *Mediáció*, 40.o.

²⁸ Szeibert: *Mediáció*, 46.o.

kapcsolattartás, mint a legkritikusabb elem kezelésében is, és a mediáció továbbgyűrűző pozitív hatásai érezhetőek az egyéb területeken való együttműködési készség kinyilvánításában is. A gyermek sorsát érintő lényeges kérdések eldöntésében való együttműködési készség javítása érdekében a hazai jogalkotásban is megjelent a közvetítés a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perekben, ahol indokolt esetben a bíróság kötelezheti a szülőket a szülői felügyeleti jogok megfelelő gyakorlása és a kapcsolattartás szabályozása körében a mediátorral való találkozásra közvetítői előkészítő megbeszélésen.²⁹

- **A gyermek bevonása a válási mediációba**

A válási mediációban a gyermek bevonásának alapja az a lehetőség, hogy a felek megegyezésével a gyermeket minél kisebb trauma éri, minél kevésbé változzon az élete, és lehetőleg mindkét szülővel megmaradjon a kapcsolata. Két fontos tényező mentén érdemes vizsgálni a bevonása lehetőségét: a gyermek szükségletei, érdekei, valamint a gyermek biztonsága mentén. Fontos szempontok, hogy a döntéseket a szülők hozzák meg, ebben érvényesüljenek a gyermek érdekei, szükségletei, a gyermek véleménynyilvánítási joga és biztonsága teljesüljön. A másik fontos oka a bevonásának az lehet, hogy a mediátor képet kaphasson a gyermek valódi szükségleteiről. Felvethető a kérdés: erre valódi garancia-e a gyermek közvetlen részvétele? Ezt vizsgálta közelmúltbeli tanulmányában a Partners Hungary Alapítvány. A tanulmány a gyermek bevonásának szintjeiben fokozatosságot teremt: attól a kiindulási ponttól kezdve, hogy a gyermek érdekeiről, szükségleteiről egyáltalán nem esik szó egészen odáig, hogy a mediátor beszél a gyermekkel, és ő közvetíti az információkat a szülőknek, számtalan variáció elképzelhető. A gyermek viszont csak akkor fogja biztonságba érezni magát, ha a mediátor felkészült, képzett szakember. Tud és képes a gyermek életkorának megfelelően kommunikálni, hatékonyan tudja kezelni a gyermek jelenlétét a folyamatban, hiszen még a legbékésebb folyamatban is olyan információkhoz juthat a gyermek, amelyekről nem tudott, és esetleg traumatizáló lehet számára, vagy éppen ő mond olyan dolgokat, amelyek a szülőket rázza meg. A tanulmány egy egységes kritérium-rendszert is készít a mediátorok számára, hogy segítse őket abban a döntésben, hogy bevonják-e a gyermeket vagy sem a válási mediáció folyamatába. A mediátor felelősségén túl csak a szülők felelőssége nagyobb abban, hogy a gyermek a lehető legkisebb megrázkódtatással élje át szülei válásának viharait. Nem véletlen, hogy a szülőknek Amerikában és Kanadában kötelezően részt kell venniük egy csoportos képzésen, melynek célja, hogy a válás gyermekre gyakorolt hatását megértsék, e körben mélyebb ismeretekre tegyenek szert. Az oktatási programok is nagyon fontos szerepet játszanak a gyermekek és a szülők felkészítésében. A tanulmány konklúziója szerint ideális helyzetben tehát a szülőket kell segíteni abban, hogy a saját gyermekük érdekeinek, szükségleteinek mentén tudjanak gondolkodni, kommunikálni és megállapodást kidolgozni, ők ügyeljenek a gyermekük biztonságára is. Amennyiben ez nem valósul meg, a mediátornak kell döntenie arról, hogy milyen szinten vonja be a gyermeket, de minden esetben tartsa szem előtt, hogy ő a felelős a gyermek biztonságáért a mediációs folyamatban, amely az előkészítést, az ülést és bizonyos mértékig az ülést követő időszakot is magában foglalja.

²⁹Ptk. 4:172.§

Forrás: majkaidete.mk

c) A gyermek bevonásának lehetőségei a hazai jogi szabályozás alapján

- **A gyermekvédelmi közvetítés**

A kapcsolattartás szabályozása különösen az a terület, ahol a gyakorlatban a legnagyobb az érzelmi feszültség, ellentét. Nem véletlen, hogy a kapcsolattartás megállapítására, végrehajtására vonatkozó gyámhatósági eljárás folyamatában 2005. július 1-je óta a Gyer.-ben szabályozott az un. gyermekvédelmi közvetítői eljárás. A Gyer. 30/A-30/D. §-ai szabályozzák a gyermek részvételének lehetőségét a közvetítői eljárásban. A közvetítő a korlátozottan cselekvőképes gyermeket a felek kérelmére vagy a gyámhivatal javaslatára – a gyermeknek az őt érintő döntések előkészítése során történő véleménynyilvánítása céljából – bevonhatja a közvetítői eljárásba, feltéve, hogy ez a gyermek számára nem jelent túl nagy megterhelést, valamint az érzelmi fejlődését a felek által elmondottak, illetve a felek magatartása várhatóan nem veszélyezteti.

- **Az új Polgári Perrendtartás**

- *A részvétel módja az életkor függvényében*

Az anyagi jogban történt változásokat a hazai polgári perjogi kodifikáció az eljárásjogi szabályokban követi, összhangban a gyermek meghallgatásával kapcsolatos eljárásjogi szabályozással. A Szakértői Javaslat különbséget tesz a 14 év feletti és 14 év alatti gyermek között a részvétel módjának a szabályozásában a mediációs eljárásban. A mediációs eljárásban biztosítani szükséges a 14. életévét betöltött gyermek részvételét a közvetítői eljárásban saját kezdeményezésére vagy szülei kérelme alapján, hiszen egyetértése nélkül a szülői felügyelet kérdésében hatósági döntés nem hozható, de csak akkor, ha azt a bíróság, illetve a gyámhivatal javasolja és saját maga, valamint mindkét szülő egyetért vele. A 14. év alatti, ítélőképessége birtokában lévő gyermek meghallgatása sem kizárt, ha ezzel a szülők a megállapodás irányába terelhetők, és bizonyosnak látszik, hogy a gyermek pszichikai állapotát ez károsan nem befolyásolja. A meghallgatás a szülők távollétében is történhet. A határokon átnyúló jogvitákban, annyiban speciális a szabályozás, hogy a gyermek kezdeményezésére is történhet a meghallgatása. Ennek biztosítása megfelel az elterjedően lévő európai gyakorlatnak. Az eddig kialakult hazai gyakorlatnak is megfelelően a meghallgatásra a felek távollétében és általában kirendelt ügygondnok jelenlétében kerülne sor, melyről a bíró hangfelvételt készít, s utóbb ezt ismerteti a felekkel.

Forrás: <https://casoafelliscounty.org/home/littlegirl-in-courtroom/>

3. Jogi tanácsadás és a gyermek képviselte az eljárásban

Az iránymutatás egyértelműen rögzíti, hogy a gyermekek számára biztosítani kell a hozzáférést egy valóban gyermekbarát igazságszolgáltatáshoz. A tagállamoknak elő kell segíteniük, hogy a gyermek igénybe vehesse ügyvéd vagy egyéb olyan intézmény vagy szervezet (szakértő, eseti gyám, gyermekvédelmi munkatárs) segítségét, amelynek a nemzeti jogszabályok értelmében feladata a gyermekjogok védelme, valamint hogy a gyermek saját nevében legyen képviselve, ha érdekellentét van vagy lehet a gyermek és szülő vagy egyéb érintett fél között. A gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló európai egyezmény kimondja: „A felek megfontolják, hogy további eljárási jogokat nyújtsanak a gyermekeknek az igazságszolgáltatási hatóság előtt zajló, őket érintő eljárásokra vonatkozóan, különösen [...] külön képviselő [...] ügyvéd kijelölésére.” Hazai jogrendünkben a gyermekbarát igazságszolgáltatás bírósági koncepciójának kidolgozását megelőzően a Pp. 279. §-ának (4) bekezdése a kiskorú gyermek perbeli jogállását, mint érdekeltét határozta meg, mely szerint a gyermek meghallgatására nem vonatkoznak például a tanú meghallgatására irányadó rendelkezések. A gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény 31. §-a hatályon kívül helyezte a fenti rendelkezést, és részletesen szabályozta a kiskorú gyermekekre, mint érdekeltre vonatkozó rendelkezéseket a Pp. 65/A. §-65/B. §-ban. A 65/A.§ rögzíti, hogy a kiskorú gyermek, mint érdekelt meghallgatása esetén indokolt esetben számára ügygondnokot rendel, és a bíróság úgy is határozhat, hogy a gyermeket a házastársak távollétében hallgatja meg. Ez a gyermek önálló perjogi státuszának a megjelenése a törvényben, hiszen az egyébként törvényes képviselőt ellátó szülők perében őt ügygondnok képviselheti. A Pp. 65/B. § -a szabályozza, hogy ki és milyen módon tehet fel kérdéseket a gyermeknek, illetve, hogy a gyermek a válaszadást megtagadhatja, melyről őt előzetesen tájékoztatni kell. A polgári perjogi kodifikáció Szakértői Javaslatát tartalmilag nem változtat a jelenlegi szabályozáson, viszont egyértelműsíti, hogy a gyermek meghallgatása tanúi minőségében történik. Ezt tükrözi az új Pp. szövege is.³⁰ Komoly garanciális szabály, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött

³⁰ Pp. 298. § [A kiskorú tanú meghallgatása]

(1) A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorút csak akkor lehet tanúként meghallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték másként nem pótolható.

(2) A kiskorú tanú meghallgatásánál a törvényes képviselője jelen lehet. A meghallgatáskor a figyelmeztetéseket és tájékoztatásokat a kiskorú tanú korára, érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell közölni. A meghallgatásnak megfelelő légkörben, a kiskorú számára érthető módon kell megtörténnie.

kiskorút csak akkor lehet tanúként meghallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték másként nem pótolható, és akár betöltötte tizennegyedik életévét, akár nem, tanúkénti meghallgatásánál a törvényes képviselője jelen lehet. A bírónak figyelemmel kell lennie a kiskorú életkorára a vele való kommunikációs során: egyszerűen, számára is érthetően kell fogalmaznia a tájékoztatását, a figyelmeztetését illetően. Érdekellentét esetén a törvényes képviselő jogait a kiskorú tanú meghallgatása körében a gyámhatóság által kirendelt eseti gyám gyakorolja. A gyermek megfelelő tájékoztatásáról a bíróságok rendelkezésére állnak az Országos Bírósági Hivatal által kidolgozott idéző minták, útmutatók és nyomtatványok, melyek nemcsak a gyermek részére, hanem a bíró részére is támpontokat nyújtanak a gyermek „barátként” való kezeléséhez, meghallgatásához. A gyermek megfelelő légkörben történő meghallgatásához a bíróságokon gyermek meghallgató szobák létesültek, melyek felszereltsége, barátságos hangulata segít az érthető módon szorongó, bizalmatlan gyermek feszültségének oldásában. Ez által elősegíthető, hogy a gyermek a bíróság előtt értékelhető, a valóságnak megfelelő nyilatkozatot tegyen. A gyermekek igazságszolgáltatásban való részvételéről, és a gyermekközpontú igazságszolgáltatás alapelveiről szóló tájékoztatás a bíróságok részére elektronikus formában is elérhető.³¹ E szerint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás alapelvei a megfelelő hangnem, gyermek által érthető nyelv használata, a gyermek előzetes tájékoztatása az eljárás menetéről, szereplőiről és az őt megillető jogokról, az eljárási formalitások mellőzése, a gyermeket befolyásoló tényezők kizárása (eljárás más résztvevői).

AJÁNLOTT VIDEO

<https://www.youtube.com/watch?v=DyZ7QGBNSE8&feature=youtu.be>
<http://www.avocenfants.com/>

a) A szakemberek képzése

Az iránymutatás szerint a különböző korcsoportokba tartozó gyermekek jogaira és szükségleteire, valamint a gyermekekhez igazított eljárásokra vonatkozóan minden, gyermekekkel foglalkozó szakember számára biztosítani kell a szükséges *interdiszciplináris képzést*. A gyermekekkel közvetlen kapcsolatban álló szakembereket a gyermekek korának és fejlettségi szintjének megfelelő kommunikációra, valamint a különösen sérülékeny gyermekekkel való kommunikációra is ki kell képezni. Hazánkban az ombudsman vizsgálta a gyermekekkel a különböző hatósági eljárásokban kapcsolatba kerülő hivatásos szakemberek felkészültségét, képzettségét. Ennek során megállapította, hogy szakterületeiknek

(3) A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú meghallgatása esetén a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetés helyett az igazmondás követelményéről kell tájékoztatást adni a tanú korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon. A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú tanú esetén a személyi adatainak zártan kezeléséről, valamint a vallomástétel megtagadásáról a nyilatkozatot a törvényes képviselője teszi meg, valamint a vallomástételre kötelező határozat elleni fellebbezési jogot a törvényes képviselő gyakorolja.

(4) Ha a kiskorú tanú és a törvényes képviselője között érdekellentét van, a bíróság megkeresésére a gyámhatóság által kirendelt eseti gyám gyakorolja a (2) és (3) bekezdésben meghatározott jogokat.

³¹http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/gyermek_igsz/letoltheto_dok/a_gyermekkozponttu_birosagrol.pdf

megfelelően, de egymástól eltérően értelmeznek bizonyos alapvető fogalmakat, amely a jogbiztonság csorbulását okozza. Ehhez hozzájárul az is, hogy a gyermekvédelemben és az igazságszolgáltatásban dolgozó szakemberek képzésében nem, vagy alig jelennek meg a gyermeki jogok, vagy a gyermekbarát igazságszolgáltatás témája. Állandósítja a gyermekeket megillető védelemhez és gondoskodáshoz való jog sérülésének lehetőségét, hogy hiányosak a gyermekekkel közvetlenül foglalkozó, a velük kapcsolatos eljárásokban részt vevő szakemberek anti-diszkriminációs ismeretei és hiányoznak a hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos tájékoztató anyagok is.³² A 2012-ben készült jelentés óta az igazságszolgáltatás gyermekközpontú profiljának látszanak ugyan az egyre élesebb kontúrpontjai, de a képzés, továbbképzés, a szemléletváltás még nagyon sok munkát igényel. A gyermekszobához hasonlító, színes képekkel, játékokkal tarkított gyermekmeghallgató szobák kialakítása „csak” egy lépés a megfelelő személyi, tárgyi feltételek biztosításához. Mivel hazánkban nincs elkülönült családjogi bíróság, még nagyobb hangsúlyt kell fektetni a bírósági eljárás keretében tartott meghallgatások gyermekbarát voltára. A valóságnak megfelelő, értékelhető gyermeki nyilatkozat alapja a bíró és a gyermek közötti kommunikáció minősége. Ennek fejlesztése érdekében érdemes a bírók pszichológiai ismereteit bővíteni, és így bátrabban hallgatnák meg közvetlenül a bírók is a kiskorúakat.

Forrás: <https://hu.stockfresh.com/royalty-free-stock-photos/bagoly>

– *A gyermekkel való kommunikáció*

A szakirodalom a bíró magatartása körében számos olyan kritériumot fogalmaz meg, amely a bíró és a gyermek közötti párbeszédet segítik elő.³³ Így nagyon fontos a bíró bemutatkozása, az érdeklődés, a nyitottság a gyermek irányába, a gyermekre való odafigyelés (ne szakítsuk félbe), a gyermek értelmi, érzelmi fejlődéséhez adekvát nyelvezet elsajátítása, tartózkodás a gyermek befolyásolásától. A bírónak tehát fokozott érzelmi intelligenciával kell a gyermek felé fordulnia, ami egyáltalán nem könnyű feladat. Tapasztalataink szerint ez fárasztó összpontosítást, ráhangolódást igényel, a bírónak a gyermek meghallgatása során saját és a gyermek érzelmeivel is meg kell küzdenie, hogy megfelelő környezetet teremtsen a párbeszédhez. Jóindulatúan, megértéssel, preconcepciók nélkül kell a gyermekhez viszonyulnunk, s meg kell teremtenünk egy olyan szimmetrikus viszonyt (sem az erőfölény, sem a manipulatív, mindenható védelmező szerepkör nem célravezető), amelyben a gyermek

³² Dr. Lux Ágnes: *Az ombudsman gyermekjogi projekt munkája* (2008-2012) III. in: *Családi Jog*, 2013. március 25.o.

³³Bucsi, 315-316.o.

személyiségének megfelelően kérdezzük a nélkül, hogy bármiféle felelősséget, teljesítményt, elvárást „pakolnánk rá”. Gyakorló bírók és pszichológusok fogalmaztak meg olyan kommunikációs technikákat, amelyek általában használhatók a gyermekek meghallgatása során. Annak érdekében például, hogy a gyermek könnyebben feloldódjon, érdemes a beszélgetést azzal kezdeni, hogy a bíró a gyermeket általános dolgokról, a mindennapjairól, a szüleivel töltött programokról, az iskoláról, a barátairól kérdezi. Érdemes elmagyarázni neki, hogy nem neki kell döntenie, és ha nem akar, nem kell válaszolnia. Az egyenrangú kommunikáció érdekében érdemes a gyermeket maga mellé ültetni, és kerülni az irányított kérdéseket.³⁴ Véleményünk szerint a megértés alapú kommunikáció a célravezető, amelyben a gyermeket hagyjuk beszélni, és a saját gondolatait is interpretálni. Mindezek mellett persze nem hagyható figyelmen kívül, hogy a bírósági eljárásban nem mellőzhető a gyermek figyelmeztetése arra, hogy csak igazat szabad mondani, lehet, hogy nem az ő kívánságának megfelelően dönt a bíró. Ne felejtsük el, hogy a bíró – ha számára ez megnyugtatóbb – pszichológussal együtt is meghallgathatja a gyermeket, sőt – a gyermek mediációs eljárásban való részvétele esetén – a gyermek további meghallgatásától is eltekinthet. A gyermek meghallgatása kapcsán a szülőket is figyelmeztetni kell arra, hogy a gyermek nem használható fel egyik szülőnek a másik ellen tett vallomása alátámasztására, nem ez a helye és szerepe a gyermeknek a válóperi tárgyaláson a tárgyalóteremben. Ezért a bírónak a gyermek érdekeinek védelmében szükséges a szülőket figyelmeztetnie arra, hogy elsődleges felelősségük a lehető legjobb döntést hozni saját és gyermekük jövőbeni élete szempontjából. Azt is kerülnünk kell, hogy a gyermek azt érezze a meghallgatása során, hogy egyik vagy másik szülőjét elárulja, mint ahogyan arról egy 17 éves lány számol be: „Amikor megtudtam, hogy különválnak és egymástól távol élnek majd, szerettem volna tudni, hogy fogom-e az apámat szeretni még. Egyik nap a papával akartam élni, a rá következő napon a mamával. Aztán a szüleim megkérdezték tőlem, kivel akarok menni. Évekig büntudatot éreztem amiatt, hogy a mamát választottam. Olyan volt, mintha elárultam volna a papát, mintha megöltem volna őt.”³⁵ A gyermek meghallgatásakor tisztáznunk érdemes a szerepeket és a játékszabályokat is. A gyermeknek biztosnak kell lennie abban, hogy a bíró meghallgatja őt, de nem a gyermek az, aki dönt. A szülők azok, akiknek döntenük muszáj abban, hogy neki (gyermeknek) mi a jó, és e szerint vagy a papával vagy a mamával kell élnie. Ha a szülők ebben nem tudnak megegyezni, a bíró az, aki eldönti a vitát. A bírónak a gyermektől szerzett egyszerű, közvetlen információkból (mesélje el hétköznapijait, hétvégéjét, stb.) kell levonnia a következtetéseket arra vonatkozóan, hogy mi előnyös a gyermek kiegyensúlyozottsága, nyugalma, iskolai teljesítménye, és családi, baráti kapcsolatai szempontjából. Érdekes kérdést vet föl, hogy a gyermek nyilatkozatának jegyzőkönyvben történő rögzítése milyen következményekkel járhat. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a jegyzőkönyv a válóperi eljárás egy dokumentuma lesz, amelyet a szülők és az ügyvédek is felhasználhatnak. A gyermekben jogosan kelt szorongást és aggodalmat, ha a vallomását megismerő szülő felelősségre vonja az elmondottak miatt, vagy éppen ő bánja meg később, amit mondott. Ezért tudnia kell a gyermeknek, hogy a szülők meg fogják ismerni vallomását, ha pedig olyat kér, hogy bizalmasan kezeljünk egy információt, a szülőknek a problémát, és ne a közlés tartalmát

³⁴ Dr. Ádámkó, 13.o.

³⁵ Béatrice Blohorn-Brenneur: *Du désamour au divorce. Jugement, conciliation, médiation*, L'Harmattan, Paris, 2013, 113.o.

hozzuk a tudomására. Az is előfordulhat, hogy a gyermek által elmondottak bűncselekmény gyanúját vetik fel. Az ügyességgel ismeretlen forrásból származó információként közölhetjük ezt a gyanúkat. A gyermekpszichiáteren, gyermekpszichológuson kívül a mediátor is segíthet a gyerek legmélyebb szükségletei feltárásában a gyermek mediátor általi meghallgatása során. E témára azonban később térünk rá. A gyermekbarát igazságszolgáltatás eszméjének, céljának, modelljének jobb megértéséhez segítségünkre van a Lundy modellnek nevezett elmélet, melyet az alábbiakban ismertetünk.

AJÁNLOTT KÖNYV
https://rm.coe.int/16806a4541
AJÁNLOTT FILM
Kramer kontra Kramer, 1979 https://www.youtube.com/watch?v=z8SHYk3ohTo
KÉRDÉSEK
1. Mitől lesz az igazságszolgáltatás gyermekközpontúbb? 2. Miről tájékoztassuk a gyermeket a részvételével kapcsolatban? 3. Hogyan biztosíthatjuk a gyermek meghallgatásának tárgyi körülményeit? 4. Ki képviselheti a gyermeket az őt érintő eljárásokban? 5. Mire kell figyelniünk a gyermekkel való kommunikáció során?

b) Javaslatok a szakemberek részére a mediáció alkalmazására

Sajnos a kódex nem szabályozza a gyermek közvetítői eljárásban való részvételére vonatkozó eljárást, ezért az általános szabályokból, a gyermek bírósági eljárásban érdekltként vagy tanúként való részvételének szabályaiból kell kiindulnunk. Bár a bíróság által – a felek kérelmére vagy hivatalból – elrendelt közvetítői eljárásban a gyermek bevonására, meghallgatására, véleményének kikérésére nincs sem megengedő, sem tiltó szabály, véleményünk szerint a kérdés nem válaszolható meg oly módon, hogy a gyermek bírósági eljárásban való részvételét mintegy „automatikusan” kiterjesztjük a közvetítői eljárásra. A gyermek közvetítői eljárásban való észvétele számos kérdést vet fel: bevonható-e a gyermek a szülők közötti megállapodást előkészítő, szülők megegyezésre „rábíró” szakmai folyamatba, mennyiben kell a közvetítői megállapodást megelőzően az ő véleményét meghallgatni? Nem borítja-e fel a gyermek megjelenése a közvetítő előtt a szülők közötti alkufolyamat érzékeny egyensúlyát? Nem „a gyermek mögé bújva” próbálja meg majd valamelyik szülő a másikkal szembeni alkupozícióját erősíteni?³⁶ Nem kiszámítható pontosan, hogy a gyermek részvétele a közvetítői eljárásban erősíteni fogja a szülőknek a megállapodás irányába való terelését, vagy felborítja a megegyezéshez vezető folyamatot. Emellett lehetséges, hogy a gyermeket szükségtelenül megviselné a vita e stádiumában egy külső személy (a közvetítő) által vezetett eljárásba való részvétel. Lényegében csak esetről esetre dönthető el, hogy a gyermek

³⁶Kézikönyv, 60.o.

meghallgatása a közvetítő által előreviszi-e a szülei közötti békés, jövőbe tekintő rendezést és érdekeinek maximális figyelembevételét. A nemzetközi dokumentumok és a hazai anyagi jogszabályok tükrében az látszik helyes megoldásnak, ha a 14. életévét betöltött gyermek saját kezdeményezése vagy szülei kérelme alapján részt vehet a közvetítői eljárásban, hiszen egyetértése nélkül a szülői felügyelet kérdésében hatósági döntés nem hozható, de csak akkor, ha azt a bíróság a közvetítői eljárás elrendelésekor javasolja és saját maga, valamint mindkét szülő egyetért vele. A 14. életév alatti, ítélőképessége birtokában levő gyermek meghallgatása sem kizárt, ha ezzel a szülők várhatóan a megállapodás irányába terelhetők és bizonyosnak tűnik, hogy a gyermek pszichés állapotát ez károsan befolyásolja. Az utóbbi elkerülése érdekében a meghallgatás a szülők távollétében is történhet. Ebből a szempontból fontos lehet a közvetítői eljárásban megfelelő képzettséggel rendelkező társmediátor (pszichológus, terapeuta, pedagógus, gyermekvédelmi szakember) részvétele.³⁷ Az sem kizárt továbbá, hogy a bírósági közvetítés során szakértőt vesznek igénybe annak érdekében, hogy a gyermekre vonatkozó egyes kérdéseket a gyermek meghallgatását követően tisztázza, azokban szakvéleményt adjon.³⁸ Azt, hogy a mediátor maga döntsön a gyermek meghallgatásáról, kizárhatjuk, mert ez a közvetítői funkciójával nem állna összhangban, legfeljebb javasolhatja a szülőknek. Szemben a bírósági eljárással, a közvetítő nem dönt a gyermek „sorsáról”, a döntés a közvetítői eljárásban a szülők kezében van, a döntési jogkör hiányával pedig együtt jár a felelősség hiánya is. Nem a közvetítő felelőssége, hogy a szülők megfelelően meghallgatják-e, figyelembe veszik-e a gyermek véleményét akkor, amikor megállapodnak egymással. Ezt a megállapodás jóváhagyásakor döntési jogkörrel rendelkező bíró jogosult és köteles is vizsgálni. Amennyiben a gyermek részvételére a mediációs eljárásban nem kerül sor, a bíróságnak kétsége volt afelől, hogy a szülők megállapodása megfelel-e a gyermek érdekének, mind a 14. életévét betöltött, mind az ítélőképessége birtokában lévő gyermek meghallgatható.³⁹

AJÁNLOTT VIDEÓ
https://www.youtube.com/watch?v=LUxivDuLJZ4 https://www.youtube.com/watch?v=zYhWdwazCZA https://www.youtube.com/watch?v=eIvf3ZInhOQ https://www.youtube.com/watch?v=Q-pEB6obiJs
AJÁNLOTT FILM
A vér kötelez, 1993
AJÁNLOTT IRODALOM
http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf

³⁷Kvtv.38/A.§.

³⁸Kvtv.33.§(1) bekezdés

³⁹Kézikönyv, 61-62.o.

KÉRDÉSEK

1. Miben azonos és miben különbözik a gyermek meghallgatása a bírósági/hatósági eljárásban és a mediációban?
2. Milyen szempontokra kell figyelni a gyermek válási mediációba történő bevonása esetén?
3. A mediáció melyik formája a legalkalmasabb a látogató szülő és gyermeke közötti kapcsolattartási nehézségek enyhítésére, megoldására?
4. Befolyásolja-e a gyermek életkora a részvételét a bírósági és a mediációs eljárásban? Ha igen, hogyan?

Összegzés

A mediáció kétségtelenül új távlatokat nyithat a fejlődésben, ennek keretében viszont biztosítani szükséges, hogy a gyermekek meghallgatását valóban hozzáértő szakemberek végezzék. Az Emberi Jogok Európai Bírósága is komoly jelentőséget tanúsít a békés vitarendezési eszközök alkalmazásának. A Strumia ügy⁴⁰ kapcsán például utalt a nemzeti bíróságok részéről történt azon mulasztásra is, hogy nem ösztönözték a feleket a közöttük levő konfliktus békés eszközökkel történő rendezésére. A békés megoldásra való törekvés hangsúlyozása a Rendelet⁴¹ 55. cikkének e) pontjában megjelenik, mely a tagállamoknak előírja a szülői felelősség jogosultjai közti megállapodás elősegítését közvetítés vagy más eszközök útján. A közvetítés lehetőségének ajánlására a luxembourgi esetjogban is történik utalás,⁴² ez tehát egy további olyan közös irány, amely a két bíróság gyakorlatának harmonizációjához vezethet, különösen azért, mert a szülői jogok (akár a kapcsolattartáshoz fűződő erőteljes szülői jog) és a gyermeki jog összehangolása különösen nehéz feladat, amelyben kiemelkedő szerep juthat a mediációs eljárásnak. A gyermekközpontú igazságszolgáltatással a bíróságokra háruló fokozott követelmények ismeretében érdemes megfontolni a családjogi vagy gyermekbíróságok létrehozását, mely szintén új dimenziókat nyithat a gyermeki jogok érvényesülése terén. Az iránymutatás jelentősége abban rejlik, hogy igazságszolgáltatási szervek a gyermekvédelmi rendszer részei. Amennyiben egy gyermekek legfőbb érdekének védelmére hivatott rendszer diszfunkcionálisan működik, ezzel hozzájárul a bántalmazás késedelmes elhárításához, vagy be nem avatkozásával a folyamatos viktimizációhoz, károsodáshoz. Ezt nevezzük *rendszer abúzusnak* (másodlagos viktimizáció). Ebbe a körbe tartozik a gyermek tájékoztatásához és véleménynyilvánításhoz fűződő jogainak figyelmen kívül hagyása, vagy megtagadása. Ide sorolható az ügyészégi, bírósági eljárás során a sürgősségi számú és nem megfelelő formájú kihallgatás, kikérdezés, vizsgálat, vagy ha a vizsgálatot nem megfelelően felkészült szakember végzi, illetve ha az eljárás indokolatlanul elhúzódik.⁴³ A fentiekből az is látható, hogy a legnagyobb problémát nem a joganyag, annak érvényesülése, az elméleti ismeretek hiánya, sokkal inkább a gyakorlati ismeretek elsajátítását, az egységes felkészültséget szolgáló, a gyermekbarát igazságszolgáltatás követelményének megfelelő eljárást lehetővé tevő tréning, képzés, továbbképzés, rendszeres oktatás hiányzik. E területen az utóbbi néhány évben már történtek változások európai és hazai szinten is.⁴⁴ Ennek fejlesztése, a felkészítés szorgalmazása a jövő feladata is.

AJÁNLOTT IRODALOM

<http://www.csagyi.hu/hirek/item/1293-a-nemzetkozi-gyermekjogi-halozat-eves-jelentese-a-gyerekjogokrol>

<https://www.crin.org/en/library/publications/hungary-childrens-rights-references-universal-periodic-review>

⁴⁰ Strumia v. Olaszország no.53377/13, 2016. június 23.

⁴¹ Az Európai Unió Tanácsának a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságokról, valamint a határozatok elismeréséről, és végrehajtásáról szóló 2201/2003/EK rendelete (Brüsszel IIa Rendelet)

⁴² C-498/14. PPU.

⁴³ Dr. Herczog – Dr. Kovács, 8-9.o.

⁴⁴ <http://coraminternational-nvmw.temp-dns.com/unlocking-childrens-rights-hu/>

Függelék

Gyermekbarát igazságszolgáltatás – Szempontok szakemberek részére⁴⁵

Mit tegyünk, hogy az eljárások gyermekbarát eljárások legyenek?

A gyermeknek lesz-e lehetősége a meghallgatáshoz való jogának gyakorlására?

- ☒ A feltételeket igazítani kell ahhoz, hogy biztosítani tudjuk a gyermek meghallgatását.
- ☒ A szakembereknek az egész eljárás alatt következetesen el kell ismerniük a gyermek meghallgatáshoz való jogát.

Jelenleg kap-e a gyermek szakmai és személyes támogatást?

- ☒ A szakmai támogatás magában foglalhatja a szociális munkások és a pszichológusok segítségét is.
- ☒ Bizalmi személyek.

Hogyan lehet tájékoztatni a gyermeket az eljárásokról és az őt megillető jogokról?

- ☒ Szóbeli és írásbeli tájékoztatás útján.
- ☒ A gyermek életkorához, érettségéhez, a megértése szintjéhez, és a kommunikációs nehézségeihez igazodó tájékoztatás útján.
- ☒ Vizuális formában nyújtott tájékoztatás útján.

Hogyan készítsük fel a gyermeket a meghallgatásra?

- ☒ A támogató személynek ellenőriznie kell az alábbiakat:
 - a gyermek úgy érzi-e, hogy megfelelően tájékoztatták jogairól,
 - a gyermek tudja-e, mit várhat az eljárástól.
- ☒ Röviddel a meghallgatás előtt készítsük fel.
- ☒ Szervezzünk előkészítő gyermekbarát találkozásokat és látogatásokat.
- ☒ Mérjük fel a speciális szükségleteket.

Miről kell a gyermeket megkérdezni a meghallgatás előtt?

- ☒ A hely és az idő megfelelő-e a számára?
- ☒ Ki kíséri el őt a bizalmi emberek közül a meghallgatásra?

⁴⁵ Forrás: European Union Agency for Fundamental Rights: Child-friendly justice – Checklist for professionals, <http://fra.europa.eu/en/publication/2018/child-friendly-justice-checklist-professionals>

☒ Vannak-e olyanok, akik inkább ne jöjjenek el a meghallgatásra?

☒ Szüksége van-e valamire? (Védő intézkedések átgondolása.)

Ki hallgassa meg a gyermeket?

- A neme és szakmája életbevágó.

Miért fontos az eredmény szempontjából, hogy a gyermekkel a fentieket megbeszéljük?

- A gyermeket befolyásolhatja a meghallgatás módja.
- A gyermek megismerkedhet azzal a személlyel, aki őt meg fogja hallgatni.

Milyen intézkedéseket tegyünk a meghallgatás előtt, hogy az gyermekbarát legyen?

☒ Adjunk ki szakembereknek szóló viselkedési útmutatót.

☒ Ne várakoztassuk a gyermeket. (A gyermek érkezése és meghallgatása között rövid idő teljen el.)

☒ Alakítsunk ki gyermekbarát fogadóteret.

Milyen intézkedések járnak hozzá a meghallgatás alatt a meghallgatás gyermekbarátivá tételéhez?

☒ A gyermekbarát meghallgató szoba a bíróságon kívül legyen

☒ Tanúsítson mindenki gyermekbarát magatartást.

☒ Csökkentsük a minimálisra a meghallgatáson jelenlevők számát.

☒ Ne legyenek jelen az ellenérdekű vagy más felek.

☒ Egy személy hallgassa meg a gyermeket.

☒ Használjunk a gyermek életkorának és érettségének megfelelő nyelvet.

☒ Alkalmazzunk megfelelő kérdezési technikákat.

☒ Legyen rövid, maximum egy órás időtartamú a meghallgatás.

Milyen intézkedéseket tegyünk a meghallgatás után, hogy gyermekbarátok maradjunk?

☒ Adjunk visszajelzést a történekről, és tájékoztassuk a gyermeket a soron következő lépésekről.

☒ Állapodjon meg minden eljárásba bevont szakember az utánkövetésről.

Hogyan kerülhetjük el a többszöri meghallgatást?

☒ Készítsünk videofelvételt a bizonyítékok összegyűjtésére (büntető ügyek).

- ☒ Működjenek együtt és cseréljenek információt a bevont szakemberek csoportjai.

Ha nem elegendő egy meghallgatás, a szakembereknek tudniuk kell, hogy a következő meghallgatásnál:

- ☒ Még fontosabb a támogatók közötti együttműködés, és ugyanaz a személy hallgassa meg ismét a gyermeket.
- ☒ Ne legyenek ismétlődő kérdések.
- ☒ A szakemberek osszák meg egymással a visszatérő információkat.

Milyen utánkövetés szükséges?

- ☒ További támogatás a gyermek és a család számára.
- ☒ Tájékoztatás és magyarázat a döntésről, és a további lehetséges segítségről.
- ☒ Rövid idő teljen el a meghallgatás és a döntés között. A döntést kísérje tájékoztatás.

Mi van, ha az utánkövetés nem megoldható?

- ☒ Az eljárást csak akkor szabad lefolytatni, ha az utánkövetés biztosított és dokumentált.

Felhasznált irodalom

1. A gyermek szerepe a válási mediáció során, Szakmai ajánlás -Tervezet, Partners Hungary Alapítvány, 2017. március, kézirat.
2. Ádámkó Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása – különös tekintettel a gyermekelhelyezésre, in.: Családi Jog XIII. évfolyam 3. szám, 2015. szeptember
3. Bevált gyakorlatról szóló útmutató a gyermek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, 1980. október 25-i Hágai Egyezmény alapján - Közvetítés, Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia Állandó Hivatala, 2012.
4. Blohorn-Brenneur, Béatrice: Du désamour au divorce. Jugement, conciliation, médiation, L'Harmattan, Paris, 2013.
5. Bucsi Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban, Dunaújvárosi kutatás alapján, in: Család, gyermek, vagyon, a joggyakorlat kihívásai. Szerkesztette: Szeibert Orsolya, HVG-Orac lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.
6. CETS n° 160. Convention on the Exercise of Children's Rights 1996.
<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/160>
7. Convention on the Rights of the Child, UN.
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>,
CRC/C/GC/12, 2009. július 1.
8. Európai Bizottság 2011. február 15-én a gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó uniós ütemterve http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-156_hu.htm
9. Európa Tanács „Építsük Európát a gyermekekért, a gyermekekkel!” elnevezésű programja
www.coe.int/children
10. Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról
http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/stat-tartfile/gyerekbarat_igazsagszolgalattas_iranymutatas.pdf,
<https://rm.coe.int/16806a4541>,
<http://coraminternational-nvmw.temp-dns.com/unlocking-childrens-rights-hu/>
11. Filó Erika-Dr. Katonáné dr. Pehr Erika: Gyermeki jogok, gyermekvédelem, HVG-Orac Lap-és könyvkiadó Kft. Budapest, 2009.
12. Grád András: A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve, Strasbourg Bt., Bp., 2005.
13. Gyengéné dr. Nagy Márta: Arany középút? - a váltott elhelyezés tapasztalatai Franciaországban, in: Családi Jog IV. évfolyam 2. szám, 2006. június.
14. Gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló európai egyezmény ETS 160.sz.
<http://www.europatanacs.hu/index.php?workSpace=pages&id=27&langId=1>

15. Gyurkó Szilvia: Gyermekbarát igazságszolgáltatás – a paradigmaváltás szükségességéről, in: Család- Gyermek- Vagyon a joggyakorlat kihívásai (szerkesztette: Szeibert Orsolya), HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2012.
16. Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához (A magyar kiadást szerkesztette: Herczog Mária) Egyesült Nemzetek Gyermekalapja, 2007.
17. Lundy, Laura: „Voice” is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child (BERJ- British Educational Research Journal, Volume 33, Issue 6, December 2007.
18. Lux Ágnes: Az ombudsman gyermekjogi projekt munkája (2008-2012) III. in: Családi Jog, 2013. március.
19. Résoudre les conflits familiaux. Un Guide pour la médiation familiale internationale, <http://www.iss-ssi.org/images/MFI/fr/BrochureFRplanche.pdf>
20. Somfai Balázs: Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/somfai-balazs/somfai-balazs-vedes-tezisek.pdf>
21. Szeibert Orsolya: Család, gyermek és vagyon a XXI. század elején A tanulmányok elé, in: Család- Gyermek- Vagyon a joggyakorlat kihívásai (szerkesztette: Szeibert Orsolya), HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2012.
22. Szeibert Orsolya: A családjogi harmonizáció kérdései és lehetőségei Európában, Hvg-Orac lap-és könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
23. Dr. Szeibert Orsolya: Mediáció jogellenes gyermekelviteli ügyekben, (Szeibert: Mediáció) in: Családi Jog XIII. évfolyam 3. szám, 2015. szeptember.
24. Tanner, Lea: Le droit des enfants d’être entendus: la mise en œuvre par les autorités de protection dans le canton de Zurich, Mémoire - Orientation professionnalisante, 13-17.o.
http://doc.rero.ch/record/260942/files/Tanner_Lea_Memoire_Orientation_Professionnalisante_VF_CIDE2015_MIDE_13-15_02.pdf
25. The Honourable Mr. Justice Peter Jackson levele a gyermekhez <http://www.bailii.org/ew/cases/EWFC/H CJ/2017/48.html>
26. Practice Direction for Trials of Children and Young Persons in the Crown Court <https://books.google.hu/books?id=bpm9aeDsnFwC&pg=PA91&dq=Practice+Direction+for+Trials+of+Children+and+Young+Persons+in+the+Crown+Court&hl=hu&sa=X&ved=0ahUK Ewj58OC047XJAhUBCiwKHZ3BCgEQ6AEIGzAA#v=onepage&q=Practice%20Direction%20for%20Trials%20of%20Children%20and%20Young%20Persons%20in%20the%20Crown%20Court&f=false>
27. Wopera Zsuzsa: Alapjogi hatások az európai Unió családjogi jogalkotására és a tagállami szabályozásokra, in.: Magyar Jog 2014.7-8.szám.

PSZICHOLÓGIAI ISMERETEK

UNIVERSITY
OF TAMPERE

IDEA PROJEKT

A GYERMEKEK JOGAIVAL KAPCSOLATOS ISMERETEK BŐVÍTÉSE
ÉS KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSE
A GYERMEKEK VÉDELME ÉRDEKÉBEN

Visontai-Szabó Katalin

Fejlődéslélektani alapismeretek

2018

Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union

Tartalom

I. Mivel foglalkozik a fejlődéslélektan?	281
II. Az egyes életszakaszok meghatározó jellemzői	284
II.1. A magzati kor.....	284
II.2. Csecsemőkor	286
II.3. Kisgyermekkor.....	290
II.4. Kisiskolás kor.....	292
II.5. Kamaszkor	295
III. A legmeghatározóbb fejlődéslélektani kísérletek és elméletek.....	298
III.1. Harry HARLOW	298
III.2. John BOWLBY	300
III.3. Mary AINSWORTH.....	303
III.4. John B. WATSON	307
III.5. Jean PIAGET	309
III.6. Eric ERIKSON,	312
III.7. Donald WINNICOTT	315
III.8. Albert BANDURA	317
Felhasznált irodalom	319

Fejlődéslélektani alapismeretek¹

Dr. Visontai-Szabó Katalin²

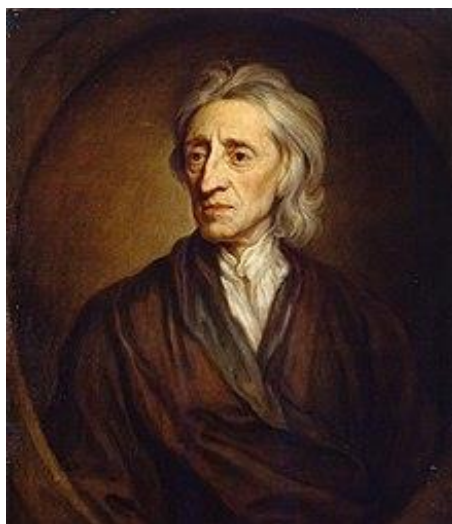
I. Mivel foglalkozik a fejlődéslélektan?

A fejlődéslélektan a pszichológia egyik ága, mely a fogantatástól a halálig követi végig az ember életét, elsősorban a lélektani fejlődésre, az egyes életszakaszokban bekövetkező változásokra, esetleges (normálistól, átlagostól való) eltérésekre helyezve a hangsúlyt. A tudományág kialakulásának kezdeti szakaszában a témával foglalkozó pszichológusok még csak a gyermekkorra koncentráltak, ami önmagában is elegendő témával szolgált, tekintve, hogy az emlős állatokhoz hasonlítva az ember esetében jóval hosszabb időt vesz igénybe a felnőtté válás.

Az ember fejlődése alapvetően két tényezőből tevődik össze: az érés, növekedés, amely elsősorban biológiai folyamat, illetve a tanulás, ami jórészt a minket körülvevő környezet függvénye.³

Máig nem jutott nyugvópontra az évszázadok óta tartó vita, arról, hogy mi az, ami erősebb befolyással van az ember személyiségének kialakulására: az öröklés vagy a környezet?

John Locke⁴ elmélete szerint a gyermek egy tiszta lappal (tabula rasa) születik és a környezet határozza meg, hogy mi kerül majd arra a lapra, miként alakul a személyisége, azaz milyen felnőtt válik belőle.

Forrás:

https://en.wikipedia.org/wiki/John_Locke (2018.11.25.)

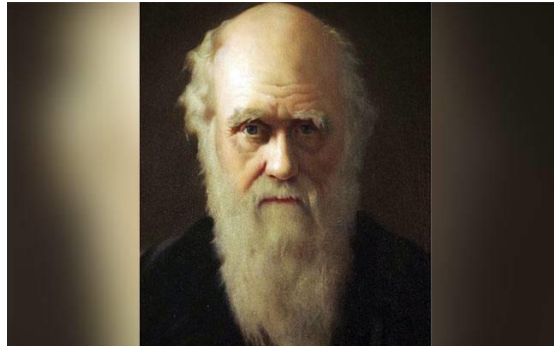
¹ Co-funded by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union.

² Adjunktus, PhD, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Munkajogi és Szociális Jogi Tanszék, jogász és pszichológus.

³ VAJDA ZSUZSANNA: A gyermek pszichológiai fejlődése, Helikon, Budapest, 2004. 9.o.

⁴ 1632-1704, angol filozófus, orvos, politikus.

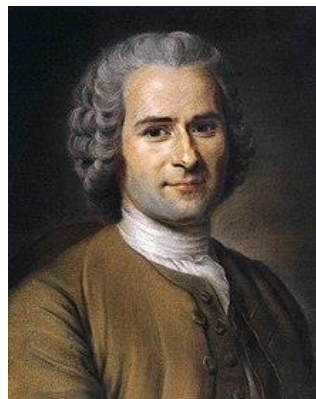
Charles Darwin⁵ evolúció elmélete ennek éppen az ellenkezőjét hangsúlyozza, hiszen azt állítja, hogy a genetikának, az öröklött tulajdonságoknak van a legnagyobb szerepe abban, hogy a gyermeknek milyen lesz a személyisége.

Forrás:

<https://www.indiatoday.in/education-today/gk-current-affairs/story/charles-darwin-318619-2016-04-19>
(2018.11.25)

Jean-Jacques Rousseau⁶ is a környezet befolyását hangsúlyozta, azonban ő abból indult ki, hogy az ember természetes állapotában, tisztának és jónak születik, csak a modern civilizáció, a társadalom rontja el. Az erényesség és egyéb jó tulajdonságok mind velünk születettek, csak a társadalom változtatja meg, rossz irányba az embert. Álláspontja szerint a gondozó szerepe az, hogy megvédje a gyermeket a felnőtt társadalom negatív hatásaitól.

Forrás:

https://en.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau (2018.11.25)

⁵ 1809-1882 angol természettudós. 1859-ben megjelent A fajok eredete c. művében fejtette ki elméletét.

⁶ 1712-1778 francia filozófus.

A jelenleg uralkodó elméletek szerint vannak bizonyos tulajdonságok, melyek valóban öröklöttek,⁷ illetve vannak olyan személyiségjellemzőink melyek kialakulására leginkább a környezet van hatással, azaz, hogy mit tapasztalunk, mit tanulunk a korai szocializáció során. Az öröklött és a környezeti tényezők egymás hatását erősítik, ez az oka annak például, hogy a testvérek az évek múlásával egyre kevésbé, az ikrek pedig egyre jobban hasonlítanak egymásra.

A kérdést napjainkban ikerkutatások illetve a Colorado-i örökbefogadási kutatások segítségével vizsgálják. Tudvalevő, hogy az egyetértő ikrek genetikailag teljesen egyformák, így tulajdonságaik és személyiségük vizsgálata során következtethetünk arra, hogy bizonyos jellemzőik eredete vajon öröklött-e, hiszen, ha teljesen azonosak bizonyos szempontból, akkor az csak genetikai eredetű lehet. Még inkább bizonyosak lehetünk e tekintetben, ha az ikertestvéreket egymástól elválasztva nevelték fel. Az örökbefogadási vizsgálatok során arra keresték a választ a kutatók, hogy melyek azok a tulajdonságok, melyekben a gyermekek biológiai szüleikre és melyek azok, amelyekben örökbefogadó szüleikre hasonlítanak.⁸

Forrás:

<https://femina.hu/vilagsztar/olsen-lanyok-ma-2018/> (2018.11.25.)

AJÁNLOTT VIDEÓK	
https://www.youtube.com/watch?v=F0_NsS1Zdlk https://www.youtube.com/watch?v=lev8dGnxvdw	
KÉRDÉSEK	
1. Miért fontos, hogy tudjuk mely tulajdonságok öröklöttek és mely tulajdonságok alakulnak a környezet hatására? 2. Amennyiben egy gyermeket kiemelnek a családjából és nevelőszülőkhöz kerül, mekkora esélye van az új családnak arra, hogy a gyermek viselkedését megváltoztassa? 3. Ha egy gyermeket csecsemő korában örökbe fogadnak, alakulhat másképpen a személyisége, mint ahogy az eredeti családjában alakult volna?	

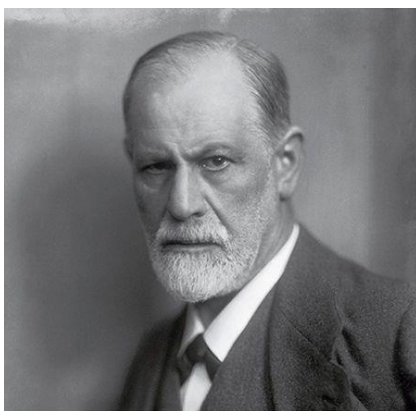
⁷ Pl.: temperamentum, ízlés, barátságosság, diszlexia, agresszivitás.

⁸ VAJDA 2004, 18.-20.o.

II. Az egyes életszakaszok meghatározó jellemzői

II.1. A magzati kor

A fejlődéslélektan legelső kutatói még nem tulajdonítottak jelentőséget a születést megelőző időszaknak, de Sigmund Freud⁹ óta tudjuk, hogy a magzati kornak kiemelkedő jelentősége van a személyiségfejlődésre nézve. Freud elmélete szerint a magzat már az anyaméhben különböző hatásoknak van kitéve, érzékenyen reagál a környezetében bekövetkező változásokra, érzékeli édesanyja érzelmeit, így az is hatással van rá, ha a szülei nem kívánják a születését¹⁰. Ahogy Freud tanítványa Ferenczi Sándor fogalmazott: „A nem kívánt gyermekek csökkent életkedvvel jönnek a világra”.¹¹ Az anya életkora és motiváltsága is befolyásolja a terhesség lefolyását és a későbbi anya-gyerek kapcsolat minőségét.

Forrás:

<https://www.simplypsychology.org/Sigmund-Freud.html> (2018.11.25.)

Az egyéb teratogén (magzatkárosító) hatások között érdemes megemlíteni az anyai stresszt, amely következtében a szervezetben megnövekszik az adrenalin és a kortizol hormonok¹² szintje, illetve a dohányzást, alkohol vagy drog fogyasztást, koplalást valamint a társas támogatás hiányát, melyek mind erőteljes hatást gyakorolnak a gyermek egészséges biológiai fejlődésére és későbbi személyiségének, testi-lelki egészségének kialakulásra is. A negatív attitűdök, tehát, ha az anya nem kívánja a gyermeket, illetve ha az anya a várandóssága alatt nem érzi magát biztonságban – érzelmileg, egzisztenciálisan – az mindenképpen rossz hatással van a magzat fejlődésére.¹³

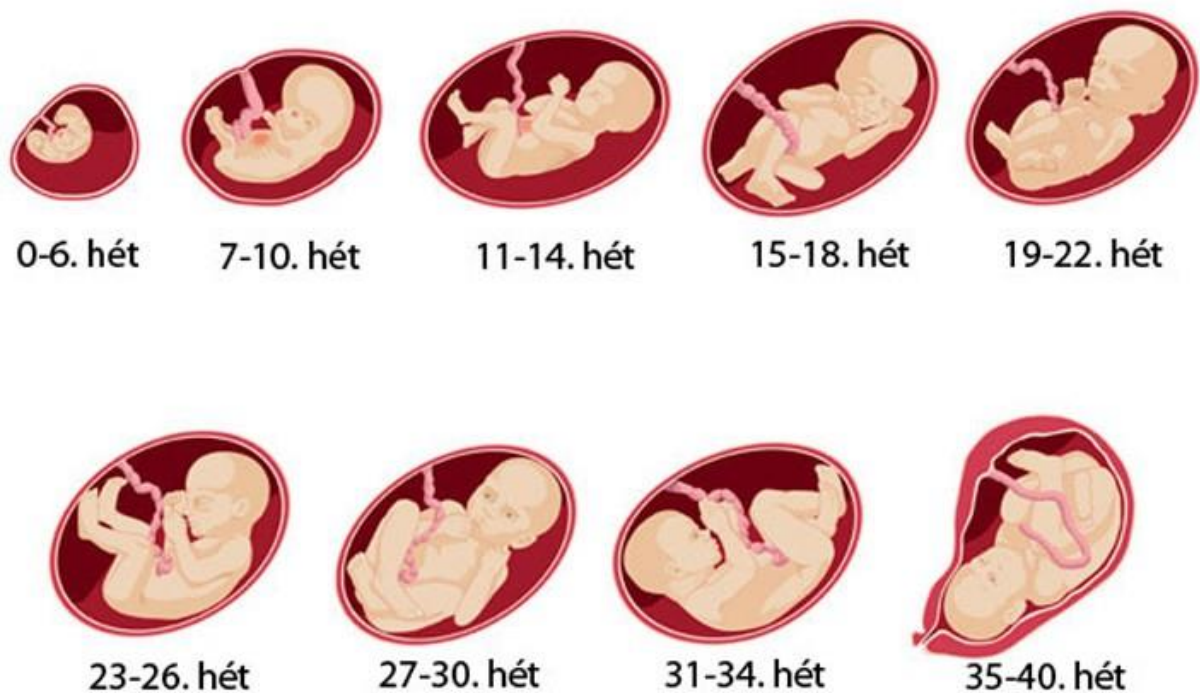
⁹ 1856-1939, osztrák neurológus és pszichiáter.

¹⁰ Pl. kisebb súllyal születnek és gyakrabban betegszenek meg.

¹¹ VAJDA 2004, 62.o.

¹² Koraszüléshez vezethet.

¹³ COLE-COLE: Fejlődéslélektan, Osiris, Budapest, 2003. 114-115.o.

Forrás:

<https://www.webbeteg.hu/mediatar/terhesség/170/magzatfejlodes> (2018.11.25.)

AJÁNLOTT VIDEÓK

https://www.youtube.com/watch?time_continue=6&v=aRULLickHd0

<https://www.youtube.com/watch?v=O4RzUCpBLcY>

KÉRDÉSEK

1. Miért fontos a gyermek személyiségfejlődése szempontjából, hogy az anya biztonságban érezze magát a terhessége során?
2. Egy pszichológiai vizsgálat során miért kérdez rá a pszichológus a vizsgált személy születésének körülményeire?

II.2. Csecsemőkor

A csecsemőkorban rövid idő alatt rengeteg új inger éri a gyermeket, a születés traumája után „kinyílik” számára a világ, elkezdi felfedezni a környezetét. Rengeteget tanulnak ebben az egy-másfél évben: kúszni, mászni majd járni és beszélni. Minden gyermek ugyanabban a sorrendben halad át a mozgásfejlődés különböző szakaszain, csak nem ugyanannyi idő alatt. Az egyes fejlődési szakaszok között minőségi különbségek vannak. Az egyik szakaszból a másikba történő átmenet mindig gyorsan megy végbe és egyszerre jelentkezik a gyermek viselkedésének sok vagy akár minden vonatkozásában.¹⁴ A környezetnek – azaz annak, hogy a szülők mennyire bátorítják a gyermek egyes törekvéseit, illetve, hogy milyen gyakran és milyen hosszan beszélnek hozzá – annyiban van jelentősége, hogy az egyes készségeket milyen gyorsan sajátítja el a gyermek, de a készségek végső szintjére nincsen kihatással.¹⁵ Az első életévek fejlődése jelentős késedelmet szenved, ha a gyermek ingerszegény, személytelen környezetben nevelkedik. A szeretetteljes gondoskodás hiányában a testi fejlődés is lelassul, a csecsemő fogékonyabb lesz a betegségekre és nehezebben is gyógyul meg.¹⁶

Az elsődleges kötődés kialakulása is erre az időszakra tehető, az első egy évnek kiemelkedő jelentősége van a bizalom, a meghitt kapcsolatok kialakítására való képesség szempontjából. Az elsődleges kötődés az a szoros kommunikációs és testi kötődés, amely a kisgyermeket anyjához és közvetlen hozzátartozóihoz fűzi és amelynek a környezet más tagjai és az idegenek egyértelműen nem részesei.¹⁷ Ez egy igen szenzitív periódus,¹⁸ ilyenkor a gyermeknek az őt gondozók állandóságára, az őt gondozókkal való intim, szeretetteljes kapcsolatra van szüksége az egészséges fejlődéshez. A csecsemő igényli és kezdeményezi a testi érintéseket, a fizikai közelséget, gondozója közelében derűs, látszik, hogy biztonságban érzi magát. A gyermeket egyénileg gondozó, szeretetteljes felnőtt hiánya komoly testi és lelki tünetekhez vezet, nehézségei lesznek a beszéd, a járás, a szobatisztaság területén, később pedig az értelmi és az érzelmi élet fejlődési zavarai jelentkeznek. Kiemelkedő jelentősége van annak is, hogy az anya – főleg a kezdeti időszakban – miként éli meg saját anyaságát. Amennyiben az anya szorongó és feszült, ezen érzéseit a csecsemő is átveszi, melynek hatására nyugtalan és sírós lesz. Ez persze még tovább fokozza az anya szorongását, így az ördögi körből kitörni szinte lehetetlen.¹⁹

Kötődésnek nevezzük a csecsemőnek azt a törekvését, hogy meghatározott emberek közelségét keresi és, hogy nagyobb biztonságban érzi magát a jelenlétükben. A kötődés kialakulása a csecsemő viselkedésében is megjelenik. A gyermek nyugtalan, ha az anyja²⁰ magára hagyja és minden rendelkezésére álló eszközzel igyekszik ez ellen tiltakozni. Az anya visszatérésére örömmel és megnyugvással reagál. A baba akkor is az anya felé fordul, vagy az

¹⁴ COLE-COLE 2003, 34.o.

¹⁵ ATKINSON ET AL: Pszichológia, Osiris, Budapest, 2005. 93.o.

¹⁶ VAJDA 2004, 37.o.

¹⁷ VAJDA 2004, 50.o.

¹⁸ Szenzitív periódus során az ember életében be kell következnie bizonyos eseményeknek ahhoz, hogy fejlődésének folyamata ne károsodjon.

¹⁹ VAJDA ZSUZSANNA: Az ember és kicsinye, Mérték, Budapest, 2010. 91.o

²⁰ Az „anya” alatt az elsődleges kötődés szempontjából mindig az elsődleges gondozót/gondozókat kell érteni, azaz ez lehet az anya, az apa, a szülők együtt, egy pótanya, egy nagyszülő, alapvetően bárki, aki rendszeresen gondoskodik a gyermekről.

ő irányába néz, ha éppen nincs a közvetlen közelében, messziről is figyel a hangjára, lesi minden mozdulatát. Ha sírásra nem az anya, hanem egy idegen jelenik meg, a gyermek teljesen kétségbe esik.²¹

A gyermek kötődési mintázata az elsődleges gondozó (anya vagy apa) magatartása és válaszkészsége nyomán alakul ki. Azaz, ha a gondozó mindig érzékenyen reagál a gyermek igényeire, azonnal válaszol és igekszik őt megnyugtatni, akkor gyorsan és stabilan kialakul a kötődés. Fontos az is, hogy válaszait a csecsemő szükségleteihez igazítsa, mert ha nem a gyermek jelzéseire reagál, hanem a saját kívánságait és hangulatát követi, akkor a kötődés is bizonytalan lesz.²²

A kötődés megszilárdulását jelzi a 8-12 hónapos korban megjelenő idegenfélelem, azaz, hogy a gyermek megijed, megretten, esetleg sírva fakad, ha egy idegen ember jelenik meg a közelében. Az ismeretlen által kiváltott reakció még erősebb lehet, ha az a személy, akihez kötődik, nincsen jelen, vagy az idegen megérinti vagy felemeli. Tovább növeli a gyermek ijedtségét, ha a jelen lévő családtag kedvetlenül vagy ellenségesen reagál az ismeretlen személyre. Ha a családtag örömmel, kedvesen fogadja a vendéget, akkor a csecsemő félelmi reakciója is gyorsan enyhül és hamar megszűnik.²³ Az idegenfélelem kb. másfél éves korra elmúlik és ezt követően egyre csökken az anyával való szoros együttlét iránti igény. Azt még hosszú ideig nehezen tolerálják, ha a szülők eltávolodnak tőlük, ők maguk azonban már bátran elkóborolnak felfedezni a világot. Ezt annál bátrabban teszik, minél stabilabb és biztonságosabb a kötődés, és minél mélyebb a szülő iránt érzett bizalom.

Forrás:

<http://downegyesulet.hu/olvasosarok/tudastar/a-ds-csecsemok-gondozasa/mi-az-a-kotodes> (2018.11.25.)

²¹ PULAY KLÁRA: A kötődésről és az anya hiányáról, In.: (szerk.:) Bernáth László – Solymosi Katalin: Fejlődéslélektani olvasókönyv, Terita, Budapest, 1997. 46.o.

²² ATKINSON ET AL 2005, 116.o.

²³ VAJDA 2004, 53.o.

A ragaszkodó magatartás és a kötődés biztonsága között fordított arányosság áll fenn, azaz minél kevésbé képes a gyermek a biztonságos kötődésre, annál inkább ragaszkodik. Ez a jelenség különösen jól megfigyelhető olyan, intézetben nevelt gyermekek esetében, akiknek a gondozó személyzet gyakori váltakozását kell elszenvedniük, így velük bizalmi kapcsolatot nem tudnak kiépíteni. Ezek a gyerekek erősen keresik a testi kapcsolatot azokkal is, akiket kevésbé ismernek, tapadnak rájuk, kapaszkodnak beléjük, és követik minden lépésüket, ugyanakkor kevésbé zavarja őket, ha az illető elmegy. A kötődés biztonságát éppen az fejezi ki, hogy a ragaszkodó viselkedés fokozatosan csökken. A biztonságosan kialakult kötődés lehetővé teszi a gyermek számára, hogy eltávolodjon a gondozójától és mivel biztonságban érzi magát, felfedezhesse a világot. A kötődés végső célja a leválás, de ez csak akkor történhet meg, ha a kötődés biztonságos. E biztos alap hiányában a fejlődés patológiás irányt vehet.²⁴

A kíváncsiság és a biztonság egyensúlya alapozza meg a stabil, folyamatos fejlődést. A biztonságosan kötődő gyermek a rövid ideig tartó szeparációt könnyedén képes elviselni, mert tudja, hogy megbízhat az anyában, az visszajön, ha szükség van rá.

A nemi identitás és a nemhez igazodás kialakulása is erre az életszakaszra tehető. Előbbi azt jelenti, hogy a gyermek tisztában van azzal, hogy fiú-e vagy lány, ez viszonylag hamar kialakul, de a nemhez igazodás már ennél összetettebb folyamat, hiszen a gyermeknek meg kell tanulnia, hogy a környezete és azon keresztül a társadalom milyen magatartást vár el az adott nem képviselőjétől.²⁵ Ezt a gyermek a vele azonos nemű szülőjétől lesi el, de az ellentétes nemű szülő viselkedése is hatással van rá. A felnőttek már csecsemőkortól kezdve egészen másképp bánnak a fiúkkal és a lányokkal, másfajta viselkedést jutalmaznak illetve büntetnek a két nem esetében.²⁶

Forrás:

<https://hu.depositphotos.com/78249716/stock-photo-baby-boy-and-girl-in.html> (2018.11.25.)

²⁴ PULAY 1997, 46.o.

²⁵ VAJDA 2010, 139-140.o.

²⁶ VAJDA 2004, 25.o.

A gyerekek kb. két éves korukig nem biztosak a saját nemükben, mások nemének azonosítása pedig csak három éves kor körül válik biztossá. Ezt megelőzően a gyermek még könnyen elbizonytalanítható például azzal a kérdéssel, hogy: „ha az öcsédre szoknyát adunk, akkor ő fiú lesz vagy lány?”. Három éves kor után a fiúk és a lányok csoportjai kezdenek elkülönülni egymástól, az óvodások már nem szívesen játszanak „vegyes” csoportokban. Ez egészen az általános iskola felső tagozatáig megmarad.

AJÁNLOTT CIKKEK
http://mipszi.hu/cikk/130815-kotodes file:///C:/Users/andrea/Downloads/szalai_a-korai-kotodesi-mintak-es-kotodesi-szorongas-jelentosege-____.pdf
AJÁNLOTT VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=PIVpKcEGfeU https://www.youtube.com/watch?v=vmE3NfB_HhE
AJÁNLOTT FILMEK
Babák (Babies) francia dokumentumfilm 2010
KÉRDÉSEK
1. Az anya és az apa közötti feszültségek milyen hatással vannak a gyermek személyiségfejlődésére? 2. A biztonságos kötődés kialakulásához miért fontos, hogy az anya a gyermek szükségletei szerint reagáljon? 3. Milyen következményei lehetnek annak, ha a kötődés nem szilárdul meg és emiatt később a leválás is kudarcot vall?

II.3. Kisgyermekkor

Kisgyermekkorban az egyik legfontosabb feladat a beszédtanulás. A kicsik ezen csodálatos képességét – azaz, hogy (látszólag) minden erőfeszítés nélkül kb. egy-másfél év alatt megtanulnak beszélni – évtizedek óta kutatják a neurológusok és a kognitív pszichológusok, de még nem sikerül rájönni arra, hogy kb. 5-6 éves korunk körül miért veszítjük el ezt a hihetetlen képességünket, később miért kerül komoly erőfeszítésbe egy újabb nyelv elsajátítása. Ráadásul, ha egy gyermek (valamilyen oknál fogva) hat-hét éves koráig nem kerül kapcsolatba az emberi nyelvvel, akkor azt később már nem lesz képes elsajátítani.²⁷ Az idegen nyelv elsajátítása is lényegesen jobb hatásfokú kisgyermekkorban, mint később.

Forrás:

https://gyermekmozgasfejlesztes.blog.hu/2013/02/18/beszedfejlodes_376 (2018.11.25.)

Erre az időszakra tehető az én megszilárdulása is, a gyermek személyisége is elkezd kibontakozni. Érdeemes megemlíteni, hogy a gyermek ugyanazokat a viselkedésformákat kezdi saját magára vonatkoztatva alkalmazni, amelyeket előzőleg mások alkalmaztak vele szemben. A gyermek önmagához való viszonyulása, énképe, majd később önértékelése annak tükröződése, hogyan viszonyulnak hozzá mások.²⁸ Ennek további következménye, hogy úgy lesz képes másokat szeretni és megbecsülni, ahogy őt szeretették, értékelték és elfogadták a szülei.

Három éves kor körül már egyértelműen látszódnak a fiúk és a lányok közötti különbségek. A lányok általában fizikailag és neurológiailag is fejlettebbek, gyorsabban nőnek, korábban serdülnek és hamarabb megtanulnak beszélni, mint a fiúk.

A személyiségfejlődés ezen kezdeti időszakában fontos szerepe van a játéknak, sőt Vekerdy Tamás²⁹ szerint kb. 8-9 éves korig a gyermekeknek a játékon kívül semmi mást nem szabadna csinálni, hiszen valójában ezen keresztül ismerik meg a világot, tanulják meg a társadalmi együttélés szabályait. Kisgyermekkorban a gyerekek játécai intenzívek, színesek, gazdagok, fantáziadúsak, és ennek segítségével fejlődik a gondolkodásuk, a kreativitásuk, a problémamegoldó képességük, gazdagodik a személyiségük.³⁰ A szimbolikus játékok az

²⁷ ATKINSON ET AL 2005, 94.o.

²⁸ VAJDA 2004, 95.o.

²⁹ Bővebben lásd: VEKERDY TAMÁS: Játsszani is enged, Kossuth, Budapest, 2015.

³⁰ JEAN PIAGET - BARBEL INHELDER: Gyermeklélektan, Osiris, Budapest, 2004. 52-56.o.

élmények feldolgozásában és megértésében is segítik a gyermeket, nem véletlen, hogy olyan fontos szerepe van a játékterápiának a traumatizált gyermekek gyógyítása során. A meséknek is kiemelkedő szerepe van a gyermek lelki fejlődése során, hiszen a gyermekeknek szánt történeteken keresztül a kicsit átélhetnek bizonyos élethelyzetekkel járó feszültségeket, majd a végén feloldódhatnak a katarziszban, így növekszik a feszültségtűrő képességük. A rajzfilmek illetve a képernyőn látott mesék nem képesek a kreativitás fejlesztésére, ezért sokkal jobb, ha a szülő maga mesél a gyermeknek, hiszen az elmondottakat el kell képzelnie, így fejlődik a fantáziája.

Forrás:

http://mese.fenyhordozok.hu/?page_id=72 (2018.11.25.)

AJÁNLOTT CIKKEK
https://hvg.hu/shake/20130617_Uj_kutatas_mar_ketevesen_alkalmaznak_nyel https://mindsetpszichologia.hu/2018/01/06/mesepszichologia-a-gyakorlatban/
AJÁNLOTT KÖNYVEK
Vekerdy Tamás: Játsszani is engedd, Kossuth Kiadó, Budapest, 2015. (hangoskönyv) Vekerdy Tamás: Érzelmi biztonság, Kulcslyuk Kiadó, Budapest, 2013. Lawrence J. Cohen: Játékos nevelés, Kulcslyuk Kiadó, Budapest, 2015. Kádár Annamária: Mesepszichológia, Kulcslyuk Kiadó, Budapest, 2013.
AJÁNLOTT VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=rXxiuOFt2Q8 https://www.youtube.com/watch?v=XD-wTIFaZPk
KÉRDÉSEK
1. Milyen hatással van a gyermek nyelvtanulási képességére, ha kisgyermekkorában több nyelven beszélnek hozzá? 2. Miért káros a gyermek számára, ha túl sok időt tölt a televízió vagy a számítógép képernyője előtt? 3. Milyen szerepe van a gyermek személyiségfejlődése terén a szerepjátékoknak?

II.4 Kisiskolás kor

Az iskolakezdés jelentős változást hoz a kisgyermek életébe, igen fontos állomás. A gyermek testi felépítése, gondolkodásmódja egyre inkább kezd közelíteni a felnőttekéhez, növekszik az önállósága, elkezdődik a függetlenedése. Egyre ügyesebb és egyre nagyobb a mozgásigénye. Lassan kialakulnak a családtól független barátságok is.

Csökken a fantázia szerepe, megfelelően használja a logikai szabályokat, gondolkodásában nagyobb jelentőségre tesz szert a valóság. Az egocentrikus gondolkodás több központúvá válik, képessé válik logikai műveletek elvégzésére, lassan kialakul az elvont, racionális gondolkodás képessége. Növekszik gondolkodásának és ítéleteinek önállósága és javul az együttműködési képessége. Fejlődik a memória tárolókapacitása. A rendszeres tanulás hozzájárul a memória fejlődéséhez azáltal is, hogy gyakorlatot szerez a rögzítés módszereinek használatáról. A figyelem összpontosításának képessége is kisiskolás korban jelenik meg, ennek hiányában a gyermek nem nevezhető iskolaérettnek.

Kialakul az önkontroll képessége, melynek alapja, hogy megtanulja-e a gyerek elviselni a feszültséget, képes-e késleltetni a jutalmat vagy a kielégülést, illetve, hogy mennyire érzi magát kompetensnek, bízik-e a személyes hatékonyságában. Ennek kialakításában fontos szerepe van a szülőknek is, hiszen az enyhe fokú frusztráció, amelyet akkor érez a gyermek, amikor várnia kell valamire, amire nagyon vágyik, növeli az ellenálló és feszültségtűrő képességét. Amennyiben a szükséglet megjelenése után a szükségletet azonnal kielégítik – azaz a gyerek mindig mindent, azonnal megkap – nagyon alacsony lesz a frusztrációtűrőképessége, pedig erre a későbbiekben nagyon nagy szüksége lenne.³¹

A gyermekek életében ebben az életkorban egyre fokozódó szerepe van a kortárs csoportoknak, nagyon fontos számukra, hogy társaik elfogadják őket. Éppen ezért komoly következményei lehetnek annak, ha egy kisgyermeket az iskolatársai valamilyen vélt vagy valós fogyatékosága miatt elutasítanak. A gyermekkori csúfolódások mélyen nyomot hagynak a személyiségben és az önértékelésre is rossz hatással vannak. A kisiskolás gyermekek leginkább akkor közösisítenek ki valakit, ha annak nagyon furcsa hangzású neve van, gyenge vagy túlsúlyos, ha az átlagostól negatív irányban eltérő a külseje, valamiféle testi fogyatékosága van, szemüveges vagy fogszabályozót visel. A szép, kisportolt testalkatú, jó megjelenésű gyermekek már ebben az életkorban nagyon népszerűek a társaik körében.³² Amennyiben egy gyermeket hosszú időn keresztül elutasítottak a társai és emiatt magányosan, baráti kapcsolatok nélkül élte meg az iskolai éveket, ennek patológiás hatásai hosszú távon is érvényesülni fognak. Következményei lehetnek: ellenséges, agresszív viselkedés, elzárkózás, iskolai lemorzsolódás, deviáns csoportokhoz való csatlakozás.

³¹ VAJDA 2004, 112.o.

³² VAJDA 2004, 171.o.

Forrás:

https://eotvoslingua.blog.hu/2016/05/04/a_kisiskolas_kori_nyelvi_fejlodes_jellemzoi (2018.11.25.)

A baráti kapcsolatok kialakulásának, megszilárdulásának ideje a kisiskolás kor. A gyerekek rendszerint magukhoz hasonló barátot választanak maguknak: nem, életkor, származás és fontosabb tulajdonságok szempontjából. Később lesz csak a baráti kapcsolatok alapja a közös értékrend, a közös érdeklődés.

Kisiskolás korban növekszik az ideálok szerepe is. Míg az óvodáskorú gyermekek számára elsősorban a szülők és a szűkebb családi környezet jelenti a mintát, nagyobb korban már más példaképek után vágyakoznak. Ezen követendő ideálok a XXI. században jelentős változásokon mentek keresztül, míg a XIX. században a nebulók irodalmi vagy történelmi hősökre, költőkre, politikusokra szerettek volna hasonlítani, majd később előtérbe kerültek az előadóművészek, a filmszillagok az új évezred gyermekei számára a celebek jelentik a mércét, az ő életüket szeretnék élni. Celeb az, aki arról híres, hogy híres, azaz valójában csak azért ismeri mindenki, mert gyakran szerepel a tévében vagy az újságokban, de ismertsége mögött semmiféle valós teljesítmény, elismerésre méltó cselekedet nincsen. A médiasztárok a jelen kultúrában jelentősen felértékelődnek. Az, hogy a kamaszok ideálokról alkotott képe mennyire torz, jól illusztrálja az a vizsgálat, amelyben a gyerekeket ideáljaikról kérdezték. A pozitív ideálok túlnyomó többsége a médiaszereplők köréből került ki, az elutasított személyek nagyja pedig a személyes ismeretségi körükből.³³

A kisiskolások még őszintén bíznak a felnőttek véleményében és igyekeznek megfelelni az elvárásaiknak. Nem kérdőjelezik meg a szabályokat és örömet okoz nekik, ha a szabályok betartása miatt megdicsérik őket. Szigorúan elítélik azokat, akik vétene a szabályok ellen.³⁴

³³ VAJDA 2004, 198.o

³⁴ VAJDA 2004, 165.o.

AJÁNLOTT CIKKEK

http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Pedagogus_mestersgV2/77_kisgyermekbl_kisiskols_olvasmny.html

http://pedagogus.edia.hu/sites/default/files/public/2_1/Zsolnai_2013.pdf

<http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-szocializacios-agensek-hatasa-a-peldakepvalasztasra>

AJÁNLOTT VIDEÓK

https://www.youtube.com/watch?time_continue=4&v=zH0oPzwXYZk

<https://hu.euronews.com/2016/08/10/jatek-es-tanulas-a-kisgyermekkorban>

KÉRDÉSEK

1. Miért fontos, hogy a kisgyermek kit tekint a példaképének?
2. Milyen következményei lesznek felnőttkorban annak, ha a gyermek nem tanulta meg elviselni és kezelni a feszültséget?
3. Miért hat negatívan a gyermek személyiségfejlődésére, ha a kortársai elutasítják?

II.5. Kamaszkor

A kamaszkor ismét jelentős változást hoz a gyermek életében, hiszen lassan a család felnőtt tagja válik belőle, a tízes évei végére mind fizikai, mind szellemi értelemben egyenrangú szereplője lesz a közösségnek. A szülők gondoskodó szerepe egyre veszít a jelentőségéből, a baráti támogatás és a párkapcsolatok szerepe viszont növekszik. A kamaszokkal szemben megfogalmazott elvárások ekkor már egyértelműen a nemhez igazodnak: a lányoktól több kedvességet, rendszeret, gondoskodást várnak el, a fiúktól pedig több segítséget a fizikai erőfeszítést igénylő feladatok elvégzése során. A serdülők cserébe egyre nagyobb szabadságra tartanak igényt.

A kamaszkor mindig is egy nehéz időszak volt mind a gyermekek, mind a szüleik számára, hiszen ebben az időszakban kell elkezdenni az önállósodást, a szülőkről való leválást, az egész szülő-gyermek kapcsolat új alapokra helyeződik. A serdülőkor szerepe koronként és kultúránként eltérő módon nyilvánul meg, azonban mindig és mindenhol kiemelkedő szerepe volt. Egy adott életkor elérésekor sok helyen a mai napig egy meghatározott szertartás keretében fogadják be a gyermeket a felnőtt társadalomba.

Forrás:

<https://csaladhalo.hu/tag/kamaszkor/> (2018.11.25.)

A tekintélyüket megőrizni képes, a meleg, támogató, ugyanakkor elveikben és elvárásaikban következetes szülők gyermekei vészeli át a legkönnyebben a serdülőkort. A túlságosan korlátozó vagy indokolatlanul engedékeny szülők gyermekeinek sokkal erősebb érzelmi hullámvasutazást kell átélniük ebben az időszakban. Ha a szülő a kamaszodó gyermekével szemben sem hajlandó engedni a túl szigorú, értelmetlen szabályain, akkor a gyermekből nyíltan lázadó, provokatív viselkedést fog kiváltani. Ugyanakkor a túlságosan engedékeny (kissé elhanyagoló) szülők gyermekei is nehézségekre számíthatnak, mert számukra komoly gondot fog okozni a felnőtté válás, az élet követelményeinek teljesítése és az azzal járó felelősség vállalása.

Az érzelmi függőség és a szülőkkel szembeni gyermeki elfogultság a tinédzser évek alatt fokozatosan csökken, amely elengedhetetlen az egyéniség kialakulásához, hogy képes legyen tetteinek következményeit vállalni. Amennyiben a leválás nem megy zökkenőmentesen az a későbbiekre is kihatással lehet, azaz, ha valakinél kimaradt a kamaszkori lázadás és látszólag minden nagyobb érzelmi megrázkódtatás nélkül lépett át a felnőtt létbe, könnyen lehet, hogy később fog jelentkezni egy megkésett tinédzserkor, amely sokkal nagyobb érzelmi sokkot fog jelenteni az egyénnek és a környezetének is.

A szülőknek hatalmas befolyása van a gyermekük értékrendjének kialakítására. Hozzáállásukat a munkához, a valláshoz, az erkölcsi szabályokhoz, illetve gondolkodásmódjukat, világlátásukat, politika beállítottságukat a szüleiktől „öröklik” azaz nagy valószínűséggel azt tartják követendő példának, amit otthonról hoztak.

Ebben az időszakban az önértékelés is megszilárdul, melyre erőteljes hatással van a szülői elismerés, a kortárskapcsolatok minősége, az iskolai sikerek és a beilleszkedés. Ebben az életkorban a gyerekek szolidaritást, érzelmi támaszt és elköteleződést várnak el a barátaiktól. A kortárs csoportoknak egyre nagyobb hatása van a döntésekre. Fokozódik az intimitás iránti igény is. Meghatározó az észlelt fizikai megjelenés, azaz, hogy az illetőt a környezete mennyire tartja szépnek vagy vonzónak. A lányok esetében ez még intenzívebben jelentkezik, illetve esetükben a partnerkapcsolatok területén tapasztalt siker vagy sikertelenség is erőteljesebben határozza meg az önértékelés kialakulását, megerősödését vagy csökkenését, mint a fiúk esetében.³⁵

A XXI. században – a megváltozott gyermeknevelési szokásoknak,³⁶ a gazdasági-társadalmi átalakulásoknak, valamint a hirtelen jött, robbanásszerű technikai fejlődésnek köszönhetően – a kamaszkor is egészen átalakult. A digitális bennszülöttnak számító mai kamaszok – azaz a Z generáció³⁷ tagjai, akik 1996 és 2010 között születtek – a szociális médiának³⁸ köszönhetően, ugyan rendkívül kiterjedt, azonban meglehetősen felületes kapcsolatokkal rendelkeznek. A szülő-gyermek kapcsolatok lazulásának köszönhetően a kötődésre vágyó fiatalok helyettesítő kapcsolatokat keresnek az internet világában. A magánélet is mást jelent számukra, mint szüleiknek, hiszen életük jelentős és kevésbé jelentős eseményeit is szívesen megosztják mindenkivel. Az anyagi javak szerepe is felerősödött, a fiatalok számára fontosak az értékmérők, sokak számára ez az önértékelés és mások értékelésének az alapja.

A szülők és a gyermekek között egyre nagyobb a távolság, sokszor nehezen értik meg egymást, a szülők iránti tisztelet is jelentősen lecsökkent.

A szülők válása következtében kialakuló mozaik családokban lazábbak lesznek a kapcsolatok, ez esetleg a kötődésre is kihatással lehet. Az egyre fokozódó egzisztenciális szorongás miatt a gyerekek mind kevesebb figyelmet kapnak a családjuktól, csökken az elsődleges gyermekkori élmények száma, melyeknek egyébként döntő befolyása van a személyiség és az értékrend kialakulására is. Komoly nehézségekkel kell szembenézniük az egyszülős családban nevelkedett gyermekeknek. Amennyiben kamaszkorban hiányzik az ellenkező nemű szülő, követendő minta hiányában párkapcsolati nehézségekkel kell szembenézniük.

³⁵ VAJDA 2004, 216-217.o.

³⁶ Pl. a szülők fóbiás féltelme az idegenektől, az elégtelen mennyiségű beszélgetés, a gyermekek túlterhelése, a kevesebb elsődleges gyermekkori élmény.

³⁷ Ajánlott irodalom: Tari Annamária: Z generáció és Tari Annamária: Generációk online.

³⁸ Facebook, Instagram.

AJÁNLOTT CIKK
https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_pszichologia_pedagogusoknak/ch07s02.html
AJÁNLOTT KÖNYVEK
Tari Annamária: Z generáció, Tericum Kiadó, Budapest, 2011. Tari Annamária: Generációk online, Tericum Kiadó, Budapest, 2015. Tari Annamária: Ki a fontos? Én vagy én? Tericum Kiadó, Budapest, 2013. Nagy Szilvia – Szabó Anna Eszter: Tudom mit csinál a gyereked szombat éjjel, Bookline, Budapest, 2013.
AJÁNLOTT VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=XLolPx4lbOQ https://www.youtube.com/watch?v=NXMIUpX76Zs https://www.youtube.com/watch?v=hl8CTPW08xg
KÉRDÉSEK
1. Mi a különbség a digitális bevándorló és a digitális bennszülött között? 2. Miért fontos, hogy a gyermek számára mindkét szülő elérhető mintát jelentsen? 3. A gazdasági, társadalmi és technológiai változások hatására mennyiben változott meg a gyermekkor?

III. A legmeghatározóbb fejlődéslélektani kísérletek és elméletek

III.1. Harry HARLOW³⁹

Harlow és munkatársai arra keresték a választ, hogy vajon miért és hogyan alakul ki a szülő és a gyermek közötti kötődés, melynek minősége a későbbiekben az illető minden társas kapcsolatára kihatással lesz. Kiskacsák és kiscsirkék magatartását tanulmányozva abból indultak ki, hogy az anya jelenlétéből származó biztonságérzet – tehát, hogy mindenhova követik az anyjukat – valószínűleg nem az anya tápláló szerepéből fakad, mint ahogy azt korábban gondolták, hiszen a szárnyasok kikelésüket követően önállóan táplálkoznak. Egészen Harlow kísérletéig az érdekszeretet elmélet (cupboard love theory) tartotta magát, melynek lényege, hogy a gyermek ahhoz a személyhez kötődik, aki táplálja őt.

Forrás:

<https://www.europeanmedical.info/cognitive-therapy/harlows-monkey-infant-experiment.html> (2018.11.25.)

Híres kismajmos kísérletükben újszülött majmokat választottak el anyjuktól és két drótból készült testű és fából készült fejű „műanya” társaságában helyezték el őket. Az egyik műanyát csupaszon hagyták (drótanya) a másikat pedig bevonták habgumival és frottírral (szőranya). A kísérlet során változtatták, hogy a tejjel teli cumisüveget melyik műanyán helyezték el és azt vizsgálták, hogy melyikhez ragaszkodik jobban, azaz melyikbe csimpaszkodik többet a kismajom. Az eredmények azt mutatták, hogy a kölykök számára nem volt jelentősége annak, hogy a táplálékot melyik pótyától kapták, egyértelműen jóval több időt töltöttek a szőranya csimpaszkodva, mert ez jelentette számukra a biztonságot. Ha valamitől megijedtek, akkor is mindig a frottírba kapaszkodva nyugodtak meg. A puha testű figura a gyengédséget, melegséget szimbolizálta a kicsik számára, valóban sokat jelentett számukra, azonban az egészséges felnevelkedéshez ez önmagában kevésnek bizonyult. Az ilyen körülmények között, más majmoktól elzártan nevelt kismajmok rendkívül bizarr módon viselkedtek felnőtt korukban. Vagy nagyon félősek, visszahúzódóak lettek, vagy agresszívan reagáltak mások jelenlétére. A szexuális kapcsolat létesítését is elutasították. Azok a nőstény majmok, akik mégis teherbe estek nagyon rossz anyává váltak, hiszen kölyökkorukban nem volt alkalmuk megtapasztalni ennek ellenkezőjét, így vagy bántalmazták vagy elhanyagolták kicsinyeiket.

³⁹ 1905-1981, amerikai pszichológus.

Forrás:

<https://pages.uoregon.edu/adoption/studies/HarlowMLE.htm> (2018.11.25.)

A pszichológusok a kismajmokkal folytatott kísérletsorozat eredményeit a korai szülő-gyermek kapcsolatra vetítették ki, melyeket más kutatók a későbbiekben tovább gondoltak, ebből alakultak ki az új kötődésméletek (attachment theories).⁴⁰

Harlow eredményei ellentmondtak az 50-es években uralkodó pedagógiai elvnek, amely szerint ideális a korlátozott fizikai kontaktus, mert az a gyermek elkényeztetését eredményezi; és ellentmondtak az akkor uralkodó behaviorista pszichológiai szemléletnek is, amely szerint az érzelmek szerepe a korai kötődés kialakulásában elhanyagolható. Az érdekszeretet elmélet tehát megbukott. Később azt is felismerték, hogy a csecsemő annak alapján választja meg kötődése tárgyát, hogy az illető milyen érzékenységgel fordul felé és ismeri föl jelzéseit. Pl. milyen gyakran érinti meg, tartja a karjában, ringatja, beszél hozzá, simogatja vagy énekel neki. Harlow a kutatásait később a szeretettel kapcsolatos kutatásként definiálta. Azt állította, hogy az érintés biztonságában az anya vagy az apa egyaránt részesítheti a gyermeket.

AJÁNLOTT CIKKEK

<https://www.simplypsychology.org/attachment.html>

<https://pages.uoregon.edu/adoption/studies/HarlowMLE.htm>

<https://sites.google.com/site/nevtudma2011tr/neveleslelektan-modul/1-az-ember-mint-szocialis-leny>

AJÁNLOTT VIDEÓK

<https://www.youtube.com/watch?v=OrNBEhzig8I>

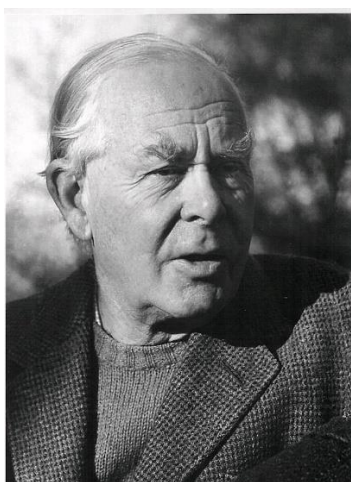
<https://www.youtube.com/watch?v=hsA5Sec6dAI>

KÉRDÉSEK

1. Miért káros a csecsemő számára, ha a környezete nem reagál a jelzéseire?
2. Milyen súlyos következményei lesznek annak, ha a gyermek érzelemmentes közegben nő fel?
3. Miért fontos a gyermek gyakori szeretgetése?

⁴⁰ ATKINSON ET AL: 2005, 113-115.o.

III.2. John BOWLBY⁴¹

Forrás:

<https://thepsychologist.bps.org.uk/volume-22/edition-10/looking-back-making-and-breaking-attachment-theory>
(2018.11.25.)

Bowlby a II. világháború után árvaházakban és csecsemőotthonokban gondozott gyermekek rendhagyó, legtöbbször fásult viselkedését és feltűnően alacsony intelligenciáját vizsgálva dolgozta ki kötődéelméletét, melynek fő megállapítása szerint, ha a gyermek a korai éveiben nem tud biztonságos kötődést kialakítani valakivel, akkor erre később már soha nem lesz képes. Az egyedül maradt gyermekek viselkedésére a következő volt jellemző: visszahúzódóak, nem kívánnak kapcsolatot teremteni másokkal, mosolyra nem reagálnak, apatikusak, alig sírnak, étvágytalanok, álmatlanok, gyakran betegek, intelligenciájuk, beszédfejlődésük elmaradott, baráti kapcsolataik nincsenek. Ezt a súlyos fejlődési lemaradást nevezték el később hospitalizációnak és az anyával való személyes kapcsolat hiányával magyarázták.⁴² A gyermekotthonban nevelkedő gyermekek kénytelenek voltak nélkülözni a meleg, szeretetteljes szülői gondoskodást, ennek következtében felnőttként is voltak értelmi és érzelmi nehézségeik.⁴³ Bowlby megállapításai szerint minden gyermeknek meg kell tapasztalnia egy olyan meleg, intim és folyamatos kapcsolatot az anyával, amely mindkettejük számára elégedettséget és örömet okoz. A mosoly, az elismerés, a biztatás, a szeretgetés, simogatás nélkülözhetetlen egy kisbaba számára. Ez elengedhetetlen a lelki egészség szempontjából.

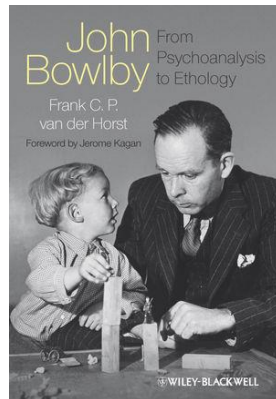
Bowlby kötődéelmélete szerint velünk születik a késztetés a kötődésre, és ennek megfelelően az újszülött viselkedési repertoárja (sírás, nevetés, kapálózás, stb.) mind olyan viselkedések, melyek – optimális esetben – biztosítják a közelséget és elősegítik a kontaktust az anyával. Hangsúlyozta az anya válaszkészségének fontosságát, mivel a gyermek kontaktuskereső viselkedése csak a párbeszéd egyik oldala, és csak megfelelő válasz esetén alakulhat ki a biztonságos kötődés. A közelséget és a testi kontaktust azért keresi a gyermek, mert az a védelmet és az oltalmat jelenti számára. Amennyiben a szülő - amikor szükség van rá -

⁴¹ 1907-1990, brit pszichiáter és pszichológus.

⁴² PULAY 1997, 54.o.

⁴³ COLE-COLE 2003, 39.o.

elérhető, a jelzésekre érzékenyen reagál és a gyermek válaszul azt kapja, amire szüksége van: ölelést, melegséget, biztonságot, ezek kölcsönösen erősítik egymást és létrejön a biztonságos kötődés, azaz a gyermek már egy (vagy legfeljebb 2-3) személy közelségét keresi és próbálja fenntartani, azért, hogy biztonságban érezze magát.⁴⁴

Forrás:

<https://www.wiley.com/en-us/John+Bowlby+From+Psychoanalysis+to+Ethology%3A+Unravelling+the+Roots+of+Attachment+Theory-p-9780470683644> (2018.11.25.)

Bowlby négy szakaszt különített el a kötődés fejlődésében:

1. A differenciálatlan szociabilitás (0-3 hónapos korig) Ebben a korban a nem diszkrimináló szociális válaszkészség jellemzi a gyermek viselkedését. Majdnem minden szociális ingerre válaszol a gyermek, nemcsak a gondozó jelzéseire. Megjelenik az első társas mosoly, amikor már mások arcára reagál a gyermek mosolygással.

2. Differenciált szociabilitás (3-6 hónapos korig) A gyermek kezdi megkülönböztetni a fontos személyeket, felismeri az anyját és a közelebbi családtagjait. De ebben a szakaszban még elfogadja másoktól is a gondoskodást, szórakoztatást, ha viszont választási lehetősége van, a számára ismerősöket választja.

3. Személyes kötődés vagy ragaszkodás (6 hónapos kortól -2 éves korig) Ebben a szakaszban a kötődés kialakulása és annak stabilizálódása van a középpontban. Megjelennek a kötődés egyértelmű jelei, nem fogad el bárkitől törődést, hanem ragaszkodik az elsődleges gondozókhoz (ez általában az anya, de kiválthatja az apa, vagy akár egy testvér is).

4. Partnerség (2-3 éves korig) A gyermek kötődése ekkorra már stabilnak mondható, annyira, hogy ebből akár már nyitni is képes. Idegenekkel ismerkedik, felnőttekkel és kortársakkal is.

Létezik tehát egy szenzitív periódus, ami alatt a kötődésnek létre kell jönnie, máskülönben a személyiség fejlődése súlyosan sérül.

⁴⁴ PULAY 1997, 44.o.

Amennyiben a gyermeket elválasztják az anyjától/elsődleges gondozójától annak komoly következményei lehetnek. Ha ez az elválás csak rövid ideig tart és lehetőség van arra, hogy a gyermeknek megmagyarázzák a helyzetet, illetve van olyan személy, aki korábban is aktívan részt vett a gondozásában és most át tudja venni ezen feladatokat, akkor a szeparációnak nem lesznek visszafordíthatatlan következményei.⁴⁵

Az elválásra az egészséges gyermek a következőképpen reagál:

Először hevesen tiltakozik, sír, haragot, félelmet és csalódottságot érez. Ez a szakasz akár napokig eltarthat. Az ellenállást a kétségbeesés váltja fel, látszólag nyugodtabbá, de valójában reményvesztetté válik. Szomorúságában nem engedi, hogy vigasztalják, mindenkitől elfordul, esetleg saját magát vigasztalja: szopja az ujját, elringatja magát. Ha az elválasztás tovább folytatódik a gyermek teljesen közömbössé válik, úgy viselkedik, mintha elfelejtette volna az anyját, ha meglátogatja, visszautasítja a közeledését. Mindez annak a jele, hogy elkezdődött a leválás. Ezt semmiképpen nem szabad megvárni, mert ennek akár visszafordíthatatlan következményei is lehetnek. Ezt a lehető leggyakoribb látogatásokkal, a kapcsolat fenntartására való törekvéssel lehet elérni, még akkor is, ha ezek a látogatások szemmel láthatóan felkavarják a gyermeket.

A gyermek életkorának a szeparáció idején kiemelkedő jelentősége van. Hat és harminchat hónapos koruk között, azon belül is a 12. és 18. hónap közt a legérzékenyebbek az elválasztásra. A másik fontos tényező az anyával való kapcsolat minősége a szeparáció előtt. Minél stabilabb a kapcsolat, annál kevésbé sérülékeny a gyermek. A biztosan kötődő gyermek jobban tolerálja az elszakadást. A túl szoros, vagy túlvédő kapcsolat esetén – ha a gyerek korábban sose volt, szinte egy percre se távol az anyjától – nehezebben küzd meg a szeparációval. Ott, ahol az apa is aktívan részt vett a gyermek gondozásában, így a kötődés nem csak az anya irányában alakult ki, a gyermek könnyedén átvészeli a szeparációs helyzetet.

Amennyiben a szeparáció nem csak rövid ideig, hanem adott esetben több hónapig tart, visszafordíthatatlan, a személyiségfejlődésre káros folyamatokat indíthat el. Ha a gyermek egy számára fontos kapcsolatot veszít el, a későbbiekben tartani fog attól, hogy bárkit is megszeressen, mert fél, hogy azt is elveszítheti. Ennek következtében vagy teljesen visszahúzódó lesz, vagy csak egészen felszínes kapcsolatokba bonyolódik, mert nem meri vállalni azt a kockázatot, amely minden őszinte és mély kapcsolat velejárója.

Ha a gyermek élete első éveiben egyáltalán nem alakít ki személyes kötődést annak súlyos testi és lelki retardáció, visszafordíthatatlan személyiségfejlődési zavar lesz a következménye.⁴⁶

⁴⁵ PULAY 1997, 50-51.o.

⁴⁶ PULAY 1997, 54.o.

AJÁNLOTT CIKKEK
https://www.simplypsychology.org/bowlby.html http://psycho.unideb.hu/munkatarsak/inantsy_pap_judit/targyak/fejll2_ea_kotodes_20080910.pdf
AJÁNLOTT KÖNYV
John Bowlby: A biztos bázis, Animula, Budapest, 2009.
AJÁNLOTT VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=s14Q-_Bxc_U&list=PLeBUP8vGgguIXz1IAr-zEBDlthz-6GjH5 https://www.youtube.com/watch?time_continue=4&v=VAAMsqv2GV8
KÉRDÉSEK
1. Miért nagyon hasznos a korai kötődés kialakulása szempontjából, ha a gyermeknek nemcsak az anyával, hanem az apával is szoros a kapcsolata? 2. Milyen hosszútávú következményei lehetnek, ha a gyermeket elválasztják az anyjától (elsődleges gondozójától)? 3. Mit jelez az idegenfélelem megjelenése?

III.3. Mary AINSWORTH⁴⁷

Forrás:

<http://www.feministvoices.com/mary-ainsworth/> (2018.11.25.)

Az 1970-es években Mary Ainsworth kidolgozott egy eljárást, az úgynevezett idegen helyzet kísérletet, hogy megfigyelje a kötődési kapcsolatokat a gondozó és a gyermek között. A kutatás kiindulópontját az a megfigyelés adta, hogy a gyermek korábbi tapasztalatai, az anyával kapcsolatos élményei, érzései nyilvánulnak meg olyan helyzetekben, amikor az anyának és a gyermeknek el kell válnia egymástól.

⁴⁷ 1913-1999, kanadai pszichológus.

Kísérleteit Ugandában és az Egyesült Államokban is elvégezte, majd később mások is megismételték, hasonló eredményekre jutva. Az idegen helyzetben megfigyelik a 12-18 hónapos korú játszó gyermeket 20 percen keresztül, amíg az anya és az idegen belépnek a szobába, illetve elhagyják azt, így újjáteremtve az ismerős és ismeretlen jelenlétének élményét. Az egyes szakaszok átlagosan 3-3 percig tartanak. A helyzetek eltérnek abban, hogy mennyire stresszesek, és a gyermek válaszait megfigyelik. A gyermek a következő helyzeteket éli meg:

Forrás:

<https://www.youtube.com/watch?v=QTsewNrHUUH> (2018.11.25.)

1. A szülőt és a csecsemőt bevezetik a kísérleti szobába.
2. A szülő és a csecsemő egyedül vannak. A szülő nem csinál semmit, amíg a gyermek felfedezi a helyet.
3. Belép az idegen, párbeszédet folytat a szülővel, majd megközelíti a csecsemőt. A szülő elhagyja a szobát feltűnés nélkül.
4. A szülő visszatér, köszönti és vigasztalja a csecsemőt, majd újra kimegy.
5. A csecsemő egy ideig egyedül van.
6. Belép az idegen és viselkedését a csecsemőéhez igazítja.
7. Belép a szülő, köszönti a csecsemőt, felveszi őt; az idegen kimegy feltűnés nélkül.

A gyermek viselkedését négy szempont szerint figyelik meg detektívtükron keresztül:

1. A felfedezések mennyisége alapján, pl. mennyit foglalkozik a gyermek a játékokkal.
2. A gyermek reakciói a gondozója távozására.
3. A szorongás mértéke, amikor a baba egyedül van az idegennel.
4. A gyermek viselkedése a gondozóval való ismételt találkozás alkalmával.

A viselkedésük alapján a gyermekeket három csoportba sorolták, majd egy negyediket is adtak hozzá később. E csoportok mindegyike egy másfajta kötődési kapcsolatot tükröz a gondozóval.

1. Biztosan kötődő: a gyermek vagy teljesen nyugodt marad, vagy egy kissé zaklatottá válik, mikor az anyja magára hagyja, de az egészen biztos, hogy nagyon örül neki és keresi vele a kapcsolatot, amikor visszatér.

2. Elkerülő: a bizonytalanul kötődő gyermekek feltűnően kerülnek a kapcsolatot az anyjukkal, amikor visszatér. Általában akkor se fordítanak nagy figyelmet rá, amikor a szobában tartózkodik és nem látszanak levertnek vagy zaklatottnak, amikor kimegy. Ha nyugtalanok, az idegen ugyanolyan könnyen meg tudja nyugtatni őket, mint az anyjuk. Az ilyen gyermek már nem is vár érzékenységet, segítőkészséget, mert tudja, hogy úgysem számíthat rá, azt tanulta meg, hogy a közeledését elutasítás követi. Miközben vágyik a meleg és elfogadó kapcsolatokra, inkább az elutasítás fájdalmát elkerülendő megpróbál szeretet nélkül élni.

3. Ambivalens: a bizonytalanul kötődők másik csoportjába tartozó gyerekek nehezen kezdenek el játszani az anya jelenlétében is, sokat sírnak vagy nyafognak, és nem mernek eltávolodni az anyától. Teljesen ellenállnak annak, hogy az idegen megvigasztalja őket. Kétségbe esnek, ha az anya távozik, de ellenállást mutatnak az anya visszaérkezésekor. Egyszerre keresik és kerülnek a fizikai kapcsolatot. Először sírnak, hogy vegyék fel őket, majd ha ez megtörténik, akkor lekéredzkednek. Képtelenek arra, hogy újra belemerüljenek a játékba, mert szemük sarkából állandóan félve figyelik, hogy ott van-e még az anya. Az ilyen gyermek legfőbb jellemzője az állandó bizonytalanság, hiszen sosem tudhatja, hogy az anyja éppen elérhető-e vagy sem, mert annak reakciója kiszámíthatatlan. Ahogy nem mer bizalommal közeledni, nem mer biztonsággal távolodni sem.⁴⁸

4. A zavarodott kategóriába tartozó gyerekek nagyon ellentmondásosan viselkednek. Pl. anyjuk felé indulnak, úgy, hogy közben nem néznek rá, majd mikor odaérnek hozzá, riadtan sarkon fordulnak és elkezdenek sírni. Voltak olyan kicsik is, akik dezorientáltak, érzelem nélkülinek vagy teljesen lehangoltak tűntek. Ebbe a csoportba tartoztak azok a gyerekek, akiket rendszeresen bántalmaztak, vagy akiknek a szülei pszichiátriai kezelés alatt álltak.⁴⁹

Az, hogy a gyermek melyik csoportba soroltatott csecsemő korában a későbbi magatartására is erősen kihatott. A tizenkét hónapos korukban biztonságosan kötődő gyerekek nagyobb korukban a legtöbb helyzetben lelkesek és kitartóak voltak, ha nehézséggel kerültek szembe nem sírtak, vagy kaptak dührohamot, hanem segítséget kértek egy jelen lévő felnőttől. Ők később is jobban, könnyebben megbirkóztak az újdonságokkal. A csecsemőkorban bizonytalanul kötődő gyermekek nagyon hamar frusztráltak vagy dühösek lettek, ha bármiféle problémával kerültek szembe, ritkán kértek segítséget, nem vették figyelembe vagy visszautasították a felnőttek iránymutatását és gyorsan feladták, ha elsőre nem sikerült megoldani. A biztonságosan kötődők később kedvesek, népszerűek és együttműködőek lettek, az elkerülők érzelmileg elszigetelődtek és ellenségessé váltak, az ambivalensek pedig erősen próbálták felhívni magukra a figyelmet, gyakran voltak feszültek, frusztráltak és nem mertek kezdeményezni. A korai kötődés mintázatai a későbbi szerelmi kapcsolatok minőségét is meghatározta. Az elkerülőket a közelségtől való félelem és a féltékenység jellemezte, tartós

⁴⁸ PULAY 1997, 47-48.o.

⁴⁹ ATKINSON ET AL 2005, 114-115.o.

bizalomra épülő kapcsolatokat nem tudtak kialakítani és nem „mertek” senkibe igazán beleszeretni. Az ambivalensen kötődők megszállott módjára vágytak a másikba való teljes belefeledkezésre és az állandó együttlétre. Fokozott féltékenység és extrém érzelmi ingadozások között éltek.⁵⁰

Mary Ainsworth megállapítása szerint a biztonságos kötődés kialakulásának feltétele, hogy a szülő érzékenyen reagáljon a gyerek jelzéseire, azokat pontosan megkülönböztesse, ösztönösen jól értelmezze a gyermek kívánságait és így kölcsönösen egymásra tudjanak hangolódni. Ha az anya képes mindig a gyermek pillanatnyi állapotának megfelelően reagálni, akkor a gyermek biztos lehet abban, hogy elérhető lesz, ha baj van, így biztonságban fogja érezni magát.

A későbbi kutatások arra a megállapításra jutottak, hogy nem kizárólag a kötődés minősége és a gyerek anyához fűződő érzelmei határozzák meg az idegen helyzetben mutatott reakcióit, hanem, hogy melyik országban, milyen kultúrában nevelkedett, illetve a gyermek temperamentuma, egyéni sajátosságai, és a testvérsorban elfoglalt helye is.⁵¹

AJÁNLOTT CIKKEK
https://www.simplypsychology.org/mary-ainsworth.html https://pszichoblog.blog.hu/2013/07/02/amikor_anya_kimegy_a_szobabol http://www.communitycare.co.uk/2015/09/02/using-attachment-theory-research-help-families-just-assess/
AJÁNLOTT KÖNYV
David Shemmings: Understandig disorganised attachment, Jessica Kingsley, 2011.
AJÁNLOTT VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=QTsewNrHUHU https://www.youtube.com/watch?v=PnFKaaOSpmk https://www.youtube.com/watch?v=iHCChEWqqvA&list=PLm6nIRar8HExW3gbrhrjYH1_zYAkBQby5
KÉRDÉSEK
1. Miként befolyásolhatja a szülő-gyerek közötti kötődés minőségét a kulturális környezet és a testvérek száma? 2. Egy bizonytalanul kötődő gyermek miért nem mer eltávolodni az anyától? 3. A bántalmazások következtében miért viselkedik zavarodottan a gyermek?

⁵⁰ PULAY 1997, 48.o.

⁵¹ VAJDA 2004, 55.o.

III.4. John B. WATSON⁵²

Forrás:

<https://www.biography.com/people/john-b-watson-37049> (2018.11.25.)

A behaviorista pszichológus azt vallotta, hogy a genetikának nincs túl nagy jelentősége a személyiségfejlődésben, hiszen az emberi természet hajlítható, korai neveléssel a gyermekből – öröklött tulajdonságai ellenére vagy attól függetlenül – bármilyen felnőtt lehet. Így fogalmazott: „Ha adtok nekem egy tucát egészséges, ép gyermeket, s olyan környezetben nevelhetem fel őket, amilyenben én akarom, bármelyikükből – függetlenül elődei tehetségétől, hajlamaitól, képességeitől, foglalkozásától és fajtától – garantáltan olyan szakembert nevelek, amelyet akarok: orvost, ügyvédet, művészt, kereskedőt, főnököt vagy akár koldust, tolvajt is.”⁵³

A kondicionált (feltételes) érzelmi válasz elméletét vizsgálva több olyan kísérletet is végzett, amelynek során feltétlen és feltételes ingerek együttes használatával azonos válaszreakció kiváltása volt a cél. Az ilyen jellegű kondicionálás eredményeként a vizsgált személy válaszreakciót produkál egy számára korábban semleges ingerre.

1920-ban Watson a klasszikus kondicionálást egy 9 hónapos kisfiún – akit kizárólag azért vett magához, hogy kísérleteket hajtson végre rajta – a kis Alberten tesztelte. A csecsemő a vizsgálat kezdetén láthatóan szerette az állatokat, a legjobban egy fehér patkányt. Watson a kísérlet során a fehér patkány jelenlétében hangos zajt csapott (kalapáccsal ütött egy fémlemezt a kicsi háta mögött), amitől a gyermekben rövid idő alatt erős félelem alakult ki, elsősorban a patkánnyal, de később más szőrös állatokkal szemben is. Albert hatéves korában vízfejűsége miatt meghalt, így sosem derült ki, hogy a kondicionált félelem felnőtt korában is megmaradt volna, vagy sem.

⁵² 1878-1958, amerikai pszichológus.

⁵³ ATKINSON 2005, 91.o.

Forrás:

<https://timeline.com/little-albert-fear-experiment-9152586f245> (2018.11.25.)

Kicsi Alberttel haláláig számos egyéb kísérletet is elvégzett, melynek elsődleges célja az volt, hogy bebizonyítsa a körülményeknek, a nevelésnek elsődleges szerepe van a személyiségfejlődés során. Tapasztalatai nyomán állította össze nevelési elveit, melyek a következők voltak:

- a szeretet és babusgatás káros a gyerek számára, ezért tilos
- fontos a fizikai és érzelmi távolságtartás
- fontos a pontos napirend betartása, etetésnél is
- 8-9 hónapos korban kötelező az elválasztás
- mínusz 5 fokig a gyermeknek a szabadban kell aludni
- a gyermeknek mindig egyedül kell játszania
- minden nap kötelező a torna
- 8 hónaposan kötelező a szobatisztaság
- fürdés és evés közben szigorúan tilos a játék
- az orrlégzést erőltetni kell
- az ösztöntörekvéseket el kell fojtani

Watson nevelési elveit később sokan sokféleképpen cáfolták, mondhatni minden tanácsának éppen az ellenkezője üdvöztető a gyermek számára.

AJÁNLOTT CIKKEK
https://www.betterhelp.com/advice/psychologists/behaviorism-and-the-little-albert-experiment/
AJÁNLOTT VIDEÓ
https://www.youtube.com/watch?v=9hBfnXACsOI
KÉRDÉSEK
1. Miért volt rendkívül etikátlan Watson kísérlete? 2. Milyen személyiségjellemzői lettek volna kicsi Albertnek, ha megéri a felnőttkort? 3. A genetika mellett miért van fontos szerepe a környezetnek is a gyermek személyiségfejlődése során?

III.5. Jean PIAGET⁵⁴

Forrás:

<https://www.britannica.com/biography/Jean-Piaget> (2018.11.25.)

A svájci pszichológus forradalmasította a gyermekek kognitív fejlődéséről kialakított elméleteket. Saját gyermekein „hajtotta végre” kísérleteit, megfigyeléseit, melynek során arra kereste a választ, hogy miként fejlődnek a gyermekek képességei, hogyan tanulnak meg új dolgokat. Egyszerű tudományos vagy erkölcsi problémák elé állította utódait, majd miután ők megválaszolták a kérdéseit, azt is elmeséltette velük, hogy hogyan és miért jutottak az adott következtetésre. Ő volt az első, aki hangsúlyozta, hogy az öröklött tulajdonságok és a környezeti hatások kölcsönhatása nyomán alakul ki a gyermek személyisége. Megfigyelései nyomán dolgozta ki szakaszelméletét, melynek lényege, hogy a gyermekek a kognitív fejlődés során egymástól minőségileg jelentősen különböző szakaszokon mennek keresztül.

Szakaszelméletében abból indult ki, hogy a gyermekek nem csak passzív alanyai az érési folyamatnak, hanem aktív résztvevői is saját fejlődésüknek. A gyermek szerinte egy minden iránt érdeklődő „tudós”, aki kísérleteket hajt végre a világban, hogy meglássa mi történik ha valamit csinál. „Kísérletei eredményei” nyomán azután különféle elméleteket alkot, azaz sémákat hoz létre. Ha valami új dologgal találkozik, akkor azt megpróbálja beilleszteni (asszimilálni) a korábbi sémák kereteibe, azaz megérteni. Amennyiben ez nem valósítható meg, akkor módosítja a sémát (akkomodáció) így tágítja a világgal kapcsolatos ismereteit.

Piaget a gyermekek fejlődését négy fő szakaszra osztotta:⁵⁵

1. Szenzomotoros szakasz (0-2 éves korig)

A gyermek számára a legfontosabb, hogy felfedezze a cselekedetei és a környezetében előidézt változások közötti összefüggéseket. Rengeteg apró kísérletet végrehajtva kezdi el önmagát a külvilágtól elkülöníteni. Már igen korán felismeri magát, mint a cselekvés végrehajtóját és ennek nyomán szándékos akciókba kezd (pl. megrázza a csörgőt, hogy hangot adjon). A szakasz egyik legfontosabb eredménye, hogy kb. nyolc-tíz hónapos korban

⁵⁴ 1896-1980, svájci pszichológus.

⁵⁵ ATKINSON ET AL 2005, 99-102.o.

kialakul a tárgyállandóság, azaz kezdi megérteni, hogy a tárgyak akkor is léteznek, ha éppen nem látja őket. Egy kisebb gyermek még azt hiszi, hogy a ronggyal letakart, vagy az apja háta mögé dugott játék nincs többé, meg sem próbálja megkeresni.⁵⁶

2. Műveletek előtti szakasz (2-7 éves korig)

Ezen életszakaszban a beszédtanulásnak van a legfontosabb szerepe, a kicsik már másfél éves koruk táján képesek szimbólumokban gondolkodni, azaz megértik, hogy a szavak számtalan dolog képviselője, kifejezője szolgálnak. 3-4 éves korban már képesek szimbolikus fogalmakban gondolkodni, azonban szavai és képzelet még ne szerveződik logikus módon, nem képes bizonyos szabályokat, műveleteket megérteni. Pl. nem működik náluk a megmaradás és a számállandóság. Ha ugyanannyi piros és fekete korongot párhuzamosan sorba rakunk, akkor az öt-hat éves gyerekek meg tudják állapítani, hogy a két sorban a korongok száma egyenlő. Ha a fekete korongokat egy kupacba összehúzzuk, vagy széthúzzuk őket, akkor az öt éves gyermek szerint az egyenes sorban illetve a hosszabb sorban több korong lesz, mint a másikban, annak ellenére, hogy láthatta nem tettünk hozzá vagy vettünk el belőle. A hétéves gyerekek viszont már átlátják, hogy ha a korongok száma korábban egyenlő volt, akkor az nem változhat meg a kupacba rendezés következtében sem.

Forrás:

https://ertelmesen.blog.hu/2011/10/11/ha_magasabb_akkor_tobb_piaget_kiserletek (2018.11.25.)

További fontos jellemzője a második szakasznak az egocentrikus gondolkodás, a kicsik úgy hiszik, hogy mindenki más is ugyanúgy, ugyanabból a szögből látja a világot, mint ők. Ez a legfőbb oka a művelet előtti szakasz rugalmatlanságának. Azért nem tudják a sémáikat a környezet változásaihoz gyorsan alkalmazkodva átalakítani, mert nem képesek nézőpontot váltani.

⁵⁶ PIAGET - INHELDER 2004, 33-34.o.

3. Konkrét műveleti szakasz (7-11 éves korig)

A gyermekek már képesek absztrakt fogalmak használatára, de ez csak a konkrét tárgyakra korlátozódik, azokra, amelyeket érzékelni képesek. Átmenetet alkotnak a cselekvés és az általánosabb logikai struktúrák között. A műveletek még szegényesek, és az általánosan érvényesített kombinációk híján lépésről lépésre haladnak.⁵⁷

Forrás:

<https://www.youtube.com/watch?v=B65EJ6gMmA4> (2018.11.25.)

4. Formális műveleti szakasz (11 éves kortól)

Ebben a korban lassan eléri a felnőtt gondolkodás szintjét, már valódi szimbolikus fogalmakat is képesek használni. A formális műveleti gondolkodás lényege, hogy az ember áttekinti egy probléma megoldásának összes lehetséges változatát majd elfogadja vagy kizárja az egyes lehetőségeket. Ebben az életkorban erős érzelmi átalakulások is lezajlanak.

A később megismételt és továbbfejlesztett vizsgálatokban a pszichológusok arra a megállapításra jutottak, hogy Piaget jelentősen alul becsülte a gyermekek kognitív képességeit.

AJÁNLOTT CIKKEK
https://www.simplypsychology.org/piaget.html http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Jatekpedagogia/36_piaget_jtkelmlete.html
AJÁNLOTT VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=Zd47zvYUR2s https://www.youtube.com/watch?v=TRF27F2bn-A
KÉRDÉSEK
1. Miért hiszi azt a kisgyermek, hogy ha letakarja a fejét, akkor elbújt és mások nem láthatják őt? 2. Miért gondolja a kisgyermek, hogy a magasabb pohárban több narancslé van?

⁵⁷ PIAGET - INHELDER 2004, 83-84.o.

III.6. Eric ERIKSON^{58 59},

Forrás:

<https://corticalchauvinism.com/2018/06/25/the-effects-of-traumatic-stress-on-early-childhood-development/>
(2018.11.25.)

Erikson az énfelfődés egész életen át tartó modelljét alkotta meg, egy keretbe foglalva a belső folyamatokat és a környezeti hatásokat. Álláspontja szerint az én fejlődésének kijelölt útja van, de az egyes fejlődési szakaszoknak jó vagy rossz kimenete is lehetséges, attól függően, hogy miként reagál a környezet.⁶⁰ Az egyes fordulópontokat, sorsdöntő életszakaszokat egyre növekvő feszültség jellemzi, mely egyaránt lehet forrása az alkotó erőnek és a meghasonlottságnak.⁶¹ Ha a környezet az egyén elvárásainak megfelelően pozitívan reagál, akkor a fejlődés folytatódik, azonban ha a reakció elmarad vagy negatív, akkor a fejlődés megreked.

1. Bizalom vs. Bizalmatlanság (0-1,5 éves korig)

Az első pszichoszociális krízis megoldása elsősorban az anyai gondoskodás minőségétől függ. Az első szakasz lényege kapni és adni viszonzásul. Az anyának azt az érzést kell kialakítania a gyermekben, hogy ő elég megbízható ahhoz, hogy képes legyen a gyermek szükségleteinek kielégítésére, mert ezzel erősíti a baba biztonságérzetét. A remény érzése, miszerint mindig érkezik segítség, ha szükség van rá, a felnőtt hit egyik alappillére, hit abban, hogy vágyaink teljesülhetnek. Azonban, ha a gyermek elhanyagoltnak érzi magát, a tehetetlen harag és a kivédhetetlen fájdalom érzése hatalmasodik el rajta. Amennyiben az alapvető bizalom kialakulása elmarad, hosszú távú következményeiként alapvető pszichés zavarok és szenvedélybetegségek alakulhatnak ki.

2. Autonómia vs. Kétely (1,5-3 éves korig)

A második szakasz lényege megtartani és elengedni. A korszak kimenete döntő fontosságú a jóakarát és az akaratosság megfelelő arányának szempontjából. A szabad akaratba vetett hit forrása az az érzés, hogy képesek vagyunk fenntartani az önkontrollt anélkül, hogy ez önbecsülésünk elvesztésével fenyegetne. A túlkontrolláltság vagy az önkontroll elvesztésének

⁵⁸ 1902-1994, német pszichológus.

⁵⁹ ERIK H. ERIKSON: Az emberi életciklus In.: (szerk.:) Bernáth László – Solymosi Katalin: Fejlődéslélektani olvasókönyv, Terita, Budapest, 1997. 32-40.o.

⁶⁰ VAJDA 2004, 106.o.

⁶¹ ERIKSON 1997, 30.o.

érzése ellenben a szégyenre és a kételkedésre való hajlamot alapozza meg. Az akaraterő az egyén eltökéltsége arra, hogy az elkerülhetetlen kétely, szégyen és az afölött érzett harag ellenére, hogy mások kontrollálják őt, szabad döntéseket hozzon, ugyanakkor képes legyen az önkorlátozásra is. A külvilág tiltásai a kétség érzését alakítják ki a gyermekben, mivel állandóan gyanússá és veszélyessé teszik azt a teret, amelyben mozog, amelyre szüksége van. A kényszeres túlbuzgóság és az impulzív dacosság egyaránt ebben a szakaszban gyökerezik. Ha az autonómiára való igény folyamatosan elutasítással találkozik, azaz a szülő nem támogatja a gyermek önállósodási törekvéseit, a gyerek a kényszeres ismétlés és a nyíltan ellenséges lelkiismeret rabjává válik. Hosszú távú következménye lehet a kényszeres viselkedés és a paranoid aggodalmak.

3. Kezdeményezőképeség vs. Büntudat (3-6 éves korig)

A harmadik szakasz lényege létrehozni, azaz utána járni, valamivé válni azaz játszani. Kifejleszti a kezdeményezés képességét. Tanulása energikus, új ismeretek birtokába kerül és felismeri a nemek közötti különbségeket. Az ekkorra megjelenő lelkiismeret egy belső hangot hív életre, az önmegfigyelés, önirányítás és önbüntetés hangját. Ebben az életkorban nagyon megerősödik az anya szeretetének elvesztésétől való félelem mellett a büntudat érzése, de nem csak az elkövetett, hanem az elkövetni szándékolt vagy csak a képzeletben elkövetett helyteleníthető cselekedetek miatt is. A gyermeki büntudat a kezdeményezés és az elfojtás konfliktusához vezet. Amennyiben fennmarad a konfliktus hosszú távon hisztéria, gátlásosság, impotencia, vagy túlkompenzáló exhibicionizmus alakulhat ki. Ezen szakasz sikeres kimenetét jelzi a bátorság, azaz, hogy szembe merünk nézni elérni kívánt céljainkkal, törekszünk, az elérésükre, mindeközben nem bénít meg bennünket a büntudat és a büntetéstől való félelem.

4. Iparkodás vs. Alacsonyabb rendűség (6-10 éves korig)

A negyedik szakasz lényege létrehozni, azaz megalkotni dolgokat, még inkább együtt létrehozni dolgokat. E szakasz legfőbb veszélye az elégtelenség érzése. Ha a gyermek ebben az időszakban úgy érzi, hogy nem képes a tőle elvárt teljesítményre, ez egész életre elveheti a kedvét a további tanulástól. Ha ennek következtében elkezdni magát alacsonyabbrendűnek érezni, ez komoly kihatással lehet a jellemfejlődésére. A veszély leginkább a túlságosan is megfelelni vágyó gyerekeket fenyegeti a leginkább.

5. Identitás vs. Identitásdiffúzió (serdülőkor)

Az ötödik szakasz lényege lenni valakinek, megosztani a létezését valakivel. A serdülők ebben az időszakban elsősorban a szociális identitásuk megteremtésén fáradoznak és azt latolgatják miként fogják tudni megvalósítani álmaikat, milyen pályára készüljenek. Törekvésük a belső koherencia és a tartós értékrend megtalálására irányul. Amennyiben a társas kapcsolataikban alkalmazkodási problémák merülnek fel az patológiás regresszióhoz azaz fejlődésbeni visszaeséshez vezethet. A szerepkonfúzió és a kötődés utáni reménytelen vágyakozás együttjárása nem ritkán vezet borderline személyiségzavar kialakulásához.

6. Intimitás vs. Izoláció (fiatal felnőtt kor)

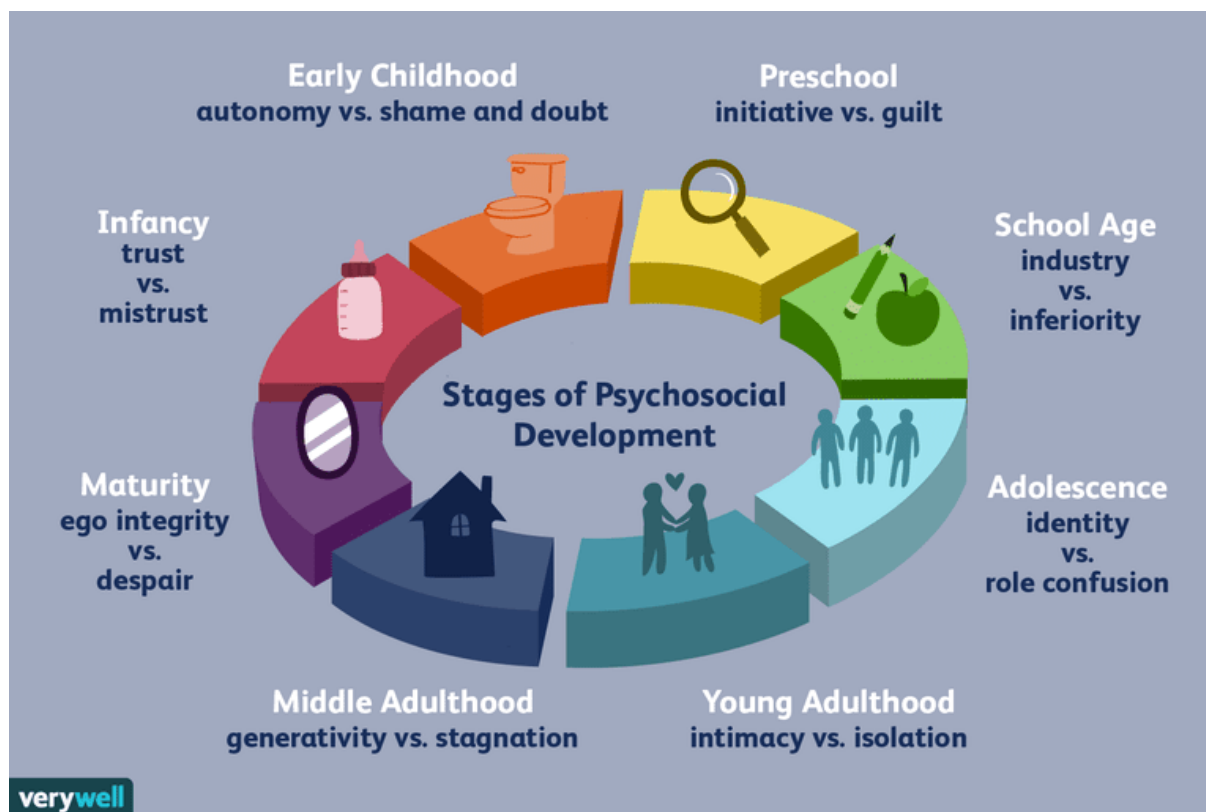
A hatodik szakasz lényege elveszteni és megtalálni magunkat másokban. Ha az ember megtalálta az identitását, annak megszilárdulása az előfeltétele annak, hogy képes legyen teljes egészében feloldódni egy intim kapcsolatban, legyen az barátság vagy szerelem, hiszen mindkettő egyfajta önfeladást is jelent, számtalan áldozattal és kompromisszummal jár. E szakasz legfőbb veszélye a szociális elszigetelődés, azaz az intim kapcsolatok kerülése, amely irracionális félelembe is torkollhat, szociális fóbia alakulhat ki a talaján.

7. Kitárulkozás vs. Megrekedés (középkor)

A hetedik szakasz lényege alkotni és gondoskodni. Az érett felnőttnek szüksége van arra, hogy szükség legyen rá, ezen életszakasz legfontosabb szerepe, hogy felkészítse a következő generációt az életre.

8. Integritás vs. reménytelenség⁶² (időskor)

Az utolsó szakasz lényege lenni és szembesülni a nemléttel. Az integráció hiányát vagy elvesztését a rejtett halálfélelem megjelenése jelzi. A kétségbeesés azért jelenik meg, mert úgy érzi, nagyon kevés már az idő. A keserűség és a csömör ezt a kétségbeesést leplezi, amely súlyosabb pszichopatológia esetén szenilis depresszióvá, hipochondriává és paranoid gyűlöletté fokozódhat. A bölcsesség tehát egy tárgyilagos, de aktív törődés az élettel a halál árnyékában.

Forrás:

<https://www.verywellmind.com/erik-eriksons-stages-of-psychosocial-development-2795740> (2018.11.25.)

⁶² VAJDA 2004, 193.o.

AJÁNLOTT VIDEÓ

<https://www.youtube.com/watch?v=aYCBdZLCDBQ>

KÉRDÉSEK

1. Miként segíthetik a szülők gyermeküket abban, hogy ne rekedjen meg egy egy fordulópontonál?
2. Milyen hatással lesz az öregséggel való szembenézés képességére az, ha az idős ember úgy érzi boldog, tartalmas élete volt?

III.7. Donald WINNICOTT⁶³

Forrás:

<http://www.oxforddnb.com/view/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-38140>
(2018.11.25.)

Winnicott az anya viselkedésének kiemelkedő jelentőségét hangsúlyozta megalkotva az „elég jó anya” kategóriáját, aki gyorsan és megfelelően reagál a gyermek szükségleteire. Megfigyelte, hogy az énkép kialakulásában az anya kívülmaradása és túlzott bevonódása is zavart okoz.⁶⁴

Winnicott a csecsemőkori fejlődés sikertelenségéhez kapcsolódó mentális megbetegedésekkel foglalkozott elsősorban. A csecsemő- és kisgyermekkorú érést pozitív folyamatnak nevezte, vagyis a veleszületett lehetőségek minél teljesebb kibontakoztatásának. Ezt a kibontakoztatást szerinte az „elég jó” anyai gondoskodás és környezet biztosítja. Azonban, ha ez a környezet „nem elég jó”, akkor ez a természetes folyamat megakad, a fejlődés kényszerpályára kerül. A csecsemő, az anya támogatása nélkül csak a maga éretlen módján tud védekezni, és ennek következményeit látjuk a különböző mentális megbetegedésekben, illetve a belső világ nagyon sérülékeny szerveződésében.

⁶³ 1896-1971, brit gyermekpszichiáter.

⁶⁴ VAJDA 2004, 98.o.

A potenciális tér a fejlődéshez tartozó fogalom, és az anya-gyerek közötti játékhoz kapcsolódik. A kapcsolatok fejlődése a játék természetének változásával jár. A játéktér egy potenciális tér az anya és a csecsemő között, amely összekapcsolja az anyát és a csecsemőt. Winnicott szerint ahhoz, hogy az anya-csecsemő egységből az anya és csecsemő állapotba való átmenet ne járjon súlyos fejlődési következményekkel, szükség van egy potenciális térre kettőjük között. Ezt a teret olyan lelki állapot jellemzi, amely egy kétségbevonhatatlan paradoxont fejez ki: az anya és csecsemő egy, és az anya és csecsemő kettő. Winnicott szerint ez egyben azt implicálja, hogy a szelf („önérzékelés”) bontakozását és az én – nem én elkülönülését már kezdetektől két különböző anyai funkció fedi le, a környezeti anya (ez a nyugodt időszakok funkciója) és a tárgy-anya (izgatott időszakok funkciója). A tárgy-anyának kell túlélnie a támadásokat és a rombolást. Ez a rombolás nem csak arról szól, hogy a csecsemő elpusztítja a tárgyat, hanem arról is, hogy mindeközben a tartalmát birtokolni is akarja. Olyan pszichológiai képesség kialakulásáról van szó, mely szerint a csecsemő az egybetartozást és a különállást észleli, a létrehozás és a jelentésadás folyamatában. Az átmeneti tárgy szerepe ebben a folyamatban a szeparáció tudomásulvétele, de egy új egység megteremtése is egyben.

Winnicott a tárgykapcsolati elméletek egyik jeles képviselője volt, aki a belső tárgy fogalma mellett bevezette az átmeneti tárgy fogalmát. Az átmeneti tárgy az anyától elszakadó, leváló gyermek anyapótló viselkedése és tárgyai. Az átmeneti tárgy lehet a hüvelykujj, az ököl, a lepedő egy darabja vagy bármi más, az ötödik hónap és a kétéves kor közötti időszakban, amit a gyermek a külső világ és a belső világ találkozási pontján tart. Az ilyen átmeneti tárgyakkal szemben a gyermeknek hol szeretetmegnyilvánulásai, hol pedig agresszív kitörései vannak. Ahhoz, hogy az átmeneti tárgy jelentőssé és jelentéstelivé váljon szükséges egy megfelelő külső tárgy – az anya – jelenléte. Az ilyen megfelelő tárgyat nevezte Winnicott "elég-jó-anyának". Az elég-jó-anya nem egy tökéletes gondozó, hanem sokkal inkább olyan valaki, aki aktívan képes alkalmazkodni csecsemője szükségleteihez, majd ezt a csecsemő igényeinek megfelelően képes fokozatosan csökkenteni. Az átmeneti tárgy révén a csecsemő képessé válik különbségek és hasonlóságok elfogadására. Az átmeneti tárgy a fejlődés átmeneti szakaszát jelenti, vagyis átmenet a tárgyhoz kapcsolódástól a tárgyhasználatig. Az átmeneti tárgy egyszerre szimbolikus és valóságos, lényege nem a szimbolikus értékében rejlik, hanem a konkrétságában. A gyermek az átmeneti tárgy segítségével megtapasztalja az én és nem én szétválasztását, megtanul megbirkózni a feszültségeivel illetve támogatást kap az anyától való leváláshoz, az önállósodásához.

Ha az anyai működés „nem elég jó”, akkor a „legbelső mag” védelmében létrejön a hamis szelf. A csecsemő saját gesztusait a másik gesztusaival helyettesíti, valódisága a másikkal való tökéletes azonosuláson alapul. Kialakul egy működőképes szelf, ami a valódi szelf védelmére hivatott.

AJÁNLOTT CIKK

<https://www.psychologytoday.com/us/blog/suffer-the-children/201605/what-is-good-enough-mother>

AJÁNLOTT KÖNYV
Donald Winnicott: Kisgyermek, család, külvilág, Animula Kiadó, Budapest, 2000.
AJÁNLOTT VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=RbtflLkVv4E
KÉRDÉSEK
1. Miért veszélyes a gyermekre és az anyára is, ha az anya mindenáron a tökéletességre törekszik? 2. Mit jelent az, hogy az anya elég jó?

III.8. Albert BANDURA⁶⁵

Forrás:

<https://www.toolshero.com/toolsheroes/albert-bandura/> (2018.11.25.)

Az utánzásos tanulás minden kultúrában a felnőtti viselkedés tanulásának legfontosabb része, a gyermekek inkább teszik azt, amit a felnőttektől látnak, mint azt, amit mondanak nekik.

Az obszervációs tanulással kapcsolatban legismertebb demonstratív kísérletek az óvodáskorú gyerekekkel végzett agressziótanulási helyzetek, az úgynevezett „Bobo baba” vizsgálatok. A „Bobo baba” egy felfújható műanyag bábu, amely, ha kimozdítják a helyzetéből, kelfeljancsi-szerűen visszatér eredeti helyzetébe. A vizsgálatban részt vevő gyerekek az első szakaszban rendszerint a játékfigura elleni agressziót figyelhették meg. Minden gyereket külön vizsgáltak. A gyerekek azt láthatták, amint egy felnőtt rugdossa, ütlegeli, megdobálja vagy éppen szidja a bábút. Az egyik csoport gyerek azt is láthatta, hogy az agresszív modellt megjutalmazták (kólával vagy édességgel) támadó viselkedéséért. Egy másik csoport azt láthatta, hogy az agresszor büntetést kapott; megszidták és „elfenekelték”. A harmadik csoportban a modell nem kapott sem jutalmat, sem büntetést.

⁶⁵ 1925-ben született, amerikai pszichológus.

Forrás:

<https://www.psychologicalscience.org/publications/observer/obsonline/bandura-and-bobo.html> (2018.11.25.)

Egy rövid frusztráló várakoztatás után (a gyerekek vonzó játékokkal teli szobában tartózkodtak, de nem játszhattak azokkal) egy olyan helyiségbe vezették őket, ahol többfajta játék mellett ott volt a Bobo baba is, illetve a modell agressziója közben használt eszközök is (játék kalapács, dartsnyilak stb.). Miután a gyerekek egyedül maradtak a szobában, megfigyelték, hogy milyen agresszívnek minősíthető megnyilvánulások jelennek meg viselkedésükben. Az első csoportban, ahol a modell agresszív viselkedését megjutalmazták, a gyerekek a modellnek számos agresszív cselekedetét reprodukálták, sőt kreatív, új gonoszságokat is kitaláltak. A második csoportban, ahol a modell büntetést kapott, sokkal kíméletesebben, sőt barátságosabban bántak Bobo babával, kisebb mértékben fordultak elő durva viselkedéselemek a játékkal szemben. Abban a csoportban, ahol a megfigyelt viselkedést nem követte sem büntetés, sem jutalmazás, a gyerekek viselkedése ambivalens volt: egyaránt előfordult barátságos, de nagy számban a modelltől átvett támadó viselkedés is.

Bandura és munkatársai a fenti kísérleti paradigmának számtalan változatát alakították ki. Az ezek során végzett megfigyelésekben kiderült, hogy a modelleknek nem is kell jelen lenniük, sőt akár bábuk is eljátszhatják az eseményeket. Az eredeti kísérletekben feltártakhoz hasonló eredményeket kaptak akkor is, ha a gyerekek filmen láthatták a modell agresszióját, vagy ha rajzfilmfigurák vettek részt az agresszív akcióban. A vizsgálatssorozat feltárta azt a ma már jól ismert összefüggést is, hogy a megfigyeléses tanulás hatékonyságát növeli, ha a modellnek magas a szociális státusza, ha a megfigyelő a modell iránt pozitív érzelmeket táplál, vagy ha a modell kontrollálja egy adott szituációban a megerősítést és a büntetést. Az utánzó oldaláról az alacsony önértékelés, az inkompetencia, a dependencia egyaránt növeli a modellkövetés valószínűségét.

AJÁNLOTT VIDEÓK

<https://www.youtube.com/watch?v=dmBqwWljg8U>

<https://www.youtube.com/watch?v=Eqxjc4IUDyY>

KÉRDÉSEK

1. Miért fontos, hogy a gyermekek ne nézzenek agresszív filmeket és ne játszanak agresszív videójátékokat?
2. A Bobo baba kísérletben a gyerekek miért vették a felnőttektől látott viselkedést?

Felhasznált irodalom:

Atkinson et al.: Pszichológia, Osiris, Budapest 2005.

Erik H. Erikson: Az emberi életciklus In.: (szerk.:) Bernáth László – Solymosi Katalin: Fejlődéslélektani olvasókönyv, Terita, Budapest, 1997.

Jean Piaget - Barbel Inhelder: Gyermeklélektan, Osiris, Budapest, 2004.

Michael Cole – Sheila R. Cole: Fejlődéslélektan, Osiris, Budapest, 2003.

Pulay Klára: A kötődésről és az anya hiányáról, In.: (szerk.:) Bernáth László – Solymosi Katalin: Fejlődéslélektani olvasókönyv, Terita, Budapest, 1997.

Vajda Zsuzsanna: A gyermek pszichológiai fejlődése, Helikon, Budapest, 2001.

Vajda Zsuzsanna: Az ember és kicsinye, Mérték, Budapest, 2010.

UNIVERSITY
OF TAMPERE

IDEA PROJEKT

A GYERMEKEK JOGAIVAL KAPCSOLATOS ISMERETEK BŐVÍTÉSE
ÉS KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSE
A GYERMEKEK VÉDELME ÉRDEKÉBEN

Visontai-Szabó Katalin

**A családon belüli erőszak
pszichológiai jellemzői**

2018

Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union

Tartalom

I. A családon belüli erőszak meghatározása.....	322
II. Történeti előzmények	322
III. A családon belüli erőszak jellemzői.....	324
IV. A családon belüli erőszak megjelenési formái.....	327
IV.1. Fizikai erőszak.....	328
IV.1.1 A gyermekkel szembeni fizikai erőszak	329
IV.1.2. A partnerrel szembeni fizikai erőszak	332
IV.2. A pszichikai erőszak.....	333
IV.2.1. Pszichikai erőszak a gyermekkel szemben	334
IV.2.2. Pszichikai erőszak a partnerrel szemben	335
IV.3. A szexuális erőszak	336
IV.3.1. Partnerrel szemben elkövetett szexuális erőszak	336
IV.3.2. Gyermekkel szembeni szexuális erőszak.....	337
IV.4. Gazdasági függőségben tartás és elidegenítés	339
IV.5. Elhanyagolás	341
V. A családon belüli erőszak mely családokban fordulhat elő?.....	341
V.1. A vertikális családok.....	344
V.2. Horizontális családok.....	344
VI. Az elkövetők személyiségjegyei	345
VII. Az áldozatok személyiségjegyei	347
VIII. A családon belüli erőszak hatása a gyermekekre	348
IX. A családon belüli erőszak előfordulási gyakorisága	352
X. A társadalom válasza a családon belüli erőszak megnyilvánulásaira	353
Felhasznált irodalom	354

A családon belüli erőszak pszichológiai jellemzői¹

Dr. Visontai-Szabó Katalin²

I. A családon belüli erőszak meghatározása

A családon belüli erőszak egy nagyon összetett jelenség, több megjelenési formája lehetséges. Alapkövének tekinthetjük az erőszakos magatartást (amely testi, lelki vagy szexuális sérülést okoz), és azt, hogy az áldozat és az elkövető jól ismerik egymást (rokonok, hozzátartozók, együtt élnek). Az erőszakos magatartás célja, hogy az elkövető a másik felet hatalmában tartsa, felette ellenőrzést és uralmat gyakoroljon. Az elkövetés ciklikusan ismétlődik, idővel egyre súlyosabbá válik.

Az Országos Kriminológiai Intézet meghatározása szerint a családon belüli erőszak az együtt élő és egymással fizikai, érzelmi, anyagi, jogi függésben lévő személyek között megvalósuló erőszak, bántalmazás, visszaélés, amely magában foglalja a fizikai, szexuális, érzelmi bántalmazás vagy elhanyagolás valamennyi formáját.

II. Történeti előzmények

A családon belüli erőszak előfordulása végig kíséri a történelmet, csak koronként és kultúránként más-más módon tekintették azt elfogadhatónak vagy elfogadhatatlannak.³ Nem titok, hogy a nők egészen a XX. századig sokkal kevesebb joggal rendelkeztek a férfiakhoz képest és ennek megfelelően is bántak velük. Arról azonban elég keveset tudunk, hogy miként bántak elődeink a gyermekeikkel.

Minél távolabb megyünk vissza a történelemben, annál rosszabb a gyermekekről való gondoskodás. A boldog gyermekkor sokáig egyáltalán nem adatott meg a gyerekeknek. Rendszeres kínzásoknak, verésnek, megcsonkításnak voltak kitéve, sok esetben árúként vagy túszként bántak velük. Védtelenségüket kihasználták, sok gyermek szexuális erőszak áldozatává vált. Voltak, akiket már gyerekként házasságkötésre kényszerítettek, a kislányok többnyire náluk évtizedekkel idősebb férfiak feleségei lettek. „A gyermekkor egy rémálom volt, amit túl kellett élni.”⁴ Ariés megfogalmazása szerint a középkori ember nem rendelkezett megfelelő gyermekfelfogással. Ha a gyermek fenn tudta magát tartani dajka vagy az anyja nélkül, már felnőttnek tekintették (kb. 5-7 éves korától). Ezért a gyermekkor lényegesen rövidebb volt, mint napjainkban, azonban sokkal keservesebb is. A valódi gyermekkor a polgárosodással kezdődött.⁵

A mai értelemben „normálisnak” tekinthető szülő gyermek viszony De Mause szerint fokozatosan alakult ki. Az ókori Rómában általánosan érvényesülő első lépcső a „gyermekgyilkos fokozat”. Az élet adása és elvétele a családfő joga volt, ő döntötte el, hogy az újszülöttet befogadja-e a család, azaz felnevelik, megölik, vagy elhagyják. Ha a pater familias nem fogadta el a gyermeket, de nem is akarta megölni, akkor kitették valahova és rabszolga lett belőle. Ezzel szemben az ókori keleti államokban elismerték a gyermekkort, tiszteletben tartották, szerették és nevelték őket.⁶

¹ Co-funded by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union.

² Adjunktus, PhD, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Munkajogi és Szociális Jogi Tanszék, jogász és pszichológus.

³ KEREZSI KLÁRA: *A védtelen gyermek (Erőszak és elhanyagolás a családban)*, Budapest, 1995. 51.o.

⁴ VECZKÓ JÓZSEF: *Gyermekvédelem pszichológiai és pedagógiai nézőpontból*, Budapest, 2007. 16.o.

⁵ VECZKÓ 2007, 15.o.

⁶ VECZKÓ 2007, 18.o.

A történeti fejlődés második fokozata az „eltávolítás a családból”. A IV.-XIII. században természetes volt, hogy a leányokat kolostorban, nagyon szigorúan nevelték. Széles körben elterjedt volt a dajkaság intézménye is. Az édesanyák nem törődtek gyermekeikkel, hanem dajkák nevelték őket. Ma már tudjuk, hogy ennek a szeretetet és gyengédséget nélkülöző bánásmódnak milyen káros hatásai voltak, többek között a biztonságos kötődés kialakulására nézve. A középkorban azonban nem sokat törődtek az érzelmi kapcsolatokkal és a kötődéssel. Alapelvnek tekintették, hogy a gyermeket verni kell, hiszen csak így tanulja meg az engedelmességet és a tisztességet. A kereszténység elterjedésével a gyermeket Isten ajándékának tekintették, ezért megölni és kitenni tilos volt. Ennek ellenére még mindig rengeteg elhagyott gyerek volt, róluk a Caritas gondoskodott.⁷

Forrás:

https://torimaskepp.blog.hu/2017/06/27/brutalis_gyerekeveles_a_kozepkorban (2018.11.25.)

A XIV.- XVII. századra tehető az ún. „ambivalens fokozat”. Ekkor a szülők már befogadják a gyerekeket saját intim szférájukba, törődnek velük és kezdenek hinni abban, hogy a gyerek nevelhető, azonban a nevelés legjobb módjának még mindig a verést tartották. Az újkor hajnalára tehát sokat javult a gyermekek helyzete, azonban a törvénytelen gyerekek és vagyontalan árvák sorsa még sokáig tragikus maradt. Amennyiben nem ölték meg őket, a halálnál is rosszabb sors várt rájuk. A sikátorban „felejtett” gyerekek koldusok közé kerültek, akik megcsónkították őket, hogy segítségükkel a járókelőkben szánalmat kelthessenek, így nagyobb bevételre tegyenek szert. Folyamatosan kínozták és éhezettették őket.⁸ A humanizmus megjelenésével gondoltak a felnőttek először arra, hogy a gyermekeket is emberszámba kell venni.⁹ A polgári társadalom kialakulásával jelent meg a gyermekkor eszméje, és kezdett kialakulni az éles határvonal a gyerekkor és a felnőttkor között.¹⁰

A XVIII. századra sokat változik a világ és megkezdődik a „tolakodó fokozat”. A polgári családokban mind kevesebb gyermek született, ezért őket egyre jobban megbecsülték, felismervén azt, hogy ők a család jövőjének biztosítékai. Ezért sokkal nagyobb figyelmet fordítottak a gyermekek higiéniai és egészségügyi szükségleteire. A szegény munkáscsaládokban azonban nem sokat javult a gyermekek helyzete. Az ipari forradalom következtében tömegesen kellett munkába állniuk, kizsákmányolásuk még mindig teljesen

⁷ VECZKÓ 2007, 19.o.

⁸ KEREZSI 1995, 11.o.

⁹ VECZKÓ 2007, 20.o.

¹⁰ KEREZSI 1995, 13.o.

elfogadott volt.¹¹ Jelentős különbség a korábbiakhoz képest, hogy az anya feladata lett, hogy gondozza, ápolja gyermekét. Kialakult az anya és gyermek között az érzelmi kötődés. Egyre ritkábban verték vagy kínozták a gyerekeket. Emiatt és az orvostudomány fejlődése miatt egyre csökkent a gyermekhalandóság. Azonban a katolikus tanítások terjedése ellenére sem csökkent a kitett, elhagyott gyerekek száma. Más születésszabályozó eszköz nem lévén az is gyakran megesett, hogy a nem kívánt gyermeket elhanyagolták, vagy súlyos, fertőző beteg mellé fektették, hogy meghaljon.¹² A XIX.-XX. századra alakult ki a „szocializációs fokozat”, amikor már az apa is bekapcsolódott a nevelésbe. Az apáknak korábban a gyermek nemzésén és az anyagi javak biztosításán túl nem sok szerepe volt a gyermeknevelésben. Jelentős változásnak tekinthetjük továbbá, hogy már nem akarták erőszakkal megtörni a gyerek akaratát, lehetőséget biztosítottak arra, hogy saját véleménye legyen.¹³ A XX. században Európa fejlettebb országaiban már az állam is beavatkozott a családok addig sérthetetlennek tartott magánéletébe. Az 1904-es brit Gyermkekkel szembeni Kegyetlenkedést megelőző Törvény már lehetővé tette a gyermek családból történő kiemelését és a szülői felügyeleti jog megszüntetését.¹⁴

A „segítő fokozat” - amely a XX. század végétől kezdve napjainkban is jellemző - a gyermek szükségleteinek kielégítésére helyezi a hangsúlyt. Ma már az iskolában és otthon sincs fenytetés, a gyerekekkel folyamatosan foglalkoznak.¹⁵

Az imént felvázolt történeti előzményeket látva már nem meglepő, hogy a társadalom egy része még mindig úgy gondolja, hogy a családon belüli erőszak megnyilvánulásai helyénvalók és azok hozzátartoznak a családi élethez. Elmondhatjuk, hogy a társadalom ebben a kérdésben (is) kettészakadt. A szülők egy része maximálisan – talán túlságosan is - kiszolgálja gyermekét, érdekeit valóban mindenek elé helyezve. Sok családban azonban még az sem magától értetődő, hogy a gyermek nem a szülei tulajdona.

AJÁNLOTT KÖNYV
<i>Veczkó József: Gyermekvédelem pszichológiai és pedagógiai nézőpontból, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2011.</i>
AJÁNLOTT FILM
Twist Olivér angol-amerikai dráma 2007
KÉRDÉSEK
1. Miért érezték a felnőttek sokáig azt, hogy a gyermekekkel bármit megtehetnek? 2. Válhatott az érzelmileg elhanyagolt, bántalmazott gyermekekből boldog felnőtt és jó szülő? 3. Miért a dadák gondozták a csecsemőket, miért nem az édesanyjuk?

¹¹ KEREZSI 1995, 14.o.

¹² KEREZSI 1995, 12.o.

¹³ VECZKÓ 2007, 20.o.

¹⁴ KEREZSI 1995, 18.o.

¹⁵ VECZKÓ 2007, 19.o.

III. A családon belüli erőszak jellemzői

Ranschburg meghatározása szerint a családon belüli erőszak körébe tartozik a kényszer, a fizikai bántalmazás, a szándékosan előidézett, rendszeresen ismétlődő, tartós lelki gyötrelme.¹⁶

A családon belüli erőszak esetén mindig megjelenik egy agresszor és egy vagy több áldozat. Az agresszor többnyire az apa/férj, de lehet az anya/feleség is. Az áldozatok a gyerekek, az idősek, a betegek és a nők, tehát mindig a gyengébbek.

Az erőszak áldozatait tekintve megkülönböztethetjük tehát a házastárs/élettárs elleni, a gyermekek elleni és a családhoz tartozó idős vagy beteg családtag elleni erőszakot. Bár a nagyfokú látencia miatt teljes körű statisztikák nem állnak rendelkezésünkre, valószínűsíthető, hogy a házastársak közötti fizikai erőszak áldozata az esetek döntő többségében a nő, a férfi elleni fizikai erőszak jóval ritkább. Ennek kézenfekvő oka, hogy – hacsak a férfi nem beteg vagy magatehetetlen – akkor lényegesen erősebb, mint a nő, így a feleség nem tud komoly sérülést okozni partnerének. A homoszexuális kapcsolatokban is előfordul erőszak és a (nem teljes) statisztikai adatok szerint ugyanolyan arányban a meleg férfiak és a leszbikus nők között, tehát – úgy tűnik – nem igazolható az a megállapítás, miszerint a férfiak sokkal agresszívebbek, mint a nők.

Tekintettel arra, hogy az erőszaknak minden esetben azonos a dinamikai alapja, amennyiben a családon belüli erőszak valamelyik formája már előfordult, akkor számítani lehet arra, hogy hamarosan egyre súlyosabb megnyilvánulásoknak lehetünk tanúi. Ezért nagyon fontos az első jeleket komolyan venni és ezekre odafigyelni, illetve megoldani, mert a súlyosbodás így elkerülhető.¹⁷

Forrás:

<https://www.nlcafe.hu/ezvan/20140530/csaladon-beluli-eroszak-jelzorendszer-bantalmazas/> (2018.11.25.)

Szőllősi tanulmányában rámutat egy igen fontos eredményre, ami M.P. Johnson amerikai kutató nevéhez fűződik. Eszerint különbséget kell tennünk a patriarchális terrorizmus és a párkapcsolati erőszak között. A patriarchális terrorizmus esetén a férfi¹⁸ állandó nyomást gyakorol partnerére, minden cselekedetét, még a gondolatait is kontroll alatt tartja. Ezt az ellenőrzést folyamatos erőszakkal tudja fenntartani. A párkapcsolati erőszak az előbbinél

¹⁶ RANSCHBURG JENŐ: *A meghitt erőszak*, Budapest, 2006. 32.o.

¹⁷ RANSCHBURG 2006, 25.o.

¹⁸ Patriarchális terrorizmus esetén minden esetben a férfi az elkövető és a nő a sértett.

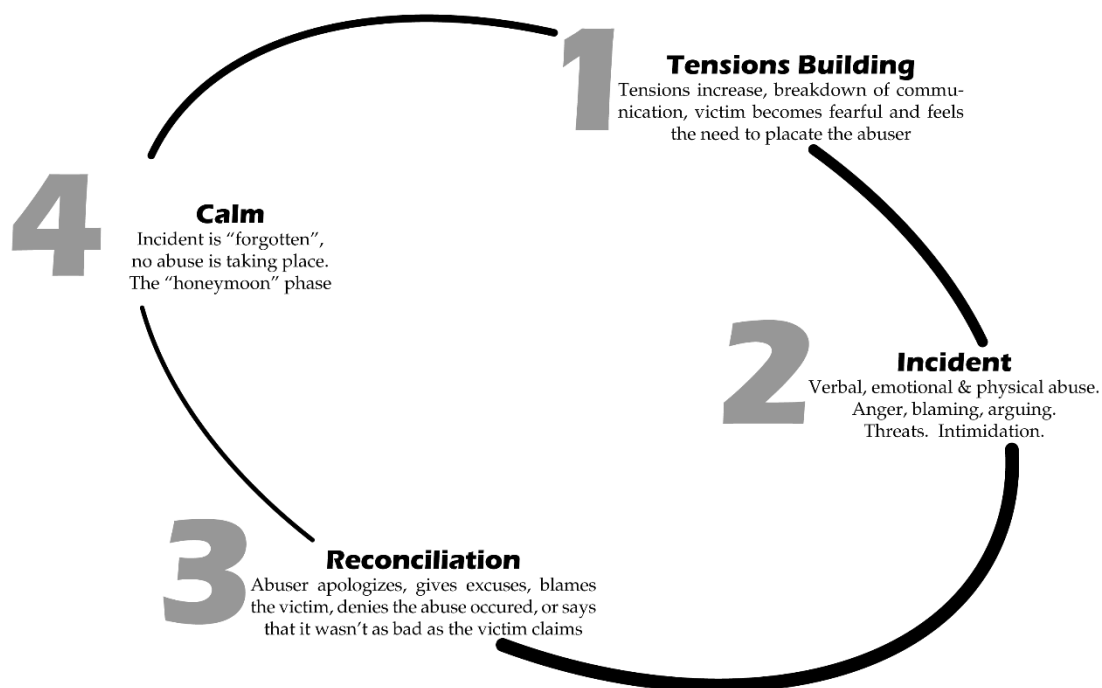
jóval gyakrabban megjelenő, azonban lényegesen enyhébb forma, ahol a partnerek az esetleges konfliktusaikat nem képesek békés úton rendezni, ezért erőszakhoz folyamodnak, ugyanakkor ezek sosem jutnak el a permanens veszélyeztetés és az állandó terrorizálás szintjére, nem vezetnek életveszélyes helyzetekhez. Párkapcsolati erőszak előfordulása esetén évi 6-15 incidensről beszélünk, amely az esetek háromnegyedében kölcsönös, tehát mindkét fél aktívan bevonódik a bántalmazásba. Patriarchális terrorizmus esetén akár évi 65-68 eset is előfordulhat, amely lényegében folyamatos terrorizálást jelent, ráadásul az erőszak egyre erősödik, s a végén – közbeavatkozás híján – valamelyik fél életét veszti.¹⁹

A Ranschburg által vitézkedőknek nevezett férfiak, akik fizikai és lelki terror alatt tartják a családjukat, rendszerint ugyanolyan forgatókönyv szerint folytatják a terrorizálást. Mindig van egy „vihár előtti csend”, amikor látszólag minden rendben zajlik, de a családtagok már tudják, hogy hamarosan bekövetkezik, amitől mindannyian rettegnek, a „vulkán kitörése”, amikor a szunnyadó, elfojtott frusztráció a felszínre tör. Ezt követi a „mézesheteknek” nevezett időszak, amely szép lassan, észrevétlenül vált át a „vihár előtti csend” szakaszába, és ebből az ördögi körből nincs kiszállás. A mézeshetek arról szólnak, hogy az erőszaktevő a történetek után büntudatot érez, fél, hogy a családja el fogja hagyni, ezért megígéri, hogy megváltozik és ezen túl minden más lesz. Egy pár napig valóban másképp viselkedik, de sajnos ez az állapot sosem tart túl sokáig. Ennek ellenére a bántalmazott asszonyok mindig elhiszik, pedig egy idő után igazán tudhatnák, hogy semmi sem fog megváltozni. Sok férfi még az anyaotthonból is haza tudja könyörögni a családját. Ezért érzik magukat sok esetben tehetetlennek a menedékházak dolgozói. Hiába próbálnak segíteni az áldozatokon, ha azok önszántukból visszamennek az erőszakos elkövetőhöz.

Ki kell emelni továbbá azokat az áldozatokat, akik nem élnek házasságban vagy élettársi kapcsolatban, hanem egyedülállók. Őket is nagyobb veszély fenyegeti a saját otthonukban, mint éjjel a nyílt utcán. Ugyanis a szingli nők gyakran bonyolódnak – sokszor megfelelő előzetes ismeretség nélkül – meggondolatlan szexuális kapcsolatokba, szexuális és érzelmi kielégítetlenségük miatt. Ezekben a kapcsolatokban azonban gyakran kénytelenek elszenvedni a férfi brutalitását. Szerencsére az ilyen kapcsolatok nem lesznek hosszú életűek, és a szingli nő könnyebben ki tud belőle lépni, mint egy anya, ezért el kell különíteni a családon belüli erőszak tipikus eseteitől, csak annyiban hasonlít hozzá, hogy az erőszaktevő férfi, az áldozat nő és az agresszió intim kapcsolaton belül és a négy fal között zajlik.

¹⁹ TAMÁSI ERZSÉBET: *A családon belüli erőszak vizsgálatának története* in.: VIRÁG GYÖRGY (szerk.): *Családi iszonyok*, Budapest, 2005. 32.o. és SZÖLLŐSI GÁBOR: *A családon belüli erőszak differenciáltsága* uo. 81.o.

Cycle of Abuse

Forrás:

https://en.wikipedia.org/wiki/Cycle_of_abuse (2018.11.25.)

AJÁNLOTT CIKKEK
https://www.ferfihang.hu/2011/11/25/vilagnap-a-ferfiak-elleni-eroszak-megszunteteseert/ https://www.gender.gov.sk/zastavmenasilie/files/2016/02/A-nok-elleni-eroszak-es-a-csaladon-beluli-eroszak-.pdf http://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2017/12/BJSZ_201702_100-103_NagySzilvia.pdf
AJÁNLOTT VIDEÓ
https://www.youtube.com/watch?v=MN4sMISyYgk
KÉRDÉSEK
1. Milyen családi mintát add tovább a szülő, ha rendszeresen bántalmazza a gyermekét? 2. Egy bántalmazott nő jellemzően miért nem lép ki a kapcsolatból? 3. Mely esetekben lehet az áldozatból elkövető?

IV. A családon belüli erőszak megjelenési formái

Az elkövető és az áldozat kapcsolata szerint megkülönböztethetünk párkapcsolati erőszakot, a gyermekek ellen irányuló erőszakot és az idős, beteg családtagok elleni erőszakot. Az egyes típusok ritkán fordulnak elő egyedül. Aki erőszakos, az általában a család minden tagjával szemben az.

Az amerikai modell (Browne és Hamilton) a családon belüli bántalmazás három alaptípusát különbözteti meg. A „reciprok családi erőszak” esetén az apa és az anya kölcsönösen bántalmazzák egymást, és mindketten verik a gyermeket is. Amennyiben nem bántják a gyereket, már azzal is elegendő traumát okoznak neki, hogy szemtanúja a szülei csatározásának. A „hierarchikus családi erőszak” esetén mindenkinek megvan a maga helye a bántalmazás során. Az apa üti az anyát, az anya pedig a gyermeket. „Paternalista családi erőszak”-ról pedig akkor beszélünk, amikor az apa és a (többnyire fiú) gyermek együttesen lépnek fel az anyával és a család alacsonyabb rendűnek tartott női tagjaival szemben.²⁰

Az erőszak kifejeződése lehet fizikai, pszichikai, szexuális és gazdasági, valamint megnyilvánulhat elhanyagolás formájában is.

IV.1. Fizikai erőszak

A fizikai erőszak körébe tartozik mindenfajta szándékos fizikai bántalmazás: verés, ütés, rúgás, harapás, fegyverrel való megsebesítés, megégetés, leforrázás, megrázás, megragadás, falhoz nyomás, földre vagy ágyra lökés. A felsoroltak mindegyike kimeríti a bántalmazás fogalmát, még akkor is, ha nem lesz látható következménye és a sérülés nem igényel orvosi ellátást. A megrázás különösen csecsemők esetében veszélyes, hiszen a kisgyermek agya és koponyája még fejletlen, egy közepes erősségű rázás következtében is kialakulhat súlyos agykárosodás, akár halál is bekövetkezhet.

Hogy miért verik az emberek a családtagjaikat? Általában azért, mert nem képesek az indulataikat kezelni, és a felgyülemlett stresszt és frusztrációt nem tudják másként levezetni, csakis egy gyengébb személy ellen irányuló agresszív cselekedetben. Az esetek döntő többségében az agresszió valójában nem is a családtagok ellen irányul, csak náluk csapódik le. Tipikus eset, amikor a családfőt a munkahelyén rendszeresen megalázza a főnöke, ráadásul a munkatársak előtt. A negatív kritikák miatt felgyülemlett haragot és feszültséget nyilvánvalóan nem fordíthatja afelé, aki felé szeretné, hanem marad a kézenfekvő megoldás, a legkisebb ellenállás irányába tör ki a düh. Az amúgy is túlhajszolt és kimerült szülő a gyermekén vagy házastársán fogja kitölteni a haragját, amit a főnökével szemben nem fejezhet ki.

²⁰SZÖLLŐSI 2005, 83.o.

IV.1.1 A gyermekkel szembeni fizikai erőszak

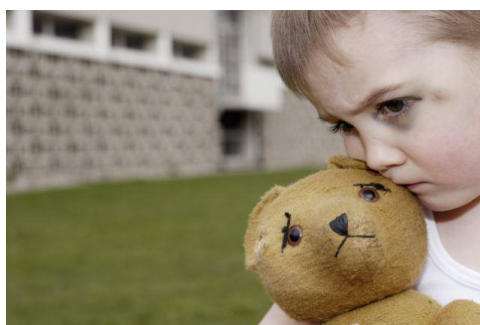
1962-ben egy amerikai orvos C. Henry Kempe²¹ írta le először a bántalmazott gyermek szindrómát.²² Ezt követően arra is hamar fény derült, hogy az elkövetők az esetek 90 %-ában a szülők.²³ A koponyaűri sérülések és combcsonttörések szinte kizárólag bántalmazás következtében alakulnak ki. Magyarországon évente 30-40 gyermek hal meg bizonyíthatóan bántalmazás és gondatlan veszélyeztetés miatt.²⁴

Forrás:

<https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/fullarticle/1106733> (2018.11.25.)

Az emberi kéz okozta fejsérülés gyermekkorban azonnali halált okozhat, a folytatólagos, rendszeres bántalmazás következtében kialakuló mikro-agykárosodások pedig mentális retardációhoz, epilepsziához vezethetnek.²⁵ Minél fiatalabb korban történik a bántalmazás, annál súlyosabb következményekkel jár. Az elhanyagolás és bántalmazás a gyermek fejlődésének valamennyi területét érinti, így fizikai, érzelmi, szociális, lélektani, erkölcsi, tanulási, kognitív képességeit is veszélyezteti.

Forrás:

<https://bizzmagadban.cafeblog.hu/2015/03/26/a-gyerekkori-bantalmazas-hatasai/> (2018.11.25.)

Jellemző, hogy nem csak a szülők, hanem a bántalmazott gyerekek is igyekeznek titkolni a történeteket. A vizsgálat során a gyerekek szinte szó szerint megismétlik azt a kitalált történetet, amit a szülők mondtak a sérülés keletkezésével kapcsolatosan. Feltűnő lehet az orvos számára, hogy a gyerek tagadja a korábbi bántalmazást, riadt, keresi a szülővel a

²¹ 1922-1984.

²² battered child syndrome

²³ RÉVÉSZ GYÖRGY: *A felnőtt világ gyerekekkel kapcsolatos elvárásai és a gyermekbántalmazás*, Magyar Pszichológiai Szemle 1999/3, 388.o.

²⁴ PÁSZTHY 2007, 15.o.

²⁵ PÁSZTHY BEA: *A gyermekbántalmazás és elhanyagolás jelenségek a gyermekorvos szemszögéből*, Családi Jog, 2007/4, 16.o.

szemkontaktust, megerősítést vár tőle. A szülő gyakran ingerült, ellenséges az orvosokkal és a gyerekekkel szemben is, kritizálja őket, csekély aggodást mutat, megtagadja a további vizsgálatokat.²⁶

Kaiser megállapítása szerint a fizikai bántalmazás²⁷ veszélyének leginkább a 7-9 éves kisfiúk vannak kitéve. Álláspontja szerint ennek egyrészt az az oka, hogy ebben a korban kerülnek a gyerekek iskolába, ezáltal megnő a bántalmazás felfedezésének valószínűsége, illetve megszorodnak az olyan esetek, amikor a szülő úgy érzi, meg kell fegyelmeznie a gyermekét.²⁸ Gelles kutatásai szerint a gyermekek legveszélyeztetettebb csoportja a 3 hónap és 3 év közötti korosztály. Úgy gondolja, hogy a szülők számára nagyfokú frusztrációt okoz, hogy nem képesek a gyerekekkel kommunikálni, hiszen még nem tud beszélni, ezért nem értik miért sír. Ezt a feszültséget pedig csak a gyerek ellen irányuló agresszióval tudják levezetni. Továbbá a gyerek megszületése eleve feszült légkört eredményez, hiszen hatására minden átalakul, esetleg anyagi nehézségeket is okozhat. Ezt a több irányból eszkalálódó feszültséget nagyon nehéz kezelni és levezetni.²⁹

Más amerikai kutatások szerint is a 3 év alatti kisfiúk azok, akik a legnagyobb valószínűséggel vannak kitéve a fizikai bántalmazás veszélyének. A fiúkat minden esetben gyakrabban és súlyosabban bántalmazzák. Ugyanakkor a kutatás azt is kimutatta, hogy a 3 év alatti gyerekeket az esetek 68%-ban az édesanyjuk bántalmazza, tekintettel arra, hogy ebben a korban a legtöbb időt vele töltik.³⁰ Szexuális abúzus esetén azonban a férfi elkövetők aránya már közel 90%³¹

Ranschburg megállapítása szerint a gyermek fizikai bántalmazása fokozatosan alakul ki. „A szülő először csak frusztrálódik, tehetetlennek érzi magát, úgy érzi nem képes kapcsolatot teremteni gyermekével és nem képes hatni rá. Amikor végképp elfogy a türelme, végző elkeseredésében megüti a gyermeket. Ez először még nem igazi verés, lehet, hogy csak egy pofon, vagy egy kisebb ütés a pelenkára, azonban minden esetben hatásos, hiszen a gyerek nagyon megdöbben a nem várt következmény miatt. A szülő ekkor érzi úgy, hogy megtalálta a megoldást, azonban ahhoz, hogy mindig a kellő hatást tudja elérni a veréssel, egyre durvább módszereket kell alkalmaznia. Így lesz az első gyenge pofonból rendszeres derékszíjjal verés. Csakhogy a gyerek egy idő után immunis lesz a bántalmazásokra, tehát a kívánt hatás elérésére már nem lesz alkalmas az erőszak, csak arra, hogy az agresszivitás, az ingerlékenység, a gyűlölet és a szabályok megszegésének élvezete szép lassan beépüljön a gyerek temperamentumába, és a személyisége részévé váljon.”³²

²⁶ PÁSZTHY 2007, 7.o.

²⁷ Fizikai bántalmazásra utaló jelek: haj hiány, bőr alatti beverzés, harapásnyom, égésnyom, csonttörések, fojtogatás nyoma, ismeretlen eredetű eszméletvesztések, koponyaüri sérülés, bordatörés, belső vérzés

²⁸ KEREZSI 1995, 61.o.

²⁹ KEREZSI 1995, 61.o.

³⁰ TAMÁSI 2005, 32.o.

³¹ SZÖLLŐSI 2005, 81.o.

³² POPPER PÉTER – RANSCHBURG JENŐ – VEKERDY TAMÁS: *Sorsdöntő találkozások: szülők és gyermekek*, Budapest, 2005. 19-20.o.

Annak ellenére, hogy Magyarországon törvény tiltja³³ a gyermekekkel szemben a testi fenytés minden formáját, a tettegesség a mai napig sok helyen elfogadott. „Sokan úgy gondolják, hogy egy „atyai pofon” vagy egy kis „anyai elfenekelés” még nem családon belüli erőszak, belefér a nevelésbe. Pedig a pedagógia és a pszichológia tudománya már régóta hangoztatja, hogy a fizikai bántalmazás súlyos és megbocsáthatatlan, semmivel sem igazolható bűn, ráadásul még személyiségromboló hatású is, nagyon sokat árt a gyermek személyiségfejlődése szempontjából. Összességében nincsen határ az atyai pofon és az erőszak között, a testi fenytés minden formája megengedhetetlen a gyermekkel szemben, még akkor is, ha a legjobb szándékkal történik. A nevelés célja ugyanis nem az, hogy a gyermek rettegve a fizikai fájdalomtól engedelmeskedjék, hanem az, hogy megértse és átélje cselekedeteinek helyességét vagy helytelenségét, magáévá tegye, hogy mit szabad és mit nem.”³⁴ A verések tehát csak átmeneti elrettentésre szolgálnak, a gyermekből pedig csak heves haragot, bosszúvágyat, a tehetetlenség érzését és önutálatot váltanak ki, melynek messzemenő következményei lesznek.

A szülők tehát vagy azért verik gyermekeiket, mert úgy hiszik, hogy az hasznára válik és nem ismerik más, hatékonyabb módját a nevelésnek³⁵, illetve azért, mert elégedetlenségüket, frusztrációjukat, tehetetlenségüket nem tudják más módon levezetni.

Előfordulnak esetek, amikor mindkét szülő bántalmazza a gyermeket, de többnyire csak az egyik, a másik passzívan hagyja, hogy ez megtörténjen. A gyermekek a tétlenül szemlélő szülőre általában mégsem haragszanak, mindig találhatnak valami ésszerű magyarázatot arra, hogy miért is nem tudott rajtuk segíteni. A helyzetet racionalizálva sokkal könnyebb azt elviselni, mintha beismerné, hogy valójában mindkét szülője cserbenhagyta.³⁶

„Az erőszaknak kitett gyermekek lelkében fortyog a harag. Senkit sem lehet verni, megalázni, rettegésben tartani, becsmérlni és a saját bajainkért hibáztatni anélkül, hogy az illető ne érezzen haragot. Az erőszakot elszenvedő gyermeknek azonban nincsen rá módja, hogy levezesse a dühét. Az indulat tehát szükségszerűen felnőttkorában talál levezető csatornát magának”.³⁷ Ennek ellenére Magyarországon családok ezreiben alkalmazzák ma is a testi fenytést, mint nevelési eszközt a gyermekek megrendszabályozására.

A fizikai erőszak előfordulása nem függ sem a gazdasági, sem a társadalmi státusztól, de még az iskolázottságtól sem. Minden szinten előfordul. Biztos előjelzője ha az agresszort gyermekkorában szintén bántalmazták. Ugyanis, aki gyermekkorában szeretetteljes légkörben nevelkedett és a szülei sosem emeltek kezét rá, felnőtt korában biztosan nem fogja verni a családtagjait. Akkor viszont, ha olyan körülmények között nőtt fel, ahol azt tanulta, hogy a konfliktus kezelésének és a stressz levezetésének egyetlen megfelelő módja a fizikai erőszak, akkor felnőtt korában is ehhez a jól bevált módszerhez fogja tartani magát, még akkor is, ha

³³ 1997. évi XXXI. törvény 6§ (5) bek: „A gyermeknek joga van az emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal- az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alákinzásnak, testi fenytésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.”

³⁴ RANSCHBURG 2006, 29.o.

³⁵ gyakran hallani ezektől a szülőktől, hogy engem is vert az apám, mégis rendes ember lett belőlem, avagy éppen ezért lett belőlem rendes ember

³⁶ FORWARD 2000, 134.o.

³⁷ FORWARD, SUSAN: *Mérgező szülők*, Budapest, 2000. 142.o.

gyermekkorában ezerszer megfogadta, hogy sosem lesz olyan, mint a szülei. Ezek a fiatalok mivel hatalmas érzelmi hiányokkal és kielégítetlen szükségletekkel lépnek a felnőttkorba, akármilyen későn vállalnak is gyereket, nem lesznek érettek a gyermeknevelésre.

IV.1.2. A partnerrel szembeni fizikai erőszak

A partnerrel szembeni fizikai erőszak áldozata jellemzően a nő, tekintettel arra, hogy a férfi fizikai ereje mindig nagyobb.

A fizikai erőszak körébe tartozik mindenfajta szándékos fizikai bántalmazás: verés, ütés, rúgás, harapás, fegyverrel való megsebesítés, megégetés, leforrázás, megrázás, megragadás, falhoz nyomás, földre vagy ágyra lökés. A felsoroltak mindegyike kimeríti a bántalmazás fogalmát, még akkor is, ha nem lesz látható következménye és a sérülés nem igényel orvosi ellátást. A bántalmazás többnyire fokozatosan alakul ki, az elkövető először csak erősen megragadja áldozata karját, később a falhoz szorítja vagy lelöki az ágyra, csak ezt követően kerül sor az első pofonra, majd az egyre súlyosbodó verésekre. Ezért nagyon fontos már az első jeleknél felismerni a helyzetet és lehetőleg segítséget kérni, amíg nem késő.

Forrás:

<https://hu.pinterest.com/pin/104427285083452654/> (2018.11.25.)

AJÁNLOTT KÖNYV
Takács Hajnal: Az asszony verve, Háttér Kiadó, Budapest, 2014.
AJÁNLOTT CIKKEK
http://www.kre.hu/ajk/images/doc3/A_csaladon_beluli_eroszak_buntetojogi_es_tarsadalmi_megitelese.pdf
http://medicalonline.hu/gyogyitas/cikk/gyermekbantalmazas_es_elhanyagolas

AJÁNLOTT FILMEK
A vágy villamosa amerikai filmdráma 1951 Tina amerikai filmdráma 1993 Halálos tavasz magyar film 1939 Ragyogás amerikai horrorfilm 1980 Láthatás francia film 2017
KÉRDÉSEK
1. Hosszútávú hatását tekintve mi a különbség, ha a szülők nevelési céllal vagy frusztrációjuk levezetése céljából bántalmaznak a gyermeküket? 2. Miért nagy a valószínűsége annak, hogy a bántalmazott gyermek felnőve maga is bántalmazni fogja a családját? 3. Miért tűnik úgy, mintha a magasabb társadalmi státuszú családokban ritkábban fordulna elő az erőszak?

IV.2. A pszichikai erőszak

A pszichikai erőszak megjelenése igen változatos lehet. Ebbe a körbe tartozik a rendszeresen ismétlődő kötekedés, sértegetés, fenyegetés, becsmérlés, megalázás, megszegényítés, gúnyolás, kritizálás, érzelmi zsarolás.

A sértegetés során az agresszor folyamatosan és fölényesen kritizál. Akár alappal, akár alap nélkül teszi azt, célja a rombolás, a megalázás, hogy a másik minél kisebbnek, méltánytalanabbnak és hitványabbnak érezze magát, hogy elhiggye, semmi módon nem méltó arra, hogy szeressék. Az elutasítás különösen gyermekkel szemben nagyon súlyos károkat képes okozni, de a felnőtt nő és férfi önbizalmát is porig rombolhatja. Sok esetben megelőzi vagy kíséri a fizikai erőszakot, de önmagában is előfordulhat. Alapvető célja az, hogy az áldozat önértékelését szétzúzza, és ezt a célt általában el is éri.

A pszichikai terror alkalmazásakor két probléma is felmerül. Egyrészt, hogy nehezen definiálható és rendkívül nehéz bizonyítani az elkövetést, másrészt, hogy sokkal komolyabb és mélyre hatóbb hatást vált ki, mint a fizikai erőszak. Ahogy az áldozatok fogalmazzák: a testi seb begyógyul, de a lelki sebek egy életen át megmaradnak.

IV.2.1. Pszichikai erőszak a gyermekkel szemben

A pszichikai erőszak körébe tartozik és igen súlyos következményekkel jár a gyermekben az értéktelenség, a szeretetlenség, a nem kívánság és hasznavehetetlenség érzésének keltése, az életkornak vagy fejlettségnek nem megfelelő elvárások támasztása, állandó félelemérzet vagy szorongás keltése, erőszakos, kegyetlen nevelés, bizarr büntetési módok alkalmazása, érzelmileg kiszámíthatatlan magatartás, szociális izoláció, erkölcsi megrontás, deviáns viselkedésre tanítás, kényszerítés.³⁸

A megalázás, szándékos és tartós pszichológiai kínzás azért különösen megrendítő gyermekek esetén, mert súlyosan kihat a gyermek személyiségfejlődésére. Legsúlyosabb következményekkel a szeretetmegvonással való büntetés, a gyermek ügyességének, rátermettségének, értelmi képességének folyamatos kétségbe vonása jár.

A lekicsinylő bírálatok, a degradáló megjegyzések a gyermekek számára nagyon negatív üzeneteket hordoznak, és drámai módon befolyásolják a lelki egészségüket. A kegyetlen szavaknak sokkal nagyobb hatalma van a gyerek fejlődésében, mint gondolnánk. Különösen káros, ha a gyermek külsejét, intelligenciáját, képességeit, vagy éppen emberi értékeit gyalázzák rendszeresen. Még akkor is, ha a szülő azzal védekezik, hogy csak viccelt. Egy kisgyermek ugyanis nem tud különbséget tenni igazság és tréfa, fenyegetés és jópofaság között. Ha sokat bántják kisebb korában, akkor felnőttként sem fogja soha megérteni a viccet, minden tréfás megjegyzést, szó szerint fog értelmezni és a személye elleni támadásnak fog vélni.³⁹

Továbbá nagyon negatívan hat a gyermek érzelmi fejlődésére, hogy a „mérgező szülők” a nekik nem tetsző magatartásra büntetéssel és szeretet megvonással reagálnak.⁴⁰ Ez ugyanis a gyermek önbizalmát és önértékelését rombolja. Felnőtt korában is képtelen lesz hinni magában, a kapcsolatok kezdeményezése terén pedig bátortalanná válik, mert fél a csalódástól, az elutasítástól.

Forrás:

<https://www.ckr.hu/blogbejegyzes/16/EGY%20V%C3%89RFERT%C5%90Z%C3%89S%20MARG%C3%93J%C3%81RA%20avagy%20az%20E2%80%9Eanya%E2%80%9D%20megd%C3%B6bbent%C5%91%20szerpe%20a%20csal%C3%A1don%20bel%C3%B3li%20szexu%C3%A1lis%20er%C5%91szakokban>
(2018.11.25.)

³⁸ PÁSZTHY: *A gyermekbántalmazás és elhanyagolás jelenségek köre a gyermekorvos szemszögéből*, Családi Jog, 2007/4, 18.o.

³⁹ FORWARD 2000, 104.o.

⁴⁰ FORWARD 2000, 179.o.

IV.2.2. Pszichikai erőszak a partnerrel szemben

Házastársak között igen kielezett és akár kölcsönös is lehet a lelki terrorizálás, hiszen a pár mindkét tagja jól ismeri a másik gyenge és érzékeny pontját. A nők általában a férfi képességeit, sikereit és szexuális teljesítményét becsmérlik, a férfiak pedig a nő kompetenciáját, gyermeknevelési képességeit és szexuális vonzerejét vonják kétségbe.

A vádaskodás főleg nők körében bevett szokás, amely a másik megalázásában, nevetségessé tételében, lejáratásában nyilvánul meg. Ilyenkor az elkövető igyekszik minél szélesebb körben panaszkodni a másik jellemére, idegállapotára, viselkedésére, lehetőleg úgy, hogy az érintettnek ne legyen lehetősége a védekezésre. A kibeszélés, a megbélyegzés és az összeugrasztás kiválóan alkalmas a szociális manipulációkhoz, mert rombolja az áldozat tekintélyét, presztizsét és önértékelését.

Az érzelmi zsarolás is gyakori a házastársak között, főként a patológiásan működő családokban. Ez a fajta magatartás nem a másik önértékelésének lerombolására irányul, hanem a másik feletti hatalom megszerzésére. Ez általában hiú, tartalmatlan, éretlen és önző emberek fegyvere a másikkal szemben. Különböző módszerekkel igyekeznek mindig a középpontba kerülni. Esetükben gyakori az öngyilkossággal fenyegetőzés.

A pszichikai terror körébe tartozik továbbá a reprodukciós jogok korlátozása is (nem kívánt gyermek vállalása vagy abortuszra kényszerítés) amely szintén komoly lelki sebeket okozhat.⁴¹

Forrás:

<http://hirhatar.com/csaladon-beluli-eroszakrol/> (2018.11.25.)

⁴¹ GALAJDA ÁGNES – SZEPESHÁZI PÉTER: *A családon belüli erőszak különböző aspektusai a szakemberek gyakorlatában*, Családi Jog, 2010/4, 33.o.

AJÁNLOTT KÖNYVEK
Patricia Evans: Szavakkal verve, Háttér Kiadó, Budapest, 2012. Susan Forward: Mérgező szülők, Háttér Kiadó, Budapest, 2014. Dorota Iwaniec: The emotionally abused and neglected child, John Wiley and sons Ltd. England, 2006.
AJÁNLOTT CIKK
https://www.psychologytoday.com/us/blog/tech-support/201611/the-enduring-pain-childhood-verbal-abuse
AJÁNLOTT VIDEÓ
https://www.youtube.com/watch?v=B2h_PO9subA
KÉRDÉSEK
1. Milyen okoz súlyosabb károkat a pszichikai erőszak gyermekek esetében? 2. Amennyiben családon belüli erőszak esetében nő az elkövető, tipikusan miért pszichikai erőszakot alkalmaz fizikai helyett? 3. Milyen súlyos következményekkel jár, ha a gyermeket a szülei szeretet megvonással büntetik?

IV.3. A szexuális erőszak

A szexuális erőszak mozgatórugója általában nem a leküzdhetetlen nemi vágy, hanem az áldozat akarátának megtörése, megalázása, alacsonyabb rendűségének éreztetése.

A szexuális erőszak áldozata többnyire nő vagy gyermek, de elvileg férfi ellen is irányulhat, bár lényegesen ritkábban.

Az erőszak mértékét tekintve különbséget kell tennünk a felnőttel és a gyermekkel szemben elkövetett szexuális erőszak között. Ha felnőttel szemben követik el, sokkal nagyobb fokú erőszakra van szükség, hiszen a felnőtt tisztában van vele, hogy mit akar és mit nem, így többnyire csak kényszerrel vagy fenyegetéssel lehet rábírní a nem kívánt szexuális magatartásra.

IV.3.1. Partnerrel szemben elkövetett szexuális erőszak

A nők sok esetben nem panaszkodnak férjük erőszakos szexuális magatartására, tehát ezek a házasságon vagy párkapcsolaton belül elkövetett erőszakosságok többnyire titokban maradnak, ha végül mégis napvilágra kerülnek a történetek, akkor azt nagyon nehéz bizonyítani. A nők sokáig nem szólnak, mert a mai napig élnek azok a társadalmi előítéletek, hogy az asszony házastársi kötelessége a férfi szexuális igényeinek kielégítése.

Forrás:

<http://regithink.transindex.ro/?tag=nemi-eroszak> (2018.11.25.)

IV.3.2. Gyermekkel szembeni szexuális erőszak

A gyermekkel szemben nem szükséges fizikai erőszakot alkalmazni, egy kisgyerek már a verbális agressziótól is eléggé megretten ahhoz, hogy a felnőtt azt csináljon vele, amit akar. Továbbá sok esetben a csábítás is működik, akár szép szavakkal, ígéretekkel és ajándékokkal is rá lehet venni a gyermeket a szexuális játékokra, hiszen nem tudja, hogy mi történik vele. Amíg csak olyasmit tesznek vele, ami nem okoz neki fájdalmat – minél kisebb, annál biztosabb – hogy nem veszi észre, hogy ez nem helyénvaló.

A szexuális bűncselekmények többségét nem idegenek, hanem rokonok, ismerősök követik el a gyermekek ellen, tehát olyan személyek, akikben a gyerek megbízik, akiket szeret. Ezért okoz különösen nagy lelki megrázkódtatást az ilyesmi. A szexuális bántalmazás elkövetője leggyakrabban (75%) családtag vagy nem rokon ismerős (20%), csak a legritkább esetben idegen személy (5%).⁴²

Forrás:

<https://www.nlcafe.hu/ezvan/20140114/szexualis-bantalmazas/> (2018.11.25.)

⁴² PÁSZTHY: A gyermekbántalmazás és elhanyagolás jelenségek köre a gyermekorvos szemszögéből, Családi Jog, 2007/4, 18.o.

A gyermek ellen irányuló erőszak során a legveszélyeztetettebb korosztály lányok esetén a 10-15 éves kor, fiúknál a 6-8 és 14-16 éves kor.⁴³ A gyermek ellen elkövetett erőszak sokszor titokban maradhat, hiszen egy gyermeket sokkal könnyebb megfélemlíteni és rettegésben tartani, mint egy felnőttet. A félelmét tovább fokozza, hogy az elkövetőnek – többnyire – teljesen kiszolgáltatott. A gyermek molesztálásakor az áldozatban megjelenik az irracionális büntudat, amely szintén meggátolja, hogy a dolgok kiderüljenek.

A gyermek magát okolja a történetekért, bűnösnek, mocskosnak és undorítónak érzi magát, szégyelli, hogy ez megtörténhetett vele. A félelmen túl, a szégyenérzet az, amely meggátolja abban, hogy a bűncselekményről beszámoljon valakinek. Sajnos sok esetben a társadalom és a hatóságok is úgy vélekednek, – illetve az elkövetők is ezzel védekeznek – hogy a gyermek viselkedett túl kihívóan, ő ingerelte a felnőttet a túlfűtött szexuális viselkedésével. Ez a hozzáállás mindenképpen elítélendő és rendkívül romboló hatású, hiszen, még ha így is volt (amely szinte lehetetlen, de bizonyos esetekben elképzelhető),⁴⁴ a felnőttnek kell az eseményeket irányítani és nem a gyermektől elvárni, hogy felnőtt módjára viselkedjen.

A szexuálisan bántalmazott gyerekek olyan fokú lelki sérüléseket szenvednek, hogy felnőtt korukra szinte biztosan képtelenek lesznek a normális szexuális életre. Vagy teljesen elutasítják a szexualitást és aszexuálisak lesznek, vagy aberrált vágyaikat perverz módon kielégítő beteg emberekké válnak. Az apjuk⁴⁵ által molesztált lányok pedig szinte kivétel nélkül alkalmatlanok lesznek az anyai szerepre,⁴⁶ továbbbörökítve ezáltal a szenvedést. Ezen túlmenően önmagukat egész életükben gyűlölni fogják, akár felfedik a titkot, akár nem.

A szexuális abúzus titkával terhelt család általában visszavonultan él saját zárt világában, a külvilággal csak kevés kapcsolatot tart, hiszen a titkot meg kell őrizni, ezért nagyon fontos, hogy a környezet felfigyeljen a gyermek magatartásában mutatkozó egyértelmű jelekre, úgy, mint fizikai és pszichés kimerültség, az evés visszautasítása, szomorúság, közömbösség, a felnőttektől való félelem vagy intenzíven kihívó viselkedés, erotikus mozdulatok ismételtetése.⁴⁷

AJÁNLOTT KÖNYV

Bentovim és mti.: Szexuális gyermekbántalmazás a családban, Animula Kiadó, Budapest, 2006.

Anoni Mara: Bűn vagy bűnhődés, Noran Libro Kiadó, Budapest, 2013.

⁴³ HEGEDŰS J.-PINTYI Z.: A gyermekbántalmazásról röviden pedagógusoknak.

http://www.rev8.hu/csatolmanyok/jogidokok/jogidokok_20.pdf 2012. november 11.

⁴⁴ A gyermek, mivel szereti a felnőttet, szívesen játszik vele fantázia játékokat, esetleg papás-mamást, de ezek a játékok végig a gyengéd szeretet szintjén maradnak. A kóros hajlamú felnőttek ezt félreérthetik és szexuális incselkedésként értelmezhetik.

⁴⁵ Sajnos az esetek döntő többségében az édesapa az elkövető, amely még súlyosabb terheket ró az áldozatra, hiszen az egyik legösibb törvény megszegését jelenti, illetve a bizalmat teszi lehetetlenné.

⁴⁶ MÉRAI, MAGDOLNA: *Bűbajos nagyszülők-a bántalmazás többgenerációs átöröklése*, Budapest, 2006. 53.o.

⁴⁷ MÉRAI 2006, 45.o.

AJÁNLOTT OLVASNIVALÓ
www.beszeljrola.hu
AJÁNLOTT VIDEÓ
https://www.youtube.com/watch?v=bZ3x1b-DPIY
AJÁNLOTT FILMEK
Kétségek között francia dráma 1995. Születésnap dán dogma film 1998. Patrick Melrose angol dráma minisorozat 2018. A történet angol pszichológiai dráma 2018.
KÉRDÉSEK
1. Miért gondolják a nők, hogy a férfi igényeinek kielégítése a kötelességük? 2. Miért jelent különösen nagy megrázkódtatást a gyermek számára, ha az követ el vele szemben erőszakot, akiben megbízik? 3. A gyermekkorukban szexuálisan bántalmazott férfiak milyen mintát visznek tovább saját családjukba?

IV.4. Gazdasági függőségben tartás és elidegenítés

A kettő rendszerint együtt jár, az elkövető tulajdonának tekinti áldozatát és ennek megfelelően is viselkedik vele. Szélsőséges módon korlátozza a másik szabadságát: meghatározza, hogy kivel találkozhat, melyek a napi teendői, mikor, kivel és milyen célból hagyhatja el az otthonát. Általában gyanakvó, paranoid és féltékeny magatartás társul hozzá.

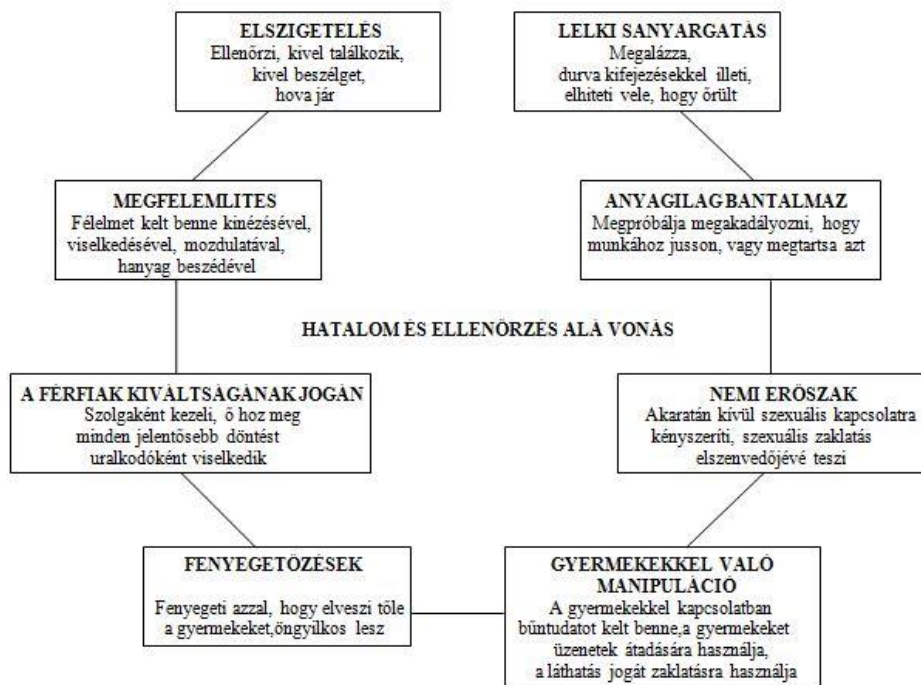
Ilyen esetben gyakran felmerül a kérdés, hogy az áldozat, aki általában nő, ezt miért tűri el? Azért, mert ez a magatartás nem egyik pillanatról a másikra alakul ki, hanem fokozatosan. A kapcsolat elején még vonzó is lehet a nő számára, hogy a férfi ilyen rajongva szereti, ennyire félti, ennyire aggódik érte, csak később válik nagyon terhessé az állandó elszámoltatás és ellenőrzés. A megdöbbenés pedig akkor jön, amikor először fordul elő, hogy a nő öt perccel később ért haza, mint ígérte.

Mivel egy idő után még arra is engedélyt kell kérnie, ha el akarja hagyni a lakást, szép lassan minden baráti és családi kapcsolata megszűnik. Ez a bántalmazó számára azért kifizetődő, mert az áldozat így nem tud kihez segítségért fordulni.

A gazdasági függőben tartást is igen könnyen ki lehet alakítani. A férfi nem engedi a nőt dolgozni (azt mondja neki: maradj itthon a gyerekekkel, ez az anyák dolga, vagy maradj itthon velem, neked nem kell dolgozni, eleget keresek én). Egy idő után a nő, már ha akar, se tud visszamenni dolgozni, mert annyira kiesett a munka világából és a gyakorlatból.

Még rosszabb a helyzet, ha gyermekek is vannak, mert akkor az anya még inkább eltűr minden megaláztatást, mert tudja, hogy a gyermekeiről egyedül nem tudna gondoskodni.

A nők bántalmazása „kerék” - Hatalom és ellenőrzés

Forrás:

Alföldi Ágnes Dóra <http://jesz.ajk.elte.hu/alfoldi47.html> (2018.11.25.)

AJÁNLOTT KÖNYV
Lundy Bancroft: Mi jár a bántalmazó fejében? Háttér Kiadó, Budapest 2015.
AJÁNLOTT FILM
Egy ágyban az ellenséggel amerikai thriller 1991.
KÉRDÉSEK
1. Miért nem tudnak kitörni a nők a családon belüli erőszak szorításából?
2. Hogyan tudja az elkövető öngyilkossággal fenyegetőzéssel sakkban tartani az áldozatát?
3. Miért jó az elkövetőnek, ha anyagi függésben tartja az áldozatát?

IV.5. Elhanyagolás

Az elhanyagolás általában a gyermekekkel és az idős, beteg családtagokkal szemben valósul meg, a gondozás, gondoskodás, védelem, táplálás elmulasztásával. Az elhanyagolás többféle módon is megnyilvánulhat: az alapvető testi-egészségügyi szükségletek kielégítésének elhanyagolása (pl.: etetés, gyógyszerelés, mosdatás), az ellenőrzés hiánya (a gyermeket őrizetlenül hagyja, nem járattja iskolába), emocionális elhanyagolás (érzelmi szükségletek figyelmen kívül hagyása, közöny, szeretethiány), ignorálás, semmibe vétel.

A gyermeknek szeretetre, gondoskodásra, érzelmi biztonságra és szoros kötődésre van szüksége az egészséges fejlődéshez, amennyiben ezt nem kapja meg, annak súlyos következményei lesznek rövid és hosszútávon is. Az érzelmileg elhanyagolt csecsemő egykedvű, közömbös, igyekszik elszórákoztatni magát, ringatja, simogatja magát vagy rázogatja a fejét. Tekintete nem érdeklődő, hanem kiüresedett, apatikus. Nagyobb gyermekeknél tapasztalható az alacsony önértékelés, fejletlen empátias készség, beszédfejlődési zavarok, retardált kognitív fejlődés, regresszív viselkedés, koncentrációs nehézségek, hanyatló iskolai teljesítmény. Az elhanyagolt gyerek nehezen motiválható, nehezen kommunikál. Serdülőkorban pedig megjelennek az önpusztító magatartásformák: alkohol, dohányzás, droghasználat, kritikátlan szexuális kapcsolatok.⁴⁸

A gyermekkori elhanyagolás következtében rendkívüli módon megnő a személyiségzavarok kialakulásának kockázata, a depresszióra, szorongásra, agresszióra és a betegségekre való hajlam, továbbá az önértékelés és az énkép súlyosan sérül.⁴⁹

AJÁNLOTT KÖNYV
Herczog Mária: Gyermekbántalmazás, Complex, Budapest, 2007.
AJÁNLOTT CIKKEK
https://mindsetpszichologia.hu/2017/11/19/gyermekkori-elhanyagolas-hatasai/ http://szociologiaszak.uni-miskolc.hu/segedanyagok/gyermekbantalm.pdf https://www.nlcafe.hu/csalad/20151102/erzelmileg-elhanyagolt-gyerekek-majomszeretet/
AJÁNLOTT VIDEÓ
https://www.youtube.com/watch?v=aymvX-OrlS0
KÉRDÉSEK
1. Milyen hatással lesz a gyermek érzelmi kötődésére az elhanyagolás? 2. Miről ismerhető fel az érzelmileg elhanyagolt gyermek?

⁴⁸ PÁSZTHY: *A gyermekbántalmazás és elhanyagolás jelenségek a gyermekorvos szemszögéből*, Családi Jog, 2007/4, 20.o.

⁴⁹ RANSCHBURG 2006. 25. o.

V. A családon belüli erőszak mely családokban fordulhat elő?

Széles körben elterjedt tévhit, hogy a családon belüli erőszak csak alacsony iskolázott, alacsony gazdasági/társadalmi státuszú családokban fordul elő. Valójában bármely iskolázottsági szinten, akármilyen státuszú családokban megjelenhet és előfordulása minden szinten nagyjából egyenletes.

Az előfordulás tekintetében a legbiztosabb előrejelző a családtagok személyisége és a családi előzmények. Leginkább a narcisztikus személyiségzavarral⁵⁰ küszködők válnak a családon belül agresszorra, illetve ha valaki családon belüli erőszak áldozata volt gyermekkorában, akkor drámai mértéken megnövekszik annak valószínűsége, hogy felnőtt korában hasonló helyzetbe fog kerülni. Amennyiben az áldozat férfi, könnyen lehet, hogy ugyanolyan agresszor lesz, mint az ő apja volt gyermekkorában. Ha az áldozat nő, akkor pedig vagy nagyon elhanyagoló és durva lesz a gyermekeivel, vagy pedig olyan partnert választ magának, aki mellett újra kell élnie a gyermekkorában elszenvedett sérelmeket.

A családját folyamatos terrorban tartó, őket rendszeresen bántalmazó és megalázó családfő szinte minden esetben kóros személyiségű, ezért a megbüntetése önmagában nem fogja meghozni a várt eredményt.

Az erőszak előfordulásának valószínűségét növelik a következők: bizonyos szociokulturális hagyományok („a gyerek csak akkor tanul, ha verik”, „az asszony verve jó”), az alkohol és drogfüggőség, az erőszak előfordulása valamelyik családtag korábbi életében, durva akciófilmek rendszeres nézése, autoriter személyiség.

Az amerikai kutatások szerint a családon belüli erőszak megjelenésének alapja mindig egy elhúzódó, vagy ismétlődően megjelenő konfliktus, ami rendszerint a gyerek miatt alakul ki. Második helyen áll, mint vitaforrás a pénz, majd a házimunka megosztása, a szabadidő eltöltésének módja és végül a szex. Fokozott rizikófaktort jelenthet a rossz anyagi helyzet és a munkanélküliség. „Azoknál a családoknál, ahol nincsen gyerek, ott a feleségverés vagy egyáltalán nem fordul elő, vagy igen kis számban, a gyerekek számával nő a tetlegesség gyakorisága. Ugyanakkor hat vagy annál több gyerek esetén a fizikai erőszak a párok között megszűnik”.⁵¹

A magyarországi közvélemény-kutatások szerint is meghatározó a család mérete az agresszió megjelenésénél, tehát minél nagyobb a család, minél több a gyermek, annál biztosabb az erőszak előfordulása. Az sem mindegy, hogy mekkorák a gyerekek. A kicsi gyerekek és a fiatal szülők tovább fokozzák a viták valószínűségét, amely a magyar tapasztalatok szerint az esetek döntő többségében a pénz (illetve annak hiánya) miatt alakul ki.⁵²

A hazai kutatások szerint fokozott valószínűséggel jelenik meg a családon belüli erőszak azokban az esetekben, ahol a terhesség nem tervezett (házasságon kívül, vagy az előtt születik meg a gyermek), nem kívánt, illetve, ha a szülők nagyon fiatalok. A következő faktorokat

⁵⁰ A narcisztikus személyiségzavar jellemzői: kikövetelik maguknak a környezet állandó figyelmét és csodálatát, ki vannak éhezve az elismerésre. Egy narcisztikus személy tipikus tulajdonságai: idegenekkel nyájas, egyébként lekezelő, rideg, sznob. Önelégült, aki mindenkinél felsőbbrendűnek képzei magát. Arrogáns, aki dühvel reagál minden kritikára és frusztrációra.

⁵¹ TAMÁSI 2005, 32-36. o.

⁵² TAMÁSI 2005, 49.o.

azonosították a kutatók, amelyek a későbbi gyermekbántalmazás lehetőségét előre jelzik, vagy azzal szorosan összefüggnek: alacsony születési súly, koraszülés, újszülöttkori szeparáció az élet első hat hónapjában (huzamosabb ideig tartó kórházi tartózkodás az anya vagy a gyermek betegsége miatt, vagy ha a szülők valamelyike börtönben volt a kritikus időszakban), amely miatt eleve gyengébb lesz az anya és gyermeke közötti kötődés. A kötődés hiánya vagy gyengesége bizonyítottan szoros kapcsolatban áll a gyermekbántalmazással. Kutatták továbbá azokat a gyermeki jellemzőket, amelyek szintén könnyen vezetnek bántalmazáshoz: hiperaktív viselkedés, sokat síró, rosszul evő, testi kontaktust, ölelgetést elutasító gyerekek. Fokozott veszélynek vannak kitéve a „rossz jelképeivé vált gyerekek”, akik rossz házasságba⁵³ vagy elromlott kapcsolatba születtek, illetve, akkor, ha az anyát, még a terhesség idején elhagyja az apa.⁵⁴

Ranschburg szerint kiemelkedő jelentősége van annak is, hogy a megszületett gyermek mennyire felel meg a szülei elvárásának. Abban az esetben ugyanis, ha a gyermek temperamentuma és bontakozó személyisége nem illik a család életstílusához, akkor ez biztosan számtalan konfliktus forrása lesz, és nagy bizonyossággal jelzi előre az erőszak megjelenését. „Ha más van a gyerek puttyában, mint amit a szülő elvárt, akkor mindig gond van és ennek jelei már a második évben megfigyelhetők, kimutathatóak.”⁵⁵

Családon belüli erőszak esetén az egész család kezelése szükséges. Az áldozatokat segíteni kell a trauma feldolgozásában, az elkövetőt pedig meg kell szabadítani agresszív késztetéseitől, támogatni kell a stressz-kezelés és gyermeknevelés alternatív módjainak elsajátításában. Meg kell szakítani a több generációs erőszak ciklusokat, amelyben a szülők rendszeresen bántalmazzák a gyerekeiket, akik aztán felnőve ugyanezt teszik saját gyerekeikkel.

A családon belüli erőszak jelenségével foglalkozó szakértők (Morvai Krisztina, Ranschburg Jenő) álláspontja szerint az agresszió megjelenése a családi örökség - a szülők milyen körülmények között nőttek fel, milyen tapasztalatokat hoztak otthonról - és az agresszor személyiségjegyeinek függvénye, tehát bármilyen gazdasági-társadalmi státuszú családban előfordulhat.

Kerezsi szerint azonban számtalan vizsgálat utal arra, hogy a családon belüli erőszak megjelenések okai között elsődlegesen az anyagi gondokat, a szülők beilleszkedési zavarait és deviáns életvitelét valamint az életkörülmények elégtelenségét emelhetjük ki. Álláspontja szerint a veszélyeztető családokra általában az átlagosnál nagyobb családnagyság és az atipikus családi struktúra jellemző.⁵⁶ Állításait Fehér empirikus kutatásának adatai is alátámasztják, mely szerint az alacsony iskolázottság az előnytelen munkaerőpiaci pozíció és az alacsony jövedelem kockázati tényezőt jelent.⁵⁷ Véleményem szerint mindezen kockázati tényezők összefoglalhatók és a fokozott stressz köré csoportosíthatók.

⁵³ Gondoljunk csak Németh László: *Iszony* című művére.

⁵⁴ KEREZSI 1995, 59-60.o.

⁵⁵ RANSCHBURG 2005, 21. o.

⁵⁶ KEREZSI 1995, 43.o.

⁵⁷ FEHÉR LENKE: *A nők sérelmére elkövetett családon belüli erőszak empirikus vizsgálata* in.: (szerk.): VIRÁG GYÖRGY: *Családi iszonyok*, Budapest, 2005. 176.o.

Frivaldszky a szülők családi állapotára helyezi a hangsúlyt, véleménye szerint, amennyiben a szülők házasságban élnek, nem fordulhat elő családon belüli erőszak, csak azokban az esetekben, ha a szülők élettársi kapcsolatban vannak, hiszen egy ilyen együttélés lényege hiányzik: a tisztelet.⁵⁸

Az empirikus kutatások és a statisztikai adatok is ellentmondanak a fenti állításoknak, ugyanis az elkövető és a sértett az esetek 41%-ában házasságban, 28%-ában élettársi kapcsolatban élt egymással, 19% esetében pedig elváltak.⁵⁹

A rosszul működő családi alrendszerekben a családfő eszköztára eleve hiányos. A családtagok befolyásolásának számtalan fejlett eszköze van, többek között a verbális meggyőzés, érvelés által, és a mintaadó, példaértékű magatartás. Ezzel szemben az agresszor problémamegoldó és konfliktuskezelő eszköztára kimerül az erőszak enyhébb vagy súlyosabb formáinak alkalmazásában, így az erőszak válik a családi kommunikáció eszközévé. Mivel ilyen esetekben a külső kontroll hiányzik, nagy a veszélye annak, hogy a probléma eszkalálódik, az agresszió pedig fokozódik.⁶⁰

V.1. A vertikális családok

A családi viszonyok egyértelmű alá- és fölé rendelődésen alapulnak, az alsóbbrendű családtag feltétlen engedelmességgel tartozik a felsőbbrendű felé, még akkor is, ha a kívánsággal egyáltalán nem ért egyet, azt nem kívánja. A vertikális családban a kényszer, az erőszak és a félelem biztosítja a családfő dominanciáját. A főszabály az, hogy a domináns családtag parancsol és büntet, az alárendelt pedig engedelmeskedik és szenved. A büntetés nincs arányban és többnyire összefüggésben sem a vétekkel, az többnyire csak ürügy az agresszióra. Ez az úgynevezett Homokzsák-effektus. Főleg az autoriter személyiségű családfő esetében gyakori, hogy valami miatt frusztrált, feszült, de ezt a frusztráció miatt kialakult agresszióját nem irányíthatja az ellen, aki kiváltotta – például a munkáját kritizáló főnöke ellen – ezért a családja gyengébb tagjain vezeti le a feszültséget.⁶¹

V.2. Horizontális családok

A demokratikusan szerveződő családokban mindenki egyenrangú, a fontos kérdésekben közösen dönthetnek, kölcsönösen szeretik és tisztelik egymást. Az ilyen családokban szinte sosem fordul elő erőszak. Konfliktusok természetesen itt is lehetnek, de ennek feloldása és kimenetele nagyban különbözik a vertikális családokétól. Többek között abban, hogy a kifejezésre juttatott indulat és ellenszenv őszinte és valóban a másik ellen irányul. Teljesen természetes, hogy még egy jól működő kapcsolatban is lehetnek viták, konfliktusok, de azt a másik fél magatartása váltja ki, nem pedig egy harmadik, kívülálló személy által okozott sérelmet akarnak egymáson megtorolni.⁶²

⁵⁸ FRIVALDSZKY JÁNOS: Szempontok a családvédelmi törvény értékeléséhez, Iustum – Aequum – Salutare 2012/2, 62.o.

⁵⁹ FEHÉR 2005, 175.o.

⁶⁰ KEREZSI 1995, 53.o.

⁶¹ RANSCHBURG 2006, 35-39.o.

⁶² RANSCHBURG 2006, 37.o.

Az amúgy teljesen „normális” családokban is – tehát ahol egyik fél sem volt gyerekkorában áldozat és egyik sem szenved valamilyen személyiségzavarban – nagyon messzire elmehet az ellenségeskedés, de ezt jól el kell tudni különíteni a családon belüli erőszak megnyilvánulásaitól. A rosszul működő, de nem patológiás kapcsolatokban gyakran megjelennek a „játszmák”, amelyek könnyen és gyorsan el tudják mérgesíteni a felek kapcsolatát, de bizonyos esetekben éppen ezek a játszmák tartják hosszú időn keresztül életben a haldokló kapcsolatot. A játszmák során az „áldozat” és az „elkövető” szerepe folyamatosan cserélődik, a felek kölcsönösen gyötrik egymást.

AJÁNLOTT KÖNYVEK
Jaffe-Lemon-Poisson: Child custody and domestic violence, Sage, California, 2003. Corby-Shemmings-Wilkins: Child abuse
AJÁNLOTT CIKK
http://recmin.org/newsletter-1/2017/6/17/characteristics-of-an-abusive-family
KÉRDÉSEK
1. Családon belüli erőszak esetén van-e jelentősége annak, hogy a felek házasságban vagy élettársi kapcsolatban élnek? 2. Amennyiben a családon belüli erőszak minden társadalmi szinten megjelenhet, mi lehet az oka annak, hogy alacsonyabb szinten feltűnőbb?

VI. Az elkövetők személyiségjegyei

Statisztikailag a tipikus elkövető 36-45 év közötti, általános vagy szakmunkásképző iskolát végzett, házastársi vagy élettársi kapcsolatban élő, rossz szocio-ökonómiai státuszú férfi.⁶³

Általában elsöre megnyerő, udvarias emberek, akik nagyon hamar kifejezésre juttatják érzéseiket. Társfüggőségük miatt szinte már az első randevún szerelmet vallanak, és a lánykérés is hónapokon belül bekövetkezik. Először nagyon szimpatikus, hogy a férfi mennyire aggódik kedveséért, hiszen a féltékenység csak szerelmének bizonyítéka, de az állandó elszámoltatások, számon kérések és ellenőriztetések hamar igazán terhessé válnak a nő számára, de mire ezt szóvá tenné, többnyire már késő.

A folyamatosan féltékeny férfiakat belső bizonytalanság és súlyos önértékelési problémák jellemzik, ehhez társul a birtoklási vágy és az állandó gyanakvás, tipikus paranoid karakter.

Az erőszakos férfi egocentrikus. Úgy gondolja, hogy a világ körülötte forog. Elvárja partnerétől, hogy minden kívánságát teljesítse és folyamatosan kiszolgálja. Az ilyen ember alacsony stressz toleranciája miatt elvárja azt is, hogy a gyermekei minden helyzetben az ő elvárásainak megfelelően viselkedjenek, lehetőleg meg se szólaljanak, ha ő éppen úgy

⁶³ FEHÉR 2005, 178.o.

kívánja. A gyerekekkel csak akkor törődik, ha éppen ahhoz van kedve, minden cselekedete csak a saját jólétét szolgálja, mások igényeire és érzéseire érzéketlen.

Jellemző rájuk továbbá az önkontrollgyengeség, az előítéletesség, a felelősség áthárítása az ártatlan családtagokra. Hajlamosak a bűnbakképzésre. Saját erőszakos cselekedeteiket bagatellizálják. Azok a fiúk, akik ilyen apa mellett nőnek fel, akaratlanul is elsajátítják azt az életszemléletet és konfliktuskezelési módot, amelyet majd felnőtt életükben ők is alkalmazni fognak.

Sok esetben az alkohol is kiemelkedő szerepet játszik a bántalmazásoknál, azonban önmagában az alkohol nem tesz valakit agresszívvá. Vannak emberek, akik nagy mennyiségű szesz elfogyasztása után is békések maradnak, és vannak, akiknek egy kortyot sem kell inni ahhoz, hogy vadállatként viselkedjenek. Tehát az alkohol csak arra való, hogy feloldja a gátlásokat, amelyek megakadályozzák a vulkán kitörését. Az agresszivitás az alapszemélyiségben rejlik, az alkohol csak ezt hozza felszínre.

Általában olyan nőt választanak maguknak, aki olyan családból származik, ahol a „hagyományos értékek” szerint éltek, és a lányt engedelmességre nevelték, arra, hogy a legfontosabb feladata a férfi és a gyermekek ellátása. A szegényebb sorból származó, alacsony iskolai végzettségű, fiatal, lehetőleg magányos, alacsony önbecsüléssel rendelkező, nem jómódú és nem túlzottan vonzó nőket részesítik előnyben, mert tudják, hogy velük szemben könnyebb lesz a fölényüket érvényesíteni.

AJÁNLOTT KÖNYV
Bancroft-Silverman-Ritchie: Lehet-e jó apa a bántalmazó? Háttér Kiadó, Budapest, 2013.
AJÁNLOTT VIDEO
https://www.youtube.com/watch?v=NnYwxSFt1Z4
KÉRDÉSEK
1. Az áldozatok eleinte miért nem fognak gyanút, hogy egy bántalmazó párkapcsolatba kerültek?
2. Miért tudnak megnyerően viselkedni kezdetben az elkövetők?
3. Honnan eredhetnek az elkövetők agresszív személyiségvonásai?

VII. Az áldozatok személyiségjegyei

Az áldozatok többnyire társfüggőségben szenvednek, másrészt a személyiségfejlődésük gyermekkorukban olyan rossz irányba indult el, hogy még felnőtt fejjel sem képesek egyedül megállni a lábukon.

A bántalmazott nőkre jellemző az úgynevezett tanult tehetetlenség,⁶⁴ amely hosszú időn keresztül fennálló, nagyfokú stressz (jelen esetben a testi vagy lelki bántalmazás) következtében alakul ki. Az áldozat fásult, visszahúzódó és depressziós lesz, mert „megtanulta” hogy esélye sincs a menekésre, beletörődik a megváltoztathatatlanul hitt helyzetbe és semmit sem tesz annak érdekében, hogy az élete jobb legyen.

A másik lehetőség, hogy maga is agresszív lesz, és végső elkeseredésében megöli bántalmazóját. Egy 2002-ben készült vizsgálat tanúsága szerint a megkérdezett szabadságvesztés büntetését töltő nők 60%-a partnere ellen követett el erőszakos bűncselekményt. A kutatásból az is kiderült, hogy az elkövetőket gyerekkorukban rendszeresen bántalmazták, a párkapcsolatuk súlyos konfliktusokkal volt terhelt, a társuk többségében alkoholista volt, de gyakran ők maguk is. Alacsony iskolázottságú és alacsony jövedelmű családban éltek.⁶⁵

A gyerekeknek még kevesebb esélye adódik kitörni a rosszul működő családból, hiszen számukra ez a természetes, ezt szokták meg, ebben nőttek fel. Még ha érzik is, hogy szenvednek, az érzést nem tudják mihez mérni, hiszen sosem voltak boldogok. A legtöbb bántalmazott gyermek akkor eszmél rá, hogy nem az a normális, ahogyan ők élnek, amikor a televízióban másfajta családdideált látnak a filmekben. Azonban ezekről is azt gondolják, hogy csak tündérmese, ilyen a valóságban nincsen.

Forrás:

<http://blikkruzs.blikk.hu/aktualis/drama/iszonyu-gyerekszoba-disznoolban-tartottak-gyerekeiket-a-miskolci-szulok/g9vgn0j> (2018.11.25.)

Az esetek többségében tehát a gyermek természetesnek veszi a családban megjelenő konfliktusok megoldásának erőszakos módját, hiszen kicsi korától kezdve ebben a környezetben szocializálódott. Emiatt eszébe sem jut, hogy védekezzen vagy fellépjen ellene.⁶⁶

⁶⁴ ATKINSON - HILGARD: *Pszichológia*, Budapest, 2005. 533.o.

⁶⁵ TAMÁSI 2005, 49.o. Fehér Lenke és Parti Katalin vizsgálatai.

⁶⁶ KEREZSI 1995, 53.o.

AJÁNLOTT KÖNYV
Paul Lockley: Nők erőszakos kapcsolatokban, Animula, Budapest.
AJÁNLOTT VIDEÓ
https://www.youtube.com/watch?v=V1yW5IsnSjo
KÉRDÉSEK
1. Miért gondolják a gyermekek, hogy az a normális, ahogy ők élnek? 2. A bántalmazott nők gyermekkori tapasztalatai miként hatnak a párválasztásukra? 3. Az áldozatok miért nem mernek kilépni a bántalmazó kapcsolatból?

VIII. A családon belüli erőszak hatása a gyermekekre

A fejlődéslélektannal foglalkozó pszichológusok már régóta tudják, hogy a korai anya-gyermek kapcsolat minőségének és a családi környezetnek életre szóló következményei lehetnek az ember személyiségére nézve, ezért egyáltalán nem mindegy miként alakul a gyerekkora. „A felnőttkori karaktervonásokban megtaláljuk a valaha volt szülő-gyermek kötés minőségét.”⁶⁷

A kisgyerekekre még jellemző, hogy a szankciót függetlenítik a történetektől. Például, ha egy három-négy éves gyerek azt látja, hogy egy másik gyerek valami helyeset cselekszik (pl.: elmosogat), de a szülei mégis megbüntetik érte, akkor ebből azt a következtetést vonja le, hogy biztosan azért kapott ki, mert rossz volt, tehát a büntetés minősíti a cselekvést. Az öt-hat évesek ebben a helyzetben már elbizonytalanodnak, ezért azt mondják – a cselekvés és a szankció ellentmondását feloldandó – hogy a gyerek biztosan azért kapott ki, mert korábban valami rosszat tett. A gyerekek hét éves korukig képtelenek arra, hogy a szülői szankciót igazságtalannak minősítsék. Ők még úgy gondolják, hogy ha büntetést kapnak, akkor biztosan rosszak voltak, ennek talaján alakul ki az irracionális büntudat, amely később fixálódik és komoly személyiségtorzuláshoz vezet. Állandó önértékelési problémái lesznek, szorongó és visszahúzó lesz.⁶⁸

Az erőszakkal telített családnak rengeteg energiáját emészt fel, hogy mindent megtesznek annak érdekében, hogy a normális család benyomását keltsék. A kívülállók számára sokaig nem is tűnik fel, hogy baj van. A gyermekekre nézve ennek a látszatnak a fenntartása különösen romboló hatású. Lehetetlen, hogy erős önbizalma fejlődjön ki, állandó büntudata van amiatt, hogy hazudnia kell. Emiatt később is kételkedni fog abban, hogy az emberek vajon hisznek-e neki, ezért egy idő után kerülni fogja a barátkozást és elmagányosodik.⁶⁹ Vagy a barátai körében is állandóan hazudozni fog, esetleg a megtörtént eseteket felnagyítja, kiszínezi.

Főleg alkoholista családokban fordul elő gyakran, hogy a gyermeket levegőnek nézik, nem törődnek vele, szinte magától nő fel. Az ilyen gyermekek rendkívül magas tűrőképességgel

⁶⁷ RANSCHBURG 2005, 26.o.

⁶⁸ RANSCHBURG: *Az én és a másik*, Budapest, 2003. 20-21.o.

⁶⁹ FORWARD 2000, 81.o.

rendelkeznek, elfogadják, hogy elhanyagolják őket. Náluk a szeretet és a durvaság örökre összefonódik, ez vezérli majd őket egy életen át a párválasztás során is. „Az alkoholista szülők felnőtt gyermekei dühöt, depressziót, örömtelenséget, gyanakvást, sérült kapcsolatokat és túlzott felelősségérzetet kapnak örökségbe. Ráadásul örökül kapják azt a módszert is, ahogy ezzel a torz örökséggel megpróbálnak kezdeni valamit: az ivást.... Szörnyű tapasztalat a gyermek számára, hogy az az ember, akinek a legjobban kellene őt szeretni, semmibe veszi, félelmetesen kiszámíthatatlan és bántja őt. Ez a tapasztalat egy életen át elkíséri és minden kapcsolatában ott lesz.”⁷⁰

Forrás:

https://divany.hu/eletem/2016/06/11/ezt_teszi_a_gyerekekkel_ha_a_szulo_alkoholista/ (2018.11.25.)

A gyermek énképét a hozzá közel álló felnőttek – elsősorban a szülei és az óvónők – alakítják azáltal, hogy minősítik, bírálják vagy dicsérik képességeit, cselekedeteit. Sokszor sajnos nincsenek tisztában azzal, hogy milyen fontos és tartós személyiségjegyek kialakulásáért felelősek. A gyerek minden elhangzó minősítést bontakozó énjének részévé tesz, és ha folyton azt hallja, hogy semmirekellő vagy, akkor azzá is lesz.⁷¹ A gyerek csak azzal a szeretettel tudja szeretni magát és csak azt tudja környezetének is viszonzni, amit ő kap. A gyerek, akit nem szeretnek, önértékelési zavarokkal fog küzdeni egész életében, ha nem tanulja meg szeretni önmagát, akkor nem alakul ki az önbecsülése sem. Az önértékelés amint kialakul, szívósan ellenáll minden változtatási kísérletnek.⁷²

Nagyon nehéz a bizalom és a biztonság érzését visszanyerni, ha a szülők már egyszer azt széttaposták.⁷³ Az ember személyisége a szüleivel való kapcsolata talaján alakul ki. A velük való szeretetteljes kapcsolat során bontakozik ki és szilárdul meg az ún. „ősbizalom”, amely azután egész életen át kíséri az embert. Ha ez az ősbizalom a szülők hibájából nem alakul ki a gyermekben, akkor azt már felnőttkorában senki sem fogja tudni kialakítani.

Mivel a gyermek akkor is állandóan retteg és szorong, amikor éppen a vihar előtti csend időszaka zajlik, folyton azt várva, hogy mikor tör ki az agresszió vulkánja, a szorongás állandósul. Felnőtt korára is megmarad, mindig ideges és nyugtalan lesz, szorongóvá és

⁷⁰ FORWARD 2000, 88-89.o.

⁷¹ „Amikor a szülők idegességükben fékevesztetten szidják gyermeküket, fogalmuk sincs róla, hogy varázsigéket mormolnak. Most változtatják csúf varangyos békává a királyfit és ahogy múlnak az évek egyre csökken a remény, hogy a mesebeli hercegnő csókja hatástalanítja a varázslatot. Az önértékelési zavarokkal küszködő gyermek visszahúzódóvá válik, és egész életében hajlamos lesz arra, hogy felnagyítsa kudarcait, miközben a sikereit észre sem veszi.”, RANSCHBURG 2003, 34.o.

⁷² RANSCHBURG 2003, 33.o.

⁷³ FORWARD 2000, 129.o.

mindenkivel szemben bizalmatlanná válik, hiszen megszokta, hogy az erőszaktevő elől nincs hova elbújni, nincs kihez menekülni, minden nap ugyanabba a pokolba kell hazamenni.

A gyermek fejlődő személyiségére legrosszabb hatással a bizonytalanság és támasznélküliség érzése van. A homályos, körvonalazhatatlan magatartási elvárásoknak lehetetlen megfelelni. A szülők a fegyelmezés eszközeit pillanatnyi érzelmeikhez igazítják, nem pedig előre lefektetett elvekhez. Az ilyen körülmények között felnövő megfélemlített gyermekek hamar megtanulják, hogy semmiféle támogatást és szeretetet ne várjanak. Igyekeznek láthatatlanná válni és mindent elkövetni annak érdekében, hogy elkerüljék a konfliktusokat, amelyek rendszerint bántalmazáshoz vezetnek.⁷⁴

A verbális sértések sem múlnak el nyom nélkül, sőt még nehezebben gyógyulnak, mint a testi sebek. Az érzéketlen szülők talán fel sem fogják, hogy az a rengeteg sértés, megalázó megjegyzések, becsmérlő beszólások, amelyekkel nap, mint nap traktálják a gyermekeiket olyanok, mintha tüzes vassal égetnék a gyermek önértékét, és soha el nem múló sebet ejtenek a lelkén. A gyerek világának középpontjában ugyanis a szülők állnak, és ha ők azt állítják, hogy a gyermek nem méltó a szeretetre, akkor a gyermek el is fogja hinni, hogy az úgy is van.⁷⁵

A fizikai és a verbális bántalmazás áldozatait, tehát önmagukat hibáztatják a történetekért és ezt a bűntudatot életük végéig magukkal hordozzák. A szorongás mellett állandó társuk lesz a folyamatos bűntudat és az alkalmatlanság érzése még akkor is, ha semmi okuk nincsen rá. A bántalmazott gyerekekből – önbizalomhiányuk és önértékelési zavarai miatt – csak hihetetlen akaraterő és erőfeszítés árán lehet sikeres ember, hiszen a korlátaikat is le kell győzniük, el kell hinniük azt, hogy képesek elérni a kitűzött célt, mert alkalmasak rá, és meg is érdemlik. Ez számukra a legnehezebb.

A gyermeknevelés alapvetően nagy felelősséggel jár és igen kemény munka, ha az ember komolyan veszi. Azonban nem lehetetlen vállalkozás. Csak két dolgot kell szem előtt tartani: az egyik, hogy a gyermeket feltétel nélkül, őszintén kell szeretni. A másik, hogy következetesnek kell lenni minden tekintetben. Az agresszív szülők éppen ennek a két feltételnek nem tudnak megfelelni, és azzal, hogy állandóan egymásnak ellentmondó üzeneteket közvetítenek a gyermek felé, teljesen összezavarják, mert soha nem tudhatja, hogy mire számíton. A szülők részéről tanúsított kiszámíthatatlanság rejti a legnagyobb kockázatot a gyermek számára. Az állandó egymásnak ellentmondó reakciók és elvárások (hogy ugyanazért a cselekedetért egyszer dicséretet kap, máskor leteremtést) személyiségzavarok kiváltói lehetnek, talaján – súlyos esetben – tudathasadásos személyiségzavar és skizofrénia is kialakulhat.

A bántalmazott gyermekek gyakran az öröm és a fájdalom bizarr elegyének vannak kitéve, ezért egyfolytában a szülői szeretet forrását fogják keresni, mindent megtesznek, csak hogy szeressék őket. Ezt a szeretet hajszolást felnőttkorban is folytatni fogják. Mivel nem képesek különbséget tenni az őszinte szeretet és a kihasználás között, a lányokból felnőtt korukra gyakran lesz prostituált, vagy keverednek kritika nélküli szexuális viszonyokba. Esetükben gyakori, hogy fiatalon elszöknek otthonról, nagyon hamar kötnek házasságot, vagy vállalnak

⁷⁴ KEREZSI 1995, 152.o.

⁷⁵ FORWARD 2000, 112.o.

gyermeket azért, hogy minél előbb elszakadhasanak a mérgező családjuktól. Ez azonban – a legtöbb esetben – csupán látszatzmegoldás. A meggondolatlan családalapítással általában csak rontanak a helyzetükön.

A legsúlyosabb problémát ezen gyermekek esetében az jelenti, hogy ugyanúgy, mint a „jól működő családokban,” a patológiás családokban is az előnyök és hátrányok generációról generációra öröklődnek. Tehát azok a fiúk, akik azt látják, hogy a stressz levezetésének és a konfliktusok megoldásának egyetlen lehetséges módja az agresszió, felnőtt korukban ugyanolyanok lesznek, mint az apjuk, tovább viszik a család patológiáját az új családjukra. Hiszen a gyerekek a társadalmi együttélés alapvető normáit életük korai szakaszában a családban sajátítják el.

Általánosságban elmondható, hogy a családon belüli erőszak hosszú-távú következményei megjelennek a sértett egész életútjának alakulásában, választott családi és partnerkapcsolataiban, illetve a saját gyermekének nevelése során alkalmazott módszerekben.⁷⁶ Azok a felnőttek, akik gyerekkorukban erőszak áldozatává lettek, nem képesek lezárni gyerekkorukat – hacsak nem kaptak szakértő segítséget – nem tudják feldolgozni a múltat, tehát a gyerekkorból átmenet nélkül kerülnek a felnőttek világába. A Kerecsi által végzett kutatás tapasztalatai szerint az így felnövő gyerekek nem csak a saját gyerekeiknek és partnerüknek adják tovább az erőszakot, hanem agresszív szüleik is visszakapják tőlük, amit adtak nekik. A gyerekként bántalmazott felnőttek visszaadják idősödő szüleiknek azt a bizonytalanságot, támasznélküliséget, szeretetlenséget, amit gyerekként elszenvedtek.⁷⁷ Ezáltal azonban a probléma nem oldódik meg, csak tovább fokozódik.

A családon belüli erőszak az unokákra is átöröklődik, a nagyszülők tőlük várják, hogy helyrehozzák, amit ők elrontottak, a terrorizálást velük folytatják tovább. Az ördögi körből segítség nélkül nincs menekvés.⁷⁸ A tapasztalatok azt igazolják, hogy amennyiben segítséget kapnak a történetek feldolgozásához, a bántalmazás és a rossz családi minták továbbadásának valószínűsége lecsökken.⁷⁹

AJÁNLOTT KÖNYVEK
Fran Newman: Gyermekek krízishelyzetben, Pont Kiadó 2004. Edward St. Aubyn: Parick Melrose, Jelenkor Kiadó, 2018.
KÉRDÉSEK
1. Miért gondolják azt a gyermekek, ha megbüntetik őket, akkor valóban rosszak voltak? 2. Milyen nehézségekkel kell szembenéznie egy alkoholista szülő mellett felnőtt gyermeknek? 3. Hogyan lehet a korai ártalmak hatását csökkenteni?

⁷⁶ KEREZSI 1995, 105.o.

⁷⁷ KEREZSI 1995, 148.o.

⁷⁸ MÉRAI 2006, 38.o.

⁷⁹ RÉVÉSZ GYÖRGY: *A felnőtt világ gyerekekkel kapcsolatos elvárásai és a gyermekbántalmazás*, Magyar Pszichológiai Szemle 1999/3, 392.o.

IX. A családon belüli erőszak előfordulási gyakorisága

A közhiedelemmel ellentétben a nőkre és a gyermekekre nagyságrendekkel nagyobb veszély leselkedik az otthon falai között, mint azon kívül a nyílt utcán. Statisztikai adatok bizonyítják, hogy nagyobb valószínűséggel lesz valaki erőszak áldozata a négy fal között⁸⁰ és az agresszív megnyilvánulások elkövetői a legtöbb esetben a hozzátartozók, rokonok. Az emberölések 43%-a, a testi sértések 30%-a családon belül történik⁸¹. A 2001-ben elkövetett 377 emberölés 47,8 %-ában családtag volt az áldozat.⁸² A hivatalos ORFK statisztikák szerint a Magyarországon elkövetett emberölések 39%-ában az áldozat az elkövető hozzátartozója.

Statisztikai adatok tanúsága szerint az ismertté vált családon belüli bűncselekmények leggyakoribb áldozata a jelenlegi vagy a volt házastárs, élettárs, az esetek egyötödében pedig a gyermek. A leggyakoribb bűncselekmény a súlyos testi sértés, az esetek 65%-ában fordul elő. A halálos véget érő bűncselekmények és a kiskorúak ellen irányuló büntettek sértettjei között több a fiú. A családon belüli agresszió állandó kísérő jelensége az alkohol. A bántalmazók legnagyobb része alkoholos befolyásoltság alatt, vagy az alkohol miatti konfliktus következtében követte el a bűncselekményt.⁸³

Gelles és Strauss szerint a családot hatja át leginkább az erőszak, társadalmunkban az otthon a legerőszaktelibb szociális alrendszer.⁸⁴ A nemzetközi statisztikai adatok is azt mutatják, hogy az emberölések egynegyedét, a testi sértések közel felét mindenhol a világon családon belül követik el, és az áldozatok többsége nő.⁸⁵

Tekintve, hogy a feljelentési hajlandóság nagyon alacsony, a látencia pedig rendkívül magas, csak becsült értékekre hagyatkozhatunk, amely szerint hozzátartozója erőszakos magatartása következtében átlagosan minden harmadik napon meghal valaki. Házastársa, élettársa erőszakos magatartása következtében átlagosan minden héten meghal legalább egy nő. A családon belüli erőszak gyermekáldozatainak száma havonta legalább egy.⁸⁶

A családon belüli erőszak előfordulási gyakorisága külföldön is hasonló. Norvégiában évente 20.000 gyermek válik erőszak vagy elhanyagolás áldozatává. Angliában és Walesben a 4 évnél fiatalabb gyermekek közül évente 3000-t súlyosan bántalmaznak. A bántalmazás következtében minden héten hat gyermek veszti életét. A helyzet az afrikai országokban még súlyosabb, Szudánban például 30.000 gyermekről nem gondoskodik senki. Thaiföldön gyermekek ezreit adják el örökbefogadás, gyermekmunka, prostitúció, pornográfia és transzplantáció céljára.⁸⁷

⁸⁰ Egy nőnek nyolcszor annyi esélye van rá, hogy élettársa öli meg, mint egy idegen támadó. Hegedűs J.-Pintyi Z.: A gyermekbántalmazásról röviden pedagógusoknak.

http://www.rev8.hu/csatolmanyok/jogidokok/jogidokok_20.pdf (2012. november 11.)

⁸¹ WINDT 2005, 140-142.o.

⁸² GERÉBY ZSUZSANNA: *A hozzátartók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról, avagy egy jogszabály „sötét oldala” bírói szemszögből*, Családi Jog 2010/4, 6. o.

⁸³ WINDT 2005, 151.o., 159.o., és 170.o.

⁸⁴ Idézi KEREZSI 1995, 50.o.

⁸⁵ FEHÉR 2005, 171.o.

⁸⁶ 45/2003 (IV.16) ogy. határozat

⁸⁷ KEREZSI 1995, 55.o.

A látencia oka, hogy a gyermekek nagy része nem panaszkodik a szülőjére és nagyon nehezen ismeri be, hogy sérüléseit az otthoni erőszak okozta. Ennek több oka is lehet. Elsősorban a következményektől való félelem, ugyanis attól tart, hogy ha „elárulja” a szülőt, akkor még súlyosabb büntetést fog kapni. A másik ok az irracionális büntudat, amely azt jelenti, hogy a gyermek, akit állandóan bántalmaznak, egy idő után elhiszi, hogy ezeket a veréseket megérdemelte, mert nagyon rossz. Illetve az is akadály lehet a probléma felismerésének, hogy a gyermekek, még ha bántalmazták is őket, a szüleiket tisztelik és szeretik, ezért nem is árulhatják el őket. Vagy azért mert azt hiszik, hogy ez így normális – hiszen ebben nőttek fel, nem ismernek más alternatívát – vagy, mert ennek ellenére a szüleik az egyetlenek, akikhez – akárhogyan is – de kötődhetnek. Egy kisgyermek számára a kötődés, a valakihez tartozás és a ragaszkodás érzése a legfontosabb.

Az asszonyokat pedig a félelem, a hűség és a szégyenérzet tartja vissza attól, hogy felfedjék mi is történik otthon a négy fal között, illetve attól tartanak, hogy rajtuk úgysem tud segíteni senki.

X. A társadalom válasza a családon belüli erőszak megnyilvánulásaira

Alapvető probléma, hogy a társadalom döntő többsége a családon belüli erőszakot magánügynek tartja, sokan úgy gondolják, hogy nem kell mások életébe beleavatkozni. A felelősséget az állam is az egyénre hárítja, a jogalkotók sokáig nem érezték szükségét annak, hogy a jelenséggel szemben állami vagy ösztársadalmi szinten kellene fellépni.

Amennyiben a családon belüli erőszakot társadalmi problémaként tudnánk definiálni, akkor a társadalom és az állam felelőssége is felmerülhetne, ezáltal szélesebb hatósugarú segítő rendszert lehetne kiépíteni. Az államnak nem csak a büntető – ellenőrző, hanem a segítő – támogató szerepe is előtérbe kerülhetne. A beavatkozás lehetőségének megteremtése még nem jelenti a család autonómiájának megsértését. Kerezsi szerint a gyermekvédelem, a család- és szociálpolitika esetében minél liberálisabbak a szabályok, a társadalom és a közösség annál nagyobb felelősséget vállal tagjaiért és annál nagyobb részt vállal az egyéni problémák megoldásában. Viszont minél kötöttebb a szabályozás, annál erősebben érvényesül az egyéni felelősség és a problémák megoldásának kényszere annál inkább az egyénre hárul.⁸⁸

Az 1998-as statisztikai adatok szerint az alacsony iskolai végzettségűek, a szigorúan katolikus vallásúak és az idősebbek nagyobb arányban értenek egyet azzal, hogy a gyereknevelés elengedhetetlen eszköze a verés, de általánosságban is elmondható, hogy a társadalom 3/4 része egyetértett a gyerekveréssel. Az alacsony iskolai végzettségű, idősebb asszonyok nagy része úgy gondolta, hogy házasságon belül a férj nem követhet el erőszakos közöszlést, hiszen az asszony kötelessége férje igényeit kielégíteni. A megkérdezettek 88%-a gondolta úgy, hogy teljesen a család magánügye, ha a házastársak, sértegetik vagy megalázzák egymást. Azok körében, akiket vertek gyerekkorában, kétszer olyan gyakori volt a saját gyermek bántalmazása, mint azok körében, akiket nem vertek.⁸⁹ Remélhetőleg az elmúlt 15 évben a hozzáállás sokat javult a társadalom részéről.

⁸⁸ KEREZSI 1995, 40.o.

⁸⁹ TÓTH OLGA: *Erőszak a családban* TÁRKI Társadalompolitikai Tanulmányok 12.

Felhasznált irodalom:

ATKINSON - HILGARD: *Pszichológia*, Budapest, 2005.

FEHÉR LENKE: *A nők sérelmére elkövetett családon belüli erőszak empirikus vizsgálata* in.: (szerk.): VIRÁG GYÖRGY: *Családi iszonyok*, Budapest, 2005.

FORWARD, SUSAN: *Mérgező szülők*, Budapest, 2000.

FRIVALDSZKY JÁNOS: *Szemponatok a családvédelmi törvény értékeléséhez*, Iustum – Aequum – Salutare 2012/2

GALAJDA ÁGNES – SZEPESHÁZI PÉTER: *A családon belüli erőszak különböző aspektusai a szakemberek gyakorlatában*, Családi Jog, 2010/4

GERÉBY ZSUZSANNA: *A hozzátartók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról, avagy egy jogszabály „sötét oldala” bírói szemszögből*, Családi Jog 2010/4,

KEREZSI KLÁRA: *A védtelen gyermek (Erőszak és elhanyagolás a családban)*, Budapest, 1995.

MÉRAI, MAGDOLNA: *Bűbajos nagyszülők-a bántalmazás többgenerációs átöröklése*, Budapest, 2006.

PÁSZTHY BEA: *A gyermekbántalmazás és elhanyagolás jelenségek köre a gyermekorvos szemszögéből*, Családi Jog, 2007/4

POPPER PÉTER – RANSCHBURG JENŐ – VEKERDY TAMÁS: *Sorsdöntő találkozások: szülők és gyermekek*, Budapest, 2005.

RANSCHBURG JENŐ: *A meghitt erőszak*, Budapest, 2006.

RANSCHBURG: *Az én és a másik*, Budapest, 2003.

RÉVÉSZ GYÖRGY: *A felnőtt világ gyerekekkel kapcsolatos elvárásai és a gyermekbántalmazás*, Magyar Pszichológiai Szemle 1999/3

RÉVÉSZ GYÖRGY: *A felnőtt világ gyerekekkel kapcsolatos elvárásai és a gyermekbántalmazás*, Magyar Pszichológiai Szemle 1999/3,

SZÖLLÖSI GÁBOR: *A családon belüli erőszak differenciáltsága*

TAMÁSI ERZSÉBET: *A családon belüli erőszak vizsgálatának története* in.: VIRÁG GYÖRGY (szerk.): *Családi iszonyok*, Budapest, 2005.

TÓTH OLGA: *Erőszak a családban* TÁRKI Társadalompolitikai Tanulmányok 12.

VECZKÓ JÓZSEF: *Gyermekevédelem pszichológiai és pedagógiai nézőpontból*, Budapest, 2007.

REZILIENCIA FEJLESZTÉS

UNIVERSITY
OF TAMPERE

IDEA PROJEKT

A GYERMEKEK JOGAIVAL KAPCSOLATOS ISMERETEK BŐVÍTÉSE
ÉS KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSE
A GYERMEKEK VÉDELME ÉRDEKÉBEN

Gyulai Edina

**Reziliencia a mindennapokban:
a reziliencia életstílus**

**Avagy: a „puzzle-stratégia” szerepe a
gyermekkel, illetve gyermekvédelemben
dolgozó szakemberek életében**

2018

Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union

Tartalom

I. Bevezető	358
II. Reziliencia a mindennapokban, avagy a puzzle-stratégia	360
II.1. A reziliencia felismeréséhez, megismeréséhez vezető út	360
II.2. Mindennapi nehézségeink	362
II.3. Munkahelyi nehézségeink	365
II.4. A burnout felé vezető út, avagy mi is az a burnout	368
II.5. A reziliencia, avagy a puzzle-stratégia tartalma	371
II.6. Az optimizmus, mint beállítottság	373
II.7. Elfogadás, mint beállítottság	374
II.8. Megoldás-orientáltság, mint beállítottság	376
II.9. Önmagunk szabályozása, mint képesség	378
II.10. Felelősséget vállalni, mint képesség	379
II.11. Kapcsolatok kialakítása, mint képesség	381
II.12. A jövő megformálása, mint képesség	383
II.13. Reziliencia fejlesztő gyakorlatok	385
III. Mindfulness, mint „a lélek öttusája”	387
III.1. Boldogságfétis, avagy közelítés a mindfulness koncepció felé	388
III.2. A mindfulness fogalma, tartalma, forrása	392
III.3. Áramlat, izlelgetés, tudatos jelenlét kapcsolata	395
III.4. A „lassúság” mibenléte	396
III.5. A tudatos jelenlét formális és informális gyakorlása	397
IV. Összegzés	400
Irodalom, források	401
Irodalom	401
Internetes források	401
a) Irodalom	401
b) Filmek jegyzéke	401
Melléklet	402

Reziliencia a mindennapokban: a reziliencia életstílus

Avagy: a „puzzle- stratégia” szerepe a gyermekekkel, illetve gyermekvédelemben dolgozó szakemberek életében¹

dr. Gyulai Edina²

I. Bevezető

A gyermekek jogainak védelme és a hétköznapi életben történő érvényesítése csak akkor lehet teljes, ha az ebben közreműködő (akár általában a gyermekekkel, illetve közvetlenül gyermekvédelemben dolgozó) szakemberek testi és lelki egészségének védelmére is elegendő figyelem fordítódik.

Miért is fontos ez? A fent említett területeken különböző munkaköröket ellátó szakemberek a hétköznapiakban fizikailag, de főleg lelkileg nagyon szoros tempót követelő munkát végeznek napi szinten, ami sokszor a szakember számára is „krízishelyzetet eredményez”, hiszen nincs lehetősége azonnali ventilációra, a munkahely, szakmai környezet legtöbb esetben nem biztosít számára közvetlen testi-lelki egészségvédelmét biztosító feltöltődést (a leggyakrabban anyagi források hiányára hivatkozva stb.).

A testi-lelki egészségvédelmet biztosító lehetőségek hiánya, azonban nemcsak a munkáltató, a munkakörnyezet felelősségét jelenti, hiszen gyakran a munkavállaló szakember oldaláról is hiányozhatnak ennek ismérvei. Érdemi változás csakis kölcsönös munkafolyamatban képzelhető el, de az egyén szándéka nélkül nem működik.

A „tanult tehetetlenséget” fel kell, hogy váltsa a válságkezelési stratégiák kialakítása és aktivizálása, melyhez alapvetően szükséges az is, hogy ne a nehézség részleteire, vagy az esetlegesen bekövetkező negatív fordulatokra koncentráljunk.

Mi a teendő? Modulomon keresztül szeretnék egy rövid keresztmetszetet adni arról, hogy testi-lelki egészségünk védelme, különösen lelki állóképességünk (rezilienciánk) egyénileg fejleszthető, tanulható.

Milyen tartalmi elemeket takar a rezilienciafejlesztés? Az úgynevezett hét védőfaktor, a három alapvető beállítottság (optimizmus, elfogadás, megoldásra való irányultság) és a négy képesség (önmagunk szabályozása, felelősséget vállalni, kapcsolatok kialakítása, a jövő megformálása) előhívásával, szintentartásával, fejlesztésével vághatunk bele testi-lelki egészségünk karbantartásába.

A reziliens ember a három beállítottságot alapul véve alakítja ki a megfelelő megoldási módokat, aktív mechanizmusokat a mindennapi működésére vonatkozóan.

Ez a hét védőfaktor teljes szimbiózisban működik, a reziliens emberre ezeknek a védőfaktoroknak praktikus és produktív kölcsönhatása jellemző.

¹ Co-funded by the *Rights, Equality and Citizenship (REC)* Programme of the European Union.

² Jogász, gyermekvédelmi szakértő, szenior mediátor, egészségfejlesztő mentálhigiénikus.

A reziliencia fejlesztéséhez fontos tudni, hogy ennek hiánya esetén a mindennapi nehézségek hogyan telepednek a szakember életére és mit okozhatnak (stressz, trauma, krízis, burnout stb. fogalmai). Ennek tudatában a modul a reziliencia hét faktorán keresztül „segít láttatni” a reziliens életstílus teljességét, azaz hogyan tudjuk mindezt megközelíteni, kialakítani.

A reziliencia fejlesztés egységeként külön részletezésre kerül a mindfulness módszere, ami szintén tanulható, elsajátítható. Kiindulási pont, hogy hétköznapijainkban hajlamos a szakember túl sokat rágódni a megoldandó helyzeten ez viszont ahhoz vezet, hogy egyéb elemeket megpróbál elkerülni, kiszorítani a mindennapi életviteléből.

Tudomásul kell venni, hogy egy szakmai feladat megoldásában is az elme előre kiszámítható módokon működik, visszagondol, egy korábbi megoldásra, vagy éppen előreszalad egy hipotézis kiépítésére, azaz az agy „automata módba” kerül.

Ez a működési mód viszont csak egy lehetőség elménk számos működési módja közül, ez a fajta működés csak akkor lehet hatékony, ha a múlt és a jövő orientációján kívül nagyobb hangsúly kerül a jelen állapotra, helyzetre, azaz automata módozat helyett a jelenre tudatosan koncentráló módba javasolt gondolkodni.

A tudatos jelenlét többféleképpen megfogalmazható, alapvetően egy folyamatos „készültségi állapot”, mely a figyelem irányításával jöhet létre, akaratlagosan, előítélet nélkül kell figyelni a jelen történéseire, így elérhető az objektivitás.

Javasolható a rezilienciafejlesztés bármely módszerének, elemének tanulmányozása előtt egy alapvetően praktikus, de sokszor nehezen megvalósítható „állapotba helyezni elménk”, ez pedig a nyitottság, a nyitottság, mely a kíváncsisághoz, majd a motiváció szintentartáshoz irányít, mely aztán a reziliens életforma létrejöttéhez vezet.

A reziliencia állapota olyan, mint a mérleg nyelve, sohasem lehet statikus, dinamikus rendszert képez, hiszen a hétköznapijokban a szakembernek az új feladatokhoz nem lehet csak a bevált megküzdési módokat alkalmazni, hanem ezek újragondolására, új módszerek kialakítására van szükség, vagyis az állandó változáshoz való alkalmazkodás a fő mottó.

Modulom az elméleti háttéren kívül főleg gyakorlati oldalról próbálja megközelíteni a témával összefüggő kézzelfogható, mindennap alkalmazható manuális fejlesztő lehetőségeket a témában érintett szakemberek számára.

II. Reziliencia a mindennapokban, avagy a puzzle-stratégia

II.1. A REZILIENCIA FELISMERÉSÉHEZ, MEGISMERÉSÉHEZ VEZETŐ ÚT

<http://boldogsagprogram.hu/1-lecke-oktober-az-optimizmus-hava> (2018.01.22.)

Munkánk, életvitelünk kapcsán sokszor érezzük úgy, vélt, vagy valós nehézségek szakadnak, szakadtak ránk és megtorpanunk, akár passzivitásba menekülünk, nem tudjuk „hogyan jöhetünk ki” abból a helyzetből, sőt az addigi megoldásainkat is kétségbe vonhatjuk.

Alapvetően arra rendezkedünk be, hogy folyamatosan megoldásokra, sőt sikeres megoldásokra kell törekednünk, akkor érezhetjük magunkat szakmailag és a magánéletben is „egész embernek”, ha mindenre van „kész megoldásunk”.

Vajon a siker felé, csak sikereken keresztül vihet az út? Lényeges, klasszikus elgondolás, hogy fontos, mennyire ismerjük saját erőforrásainkat.

Erőforrásaink számbavételéhez nyújthat segítséget ez a gyakorlat:

- 1) egy dolog, amit az elmúlt héten elért
- 2) egy dolog, ami miatt az elmúlt hét kapcsán hálás
- 3) egy dolog, amit a mai napon el szeretne érni, meg szeretne tanulni
- 4) egy dolog, ami miatt ma büszke magára

Ezt a gyakorlatot a nap bármely szakaszában végezhetjük, főleg, mikor úgy érezzük, hogy a napi „rutin” túljut azon, amit el bírunk viselni, segít visszatérni önmagunkhoz, kis tükröt tartva elénk.³

A mindennapi megküzdés során reziliencia szükségességének felismerését, „mikéntjét” viszi tovább a következő idézet:

„Óvakodj attól a naiv elgondolástól,

Hogy az életben mindennek sikerülnie kell.

Ajándékozd meg magad a józan felismeréssel, hogy a nehézségek, vereségek, kudarcok, visszaesések az élet természetes velejárói, amelyeken keresztül az ember növekszik és érke.

/Antoine de St. Exupéry/

³ http://semmelweis.hu/klinikai-pszichologia/files/2014/05/Pozitiv_pszichologia_II_FK_20140507.pdf
(2018.01.22.)

Sokszor nem tudatosan cselekszünk, amikor egy nehéz helyzetben vagyunk, sőt cselekvéseinkről valótlan képet alkotunk, mikor stresszhelyzetben teszünk, vagy nem teszünk valamit. Mint a fenti idézet is összefoglalja, nem rendezkedhetünk be arra, hogy csak sikerélményekben lesz részünk. Lelki állóképességünk sajátmagunk igényeire szabott megerősítésével pozitív, fejlesztő változásokat tudunk elérni, azaz a nehézség és a küzdelem az élet velejárója, ez egyfajta tanulási folyamat, mely felismerés a reziliens ember sajátja.

Lényeges felismernünk, hogy vannak helyzetek, melyek maguktól nem oldódnak meg, ehhez érdemes tudatosan fejlesztenünk „erőnlétünket”. Fontos, hogy nehéz helyzetekben is tudatosan értékeljük reakcióinkat, és az önmagunkról alkotott képet érdemes úgy kontrollálni, hogy környezetünkől minden esetben őszinte értékelést kérünk.

<http://nevedbenasorsod.hu/wp-content/uploads/2014/05/életút.jpg> (2018.01.20.)

II.2. MINDENNAPI NEHÉZSÉGEINK

<http://twice.hu/életmod/3-egyszeru-trukk-mindennapi-stressz-lekuzdesere> (2018.01.22.)

A konfliktus, krízis és válság, bár szorosan kapcsolódnak egymáshoz, mind tartalmilag, mind megjelenési formájukat, hatásukat tekintve jól elkülöníthetők:

- Egy folyamatot írnak le, mely kezdete a probléma, mely zavart okoz a mindennapi rutinban
- A konfliktushelyzetre adott első megoldási próbálkozások sikerességén múlik a krízishelyzet kialakulása
- A rosszul, vagy nem kezelt konfliktus vezet krízishez, a krízishelyzet állandósulása válsághoz.

<http://gyogyaszernelkul.com/betegsegek-amelyek-hattereben-a-stressz-all/> (2018.01.22.)

A reziliencia fejlesztése szempontjából alapvető fontosságú a minket ért nehézségek, az aktuális terhelt állapotunk „beazonosítása”.⁴

<http://www.noportal.hu/main/npnews-6312.html> (2018.01.22.)

⁴ BÓNA Adrienn: A krízis lélektana. In: Kiss Enikő Csilla – Sz. Mikó Hajnalka (szerk.): Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana. Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pécs, 2015. (továbbiakban: BÓNA, 2015.) 124-125.o

1) TRAUMA alatt a múltban megélt, megrázó, a hétköznapi tapasztalatokon túlmutató, az egyén testi és lelki egyensúlyát, integritását nagymértékben veszélyeztető eseményt vagy körülményt értjük, amely a jelen élethelyzetre is jelentős hatással van

2) A STRESSZ fogalmát ezzel szemben inkább a mindennapi életben aktuálisan átélt, a hétköznapiakkal együtt járó kihívásokra, testi és lelki megterhelésekre használjuk. Ebbe a fogalomkörbe tartozik még a:

- a) NEGATÍV ÉLETESEMÉNY, mely olyan veszteség, nehéz élethelyzet, mely bármikor, bárkivel megtörténhet (pl. betegség, munkanélküliség, gyász), valamint a
- b) KRITIKUS ESEMÉNY, mely olyan hirtelen bekövetkező, az életet közvetlenül fenyegető történés (természeti katasztrófa, terrortámadás stb.), mely mindenképp meghaladja az egyén megküzdési kapacitását.⁵

<http://stresszdoki.com/gondolatok/a-stressz-pozitiv-oldala-mert-meg-annak-is-van/> (2018.01.22.)

- Mind múltban átélt trauma, mind a jelenben fenyegető stresszor, legyen akár negatív életesemény, vagy kritikus esemény LÉLEKTANI KRÍZISÁLLAPOT kialakulásához vezethet.
- Fontos, hogy a krízist indukáló jelenben átélt negatív tapasztalat, főleg a veszteség, sokszor valamilyen, a múltban átélt, fel nem dolgozott traumában gyökerezik⁶
- STRESSZOR: a stresszt kiváltó tényezők összessége, lehet fizikai, pszichológiai, akut, vagy krónikus, szociális, környezeti, vagy intraperszonális ingerek, hatások, stresszhelyzetet teremtenek, mely az egyén alkalmazkodási készségét igénybe veszi

Fogalma Selye János nevéhez fűződik (1936). Szakaszai (Generalis Adaptációs Szindróma-GAS):

- a) ALARM: vészreakció, a szervezet védelmi erőinek felkészülési szakasza
- b) REZISZTENCIA: ellenállás, környezethez való alkalmazkodás-adaptáció
- c) KIMERÜLÉS: energia tartalékok kimerülése, szomatikus, pszichés károsodások

COPING (TO COPE): megterhelésekkel való megbirkózás, megküzdés.⁷

<https://www.canstockphoto.hu/kepek-fotok/krizis.html> (2018.01.22.)

⁵ 8. BÓNA, 2015. 125.o.

⁶ BÓNA, 2015. 125.o.

⁷ http://igyk.pte.hu/files/tiny_mce/File/kari_projektek/tehetsegmuhely/stressz_es_megkuzdes_BB.pdf (2018.01.22.)

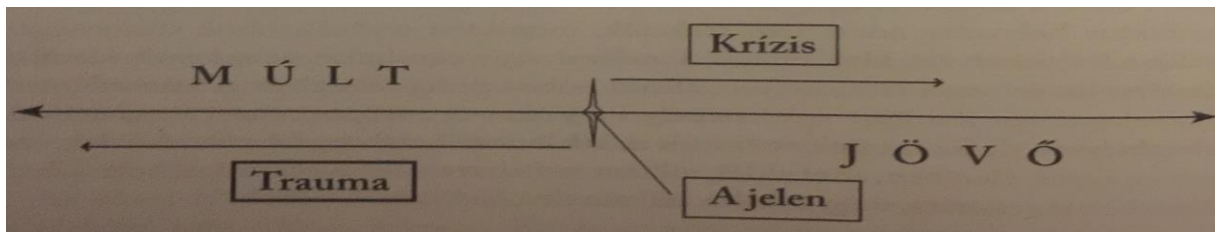
A KRÍZIS Olyan állapot, mely akkor alakul ki, amikor:

- 1) A személy kénytelen lélektani egyensúlyát veszélyeztető, sokszor váratlan, elsősorban külső körülményekkel szembenézni,
- 2) Ezek fenyegető közelsége mindennél fontosabbá válik számára,
- 3) E helyzeteket szokásos problémamegoldó eszközeivel, energiáival sem megoldani, sem elkerülni nem tudja.⁸

KRÍZIS CSOPORTOK

- 1) FEJLŐDÉSI (NORMATÍV): a személyiség életciklusváltási pontjain alakulnak ki (pl. serdülés, terhesség stb.)
- 2) AKCIDENTÁLIS (ESETLEGES): egy adott időpontban megjelenő sajátos életesemény váltja ki (pl. válás, munkanélkülivé válás, gyász stb.)
- 3) KRÍZISMÁTRIX modell (Jakobson vezette be 1979): összekapcsolódik a fejlődési és az esetleges krízisek fogalma, egyidőben, évekig is elhúzódhat.⁹

A trauma-stressz-krízis idődimenziójának ábrája:

BÓNA, 2015. 126.o. Csürke ábráját használta fel

⁸ slideplayer.hu/slide/2198715/ (2018.01.25.)

⁹ BÓNA15.126-130.o.

II.3. MUNKAHELYI NEHÉZSÉGEINK

A témakörhöz ajánlható „sematizált prezentációt” képvisel az Ünnepi otthon (Home for the Holidays, 2005., rendezte: Richard Compton) című film egyik idevonatkozó jelenete, mely ábrázolja a gyermekvédelmi területen dolgozó szociális munkás szakember egy rutin munkanapján a főnökével folytatott konzultációt, mely jól láttatja a több oldalról érkező munkahelyi nehézségeket, amivel aktuálisan számolnia kell.

<https://www.youtube.com/watch?v=PcQGRmxWQP0&t=1871s>

Ünnepi otthon (Home for the Holidays, 2005) rendezte: Richard Compton / részlet (2018.01.22.)

<https://www.enpszichologusom.hu/services/kienges-burnout/> (2018.01.22.)

Nemzetközi és hazai kutatások egyaránt igazolják, hogy a munkavállaló a nagyfokú munkahelyi stressz, terhelés következményeképpen pszichés és szomatikus megbetegedések áldozatává válhat. A megelőzés egyik legfontosabb eszköze a pszichoszociális kockázati tényezők, alapos feltérképezése.

Ami lényeges:

- 1) a munkahelyi pszichoszociális kockázati tényezők azonosítása
- 2) a stressz, a pszichés és pszichoszomatikus megbetegedések forrásainak pontos detektálása
- 3) valamint a megelőzés, prevenció fontossága.¹⁰

¹⁰ <http://www.munkahelyistresszinfo.hu/stressz-a-munkahelyen/hattertenyezok/munkahelyi-pszichoszocialis-kockazati-tenyezok.php> (2018.01.22.)

DIMENZIÓK (7)	SKÁLÁK (28)
I. Munkahelyi követelmények	Mennyiségi elvárás Munka tempó Érzelmi megterhelés
II. Szervezet és munkakör	Hatáskör (Kontroll) Fejlődési lehetőségek A munka értelmessége Munkahely iránti elkötelezettség
III. Együttműködés és vezetés	Előreláthatóság Jutalmazás (elismerés) Munkakör egyértelműsége Szerepkonfliktus A vezetés minősége Támogatás a felettestől Támogatás a munkatársaktól Munkahelyi közösség
IV. Munka-magánélet egyensúly	Munkahelyi elégedettség Munkahely-család konfliktus
V. Bizalmi légkör	Vezetés iránti bizalom Munkatársak közötti kölcsönös bizalom Igazságosság és tisztelet
VI. Erőszak és zaklatás	Szexuális zaklatás Erőszakos fenyegetés Fizikai erőszak Szekálás (terrorizálás)
VII. Egészségi állapot, jóllét	Önbecsült egészségi állapot Kiégés Stressz Alvászavarok

<http://www.munkahelyistresszinfo.hu/stressz-a-munkahelyen/hattertenyezok/munkahelyi-pszichoszocialis-kockazati-tenyezok.php> (2018.01.22.)

A pszichoszociális kockázati tényezőknek számos osztályozása ismeretes. Egyik ilyen lehetőség, a COPSOQ II (Koppenhágai Kérdőív a Munkahely Pszichoszociális Tényezőkről) mely kategorizálja ezeket a tényezőket dimenziók és skálák egységein keresztül. A dimenziók kategória: munkahelyi követelmények (skálák kategória: mennyiségi elvárás, munkatempó, érzelmi megterhelés), szervezet és munkakör (skálák kategória: hatáskör-kontroll, fejlődési lehetőségek, a munka értelmessége, munkahely iránti elkötelezettség), együttműködés és vezetés (skálák kategória: előreláthatóság, jutalmazás-elismerés, munkakör egyértelműsége, szerepkonfliktus, a vezetés minősége, támogatás a felettestől, támogatás a munkatársaktól, munkahelyi közösség), munka-magánélet egyensúly (skálák kategória: munkahelyi elégedettség, munkahely-család konfliktus), bizalmi légkör (skálák kategória: vezetés iránti bizalom, munkatársak közötti kölcsönös bizalom, igazságosság és tisztelet), erőszak és zaklatás (skálák kategória: szexuális zaklatás, erőszakos fenyegetés, fizikai erőszak, szekálás-terrorizálás), egészségi állapot, jóllét (skálák kategória: önbecsült egészségi állapot, kiégés, stressz, alvászavarok) egységekre bontódik.¹¹

Ezt a kérdőívet, modellt 2011-ben értékelték átfogó tanulmány keretében, mely szerint a pszichoszociális kockázati tényezőket két nagy blokkba sorolhatjuk, 1) az első csoport a munkavégzés körülményeihez (working situation) kapcsolódó pszichoszociális tényezőket emeli ki (pl. érzelmi megterhelés, munkatempó stb.), a 2) második csoport olyan pszichoszociális tényezőket foglal magában, amelyek direkt következményei a vezetői döntési

¹¹ <http://www.munkahelyistresszinfo.hu/stressz-a-munkahelyen/hattertenyezok/munkahelyi-pszichoszocialis-kockazati-tenyezok.php> (2018.01.22.)

jogkörnek, illetve a vezetőség-munkavállalók közötti kapcsolatnak (pl. bérezések, előléptetések, stb.).¹²

A munkahelyi pszichoszociális kockázati tényezőkre vonatkozóan hat kulcsfontosságú összefüggést igazoltak a Kristensen és munkatársai nevéhez fűződő dán kutatások:

- Munkahelyi követelmények: (munkatempó, megterhelés) a magas, vagy alacsony munkahelyi követelmények stresszorok.
- Hatáskör/ kontroll: ha egy munkavállaló rendelkezik a munkája feletti hatáskörrel, akkor ez fejlődési lehetőséget jelent számára, ezzel szemben az alacsony hatáskör potenciális stresszor.
- A munka értelmessége: ha magas a munka értelmessége, ez fejlődési forrást jelent a munkavállalónak. Ezzel szemben stresszornak minősül, ha a munkavállaló értelmetlennek látja a munkáját.
- Jutalmazás (bérezés, jutalmazás, elismerés): ha a munkavállaló erőfeszítései alacsony jutalmazással társulnak, akkor ez stresszforrás, az erőfeszítéshez társuló adekvát jutalmazás pedig fejlődési forrás.
- Előreláthatóság: (releváns információk átadása a fontos tervek, változásokra vonatkozóan) az alacsony előreláthatóság stresszforrás.
- Támogatás a feletttestől, támogatás a munkatársaktól: az alacsony fokú támogatás stresszor, míg a magas támogatás fejlődési lehetőséget jelent a munkavállaló számára.¹³

¹² <http://www.munkahelyistresszinfo.hu/stressz-a-munkahelyen/hattertenyezok/munkahelyi-pszichoszocialis-kockazati-tenyezok.php> (2018.01.22)

¹³ <http://www.munkahelyistresszinfo.hu/stressz-a-munkahelyen/hattertenyezok/munkahelyi-pszichoszocialis-kockazati-tenyezok.php> (2018.01.22.)

II.4. A BURNOUT FELÉ VEZETŐ ÚT, AVAGY MI IS AZ A BURNOUT

Témakörhöz ajánlható film, illetve részlet, jelen esetben, az Összeomlás (Falling down, 1993., rendezte: Joel Schumacher) című film egyik idevonatkozó jelenete ábrázolja azt a stádiumot, amikor az előző diákon részletezett nehézségek akár mennyisége, akár a „feladás” gondolatmenete alapján egy burnout állapotot eredményeznek, melyből csakis katasztrófáról katasztrófára haladva „próbál kitörni” a főhős.

https://www.youtube.com/watch?v=xL-hmol_v3I

Összeomlás (Falling down, 1993.) rendezte: Joel Schumacher / részlet (2018.01.26.)

<https://bosziplaza.hu/segitsej-2/> (2018.01.22.)

Az Összeomlás című film-filmrészlet által felvezetett állapot a burnout szindróma fogalmáig vezet, emocionális megterhelések, stresszek nyomán fellépő fizikai, emocionális, mentális kimerülés állapota, mely a reménytelenség és inkompetencia érzésével, célok, ideálok elvesztésével jár, melyet saját személyre, munkára, másokra vonatkozó negatív attitűdök jellemeznek.

A burnout jelenség minden olyan hivatás esetén előfordulhat, amelyben az emberekkel való közvetlen kommunikáció jelentős szerepet tölt be.¹⁴

<http://www.eleteroforras.hu/bemer-terapia-a-kieges-burnout-stressz-managerbetegseg-ellen/> (2018.01.22.)

¹⁴ <http://www.lekititkaink.hu/burnout.html> H. Freudemberger (2018.01.22.)

A Burnout szindróma fázisai jól elkülöníthetők:

1) *Semmire nincs időm*” fázis: Túlzott lelkesedés, fokozott energikusság, a magánélet és munka összefonódása stb. a személy bizonyítási kényszerbe kerül, innen két út van:

2) *Munka szeretetének fázisa:*

Az előző fázis gyengeségeit felismerjük, a magánélet és munka elkülönül, lelkesedés reálisan visszafogottabb lesz

3) *Frusztráció fázisa:*

Ha nem sikerül egyensúlyt találnia, a dolgok kicsúsznak a kezéből, magánélet háttérbe kerül, testi kimerültség jelei megjelennek, csökken a személy önmagával szembeni elvárása, a teljesítőképesség, nő a büntudat, hangulati ingadozások jellemzők

4) *Apátia fázisa:*

Ekkor már a visszahúzódás, ellenséges viszonyulás, ellenséges szándék feltételezése jellemző, üresnek tartja hivatását. Kitérés az akadályok elől, kihívások, kockázatok kerülése, feladatok elhanyagolása, döntésképtelenség, fekete-fehér típusú gondolkodás.¹⁵

<https://www.linkedin.com/pulse/identifying-preventing-treating-employee-burnout-randy-spradlin>
(2018.01.22.)

1) Burnout szindróma jellemző okai: hiányos teljesítménymérés (kontroll), visszajelzés hiánya, megerősítés hiánya, alacsony jövedelem, extra igénybevétel mellett nagy felelősség, gyakori krízishelyzet, elégtelen adminisztratív támogatás, adminisztratív terhek, korlátozott előre jutási lehetőség, határaink rugalmas kezelése

2) Megelőzése: a/ megelőzés(prevenció), b/ beavatkozás(intervenció).¹⁶

http://omaha.com/momaha/extras/health-fitness/ways-to-comfort-scared-kids-during-severe-weather/article_eb88da0a-ef3f-11e4-ab62-b79dd8b04004.html (2018.01.22.)

¹⁵ <http://www.lekititkaink.hu/burnout.html> (2018.01.22.)

¹⁶ <http://www.lekititkaink.hu/burnout.html> (2018.01.22.)

Burnout felismerésének lehetőségei:

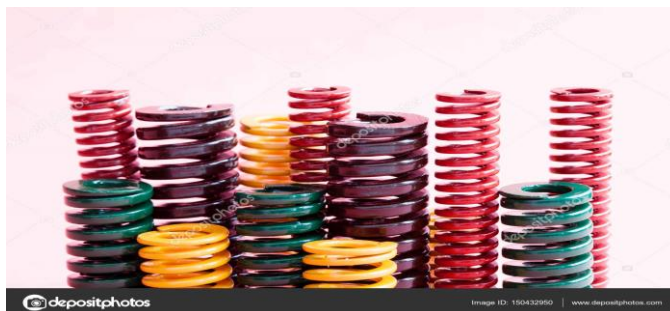
- 1) *Testi tünetek*: feszültség, fáradtság, fejfájás, testsúlyváltozás, alvászavarok, pszichoszomatikus megbetegedések (pl. magas vérnyomás, fekélybetegség, táplálkozási zavarok stb.).
- 2) *Pszichés tünetek*: ingerlékenység, cinizmus, emberi kapcsolatok romlása, munkahelyhez, kollégákhoz való negatív viszonyulás, serkentő, nyugtató szerek, betegállományba vonulás, teljesítmény csökken, depresszió, szorongás, stb.¹⁷

¹⁷ <http://www.lelkititkaink.hu/burnout.html> (2018.01.22.)

II.5. A REZILIENCIA, AVAGY A PUZZLE-STRATÉGIA TARTALMA

<https://hu.depositphotos.com/50200823/stock-photo-hands-forming-word-stress-with.html> (2018.01.22.)

<https://hu.depositphotos.com/150432950/stock-photo-abstract-colorful-steel-spirals-pressure.html> (2018.01.25.)

A reziliencia fogalma:

- 1) Szó szerint: rugalmasság, elaszticitás
- 2) Azt az erőt, amely az emberek számára lehetővé teszi, hogy az életben jelentkező krízisekkel hosszú távú károsodások nélkül megküzdjenek, nevezzük rezilienciának, azaz lelki állóképességnek.
- 3) Az embernek azon képessége, hogy az életciklus kríziseivel a személyes, és a szociálisan közvetített erőforrásokra támaszkodva megküzdjenek és azokra a személyes fejlődéshez kínálkozó alkalomként tekintsenek (nemcsak az eredeti állapotot állítja vissza, hanem túl is mutat ezen)
 - Különböző magatartásformákból, jellemzőkből és stratégiákból áll össze, melyek megfigyelhetők, leírhatók.¹⁸

<https://www.hrevolution.hu/reziliencia> (2018.01.22.)

¹⁸ GRUHL, Monika: A keljfeljancsi-stratégia. Krízishelyzetek kezelése. Dialóg Campus Kiadó, Budapest- Pécs, 2013. (továbbiakban: GRUHL, 2013.) 12-14.o.

- A reziliencia az a tehetség, hogy egy bizonyos kontextusban szükséges képességeket vagy jellemzők kombinációját elő tudjuk hozni
- A rezilienciafaktorok olyan rendszerként működnek, ami reziliens reakciókat vált ki
- A reziliens ember nem használja állandóan az összes faktort, hanem a helyzet követelményeinek megfelelően aktiválja.
- A reziliencia-egyensúly nem statikus, hanem dinamikus.¹⁹

Hangsúly az erőn és az erőforráson van.²⁰

A REZILIENCIA TARTALMI EGYSÉGEI..., avagy a 7 védőfaktor

GRUHL, 2013

¹⁹ GRUHL, 97-105.o.

²⁰ WELLENSIEK, Sylvia Kéré: Reziliencia tréning. A csapat pszichikai ellenálló képességének fejlesztésére. Elmélet és gyakorlat vezetőknél, trénereknek, coachoknak. Z-Press Kiadó Kft., Budapest, 2014. (továbbiakban: WELLENSIEK, 2014.) 14-15.o.

II.6. AZ OPTIMIZMUS, MINT BEÁLLÍTOTTSÁG

<https://www.bien.hu/egeszseg-es-életmod/lelki-harmonia/az-ures-pohar-legalabb-tiszta-a-valodi-optimizmus/117141> (2018.01.22.)

1) POZITÍV ÉLETSZEMLÉLET:

- Hogyan látja a környezetét?
- Milyen az Ön alapvető hozzáállása más emberekhez?
- Mit vár a jövőtől?

2) POZITÍV ÉNKÉP:

- Hogyan gondolkodik Ön saját magáról?
- Bátorítja magát a nehéz időkben?
- Vagy gondolatban és önmagában folytatott beszélgetésekben leértékeli önmagát és képességeit?

3) REALISTA OPTIMIZMUS:

- Tiszta képet alkotnak élethelyzetükről.
- Pozitívumra koncentrálnak, anélkül, hogy a nehézségeket szem elől tévesztenék=megalapozott optimizmus jön létre.

A kérdések alapvetően segítséget nyújtanak ahhoz, hogy realisabb képet kaphassunk a dolgokhoz való hozzáállásunkról, mennyire tudunk kimozdulni „komfortzónánkból”.²¹

<http://somogyiangelika.hu/2017/01/09/lehet-karos-az-optimizmus/> (2018.01.22.)

Az is lényeges kérdés milyen pontosan tudjuk felismerni saját magunkba az optimizmus hiányát. Az optimizmus hiányának felismerése az állandóság és változás, általánosítás, önvád fogalmi egységein keresztül cirkulál végig.²²

²¹GRUHL, 2013. 24-28.o.

II.7. ELFOGADÁS, MINT BEÁLLÍTOTTSÁG

<https://weheartit.com/entry/12870513> (2018.01.22.)

A 3 alapvető beállítottság elfogadás faktorának elemei: türelem, a megváltoztathatatlan elfogadása, önmagunk elfogadása szintén kérdéseken keresztül azonosítva.

1) TÜRELEM:

- Mit jelent Ön számára a várakozás?
- Milyen gyorsan akar eredményeket elérni, vagy sikereket látni?
- Mire szakít ténylegesen időt?
- Mi veszi igénybe több idejét?
- Mikor vágyakozott huzamosabb ideig valamire?

2) A MEGVÁLTOZTATHATATLAN ELFOGADÁSA:

- Hogyan reagál, amikor nem kívánt eseményekkel kerül szembe, melyeket nem tud irányítani?
- Mennyire könnyű Önnek különbséget tenni aközött, hogy valamit meg tud változtatni és aközött, hogy hatással lehet rá?
- Milyen szerepet játszanak az olyan dolgok az életében, amelyeket nem tud meg nem történné tenni?
- Hogyan érzi magát, amikor az irányítás nem az ön kezében van?
- Hogyan reagál, amikor mások nem felelnek meg az elvárásainak?

3) ÖNMAGUNK ELFOGADÁSA:

- Hogyan bánik saját magával?
- Teljes egészében elfogadja magát az összes erősségével és gyengeségével?
- Megbékélt az életútjával, amit az élettől kapott?
- Elnéző önmagával szemben, ha hibát vét?²³

<http://blog.benedekkrisztina.com/lelki-fitness/a-siras-elfojtasa> (2018.01.22.)

²² GRUHL, 2013. 29-30.o.

²³ GRUHL, 2013. 31-37.o.

Az elfogadás hiánya jelei:

1) TŰRELMETLENSÉG ÉS MEGGONDOLATLANSÁG

- Sokszor a folyton aktív emberekből, akik a világot jobbá akarják tenni, hiányzik az elfogadás
- Nem bíznak abban, hogy vannak önmagukat alakító erők, abban hisznek, hogy mindent maguknak kell csinálni
- Épp ezzel a hozzáállással gátolják meg az egyes dolgok létrejöttét

2) A HIBAKULTÚRA HIÁNYA:

- Olyan környezetben, ahol a hibák kínosak, büntetik, a legkisebb akadály esetén feladják
- Hiba elismerése, kijavítása helyett mentségeket, igazolást keresnek, másokat hibáztatnak, tagadnak
- Így nem tanulják meg, hogy a hibák a tanulás részei

3) KICSINYESKEDÉS, ELÉGEDETLENKEDÉS ÉS TÉPELŐDÉS:

- Az erre hajlamos emberek újra és újra elmesélik negatív történeteiket anélkül, hogy ez bármin segítene
- Ezzel megakadályozzák a perspektíva megváltoztatását, pedig ezáltal meg tudnának békülni magukkal, másokkal

4) ELFOJTÁS:

- Önszabályozás formája, átmenetileg segít, de hosszú távon gátolja a személyes fejlődést.²⁴

<http://www.dynamique-mag.com/article/creation-entreprise-doit-on-renoncer-a-une-idee-banale.3707>
(2018.01.22.)

²⁴ GRUHL, 2013. 39-40.o.

II.8. MEGOLDÁS-ORIENTÁLTSAÉG, MINT BEÁLLÍTOTTSÁG

3 alapvető beállítottság: megoldás-orientáltság, mint problémamentes megoldások, opciók kialakítása, kreatív gondolkodás itt is kérdéseken keresztül azonosítva.

- Milyen érzéseket vált ki Önből a problémák felbukkanása?
- A nehézségeket, vagy a kihívást látja meg először?
- Abból indul ki, hogy csak helyes megoldás létezik?
- Rendelkezik kipróbált megoldási stratégiákkal?
- Ezeket alkalmazza mindig, vagy váltogatja az eszközöket?

1) "PROBLÉMAMENTES" MEGOLDÁSOK:

- A problémák csupán tünetei, hogy valami nem működik

2) OPCIOK KIALAKÍTÁSA:

- Megoldás-orientáltság a folyamatok előbbre vitelére irányul
- A reziliens ember el tudja fogadni az átmeneti, vagy részmegoldásokat is
- Hisz, ha a helyzet megváltozik, a ma megoldása problémává válik

3) KREATÍV GONDOLKODÁS:

- Olyan mentális képesség, mely eredeti gondolkodásmódokat, nem konvencionális asszociációs módokat, valamint a kombinatorikus gondolkodást aktiválja.²⁵

<http://komlomedias.hu/13-iq100/947-gondolat-a-tarsdalmi-bizonytalansag-korul> (2018.01.22.)

A megoldás-orientáltság hiánya, ha az egyoldalú problémaorientáltság, konvenciók és rituálék, gyors és optimális megoldás, mint igény jelen van.

²⁵ GRUHL, 2013. 41-47.o.

1) EGYOLDALÚ PROBLÉMAORIENTÁLTSAÉG:

- a panaszra méltó helyzetek okait kutatják, de nem vonnak le belőlük következtetéseket, ehelyett körbe forognak (problémahipnózis), így saját és mások problémáiban fuldokolnak

2) KONVENCÍÓK ÉS RITUÁLÉK:

- Sokszor a berögzült meggyőződések blokkolják a nem konvencionális ötletekhez való hozzáférést és bátorságot
- + Egyszerűen nem tudok kibújni a bőrömből
- + Nekem ez nem megy
- + Te könnyen beszélsz
- + Ez csak egy csepp a tengerbe
- + Erre csak egy megoldás van stb.

3) GYORS ÉS OPTIMÁLIS MEGOLDÁS, MINT IGÉNY:

- akadályozhatja a kreativitást.²⁶

<http://konferencia.hvg.hu/stresszmenedzsment> (2018.01.22.)

²⁶ GRUHL, 2013. 48-50.o.

II.9. ÖNMAGUNK SZABÁLYOZÁSA, MINT KÉPESSÉG

A 4 képesség közül önmagunk szabályozása: önmagunk motiválása/önszabályozás, önfelegyelem/önkontroll, önerősítés/stresszkezelés, szintén kérdéseken keresztül azonosítva.

1) ÖNMAGUNK MOTIVÁLÁSA/ÖNSZABÁLYOZÁS:

- Nagy kitartással rendelkeznek a hosszú távú céljaihoz vezető úton?
- Kitart szándéka mellett az akadályok láttán is?
- Sikeresen talpra állni a kétségbeesés időszakában is?
- Agyunk bal agyféltekéje akaratlagos szándék megfogalmazása, logikus gondolkodás, részletes tervezés (felismerjük a kockázatokat, nem megvalósítható dolgokat)
- Jobb agyfélteke, áttekinthetjük a dolgokat, tapasztalatainkat egyszerre tudjuk figyelembe venni
- A reziliens ember kiegyensúlyozza az érzelmeket és gondolatokat

2) ÖNFEGYELEM/ÖNKONTROLL:

- Hogyan bánik az érzelmeivel?
- Általában megtalálja a megfelelő módot érzelmei kifejezésére?
- Nincs olyan, hogy az érzései keresztülhúzzák számításait?
- Az érzelmi intelligencia egyik fő eleme az önfelegyelem

3) ÖNERŐSÍTÉS/STRESSZKEZELÉS:

- A reziliens ember nemcsak a stressz tüneteit kezeli, hanem a külső stresszel szemben egészben alkalmazza az önerősítést.²⁷

<http://szulo2pont0.hu/csalad/720-a-fejlodestudatos-hozzaallas-nem-eleg> (2018.01.22.)

Önszabályozás hiánya: mentális egyoldalúság, hangulatfüggőség, tartós bátortalanság elemein keresztül mutatkozik meg.

1) MENTÁLIS EGYOLDALÚSÁG:

- A legtöbb ember nem éri el az egyensúlyt a két agyfélteke között
- Önkontrollt túlzásba vivő emberek (baloldal dominancia) hajlamosak az állandó tépelődésre, nehezen döntenek
- Szenvedély, spontaneitás (jobb oldal dominancia) főleg szükségleteiket követik.

2) HANGULATFÜGGŐSÉG:

- Gyakran másokat, külső körülményeket okolják rossz lelkiállapotuk miatt.

3) TARTÓS BÁTORTALANSÁG:

- Új viselkedésmódokat nem mindig koronázza azonnal siker, ettől elbátortalanodhatunk.²⁸

²⁷ GRUHL, 2013. 52-57.o.

II.10. FELELŐSSÉGET VÁLLALNI, MINT KÉPESSÉG

<http://www.mosoly100.hu/content/szeretet-és-felelősség-erich-fromm> (2018.01.22.)

A 4 képesség felelősséget vállalni faktora: kilépni az áldozatszerepből elemet tartalmazza, ennek felismeréséhez, megteremtéséhez szintén fontosak a tisztázó kérdések.

1) KILÉPNI AZ ÁLDOZATSZEREPBŐL:

- Elveszített valamit, ami az Ön számára (lét)fontos(ságú) volt?
- Az a véleménye, hogy csúnyán kibabráltak Önnel?
- Ismeri az áldozatérzést?
- Ha az ember az áldozatszerep mellett dönt, másoknak adja át a hatalmat önmaga és az élete felett
- Ha nem érzékeli, hogy lehetősége van befolyást gyakorolni, és kivonja magát a helyzetére vonatkozó felelősségből, egy „TANULT GYÁMOLTALANSÁGOT” erősít meg.²⁹

Mindig csak ÉN vagyok a hibás?!

http://szabadvagyok.blog.hu/2010/08/10/tarskereses_es_egyeni_felelosseg_mindenert_te_vagy_a_hibas

(2018.01.22.)

²⁸ GRUHL, 2013. 58-60. o.

²⁹ GRUHL, 2013.61-68.o.

2) KI A HIBÁS? BŰNTUDAT ÉS MÁSOK HIBÁZTATÁSA:

- Mit gondol a vétségéről?
- Milyen érzéseket vált ki Önből a vétség/hiba/hibáról elkövetése?
- Milyen helyzetekben hajlamos rá, hogy másokat hibáztasson?
- Milyen tapasztalata van a vétség/hiba elkövetésével kapcsolatban?
- Ha bűnösnek érezzük magunkat, ez semmiképpen nem vezet viselkedésünk megváltoztatásához.
- Ha bűnösség helyett a felelősséget vállaljuk, akkor képesek leszünk megtalálni a megfelelő választ, amivel nehéz helyzeteket megoldhatunk.

3) KÉZBE VENNİ AZ ÉLETET: PROAKTÍV ALKOTÓKÉNT MŰKÖDNI:

- Hogyan hozza meg a döntéseit arról, mit tesz meg és mit nem?
- Tudja mik a fontos céljai?
- Ön a kezdeményezı, vagy inkább csak reagál arra, ami Önnel történik?
- Reziliens emberek PROAKTÍVAK, nem várják meg amíg reagálni kényszerülnek, hanem kezdeményeznek.³⁰

<http://www.vallalkozo.info/jog/kktbt-felelosseg-3-meddig-es-mennyire-felelosek-a-tagok> (2018.01.22.)

A felelősségérzet hiánya, megragadás az áldozatszerepben, mások hibáztatása, passzív elkerülő magatartás, de először még csapdája, nem tudni nemet mondani elemeket takarja.

1) MEGRAGADÁS AZ ÁLDOZATSZEREPEBEN:

- Ha hozzászokik az áldozatszerephez nem tud szortírozni, és felismerni adott helyzetben mire tud hatással lenni és továbbjutni, ugyanarról a témáról beszél.

2) MÁSOK HIBÁZTATÁSA:

- Áldozatok nagyon jól tudnak saját helyzetük miatt másokban bűntudatot kelteni.

3) PASSZÍV ELKERÜLŐ MAGATARTÁS:

- Úgyszincs semmi értelme, mindig közbejön valami stb.

4) A „DE ELŐSZÖR MÉG” CSAPDÁJA:

- Segítek, de először stb...

5) NEM TUDNI NEMET MONDANI.³¹

³⁰ GRUHL, 2013. 64-68.o.

II.11. KAPCSOLATOK KIALAKÍTÁSA, MINT KÉPESSÉG

<http://regenytar.hu/?tag=emberi-kapcsolatok> (2018.01.22.)

A 4 képesség kapcsolatok kialakítása: hálózatok, empátia elemeket tartalmazza. A kérdések ismét segítségként működnek, egyfajta tükör a feltérképezéshez.

1) HÁLÓZATOK:

- Kivel osztja meg az életét?
- Mely emberek voltak részesei sikereinek, kudarcaiinak? Kire számíthat?
- Mitől és mikor érzi úgy, hogy kapcsolatba került és van másokkal?

Az emberi szükséglethez tartozik, hogy együtt legyünk másokkal, és értékelést (elismerést) kapjunk.

- Sokféle hálózat van (társ, barát, szomszéd stb.)

2) EMPÁTIA:

- Az őszinte részvétel és hihető érdeklődés a két feltétel ahhoz, hogy a hálózatnak lelke legyen, és ne legyen olyan, amiből a legkevesebb befektetéssel sok profitot akarnak.³²

<http://tanc.org.hu/wp/category/kapcsolat/> (2018.01.22.)

3) SZOCIÁLIS RUGALMASSÁG:

- Az érzelmi intelligencia a reziliencia alapja, elég tisztán látják azt, ahogy mások érzékelik őket, érzékelik mások körmönfont visszajelzéseit, észreveszik amikor kedvezőtlen hatással vannak másokra, ilyenkor a reziliens ember képes változtatni, és ezt nem kizárólag a másiktól várja.
- Jól megtanulják megkülönböztetni a negatív kötődéseket, melyekre a túlzott függőség, rászorultság, manipuláció jellemző és az adok, kapok egyensúlya, pozitív összetartozás fémjelez.

³¹ GRUHL, 2013. 69-72.o.)

³² GRUHL, 2013.73-80.o.

4) ÖSSZETARTOZÁS ÉS ELKÖTELEZETTSÉG:

- A reziliens emberek nem elszigetelten élnek, hanem más emberekhez, értékrendhez tartoznak.³³

<http://hellomagyarok.hu/szubjektiv/realitas-kontra-erzelmek-tarsadalomkritika-a-magany-eve-utan> (2018.01.22.)

A kapcsolati kompetencia hiánya: hiányzó, vagy egyoldalú hálózatok, túlzott elvárások, kritikátúrás hiánya, negatív feltételezések, túlzott individualizáció elemeket tartalmazza.

1) HIÁNYZÓ, VAGY EGYOLDALÚ HÁLÓZATOK:

- Aki alapvetően magába fordul, lemond a reziliencia egyik fontos komponenséről.

2) TÚLZOTT ELVÁRÁSOK:

- A megkeseredett emberek állapotukat azzal magyarázzák, hogy másokban csalódtak, pedig egyszerűen saját irreális elképzeléseik vezettek csalódáshoz.

3) A KRITIKATÚRÁS HIÁNYA:

- A kritikát nem feltétlenül kell osztani, de önreflexiós impulzusként tekinthetünk rá.

4) NEGATÍV FELTÉTELEZÉSEK:

- Sokan összetévesztik a beleérzést, megértést az egyetértéssel, engedéssel, fél, ha megértő, becsapják.

5) TÚLZOTT INDIVIDUALIZÁCIÓ:

- Az önrendelkezésre irányuló nyomás elszigetelődéshez vezethet.³⁴

³³ GRUHL, 2013. 76- 80.o.

³⁴ GRUHL, 2013. 81-84.o.

II.12. A JÖVŐ MEGFORMÁLÁSA, MINT KÉPESSÉG

<https://tr.stockfresh.com/image/4479523/healthcare-medical-and-future-technology-concept> (2018.01.22.)

A 4 képesség jövő megformálása faktora: anticipáció, előre gondolkodni és előre megérezni, fókuszálás, berendezkedni életünk álmaira, célorientáció, a szándéktól a cselekvésig, kérdés-visszacsatolás segít, mint tanulási folyamat.

- A jövő alakítása azt jelenti, hogy felkészülünk az előre látható és nem várt törekvéseinkre anélkül, hogy irreális terveket szőnénk

1) ANTICIPÁCIÓ, ELŐRE GONDOLKODNI ÉS ELŐRE MEGÉREZNI:

- Elhiszi, hogy befolyásolni tudja a jövőjét?
- Amikor a jövőre gondol milyen képek vannak a fejében, inkább pozitív, vagy negatív?

2) FÓKUSZÁLÁS, BERENDEZKEDNI ÉLETÜNK ÁLMAIRA:

- Min múlik az élet?
- Mit szeretne elérni, hogy elégedett legyen?
- Mi az amiért minden eszközét beveti?

3) CÉLORIENTÁCIÓ, A SZÁNDÉKTÓL A CSELEKVÉSIG:

- Ismeri a saját céljait? Hogyan éri el a célját?
- Aktivitásai, tevékenységei összhangban állnak a céljaival?³⁵

<https://www.kbcequitas.hu/befektetesi-blog/nem-kell-varazsgomb-ahhoz-hogy-profitaljunk-a-tozsden>
(2018.01.22.)

A jövő hiányos kialakítása, a múlt túlhangsúlyozása, az előre látható krízisek figyelmen kívül hagyása, zavarodottság, célok és terv nélkül, a kockázatok és a kudarc túlbecslése, elemeken keresztül mutatkozik meg.

³⁵ GRUHL, 2013. 85-92.o.

1) A MÚLT TÚLHANGSÚLYOZÁSA:

- Akik mágikus erőt tulajdonít a múltnak, kiengedik a kezükből a jövő befolyásolásának lehetőségét.
- Sztenderd mondat: "aki egyszer hazudik, annak nem hisz az ember" stb.

2) AZ ELŐRE LÁTHATÓ KRÍZISEK FIGYELMEN KÍVÜL HAGYÁSA

3) ZAVARODOTTSÁG, CÉLOK ÉS TERV NÉLKÜL:

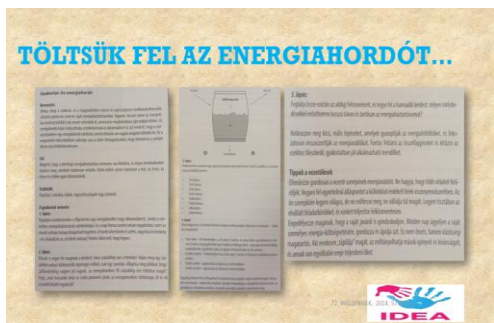
- Néhány ember nem akar dönteni, kerüli, hogy a jövővel foglalkozzon pl. azt gondolja céljait úgysem éri el stb.

4) A KOCKÁZATOK ÉS A KUDARC TÚLBECSLÉSE:

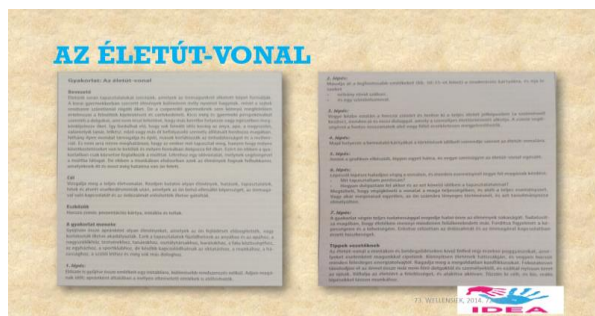
- Aki nem csinál semmit az semmi rosszat nem csinál?
- Védekező helyzetbe kerülnek, a jelen áldozatai lesznek, a jövő megformálói helyett.³⁶

³⁶ GRUHL, 2013. 93-95.o.

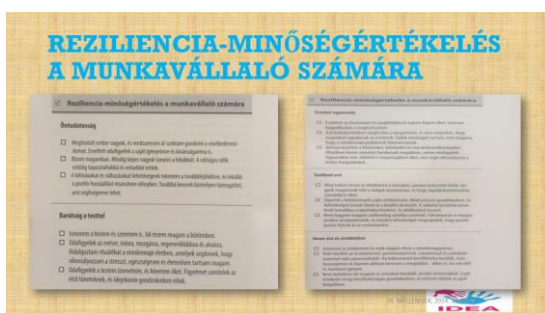
II.13. REZILIENCIA FEJLESZTŐ GYAKORLATOK

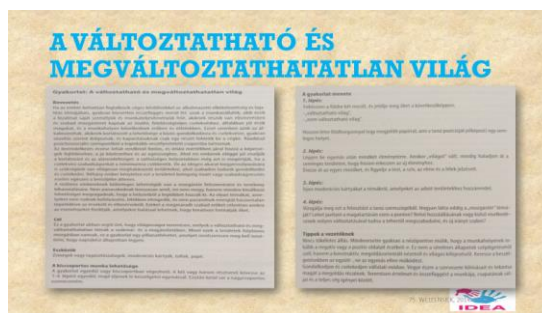
WELLENSIEK, 2014. 57-59.o.

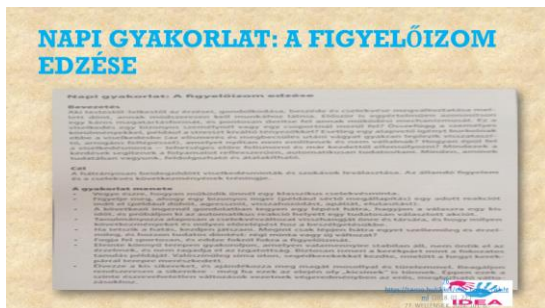
WELLENSIEK, 2014. 72-73.o.

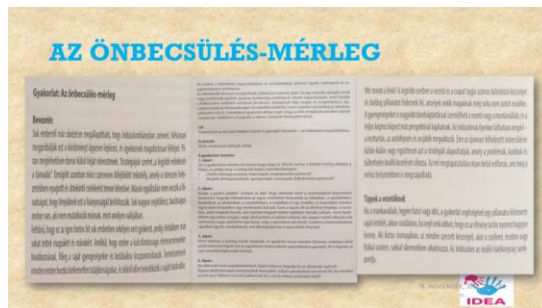
WELLENSIEK, 2014. 82-83.o.

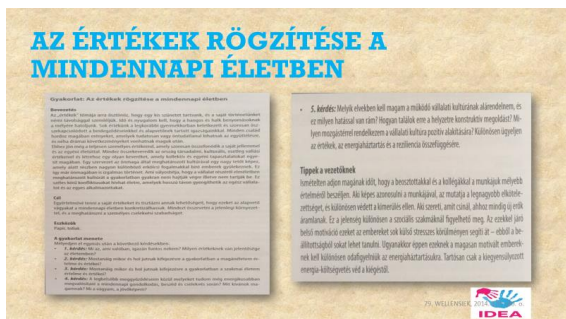
WELLENSIEK, 2014. 93-94.o.

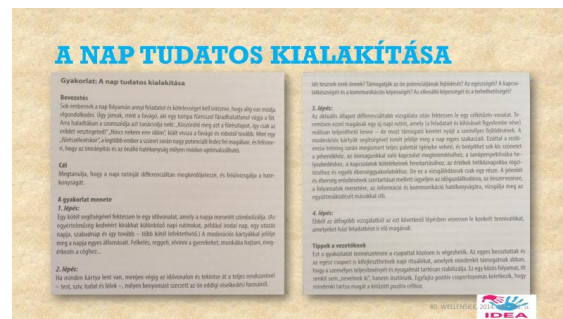
WELLENSIEK, 2014. 101.o.

WELLENSIEK, 2014. 142-144.o.

WELLENSIEK, 2014. 179-180.o.

WELLENSIEK, 2014. 182-183.o.

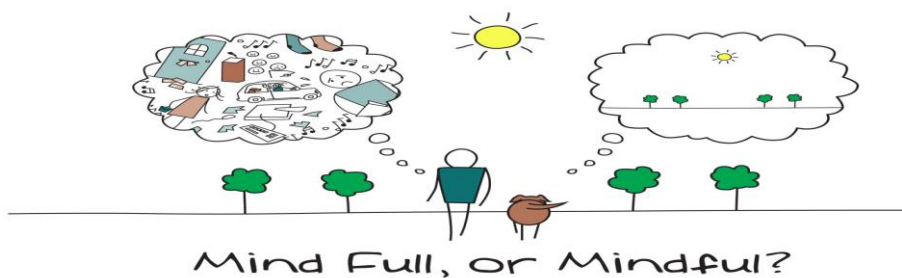
AJÁNLOTT CIKKEK
http://www.tani-tani.info/fokuszban_a_reziliencia (2018.10.31.) http://mipszi.hu/cikk/180412-reziliencia-rugalmas-ellenallo-kepesseg (2018.10.31.) https://kekneveles.net/fogalomtar/reziliencia/ (2018.10.31.) https://piacesprofit.hu/kkv_cegblog/ez-a-kepesseg-segit-kezeln-i-a-stresszt/ (2018. 10. 31.) http://www.km5.hu/reziliencia/ (2018. 10. 31.)
AJÁNLOTT KÖNYVEK
Bakó Tihamér: Verem mélyén. Könyv a krízisről. Psycho art, Budapest, 2012. Singer Magdolna: Ki vigasztalja meg a gyerekeket? Válás és gyász a családban. HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2015. 018. 10. 31.)
AJÁNLOTT VIDEÓK
https://www.youtube.com/watch?v=G9fh9eq9KH0 (2018.10.31.) https://www.youtube.com/watch?v=IPtPel4fkzA (2018. 10. 31.)
AJÁNLOTT FILMEK
Az igazi csoda (Wonder, 2017.) Rendező: Stephen Chbosky Csak téged látlok (All I see is you, 2016.) Rendező: Marc Forster Ideális otthon (Ideal home, 2018.) Rendező: Andrew Fleming Külön világ (Tout nous separe /Aka. all that divides us/, 2017.) Rendező: Thierry Klifa Utódok (THE DESCENDANTS, 2011.) Rendezte: Alexander Payne
KÉRDÉSEK
1. Hogyan reagálunk váratlan eseményekre vagy változásokra? 2. Tisztában vagyunk-e azzal, hogy egy hirtelen napi esemény mennyire viseli meg a szervezetünket? 3. Vajon a hétköznapiakban be akarjuk-e azonosítani, hogy olyan helyzetben vagyunk, amikor a megoldáshoz már nem elég a napi rutin, vagy inkább tudomást se veszünk róla? 4. Amennyiben felismertük azt, hogy a ránkzúduló nehézség leküzdéséhez új megoldásokat kell keresnünk, vajon miért választjuk gyakrabban a beletörődést?

III. Mindfulness, mint „a lélek öttusája”

https://hu.123rf.com/photo_13036924_háromdimenziós-öttusa-jelkép-olimpiai-sport-sorozat.html?fromid=MmdMS051MzdDR0ZQMzR4Z0xxSHdkdz09 (2018.01.20.)

Mi az, ami meghatározza, vajon elégedettnek, netán boldognak érezzük-e magunkat, illetve mi az elképzelésünk a számunkra elégedettséget adó állapot összetételéről.

<https://www.uhs.umich.edu/mindfulness> (2018.01.21.)

Mindfulness mottó: Amikor gondolatunk elkalandozik, kevésbé vagyunk elégedettek, mint amikor benne vagyunk a pillanatban.³⁷

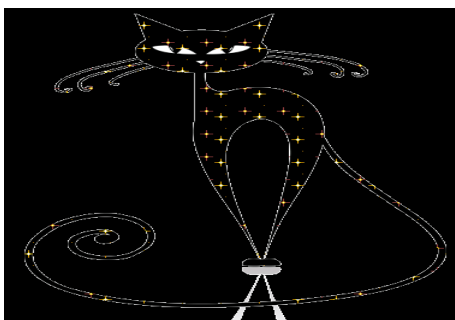
³⁷ SZONDY Máté: Megélni a pillanatot. Mindfulness, a tudatos jelenlét pszichológiája. Kulcslyuk Kiadó, Budapest, 2012. (továbbiakban: SZONDY, 2012.) 10.o.

III.1. BOLDOGSÁGFÉTIS, AVAGY KÖZELÍTÉS A MINDFULNESS KONCEPCIÓ FELÉ

<https://empoweringeducation.org/wp-content/uploads/2017/04/mindfulness-collage.jpg> (2018.01.20.)

- Előzmény: boldogságőrület söpör végig a nyugati társadalmakban
- A pozitív pszichológiával szemben megfogalmazott leggyakoribb kritika, hogy könnyen „tömegcikkeshető”, azaz részei lebutított és jól eladható szlogenek lehetnek (pl. Coca-Cola kampányok)
- Pedig a pozitív, önerősítő állítások sok esetben nemcsak nem javítják, hanem még rosszabbá teszik az önértékelést (pl. légy pozitív, egyedül rajtad múlik, csak akarnod kell stb.)
- A boldogság fetiszizálása megnöveli a boldogtalanság valószínűségét.³⁸

<http://blog.xfree.hu/myblog.tvn?SID=&from=310&pid=&pev=2012&pho=9&pnap=&kat=&searchkey=&hol=&n=jpiros> (2018.01.20.)

A boldogság fetiszizálásának ambivalens létét talán legjobban a „fekete macska” gyakorlat mutatja be:

FELADAT:

- Arra kérek mindenkit, hogy a következő fél percben semmiképpen ne gondoljon egy fekete macskára!!!
- Ha ezt nem tudja megtenni, annak komoly negatív következményei lesznek!!!
- Óra indul...sikerült?

³⁸ SZONDY, 2012. 11-13.o.

MI TÖRTÉNT

- Ha Ön úgy működik, mint a legtöbb ember, akkor valószínű, hogy a fekete macska képe ismétlődően betolakodott a tudatába.
- Ez teljesen természetes: ha arra koncentrálok, hogy valamire nem gondolhatok, akkor így máris arra gondolok...

KÖVETKEZTETÉS:

- Ha arra való szándékunkban, hogy minél boldogabbak legyünk, megpróbáljuk a negatív érzéseinket és gondolatainkat elnyomni, ezek egyre erőteljesebbé válnak.
- A pozitív érzelmek maximalizálására és a negatív érzelmek minimalizálására való törekvés miatt elvesztettük szem elől a „jó élet” ambivalens természetét.
- A boldogság mellett az életcél, teljesítmény, másokkal való kapcsolat stb. is fontos.³⁹

<https://www.gettyimages.com/detail/illustration/pair-evil-heaven-hell-angel-demon-moral-royalty-free-illustration/522603319> (2018.01.21.)

Milyen tényezők nehezítik a tudatos jelenlét megélését: halmozott médiafogyasztás (multitasking), tevékenységtársadalom (Dahrendorf), multiaktivitás társadalma (Gorz), következtetés: napjainkban az információ és a tevékenység bűvöletében élünk, ha csak ülünk és nem csinálunk semmit az „olyan unalmas”, a mai társadalmi elvárás a folyamatos cselekvés, aktivitás, informáltság számítanak leginkább, így nehéz megélni a jelen felé irányuló, aktív erőfeszítésmentes, fókuszált figyelmi állapotot.⁴⁰

www.onlinekepesssegfejleszto.hu/ (2018.01.21.)

³⁹ SZONDY, 2012. 13.o.

⁴⁰ SZONDY, 2012. 15-16.o.

Komfortérzetünk, jóllétünk növelésének lehetősége: a pozitív pszichológia megjelenésekor ez a kérdés arra irányult, hogy génjeink, környezetünk, vagy mi magunk vagyunk felelősek azért, mennyire vagyunk boldogok, következtetés: mentális folyamataink és a minket érő környezeti hatások képesek génjeink ki- be kapcsolására (azaz génexpresszió módosítására), önmagában sem génjeink, sem a környezet nem determinálják viselkedésünket, pszichogenomika tudománya vizsgálja azt, hogy a környezetünkből érkező ingerek hogyan módosítják génjeink működését.

Növelhetjük komfortérzetünket? Igen, ha elfogadjuk az élet ambivalens természetét, ha nem arra törekszünk, hogy maximalizáljuk az átélt pozitív érzelmek és minimalizáljuk az átélt negatív érzelmek mennyiségét.⁴¹

http://www.hetek.hu/kulfold/201709/okok_es_felelosok_nyilatkozatvihar_a_hurrikanok_utan (2018.01.21.)

KIINDULÓPONT:

- Igaz, az „itt és most”-tól való elszakadás képességének rengeteget köszönhet az emberi kultúra, művészet, tudomány..(hisz ezeknél szükség van ún. vízióra)
- Ennek viszont ára van, hisz amíg elménk a jelentől elszakadva kóborol, különböző „történeteket sző”
- Ezeket a történeteket legtöbbször nem tudatosan szőjük, csak az érzelmi végeredményük válik tudatossá, így sokszor nem értjük miért lett rossz a közérzetünk
- A történetszövés azért hat ennyire érzéseinkre, mert gondolatainkat hajlamosak vagyunk összekeverni a valósággal
- Egy gondolat csupán egy gondolat és nem a való
- Ráadásul a külvilág hatásaihoz hasonlóan érzéseinket és gondolatainkat is szinte folyamatosan értékeljük.⁴²

<http://www.amateurphotographer.co.uk/latest/photo-news/worlds-best-fine-art-photography-revealed-80026>
(2018.01.21.)

⁴¹ SZONDY, 2012. 17-19.o.

⁴² SZONDY, 2012. 21-24.o.

A tudatos jelenlét, mint lehetőség szükségességét jól lemodellezhetjük két egyszerű gyakorlaton keresztül:

- 1) *Katasztrófafilmjeim*: gondolja végig és írja le, hogy Ön milyen katasztrofális végű történeteket szokott szőni- akár a párkapcsolatáról, társas kapcsolatairól, munkájáról.
- 2) *Élményeink értékelése*: Nézzon körbe mit lát, milyen hangokat, zajokat, milyen a hőmérséklet, figyelje testi érzeteit, ezen ingerek közül mi a pozitív, mi az, amit negatívként értékel?⁴³

Az első gyakorlat esetében tanulságos lehet, hogy sokszor észre sem vesszük, mennyire át és átszövik életünket a valóságostól elrugaszkodott gondolati képek, melyek miatt a jelen történéseit nehéz érzékelnünk, illetve, mint a második gyakorlat mutatja, érdemes egy picit objektívebben, a valósághoz visszatérve értékelni a velünk történeteket, valós teret engedve érzékelésünknek.

⁴³ SZONDY, 2012. 23- 24.o.

III.2. A MINDFULNESS FOGALMA, TARTALMA, FORRÁSA

<https://biokala.hu/elelmiszer/2015/04/08/a-pitypang-5-jotekony-hatasa.html> (2018.01.21.)

A tudatos jelenlét, a figyelem irányításának különleges módja: amely a jelen pillanatra vonatkozik, annyira mentes a reaktivitástól és ítélekezéstől, illetve annyira nyitott amennyire csak lehetséges, vagyis: az itt és most ítélekezésmentes megéléséről van szó.⁴⁴

<https://www.consciouslifestylemag.com/mindfulness-powerful-exercises-peace-of-mind/> (2018.01.21.)

A tudatos jelenlét tartalma szerint: 1) a jelen pillanatra irányított tudatos figyelem: figyelmünket akaratlagosan fókuszáljuk a jelen valamely elemére, ami lehet az épp környezetünkben hallható hangok, környezeti hatások, 2) ítélekezésmentesség: élményeinket egyszerűen csak megéljük, 3) reaktivitás mentesség: automatikus reagálás helyett tudatosan válaszolunk a minket ért benyomásokra, 4) kíváncsiság, 5) elfogadás: ha pl. azt gondoljuk, hogy „szerencsétlen vagyok”, elfogadjuk ennek a gondolatnak a jelenlétét és közben tudatosítjuk magunkban, hogy ez csak egy gondolat.⁴⁵

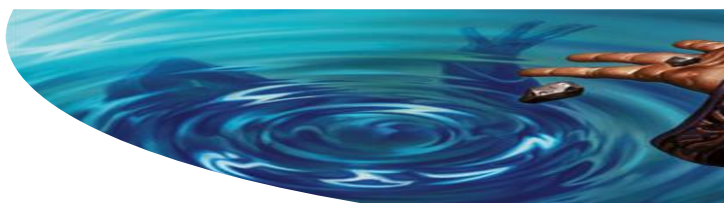

<http://ingyen-hatterkep.hu/meandering-tigris-folyo-peruvian-amazonas-hatterkep-53078.shtml> (2018.01.22.)

⁴⁴ SZONDY, 25.o.

⁴⁵ SZONDY, 2012. 26. o.

A tudatos jelenlét forrása: a tudatos jelenlét gyakorlását általában a buddhizmushoz kötik, mely filozófiájában nagy szerepet játszik az elfogadó attitűd. A buddhizmus tanítása szerint, hajlamosak vagyunk olyan tárgyi dolgokhoz kötődni, melyek átmenetiek és nincsenek mindig jelen, ez a csillapíthatatlan sóvárgás az emberi szenvedés legfőbb forrása. A keleti hagyományban a tudatos jelenlét gyakorlása, a valósággal való tudatos kapcsolat az egyik módja annak, hogy csökkentsük a szenvedést.⁴⁶

<https://moly.hu/merites-rovatok/a-kepzelet-birodalmi-magikus-atjarok-iv> (2018.01.22.)

A jelenlét témája a nyugati, keresztény gondolkodók írásaiban is megjelenik, főleg az Isten jelenlétében való létezést és annak tudatosítását jelenti (pl. Thomas Merton trappista szerzetes szerint: Igazi belső szabadságot és egyedüllétet élek át. Úgy érzem, hogy teljesen itt vagyok. Végre visszatértem a munkámhoz, és ismét elkezdtem az lenni, ami vagyok.). A nyugati orvosi és pszichológiai gyakorlatban 1979-ben jelent meg a módszer tudományos leírása: a Massachusetts-i Egyetem pszichológusa, Jon Kabat-Zinn ekkor kezdte el alkalmazni a Tudatos Jelenlét Alapú Stresszcsökkentés (Mindfulness-Based Stress Reduction MBSR) technikát krónikus fájdalom szindrómában szenvedő betegeknél.⁴⁷

<https://doorfliesopen.com/2017/11/15/may-the-cycle-melt-raiders-at-the-bye/> (2018.01.22.)

- 1) *Mítosz/a tudatos jelenlét nem:* misztikus tudatállapot, azt jelenti, hogy minden gondolatot, vagy érzést kontrollálunk, olyan képesség, ami egy csapásra elsajátítható, érzéséhez zen buddhista szerzetessé kell válni, gyakorlása során sose terelődhet el az ember figyelme, egyfajta relaxációs gyakorlat, során megpróbáljuk megváltoztatni önmagunkat, vagy a világot.
- 2) *Valóság/a tudatos jelenlét:* ítélkezésmentes tudatos figyelmet fordít valamire, észlelni gondolatokat, érzéseket (utána esetleg úgy döntünk másra koncentrálnunk, folyamatos gyakorlást igényel, bárki által elsajátítható, során a figyelem elterelődhet, melyet észlelünk, majd visszatereljük eredeti fókuszukra, gyakorlásának nem célja a relaxált állapot, feszültség esetén annak elfogadását, illetve, jelenti/valóság ítélkezésmentes elfogadása.⁴⁸

⁴⁶ SZONDY, 2012. 32. o.

⁴⁷ SZONDY, 2012. 33- 34.o.

⁴⁸ SZONDY, 2012. 35-36.o.

<http://gyogynovenyek-gyogyteak.com/cimke/aszalt-szilva> (2018.01.22.)

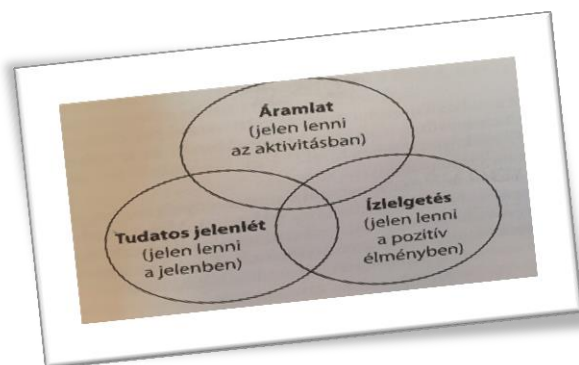
Egy gyakorlat, mely közelebb visz a tudatos jelenlét mindennapi létezésünkbe adaptálásához- „*Aszalt szilva gyakorlat*”: ez a gyakorlat arra irányul, hogy a megszokottól eltérő módon, részletesebben vizsgáljon meg egy aszalt szilva szemet...

- 1) Fogja a kezébe, nézze meg tüzetesen, forgassa körbe, nézze meg a részleteit, színeit, a fényeket a felületén...
- 2) Most csukja be a szemét, és lassan tapogassa végig az ujjbegyeivel...érezze az összes barázdát, göröngyöt...
- 3) Ezután emelje az orrához a szemet és szívja be az illatát...
- 4) Majd emelje füléhez és kicsit morzsolgassa meg ujjbegyeivel, figyelje meg milyen hangot ad ki...
- 5) Ezután tegye a szájába, de még ne nyelje le, érezze milyen az íze, aromája, majd miután elfogyasztotta, figyelje meg milyen az utóíze...

Jon-Kabat –Zinn „mazsolagyakorlatként” írja le, magába foglalja a tudatos jelenlét „öttusa” elemeit.⁴⁹

⁴⁹ SZONDY, 2012. 27.o.

III.3. ÁRAMLAT, ÍZLELGETÉS, TUDATOS JELENLÉT KAPCSOLATA

SZONDY, 2012.37.o. 1. ábra

Pszichológusok több olyan jelenséget rögzítettek, melyek hasonlóak a tudatos jelenlétéhez:

- 1) Áramlatélmény (flow) átélése során valamilyen tevékenységbe olvadunk bele teljesen
- 2) Ízlelgetés (savoring) esetén valamilyen pozitív élmény, vagy inger átélésének adjuk át magunkat

Áramlat, tudatos jelenlét hasonló élmények, melyek időnként csak nehezen különíthetők el egymástól.⁵⁰

<https://mentootlet.blogspot.hu/search/label/kavics> (2018.01.22.)

Ízlelgetési stratégiák:

1) Az élmény megosztása másokkal, 2) Emlékgyűjtés (később fel tudjuk idézni), 3) Érzékek felerősítése (az örömet nyújtó ingerre fókuszálunk), 4) A pillanatban való elmerülés, 5) Nyílt kifejezés (örömünket kifejezésre juttatjuk, pl. szó, gesztus, arckifejezés), 6) Időbeli tudatosság (tudjuk, hogy a pillanat múlandó, ezért most kell kiélvezni ezt), 7) Hálaérzés, tudatosítjuk, hogy milyen jó, hogy átélhetjük az élményt.⁵¹

<https://www.canstockphoto.hu/király-csiga-1675426.html> (2018.01.22.)

A tudatos jelenlét egyik alapgondolatát jól tükrözi „Minden, amit érdemes csinálni, érdemes lassan csinálni.” /Mae West/

⁵⁰ SZONDY, 2012. 36-37.o.

⁵¹ SZONDY, 2012. 40- 41.o.

III.4. A „LASSÚSÁG” MIBENLÉTE

A tudatos jelenlét megvalósulásához szükséges, hogy időt adjunk magunknak élményeink megéléséhez...ennek lehetőségei:

- 1) Lassú Élet Mozgalom (Slow Movement), egyfajta tiltakozásként indult, mikor 1986-ban a McDonald's üzletet nyitott Rómában, a Piazza di Spagnán, Carlo Petrini válaszul létrehozta a Lassú Étkezés (Slow Food) Mozgalmat.⁵²

<http://baratno.com/idocsapda/lassusag/> (2018.01.22.)

- 2) 1999-ben létrejött a Lassúság Világszervezete (The World Institute of Slowness) azért, hogy a koncepciót népszerűsítsék. Egységei: Lassú étkezés (Slow Food) ezt illusztrálja pl. Krúdy Szinbádja, Lassú kertészkedés (Slow Gardening), Lassú város (Cittaslow), városlakók életminőség javítása, Lassú nevelés (Slow Parenting), időt ad a gyerekeknek, hogy átélje a gyerekkort, Lassú utazás(slow Travel), intenzívebb kapcsolat a tájjal, emberekkel, Lassú művészet (Slow Art), mind az alkotás, mind a befogadás során részletekbe való elmélyülés, Lassú média (Slow Science), médiadiéta, napi hírfogyasztás csökkentése, Lassú tudomány (Slow Science), idő az elmélyedésre.⁵³

<https://www.fly4free.com/flight-deals/europe/non-stop-from-the-uk-to-gambia-from-only-150/> (2018.01.22)

Arra, hogy mennyire tudjuk hétköznapijaink részévé tenni a napi rutintempóból való fékezést segítséget adhat a „lassúság dicsérete” gyakorlat: pásztázza végig gondolatban mivel tölti a napjait...

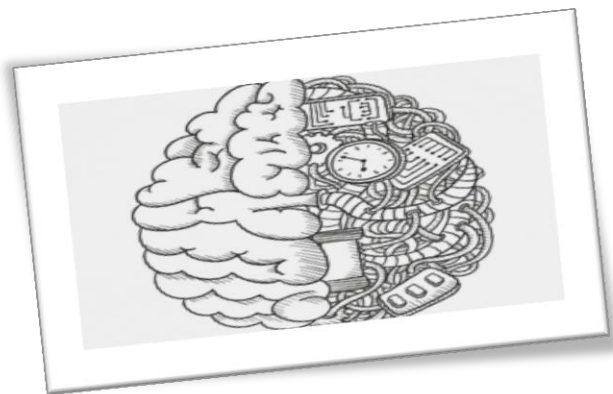
- Mely tevékenységek közben lassulhatna le...
- Lehet munkahelyi, családi körben végzett tevékenység...
- Tudatosan szakítson több időt erre a tevékenységre!⁵⁴

⁵² SZONDY, 2012. 44- 47.o.

⁵³ SZONDY, 2012. 44-47.o.

⁵⁴ SZONDY, 2012. 47.o.

III.5. A TUDATOS JELENLÉT FORMÁLIS ÉS INFORMÁLIS GYAKORLÁSA

<http://mindfulnessitthon.hu/mi-az-a-mindfulness/> (2018.01.22.)

Tudatos jelenlét formális/informális gyakorlása: A tudatos jelenlét különleges figyelmi állapot. Közben nem cél, hogy pozitív élményeket tapasztaljunk meg, vagy ne éljünk át negatív élményeket, illetve nem törekszünk arra, hogy ezeket megváltoztassuk.

Formális gyakorlás: 1) Testpásztázás (Body scan), 2) Légzésfigyelés, 3) Hangok megfigyelése, 4) Ülő meditáció- figyelmünk gondolataink, érzéseink felé fordítjuk, ha elidőzünk egy gondolatnál, akkor csak figyeljük hogyan gyakorol ránc erősebb hatást, 5) Éber figyelemmel kísért testgyakorlatok-jógagyakorlatok.⁵⁵

Mind Full, or Mindful?

<https://sjdpacvictoria.ca/mindfulness-workshop-resources/> (2018.01.22.)

Informális gyakorlás: bárhol gyakorolható pl.: Rögtön felébredés után, mielőtt kikelünk az ágyból 1-2 percig légzésünkre irányítjuk a figyelmet, Fürdőszobában automatikus tevékenység helyett tudatosan megfigyeljük pl. a víz hőmérsékletét stb. Munkanapunkon a következő gyakorlatok lehetnek: mielőtt elindulnánk munkába figyeljünk a légzésünkre, lehet a sebességhatárnál lassabban haladni, munkahelyre érkezéskor tudatosítsuk magunkban, hogy hol vagyunk, hová tartunk stb.⁵⁶

⁵⁵ SZONDY, 2012. 48-50.o.

⁵⁶ SZONDY, 2012. 50-52.o.

„ÖNRE MENNYIREJELLEMZŐ A TUDATOS JELENLÉT” -gyakorlat

Kérlek az Öt Faktorus Tudatos Jelenlét Kérdőívhez

Olvassa el az alábbi állításokat, és döntse el, hogy milyen gyakran jellemzik Önt!

1	soha vagy nagyon ritkán
2	ritkán
3	néha
4	gyakran
5	nagyon gyakran vagy mindig

- Járási közben szándékosan figyelem a testem mozgásából fakadó érzéseket.
- Az érzéseimet könnyen ki tudom fejezni szavakban.
- Az ésszerűtlen vagy nem helyénvaló érzéseim miatt bírálok magam. (*)
- Érzéseimet és érzelmeimet anélkül észlelem, hogy reagálnék azokra.

- Amikor valamit csinállok, gondolataim elkalandoznak, és a figyelmem könnyen elterelődik. (*)
- Zuhanyozás vagy fürdés közben folyamatosan tudatában vagyok a víz keltette érzéseknek a bőrömön.
- Meggyőződésemet, véleményemet és elvárásaimat könnyen szavakba tudom önteni.
- Nem figyelek arra, amit csinálok, mert álmodozom, aggodalmaskodom, vagy más dolgok felé kalandoznak a gondolataim. (*)
- Az érzéseimet anélkül figyelem, hogy azok eluralkodnának rajtam.
- Azt mondogatom magamnak, hogy nem kellene úgy éreznem, ahogy érzek. (*)
- Észlelem, ahogy az étel- és ital fogyasztás befolyásolja a gondolataimat, testérzéseimet és érzelmeimet.
- Nehézzen találok szavakat gondolataim kifejezésére. (*)
- A figyelmem könnyen elterelődik. (*)
- Azt hiszem, vannak olyan abnormalis és helytelen gondolataim, amelyeknek nem kellene lenniük. (*)
- Amikor kellemetlen gondolataim vagy képzeletem támadnak, visszafogom magam, és anélkül szemlélem őket, hogy azok elhatárolhatatlanok.

Értékelés

Először fordítsa meg a csillaggal jelölt tételekre adott pontszámát (azaz 1=5, 2=4, 3=3, 4=2, 5=1), majd adja össze ezeket az alábbiak szerint:

- Megfigyelés (1+6+11):** Minél magasabb a pontszáma, annál inkább hajlamos megfigyelni külső és belső élményeit.
- Leírás (2+7+12):** Minél magasabb a pontszáma, annál könnyebben tudja szavakkal kifejezni érzéseit, gondolatait.
- Tudatos cselekvés (3+8+13):** Minél magasabb a pontszáma, annál tudatosabban figyel arra, ami éppen csinál.
- Ítéletmentesség (3+10+14):** Minél magasabb a pontszáma, annál kevésbé hajlamos arra, hogy értékelje, megítélje saját élményeit.
- Reaktivitás-mentesség (4+9+15):** Minél magasabb a pontszáma, annál kevésbé hajlamos arra, hogy automatikusan reagáljon az érzéseire, gondolataira.

123: SZONDY, 2012.

IDEA

SZONDY, 2012 29- 31.o.

ELGONDOLKODTATÓ KÉRDÉSEK

Elgondolkodtató kérdések a témában:

- 1) Miért ragaszkodunk inkább a megismert” rosszhoz”, mint a megismerhető lehetőségekhez?
- 2) Hogy lehet, hogy a saját reakciónk a kezdetben csak átfutó kedvetlenséget állandósult elégedetlenséggé, és tartós pesszimizmussá változtathatja?
- 3) Miért ragadunk bele olyan csatákba, melyekbe nem jöhetünk ki nyertes pozícióba?
- 4) Miért rágódunk olyan problémákon, ha tudjuk, hogy az párosul azzal, hogy mindeközben az építő, erősítő dolgokat is kiiktatjuk életünkéből?

AJÁNLOTT CIKKEK

<https://divany.hu/24ora/?cimke=mindfulness> (2018.10.31.)
https://hvg.hu/pszichologiamagazin/20180417_Mindfulness_OraveczCoelho_csak_dragabb (2018.10.31.)
<https://www.femcafe.hu/cikkek/lifestyle/mindfulness-pozitiv-szemlelet> (2018.10.31.)
<https://index.hu/24ora/?cimke=mindfulness&tarskiadvanyokbanis=1> (2018.10.31.)
<https://asszertivakademia.hu/miert-ne-legyel-pillanatban-mindfulness-reloaded/> (2018.10.31.)
<https://www.profession.hu/cikk/20171114/mindfulness-igy-segithet-a-munkahelyen/7537> (2018.10.31.)

AJÁNLOTT KÖNYVEK

Corinne, Sweet: Mindfulness. Gyakorlatok a tudatos jelenlét eléréséhez-bárhol, bármikor. HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2016.

Gebka, Robert: Depresszió helyett mindfulness. Taramix Kft., Budapest, 2017.

Wax, Ruby: Mindfulness-kalauz. Tudatos jelenlét az agyonhajszolt elmének. HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2016.

AJÁNLOTT VIDEÓK

https://www.youtube.com/watch?v=y_70_aEoAyg&t=56s (2018.10.31.)
<https://www.youtube.com/watch?v=CD18OdMJ0Tk> (2018.10.31.)
<https://www.youtube.com/watch?v=RLvTcEScrCM> (2018.10.31.)

AJÁNLOTT FILMEK

Ajánlott filmek a témában:

Csokoládé (Chocolat, 2000.) Rendező: Lasse Hallström

Hajrá boldogság (Happy go lucky, 2008.) Rendező: Mike Leigh

Lépcsőházi történetek (ASPHALTE /AKA. MACADAM STORIES/, 2015.) Rendező: Samuel Benchetrit

Párizs még várhat (Paris can wait /Aka. Bonjour anne/, 2016.) Rendező: Eleanor Coppola

Senki sem tökéletes (Bonne pomme /aka. nobody's perfect/, 2017.) Rendező: Florence Quentin

IV. Összegzés

- Tudomásul kell venni, hogy életünkben, ugyanígy munkanapjainkban egy garantált tényező van, ez az állandó változás, állandó kihívás.
- A sikerhez, a fejlődéshez nem elég, ha töretlen eredményeink vannak, a kudarc, a megküzdés jelenléte ugyanolyan építő eleme sorsunknak.
- Meg kell tanulni, hogy lelki állóképességünk kialakításához fontos, hogy ne az elkerülő stratégiákat alakítsuk ki, hanem a megküzdési lehetőségeket. Ez a küzdelem nem azt jelenti, hogy ennek eredményeként állandóan az eredeti állapot rekonstrukcióját érzük el, hanem a megküzdéssel az eredménnyel együtt valami több is születik bennünk, valami más, ami több mint ami a megoldási mechanizmus előtt volt.
- Ezek a megoldási mechanizmusok széles skálán mozoghatnak lehet bennünk rejlő, környezeti, vagy éppen társas háttérünkből érkező, egy a lényeg, merjük használni, merjük felhasználni.
- A reziliencia gyakorlatilag oly módon is stabillá teheti életvitelünket, hogy egyes helyzetekre minden alkalommal ki kell alakítani és alkalmazni kell.
- A modul összegzéseként elmondható, hogy elolvasva az elméleti anyagot és az összeállított gyakorlatsort ennek eredményeként reményeim szerint egy amolyan „aha-élmény” jelenik meg az olvasó gondolataiban, vagyis akkor lehet azt rögzíteni e témakör záró summázataként, hogy „élésre a célját”, ha alapvetően az marad meg ezt az anyagot olvasva, hogy ezek az elméleti felvetések ott voltak már korábban is hétköznapijainkban, akár munkanapjainkban is, de esetleg ilyen összefüggésekben a „napi” rutin miatt nem gondoltuk soha, hogy ezeket az egyes elemeket fejlesztve, akár egy saját „reziliencia-stratégiát” lehet kidolgozni.
- A modul egyes elméleti egységein külön-külön is érdemes dolgozni, a gyakorlati példákból pedig nehézséget okozó munkahelyi helyzetekben életrehozni egyes példákat, majd saját kis megoldó blokkokat létrehozni, a jelszó: kreativitás.
- Azt mondjuk: nem szeretjük a közhelyeket, a közhelyes gondolatokat, de gyakran mégis ezek a sablon megoldások, amikhez ragaszkodunk, ami miatt nem tudunk építő megoldásokat találni megoldandó helyzeteinkre.
- Útravaló gondolataim fő mottója az lehetne, hogy ennek az anyagrésznek az esszenciája mindenképpen az, hogy, lényeges, hogy életünkben a váratlan helyzeteket, melyeket problémaként élünk meg olyan módon oldhassuk fel, mely a változtatás lehetőségének stabilitásával magabiztossá tehet minket, ezáltal érzékelhessük, hogy mindent csak úgy és annyira oldhatunk meg, amennyi szándékot és munkát belefektetünk.

Amennyiben valóban szeretnénk reziliensebbekké válni mindenképpen megtalálhatjuk a megfelelő eszközöket, ha ez nem áll szándékunkban, akkor maradnak a jól bevált hétköznapi kifogások.

Irodalom, források

IRODALOM

- Bóna Adrienn: A krízis lélektana. In: Kiss Enikő Csilla – Sz. Mikó Hajnalka (szerk.): Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana. Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pécs, 2015
- Gruhl, Monika: A keljfeljancsi- stratégia. Krízishelyzetek kezelése. Dialóg Campus Kiadó, Budapest- Pécs, 2013.
- Szondy Máté: Megélni a pillanatot. Mindfulness, a tudatos jelenlét pszichológiája. Kulcslyuk Kiadó, Budapest, 2012.
- Wellensiek, Sylvia Kéré: Reziliencia tréning. A csapat pszichikai ellenálló képességének fejlesztésére. Elmélet és gyakorlat vezetőknek, trénereknek, coachoknak. Z-Press Kiadó Kft., Budapest, 2014.

INTERNETES FORRÁSOK

a) Irodalom

- http://semmelweis.hu/klinikai-pszichologia/files/2014/05/Pozitiv_pszichologia_II_FK_20140507.pdf (2018.01.22.)
- http://igyk.pte.hu/files/tiny_mce/File/kari_projektek/tehetseghely/stressz_es_megkuzdes_BB.pdf (2018.01.22.)
- <http://slideplayer.hu/slide/2198715/> (2018.01.25.)
- <http://www.munkahelyistresszinfo.hu/stressz-a-munkahelyen/hattertenyezok/munkahelyi-pszichoszocialis-kockazati-tenyezok.php> (2018.01.22.)
- <http://www.lelkititkaink.hu/burnout.html> H. Freudenberger (2018.01.22.)

b) Filmek jegyzéke

- <https://www.youtube.com/watch?v=PcQGRmxWQP0&t=1871s> Ünnepi otthon (Home for the Holidays, 2005) rendezte: Richard Compton / részlet (2018.01.22.)
- https://www.youtube.com/watch?v=xL-hmol_v3I Összeomlás (Falling down, 1993.) rendezte: Joel Schumacher / részlet (2018.01.26.)

Melléklet

http://endobronchial10.rssing.com/chan-6278165/all_p56.html (2018.01.26.)

Spark tool gyakorlat

SPARK
Tool

Art / SPARK logo?

SPARK Tool [DRAFT. Not for circulation]

SPARK: A Self Care Tool for Professionals Working in Child Protection

Practitioners working in area of child protection often experience a rewarding career supporting children, young people and their families at difficult times in their lives. They can also feel undervalued and over-worked, with their work sometimes misrepresented in the public sphere and media. To ensure that practitioners engage in this work and provide the best care, decisions and interventions, it is essential that practitioners occasionally pause to reflect on their own personal well-being. Being exposed to stressful workplaces and trauma in child protection cases can have a cumulative negative impact on practitioners' well-being. Making and implementing a self-care plan can help to discharge feelings, recover, reenergise, promote physical and mental health, develop a worker's resilience and ultimately improve practitioners' work. In essence, self-care helps to keep the SPARK alive, or rekindles it when energies run low.

- Self-reflection
- Prevention (stress and burnout)
- Assessment
- Resilience
- Kindness

The SPARK tool is a **self-reflective** evaluation tool for child protection practitioners, supporting them to develop a tailored self-care plan. It aims to **prevent stress and burnout** by asking practitioners to reflect on distinct areas in their personal and professional lives. Using evidence informed prompts, practitioners can **assess** what if any, changes are necessary to improve their well-being. This tool aims to build personal **resilience** in practitioners. It provides a reminder that **kindness** and compassion towards ourselves and others, are essential components in our personal and professional satisfaction. If you feel overwhelmed with the breadth of themes overlaid, try and focus on small, tangible changes to start the process.

Created by the Dr Kenneth Burns, Dr Conor O'Mahony and Dr Elaine O'Donnell of the IDEA project team at University College Cork, Ireland. This publication has been produced with the financial support of the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of University College Cork and can in no way be taken to reflect the views of the European Commission. Version 1 (2018). Copyright: University College Cork. Permission is granted to make copies. Visit our website for additional resources: www.childrights.ie

Tagged content using google image search -- use these as inspiration to devise our logo with graphic designer for page 5.

SPARK Tool

Instructions

On a scale of 1-20, where 1 is weak and 20 is strong, mark where you would rate yourself in each domain. This should be used as a reflective tool: why are you placing yourself at each point? What could you do to move 1-2 points higher? The prompts in each domain are examples only and not a list of everything you should be doing. For some, completing this tool will be quick and confirm that things are mostly fine, with only minor changes required. For others, engaging with these prompts and questions will require a longer period of reflection and time. If you find yourself avoiding a prompt or question, try and explore why this might be.

Work: Supportive supervisor / colleagues; friendships through work; sufficient resources to complete the work; professional supervision (supervisor, peer or group); peer mentoring (being a mentor or a mentee); manageable workload; being fit for work; job rotation; morale; detouring opportunities; evaluate your 'fit' with this work; planning to rise or to leave; notice and value small successes; avoid presenteeism/over-work; take your annual leave; develop a professional development plan; attend CPD events; learn to say no to unreasonable requests; rate your ability to resolve critical feedback; participate in a project that has a start, middle and end.	
Technology: Positives and negatives of social media usage; checking emails outside of work; turning off your work phone after the working day; overall time spent on screens; keep screens out of places of sleep and rest.	
Emotional / psychological: Mindfulness; sense of humour and having fun; professional supervision; talking with a trusted person; recounting; keep a reflective journal; develop a clear understanding of your needs; invest time and energy into relationships that are rewarding and energising; quality and enough sleep; rest and relaxation; express your emotions; identify what gives you comfort.	
Support networks (family, friends and colleagues): Being willing to ask for support; be a support / peer mentor to others; volunteer and contribute to your local community; develop your work and non-work support networks; join a support group; make sufficient time for leisure; invest time and nurture family/friendship relationships.	
Physical and mental health: Assess your alcohol / substance consumption; look after your physical, dental and mental health; exercise; talk with a supportive person; quality of food and eating schedules; sexuality, intimacy and sexual health; spend time with animals/pets; try out or reinforce your interest in hobbies, activities or sport; keep a journal.	
Sleep: 8 hours of sleep; good sleep habits; turn off your mobile / screens while sleeping; shut down screens one hour before bedtime; avoid stimulants before bedtime.	
Leisure and relaxation: A mix of active leisure (e.g. physical activities) and passive leisure (e.g. watching a film); time to relax; having fun; doing activities that give you energy; doing activities where you meet people in person; develop your social network outside of your work peers; try out new activities; participate in cultural events.	
Compassion and kindness: Be kind to yourself; treat yourself; don't take responsibility for things outside of your control; demonstrate compassion and kindness in your work and to yourself; reflect on what initially drew you to this work; volunteer / volunteer with your sense of meaning from this work.	
Spirituality: Be part of a spiritual or religious community; pray; mindfulness; pray; gratitude journal; forgiveness for yourself and others; spend time in nature; read; find something to be helpful about; reflect; look at the bigger picture.	

SPARK Tool

Reflective questions

- Now that you have completed the tool, what surprised you about your answers?
- What three things would you like to improve that are within your control? How exactly will you make these changes?
- What, through trial and error, have you found works for you to promote your health and welfare?
- What sources of support do you find most helpful?
- What coping mechanisms are you using that are harmful / not working (e.g. smoking, gambling, excessive alcohol use)?
- Reflect on what drew you to work in child protection: do you still get a sense of satisfaction and/or meaning from this work? Why/why not?
- What are the warning signs when you start to feel like your self-care is slipping?
- What is not within your control and will require structural changes to the workplace / policies / procedures / resources / management?

Notes:

Record your new daily / weekly self-care plan here

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

When a self-care plan is not enough

A focus on self-care can contribute to some staff members feeling worse as they are made to feel individually responsible for their circumstances. Sometimes it is the workplace environment issues that are the problem and these may not always be within a worker's control. Staff members can only do so much to look after themselves; employers and the state are also responsible for ensuring that professionals in child protection are provided with adequate resources and environments to perform their roles. Even with the best self-care plan in the world, some work contexts can be overwhelming: sometimes the work is hard because of workloads that are unsustainable or due to inadequate supports, poor management and insufficient resources. In such circumstances, recourse to professional bodies and trade unions, or collective action for change, may be the most appropriate mechanisms to improve professionals' welfare, in addition to an updated self-care plan.

If you are in a work environment which you believe is causing you harm, or your health is deteriorating, or you feel burnt-out, and/or you feel that your practice is unsafe due to your health, you should consult your doctor / Employee Assistance Department / talk with your supervisor or manager. If safe to do so, such a step may not be easy and you may feel further exposed, but it is important to seek appropriate supports and help.

Further resources and supports

1. Self-care starter kit: <https://www.child-protection.org.uk/resources/self-care-starter-kit.html>
2. Other free sources:
3. Books: Skowholt and Trotter-Mathison (2016) *The Resilient Practitioner: Burnout and Compassion Fatigue Prevention and Self-Care Strategies for the Helping Professions* (2nd Edition). Routledge.
4. Apps (self-care/mindfulness): Headspace; Calm; Mindfulness; Self Help; 360 more
5. Podcasts: 777
6. Health and Safety Authority, State Claims Agency and CSAG Ireland: <http://www.saf.gov.ie/en>
7. Additional CPD project videos and tools are available on our website: <https://www.child-protection.org.uk>

<https://www.mindful.org/what-is-mindfulness/> (2018.01.22.)

FÜGGELÉK

IDEA Project (2017-2019)

Improving Decisions through Empowerment and Advocacy (IDEA):

A gyermekek jogaival kapcsolatos ismeretek bővítése és készségek fejlesztése a gyermekek védelme érdekében

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Az **IDEA Project** célja, hogy előmozdítsa a gyermekek részvételét az őket érintő döntések meghozatalában, fejlessze a gyermekek érdekeit képviselő szakemberek kompetenciáit, és hozzájáruljon a gyermekek jogainak hatékony érvényre juttatásához, 5 partnerország (Írország, Finnország, Svédország, Észtország, és Magyarország) együttműködésével.

A Project részét képezi:

- a gyermekek érdekeit képviselő szakemberek képzési igényeinek felmérése a szakirodalom áttekintése és szakmai konzultációk alapján
- a gyermekek jogait érintő ügyekben eljáró szakemberek közötti szakmai konzultáció, folyamatos együttműködés, kölcsönös támogatás, információcsere megkönnyítése
- interdiszciplináris tréningek szervezése a következő témákban: jogi ismeretek, gyermekek részvétele az eljárásban, az érintett területen dolgozó szakemberek lelki egészségének biztosítása, gyermekek lelki fejlődése és gyermekjólét
- az elért eredmények közzététele a fenntarthatóság érdekében

Az elsődleges célcsoport a gyermekeket, illetve a gyermekek érdekeit képviselő jogászok. Nagy hangsúlyt helyezünk az interdiszciplináris készségfejlesztésre, a project team tagjai között ezért jogászok, pszichológusok és egyéb szakemberek is vannak, mind az 5 partnerországban.

A képzési modulok témái:

- A. Jogi ismeretek
 - a. jogalkotási reformok
 - b. gyermekspecifikus jogalkalmazás
 - c. Emberi Jogok Európai Egyezménye
 - d. Európai Szociális Charta
 - e. A gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezmény 3. kiegészítő jegyzőkönyve
- B. Fejlődéslélektani kérdések
- C. Kommunikációs készségfejlesztés
 - a. Modellek a gyermek részvételére
 - b. Gyermekekkel való kommunikáció és a gyermek képviselője
- D. Reziliencia fejlesztés

Látogasson el weboldalunkra <http://ideachildrights.ucc.ie> hogy regisztrálhasson a tréningekre és megtekinthesse az archív videókat. (2017 végétől)

Email: ideachildrights@ucc.ie

Web: <http://ideachildrights.ucc.ie>

@IDEAchildrights

Kapcsolat:

Magyarország: ideahungary@juris.u-szeged.hu
Estonia: katre.luhamaa@ut.ee
Finland: laura.kalliomaa-puha@staff.uta.fi
Sweden: estaffan.hojer@socwork.gu.se
Ireland: ideachildrights@ucc.ie

Co-funded by the Rights, Equality
and Citizenship (REC) Programme
of the European Union

Tréning időpontok és helyszínek voltak:

IDŐPONT ÉS HELYSZÍN
2018. február 16-17. – Szeged (kiemelt szakértő: Dr. Gyurkó Szilvia)
2018. február 24. – Szeged (kiemelt szakértő: Prof. Dr. Szabó Imre)
2018. március 23. – Budapest – angol nyelvű (meghívott szakértő: Prof. Dr. David Shemmings, pszichológus)
2018. április 6-7. – Budapest (kiemelt szakértő: Dr. Gyurkó Szilvia)
2018. május 11-12. – Miskolc (kiemelt szakértő: Dr. Gyengéné Dr. Nagy Márta)
2018. május 25-26. – Pécs (kiemelt szakértő: Dr. Hegedűs Andrea)
2018. június 15-16. – Győr (kiemelt szakértő: Dr. Hegedűs Andrea)

Életképek a tréningekről:

